

Českoslovenští političtí vězni

Životní příběhy

Tomáš Bouška Klára Pinerová Michal Louč
(eds.)

Projekt byl podpořen odborem informování
o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky.

Českoslovenští
političtí vězni

Životní příběhy

Tomáš Bouška, Michal Louč, Klára Pinerová (eds.)
Političtí vězni.cz a Česká asociace orální historie
Praha 2009

Vydáno pod záštitou České asociace orální historie (COHA) a s laskavým příspěvkem KPV ČR,
pobočka č. 46 Pardubice.

Projekt byl podpořen odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky.
Část rozhovorů je součástí akademické práce autorů na Univerzitě Karlově v Praze a na Univerzitě
Pardubice.

Recenzenti PhDr. Aleš Kýr, Mgr. Tomáš Bursík

Editoři Tomáš Bouška, Michal Louč, Klára Pinerová

© Tomáš Bouška, Kristýna Bušková, Petra Čáslavová, Michal Louč, Klára Pinerová, 2009

Fotografie na přebalu: Ing. Bohuslav Modrý z vyšetřovacího spisu V-2654 MV (Archiv bezpečnostních složek MV ČR); ostnatý drát ve tvaru „V“ v Praze-Ruzyni (archiv T. Boušky). Záložka do knihy vyrobená ve vězení Květoslavou Moravečkovou z obalu od zubní pasty (archiv K. Pinerové).

www.politictivezni.cz

ISBN 978-80-254-5825-9

Obsah

Úvod	5
Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce	12
Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů	31
Ženy v komunistických lágrech: psychologické dopady politického věznění a způsoby jejich zvládnání	46
Vězeňská poezie: dokument a svědectví	63
ROZHOVORY	
Augustin Bubník	78
Jindřiška Havrlantová	93
Julie Hrušková	109
Antonín Husník	124
Vlasta Jakubová	142
Václav Jozif	163
Zdeněk Kovařík	177
Jozef Kycka	191
Václav Kyncl	204
Pavel Levý	220
Květoslava Moravečková	234
Jan Pospíšil	248
Hubert Procházka	260
Josef Stejskal	274
Drahomíra Stuchlíková	293
Miroslav Šlechta	307
Hana Truncová	324
Obrazová příloha	338
Věznice a trestanecké pracovní tábory	340
Vězeňská hantýrka	343
Seznam zkratk	344
Prameny a literatura	345
Ediční poznámka	350
O autorech	351

*Nemohli chápat
minulost u nich začínala tak zcela nedávno
předloňskou dovolenou
anebo tím rokem, kdy se vylihlo tolik chroustů a otec zemřel*
Jan Zahradníček

Co je lidská paměť? Je to souvislý řetězec letopočtů a jmen, nebo soubor zážitků a vzpomínek? Proč si některé věci pamatujeme živě, jako by se staly před okamžikem, ač nás od nich dělí propast mnoha let, a jiné ustoupí do mlhy zapomnění během okamžiku? Křehkost a pomíjivost lidských vzpomínek krásně vystihuje v několika málo citovaných řádcích básník a politický vězeň Jan Zahradníček.¹ To, co si pamatujeme, do značné míry určuje, kým jsme, kým budeme a také za koho se považujeme. Když si někdo pamatuje přesné znění zákonů, může být dobrým studentem práv. Nemusí být nutně dobrým právníkem, ale jistý předpoklad k tomu má. Kdo ví, co se stalo 23. listopadu 1945², může se živit jako učitel dějepisu.

Významné události si lidé po staletí připomínali ústně, čímž vytvářeli tzv. kolektivní paměť.³ Sdělováním jednotlivých příběhů, ze kterých je kolektivní paměť složena, vznikala ústní tradice. Bylo nezbytné, aby byl nejprve konkrétní příběh artikulován, někomu sdělen. Ten, kdo ho zaslechl, si ho musel zapamatovat a pak ho předat dál, opět ústně. Jedině díky tomuto procesu se nám dochovaly např. staré báje, pověsti a legendy. Postup tohoto předávání vědění se ostatně ne náhodou řecky nazývá nám známým pojmem *historia*, které v původním významu znamená právě vědění nebo příběh.⁴

Připusťme, že dějiny jsou složené z obrovské mozaiky příběhů. Chceme-li dějinám porozumět, pak se musíme nutně zajímat o jednotlivé příběhy, drobné kamínky mozaiky. Tím, jak každý lidský jedinec žije, vytváří nový příběh, a tedy i novou minulost. Když zemře, jeho příběh se ocitá na křižovatce. Buď je zapomenut a s ostatky je do hrobu uloženo i vědění o jejich majiteli. Pokud však lidský příběh žije v naší paměti dál, můžeme tvrdit, že vlastně vstupuje do dějin. Obraz dějin se v čase mění, tak jako si časem příběhy jinak pamatujeme. Kamínky v mozaice mění barvu, některé vypadnou úplně. Ať už jde o vzpomínky na vlastní či cizí minulost, její výklad a interpretace se přirozeně posouvají a postupně přetvářejí. Čím však historie zůstává v každé své podobě, je zrcadlo, které odráží lidské skutky, a tedy i nekonečný zdroj poučení. A i když připustíme, že „jediné poučení z dějin je to, že se z nich lidé nikdy nepoučili“⁵, je třeba se nevzdávat. Snažit se porozumět dějinám znamená tak trochu i snažit se porozumět sami sobě. Osudy lidí v této knize ukazují, proč stojí za to některé příběhy nezapomenout a... poučit se.

¹ ZAHRADNÍČEK, Jan. *Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci*. Praha: Vyšehrad, 1990.

² V ten den (kromě jiného) podepsal náš vládní zástupce československo-sovětskou smlouvu o rozšíření těžby uranu a dodávkách vytěžené rudy do SSSR. Podle některých tím byla de facto začleněna Československá republika do sovětského bloku (viz dále).

³ O kolektivní a individuální paměti v kontextu psaní dějin srovnej např.: LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 42–64. VAŠÍČEK, Zdeněk. *Minulost a současnost, paměť a dějiny*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008.

⁴ SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka*. Praha: Pedagogická fakulta, 1994, s. 48.

⁵ Tamtéž.

Tato kniha je především o paměti. O paměti a pochopení. Jejím ústředním tématem jsou životní příběhy československých politických vězňů odsouzených na konci 40. a počátkem 50. let 20. století. Jde o vzpomínky očitých svědků nedávné minulosti, kteří nás bohužel každým dnem opouští. Rádi bychom nechali zaznít jejich příběhy, názory a zkušenosti a prostřednictvím této knihy je nabídli všem, kdo o nedávnou minulost projeví zájem. Máme za to, že takové příběhy by měly být alespoň českým čtenářům a čtenářkám k dispozici v počtu co nejhojnějším. Jestli sáhneme po nich nebo raději zvolíme některý z lehčích žánrů, to záleží samozřejmě na nás. Tato možnost by tu ale vždy měla existovat. Příběhy bývalých politických vězňů, tj. řadových obětí československé socialistické diktatury, nám mohou pomoci přiblížit a snad i pochopit atmosféru bývalého Československa. Není však naším cílem, aby čtenář nekriticky přijímal vše, co se na následujících stránkách dočte. Spíše se snažíme předložit důvody, proč bychom měli umět pamětníkům politické perzekuce naslouchat. Ani dvacet let po pádu komunismu nejsou věci černobílé a ani tato kniha nemá právo tvrdit, že nám dá poznat celou dějinnou pravdu. Prostřednictvím životopisných rozhovorů se pouze pokoušíme ozřejmit subjektivní vidění pravdy pamětníků. Jsou jedněmi z posledních žijících účastníků politických procesů z 50. let, vyrůstali ještě za první republiky a zakusili druhou světovou válku. Tito narátoři, tj. naši vypravěči životních příběhů, nám dávají nahlédnout do složitého období nástupu Komunistické strany Československa k moci. Tato doba je dnes pro řadu z nás již jen těžko představitelná. Možná právě kvůli tomu se objevují tendence, které vedou ke schematickému uvažování. Historie se však nikdy nemá vykládat z jednoho úhlu pohledu. Rozhovory s přeživšími (v angličtině výstižněji označovanými jako survivors) jsou prostředkem k tomu, jak postihnout pestrost dějin tohoto období. Je to nástroj, který pomáhá zaplnit neprozkoumané kapitoly naší minulosti a vyvrací černobílý pohled na ně. Zcela logicky je to pohled subjektivní, interpretace vzpomínek nejen mnoha osob, ale také mnoha sociálních rolí, které každý člověk v životě hraje; ať už matek, či otců, synů a dcer, skautů, studentů, dělníků, sportovců, vojáků a mnoha a mnoha dalších.

Mezi sedmnácti předkládanými osobnostmi nenajdeme dvakrát známé tváře. Až na výjimky jde o pamětníky, kteří zájmu veřejnosti unikali. Rovněž nejde o reprezentativní vzorek politicky pronásledovaných občanů Československa. Jsou to příběhy jednotlivců, kteří většinou nefigurují ve „velké“ historii, o které jsme zvyklí číst v dějepisných příručkách. Jejich vyprávění vypovídají o nezlomnosti lidského ducha, o touze nepoddát se, bojovat za ideály demokracie a ve skrytu duše zůstat svobodným. S pomocí životopisných vyprávění se snažíme zachytit fenomén československého politického věznění v 50. letech 20. století. Jsou mezi nimi příběhy mužů i žen, které spojuje identita politického vězně. Toto označení je poměrně široké a jako pojem bychom jej měli pro účely této knihy upřesnit. V našem podání hovoříme o těch politických vězňích a vězeňkyních, kteří byli odsouzeni podle zákonů č. 50/1923 Sb., č. 231/1948 Sb.⁶ nebo trestního zákona č. 86/1950 Sb.⁷, nejčastěji za trestné činy velezrada (§ 1) nebo vyzvědačství (§ 5). Takto definovaní političtí (soudobě nazývaní státní – odsouzení Státním soudem) vězni buď aktivně bojovali proti komunismu a byli tak vědomými členy třetího odboje, nebo byli uvězněni kvůli svému náboženskému a politickému přesvědčení, aniž by se do jakékoli formy „protistátního“ odporu zapojili. Jak je popsáno v rozhovorech, někteří političtí vězni a politické vězeňkyně si v období po únoru 1948 odpykávali vysoké tresty za činnost, které se buď

---

⁶ Zákon na ochranu lidově demokratické republiky.

⁷ BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 30–34.

vůbec nedopustili, nebo která byla státními soudy nespravedlivě kvalifikována jako trestný čin. Tím se diametrálně liší od tzv. vězňů kriminálních⁸, se kterými byli v československých věznicích nuceni sdílet veškerý životní i pracovní prostor. Je přitom více než absurdní, že političtí vězni byli dozorcí i kriminálními vězni považováni za nejnebezpečnější, a jejich vězeňský úděl tak byl několikanásobně tvrdší.⁹ Pro mužskou část pronásledovaných se zejména v československých trestních táborech vžilo označení mukl, tedy „muž určený k likvidaci“, někdy také „muž určený k lopatě“. Tato přezdívka je v rozhovorech často uváděna jako synonymum pro perzekvovaného politického vězně.

Latinské slovo *persecutio* (český překlad – pronásledování, stíhání) je v moderních dějinách často spojováno s fenoménem výkonu nedemokratické moci ve 20. století. V případě československé politické perzekuce v 50. letech se nejčastěji mluví o represivní činnosti KSČ, která pramenila z atmosféry právní nejistoty poválečného Československa. Toto období v politologické literatuře souhrnně označujeme érou stabilizace socialistické diktatury. Jak blíže ukážou rozhovory s očitými svědky, po únoru 1948 došlo k prudkému nárůstu počtu vězňů v Československu¹⁰, což je pro období stabilizace systému charakteristické. Připomeňme slova britského profesora historie Tonyho Judta, jehož uznávaná kniha *Postwar*¹¹ poukazuje na důvody „přitvrzení“ vězeňské politiky v Československu. Judd píše o poválečné sovětské geopolitice hnané touhou po sestrojení atomové bomby a velmocenském apetitu, který donutil československé představitele mnohonásobně rozšířit těžbu uranu. Dle výše zmiňované tajné dohody z roku 1945 měl SSSR právo více než výhodně dovážet uran z jáchymovských nalezišť v západních Čechách. K tomu byla zapotřebí mj. levná pracovní síla. Komunističtí představitelé po roce 1948 snad ani nemohli nalézt levnější řešení než nasazení (politických) vězňů.

V poválečném Československu dominovala Komunistická strana Československa (KSČ), která po roce 1948 iniciovala masový teror dle sovětského modelu. Jedno z možných vidění této doby popsal Jan Pešek, podle kterého se politické perzekuce staly po uchopení moci součástí oficiální politiky komunistické strany a podmínkou existence jejího mocenského monopolu. Nejostřejší druhy politické perzekuce se v Československu odehrály v rozmezí let 1948–1953, ve kterých byla zatčena většina politických vězňů z této knihy. První etapa začala bezprostředně po únoru 1948 a měla zajistit a zdůvodnit komunistický převrat. Ve druhé etapě, probíhající od podzimu 1948 do sklonku roku 1949, bylo hlavním cílem komunistů monopolně ovládnout všechny oblasti života společnosti. Cílem třetí etapy, trvající do jara 1953, byla totální přestavba společnosti podle sovětského modelu, odpovídající v prvé řadě zahraničněpolitickým zájmům Sovětského svazu a přípravám světové války.¹² Tyto cíle se naštěstí nenaplnily zcela, nicméně období nástupu socialistické diktatury je (nejen) politickými vězni pokládáno z celé jednačtyřicetileté nadvlády za nejtvrdší. Je pro něho charakteristická masová nezákonnost, nedodržování základních lidských práv a demokratických principů. Rozhodnutí stranických orgánů KSČ byla nadřazena zákonům. Cílené a účelové perzekuce směřovaly proti sociálním vrstvám, politickým a zájmovým skupinám i pouze jinak smýšlejícím občanům a jejich rodinám; v určitém momentě se však obrátily i proti skupinám a jednotlivcům, kteří režim ve větší či menší míře

⁸ Rozuměj vězni odsouzení za kriminální trestnou činnost; např. pachatelé krádeží, vražd apod.

⁹ O tomto tématu viz kapitolu „Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů“.

¹⁰ Viz kapitolu 1 o vývoji vězeňského systému v Československu.

¹¹ JUDT, Tony. *PostWar: A history of Europe since 1945*. New York: Penguin Books, 2006, s. 118.

¹² PEŠEK, Jan. *Nástroj represie a politickej kontroly. Štátna bezpečnosť na Slovensku 1953–1970*. Veda: Bratislava, 2000, s. 16.

podporovali.¹³ Hlavním cílem trestání politických nepřátel státu byla formace prostředí, které je „disciplinární“, které nutí lidi stát se konformními s novými společenskými normami skrze metody policejní kontroly celé společnosti. Jak dokládají vzpomínky politických vězňů, tyto snahy ovládnout lidské tělo i ducha se v Československu naštěstí nikdy zcela nenaplnily.¹⁴

Cílem předkládané knihy *Českoslovenští političtí vězni* je připomínat osudy lidí, kteří prožili a přežili období stabilizace vlády KSČ v československém vězení. Jak blíže ukážeme na konkrétních případech, na konci 40. a počátkem 50. let 20. století se ocitly desetitisíce běžných občanů v trestaneckých pracovních táborech a věznicích po celém Československu v nedobrovolné roli politických vězňů. Někteří z nich se nedopustili žádné nezákonné činnosti, cítili se zcela nevinní, přesto byli usvědčeni z tzv. protistátní aktivity a byli odsouzeni k mnohaletému vězení. Jiní naopak vědomě pracovali proti nedemokratické nadvládě komunistické strany, která za to proti nim neváhala použít nezákonných prostředků a fyzického i psychického násilí. Politické perzekuce komunistického Československa postihly všechny vrstvy obyvatel a nevyhnuly se ani dětem odsouzených. Délka i následky tohoto nedemokratického režimu jsou pro českou společnost natolik zásadní a dosud citelné, že je nelze prohlásit za uzavřenou kapitolu. Doba, na kterou političtí vězni v našich rozhovorech vzpomínají, se přece neodehrála tak dávno. Informování o jejím průběhu a charakteru je však paradoxně teprve na počátku. Tento fakt může mj. představovat poměrně složitý pedagogický problém, který nejvíce postihuje mladší generace. Právě jim by měly být určeny vzpomínky a zkušenosti pamětníků, kteří nedávnou minulost popisují vlastními slovy. Neskrýváme proto naději, že symbolických sedmáct příběhů, které předkládáme v této knize, zaujme mladé čtenáře, a to nejen v době 20. výročí sametové revoluce. Byli bychom proto rádi, kdyby naše rozhovory zněly jako trvalá pozvánka k poznávací cestě do nedávné minulosti.

Kromě osobních vzpomínek v této knize najdete komentované příspěvky, které fakticky analyzují některé charakteristické rysy politicko-vězeňské problematiky. Díky metodě orální historie, jejímž prostřednictvím byly předkládané rozhovory pořízeny, umožňují shromážděná data zkoumat interdisciplinárně. Pro ty, které zajímá historicko-politický kontext a související realie, jsme připravili stručný nástin vývoje vězeňského systému a jeho fungování v bývalém Československu. V další kapitole naleznete popis jednotlivých skupin politických vězňů, kteří se nedobrovolně stali významnou součástí československého vězeňského společenství. Následuje psychologický rozbor myšlení politických vězeňkyň, který se zabývá způsoby zvládnání a vyrovnávání se s vězeňským prostředím a rolí politické oběti. Poukážeme na faktory, které umožňovaly obětem politické zvěle přežít, zapojit obranné reflexy a nalézt cestu k vnitřnímu útěku od reality. Toto chování vyústilo mezi politickými vězni v pestrou utajenou činnost, která se projevovala výrobou nejrůznějších upomínkových, náboženských a dárkových předmětů, motáků a také literární tvorbou. Právě tou se zabývá kapitola o vězeňské poezii, která je zatím méně probádaným projevem soužití politických vězňů.

Tato kniha vznikla v době 20. výročí pádu komunismu v bývalém Československu. Atmosféru tohoto jubilea v České republice do jisté míry určuje rozčarování z politických i ekonomických turbulencí, zaznívá nespokojenost s fungováním státu, politických představitelů, škol

---

¹³ JANÁK, Dušan. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 25.

¹⁴ Viz např. předkládanou kapitolu „Ženy v komunistických lágrech: Psychologické dopady politického věznění a způsoby jejich zvládnání“.

i úřadů. Hodně si stěžujeme a kritizujeme. Nechystáme se právě na tomto místě napsat, že to hlavní, nosné a opravdu důležité, čím bychom se měli všichni zabývat, jsou paměti politických vězňů. Životní příběhy jistě nejsou všelékem na problémy moderní demokratické společnosti, rádi bychom je však položili do kontrastu s aktuálním vývojem. Každý, kdo tuto knihu příběhů otevírá, se nemusí zrovna s oblibou zabývat nedávnou minulostí. Přesto bychom rádi upoutali vaši pozornost a pozvali vás do doby, která je s tou dnešní jen těžko srovnatelná. Snad si na ni někteří z vás ještě dobře pamatují. Jiní ji znáte z doslechu či z dokumentárních filmů a nebo jsou mezi vámi tací, pro které je to období těžko uchopitelné či zcela nepochopitelné. Co máme ale společné, je to, že události spojené s érou socialismu v Československu ovlivnily a potažmo nadále ovlivňují nás všechny. Pokusme se tedy hledat odpovědi na aktuální vývoj i tam, kde navázal na předchozí kapitoly naší historie. Kořeny dnešních sporů a nedostatků nalezneme často ve vlastní minulosti. Právě v takové minulosti, o které vypráví naši narátoři.

Na závěr bychom chtěli poděkovat všem, kteří se na této knize podíleli. Umožnili tak publikaci popularizačních textů, které mají přispět do debaty o vyrovnání se s komunistickým dědictvím. Nemáme v úmyslu zde čtenáře unavovat výčtem sponzorů, partnerů či křestních jmen a přezdivek těch, kteří si zaslouží náš dík. Za důležitější považujeme nechat otisknout hlavně jména hlavních hrdinů této knihy. Největší poděkování tedy patří všem sedmnácti narátorům, bývalým politickým vězňům a vězeňkyním, kteří se ochotně zapojili do našeho projektu. Za jejich pomocnou ruku, trpělivost, čas a za to, že jejich paměť nebyla krátká, si jich velmi vážíme a věříme, že jejich příběhy osloví co nejvíce z vás.

Orální historie

Na tomto místě bychom rádi stručně představili metodu, použitou při publikování shromážděných rozhovorů. Při natáčení rozhovorů s bývalými politickými vězni jsme postupovali podle metody orální historie (anglicky *oral history*). V České republice ji nejprve mnoho historiků otevřeně odmítalo (tak jako na Západě v 60. a 70. letech minulého století). Nyní s ní však pracuje více a více projektů a stává se velmi populární; i když musíme mít stále na paměti, že maximálního efektu lze zpravidla dosáhnout jen souběžným výzkumem v archivech a jiných písemných zdrojích (jsou-li dochovány).¹⁵ Jejím cílem je uskutečnit rozhovor, který rozšiřuje naše poznání o určitém historickém období či události, o subjektivním prožitku, aktivitě a postojích toho, kdo rozhovor poskytuje. Nejde nám tedy o objektivní výklad dějin (jakkoli je každý výklad nějaké události z principu neobjektivní). Ústně sdělované informace přináší obraz celého dosavadního života narátora v kontextu jeho osobních i společenských vztahů, významných historických událostí i každodenního života.¹⁶

Laicky řečeno, orální historie je obraz lidské minulosti popsany vlastními slovy.¹⁷ Ať už orálně historické interview, nebo životní příběh, obojí má vést dobře připravený, proškolený tazatel (badatel, např. historik), který obstarává kvalitní audio či video záznam rozhovoru s narátorem.

---

¹⁵ Srovnej VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 15–16.

¹⁶ Tamtéž, s. 53.

¹⁷ Tamtéž.

Jde o nahrávaný rozhovor ve formátu otázka – odpověď.¹⁸ Nahrávka rozhovoru však není finálním produktem naší práce. Záznam rozhovoru je třeba šetrně přepsat do písemné podoby, text nechat narátorovi autorizovat a takto připravený materiál umístit do knihovny či (on-line) archivu. Nahrávkou podle této metodiky není nahráný útržek (roz)hovoru, projevu, čteného deníku apod.¹⁹ Je jím ucelený záznam ústního podání informované osoby, který se uchovává pro potřeby dalšího výzkumu. Orálněhistorický rozhovor se tak stává pramenem přístupným dalším badatelům.²⁰ V předkládaných rozhovorech nám nejde o novinářské interview, které by usilovalo o co nejrychlejší informovanost pomocí co nejkratšího vyjádření (čímž se jakkoli nepokoušíme hanět kvalitní novinářské postupy).

Metoda orální historie je běžným nástrojem v celé řadě společenskovedních oborů, jako jsou psychologie (orální historie jako terapie), politologie, antropologie, etnologie, dějiny umění apod.²¹ Proces nahrávání rozhovoru je interaktivním jevem a k formulaci myšlenek, pocitů a zkušeností dochází za účasti obou osob angažovaných v jeho průběhu. Nechat vypovědět narátorův příběh bez necitlivých vstupů a přerušení ze strany tazatele, a přesto získat odpověď na zkoumané otázky, je pokládáno za nejvyšší umění v oboru. Díky vzájemné působnosti narátora a tazatele je orální historie považována za nástroj, s jehož pomocí se prostřednictvím jedinice můžeme více dozvědět i o společnosti sledovaného období jako celku, aniž bychom se museli uchýlovat k ničivému zobecňování individuální jedinečnosti pamětníků nebo přisuzovali jedinci v jeho vztahu s okolím pouze pasivní úlohu.²² Proto také výstupy z našich uskutečněných rozhovorů nemají za cíl generalizovat a popisovat univerzálně platný jev. V poměrně velké časové tísní jsme se snažili nevšedním způsobem sestavit osobní interpretace očitých svědectví bývalých politických vězňů a zároveň je doplnit o některé z dostupných písemných pramenů. Bohužel se nám z časových důvodů ne vždy podařilo každý příběh opřít o archivní materiály. V kapitolách věnovaných rozhovorům s pamětníky publikujeme ucelené, autorizované texty, které vypovídají především o narátorovi, jeho vlastních názorech a interpretacích dějinných událostí. Jak bude patrné z následujících stran, příběhy politických vězňů a vězeňkyň uvádíme do historického, psychologického a literárního kontextu. Ten by měl usnadnit orientaci v čase, prostoru a mocenském i společenském uspořádání bývalého Československa, kterého se rozhovory z valné většiny týkají.

Politictí vězni.cz

Náš autorský tým tvoří vysokoškolští studenti, kteří nemají s dobou 50. let 20. století osobní zkušenost. Generační rozdíl nám snad umožňuje větší nadhled nad předkládanou tematikou, který byl synům a dcerám politických vězňů do velké míry odepřen. Ani jeden z autorů nemá mezi politickými vězni rodinného příslušníka; nejsme motivováni ani osobní hořkostí, ani rodinnou křivdou. Výběr narátorů probíhá přirozeným způsobem podle tzv. snowball efektu (efektu sněhové koule), kdy jeden narátor doporučí druhé. Podle tohoto klíče vyhledáváme

¹⁸ VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 11.

¹⁹ RITCHIE, A. Donald. *Doing oral history. A Practical Guide*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 19.

²⁰ VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana: *Naslouchat hlasům paměti, c.d.*, s. 12.

²¹ Tamtéž, s. 13.

²² Tamtéž, s. 103.

jednotlivce, kterým humanitní vědy dosud nevěnovaly mnoho pozornosti. Zajímají nás osobní interpretace politicky perzekvovaných osob v kontextu historických událostí v bývalém Československu. Životní příběhy zpracováváme prizmatem různých vědních oborů a disciplín a pro účely jejich zpřístupnění široké veřejnosti jsme v rámci svého studia rozvinuli dobrovolnou iniciativu www.politictivezni.cz.

Iniciativa *Politictí vězni.cz*, založená v roce 2008, je nevládní a neziskový projekt, jehož účelem je zachytit a uchovat paměť a životní zkušenosti bývalých československých politických vězňů a vězeňkyň – očitých svědků a aktérů historických událostí. Cílem projektu je dokumentovat a popularizovat životní příběhy bývalých politických vězňů, vojáků v Pomocných technických praporech (PTP) či jejich blízkých, a to s použitím snadno dostupných internetových stránek. S touto aktivitou souvisí vytváření on-line archivu rozhovorů, který jsme založili na konci roku 2008. Je k dispozici badatelům, studentům i široké veřejnosti, kteří se z různých důvodů zabývají příběhy politicky motivovaného věznění (nejen) v komunistickém Československu. Rozhovory jsou zpřístupňovány české i zahraniční veřejnosti v multimediální podobě prostřednictvím webové stránky a její anglické mutace.

V roce 2008 byla naše iniciativa podpořena Evropskou komisí v rámci programu Europe for Citizens 2007–2013. V souvislosti s tímto projektem proběhla v únoru 2009 mezinárodní studentská konference „Životní příběhy obětí stalinismu“ a v květnu téhož roku se uskutečnil mezinárodní workshop „Life in the Stalinist Labor Camps“. Za doprovodu několika politických vězňů následovaly ještě poznávací cesty do prostor bývalých táborů a dolů na Jáchymovsku a Příbramsku. Na jaře 2009 získaly naše dobrovolné aktivity podporu Úřadu vlády České republiky (rozhodnutí č. 21/2009 – OEZ). V rámci této spolupráce je tato knížka distribuována v ČR zdarma, a to jak ve fyzické podobě, tak elektronicky. Celý text je zpřístupněn na internetové stránce www.politictivezni.cz, stejně jako text starší anglicky vydané knížky „Czechoslovak Political Prisoners“ na webu www.politicalprisoners.eu. Svou činnost rozvíjíme ve spolupráci s řadou nadací a občanských sdružení podobného zaměření u nás i ve světě a snažíme se povědomí o bývalých politických vězních spíše zkvalitnit než soutěžit ledabylým zveřejňováním jejich osudů.

Vývoj československého vězeňství po druhé světové válce

Klára Pinerová

Období po druhé světové válce neznamenal jen velkou změnu ve společenské, politické a hospodářské sféře, ale nově vznikající a měnící se poměry zasáhly taktéž velkou měrou oblast vězeňství a soudnictví. Československé vězeňství se postupně začalo odklánět od obecného vývoje vězeňství v západní Evropě. Aby mohly být následující životní příběhy bývalých politických vězňů a vězeňkyň správně pochopeny a interpretovány, je nutné znát základní směry a tendence poválečného vývoje vězeňství, o což se ve stručném přehledu pokusí následující kapitola. Zaměříme se v ní na charakteristické mechanismy fungování vězeňství v Československu se zřetelem na vývoj po roce 1948, tedy po nástupu komunistické strany k moci. Představíme zde také nejznámější a nejvýznamnější věznice, trestní ústavy a trestanecké pracovní tábory, kterými bylo několik desítek tisíců osob nuceno během svého „vězeňského“ života projít a strávit v nich mnohdy až několik let svého života. Kapitola by měla zodpovědět otázky, jaký byl rozdíl mezi vězeňstvím v demokratických a totalitních státech; za jakým účelem vznikaly v Československu jako houby po dešti nové trestanecké pracovní tábory; proč v nich byli lidé vězněni a za jakým účelem; kdo to byli dozorcí a zda můžeme jejich jednání a počínání pochopit; jaké můžeme sledovat vlivy na další poválečný vývoj vězeňství. Zodpovězení těchto otázek je jedním z důležitých předpokladů pro porozumění rozhovorů, které budou v následujících kapitolách z různého hlediska – ať už sociologického (kapitola Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů), nebo psychologického (kapitola Ženy v komunistických vězeních: psychologické dopady politického věznění a způsoby jejich zvládnutí) analyzovány. Nezasíláme zde, že jde jen o zkratkový přehled a mnoho zde bude nedopovězeno. Zájemci o tuto problematiku si však mohou další informace nastudovat v podrobně zpracovaných publikacích od Dušana Janáka, Tomáše Staňka, Aleše Kýry, Tomáše Bursíka, Prokopa Tomka a dalších.

Rozdíly a funkce vězení v demokratických a totalitních státech

Západní Evropa postupovala ve směru humanizace a dodržování základních lidských práv v místech výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Docházelo k postupnému odstraňování militantních prvků, ve výkonu vazby pracovali psychologičtí a pedagogičtí pracovníci, kteří napomáhali potrestaným se znovu úspěšně vrátit do občanské společnosti. Pro demokratický režim slouží vězení jako nástroj trestu a izolace nebezpečného zločince. Výkon vazby je taktéž místem převýchovy zločince, aby se odsouzený mohl znovu po svém návratu do společnosti zapojit do normálního života a aby znovu neopakoval své zločiny. Obžalované osoby jsou právoplatně odsouzeny nezávislým soudem za spáchané trestné činy. Dodržování práv vězňů a plnění jejich povinností systematicky kontroluje laická a odborná společnost.¹

---

¹ JANÁK, Dušan. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 3–4.

Československé vězeňství se však začalo ubírat jiným směrem. Nejvýraznější změnu můžeme zaznamenat především po únoru 1948, kdy se k moci dostala Komunistická strana Československa, která využívala vězeňství a výkon trestu odnětí svobody pro represivní účely a pro stabilizaci své diktatury. Důležitým zvratem pro vývoj československého vězeňství byl už přístup k retribučním vězňům, kteří byli odsouzeni na základě dekretů prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a č. 138/1945 Sb. vydaných v roce 1945 (označované jako velký a malý retribuční dekret). V souvislosti s ukončením války na povrch vypluly všechny pocity nenávisti a zlosti k německému obyvatelstvu, které bylo odsuzováno za všechna příkoří, která se děla v době protektorátu – vypálení celých vesnic, smrt několika stovek osob v období heydrichiády, neustálé pocity strachu o sebe a o své blízké.² Najednou byla možnost tyto lidi soudit a odsoudit za jejich zločiny, a proto se volalo po rázném zúčtování s válečnými zločinci, zrádci, kolaboranty a udavači, kteří měli na starosti několik lidských životů. Požadovaly se pro ně přísné tresty. Tito lidé, mezi nimi bohužel i nevinní, byli souzeni Mimořádnými lidovými soudy, členové protektorátní vlády a vedoucí představitelé politické garnitury tzv. druhé republiky byli souzeni nově vzniklým Národním soudem (dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o Národním soudu). Tito retribuční vězni byli jak německé národnosti, tak i české. Většina vězňů německé národnosti byla v průběhu první poloviny 50. let po propuštění odsunuta do východního a západního Německa nebo do Rakouska.

Mezi základní charakteristiky odklonu československého vězeňství od západoevropských humánních praktik, které v následujících krátkých kapitolách více popíšeme, patří:

- hrubé porušování presumpce nevinu u obviněných ve výkonu vazby;
- využívání práce vězňů jako levné, dostupné a početné pracovní síly pro splnění hospodářského plánu centrálně plánované ekonomiky;
- využívání v klasifikaci a diferenciaci odsouzených třídního hlediska, podle kterého političtí vězni stáli na nejnižším stupínku a měli nejmenší práva;
- uplatňování militantních a agenturně operativních prvků k zajišťování kázně vězňů;
- využívání výchovně vzdělávacích prostředků k politické indoktrinaci a diskriminaci vězňů;
- absence práv vězňů a přehlížení jejich právní ochrany.³

Tyto skutečnosti jsou nejen patrné na základě archivních materiálů, ale také je možné je sledovat i v předložených životních příbězích. Někteří z pamětníků zažili fyzické i psychické násilí při vyšetřování, kdy jeho smyslem bylo přimět vyšetřovaného podepsat doznání a přinutit ho, aby se přiznal k činům, které nikdy nespáchal. Během výslechů byli ponižováni, vyšetřovatelé jim vyhrožovali, že zatknou jejich příbuzné; ženy zastrašovali, že se jejich děti dostanou do dětských domovů. Muži i ženy byli různými způsoby týráni, byl jim odepírán spánek i jídlo.⁴

---

² Je však nutné poznamenat, že vysídlovací akce nebyly vyvolány jen „zdola“ a neprobíhaly živelně, ale je nepochybná iniciativa a angažmá místních mocenských orgánů. Hlavní úkoly, kromě Revolučních gard a dalších „revolučních“ formací, plnily i jednotky pravidelné armády. Je nutné také zdůraznit, že příprava a organizace transferu byly v rozhodující míře závislé také na postojích sovětských politických a vojenských činitelů. Více viz STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005.

³ KYR, Aleš. Zacházení s vězni na území ČSR. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 51n.

⁴ Viz rozhovory s Gustavem Bubníkem, Jozefem Kyckou, Janem Pospíšilem, Hubertem Procházkou a dalšími.

Mnoho z toho často zůstává nevyřčeno, hlavně u žen, které nechtějí znovu otevírat staré rány a oživoval své vzpomínky na ponižování.⁵

Vinen!

Presumpce nevinny je jedním z principů právního státu a výkonu soudnictví. Na obviněného je až do jeho právoplatného odsouzení pohlíženo jako na nevinného člověka a jako s takovým je i zacházeno. Ještě v roce 1945 úprava výkonu vazby plně respektovala zásadu presumpce nevinny a omezení občanských práv a svobod osob nacházejících se ve vyšetřovací vazbě nepřekračovalo potřeby trestního řízení. K závažnému a rozsáhlému porušování presumpce nevinny dochází po roce 1949 v souvislosti se zrušením funkce vyšetřujícího soudce a převzetí jeho kompetencí vyšetřovateli Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti. Vyšetřující soudce měl nezávisle ověřit skutečnosti důležité pro posouzení viny či nevinny obviněného. Jejich úkol spočíval v prověřování úkonů pracovníků bezpečnosti, v provádění znaleckých důkazů v rozhodování o uvalení vazby či o propuštění z vazby. Vyšetřující soudce byl proto ze zákona vyloučen z účasti na soudním líčení s obviněným. Tím, že byla funkce vyšetřujícího soudce zrušena, odpadl důležitý kontrolní článek, který mohl zabránit nezákonnostem při vyšetřování. V novém trestním řádu z roku 1950 už bylo také stanoveno, že vazba se může vykonávat nejenom v soudních vazbách, ale také ve zvláštních odděleních, které podléhaly ministerstvu národní bezpečnosti (MNB), a právě v nich byly zadržené osoby vystavené ponižujícímu a krutému zacházení. Projevy nezákonnosti, svévole a nedisciplinovanosti vyšetřovatelů v následujícím období stále rostly. Ačkoliv v letech 1953–1954 byla přijata celá řada opatření, lze pochybovat, že byla výrazněji plněna.⁶

Práce jako trest a povinnost

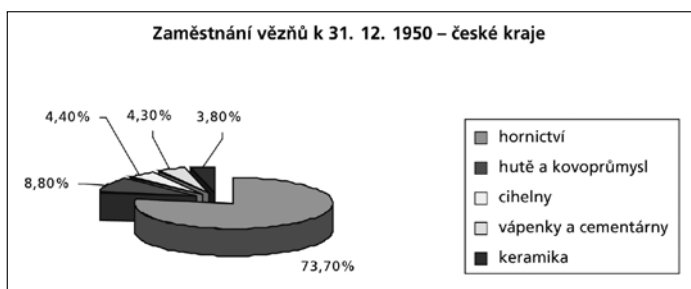
Už ve vztahu k retribučním vězňům můžeme sledovat nehumánní postoje k potrestaným. Tito vězni byli přinuceni pracovat bez nároku na mzdu, tiše se uznávaly různé excesy násilí. Násilí bylo podporováno nejen proti kolaborantům a zrádcům, ale později i proti politickým vězňům, kteří po roce 1948 začali plnit věznice. Vězni začali být využíváni podle sovětského vzoru jako dostupná, početná a levná pracovní síla, která pomáhala při splnění hospodářského plánu centrálně plánované ekonomiky.⁷ Práce vězňů byla především využívána v těch oborech, kde se nacházel nedostatek pracovních sil, nebo v odvětvích, kde byla práce namáhavá a nebezpečná, které se civilní zaměstnanci snažili vyvarovat. S tím taktéž souvisí spousta pracovních úrazů, často smrtelných. Vězni pracovali za nevyhovujících pracovních podmínek, nebyla splněna základní bezpečnostní pravidla a taktéž pracovali v odvětvích, která se nacházela mimo obor jejich působnosti, často bez jakékoliv formy zaučení.

---

⁵ Viz např. rozhovor s Vlastou Jakobovou.

⁶ KÝR, Aleš. *Zacházení s vězni na území ČSR*, c.d., s. 52.

⁷ V roce 1951 80,7 % vězňů bylo zaměstnáváno v rámci plnění úkolů národního hospodářství a jen 19,3 % vězňů bylo zaměstnáváno pro potřeby vězeňských ústavů ve vnitřním provozu a dílnách. KÝR, Aleš. *Zacházení s vězni na území ČSR*, c.d., s. 58.

Vězni především pracovali v těžkém průmyslu, převážně v hornictví. Těžký průmysl se stal prioritou pro pounorový vývoj československého hospodářství. Vězeňkyně byly většinou zaměstnávány v textilním průmyslu, některé však pracovaly i v cihlárnách, chemickém průmyslu a v zemědělství. Prioritou se však stala těžba uranu, především v oblastech Jáchymovska, Slavkovska a Příbramska, kde se v roce 1953 nalézala téměř třetina všech osob nacházejících se v československých komunistických věznicích a táborech.⁸

Práce vězňů bylo využíváno i v zemích západní Evropy a je jí využíváno i v současnosti, avšak za jiným účelem, než tomu bylo v době vlády komunistické strany. Osvojení si pracovních návyků a jejich další využití po návratu z vězení je nejdůležitější smysl práce vězeňství v demokratických státech, v poválečném Československu však bylo zneužíváno práce vězňů pro potřeby plnění úkolů hospodářské politiky.

Nechtěli zničit jen jeden život, ale životy mnoha

Vězeňství v totalitních státech se odlišuje od demokratického také rozlišováním vězňů do různých kategorií. Zatímco v demokratických státech musí být ženy odděleny od mužů, nepolepšitelní trestanci a recidivisté od prvotrestaných, v totalitních státech je tomu jinak. Například v nacistickém Německu byli vězni děleni podle rasových a národnostních hledisek, podle kterých Židé stáli na nejnižším žebříčku a měli tak nepatrné naděje na přežití. V komunistických státech, jejichž vzorem se stal Sovětský svaz, byli vězni rozděleni podle třídních hledisek a důvodu potrestání. Podle toho byli rozděleni do kategorií s různými právy a povinnostmi, jako například kolik mohli svým blízkým poslat během jednoho roku dopisů, kolikrát je rodiče, děti a příbuzní mohli navštívit a na jak dlouho,⁹ jak mohli mít upravené vlasy nebo zda měli možnost vlastnit knihy nebo hry.¹⁰ V nejnižší kategorii se nacházeli političtí vězni, kteří byli považováni za nebezpečnější, protože neohrožovali jedince nebo nějakou skupinu lidí, jako např. lidé, kteří spáchali loupež nebo vraždu, ale ohrožovali celou společnost, protože chtěli „rozvrátit lidově demokratický systém“.¹¹

Z usnesení Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) z února 1951 se můžeme dočíst, že: „Represivní charakter trestu musí ostřeji vyniknout v boji proti buržoazii, kulakům a nepřítelům uvnitř

⁸ NA v Praze, fond KSČ-ÚV-100/1, sv. 42, a.j. 312. Zpráva o návrhu úpravy pracovních odměn vězňů a sociálního zabezpečení rodinných příslušníků vězňů.

⁹ Návštěvy někteří vězni velmi těžko nesli, protože nejenom že probíhaly za ztížených podmínek, kdy si nemohli se svými blízkými ani podat ruku, protože se mezi nimi nacházelo pletivo, za jakékoliv maličkosti mohla být návštěva kdykoliv ukončena, ale byl to i velký psychický nátlak, především na ženy, zvláště pokud se setkaly se svými dětmi, jak vzpomíná Vlasta Jakubová. Josef Stejskal si např. v rozhovoru vzpomíná, že si nevybral ani dovolené návštěvy, aby ušetřil matku traumatu, že by viděla svého syna ve vězení.

¹⁰ Více o rozdělení vězňů do výhodnostních tříd viz KÝR, A. *Zacházení s vězni na území ČSR*, c.d., s. 54n.

¹¹ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, č. 2, 1994, s. 367.

dělnické třídy i agentům ve straně. Pseudohumanistické tendence, zvláště ve výkonu trestu, je třeba rázně odmítnout... ve vině i trestu bude ostře diferencováno mezi buržoazií a pracujícími.“ Z téhož dokumentu vyplývá, že pro výkon trestu odnětí svobody jsou důležité „třídní profil, dosavadní způsob života, zaměstnání a pracovní morálka, politická uvědomělost a intenzita jeho činnosti“.¹²

Jak mělo být zacházeno s potrestanými, nám ilustrují slova náměstka ministra spravedlnosti Karla Klose, který dne 6. dubna 1950 důrazně upozornil velitele vězeňských zařízení, že „Velitelé SVS (Sboru vězeňské stráže – pozn. K. P.) budou v budoucnu posuzováni podle toho, jak dokáží udělovat tresty, dokáží jít v tváři tvář reakci, dokáží dávat poloviční dávky potravin, používají bunkrů...Vězni nesmí mít dojem, že mají na něco nárok... Není na místě žádná sentimentalita, teď, když jsou ve vězení největší gauneři.“¹³ Političtí vězni tak stanuli na nejnižším žebříčku klasifikace, s nejmenšími právy. Byli považováni za vyvrhele společnosti, na něž mohly být uplatňovány různé formy postihů, od těch nejlehčích, např. zákaz psaní dopisů či návštěv, po těžké, jako snížení dávky jídla a uzavření do korekcí a bunkrů, kde panovaly těžké životní podmínky.

Aby byl zajištěn třídní výkon trestu a byl neustále kontrolován, psaly se na vězně posudky, které byly psány buď pravidelně, nebo při různých příležitostech, jako např. při žádosti o podmíněčné propuštění. Tyto posudky zůstaly zachovány dodnes ve vězeňských spisech. V posudcích se nehodnotilo jen jejich chování a plnění pracovních norem, ale také jejich postoj k „socialistickému uspořádání státu“. Tyto posudky a jejich znění měly zásadní vliv na další život vězně – zda bude propuštěn nebo si odpyká celý trest. Nutno poznamenat, že ve spisech politických vězňů se často ukazuje, že setrvali na svém „zatvrzelém“ postoji proti komunismu, což byl jeden z identifikačních prvků, podle něhož političtí vězni tvořili jednu nedílnou skupinu. Byl to právě systém hodnot a norem vypracovaných v jejich morálním vězeňském kodexu, ve kterém platilo, že například nepodepíšíou socialistický závazek ke zvyšování pracovních výkonů, ačkoliv by jim zajistil snadnější průběh trestu. Významnou zásadou bylo nebonzovat a žádným způsobem se nespolečovat s komunistickým systémem, tedy vedením věznice. Snažili se o vytváření ostré hranice mezi sebou samými a dozorcí. Jedním z významných prvků jejich identity a zároveň hrdosti bylo nepožádání o snížení trestu. Pokud se tak stalo, stáli za tím většinou rodiče nebo jiní příbuzní. Sami sebe prezentovali jako jedince, kteří nikdy neměli nic společného s komunismem jakožto ideologií a politickým systémem.¹⁴

Ve výkonu vyšetřovací vazby a trestu odnětí svobody se však nenacházeli jen „třídní“ nepřátelé režimu, jako např. majitelé velkých továren, podnikatelé, živnostníci, kulaci, kněží, ale také mnoho dělníků a rolníků, kteří vlastně měli podporovat komunistický režim.¹⁵ To, že se ve vězení nacházela skoro polovina vězňů, jejichž sociální původ byl dělnický nebo rolnický, stálo někdy mnoho vysvětlování v oficiálních statistikách.

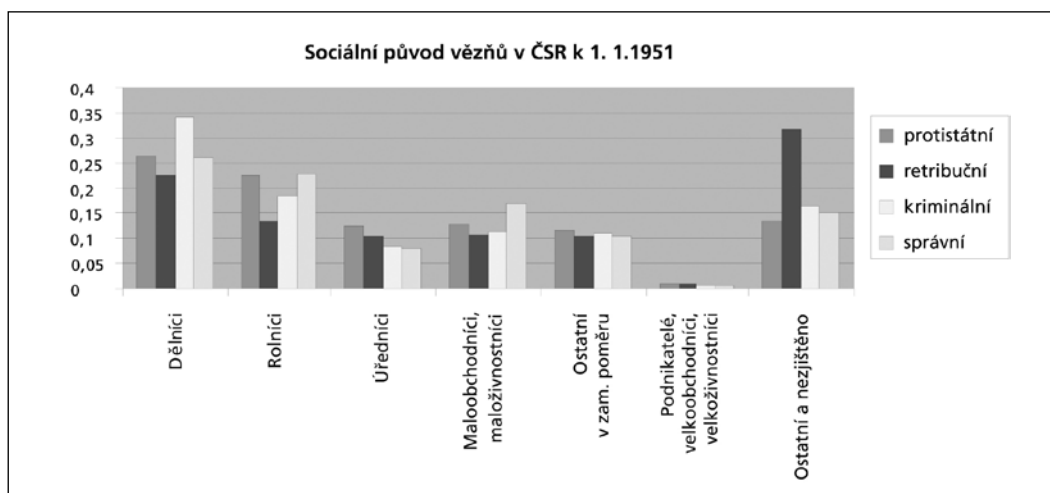
---

¹² Národní archiv (NA) v Praze, fond Branně-bezpečnostní Ústřední výbor (BBÚV) KSČ 05/11, kart. 140 A, Úkoly vyplývající z úseku výkonu justice ministerstva spravedlnosti z usnesení ÚV KSČ z února 1951.

¹³ UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězňů osobností, prožité ve významných dobách země českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006, s. 275.

¹⁴ Více k identitě politického vězně viz MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 42–64. Viz např. také rozhovory s D. Stuchlíkovou, V. Jakubovou a Z. Kovaříkem.

¹⁵ V roce 1951 se nacházelo ve vězení 28 % vězňů, jejichž sociální původ byl dělnický a 19 % z nich pocházelo ze zemědělských rodin. Mnoho z nich bylo i v řadách politických vězňů. NA Praha, fond Správy Sboru nápravné výchovy (SSNV) – materiály různé – 1951–1952.

Výrazným prvkem, který je zřetelný na první pohled, je skutečnost, že k žádnému zásadnímu rozdílu v sociálním původu vězňů v různých skupinách nedocházelo. Dělnického původu byli nejčastěji kriminální vězni – 34,2 %. U všech skupin platí ten fakt, že nejčastější socioprofesionální kategorií byli dělníci. S mírným přesahem se rolníci, úředníci, malorolníci a maloživnostníci vyskytovali ve skupině politických vězňů. Co se týče retribučních vězňů, zarazí nás nejmenší procento v kategoriích dělníků a rolníků. Tato skutečnost může mít spojitost s tím, že velké procento retribučních vězňů je zahrnuto v kolonce ostatní a nezjištěno. S největší pravděpodobností nebyla ještě v době jejich odsouzení rozvinutá statistika vězňů a tyto údaje se nezaznamenávaly.

Sociální původ nebyl tedy nejdůležitější charakteristikou a důvodem odlišnosti vězeňských skupin. Záleželo na sociálním prostředí, ze kterého vězeň vzešel, ze zakódovaných morálních hodnot v každém jedinci, na stupni gramotnosti a na dřívějším způsobu života.¹⁶

Oficiálně se vězni dělili na kriminální, retribuční a státně bezpečnostní (tedy politické vězně). Jak již bylo poznamenáno, nejnižší postavení měli vězni političtí. Kriminální a často retribuční vězni české národnosti byli využíváni k zostření režimu ve věznicích a trestaneckých pracovních táborech. Po vzoru nacistických koncentračních táborů, ale i podle sovětských zkušeností dohlížela na dění v táborech kromě dozorců také tzv. samospráva, v jejímž čele stál starší tábor, který byl jmenován náčelníkem tábora. Ti většinou byli jmenováni právě z řad kriminálních nebo retribučních vězňů. Tito odsouzení byli vedením tábora preferováni a zvýhodňováni. Na táboře Barbora byly ještě v roce 1950 organizovány útoky skupin kriminálních a retribučních vězňů na politické, často z jejich řad byli rekrutováni donašeči.¹⁷ Vztahy mezi těmito skupinami byly hlavně z počátku 50. let velmi napjaté.

U žen vztah ke kriminálním vězeňkyním nabýval ještě jednoho rozměru, a to psychického odporu. Paní Hana Truncová například v rozhovoru uvedla: „Bydlela jsem jednou s vraždkyní, která se nám ve všem přizpůsobovala. Když některá z nás měla návštěvu a něco s sebou přinesla, tak to na stejné díly rozdělila a pokládala na deky na jednotlivé kavalce. Ta vraždkyně se pochopitelně přizpůsobila. Ona zavraždila ze žárlivosti svého muže, ale celý rodinný klan za ní

¹⁶ NA Praha, fond SSNV – materiály různé – 1951–1952.

¹⁷ UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, c.d., s. 287. Nejenom v táboře Barbora vznikala bicí komanda z řad kriminálních a retribučních vězňů, ale nacházela se např. i v táboře Nikolaj. Více v BAŠTA, Jiří. „Boj proti reakci“ v NPT Nikolaj. In *Securitas Imperii 12. Sborník k problematice 50. let. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*: Praha, 2005, s. 279–294.

jezdil a navštěvoval ji. Dostala samozřejmě různé sladkosti, o které se s námi dělila. Já jsem to nemohla prostě po ní sníst, protože se toho dotýkaly její ruce, kterými ona vraždila.“¹⁸

Šikana a dril – každodenní život politického vězně

K zajišťování kázně vězňů začalo být po roce 1948 uplatňováno především militantních prvků. K nárůstu jejich užívání došlo zejména po předání struktury vězeňství z ministerstva spravedlnosti na ministerstvo národní bezpečnosti v roce 1953, v případě trestaneckých pracovních táborů v oblastech těžby uranu už k 1. červnu roku 1951. Důsledkem bylo zjednodušení řízení denního režimu a organizovaného pohybu vězňů, došlo k vytvoření většího odstupu mezi dozorcí a vězni, ale zároveň docházelo ke vzrůstu možností většího šikanování vězňů pro záminky nedodržení stanovených předpisů. Z přednášky o věznicích StB se můžeme dočíst, že „styk vězně se strážným musí být omezen na míru co nejmenší, tak aby bylo možno tento styk vymezit do několika vět, přesně formulovaných, které smí strážný s vězněm pronést“¹⁹.

Používání vojenských prvků se postupně zvyšovalo, například od roku 1951 vězni museli dozorce pozdravit v pozoru, smeknout čepici a otočit hlavu. Ženy se musely uklonit. Od roku 1953 museli vězni vojensky hlásit jejich počet na cele. Požadovalo se také pořadové vystupování vězňů při hromadných nástupech a přesunech. Právě na hromadné nástupy si bývalí političtí vězni často vzpomínají – především na nástupy v trestaneckých pracovních táborech na Jáchymovsku, kdy panovalo několik desítek stupňů pod nulou a kdy se dozorcí často kvůli neschopnosti nemohli dopočítat správného počtu. Režim se navíc snažil o izolaci vězňů od vnějšího světa. Vězňům nebyly poskytnuty téměř žádné informace o každodenních událostech. Jak již bylo zmíněno, byly zásadním způsobem omezeny návštěvy a setkávání s rodinou. Podle vězeňského řádu z roku 1951 měl vězeň, který se nacházel v první, tedy nejhorší výhodnostní skupině, nárok na návštěvu jednou za dva měsíce na 20 minut. Často se však nedočkal návštěvy ani po uplynutí této doby, protože mohl být potrestán za jakoukoliv maličkost a návštěva byla zrušena, nebo návštěvy byly omezovány jinými způsoby.

„Jak dlouho trvalo Francouzům a Angličanům, než vykopali kanál La Manche?“ – politická indoktrinace vězňů

Vyplnit volný čas vězně smysluplnými činnostmi, které měly za cíl odsouzeného převychovat a umožnit mu jednodušší opětovné začlenění do civilního života, bylo vždy jedním z cílů demokratického vězeňství. Vězni se účastnili bohoslužeb nebo školní výuky, která jim nejenom měla rozšířit obzory, ale díky které si mohli zvýšit svou kvalifikaci a snadněji pak získat na svobodě zaměstnání. Ceněna byla také četba různých knih. Toto pojetí vyplňování volného času se však po roce 1948 značně změnilo.²⁰ Pamětníci se zmiňují, že pokud bylo možno si půjčovat knihy, tak jen ideologického charakteru, noviny a časopisy byly nedostupné a až v druhé polovině 50. let si mohli půjčovat Rudé právo. Pro odsouzené byla připravována také filmová představení, ale často se pouštěly filmy sovětské produkce a ideologického zabarvení. Pokud byl dáván film pro vězně zajímavý, sloužilo to často k jiným účelům. Hana Truncová si

¹⁸ Rozhovor s Hanou Truncovou. Více o vztazích mezi různými skupinami vězňů viz kapitola Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů od Michala Louče.

¹⁹ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství: vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989: budování a vývoj věznic StB v letech 1948–1952*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování, 2000, s. 78.

²⁰ KÝR, Aleš. *Zacházení s vězni na území ČSR, c.d., s. 59n.*

vzpomíná, že jednou jim dávali pohádku Pyšná princezna: „Pamatuju si, že jednou se na lágru rozkřiklo: ‚Bude krásný film, určitě Pyšná princezna.‘ A taky že byla. Pak jsme se vrátily a měly jsme všechno rozházené – cukr, sláma ze slamníku, všechno na jedné kupě.“²¹

Kromě filmových představení byly pro vězně pořádány osvětové přednášky, které prováděli osvětoví instruktoři, velitelé stanic Sboru vězeňské stráže a pracovních útvarů, prokurátoři a funkcionáři KSČ a které byly pro odsouzené povinné. Na ty však bývalí političtí vězni vzpomínají s úsměvem na rtech, protože osvětoví pracovníci byli velmi často lidé jen se základním vzděláním, kteří prošli pouze základním ideologickým školením o marxismu-leninismu. Musíme si představit, že tito lidé přednášeli vysokoškolsky vzdělaným lidem, profesorům, právníkům nebo kněžím. Pan Jozef Kycka se o nich v rozhovoru zmiňuje: „...oni nás totiž nejdřív školili bachaři. Tam byl třeba tzv. Hnusák. To byl osvěták. Ten noční směnu vzbudil třeba v jedenáct hodin večer na nástup na kulturák. Všichni i s odpolední směnou, a pak nás hodinu školil. Vždycky říkal: ‚Hnusáci, je to tak?‘ Ti v první řadě museli kývat hlavou. ‚Je to tak, hnusáci?‘ Proto se mu říkalo Hnusák. Pak měl přednášku ‚Stalin vzkázal‘. To nám celou hodinu vykládal o tom, co vzkázal Stalin. Pak tam byl také Sedmilhář, taky osvětář. Ten zase říkal: ‚Co vám říkám, nejsou fakta, to se skutečně stalo.‘ Teď se nikdo nesměl zasmát. Nebo nám vysvětloval, jaký je rozdíl mezi socialismem a kapitalismem. Prý abychom se dobře podívali, za jak dlouho vykopali v Sovětském svazu kanál Volha–Don. To bylo v socialistickém táboře. A abychom se podívali na kapitalisty, jak dlouho trvalo Francouzům a Angličanům, než vykopali kanál La Manche. To jste se nesměl zasmát.“²² Na ideologické přednášky si vzpomněla i Drahomíra Stuchlíková: „Například jednou se rozhodli, že nás přeškolí. Tak nám dělali nějaký přednášky. Holky se vždycky přihlásily a zeptaly se. Například na Masaryka. Von pak musel říct: ‚Jó, to já nevím, já se na to zeptám a příště vám to řeknu.‘ Příště se tam samozřejmě neobjevil.“²³ Protože politické a ideologické přednášky vedli často lidé nevzdělaní a neinteligentní, neměly na názory politických vězňů žádný vliv, zvláště pokud se do vězení dostali ze svého přesvědčení bojovat proti komunismu a za demokratické svobody. Zda však měly vliv na kriminální nebo retribuční vězně, se můžeme jenom domnívat.

Absence práv vězňů

Ačkoliv v předválečném Československu nebyla práva vězňů v Domácích řádech výslovně zformulována a byla obsažena jen v ustanoveních týkajících se poskytování lože, oděvu, lékařského ošetření, pracovní odměny atd., mohl se vězeň při jejich porušování bránit formou proseb nebo stížností. Ochrana oprávněných nároků vězně byla zajišťována jednak místní a jednak občanskou pravidelnou kontrolou. Domácí řády vězeňských zařízení byly samozřejmě všem vězňům přístupné a vězeň byl informován o svých právech a povinnostech. To vše se však změnilo po roce 1948. Od roku 1951 se nemohli vězni účastnit bohoslužeb (kněží dokonce museli vlastníma rukama rozebrat kostel ve věznici Leopoldov) a bylo upuštěno od nároku na pracovní odměnu, jejíž vyplácení bylo odvislé od splnění stanovené normy. Lze konstatovat, že odtržením vězeňství od soudnictví na základě zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví se rozpadl dřívější, poměrně funkční systém vnitřní a vnější kontroly nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody, který garantoval

²¹ Rozhovor s Hanou Truncovou.

²² Rozhovor s Jozefem Kyckou.

²³ Rozhovor s Drahomírou Stuchlíkovou.

ochranu oprávněných nároků vězňů.²⁴ Ústup od této garance lze sledovat už v roce 1949, kdy funkci přednostů krajských soudních věznic a trestních ústavů vykonávali velitelé SVS a ústavních komisařů soudci krajských a okresních soudů. Činnost ústavních komisařů se místo na dodržování práv vězňů orientovala na dodržování všech omezení a povinností vězňů.

Oprávněné nároky vězňů se postupně stávaly výhodami, jejichž přiznání či nepřiznání záleželo na libovůli vězeňského personálu, ochrana vězně před špatným zacházením navíc nebyla nijak legislativně zakotvena. Nový Řád nápravných zařízení z roku 1953 a jeho další úprava z roku 1954 byl určen jen pro služební potřebu, čímž se stal nedostupným pro vězně, kteří tak ztratili představu o svých právech a povinnostech.²⁵

Vývoj vězeňské populace

V Československu dochází po druhé světové válce k rapidnímu nárůstu počtu vězňů. Bezprostředně po válce se věznice začínají plnit již zmiňovanými retribučními vězni a po únoru 1948 byly věznice a nově vznikající trestanecké pracovní tábory naplňovány lidmi, odsuzovanými podle známého zákona číslo 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, tedy politickými vězni.

V roce 1945 se v Československu nacházelo 16 142 vězňů. Jejich počet se v následujících letech postupně zvyšuje. Zlomovým rokem je rok 1948. Už v roce 1951 je počet vězňů téměř dvojnásobný a ve věznicích se nachází přes 31 tisíc vězňů. Vězeňská populace se však ocitá na vrcholu v roce 1953, kdy se za vězeňskými zdmi v Československu ocitá přes 46 tisíc lidí. Dne 4. května roku 1953 proběhla amnestie prezidenta republiky, při které bylo propuštěno neuvěřitelných 15 tisíc vězňů, z nichž téměř polovina byla dělnického původu. Mezi další významné amnestie patří ta z roku 1955 a nejdůležitější pro politické vězně je květnová amnestie z roku 1960, kdy velká část vězňů opustila chlad vězeňských cel a dostala se po mnoha letech opět na svobodu.²⁶

Vězni pracovali při různých národních podnicích, pracovali pro potřeby věznic, nicméně čím dál více začala nabývat na důležitosti práce v uranových dolech, které se nacházely na Jáchymovsku, Příbramsku a Slavkovsku. Uranová ruda se stala po druhé světové válce, především díky vynálezu atomové bomby, strategickou surovinou. Uranová ložiska nacházející se v Československu představovala pro Sovětský svaz nejvydatnější a nejdosažitelnější zdroj. Sovětský svaz se snažil zlomit v co nekratším časovém horizontu americký monopol na výrobu atomové pumy. Proto na základě mezivládní dohody ze dne 23. listopadu 1945 vznikl v Jáchymově ke dni 1. ledna 1946 národní podnik Jáchymovské doly v Jáchymově se zvláštním režimem. Na základě této smlouvy bylo stanoveno, že veškerá uranová ruda vytěžená na území Československa bude předána výhradně Sovětskému svazu.²⁷ Bezprostředně po válce pracovali v jáchymovských

---

²⁴ KÝR, Aleš. *Zacházení s vězni na území ČSR, c.d., s. 61.*

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Pro ženy, které zůstaly ve vězení, došlo paradoxně ke zhoršení podmínek, za kterými však nestáli dozorcí a vězeňský systém, ale změna poměru mezi kriminálními a politickými vězeňkyněmi. Na toto zhoršení, na vzrůst homosexuality a násilí mezi vězeňkyněmi poukazuje Dagmar Šímková v knize *Byly jsme tam taky*. Naopak muži mají jinou zkušenost. Václav Jozif popisuje, že po amnestii v roce 1960 byly podmínky v Leopoldově celkem snesitelné.

²⁷ Podrobnější informace o československo-sovětském vyjednávání ohledně uranové rudy viz JANČÍK, Drahomír. Vývoz československého uranu do Sovětského svazu v letech 1946–1959. In *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 7, 2007 a TO-MEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989: těžba a prodej československého uranu v éře komunismu*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 1999.

dolech váleční zajatci, jejichž počet v roce 1949 vzrostl na 3370. Od roku 1949 byl nedostatek pracovních sil nahrazován vězni. Můžeme bez okolků konstatovat, že nastal přímo hon na pracovní síly. Už v roce 1953 se v pracovních táborech při uranových dolech nacházelo téměř 15 tisíc vězňů.

Počty vězňů se od roku 1945 neustále zvyšovaly. Jedním z hlavních důvodů bylo ukončení války a zvýšení vězeňské populace se vlastně stalo celoevropským problémem. Vězňice byly plněny lidmi, kteří spolupracovali s nacistickým režimem. Po roce 1948 však počty uvězněných dostávají jinou dimenzi a vězeňská populace má odlišnou strukturu. Komunistická strana se v prvotních fázích svého vládnutí snažila upevnit svou moc a pozici, a proto vytvářela neustálou atmosféru strachu. Byl zde ale i jiný moment, a to hlad po levné pracovní síle, kterou vězni představovali. V mnoha ohledech navázalo československé vězeňství jak na nacistické zkušenosti, především v počátečním období, tak na sovětské modely. Ve věznicích začali pracovat lidé, kteří byli za války vězněni v nacistických koncentračních táborech a své zkušenosti uplatňovali i v Československu.²⁸ Můžeme to pozorovat na architektuře táborů, které byly stavěny podle vzoru koncentračních táborů. V táborech byly postaveny dřevěné baráky podle plánu, který zajišťoval přehlednost a pravidelnost. Celý prostor tábora byl oplocen a doplněn o strážní věže. Také byla přejímána různá pojmenování, jako např. apelplac (*Appelplatz*) pro prostor, na kterém se uskutečňovalo několikrát denně sčítání vězňů nebo funkce v tzv. táborové samosprávě – starší tábora (*Lagerälteste*), starší světnice (*Blockälteste*). V průběhu 50. let sledujeme pronikání sovětských vzorů a zkušeností, za čímž stojí s největší pravděpodobností působení sovětského poradce Ponomarenka, který se podílel na přepracování vězeňských předpisů, v nichž byl zaveden tzv. třídní výkon trestu, který zvýhodňoval loajální kriminální vězně na úkor tzv. protistátních vězňů.

Vězňice a trestanecké pracovní tábory v Československu

Po únoru 1948 se začal rozvíjet typ táborového věznění, který v několika případech navázal na různé zajatecké, internační, sběrné a pracovní tábory, jež vznikly v důsledku odsunu německého obyvatelstva.²⁹ V oblastech s výskytem uranu se jako houby po dešti začaly po roce 1948 objevovat pracovní tábory, známé jako trestanecké pracovní tábory, označované jako TPT.³⁰ Jak již bylo dříve napsáno, tyto tábory se v mnohém podobají pracovním táborům jak ze Sovětského svazu, tak z nacistického Německa. Podmínky zde byly velmi kruté. Vězni pracovali v uranových dolech, ve kterých byli vystaveni nebezpečnému radioaktivnímu záření. Práce byla těžká a hrozilo při ní nebezpečí úrazu, stravování bylo nedostačující. Vězňům navíc komplikovaly život přírodní podmínky, neboť v zimě v některých táborech klesala teplota

²⁸ Dle konzultace s Dr. Alešem Kýrem dne 2. 9. 2009. To však nepopírá tu skutečnost, že tvůrci nacistických pracovních a koncentračních táborů se v počátcích nechali inspirovat pracovními tábory v Sovětském svazu.

²⁹ Mj. vznikaly v Československu také tábory nucené práce (TNP), do nichž byli lidé zařazováni jen na základě rozhodnutí příslušných komisí krajských národních výborů, centralizační a internační kláštery pro duchovenstvo a řeholníky. Tzv. politicky nespolehliví vojáci v základní službě i záloze byli zařazováni do Pomocných technických praporů (PTP).

³⁰ Úřední prameny z let 1949–1950 nazývají tyto tábory trestaneckými pracovními tábory (TPT) a vězněné trestanci. Po roce 1950 se užívá názvů pracovní útvary vězňů (PÚV), případně pracovní útvary odsouzených (PÚO) nebo potrestaných (PÚP). Nejdelšího trvání mělo označení nápravně pracovní tábory (NPT), používané od roku 1955 do počátku roku 1961. Sami vězni užívali názvů „lágry“ nebo „koncentrační tábory“. PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech...*, c.d.

hluboko pod bod mrazu. Jak tyto tábory vypadaly? Tábory na Jáchymovsku byly obehnané dvojítm oplocením z ostnatého drátu asi 2,5 metru vysokým. Mezi vnitřním a vnějším oplocením se nacházel prostor asi 1–1,5 metru široký, vysypaný bílým pískem. V rozích a uprostřed oplocení byly vystavěny ve výšce asi šesti metrů dřevěné strážní budky, které byly vybaveny reflektory a samopaly. Celé oplocení bylo osvětleno ostrým světlem. Pokud došlo k přerušení dodávky elektrického proudu, zajišťovaly výrobu elektřiny agregáty.³¹ Vězni byli ubytováni v typizovaných dřevěných barácích, které v nočních hodinách nesměli opustit. Některé doly byly umístěny u tábora, do jiných museli vězni docházet, a proto byly u některých táborů vybudovány speciální koridory. Jinde byli vězni svazováni ocelovými lany do tzv. lidských balíků, kterým se přezdívalo „ruský autobus“ a tímto způsobem dopraveni na pracoviště.³²

Přehled o zřízení a zrušení vězeňských táborů v oblasti Jáchymova, Horního Slavkova a Příbrami³³

Tábor	Krycí označení	Zřízení	Zrušen
Ústřední	D	4. 2. 1950	12. 12. 1954
Bratrství	M	21. 2. 1950	12. 6. 1954
Vykmanov I	C	1. 3. 1949	dosud slouží věz. účel.
Vykmanov II	L	do února 1951	26. 5. 1956
Svornost	K	4. 12. 1949	29. 10. 1954
Mariánská	B	4. 6. 1949	1. 4. 1960
Rovnost	P	19. 9. 1949	1. 6. 1961
Nikolaj	A	listopad 1951	1. 7. 1958
Eliáš I	N	29. 7. 1949	koncem roku 1951
Eliáš II	N	8. 12. 1950	1. 4. 1959
Vršek – Barbora	E	srpen 1951	30. 3. 1957
Prokop	T	2. 7. 1949	14. 5. 1955
Ležnice	O	26. 1. 1950	22. 8. 1955
Svatopluk	V	duben 1951	14. 5. 1955
XII	X	září 1951	9. 8. 1954
Vojna	U	asi koncem září 1951	1. 6. 1961
Bytíz	Z	květen 1953	dosud slouží věz. účel.
Vykmanov JAV (věznice)		roku 1954–1955	dosud slouží věz. účel.

Názvy táborů byly většinou odvozovány od názvu dolů, na kterých vězni pracovali. Mezi nejznámější, bohužel ne v dobrém smyslu, patřily tábory Rovnost, Bratrství, Nikolaj, Svornost. Na táboře Rovnost byl velitelem František Paleček³⁴, který proslul především převýchovou

³¹ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech...*, c.d., s. 413.

³² Viz vyprávění Zdeňka Kovaříka, Jozefa Kycky.

³³ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech...*, c.d., s. 437.

³⁴ **František Paleček** (1920–1975). Vychodil obecnou školu a tři třídy měšťanky, původním povoláním byl účetní. Řádným členem KSČ se stal v roce 1950. Do služeb ministerstva vnitra vstoupil v roce 1949 a ve službách tohoto resortu dosáhl hodnosti podplukovníka. V rámci služby získal několik vyznamenání.

svědků Jehovových³⁵. V táboře často mlátil vězně bez udání důvodu a několik vězňů zastřelil údajně „na útěku“. Podle vzpomínek Paleček rád chodil na houby s vězněm, který musel 1,5 m před ním pochodovat. Jakmile udělal mukl podle Palečka podezřelý pohyb, byl zastřelen. Do spisu byla napsána příčina smrti: „Zastřelen na útěku.“

Mezi známé tábory patřil i tábor Vojna na Příbramsku, kde se dnes nachází památník, ve kterém je možné si prohlédnout, v jakých podmínkách tenkrát vězni žili a jak vlastně takový tábor vypadal.³⁶ Zvláštním táborem byl jáchymovský tábor zvaný „L“, někdy přezdívaný jako likvidační. Byl to malý tábor, který prakticky tvořily jen čtyři baráky. V jednom z nich bylo umístěno velitelství, v druhém kuchyně a táborová marodka. Vězni obývali dva baráky. Do tohoto prostředí byli posíláni vězni klasifikovaní jako nepolepšitelní a nejnebezpečnější. Nacházela se zde největší koncentrace inteligence z celého Československa – od biskupů, kněží až po důstojníky, starosty, profesory teologie a středoškolské profesory. V tomto táboře se nacházela tzv. Věž smrti, ve které se drtila a třídila čistá uranová ruda. Vězni zde pracovali bez jakýchkoli ochranných prostředků a byli stále vystaveni radioaktivnímu záření jak v práci, tak i v ubytovnách, které byly postaveny nedaleko této věže.³⁷

A jak vypadal příjezd do těchto táborů? Byli vůbec vězni zaučeni, jak se v takové šachtě pracuje? To v 50. letech samozřejmě vůbec nepřipadalo v úvahu. Bývalý politický vězeň popisuje svůj první pracovní den takto: „Když jsem sjel prvně v životě do šachty, přijal mě štajgr a sdělil mi, že budu dělat lamače. Naházeli přede mě hadice, vrtací tyče, vrtačku. Korunky jsem nafasoval již na povrchu, spolu s karbidovou lampou, se kterou jsem vůbec neuměl zacházet. Dostal jsem také pomocníka – byl to profesor matematiky, který neuměl držet lopatu – pak nám sdělil, že na sledné chodbě máme od zítřka 30 cm postupu na směnu a hlavu a také, že se postup měří čtyřikrát měsíčně. Ten jeho pomocník, který nás vybavoval nářadím, dodal: Když postup neuděláte, nedostanete nažrat. Zdař bůh.“³⁸

Podmínky v uranových pracovních táborech patřily k nejhorším v československém věznění. Vězni dostávali vysoké pracovní normy, za jejichž nesplnění následovala trestní dávka jídla. Pracovali navíc ve škodlivém radioaktivním prostředí, ze kterého si mnozí odnesli různé nemoci od leukémie po rakovinu plic a kůže. Například pan Hubert Procházka o následcích uranového záření vypovídá: „Kromě rakoviny mám destrukci kloubů. Zmenšil jsem se o patnáct centimetrů a mám protézu kyčle. Na druhou kyčel mám jít pravděpodobně během půl roku. Mám deformovanou páteř. Mně se vlastně vstřebaly všechny plotýnky a čtvrtý lumbální obratel se mi posunul směrem do břicha, takže já se nesmím ani moc hýbat, aby se mi neposunul ještě dál a neuskřínul míchu, abych si nemusel sednout na vozík.“³⁹

Velitelství podmínky v pracovních táborech zotročovalo navíc různými brigádami po práci, často nesmyslnými, jako například převážení hromad sněhu z jednoho místa na druhé, nebo umístováním vězňů do korekcí – což bylo víceméně vězení ve vězení. Vězni tam byli umístováni

³⁵ Náboženskou perzekuci popisuje v příběhu Miroslav Šlechta, který byl zatčen jen proto, že byl adventista. Velmi často nechali velitelé táborů svědky Jehovovy stát v zimě při několikastupňových mrazech mnoho hodin, dokud neupadli do bezvědomí. Byli taktéž zavíráni do korekcí a nejednou byli fyzicky týráni. Vězni většinou obdivovali jejich vytrvalost a nepoddajnost. PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech...*, c.d., s. 367n., způsob potrestání neposlušnosti svědků Jehovových za to, že nešli do práce, popisují taktéž HUSEK, Jožka. *Za vlády vrahů: zpráva o tom, co nechtějí slyšet*. Vizovice: Lípa, 1999, s. 39 a BARTA, Alois. *Z hlubin soužení na výslunní naděje*. Praha: Orion, 1999, s. 29.

³⁶ Více viz jejich stránky: <http://www.muzeum-pribram.cz/exhmpb/expvp/expvp.html>.

³⁷ Více o Věži smrti a o pracovních podmínkách v táboře viz rozhovor Huberta Procházky a Zdeňka Kovaříka.

³⁸ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech...*, c.d., s. 392.

³⁹ Rozhovor s panem H. Procházkou.

za nějaký prohrešek, často i smyšlený. Dostávali poloviční dávku jídla, ale hlavně nedostali žádné příkrývky, a tak se dny a noci, kdy venku panovalo minus dvacet stupňů, stávaly neuvěřitelně krutými, zvláště když korekci v těchto táborech většinou tvořil jen železobetonový bunkr, kde v okýnku se často nenacházelo ani sklo. Jeden z takových pobytů v korekci popisuje Alois Macek: „Korekce na Vršku byla asi jedno z toho nejhoršího, co jsem za svůj vězeňský život prožil. V zimě, kde bylo mezi minus patnácti a dvaceti, jsme byli bez postele. Byly tam zaražené jenom železné tyče do země, které tam byly proto, aby se na ně v noci položily prkna a mohli se pak na nich spát. Jenomže nám tam ty prkna nedali. Nedostali jsme ani žádnou deku. Byli jsme tam tři – Jindra Hermann, Sotolář a já a okamžitě jsme zahájili hladovku, protože to bylo nad lidské síly.“⁴⁰

Avšak ani ve věznicích nebyl pobyt nijak příjemnější a jednodušší. Mezi nejvýznamnější pražské věznice patří Pankrác a Ruzyně, ve které se nacházela vyšetřovací vazba. V Pankráci se navíc nacházela vězeňská nemocnice. Mnoho politických vězňů, obviněných, popř. obžalovaných za protistátní činnost spáchanou ve skupině, čekalo na soud právě v pankrácké věznici. Další významnou věznicí byla věznice Plzeň-Bory, která se nacházela v západních Čechách. Budova byla postavena ve tvaru hvězdy, takže všechny trakty byly přehledné z jednoho místa. Dne 21. června 1949 zde byl popraven generál Heliodor Píka. Hned na počátku téhož roku, po jmenování kpt. Františka Šafarčíka⁴¹ velitelem věznice, vzniklo v borské věznici zcela izolované oddělení D1, které bylo označováno jako „Kreml“. Zde byli umísťováni především političtí vězni odsouzení Státním soudem k vysokým trestům. Jeho tehdejším velitelem byl Václav Trepka⁴², který vynikal obzvláště svou krutostí.⁴³ Toto oddělení bylo zabezpečeno dvojitou mříží na chodbě i na oknech a dveře cel byly opatřeny speciálními zámky. Borská věznice je známá tzv. Borským případem, ve kterém byl obžalován a odsouzen k trestu smrti za pomáhání vězňům dozorce Čeněk Petelík. Celkem bylo zatčeno jedenáct dozorců a bylo vytipováno osm „prominentních“ vězňů. Byly vysloveny tři tresty smrti a dva doživotní. Ostatní vyšetřovaní byli odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody. Šlo vysloveně o vykonstruovaný případ, kdy zmínění dozorcí byli odsouzeni v rámci monstrprocesu, kterého se zúčastnili jejich kolegové. Měl to být odstrašující případ pro ostatní, aby se zabránilo pomáhání dozorců vězňům.⁴⁴

Do věznice Leopoldov, která se nacházela na Slovensku, byli umísťováni především političtí vězni s vysokými tresty odnětí svobody. Trest zde odpykával generál Kutlvašr, generál Syrový,

---

⁴⁰ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960*. Praha, 2006. 231 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na Ústavu hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc., s. 208.

⁴¹ **František Šafarčík** (1914). Ve vězeňské správní službě působil od roku 1935. V roce 1945 se stal členem KSČ. Dne 29. 1. 1949 jmenován velitelem věznice v Plzni na Borech, od 1. 9. 1949 v hodnosti kapitána. Dne 22. 4. 1948, pouhé 3 dny po „odhalení ilegální skupiny“, povýšen na štábního kapitána. Ze služeb MV propuštěn 30. 11. 1968 ze „zdravotních důvodů“.

⁴² **Václav Trepka** (1919). Za války byl zatčen gestapem za poslech zahraničního rozhlasu a prošel několika věznicemi v Německu. Členem komunistické strany se stal v červenci roku 1945 a v srpnu téhož roku vstoupil do služeb Sboru vězeňské stráže (SVS). Až do roku 1951 působil ve funkci strážného ve věznici Plzeň-Bory, poté krátkou dobu pracoval u stanice SVS Ostrov – oddílu, který působil v uranových trestaneckých pracovních táborech na Jáchymovsku a Hornoslavkovsku. Od 1. srpna 1951 do 30. dubna 1952 působil ve funkci zástupce náčelníka věznice Plzeň-Bory a od této doby do konce září 1952 byl jejím náčelníkem. Poté pracoval na pozici náčelníka KONZ Plzeň. V období pražského jara byl na základě množství obvinění a následného šetření ze strany vojenské prokuratury a inspekce ministerstva spravedlnosti odvolán z funkce náčelníka věznice Plzeň-Bory.

⁴³ BURSÍK, Tomáš. Násilí páchané na politických vězňích na Borech v letech 1948–1952. In *Paměť a dějiny*, č. 4, 2008, s. 119.

⁴⁴ PLACHÝ, Jiří. Major René Černý – zapomenutá oběť. In *Securitas Imperii, Sborník k problematice 50. let, č. 12*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 218–219.

opat Anastáz Opasek, opat Bohumil Vít Tajovský, ale například i bratr Slánského Richard a Gustáv Husák. V Leopoldovské věznici vládly velmi stísněné až nelidské podmínky, stravování a ubytování neodpovídalo základním životním podmínkám ani vězeňským normám. Tyto podmínky trvaly až do roku 1953, kdy Leopoldov navštívila komise vedená ministrem národní bezpečnosti Karolem Bacílkem, po jehož návštěvě se podmínky zlepšily. V roce 1956 bylo v rámci trestnice zřízeno oddělení zvané „Vatikán“, které sloužilo jako oddělení duchovních. Mezi další významné věznice v Československu patřil taktéž Mírov nebo Valdice, kde vládly podobné podmínky jako v Leopoldově.

Pro ženy byla zřízena věznice v Pardubicích, kam byly zpočátku umísťovány politické vězeňkyně s tresty nad deset let. Později, v druhé polovině padesátých let, se toto pravidlo změnilo a ženy musely tyto prostory sdílet s vražednicemi, prostitutkami nebo zlodějkami. Bylo zde vytvořeno zvláštní oddělení „Hrad“, kam byly umístěny politicky exponované ženy, jako například profesorka Karlovy univerzity Růžena Vacková, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová. Celkem se v něm nacházelo 64 žen. Kromě tohoto oddělení vzniklo oddělení pro řádové sestry, zvané „Vatikán“, a oddělení „Podsvětí“, kam byly umísťovány pohlavně nakažené prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky.⁴⁵ Další pro ženy významnou a v rozhovorech se objevující věznicí jsou Želiezovce na Slovensku, kde pracovaly na polích v těžkých podmínkách.⁴⁶

Dozorci v československých věznicích⁴⁷

Podmínky ve věznicích a v pracovních táborech se především po únorovém puči výrazně zhoršily. Šikana se stala každodenním chlebem, především pro politické vězně. Dozorci, kteří své povolání vykonávali často už v období první republiky, byli postupně po roce 1948 propouštěni a za ně přicházela náhrada v podobě mladých a ideologicky zmanipulovaných dozorců. Ti považovali politického vězně za velkého zločince, který svým „zločinem“ chtěl zničit celou společnost, celý „lidově demokratický režim“. Dozorce vlastně můžeme rozdělit do několika skupin podle osobní motivace, životních cílů a mentality. Bývalý vězeň Radek Žák rozdělil lidi, kteří si vybrali povolání dozorce, do tří skupin: „První skupina, se kterou jsme se vlastně setkávali denně, byli většinou lidé prostého ducha, totálně zblbnutí cílenou propagandou a školením. Byli to po většině chudáci, kteří vlastně byli s námi uvězněni... nebezpeční byli pouze v tom, že si svoje komplexy méněcennosti mohli hojit na inteligentech, které měli v moci. Druhá skupina byli bachaři „úředníci“ – ti vykonávali svoje povolání podle předpisů, aniž se příliš zamýšleli nad tím, co se děje okolo – většinou měli na starosti poštu, pracovní nasazení apod. Ta třetí skupina znamenala pro nás ohrožení života. To byli lidé, pokud si toto označení zaslouží, kteří přesně věděli, o co jde, a byli oddanými služebníky tomuto krutému režimu.“⁴⁸ Bezpochyby se mezi dozorce našlo mnoho takových, kteří vězně týrali a činilo jim potěšení, že měli najednou osobní moc nad ostatními a mohli s nimi manipulovat. Nesmíme ale zapomínat na to, že i mezi dozor-

⁴⁵ Pardubickou věznicí zmiňují ve svých vzpomínkách všechny v knize uvedené ženy. Další podrobnější informace o pardubické věznici podává BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: ÚDV, 2006.

⁴⁶ Více o podmínkách v Želiezovcích vypráví Květoslava Moravečková a Drahomíra Stuchlíková.

⁴⁷ Následující část je spíše zamýšlením nad problematikou dozorců. Pro bližší stanovení jejich motivů a zařazení do věkových, sociálních i vzdělanostních kategorií je potřeba důkladné historické analýzy a bádání.

⁴⁸ PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech...*, c.d., s. 391.

ci se našli takoví, kteří se snažili i za cenu potrestání vězňům pomoci. Vlasta Jakubová si např. vzpomíná na dozorce Nezdařila, který byl nakonec za pomoc vězňům odsouzen na 15 let, také na některé dozorce, kteří přenesli poslední motáky jejího strýce Josefa Robotky. Julie Hrušková vzpomíná na dozorce, který jí převozem do nemocnice zachránil život.

Je ovšem nutné vidět i druhou stránku věci. Bývalý dozorce v knize od Karla Kaplana a Vladimíra Pacla *Tajný prostor Jáchymov* vypověděl: „Pomáhat na lágru někomu, to nešlo, snad jen být ke všem spravedlivý. I to bylo těžké. Všude, mezi vězni i bachaři bylo plno udavačů, každý se chtěl zavděčit. V tehdejší době se udavačství hodnotilo jako přednost... Odneslo to několik důvěřivých vězňů, ale i někteří dozorcí. Před soud se dostal dozorce Kabátek, který sloužil na Nikolaji. Ten nakonec sám požádal o trest smrti, když se označil za zrádce dělnické třídy a komunistické strany. – Jak ho donutili, si dovedete představit. My jsme se povinně museli účastnit procesů s bývalými dozorcí, abychom viděli i slyšeli, co nás případně čeká.“⁴⁹ Různé vykonstruované procesy, ve kterých byli souzeni kolegové dozorců za různé pomáhání vězňům, měly za následek strach komukoliv pomoci, protože tato laskavost mohla dotyčného stát nejen několik let za mřížemi, ale i jeho život. Režim tímto způsobem upevňoval svou moc a zároveň vytvářel podmínky k absolutní poslušnosti dozorců.

Vztah vězňů k dozorcům⁵⁰ popsal v e-mailu i bývalý politický vězeň pan Alois Macek: „My jsme pomalu stárli ve vězeních a oni (dozorci – pozn. K. P.) tam vlastně stárli s námi. My jsme měli nad sebou je, ale oni měli nad sebou mnohem horší vrchnost, a to celý štáb vedení, z něhož měli sami podvědomý strach. Byli jsme tím vedením pomlouváni, uráženi a ponižováni, nazýváni zrádci a zaprodanci, ale tito obyčejní bachaři s námi žili dnes a denně a viděli ten rozdíl mezi sebou, námi a vrchností velitelství. Věděli, koho mají před sebou – profesory, učitele, filozofy, inteligenci národa, kněze a hrdiny druhého odboje – a toto fluidum viselo nad nimi a těmi, co se to snažili pošpinit a zničit. Viděli na dílnách, kde s námi byli celý den, jaký vztah máme k sobě navzájem, slušnost, jak jsme se oslovovali a spolu jednali, slyšeli naše rozhovory a názory na themata, jež jim byly cizí a jimž nerozuměli. Postrádali argumenty, kterými by mohli nad námi převyšovat, a čím více ty léta ubíhaly, tak si to sami uvědomovali. Nebylo to jednou, když člověka poznali, že v soukromí jak např. na samovazbě přišel některý z nich na celu a snažil se zavést soukromý rozhovor a bylo cítit, jak rád by se ospravedlnil, a nevěděl jak.“⁵¹

Ve věznicích se po roce 1948 podmínky výrazně zhoršily. Dochází k různým excesům násilí, vězňům jsou odmítána jejich základní lidská práva, jsou zavíráni do korekcí a je jim odíráno kontakt s jejich nejbližšími. Co zapříčinilo tento zvrát a odklon od humánního vězeňství a příklon k násilí? Někteří by mohli navrhnout, že do vězeňské služby byli přijímáni lidé se sadistickými sklony, kteří byli ochotni vždy a za jakýchkoliv okolností sáhnout k násilí a bití. Tak tomu, dovolujeme si tvrdit, nebylo. Mezi dozorcí se samozřejmě takoví sadisté našli, ale podle našeho názoru jejich počet nijak výrazně nepřevyšoval procento v normální společnosti. Mezi další argumenty taktéž patří, že mnoho dozorců, kteří toto povolání vykonávali už několik desítek let a byli pečlivě vybíraní a k těmto účelům vzdělávání, bylo propouštěno a nahrazeno novými a mladými silami, ideologicky vzdělávanými. Tuto teorii podporuje výrok jiného bývalého dozorce: „Byl jsem mladý, důvěřivý a tedy i hloupý. To mne ale neomlouvá, stejně jako

⁴⁹ KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993, s. 153.

⁵⁰ Vztah vězňů a dozorců srov. kapitolu Ženy v komunistických vězeních: psychologické dopady politického věznění a způsoby jejich zvládání od Kristýny Buškové.

⁵¹ Alois Macek, e-mail z 2. 7. 2006. Doplněny háčky a čárky. Archiv Kláry Pinerové.

to, že jsem hledal a našel únik, když jsem poznal, že jsem na špatné cestě. Sám osobně jsem nic zlého neproved, alespoň o tom nevím. Byl jsem ale jedním z velitelů a měl jsem odpovědnost. Té mne nikdo nezbavil a nezbaví.“⁵² Tito lidé byli samozřejmě daleko více náchylní věřit, že političtí vězni jsou nebezpeční zločinci a jako k takovým je potřeba se k nim chovat. Nicméně se domníváme, že nejenom mládím, nezkušeností, politickou indoktrinací a tolerancí sadismu můžeme vysvětlit nárůst násilí ve věznicích a pracovních táborech. Jedním z významných prvků tohoto období je, že neexistovaly kontrolní mechanismy, které by zajišťovaly potrestání dozorců, kteří se provinili násilím na odsouzených. Ba naopak. Bití, násilí, držení o hladu bylo nejen nezakazováno, ale i mlčky podporováno. Ani v nacistickém Německu neexistoval žádný oficiálně vydaný příkaz bít a týrat Židy a jiné národnosti v koncentračních táborech, urážet je, trápit je hladem a jiným způsobem ponižovat. I v tehdejší Československu bychom marně hledali příkaz či zákonné opatření, které by povolovalo fyzicky a psychicky napadat odsouzené. Naopak můžeme najít vyhlášky, zákonná opatření či rozkazy, kde je bití výslovně zakázáno. O přesné roli těchto vyhlášek se můžeme jen dohadovat. Je pravděpodobné, že bití a násilí bylo ve vězení běžnou záležitostí a režim se mu snažil, alespoň na oko, zamezit. Pokud byl některý dozorce obviněn z fyzického napadnutí vězně, byl potrestán jen nevýznamným trestem. Výstižně neexistenci kontrolních mechanismů a benevolenci násilí popsal Wolfgang Sofsky v knize *Řád teroru*, ve které popisuje jednání vězeňského personálu v nacistických koncentračních táborech. Dozorci měli v táboře úplnou volnost a jejich moc byla neomezená. Je tedy nutné si uvědomit zásadní fakt: „Dozorci mlátili, mučili a zabíjeli nikoli proto, že museli, nýbrž proto, že směli.“⁵³ Je známou věcí, že pokud neexistuje hrozba potrestání, rozšiřují se různé nešvary lavinovým efektem.⁵⁴

Dalším výrazným prvkem je „zhrubnutí a otupění“ citů za války, kdy dochází k posunu myšlení lidí. Po velkých útrapách a množství ztrát na životech je vnímavost proti lidskému utrpení oslabena. To vše můžeme pozorovat již na způsobu odsunu osob německé národnosti. Najednou jakoby se v lidech objevilo množství skrývaného hněvu, násilí a touhy po odplatě.⁵⁵ Následným zlomem je únor 1948, kdy dochází k rozvinutí totalitního státu, společnost se dostává pod neustálý dohled. Komunistický režim má tendence a moc ovládnout a kontrolovat jedince. Kontroluje bydliště, majetek, vzdělání i zábavu dětí. Tuto moc si vynucuje násilím a terorem, dochází k nezákonnému zatýkání, jedinci žijí pod neustálým strachem.⁵⁶ Tyto změny se konají sice ve společnosti, ale mají nezadržitelný efekt i na oblast vězeňství.

Velkou roli hrál samozřejmě i způsob organizace vězeňské stráže. V celém vězeňství dochází po roce 1948 k výrazné militarizaci. Často se můžeme setkat s tvrzením, že dozorcí jen vykonávali rozkazy, konali svou povinnost. To, že se ztotožnili s potřebami státu, jim dávalo pocit čistého svědomí, že nekonají nic protilidského. Byla to prostě jenom jejich práce, kterou vykonávali tak, jak jim bylo neustále na školeních a na ideologických kurzech předkládáno. Tento pocit byl neustále upevňován celým kolektivem, což jim dodávalo stále více jistoty v jejich konání. Dozorci z československého pracovního tábora k tomu uvedl: „My jsme nesoudili, jen jsme zajišťovali výkon trestu, bez ohledu na to, jaký vězeň je, zda kriminálník nebo politický.“⁵⁷

⁵² KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír. *Tajný prostor Jáchymov*, c.d., s. 153.

⁵³ SOFSKY, Wolfgang. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 234–250.

⁵⁴ Více k tématu UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, c.d., s. 273.

⁵⁵ Srovnej BAJCURA, Lubomír. *Nástin periodizace dějin vězeňství...*, c.d., s. 12.

⁵⁶ TZVETAN, Todorov. *V mezní situaci*. Praha: Mladá fronta, 2000, s. 209.

⁵⁷ KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír. *Tajný prostor Jáchymov*, c.d., s. 152.

Další vysvětlení nám může poskytnout jiný obor, a to psychologie. Se způsobem organizace vězeňské stráže dochází ke stavu podřízenosti dozorců. Důležitá v této souvislosti je i otázka autority – autority nadřízených. Lidé mají tendenci se podřizovat autoritě, jak to dokázal například test Stanleyho Milgrama.⁵⁸ Tento pokus ukázal, že svobodní a inteligentní lidé jsou ochotni podrobit ostatní jedince mučení na základě pokynů svých profesorů a vědců a že vzdělání nemělo žádný podstatný vliv na podřízení se člověka autoritě. Mezi další významné testy, které ovlivnily pohled na člověka a na jeho svobodnou vůli, byl známý Stanfordský vězeňský experiment, který provedl profesor Philip Zimbardo. Projekt předpokládal dvoutýdenní simulaci vězení. Pokusu se zúčastnili náhodně vybraní studenti, kteří byli rozděleni na dvě skupiny – na skupinu, která představovala „dozorce“, a druhou skupinu představující „vězně“. Celý tento pokus musel být již po šesti dnech ukončen. Důvody k tomu byly velmi vážné. Brutalita „dozorců“ byla nejen vysoká, ale u mnoha „vězňů“ byly patrné příznaky psychického vyčerpání a zoufalství. Obě skupiny vykazovaly malé pochopení pro to, že jde o pouhý experiment a že nejsou skutečnými vězni nebo dozorcí.⁵⁹

Chování každého člověka je komplexní věc a pokusit se ho vysvětlit je velmi nesnadné a riskantní, zvláště pokud jde o vysvětlení kolektivního chování nesourodé skupiny, jakou dozorcí v československých komunistických věznicích a pracovních táborech představovali. Každý člověk má jiné motivy a důvody pro své chování, každý je unášen jinými cíli. Nelze odmítat jakoukoliv vinu lidí, kteří se účastnili násilí na jiných lidských bytostech. Je však důležité vysvětlit jejich chování, protože, jak píše Christopher Browning: „Vysvětlovat neznámá omlouvat. Chápat neznámá odpouštět. Když se protiprávní chování vysvětlí, nesmí se omlouvat, a když jsou pachatelé pochopeni, nesmí se jim takové jednání odpustit.“⁶⁰ Odpovědnost za každý jednotlivý čin si nese jedinec sám. A zároveň nelze v zájmu vypořádání se s vlastní minulostí udělat tlustou čáru a začít opět znovu, jak by mnozí chtěli. To pochopili i v Německu v souvislosti s nacismem. Soudní a morální odsouzení osob páchajících na vězních násilí, šikanu a ponižování je jedním z nejdůležitějších úkolů demokratické společnosti.

Shrnutí

Prvky pokřiveného pojetí vězeňství a vězení se objevují již po druhé světové válce a není tedy pravda, že deformace československého vězeňství přišla teprve s příchodem komunismu

---

⁵⁸ Test byl vykonán ve Spojených státech v roce 1961. Testu se dobrovolně zúčastnily osoby ve věku od 20 do 50 let všech edukačních stupňů. Vybraní lidé byli rozděleni na „učitele“ a „žáky“ a byli rozděleni do dvou místností. „Učitel“ předčítal testové otázky a „žák“ na tyto otázky měl odpovídat. Pokud však odpověděl na danou otázku špatně, následoval elektrický šok od „učitele“, který se s každou špatnou odpovědí zvyšoval. Ve skutečnosti „žák“ žádné elektrické šoky nedostával, ale o tom samozřejmě „učitel“ neměl žádné potuchy a jen z druhé místnosti slyšel křik svého „žáka“, který odpovídal síle šoku. Vědci zkoumali, kam až může být jedinec ochoten v tomto experimentu zajít. Většinou se „učitelé“ začali obracet na vědce při síle šoku 135 voltů. Vědec jim však dal slovy najevo, že je důležité, aby pokračovali. Konečná síla elektrického impulsu byla stanovena na 450 voltů, která znamenala pro „žáka“ smrt. Výsledky byly zarážející. Až 60 % lidí bylo ochotno podřídit se autoritě vědce a dosáhnout konečné hranice, tedy 450 voltů. MILGRAM, Stanley. *Obedience to Authority: an Experimental View*. New York: HarperPerennia, 1969.

⁵⁹ ZIMBARDO, Philips. *The Lucifer Effect: How Good People Turn Evil*. London: Rider, 2007. Je nutno poznamenat, že z etického hlediska je zakázáno v současnosti experimenty podobného typu provádět, protože měly dalekosáhlé psychické dopady na účastníky experimentu.

⁶⁰ BROWNING, Christopher, R. *Obyčejní muži. 101. záložní policejní prapor a „konečné řešení“ v Polsku*. ARGO: Praha, 2002, s. 14n.

k moci. V poválečném období KSČ jenom podporovala nové deformační prvky a po únoru 1948 je dále rozvinula. Pracovní povinnost vězňů se taktéž začíná uplatňovat již u retribučních vězňů. V tomto období se tyto požadavky nezdály nijak protiprávní. Všemi vrstvami společnosti byly podporovány, ve společnosti se zakořenil pocit národní msty a z tohoto pocitu vyvěrala spousta opatření, která z dnešního hlediska považujeme za zločin proti lidské důstojnosti. Z tehdejšího hlediska a mentality se však tyto skutečnosti jevily jako zcela „normální“.

Vězeňství a justice se staly po roce 1948 součástí represivního aparátu, který sloužil k zajištění nekontrolovaného policejního teroru a masových perzekucí. Díky perzekucím došlo k sociální změně celé společnosti. Byla zlikvidována téměř celá střední vrstva jak na venkově, tak i ve městech. Masových perzekucí však nebyla ušetřena žádná složka společnosti. Dělníci i rolníci se taktéž nacházeli mezi perzekvovanými vrstvami společnosti. Režim zpolitizoval a zkriminlizoval běžné společenské vztahy, chování a jednání lidí.⁶¹

Konec druhé světové války se taktéž projevil ve změně početního stavu a složení vězeňské populace. Dochází k nárůstu počtu vězňů, vězeňská populace dříve složená především z kriminálních vězňů se nyní obohacuje o zcela novou sortu lidí, a to o kolaboranty a udavače. Nacházejí se mezi nimi jak osoby české a slovenské národnosti, tak i německé, které ale v první polovině 50. let československé věznic opouštějí a jsou odsunuty do Německa a Rakouska. Dalším velkým zlomem byl únor 1948, kdy ve vězeňských zařízeních přibylo politických, podle tehdejšího žargonu státně bezpečnostních vězňů. Po únoru 1948 dochází rovněž ke změně pohledu na práva a povinnosti vězně, které jsou často tehdejšími příslušníky Sboru vězeňské stráže a Sboru národní bezpečnosti porušovány. Vězeň sám ztrácí přehled, jaká má práva a povinnosti, neboť vězeňské řády jsou mu nepřístupné.

Československé vězeňství se po druhé světové válce inspirovalo několika vzory. Bezprostředně po válce se zdá být inspirace nacistickými koncentračními tábory větší, avšak v průběhu padesátých let ve vězeňství sledujeme postupné pronikání sovětských vzorů, kdy vězni byli stejně jako v Sovětském svazu využíváni jako levná a početná pracovní síla a byli klasifikováni podle třídního hlediska.

---

⁶¹ Srovnej KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister and Principal, 2001, s. 136n. JANÁK, Dušan. *Organizace a řízení československého vězeňství...*, c.d., s. 3n.

Vývoj početního stavu vězňů v ČSR v letech 1951–1956

Rok stav k 1. 1.	Vyšetřovanci	Odsouzení + trestanci	Celkem vězňů	Retribuční vězni	%	Protistátní vězni	%	Kriminální vězni	%	Správní vězni	%	Vojeňští vězni	%	Celkem vězňů
1951	5287	29 306	34 593	8622	25	14 571	42	11 170	32	230	1			34 593
1952	4028	17 488	21 516*	4560	21	7 843	36	8 659	40	454	3			21 516
1953	6769	39 252	46 021	5420	12	15 316	33	22 181	48	1789	4	1315	3	46 021
1954	3558	28 282	31 840			15 910	50	15 021	47			909	3	31 840
1955	2165	29 536	31 701			14 939	47	15 993	51			769	2	31 701
1956	2354	23 908	26 262			12 492	48	12 980	49			790	3	26 262

Poznámka:

- Vyšetřovanci jsou vězni ve vyšetřovací vazbě v přípravném řízení trestním.
- Odsouzení jsou vězni, jejichž rozsudek dosud nenabyl právní moci.
- Trestanci jsou vězni, vykonávající trest odnětí svobody v trestním ústavu nebo pracovním útvaru (táboru).
- Retribuční vězni jsou obvinění nebo odsouzení podle Dekretu prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. 6. 1945 nebo zák. č. 33/1948 Sb., jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu.
- Protistátní vězni jsou političtí vězni podle dobového označení ve vyšetřovací vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, resp.zák. č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky nebo dle příslušných ustanovení trestního zákona č. 86/1950 Sb.
- Správní vězni jsou osoby ve vyšetřovací vazbě nebo ve výkonu odnětí svobody pro finanční referát ONV (tzv. důchodkoví vězni) a pro ostatní referáty ONV nebo KNV (tzv. administrativní vězni) a podle příslušných ustanovení trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.
- Vojeňští vězni jsou osoby ve vyšetřovací vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody pro trestné činy podle vojenského trestního zákona č. 19/1855 ř.z. nebo podle příslušných ustanovení trestního zákona č. 86/1950.**

* Výrazný pokles vězeňské populace ve statistikách v roce 1952 lze podle našeho názoru vysvětlit nezapočítáním vězeňské populace zařízení Ostrov, které k 1. 6. 1951 přešlo pod správu ministerstva národní bezpečnosti. Ve vězeňském zařízení Ostrov se pro informaci k 29. 9. 1951 nacházelo celkem 10 974 vězňů (dle Ludmily Petrášové, *Vězeňské tabory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In Sborník archivních prací, 1994*). Podle dalších údajů se k 1. 7. 1952 nacházelo ve vězeňských zařízeních celkem 37 601 vězňů (bez vyšetřovanců), z toho 22 520 vězňů bylo v kompetenci ministerstva spravedlnosti a 15 081 v kompetenci ministerstva národní bezpečnosti (dle internetové stránky Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu).

** Aleš Kýr, některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955, in *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955*, Opava, 2001, s. 33.

Vězeňské subkultury ve vzpomínkách politických vězňů

Michal Louč

„V Leopoldově zkrátka nebylo sociální skupiny, která by tu chyběla.“¹

Badatel se při analýze a interpretaci rozhovorů s pamětníky – v našem případě bývalými politickými vězni – může vydat různými cestami a zaměřit se na zkoumání rozličných témat. V této studii proto vybíráme jen jednu z dílčích problematik, která se při četbě našich rozhovorů do slova nabízí, a tou je vězeňská subkultura. Bude nás zajímat její složení a zejména pak způsob, jak je zobrazena ve vyprávění konkrétních narátorů. Výčet skupin bude také doplněn o jejich základní charakteristiku, čerpanou z literatury. Jednotlivé skupiny vězňů považujeme za subkultury ve smyslu následující definice: „Subkultura je oddělená část dílčí kultury, vyčleňovaná podle formální specializace, tedy ve shodě se sociální pozicí skupiny lidí, kterým je tato kultura vlastní, v systému sociálního organismu. (...) Do subkultury náleží vlastní životní styly, hodnotová měřítká, komunikační formy, žargony atd., vyvíjí vlastní módy a estetické formy vyjadřování z hlediska neoficiálních skupin a proudů. Představuje ve svých rozmanitých formách duchovní a morální identitu především okrajových skupin nebo outsiderů společnosti.“²

Nejprve nastíníme profil pamětníků, jejichž příběhy byly vybrány pro tuto publikaci. Další část studie bude věnována jednotlivým skupinám vězeňské subkultury a tomu, jak jsou v rozhovorech jednotlivých pamětníků popisovány. Zvláštní důraz pak logicky klademe na skupinu politických vězňů, u nichž se dále zajímáme o základní aspekty jejich života v komunistickém vězení. Jelikož však vězeňskou subkulturu netvoří pouze vězni, bude v této studii věnován prostor také dozorcům a dále i civilním zaměstnancům, kteří byli s vězni, zejména v uranových dolech, v častém kontaktu.

Předem je třeba upozornit na fakt, že vyprávění pamětníků a jejich vzpomínky jsou založeny na individuálních zkušenostech (zasazených do různých časových a prostorových kontextů), a proto jednoduše nelze poznatky a závěry obsažené v této studii generalizovat na celé poúnorové československé vězeňství.

Charakteristika vybraných pamětníků

Pro tuto publikaci bylo vybráno sedmáct z doposud nahraných rozhovorů s politickými vězni. Jedenáct mužů a šest žen. Cílem výběru nebylo vytvoření reprezentativního vzorku, ale spíše snaha ukázat, jak pestrým společenstvím političtí vězni byli. V knize jsou proto příběhy členů odbojových skupin, převaděčů přes hranice, příběh agenta-chodce pracujícího pro zahraniční rozvědku, adventisty sedmého dne, civilního pracovníka uranového dolu či československého

¹ REJMAN, Bohuslav. *Vzpomínky byvšího člověka* č. 2090. Vysoké Mýto: Město Vysoké Mýto, 2006, s. 23.

² DOHNALOVÁ, Marie – MALINA, Jaroslav. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, s. 614.

hokejového reprezentanta. Důvodem pro zatčení a následné uvěznění přitom nemuselo být nic většího než v domácnosti náhodně ponechaný leták nebo odmítnutí vyslovit podporu potlačení maďarského povstání.

Nejstarší pamětník se narodil v roce 1916, avšak převážná většina našich narátorů se narodila na přelomu 20. a 30. let. Pamětníci pocházejí z různých sociálních prostředí – převažují potomci drobných živnostníků a řemeslníků, jeden pamětník pochází z rodiny profesora matematiky a další z lékařské rodiny. Pokud pamětníci hovořili o politické orientaci svojí i svých blízkých, uváděli pouze nekomunistické strany.

Tresty, ke kterým byli jednotliví pamětníci odsouzeni, se pohybují od 6 měsíců do 25 let. Z vybraných pamětníků byli pouze tři muži odsouzeni k trestu nižšímu než 10 let (6, 24 a 39 měsíců). Sedm osob bylo odsouzeno na 10–15 let a šest na více než 15 let. Dva z nich byli odsouzeni ke 25 letům žaláře. Dva z pamětníků také uvedli, že jim byl navržen trest smrti. Osm pamětníků bylo propuštěno před rokem 1960. Šest jich bylo propuštěno při velké amnestii v roce 1960 a dva byli propuštěni teprve několik let poté.

Političtí vězni z této knihy prošli velkým množstvím různých věznic a táborů. Z pevných věznic má nejvíce z nich zkušenost s věznicí Praha-Pankrác. Převážná většina mužů pracovala v uranových dolech, zatímco většina žen byla dlouhodobě vězněna v pardubické věznici (dvě z bývalých vězeňkyň vzpomínají i na tvrdé podmínky ve věznici ve slovenských Želiezovcích). Dva z pamětníků byli vězněni ve věznicích Valdice a Leopoldov, které byly známé svým přísným režimem.

Diferenciace vězeňské subkultury

Vězeňská populace se v letech 1948–1956 radikálně měnila. A to takovým způsobem, že tento vývoj dodnes není možné zcela zmapovat.³ Vězni, kteří se ve věznicích a pracovních táborech nacházeli ve výše uvedeném období, byli oficiálně děleni na kriminální, retribuční a státní (politické).⁴ Jednotlivé skupiny byly oproti zvyklostem v demokratickém vězeňství běžně promíchány, a všechny skupiny vězňů tak byly ve vzájemné interakci.

Ve zkoumaných rozhovorech pamětníci tyto kategorie zřetelně odlišovali. Žádná z těchto skupin nebyla homogenní a její vymezení je možné jen za cenu jistého zjednodušení. Znovu připomínáme, že na základě jednotlivých rozhovorů nelze vytvářet zobecnělé soudy o československém vězeňství té doby. Spíše jsou dokladem různorodosti vězeňské komunity a mnoha perspektiv, kterými na ně lze nahlížet.

Kriminální vězni

Za „normálních“ okolností ve věznicích obvykle převládají tzv. kriminální vězni. Jak ale ukážeme v kapitole o politických věznicích, toto „tradiční“ rozložení se v době po únoru 1948 rychle měnilo.

Kriminální vězni byli pochopitelně velice proměnlivou skupinou, zahrnující například vrahy, odsouzené za násilné trestné činy či drobnou kriminalitu a sexuální delikty. O vnitřním životě

³ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 41.

⁴ Lze také zmínit poněkud okrajovou skupinu německých válečných zajatců, kteří pracovali pod sovětským dohledem v uranových dolech na Jáchymovsku. Ti však nebyli odsouzeni československými soudy. Viz BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 125.

této subkultury toho není mnoho známo.⁵ Kriminální vězni byli nezřídka využíváni k terORIZOVÁNÍ vězňů politických. Například na táboře Nikolaj na Jáchymovsku existovaly skupiny sestavené z kriminálních vězňů, které napadaly vězně politické.⁶ Hejl dokonce uvádí, že k běžné praxi patřilo umísťování politických vězňů a vězeňkyň na cely s infekčně nemocnými nebo s agresivními psychopaty.⁷ O tom, že soužití s vražedkyněmi bylo nepříjemným zážitkem, leccos vypovídají i memoáry Dagmar Šimkové, v nichž autorka na různých místech líčí řadu způsobů, kterými její spoluvězeňkyně zavraždily jiného člověka.⁸

Další příklad využití kriminálních vězňů jako nástroje represe či nátlaku vůči vězňům politickým ilustruje vzpomínka Květoslavy Moravečkové: „*Například jeptišky dávali dohromady s prostitutkami. Tak je prostě ponižovali.*“⁹

Zajímavá je dále vzpomínka Vlasty Jakubové. Podle ní byli někteří kriminální vězni soustavně vězněni už od první republiky a neměli valné povědomí o poměrech vládnoucích za zdmí věz-nice: „*Některé seděly už od první republiky, takže nezažily ani protektorát, ani komunismus. Když přijely do Pardubic, zíraly, že tady byl nějaký Státní soud. Nebyly vůbec informované.*“¹⁰ Rovněž Josef Stejskal vyprávěl příhodu ilustrující, že kriminální vězni často nebyli se situací poli-tických vězňů obeznámeni: „*Vztahy byly samozřejmě různé, protože mezi námi byli ti vrazi. Jednou, když mě pustili z korekce, dostal jsem se na protějščí celu. Byl tam starší brejlatý mukul, se kterým jsem chtěl mluvit po pěti dnech, kdy jsem s nikým neprohodil slovo, ale on mi neod-povídal. Když zahoukali večerku, začal mlátit na dveře. Přišel bachař, otevřel okénko a já slyšel, že spolu mluví maďarsky. Bachař ho odvedl a pak mi řekl: ‚Stejskal, vy ho nepoznáte? To je Cibula. To je vrah. On se vás bál, abyste mu v noci něco neudělal. Dal jsem ho na korekciu.‘ Byl radši na korekci, aby byl sám. To byla taková psychóza těch vrahů.*“¹¹

Zkušenosti s kriminálními vězni se v jednotlivých rozhovorech pochopitelně liší. Opakovaně je mezi narátory-muži reflektován fakt, že kriminální vězně režim nadřazoval vězňům poli-tickým: „*Byli tam mezi námi také vrazi, zloději a tahle sebranka. Ti měli zvláštní privilegia. Většina z nich mohla po uzávěrce ležet, ale když já bych si sedl nebo lehl, tak by z toho byla korekce.*“¹²

Specifická byla situace politických vězeňkyň, které byly v 50. letech soustředěny v pardubické věznicí. V Pardubicích měly politické vězeňkyně až do amnestie v roce 1960 převahu a ostatní vězeňkyně se jim často přizpůsobovaly (tento jev probíhal rovněž v mužských věznicích). Teprve po amnestii začala dominovat morálka vězňů kriminálních. Změnu chování kriminálních vězeň-kyň dokládá například tato vzpomínka Vlasty Jakubové: „*Většinou jsme s nimi nebydlely, i když nám to nevadilo. My jsme s nimi dobře vycházely. Hlavně vražedkyně vždy říkaly: ‚Nechceš si vzít můj chleba? Já tady ještě chvíli zůstanu, kdežto ty půjdeš brzy domů.‘“¹³ Naopak Hana Truncová popisuje podobnou situaci, kdy se s ní vražedkyně rozdělila o jídlo, ale s tím rozdílem, že jí vnitřní odpor nedovolil takový pokrm pozřít: „*Bydlela jsem jednou s vražedkyní, která se**

⁵ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 54.

⁶ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 241.

⁷ Tamtéž, s. 276.

⁸ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Monika Vadasová-Elšíková, 2007, s. 34, 52, 55.

⁹ Rozhovor s Květoslavou Moravečkovou.

¹⁰ Rozhovor s Vlastou Jakubovou.

¹¹ Rozhovor s Josefem Stejskalem.

¹² Rozhovor s Josefem Stejskalem.

¹³ Rozhovor s Vlastou Jakubovou.

nám ve všem přizpůsobovala. Když některá z nás měla návštěvu a něco s sebou přinesla, tak to na stejné díly rozdělila a pokládala na deky na jednotlivé kavalce. Ta vražedkyně se pocho-pitelně přizpůsobila. Ona zavraždila ze žárlivosti svého muže, ale celý rodinný klan za ní jezdil a navštěvoval ji. Dostala samozřejmě různé sladkosti, o které se s námi dělila. Já jsem to po ní nemohla sníst, protože se toho dotýkaly její ruce, kterými ona vraždila.“¹⁴

Výše uvedené úryvky z rozhovorů s Vlastou Jakubovou a Hanou Truncovou ukazují, že vzá-jemné vztahy mezi členy z různých oblastí vězeňské subkultury mají zcela individuální charak-ter. Kriminální vězni byly častokrát nástrojem politické perzekuce, v jiných případech se naopak normám politických vězňů přizpůsobovali. Naopak političtí vězni od ostatních vězňů převzali vězeňský slang (viz přílohy). Zde je třeba jen na okraj zmínit, že ona ambivalence ve vztazích mezi politickými a kriminálními vězni se vztahovala i na pozdější období. Jak uvádí Tomáš Vi-límek v interpretaci rozhovorů představitelů disentu: „Ze získaných rozhovorů je možno dojít k závěru, že vězni sami příliš nechápali motivy jednání vězňených představitelů disentu a dívali se na ně, jako by přišli z Marsu.“¹⁵

Retribuční vězni

Po roce 1945 doplnila kriminální vězně nová skupina odsouzenců – retribuční vězni, kteří byli po válce souzeni Mimořádnými lidovými soudy a v nejzávažnějších případech i Národním soudem podle tzv. malého a velkého retribučního dekretu. Šlo o československé občany, kteří za války kolabovali s nacistickým režimem, slovenské luďáky a Němce.¹⁶ Retribuční vězni-Němci byli ve vězeních a táborech sami o sobě relativně uzavřenou skupinou.¹⁷ Důvodem byla částečně jazyková bariéra a dále fakt, že tito vězni často bydleli na společných celách, odděleně od ostatních vězňů.¹⁸

V únoru 1948 představovali retribuční vězni 56,6 % všech vězňů (11 870 osob) a byli tak nej-větší skupinou v československých věznicích. S příchodem početné skupiny politických vězňů po únorovém převratu jejich podíl postupně klesal. V roce 1951 tvořili 43 % vězňů, v roce 1954 již jen 9,2 % (celkem 3014 osob). V roce 1956 zůstalo v Československu pouze 13 retribučních vězňů. Naprostá většina jich Československo opustila. Naopak poměrné zastoupení politických vězňů dosáhlo maxima v roce 1954, kdy tvořili 50 % všech vězňů.¹⁹

Retribuční a kriminální vězni dominovali vězeňským samosprávám.²⁰ To zachycuje vzpomínka Josefa Stejskala, který retribuční vězně záhy zmiňuje, když hovoří o svém nástupu do věznic Valdice: „Ve Valdicích byla taková zkušenost, že tam byli staří vězňové, retribuční odsouzení po pětačtyřicátém roku. Budťo byli souzeni za kolaboraci s Němci, nebo to byli Němci samotní. Tito vězni nám dávali naprosto jasně najevo, co si o nás myslí. Říkali nepokrytě: ‚Až tu budete tak dlouho jako my, změníte názory na to, co to kriminál je.‘ To bylo v roce 1952 a oni tam krou-

¹⁴ Rozhovor s Hanou Truncovou.

¹⁵ VILÍMEK, Tomáš. Vnímání mezinárodních souvislostí představiteli komunistických elit a disentu – represivní metody StB a pobyt v komunistických věznicích. In *Mocní? A bezmocní? : Politické elity a disent v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor, 2006, s. 392.

¹⁶ Mnohdy pak docházelo ke značně paradoxním setkáním, například dřívějších dozorců koncentračních táborů a jejich vězňů. Viz např. ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Monika Vadasová-Elšíková, 2007, s. 41.

¹⁷ Němci však byli i mezi politickými vězni. Viz rozhovor s Jindřiškou Havrlantovou.

¹⁸ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 57.

¹⁹ Tamtéž, s. 43.

²⁰ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 252.

*tili už sedmý rok a všichni už měli nějaké funkce. Byli tam chodbaři nebo výkonní pracovníci vězeňského režimu, takže můj první kontakt s retribučky byl při stříhání s holiči.*²¹

Povahu vzájemných vztahů retribučních a politických vězňů nelze paušalizovat. Mezi výroky pamětníků lze dohledat dvojí zkušenost. Mezi negativní patří vzpomínka Julie Hruškové: *„Bydlely jsme například s retribučkama, které vždycky říkaly: ‚My bysme nejradši dláždily Václavák vašima hlavama.‘ Ony nás totiž nenáviděly.*²²

Naopak Josef Stejskal si uchoval pozitivní vzpomínku na vysoce postaveného představitele protektorátní kolaborace: *„Potom jsem jednou dostal těžké horečky a zachránil mě dřívější šéf kuratoria Franta Teuner. On byl lékař, zjistil, že mám přes 40 horečku, nařídil zábaly a dostal jsem se z toho. Franta se začas dostal do nemilosti. Seděl jsem tedy a vedle mě byl plukovník Václav Strejček, tenor Národního divadla, hrdina, prostě někdo. Z druhé strany Franta Teuner. A já Frantovi říkám: ‚Poslouchej, kdybych já tebe potkal před kriminálem venku, tak bych před tebou uplív, ruku bych ti nepodal. A teď jsme tu na jedné lodi a beru tě jako jednoho z nás.‘²³*

V pozici nejvíce nenáviděných vězňů nahradili vězni političtí vězně retribuční. Jejich setkání byla mnohdy paradoxně setkáním bývalých věznitelů a vězňů z koncentračních táborů či odbojářů s kolaboranty. Retribuční vězni měli několikaletou zkušenost s československým vězeňstvím a v době příchodu vězňů politických se již vězeňskému životu dobře přizpůsobili.

Političtí vězni

Po únoru 1948 se věznice a tábory začaly plnit politickými vězni do té míry, že političtí vězni muži často získali početní převahu nad ostatními vězni. Nutno podotknout, že z hlediska vládnoucího režimu nešlo o vězně politické, nýbrž o státní (odsouzené Státním soudem). V jeho perspektivě to byli především nepřátelé socialistické společnosti a všeho lidu. Jakožto třídní nepřátelé se v táborech a vězeních „političtí“ ocitli v centru pozornosti táborového personálu.²⁴ V sovětizovaném systému československého vězeňství totiž byly podmínky jejich věznění nejtvrďší.

Počet politických vězňů dnes může být jen odhadován. Skutečná povaha mnoha deliktů totiž neodpovídala paragrafům, na základě kterých byly konkrétní osoby souzeny. Existuje tak řada politických vězňů souzených za delikty kriminálního a hospodářského charakteru. Gaďourek a Nehněvajsa dokonce hovoří o zneviditelnění některých skupin obětí – například kulaků.²⁵

Sami političtí vězni také nebyli nijak homogenní skupinou. Šlo například o skutečné příslušníky protirežimního odboje, spolupracovníky zahraničních tajných služeb, členy odbojových skupin, členy a sympatizanty nekomunistických politických stran a spolků, představitele buržoazie, vlastníky pozemků, duchovenstvo, představitele západního protinacistického odboje, ale i „pouhé“ oběti provokací Státní bezpečnosti (StB) či osoby, které byly souzeny za pouhý neuvážený výrok, pronesený na veřejnosti.²⁶

---

²¹ Rozhovor s Josefem Stejskalem.

²² Rozhovor s Julíí Hruškovou.

²³ Rozhovor s Josefem Stejskalem.

²⁴ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 251.

²⁵ NEHNĚVAJSA, Jiří – GAĎOUREK, Ivan. *Žalářování, pronásledování a zneuznání*. Brno: Mezinárodní politologický ústav MÚ, 1997, s. 19.

²⁶ MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 44.

Přístup vedení k jednotlivým skupinám vězňů se lišil a proměňoval v čase. V námi zkoumaném období stalinismu byli političtí vězni považováni za nejnebezpečnější skupinu vězňů, proti kterým je nutné vést třídní boj i za zdmi věznic a pracovních táborů. Ve věznicích v 50. letech dokonce existovala speciální oddělení s přísným režimem, určená pro izolaci prominentních vězňů. Ve věznici Plzeň-Bory to bylo v letech 1949–1951 oddělení „Kreml“. Vyznačovalo se velkou brutalitou vůči vězňům a vystřídalo se zde několik set osob. Později bylo toto oddělení přesunuto do věznice Leopoldov.²⁷ V Leopoldově bylo také zřízeno oddělení „Vatikan“, ve kterém bylo izolováno na dvě stě kněží a církevních hodnostářů.²⁸ Dalším případem bylo oddělení „Hrad“ pro 64 žen, které vzniklo v listopadu 1953 ve věznici Pardubice.²⁹ Podmínky zde byly horší, než byly ve zbytku věznice. O tomto oddělení pardubické věznice vyprávěla z našich pamětníků například Vlasta Jakubová: „Byly to vytípané ženy, jako Zemínová, Kleinerová, Rakša a Kohoutová a bydlely na béčku ve třetím poschodí. Řikaly jsme jim ‚Hradní dámy‘. A vedle byl ‚Vatikan‘, kde byly sestřičky. Když chodily na jídlo, tak je doprovázeli zvlášť. Byly tam celkem spokojené, akorát neměly žádný kontakt s námi a nevím, jaký kontakt měly s rodinou. Potom je rozpustili a bydlely mezi námi.“³⁰

Politické vězeňkyně byly do roku 1952 v různých věznicích a komandech obvykle v menšině a poté byly soustředěny v pardubické věznici. V naprosté menšině se ocitnul zbytek politických vězeňkyň, které nebyly propuštěny při velké amnestii v roce 1960. K tomuto období se zřejmě váže následující citát historičky Zory Dvořákové: „Nepsané zákony interního vězeňského života, přes který dozorkyně neměly kontrolu, tu určovaly protřelé kriminálnice, recidivistky, podvodnice a štetky, ženy ze skutečného podsvětí.“³¹ Ve zkoumaných rozhovorech je však zachycena především situace před velkou amnestií, protože s výjimkou Jindřišky Havrlantové byly všechny pamětnice propuštěny v roce 1960 či dříve. Dobu, kdy byly zbývající politické vězeňkyně vystaveny převaze ostatních skupin, dosti otevřeně popisuje ve svých pamětech již výše zmíněná Dagmar Šimková.

Z celé poučivé situace v československém vězeňství měli užitek právě kriminální vězni, kteří byli protežováni, a jejich provinění byla přičítána zkažené kapitalistické společnosti.³² Julie Hrušková charakterizovala obvyklý postoj vůči státním vězňům takto: „Vražednice říkaly: ‚My jsme zabily jen jednoho, ale vy jste chtěly zabít celý národ.‘“³³ Zřejmě tak přijímaly oficiální rétoriku, kterou slyšávaly na různých ideologických přednáškách.

Menší část politických vězňů se specifickým postavením představovali dřívější prominentní komunisté, kteří doplatili na – pro dobu stalinismu obvyklé – hledání nepřátel ve vlastních řadách. Nejznámější jsou osoby souzené v procesu se skupinou Rudolfa Slánského. Françoise Mayerová o situaci těchto vězňů napsala: „I ve vězení byli komunisté považováni za spolupačatele represí, které nastaly po roce 1948; ostatně oni sami se chovali jako ti osvícení, pro něž byl jejich osud zkouškou, kterou na ně seslala Strana a která rozhodně nemohla otrást jejich vírou.“³⁴ Nestali se součástí subkultury politických vězňů-odpůrců režimu a často si od nich dr-

²⁷ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 239.

²⁸ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Z letopisů třetího odboje*. Praha: Hřibál, 1992, s. 151.

²⁹ BURSÍK, Tomáš. 12 dopisů pro OSN. A2 [online], 2006, č. 25 [cit. 2009-10-20]. Dostupné z <<http://advojka.cz/archiv/2006/25/12-dopisu-pro-osn>>.

³⁰ Rozhovor s Vlastou Jakubovou.

³¹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Z letopisů třetího odboje*. Praha: Hřibál, 1992, s. 128.

³² HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 242.

³³ Rozhovor s Julií Hruškovou.

³⁴ MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 49.

želi odstup. „Komunisté se nejvíce báli, že by jim strana jednou mohla vytýkat, že měli v kriminále ‚kladný vztah‘ k odsouzeným nepřítelům.“³⁵ Na druhé straně političtí vězni-ekomunisté si byli vědomi jejich příslušnosti ke svým věznitelům. Například Pavel Levý shrnul svou vzpomínku na někdejšího velitele StB Osvalda Závodského lapidárně: „V době, co jsem se dostal na Pankrác, už se v podstatě nepopravovali političtí vězni. V roce 1954 byl popraven poslední politický vězeň Osvald Závodský, kterému to docela patřilo, protože to byl velitel StB, kterého se nakonec zbavili jako svědka. To je podobné jako se Slánským. Pouze ho věšeli s nesprávným obviněním.“³⁶

Ve zkoumaných příbězích se tato skupina vězňů objevovala spíše až po dotazu tazatele. Více byli v rozhovorech zastoupeni vězni kriminální a retribuční. O věznicích-komunistech pak vypráví především vězni z pevných věznic, ve kterých byli vězni-komunisté drženi nejčastěji. Následující citát se však váže k táboru na Jáchymovsku: „Měli jsme jediného, který tam přišel po Slánského procesu, a to byl Vavro Hajdů, ten Slovák. On byl nějaký čas naším zástupcem v OSN a byl to úředník ministerstva zahraničních věcí. Ale ten byl kupodivu dost slušný, na tehdejší dobu.“³⁷

Nejčastěji zmiňovaným vězněm-komunistou byl pozdější československý prezident Gustáv Husák. Zajímavé také je, že v souvislosti s jeho osobou pamětníci často zmiňovali Husákovu neoblíbenost ostatními Slováky.³⁸ Například Zdeněk Kovařík vzpomínal na pouze týdenní pobyt Gustáva Husáka na jeho lágru: „Pak jsem se tam setkal s Gustou Husákem. Projel na chvíli Jáchymovem. Byl tam asi tři dny. Slováci ho chtěli zlynčovat. Říkali jsme jim, že to nemá smysl, akorát by z toho měli malér a tak byl hned zase pryč.“³⁹

V rozhovorech s bývalými politickými vězeňkyněmi byly často zmiňovány někdejší prominentní členky KSČ Jarmila Taussigová-Potůčková a Marie Švermová.⁴⁰ Ve stejných rozhovorech je také doloženo, že vězni-komunisté byli často zvláštním cílem represí ze strany vedení věznic. „Byly tam jen dvě, Jarmila Taussigová a sekretářka Slánského, ale také byla slušná. S Jarmilou jsme taky nemluvily. My bychom stejně nikdy nebyly kamarádky, ale nesnížily jsme se nikdy k tomu, co si velitelství přálo, tj. že bychom jí daly deku. Ona byla čestná stranička, tomu jsme ani nemohly uvěřit.“⁴¹ O Jarmile Taussigové-Potůčkové rovněž vyprávěla Julie Hrušková: „Byl tam kroužek výtvarného umění, jenomže to tam pak začala řídit Potůčková-Taussigová, čili komunistka, tak jsem tam přestala chodit, protože mně to vadilo. Byla jsem zásadová. Jeden čas mi ji dali na celu, když byly maďarské události, tak měla strach, abychom jí nic neudělaly. Byla ve vězení osamocená, musím říct, že neměla dobrý kriminál.“⁴² Na onu „deku“, tedy na použití násilí, v tomto případě nedošlo, v jiných případech však ani to nebylo vyloučeno.⁴³

Političtí vězni se stali významnou skupinou v komunistických věznicích a jejich počet se zásadně snížil až po velké amnestii roku 1960. Definice politického vězně může být různá a samotný rozsudek není vždy spolehlivým vodítkem. Političtí vězni byli značně pestrou skupinou, ať už šlo o aktivní protikomunistický odboj, či o jakékoliv jiné oběti stalinských represí, představitele

³⁵ Ota Hromádka cit. dle HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 256.

³⁶ Rozhovor s Pavlem Levým.

³⁷ Rozhovor s Hubertem Procházkou.

³⁸ Rozhovor s Václavem Jozifem.

³⁹ Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

⁴⁰ Více o jejich životě a věznění viz například publikace Jiřího Pernese *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006.

⁴¹ Rozhovor s Vlastou Jakubovou.

⁴² Rozhovor s Julií Hruškovou.

⁴³ Rozhovor s Pavlem Levým.

elit nebo prosté zemědělce. Z hlediska režimu byli vězni odsouzení za politické delikty považováni za nejtěžší zločince.

Obecné aspekty vězeňského života politických vězňů

Ve vězeňské hierarchii bylo politickým vězňům přisouzeno režimem nejnižší místo. Sami političtí vězni však svoje postavení ve vězení vnímali často odlišně. Ve vzpomínkách zdůrazňují, že sice nebyli vysoce postavení fakticky, ale díky jistému morálnímu étosu a dodržovanému souboru hodnot se jim dařilo vytvořit si nad ostatními – zejména kriminálními vězni a potažmo dozorcí – (duševní) převahu. Vězni si vytvořili vlastní morální kodex, kterým se řídili. Mezi pravidly bylo nebonzovat, pomáhat si a podobně. Tyto vězeňské kodexy si vytvářejí všechny vězeňské společnosti, tzn. i kriminální, a často stojí v opozici proti instituci a vězeňským řádům. Politický vězeň byl vytržen ze svého dosavadního života, pozbyl svého sociálního statusu a byl uvržen do neznámé, od předchozího života diametrálně odlišné situace. Dodržování morálních zásad a hodnot vězeňskému systému navzdory tak politickému vězni poskytovalo klíč ke smysluplné existenci.⁴⁴ Zkoumané rozhovory například ukazují příběhy politických vězňů, mnohdy pocházejících z prostředí společenských elit a udržujících ve vzájemných vztazích kontinuitu se svým dřívějším společenským postavením, například formou vězeňských univerzit.⁴⁵ Vězeň přitom balancoval mezi mírou přizpůsobení se vězeňským předpisům na jedné straně a vnitřním normám vězeňské subkultury na straně druhé.⁴⁶

V prostředí věznic a táborů se formovaly nové sociální vztahy. Na jedné straně byl politický vězeň konfrontován s prostředím věznice, ve kterém byl nucen žít s mnoha lidmi, o jejichž společnost by v běžném životě nestál. Mimo jiné si také musel zvykat na nové životní podmínky – absence soukromí a skupinová existence vězňů byly nejednou zdrojem konfliktů: *„Konflikty taky bývaly. I když jste v Pardubicích měla takový rozptyl, mohla jste například na dvůr, přesto jste se neubráníla, abyste byla s někým na cele, s kým se neshodnete. Například tam byla jedna Slovenka, která byla velmi protivná. Já ji na druhou stranu chápu, protože jí to vězení lezlo na nervy. Ale přesto jí to neopravňuje, aby ostatním kazila život. Nejhorší byly sestry, které se vždycky hádaly. Taky jsem nebyla samozřejmě vždycky příjemná, ale snažila jsem se. Konflikty vznikaly z maličkostí.“*⁴⁷

Na straně druhé přímo mezi politickými vězni docházelo k navazování přátelských vztahů. Nehledě na to, že někteří vězni měli příležitost ve vězení potkat osobnosti, se kterými by se jinak nesetkali. *„Často to byli lidé významní. Tam jsem poznal generály, biskupy, profesory, předsedy vlád, poslance, prostě lidi, kteří měli v životě něco za sebou. Něco věděli a něco udělali. Z generálů – generál Janoušek, velitel českých letců v Anglii, generál Kutlvašr, velitel Pražského povstání. Generál Syrový, velitel legií v Rusku. Když jsme se poprvé viděli, řekl jsem mu: ‚Pane generále.‘ A on mi řekl: ‚Pepičku, nebyls v Sokole? Jakpak jsme si tam říkali?‘ Od té doby jsem mu říkal ‚bratře generále‘. Tykal jsem mu. S ním byl taky hezký vztah, a přitom mně bylo nějakých 27 roků a on byl k sedmdesátce.“*⁴⁸

⁴⁴ MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 48.

⁴⁵ Například rozhovory s Václavem Jozifem a Hanou Truncovou.

⁴⁶ PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 52.

⁴⁷ Rozhovor s Drahomírou Stuchlíkovou.

⁴⁸ Rozhovor s Josefem Stejskalem.

Specifická situace vězňených vedla k vytvoření vzájemné soudržnosti, která je obecně více reflektována ve vyprávění vězňených žen. V rozhovorech opakovaně zaznívá, že každodenní styk s podobně smýšlejícími lidmi měl na vězně pozitivní vliv. „Ale hlavně jsme v Pardubicích žily tak svobodně. Když přišla některá od návštěvy, rozdělila všechno, co dostala, pro všechny. Musím říct, že jsme si tam moc rozuměly, protože jsme byly stejného smýšlení. O těch, které donášely, o těch jsme věděly a ignorovaly jsme je. Já například jsem se s nima vůbec nebavila. Měla jsem okolo sebe okruh velmi dobrých přátel.“⁴⁹ Podobně se vyjadřuje i jeden z politických vězňů – Jozef Kycka, který navíc poukazuje na obtížnou situaci rodin vězňených: „Já tvrdím, že naše manželky, rodiče a rodiny na tom byli psychicky hůř než my, protože my jsme byli mezi svýma. My jsme byli všichni jedno ražení; my jsme byli prakticky jedna krevní skupina, jak jsme říkali. Ale oni doma – vždyť lidi se od nich odvraceli, byli škodolibí, dělali jim jen naschvály.“⁵⁰ Toto vědomí vzájemné sounáležitosti bylo důležitým faktorem, který řadě vězňů pomohl ve vězení přežít.

Skupiny politických vězňů, kteří si takovýmto způsobem poskytovaly podporu, však nežily v izolaci a byly neustále obklopeni dalšími vězni (ať už státními, kriminálními či retribučními), jejichž vězeňská existence byla svázána odlišnými normami. Život v prostředí, v němž byl člověk ohrožen donašeči, popisuje také Drahomíra Stuchlíková: „Člověk nikdy nevěděl, která se dá zlákat ke spolupráci. Některým slibovali, jiným zase vyhrožovali, že dají děti do děčáku. Bylo jasné, že každá matka dělala všechno možné, aby si zachránila rodinu.“⁵¹ Také Václav Jozif popsal situaci, kdy vězni tajili informace o svém soukromí, protože se v prostředí plném donašečů obávali, že své blízké ohrozí: „Navíc my jsme ani tak po jménech nešli, protože tam byl člověk jen číslo. Číslo 7428 se hlásí a pod tím jsme tam žili. Křestní jména jsme měli v paměti, ale ty další ne. On si také každý to své soukromí hlídal, protože to bylo dost nebezpečné. Bylo tam plno udavačů a hrozilo, že bude trpět rodina či příbuzní. Oni dělali monstrprocesy a hodila se jim každá věc, kterou mohli zneužít proti dalším lidem. I nevinným. Kdo to neprožil, neví. Každý si hlídal svou identitu a své soukromí, protože měl strach, aby někoho nedostal do kriminálu.“⁵²

V této souvislosti není nezajímavé, že vězněné ženy se místo jmény běžně oslovovaly „holčičko“. Viz rozhovor s Hanou Truncovou: „Už i to oslovování ‚holčičko‘, když jsme nevěděly křestní jméno, značí mnoho. Tykaly jsme si tam pochopitelně všichni.“⁵³

Političtí vězni ve vězení dodržovali vlastní morální kodex, který jejich zdejší existenci dával smysl. Mezi pravidla patřilo nebonzovat, pomáhat si a udržovat si odstup od svých vězňů. V rozhovorech pamětníci často uvádějí, že společnost podobně orientovaných lidí jim byla ve vězení oporou. Mnohdy také zastávají názor, že obtížnější byla situace jejich příbuzných, kteří podobnou oporu postrádali.

Pasivní rezistence

V narážce na fakt, že rozsudky nám mnohdy správně nenapoví, jestli se politický vězeň skutečně dopustil politického deliktu, historička Françoise Mayerová v jedné ze svých prací uvedla: „... vězně činí politickými mnohem více jejich příslušnost k jistému systému hodnot plynoucí z vězeňské zkušenosti než nějaká identita nebo angažovanost před uvězněním.“⁵⁴ V rozho-

⁴⁹ Rozhovor s Jindřiškou Havrlantovou.

⁵⁰ Rozhovor s Jozefem Kyckou.

⁵¹ Rozhovor s Julíí Hruškovou.

⁵² Rozhovor s Václavem Jozifem.

⁵³ Rozhovor s Hanou Truncovou.

⁵⁴ MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 48.

vorech lze najít řadu výroků, které dokládají snahy vězňů o udržení vlastní morální a duševní integrity v rámci onoho systému hodnot. Klíčovou zásadou bylo nebonzovat a žádným způsobem se nespolečovat s komunistickým systémem, tedy vedením věznic. Pamětníci mnohokrát v rozhovorech vyzdvihují, že od začátku odmítali komunistický režim. V podstatě každý ze zkoumaných příběhů obsahuje nějaký případ této pasivní rezistence.

Květoslava Moravečková popsala následujícím způsobem práci ve „švadlárně“ v pardubické věznici, při které jen obtížně plnila normy, ale zvláštní úlevy si nepřála: *„Byly tam kruté normy. Lída Krupičková mi dávala to nejsnadnější, abych normu splnila, ale mně se to nepodařilo. Na Nový rok měli vyhlašovat, kdo neplní. Tenkrát mě hlásili, přišel ke mně na švadlárnu náčelník a ptal se mě, proč neplním. Já jsem mu odpověděla: ‚Pane náčelníku, já jsem přišla ze Želiezovců a já už nemůžu.‘ A on povídá: ‚Chtěla byste na měkčí normu?‘ Ale já jsem jim nikdy neřekla, že od nich něco potřebuju, a tak jsem jim řekla, že je mi to jedno.“*⁵⁵ Podobné odmítání úlev ze strany dozorců a udržování přísné hranice mezi dozorcem a vězněm byly dva z možných způsobů rezistence.⁵⁶

Dalším projevem bojkotu spolupráce s režimem bylo nepřihlášení se k socialistickým závazkům. O fyzickém nátlaku, který měl vězně přesvědčit k podpisu závazku, hovořil Jozef Kycka: *„Tábor Nikolaj byl považován za jeden z nejhorších lágrů. Tam vládl nějaký Schamberger. Bylo tam komando, které nutilo vězně odsouzené Státním soudem – neříkalo se politické, ale říkalo se státní –, tak je nutili podepsovat socialistické závazky. Člověk se zavazoval, že splní nějaký nadprůměr, nad sto procent. Když to nepodepsal, tak ho to komando zmlátilo.“*⁵⁷ V rámci socialistického závazku se vězni například zavázali k tomu, že budou pracovat nadprůměr nebo o nedělích i svátcích. Dostávali za to různá zvýhodnění, například psát více dopisů, dostávat více balíčků. Bylo jim také slibováno, že budou dříve propuštěni. Naopak při odmítnutí závazku vězni hrozil postih (vedený ve složce vězně).

Odmítnutí závazku popsala v rozhovoru Drahomíra Stuchlíková: *„Jednou, když jsem byla v Chrastavě na komandě, nás jeden lákal, abysme podepsaly socialistický závazek, aby nás pustili dřív domů. Až domluvil, tak jsme se s Bohuškou přihlásily a řekly jsme: ‚Pane veliteli, my to nemůžeme podepsat. My jsme u soudu zbaveny všech občanských práv. Náš podpis nemá přece žádný smysl.‘ A rozbily jsme mu to.“*⁵⁸ Možnosti vězeňkyně podobný závazek odmítnout však limitovala spousta faktorů. Každý vězeň měl slabá místa, zejména svou rodinu. Asi nejvíce byly tímto způsobem zranitelné ženy. Drahomíra Stuchlíková na otázku, zda byly například kriminální vězeňkyně víc náchylnější k převýchově nebo k podpisu různých pracovních závazků, odpověděla takto: *„Některý určitě. Myslím si, že některý ženy, který měly doma děti, byly náchylnější. Jedna moje přítelkyně, se kterou se dodnes kamarádím, a pořád jí to vyčítám, spolupráci podepsala. Chtěla se prostě dostat domů, protože měla doma nemocné rodiče a syn na vojně dostal velmi vážnou infekci žloutenky. Ona věděla, že jim z kriminálu nepomůže. Dodnes s tím má problémy, protože nikdo se neptá, proč to podepsala.“*⁵⁹

V našich příbězích se také několikrát objevila událost, kdy pamětník nechtěl zažádat o předčasné podmíněčné propuštění, protože by si tím vlastně zadal s režimem. Takovou žádost často

⁵⁵ Rozhovor s Květoslavou Moravečkovou.

⁵⁶ MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, č. 1, 2002, s. 48.

⁵⁷ Rozhovor s Jozefem Kyckou. Tento případ zmiňuje rovněž Hejl. Viz HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 241.

⁵⁸ Rozhovor s Drahomírou Stuchlíkovou.

⁵⁹ Rozhovor s Drahomírou Stuchlíkovou.

podávali bez vědomí vězně jeho příbuzní. Například Zdeněk Kovařík takové možnosti nevyužil, protože by tím vyjádřil zájem o spolupráci s StB: „*Výnosem tehdejšího prezidenta Zápotockého někdy v roce 1954 mi přišlo sdělení, že se mi snižuje trest o šest roků na délku zbývajících pět let. Kamarádi – spoluvězni mi sice říkali, abych si požádal o podmíněné propuštění. To jsem ale odmítl, protože kdybych býval souhlasil s podmíněným propuštěním, tak by to asi bylo podmíněno spoluprací s StB, protože tak to StB a komunisté rádi dělali. Tak jsem to zásadně prvního dne, co mi to řekli, odmítl.*“⁶⁰

Zcela zásadní věcí také bylo odmítnutí podepsání spolupráce s tehdejší StB a jinými institucemi, které se nemuselo vztahovat pouze na území Československa. Julii Hruškové byla spolupráce nabídnuta už po jejím zatčení v sovětské okupační zóně Rakouska: „*Zatkli mě v sovětské zóně, tehdy bylo Rakousko rozděleno mezi velmoci. Rusové mi nabídli spolupráci, když jim donesu plány amerického letiště. Věděli, že chodím za americkým vojákem do kasáren, měli o mě proto velký zájem. Chtěli si ale nechat Rudovu snoubenku jako rukojmí. Jenže já spolupráci odmítla. Nikdy bych si to totiž neodpustila, kdybych ji tam nechala. Na kriminál, který jsem prožila u Rusů, nerada vzpomínám.*“⁶¹

O významu pasivní rezistence politického vězně vůči režimu svědčí to, že se o ní v různých podobách hovoří v každém z našich publikovaných příběhů.

Vězeňská univerzita

V následujícím úryvku Václav Jozif popsal fungování tzv. vězeňské univerzity, kterou v rozhovoru považuje i za důležitý přínos pro své pozdější profesní uplatnění: „*Snažil jsem se každou vězeňskou přednášku navštívit. I když byla třeba o Vatikánu. Chtěl jsem se vše naučit. Učili jsme se diplomacii, kněží nás učili, jak probíhá volba papeže. Různé věci. Hlavně mě zajímalo všechno technické. Všechno má totiž svou návaznost. Toho jsem opravdu využil. Když jsem se vrátil, tak nebyl problém číst výkresy, počítat integrály. I když to bylo těžké, říkal jsem si: ‚Máš rodinu, máš děti, máš pro koho žít.‘“⁶² Vězeňská univerzita byla specifickým prvkem života vězeňské subkultury. Političtí vězni se navzájem vzdělávali v oblastech, které důvěrně znali ze svého civilního života. Vzájemně se tak mohli podpořit či se alespoň na chvíli vnitřně odpoutat od kriminálu.⁶³ Jelikož se ve věznicích ocitlo mnoho vzdělaných lidí, vyučovalo se v oblastech od filozofie, náboženství, cizích jazyků až po přírodní vědy a matematiku. Podmínky výuky byly značně proměnlivé. Často probíhala ve větších skupinách, mnohdy ale jen individuálně s jedním či dvěma žáky. K dispozici nebyly pomůcky ani psací potřeby, jen paměť. V rozhovorech se téma vězeňské univerzity objevuje poměrně pravidelně.*

Víra v krátkou existenci komunistického režimu

V rozhovorech je víra v brzký pád komunistického režimu často zdůrazňovaným aspektem vězeňského života. „*To byla naše všeobecná víra, že to neodsedíme. Že se něco stane, že to, co my jsme načali, tak že to svět takhle nenechá. Zvláště po popravě dr. Horákové nebo generála Píky. Tak jsme nevěřili tomu, že toto může být trvalá záležitost, že to bude trvat těch skoro 40 roků, jak to dlouho trvalo. To nás drželo všechny při takové síle a vědomí, že ven bychom se měli dostat*

⁶⁰ Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

⁶¹ Rozhovor s Julií Hruškovou.

⁶² Rozhovor s Václavem Jozifem.

⁶³ Rozhovor s Hanou Truncovou.

dříve.⁶⁴ Tato víra v nestabilitu komunistického režimu byla také důležitým faktorem při reakci vězňů na jejich mnohaleté rozsudky: „*Při výslechu mi řekli, že když se přiznám, tak mi můžou dát dva roky, ale když se nepřiznám, tak mi mohou dát i dvacet. To já ale říkala: ‚Pane referente, to už je jedno, jestli dostanu dva nebo dvacet.‘ To jsme ale říkali všichni. Protože my jsme pořád věřili, že se to obrátí. Ale nakonec to dopadlo tak, že jsme si odseděli deset i více let.*“⁶⁵ Avšak nejdůležitější bylo vyhnout se trestu absolutnímu, jenž byl na základě politických kritérií vynášen ve stovkách případů: „*Navrhovali mně trest smrti. Člověk byl rád, že dostal těch osmnáct let. Nevěřil jsem ovšem, že režim vydrží čtyřicet let. Já jsem tomu dával tak nanejvýš pět, šest let.*“⁶⁶

Ve společnosti byl po únorovém převratu rozšířený názor, že se KSČ její vládu nepodaří stabilizovat a ta se brzy zhroutlá. Jak ukazují výše uvedené citáty, ani pamětníci v této publikaci nejsou výjimkou. Z citovaných rozhovorů je možné usoudit, že tato víra mohla být faktorem ve vyrovnání se s drakonickými tresty, které v té době soudy běžně vynášely.

Situace po amnestii

Dva z pamětníků vybraných pro tuto publikaci byli vězňi i poté, co po velké amnestii v roce 1960 věznice opustila rozhodující část politických vězňů. Situace vězňů a vězeňkyň se však soudě podle jejich vzpomínek v mnohém lišila. Změnu podmínek po velké amnestii komentovala Jindřiška Havrlantová takto: „*Ze začátku jsme byly samé politické, ale potom se už mezi nás dostávaly prostitutky, cigánky, anděličkářky, které dělaly potraty. Bylo to dobré do roku 1960. Po amnestii jsme byly my politické roztroušené po pokojích, byly jsme většinou jen samy na pokoji mezi těmito kriminálními vězeňkyněmi. Dozorci se dokonce báli cigánek, protože ty se začaly hned bít mezi sebou. Dozorci byli takoví hrdinové, že se báli mezi ně jít a nám vždycky říkali: ‚Pomožte si nějak samy.‘ Ale na nás byly hodné, na nás neútočily a neublížovaly nám. Po roce 1960 to bylo pak strašné.*“⁶⁷

Značně odlišná je zkušenost Václava Jozifa. Po amnestii on a jeho tři spoluvězni žili v podmínkách, které pamětník považuje za příznivější: „*Všechny politické vězně dali na staré samoty a potom chodili a četli čísla. Když přišli k nám, je vytahovali a zbyli jsme tam dva, věděli jsme, že je koncovka. (...) Protože s tím člověk nepočítal, tak si polovinu nervů ušetřil. Zklamání to ale bylo. Nakonec jsme tam zůstali jen čtyři – tři Moraváci a já. Z padesátých let jsme byli čtyři a šli jsme domů až v šedesátém čtvrtém. (...) My jsme měli to štěstí, že jsme bydleli spolu. Nebylo už takové napětí, i když lehké to také nebylo, protože člověk věděl, že přes devadesát procent lidí už bylo propuštěno. Přežil jsem, a naopak se ještě trochu utužil.*“⁶⁸

Specifické skupiny vězeňské subkultury

Vězeňskou subkulturu netvoří pouze vězni, a proto bude následující oddíl věnován také dozorcům a civilním zaměstnancům, kteří byli s vězni, zejména v uranových dolech, v častém kontaktu.

---

⁶⁴ Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

⁶⁵ Rozhovor s Vlastou Jakubovou.

⁶⁶ Rozhovor s Jozefem Kycou.

⁶⁷ Rozhovor s Jindřiškou Havrlantovou.

⁶⁸ Rozhovor s Václavem Jozifem.

Civilisté

Významná část politických vězňů byla nasazena na práci v uranových dolech. Zde se setkávala s jejich civilními pracovníky, jejichž odbornost byla nutná pro chod dolů (například manipulace s výbušninami). Vedení táborů se snažilo držet obě skupiny odděleně, nebylo to ale možné vždy.⁶⁹ Vězni byli běžně nasazováni na nejnebezpečnější a nejtěžší práci. Civilisté pak jejich práce využívali k dosažení většího objemu těžby a tím i zvýšení vlastního ohodnocení. Avšak fungovalo to i opačně. Zdeněk Kovařík říká: „*Nechtěli jsme mít na díle žádnou rudu. Jenže za rudu byly procenta, za rudu byly prémie navíc. Tak jsme chodili krást rudu na civilní díla, kde dělali civilové. Tam jsme ukradli chlebníček rudy, tu jsme potom rozdrtili a posypali jsme ten vagon. Okamžitě to ukázalo radioaktivitu a my jsme dostali k dobru vozík rudy. Takže jsme měli nějaké to procento navíc a bylo to zase lepší, že jsme nedělali jenom kamenolom, ale měli jsme i rudu. Ale z té rudy nemohli nahoře v třídírně nic mít, to byla hlušina.*“⁷⁰

Je známo mnoho případů, kdy civilisté do lágrů pronesli různé předměty (často za úplaty) či zprostředkovali kontakt vězňů s jejich rodinami. Navázání vztahu politického vězně s rodinou prostřednictvím civilisty patřilo k nejčastější formě pomoci ze strany civilistů. „*Nebo když jste měl nějakého civila, který zprostředkoval styk, tak se posílaly různé věci. Třeba na Vánoce se malovaly přáníčka, vyřezávali se trpajzlíci nebo se dělaly srdíčka, křížky a takový ty upomínky.*“⁷¹ Docházelo také k pomoci při útěku.

Do spolupráce vězňů a civilistů mohlo být zapojeno velké množství osob, zpravidla propojených různými osobními a důvěrnými vazbami. Charakter této spolupráce popsal například Zdeněk Kovařík: „*Já jsem se přátelil se současným generálem Husníkem. Spolu jsme strávili ty dva nebo tři roky na táborech ‚L‘ i na Nikolaji. A on měl zkušenosti – za války byl vězněn a měl zkušenosti z vězení, jak se dá navázat nějaký styk s civilisty apod. Právě přes tu Štěpánku Balouškovou, jejíž manžel byl štábní kapitán Baloušek, se kterým se Husník znal už před vězněním, jsme měli kontakt s vnějškem. Zprostředkovala nám to jedna civilní zaměstnankyně a Štěpánka to pak zařizovala tady dál do vnitrozemí. A ve skupině, pro kterou Štěpánka zařizovala poštu, bylo dokonce až 47 lidí. Řídili jsme to my s Husníkem. Já jsem s tím pomáhal, distribuovali jsme a sbírali dopisy. Šlo to přes civilní zaměstnance, jak na eLku, tak na Nikolaji.*“⁷²

Za vše hrozil civilistům postih a z civilního pracovníka dolu se mohl snadno stát další politický vězeň. Na toto nebezpečí upozornil třeba Jozef Kycka, původně civilní pracovník dolů a pozdější politický vězeň: „*Kamarádi tam byli. Když jsem přišel, tak třeba ze Slavkova přišli najednou dva starší chlapi. Vim, že dělali na šachtě jedenáct, několikrát jsem jim s něčím vyhověl, protože jsem na Slavkově ještě v civilu fáral jako důlní kontrolor. Přinesli mi cukr a tabák. Ovšem pro ně za to hrozil kriminál. (...) Viděl jsem, jak se civilové, kteří mě znali, jak se ke mně hrnuli. Já jim říkám: ‚Hele, jdi dál, pokračuj, nevsímej si mě.‘ Protože jsem měl zase obavy, že mě určitě sledovali a byli by bývali další lidé nešťastní.*“⁷³ Kontakt s civilisty byl rizikem i pro vězně samotné: „*Když někoho chytily na útěku nebo při spojení přes civily, tak udělali nový proces a přidali vám třeba pět let...*“⁷⁴

⁶⁹ BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 90.

⁷⁰ Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

⁷¹ Rozhovor s Jozefem Kyckou.

⁷² Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem. Stejně téma obsahuje též rozhovor s Antonínem Husníkem.

⁷³ Rozhovor s Jozefem Kyckou.

⁷⁴ Rozhovor s Augustinem Bubníkem.

Vztahy civilistů s politickými vězni byli ambivalentní a závislé na konkrétních osobách a situaci. Vězni mohli být pro civilní pracovníky prostředkem k dosažení vlastního prospěchu nebo jim byli lhostejní, v mnoha případech však civilisté vězňům pomáhali. Stávalo se tak i přes značnou rizikovitost takového počínání.

Dozorci

Dozorci, jejich povahové vlastnosti a praktiky, jsou ve vyprávění pamětníků často zmiňovány. Po únoru 1948 z vězeňství odešlo mnoho dlouholetých pracovníků a jejich náhrada již byla volena podle odlišných kritérií (zkušenost z doby nedlouho po únorovém převratu přitom reprezentuje rozhovor s Václavem Kynclem). Jak v předchozí kapitole uvádí Klára Pinerová, byla převážná část dozorců aktivní součástí represivního aparátu. Ten si kladl za cíl pokračovat v třídním boji i ve věznicích. Ne všichni dozorcí se však plně zapojili do plnění tohoto cíle. „*Tak pochopitelně, že byli slušnější i horší, ale těch slušných bylo málo.*“⁷⁵

V rozhovorech se často objevují negativní hodnocení intelektuálních schopností dozorců a dozorkyň.⁷⁶ Příkladem může být vzpomínka Květoslavy Moravečkové, která se vztahuje k době nedlouho po jejím zatčení: „*Tenkrát byl strašnej mráz. Bachařka mi všechno sebrala, dokonce i kabát. Dostala jsem sukni a dali mi punčochy, které mně padaly. K tomu mi dali provázky, které jsem nevěděla, k čemu jsou. Byly právě k zavázání těch punčoch. Ta bachařka byla strašně hloupá a nedokázala ani správně napsat slovo cigarety. Byla tam s ní retribučka Ilona Hofferová, která mě tam uklidňovala, když jsem začala nadávat, že prý je to paní velitelka.*“⁷⁷

Typickým rysem vztahu politických vězňů k dozorcům bylo přidělování přezdivek. Vězni jednak neznali jména bachařů, jednak přezdívkou pojmenovávali typické vlastnosti dozorců. Často jimi dozorce zesměšňovali, a tím zpochybňovali jejich autoritu. Jedna z dozorkyň měla dokonce přezdívkou Elsa Koch – podle dozorkyně z koncentračního tábora.⁷⁸ Nejvíce přezdivek vyjmenovala v rozhovoru Julie Hrušková: „*Nás na švadlárně hlídal Permoník, ten byl dobrý. On třeba viděl, jak jsem byla otočená k řádové sestřičce, a povídá: ‚Hrušková, vy tady už půl hodiny povídáte s Hubertou!‘ ‚Já jí jenom vysvětluju, jak to má šít, ona to pořád nedokáže pochopit.‘ Ten nikdy nikoho neposlal k raportu. Nejvíce nás honila Suchá Anka, pak jedna, kterou jsme přezdívaly Rozšlápnutý kunerol, to byla bývalá prostitutka, pak nás honil Škrhola. Jednou mě dal k raportu Jáno, který mě pořád honil na brigády. Pak tam byl jeden, který pocházel kousek odsud, kde nyní bydlím. My jsme mu říkaly princ Bajaja. Byl jednou filcunk a já jsem si zapomněla schovat angličtinu, tak jsem se s ní už rozloučila. Za několik dní jde Bajaja naproti mně a říká: ‚Tu angličtinu jsem vám hodil za skříň.‘ A já jsem ji tam opravdu našla! Nikomu jsem o tom ale neřekla.*“⁷⁹

Jiný případ aktivní pomoci dozorce zmiňuje Vlasta Jakobová. Jejím strýci pomohl dozorce vynést moták se vzkazem rodině: „*Teta vůbec neměla se strýcem tři a půl roku kontakt, žádnou návštěvu. Jen když mohl, poslal moták, kde psal, aby moták okamžitě po přečtení spálila. Vždycky se nějaký dozorce našel, kdo pomohl. Proto, když je odsuzují, tak by měli říct i to, že tam byli lidé, kteří pomáhali. To byla velká pomoc, když strýc mohl napsat svůj poslední moták. (...) Strýc byl popraven 12. listopadu 1952.*“⁸⁰

⁷⁵ Rozhovor s Hubertem Procházkou.

⁷⁶ Například rozhovory s Pavlem Levým a Václavem Jozifem.

⁷⁷ Rozhovor s Květoslavou Moravečkovou.

⁷⁸ Rozhovor s Vlastou Jakobovou.

⁷⁹ Rozhovor s Julií Hruškovou.

⁸⁰ Rozhovor s Vlastou Jakobovou.

Na ojedinělou pozitivní zkušenost s dozorcem upozorňuje Julie Hrušková. V době svého zatčení čekala dítě s americkým vojákem. V rozhovoru vyprávěla o tom, jak jí dozorce zachránil život poté, když jí brutální výslech jeho kolegů způsobil těžká zranění: „Zažila jsem jeden tvrdý výslech, kdy mě bili hlavou do stolu, smýkali se mnou a mlátili mnou o skříň, co jim přišlo pod ruku. Snažila jsem se neupadnout. Zachránil mě nakonec telefon. Museli rychle nastoupit k novému zatýkání. Poskok mě odvezl na Orlí, kde mě dali do korekce. K ránu jsem zjistila, že krvácím. Hlásila jsem se k lékaři, ale estébáci na mě neměli čas, aby mě odvezli do porodnice, jak nařídil vězeňský lékař. Byla jsem těhotná s mým americkým vojákem. Byla jsem už ve třetím měsíci a potratila jsem. Nechali mě tři dni krváčet do úplného vysílení. Celé oddělení věznic se bouřilo a žádalo pro mě pomoc. Pomohl mi až jeden starý dozorce, který mě na své triko nechal převézt do brněnské porodnice. Tam mi zachránili život, jenže plod už se zachránit nedal.“⁸¹

Takřka ke kuriózním situacím docházelo tam, kde politický vězeň rozpoznal v bachaři osobu známou ještě z dob na svobodě. Takovou situaci zažil i Zdeněk Kovařík: „Já jsem tam třeba poznal, bohužel už na tom eLku, jednoho bachaře. Říkal jsem si: ‚Hergot, toho znám.‘ A on to byl Josef Kulek! To byl jeden ze skautů. Byl členem Válečné dvojky a dal se k estébákům. Tam nás oslovil a navrhl, že bychom se mohli přátelit a že kdybychom něco chtěli, tak že nám to zařídí. Já jsem říkal: ‚Josefe, nech toho a vůbec o tom nemluv. Tady je plot, ty jsi na jedné straně plotu, já jsem na druhé a ten plot je ostnatý, tak na to musíš dávat vždycky pozor.‘“⁸² Tento citát je dalším dokladem nepsaného pravidla udržování jasné hranice a odstupu mezi vězni a dozorci, které bylo specifickou součástí morálního kodexu vězňů. Onen dozorce mohl být v očích jiného skauta-politického vězně ani ne tak skautem jako představitelem režimu, který ho věznil. Je také možné očekávat, že nabídku přátelení mohl vězeň vyhodnotit jako jeho ohrožující provokaci či první krok k nabídce spolupráce.

Shrnutí

V tomto textu jsme se pokusili přiblížit fenomén vězeňských subkultur a jejich pojmání ve vzpomínkách konkrétních pamětníků-politických vězňů. Vzpomínky jsou to možná subjektivní a ovlivněné dlouhým časovým odstupem, přesto jsou pro nás cenným svědectvím o jedné z kapitol moderní československé historie. Ukazují například, že život ve vězení nebyl jen jeden, ale v závislosti na konkrétním jedinci, místě a době se vězeňská zkušenost dosti lišila. Mnohé zjednodušující pohledy na minulost najednou získávají nový rozměr. Právě různost perspektiv je jedním z kladů využití orální historie.

---

⁸¹ Rozhovor s Julií Hruškovou.

⁸² Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

Ženy v komunistických vězeních: psychologické dopady politického věznění a způsoby jejich zvládnání

Kristýna Bušková

Přečinům stalinismu ve střední a východní Evropě a v Rusku se dostalo velice málo pozornosti až do pádu komunismu na přelomu 80. a 90. let minulého století. Tyto události nejdříve přitáhly pozornost historiků a politiků. Jejich zájem byl zprvu soustředěn hlavně na bývalé komunistické činitele. Až později se posunul i na jeho oběti. Nejvíce studií, které se zabývají pamětníky stalinistického a komunistického politického násilí, zatím spadá právě do oblasti politiky a historie. Pravděpodobně i díky výsledkům těchto studií přijal Evropský parlament v roce 2009 rezoluci „O svědomí Evropy a totalitě“, která představuje první oficiální uznání zločinů komunismu. Podle této deklarace jsou komunismus a jeho zločiny mj. srovnatelné se zločiny nacismu. Zatímco následky zločinů nacismu na pamětníky, na nichž bylo páchano politické násilí, jsou dobře zdokumentovány nejen historiky ale i psychology, čeští psychologové se dopadům věznění a jiného politického násilí páchaného komunistickým režimem stále vyhýbají.

Tento příspěvek představuje první snahu o zaplnění této mezery v psychologické literatuře. Konkrétně chceme tímto psychologickým komentářem přispět k porozumění, jak vězení 50. let v Československu ovlivnilo život šesti bývalých politických vězeňkyň, jejichž vzpomínky v této knize otiskujeme, a pomocí jaké strategie se jim vězení podařilo přežít.

Většina dosavadních psychologických prací věnujících se politickému uvěznění v bývalém sovětském bloku se zabývá patologií. Několik studií týkajících se politických vězňů v bývalém východním Německu se zaměřuje převážně na výskyt posttraumatické stresové poruchy a jiných komorbidních psychiatrických poruch, případně na vývoj vhodné terapie.¹ Stejný trend najdeme v Maďarsku, Bulharsku i Rumunsku.² Takové studie jsou důležité právě pro zmapování následků pro jednotlivce, pro jejich potenciální vliv na další generace a pro případnou pomoc pamětníkům a jejich potomkům. To, že se trauma přenáší z jedné generace na druhou, je věc známá stejně jako lidstvo samo. Ukazuje se, že to je i případ potomků politických vězňů z 50. let v Československu.³

---

¹ BAUER, M. – PRIEBE, S. – HÄRING, B. – ADAMCZAK, K. Long-term mental sequelae of political imprisonment in East Germany. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 1993, vol. 181, s. 257–262.

MAERCKER, A. – SCHÜTZWOHL, M. Long-term effects of political imprisonment: a group comparison study. *Soc Psychiatry Psychiatric Epidemiology*, 1997, vol. 32, s. 435–442.

² BICHESCU, D. – NEUNER, F. – SCHAUER, M. – ELBERT, T. Narrative Exposure therapy for political imprisonment-related chronic posttraumatic stress disorder and depression. *Behaviour Research and Therapy*, 2007, vol. 45, s. 2212–2220.

FRECSKA, E. – KERESZTES, M. – GASZNER, G. Misdiagnosed PTSD and zelix pharmacotherapy in case of a political prisoner. *Neuropsychopharmacology Hungary*, 2004, vol. 6, s. 221–223.

TOMOV, T. – GUENTCHEV, E. Post-traumatic stress disorder among victims of organised violence: A report from Bulgaria. *Free Associations* 1993, vol. 4B, s. 180–190.

³ BUŠKOVÁ, K. *Understanding the experiences of daughters of ex-political prisoners in Stalinist Czechoslovakia in the 1950s using interpretative phenomenological analysis*. Glasgow, 2009. 64 s. Diplomová práce na univerzitě Glasgow. Vedoucí diplomové práce Dr. Georgina Wardle.

ŠVEHLOVÁ, J. H. *The enemy's daughter: The psychological effects of Stalinism on female children of political prisoners*. Washington, 2001. Diplomová práce na George Washington University.

Přestože člověk skutečně není konstitučně nezranitelný vůči dopadům traumatizujících životních událostí⁴ má velkou schopnost odolávat životu nepříznivým podmínkám.⁵ Pomáhají mu v tom ideologické přesvědčení⁶, víra, rodinná sounáležitost a podpora⁷, podpora přátel a komunity, vzdělání⁸, sebevědomí⁹ a ženám takový manžel, který jim dokáže být oporou¹⁰.

Dále v takových situacích každému z nás pomáhá vůle k nalezení smyslu vlastního života. Pro to lidé zaujmají ideologická přesvědčení, aktivně se účastní odboje či se snaží publikovat literaturu, jako tomu bylo např. v případě českého disentu. Takové aktivity lidem pomáhají k tomu, aby celé situaci porozuměli a zbavili se tak úzkosti z neznáma a zmatení, aby sebevyjádřením dali právě smysl své vlastní existenci v tak těžké době. Člověk se však po smyslu své existence nemůže pít sám. Ve chvíli, kdy mu chybí společnost, která by s ním tuto snahu sdílela, může daný člověk zakusit pocit odmítnutí ostatními a samoty. Jeho snaha porozumět dané situaci a aktivně napomoci změně nevyhnutelně konfrontuje ostatní s vlastním strachem o svou existenci a (ne)správností svého postoje.¹¹

To, jakou roli všechny tyto ochranné mechanismy hrály v případě našich narátorek, které jako politické vězeňkyně prošly komunistickými vězeními, prozradí následující stránky. Přináší interpretaci příběhů vyprávěných očima těchto šesti žen, které se v životě dostaly do extrémní situace a dokázaly ji svými vlastními silami překonat bez klinicky závažných následků na svém duševním zdraví. Čtenář tedy získá představu o tom, jak se cítil politický vězeň jak v komunistickém vězení, tak po návratu v komunistické společnosti a jak to přežil. Může mu to posloužit jako další střípek do mozaiky jeho vlastního života, který v případě nás všech, jejichž rodiny žily v komunistickém Československu – ať už jako komunisté, antikomunisté, či jako většina pohybující se v šedé zóně, nebo z něj právě kvůli komunismu emigrovali –, je do určité míry touto dobou ovlivněn. Dále v naší interpretaci pracujeme s psychologickými nástroji, které se dají uplatňovat v různých náročných životních situacích, a ne jen v těch spjatých s politickou situací. Dostali jste se někdy do situace, kdy jste byli přesvědčeni o své pravdě a rozhodli jste si

---

⁴ Výzkumy ukázaly, že ve chvíli, kdy míra traumatizující události překročí určitý práh, tak se psychicky zhroutí každý (např. RUTTER, M. Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance psychiatric disorders. *British Journal of Psychiatry*, 1985, vol. 147, s. 598–611).

⁵ LINDY, J. D. – LIFTON, R. D. *Beyond invisible walls: The psychological legacy of Soviet trauma*. New York: Brunner-Routledge, 2001.

⁶ BASOGLU, M. – MINEKA, S. – PAKER, M. – AKER, T. – LIVANOU, M. – GOEK, S. Psychological preparedness for trauma as a protective factor in survivors of torture. *Psychological Medicine*, 1997, vol. 27, s. 1421–1433.

⁷ GREENE, R. R. Holocaust survivors: A study in resilience. *Journal of Gerontological Social Work*, 2002, vol. 37, s. 3–17.

MELZAK, S. Secrecy, privacy, survival, repressive regimes and growing up. *Bulletin of the Anna Freud Centre*, 1992, vol. 15, s. 205–224.

VALENT, P. Resilience in Child Survivors of the Holocaust: Toward the Concept of Resilience. *Psychoanalytic Review*, 1998, s. 517–535.

SKINNER, D. – SCHWARTZ, L. The consequences for preschool children of a parent's detention: A preliminary South African clinical study of caregivers' reports. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1989, vol. 30, no. 2, s. 243–259.

SLUZKI, C. E. Disappeared: Semantic and somatic effects of political repression in a family seeking therapy. *Family Proceedings*, 1990, vol. 29, s. 131–143.

⁸ LUTHAR, S.S. – ZIGLER, E. Vulnerability and competence: A review of research on resilience in childhood. *American Journal of Orthopsychiatry*, 1991, vol. 61, s. 6–22.

⁹ BILLINGS, A. G. – MOOS, R. H. The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. *Journal of Behavioral Medicine* 1981, vol. 4, s. 139–157.

¹⁰ VALENT, P. Resilience in Child Survivors of the Holocaust: Toward the Concept of Resilience. *Psychoanalytic Review*, 1998, s. 517–535.

¹¹ JONES, L. Adolescent understandings of political violence and psychological well-being: A qualitative study from Bosnia-Herzegovina. *Social Science & Medicine*, 2002, vol. 55, s. 1351–1371.

ji hájit proti většině? Zažili jste někdy jakoukoli traumatizující událost, ze které jste se dlouho vzpamatovávali? Pak vám tyto příběhy mohou být tou správnou inspirací.

Také doufáme, že tímto příspěvkem dokážeme zaujmout i samotné bývalé politické vězně, kteří právě prožívají podzim svého života. Stále je málo informací o tom, co se ve stáří stane s člověkem, který byl po celý svůj život vnímán jako odolný vůči prožitému stresu a negativním dopadům z prožitého traumatu.¹² Střední věk díky plnému pracovnímu nasazení poskytuje člověku za normálních okolností jasnou identitu a pocit vlivu na společnost, ve které žije, a tak má jeho život jasně daný smysl. Např. mnoho pamětníků holocaustu zasvětilo svůj další život převážně práci a dosáhli velkých pracovních úspěchů. To byla jejich strategie, jak vytěsnit nepříjemné vzpomínky z jejich vědomí. Takový člověk však přes svoje na první pohled excelentní fungování může trpět skrytými emočními těžkostmi, jako jsou vtíravé vzpomínky, somatické symptomy a vyhýbání se situacím, které by trauma mohlo vyvolat. Tyto emoční těžkosti často vyplavou na povrch právě ve stáří, kdy má člověk více času na přemýšlení o své minulosti. Tímto přemýšlením se vzpomínky uložené v dlouhodobé paměti stávají aktivnější.¹³ Právě proto je podle Eriksona hlavním úkolem stárnoucího člověka dosáhnout integrity tím, že přijme jak to dobré, tak i to špatné, co se stalo v jeho životě, jako svoji neodmyslitelnou součást. Jedině tak dosáhne smíření. Eriksonovu tezi potvrdily i např. gerontologické studie veteránů z druhé světové války.¹⁴ Všechny tyto studie jsou však založené na klinické populaci, tedy na lidech, kteří ve stáří vyhledali odbornou pomoc. Stále však není jasné, jak se s traumatem prožitým v mládí vyrovnávají ti lidé, kteří nepatří do klinické populace. Takovými lidmi jsou i naše narátorky. Doufáme, že jim i ostatním politickým vězeňkyním a vězňům přinese následující příspěvek zajímavý vhled do jejich života. V žádném případě nejsme tak naivní, abychom si mysleli, že můžeme úplně pochopit to, čím si tito lidé prošli. V tom jsou odborníky jen oni sami a jejich expertiza k nám doléhá z rozhovorů s nimi. My však doufáme, že jejich pochopení vlastního prožitku dokážeme obohatit právě onou odbornou interpretací, která jim může dále napomoci v utřídění myšlenek a sebereflexi. Je jen na nich, s čím se v následující interpretaci ztotožní a co dle svého vlastního uvážení odmítnou.

Podmínky ve vězení a jejich psychologický vliv

Nemožnost dovolat se práva

Vězeňkyně byly souzené soudem, který jim nedal možnost dovolat se práva.

Pět narátorek popisovalo soud jako „frašku“, kde člověk neměl šanci na spravedlivý soud: *„Soudili nás u nás v Malíně v hospodě, na místě, kde se hrávalo divadlo. Na pódiu sedělo celé osazenstvo. ... Holec tam tenkrát řekl: ‚Vážení, tohle já neuznávám za soud, to je teátr!‘ Soud trval jeden den. Tresty nakonec byly – já jsem dostala 10 let, můj tatínek dostal 12 let, taktéž i Holec, jeho syn taky asi 12 let.“* (Paní Květoslava Moravečková)

---

¹² COHEN, B. B. Holocaust survivors and the crisis of aging. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, April 1999.

GREENE, R. R. Holocaust survivors: A study in resilience. *Journal of Gerontological Social Work*, 2002, vol. 37, s. 3–17.

¹³ COHEN, B. B. Holocaust survivors and the crisis of aging, c.d.

¹⁴ HAUTAMAKI, A. – COLEMAN, P. G. Explanation for low prevalence of PTSD among older Finnish war veterans: Social solidarity and continued significance given to wartime sufferings. *Aging & Mental Health*, 2001, vol. 5, s. 165–174.

COLEMAN, P. G. Creating a life story: the task of reconciliation. *The Gerontologist*, 1999, vol. 39, s. 133–139.

V takovéto situaci člověk zakusí pocit strachu. V našich rozhovorech tuto emoci letmo zmínily čtyři narátorky. Strach vzniká z našeho vyhodnocení situace jako i) nekompatibilní s existujícími plány a představami o sobě samém, o světě a o ostatních lidech a ii) jako ohrožující uskutečnění našich cílů, na kterých nám velice záleží.¹⁵ Je pravděpodobné, že ve chvíli, kdy si narátorky uvědomily nefunkčnost soudního systému, považovaly svou dosavadní existenci za vážně ohroženou. Následkem této dedukce se dostavila emoce strachu.

S tímto pocitem také úzce souvisí ztráta smyslu života. Ve chvíli, kdy se náš život a celá společnost ubírá směrem, který je nekompatibilní s našimi představami o sobě samém a o fungování světa, tak můžeme zažít tzv. roztržštění smyslu života.¹⁶ Všechno, co našemu životu dávalo doposavad smysl, např. naše práce a zvyklosti určující komunikaci a vztahy v komunitě, je pryč. Místo toho se objevuje donášení, nedůvěra, anomie hodnot, zmatek a bezprostřední ohrožení života a s tím související úzkost. To může mít za následek trauma nebo existenciální krizi.¹⁷ Z vyprávění našich narátorek se zdá, že ony se vážnějším následkům těchto traumatických událostí buď úplně vyhnuly, nebo se z toho samy společnými silami dostaly během jejich pobytu ve vězení (viz oddíl pojednávající o *Kontinuitě hodnot první republiky*). Přesto je z jejich vyprávění zřejmé, že vážná existenciální krize nakonec překvapivě přišla až po propuštění zpět na svobodu. Mnohé z nich líčí právě svůj návrat jako období té nejhlubší krize. Tento bod budeme diskutovat v oddílu pojednávajícím o dětství.

Politické násilí a mučení

Dvě naše narátorky otevřeně mluví o fyzickém mučení, kterému byly vystaveny: „*Chtěli mě usvědčit ze špionáže a chtěli znát další jména. Klečívala jsem na židli, měla jsem vyzuté boty a když přišel Horák, jeden z vyšetřovatelů, tak mi po nich párkrát praštil obuškem. Když jsem je měla nateklé, tak jsem si na ně dala večer hadr a do rána mi to přešlo. Kolikrát na mě šly mdloby. Ten, který se mnou psal protokol, když viděl, že na mě jdou mdloby, tak mě nechal sedět na židli. Jenomže pak přišel Horák, který byl výše postavený a ptal se: ‚Mluví, vypovídá, prozrazuje lidi? Ne? Tak klečeti!‘“ (Paní Julie Hrušková)*

„*Někdy jich tam bylo i sedm. Jednou mě tam nechali 24 hodin, svázali mě do kozelce, a to bylo dost nepříjemné. Já o výsledích ale nerada mluvím. Bylo to plné ponižování a nerada na to vzpomínám. ... Já jsem jim jenom říkala: ‚Mami, tati, neptejte se mě jenom na výsledky, protože na to nerada vzpomínám. Na ostatní se klidně ptejte.‘ To je dodneška tabu, protože to bylo takové ponižující nejen pro mě, ale pro každou z nás.“ (Paní Vlasta Jakobová)*

Mučení je definováno jako „akt velké bolesti a násilí způsobeného jednou či více osobami jednajícími z pověření státu za účelem vyslýchání, potrestání nebo za jakýmkoli jiným účelem. Je to cílená a systematická aktivita“¹⁸. Fyzické mučení, které vyšetřovatelé páchali na našich narátorkách mělo jediný účel: zlomit jejich vůli, aby zradily samy sebe.¹⁹ Cílem bylo zničit jejich vlastní identitu. Měly se cítit bezmocné, dostat strach. Vyšetřovatelé je chtěli zlomit a tím

¹⁵ POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*. Hove and New York: Psychology Press, 1997.

¹⁶ POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*, c.d.

¹⁷ FRANKL, V. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 2006.

POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*, c.d.

¹⁸ CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile. *Women and Therapy*, 1992, vol. 13, s. 209–220.

¹⁹ SCHLAPOBERSKY, J. Torture as the perversion of a healing relationship. In GRUSCHOW, V. J. – HANIBAL, K. (Eds.) *Health services for the treatment of torture and trauma survivors*. Washington D.C.: American Association for the advancement of science, 1990, s. 15–34.

z nich získat doznání pro své vlastní účely. Jak trefně zmiňuje ve své práci Schlapobersky „trpění jednotlivce se vždy stává vstupenkou mučitele do komunity. Tato vstupenka mu následně dává velkou šanci zničit celý disent, tedy odpor proti režimu“²⁰.

Z příběhů našich narátorek se zdá, že komunistický lágr těchto šest žen nezlomil. Slova paní Jakubové a mlčení ostatních pěti narátorek však naznačuje, že naše narátorky se povídání o těch nejhorších zážitcích vyhýbají. Vyhýbání je jedním ze znaků nezpracovaného traumatu. Z těchto rozhovorů však není možné říci, že toto je právě jeden z aspektů politického věznění, se kterým se naše narátorky nesrovnaly. Je stejně tak možné, že ženy si ty nejbolestnější zážitky zpracovávají, ale pouze v rozhovorech mezi sebou. Výzkumy jasně ukázaly, že zvláště ženy často mlčí o tom, že byly mučeny. Důvodem jsou kulturní normy a strach z odmítnutí společností.²¹ To se stává hlavně v případech, kdy na ženách bylo páčáno fyzické a sexuální násilí. Takové mučení vyvolává pocit viny, studu a strachu ze zavržení společností, které může způsobit tzv. sekundární ránu.

Nejen mučení ale i obecně politické násilí je strategický způsob, jak kompletně zničit vězně fyzicky, psychicky i po spirituální stránce.²² K takovému násilí patří i držení vězeňkyň v nehumánních podmínkách, jako byly tzv. temnice, postele bez matrací, zima, přítomnost štěnic a jiného hmyzu, nedostatek jídla a jejich využívání na těžké a špatně obsaditelné práce. Své vzpomínky na pobyt v těchto podmínkách nám sdělila například paní Hrušková: „*Pak nás nahnali před áčko, dovezli slámu, musely jsme si nacpat slamníky, rozdělili nám deky, ešusy, musely jsme odevzdat civil a dostaly jsme vězeňské mundúry. Tenkrát jsme ještě neměly pracoviště, to teprve chlapi stavili, a tak jsme ze začátku chodily na brigády nosit chlapům cihly. Kromě toho jsme drhly podlahy, které byly úplně černé. Byl tam jeden šílený kapitán, který vždycky přišel v zablácených vysokých holínkách a řekl: „Znovu drhnout!“*“

Zde se nabízí porovnání účelu takovýchto podmínek s podmínkami v židovských koncentračních táborech. Chodoff je toho názoru, že účelem těchto podmínek bylo vězni ukázat „na prostou bezcennost jeho existence; bezcennost, která se neodvíjela od toho, co udělal, ale od toho, kým prostě byl“²³. Naše narátorky byly nepřítelkyněmi státu a z tohoto titulu si tedy „zasloužily“ takovéto zacházení.

Z rozhovorů je jasné, že konkrétně v korekci pobývaly naše narátorky docela často a v podstatě celou dobu pobytu ve vězení byly pod její hrozbou. Jedna z narátorek vypráví, že korekce nebyla vlastně tak hrozná. Na otázku, jaká byla korekce, odpověděla: „*To nebylo tak zlé. To jsme měly poloviční dávku jídla a neměly jsme slamník. Čili na podlaze se nedalo spát, byl to jenom beton.*“ (Paní Vlasta Jakubová)

Její pocit potvrzuje i psychologický výzkum následků mučení. Ten potvrdil nám všem známé rčení, že člověk si zvykne na všechno.²⁴ Zdá se, že to samé se stalo v případě některých našich narátorek. Takové přivyknutí nepříznivým podmínkám pomohlo našim vězeňkyním pobyt přežít bez trvalé újmy na jejich duševním zdraví.

---

²⁰ SCHLAPOBERSKY, J. Torture as the perversion of a healing relationship, c.d., s. 15–34.

²¹ CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile, c.d., s. 209–220.

²² CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile, c.d., s. 209–220.

²³ CHODOFF, P. Late effects of the concentration camp syndrome. *Archives of general psychiatry* 1963, vol. 221, s. 78–87, s. 79.

²⁴ MAIER, S. – DRUGAN, R. – GRAU, J. Controllability, coping behaviour, and stress induced analgesia in the rat. *Pain*, 1982, vol. 12, s. 47–56.

Agrese dozorců

Z rozhovorů je vidět, že dozorcí byli vůči většině vězeňkyň velice agresivní: „*Chovali se ke mně hrozně. Ta jejich brutalita a strašná arogance byla příšerná. Například způsob, jak s vámi mluví, nemůžete například jmenovat někoho z rodiny – matku nebo sestru. Ne, to musíte říct celé jméno, jako byste mluvila o cizí osobě. A jejich brutalita, ta excelovala po všech stránkách.*“ (Paní Hana Truncová)

„*Zažila jsem jeden tvrdý výslech, kdy mě bili hlavou do stolu, smýkali se mnou a mlátili mnou o skříň, co jim přišlo pod ruku. Snažila jsem se neupadnout. Zachránil mě nakonec telefon. Museli rychle nastoupit k novému zatýkání. Poskok mě odvezl na Orlí, kde mě dali do korekce.*“ (Paní Julie Hrušková)

Takovéto chování je způsobeno tzv. dehumanizací jedince v mysli pachatele.²⁵ Dehumanizace jedince má za následek, že pachatel ho přestane vnímat jako lidského tvora a chová se pak k němu s nepřiměřeným násilím, které by za jiných okolností nepoužil. Tím, že celá společnost politické vězně vnímala jako „podlidi“, pachateli nehrozilo morální odsouzení společností, které by ho za normálních okolností nenávratně zdiskreditovalo. Navíc by takový čin ve zdravě fungující společnosti zákonitě vyvolal u duševně zdravého člověka pocit studu a viny. Proto by se k takovým činům zdravě fungující člověk ve strachu o svou vlastní existenci a prestiž pravděpodobně nikdy neuchýlil. Tyto seberegulační mechanismy však přestávají fungovat ve chvíli, kdy si celá společnost potřebuje ospravedlnit např. genocidu a politické násilí obecně.

Faktory, které jim pomohly úspěšně zvládnout život ve vězení a po propuštění

Hezké, ale dobrodružné dětství

Pět narátorek ze šesti popisovalo své dětství jako hezké, ale zároveň také dobrodružné. Dobrodružné bylo proto, protože vyrůstaly za druhé světové války a jejich rodiče byli sami odbojní. Na odvahu svých rodičů vzpomíná většina našich narátorek. Mezi nimi je i následující vzpomínka paní Truncové: „*Měli jsme riskantní štěstí, že jsme měli doma krátké vlny v našem malinkatém rádiu, a pokud jsem byla doma, tak jsem se svým otcem velice pozorně poslouchala na krátkých vlnách volání z Londýna vždycky ve dvaadvacet hodin večer. Jelikož to byly řadové domy, a tam kde stálo rádio, už byla zeď k dalšímu domu, tak můj otec to zacpával a izoloval, aby to nebylo slyšet, protože to bylo skutečně o krk.*“

Jejich rodiče se buď sami angažovali v civilním boji proti nepříteli, nebo se nebáli riskovat a porušovali válečné zákazy, aby mohli získat např. dostatek jídla pro rodinu. Děti do toho byly vždy zasvěcené a často se na aktivitě i podílely. Jejich podíl nebyl nemalý, ale rodiče jim delegovali úkol, který byl přiměřený jejich věku, a zároveň jim dali dostatečný pocit bezpečí na to, aby úkol zvládly. Takovou aktivitu ilustruje např. vyprávění paní Hruškové: „*Všechny příbuzné jsme měli ve Znojmě, jak z matčiny strany, tak z otcovy strany. Za války jsme tam se sestrou pořád něco příbuzným pašovaly, protože moje matka pracovala za války u sedláků, aby něco od nich dostala. Vždycky jsme si se sestrou vycpaly prsa a tak jsme pašovaly sádlo, salámy, mouku, mák atd.*“ Domníváme se, že to byly právě takovéto odbojné aktivity, na kterých se naše narátorky naučily

²⁵ ANDERSEN, S. M. – CHEN, S. – CARTER C. Fundamental human needs: Making social cognition relevant. *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, s. 269–318.

udržet kontrolu v nebezpečných situacích. S tím rostla i jejich sebedůvěra. Tyto zkušenosti pravděpodobně později přispěly k jejich odolnosti vůči podmínkám ve vazbě a vězení a k odvaze protestovat proti dozorcům.²⁶ Vyrůstání za války v milující rodině, která poskytovala dostatečný, ale ne absolutní pocit bezpečí, je také pravděpodobně ochránilo před posttraumatickou stresovou poruchou. Díky rodinnému zázemí viděly svět jako dostatečně smysluplný, ale kvůli válce ne přehnaně bezpečný. Také proto se zdá, že ve vězení byly schopné své představy o svém životě přehodnotit a přizpůsobit tamním podmínkám a možnostem. Bez tohoto přizpůsobení jejich myšlení a představ o jejich životě by pravděpodobně bývalo došlo k traumatizaci.²⁷

Náš závěr tedy potvrdil závěry studií zmíněných v úvodu této kapitoly, podle kterých hezké dětství představuje jeden z ochranných faktorů proti následkům politického násilí.²⁸ Tyto studie se mimo jiné shodují na tom, že ti, kdo přežili bez vážnějších následků, měli hezké dětství plné lásky, vysokých morálních standardů a byli si dobře vědomi své vlastní hodnoty a identity. Tím však nechceme říct, že ti, kdo nepřežili, hezké dětství neměli. Přežití záviselo na souhrě mnoha faktorů a my nemáme žádnou možnost zjistit, jaké dětství měli ti, kteří nepřežili.

Výchova k vlastenectví – první republika

Rodiče vedli dcery také k vlastenectví. Všichni se cítili jako Češi či Slováci a žili podle hodnot první republiky: „*V Americe totiž existoval spolek českých dam, ve kterém byla i Alice Masaryková. Alice jim vždycky říkala, že až přijedou do Československa, aby se zastavily v Lánech. A když tam tetinka i paní Pavlíková jely, vzaly mě s sebou. Bylo mně asi deset let, pořádně mě vyšňořily a jely jsme. Na setkání s prezidentem Masarykem nikdy nezapomenu... Tetinka mi tenkrát říkala, že nesmím říct prezidentovi ruku libám, ale že mu musím říct nazdar, a tak jsem panu prezidentovi řekla: ‚Nazdar!‘ a podala jsem mu ruku. A on odpověděl: ‚Nazdar!‘“ (Paní Květoslava Moravečková)*

„*Ale my jsme s Němcema netáhli, my jsme byli Češi, ale tatínek byl spíš Slovák, protože miloval Štefánika. Zprvce byl Štefánik evangelík jako my a zadruhé je nepřesvědčoval.“ (Paní Květoslava Moravečková)*

Narátkorky tyto hodnoty přejaly a ty se staly součástí jejich vlastního životního přístupu. Díky tomu byly i ochotné za republiku bojovat. Když šly do vězení, věděly, zač bojují a proč. Tato ideologická připravenost jim také posloužila jako „očkování“ proti traumatu způsobenému výslechy a nehumánním zacházením.²⁹ Bylo to právě jejich přesvědčení, které jejich organismus chránilo proti zlomení.

Kontinuita hodnot první republiky mezi vězněnými ženami (hlavně v Pardubicích) a vzájemná podpora jedna druhé

Tyto hodnoty také přispěly k porozumění, které zažily politické vězeňkyně mezi sebou ve vězení. Tím, že všechny byly vychovávány podobným způsobem a byly podobného smýšlení, vy-

²⁶ BASOGLU, M. – MINEKA, S. – PAKER, M. – AKER, T. – LIVANOU, M. – GOEK, S. Psychological preparedness for trauma as a protective factor..., c.d., s. 1421–1433.

BAKER, A. M. The psychological impact of the Intifada on Palestinian children in the occupied West Bank and Gaza: An exploratory study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 1990, vol. 60, s. 496–505.

²⁷ POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*, c.d.

²⁸ LEE, B. S. Holocaust survivors and internal strenghts. *Journal of Humanistic psychology*, 1988, vol 28, s. 67–95.

SCHANTALL, T. The Experience of meaning in suffering among Holocaust survivors. *Journal of Humanistic Psychology*, 1999, vol. 39, s. 9–124.

²⁹ BASOGLU, M. – MINEKA, S. – PAKER, M. – AKER, T. – LIVANOU, M. – GOEK, S. Psychological preparedness for trauma as a protective factor..., c.d., s. 1421–1433.

tvorily si ve vězení prostředí, které odpovídalo jejich hodnotám. Neudávaly se a chovaly se k sobě s něhou a respektem. Takovýto přístup se shoduje s reakcí Židů, kteří prošli holocaustem. Jak píše humanisticky zaměřená psycholožka Teria Shantall, „zůstat člověkem (pečující a humanární bytostí) bylo tím nejstatečnějším odporem proti nacistům“³⁰.

K tomu ještě měly naše narátorky, stejně tak jako pamětníci holocaustu, stejnou kolektivní zkušenost – všechny bojovaly za udržení demokratického Československa a po absolvování soudu fungujícího podle pravidel diktatury skončily ve vězení.

Stejně smýšlení a stejná kolektivní zkušenost pravděpodobně nejen ulehčily jejich pobyt, ale dokonce působily doslova terapeuticky.³¹ Jejich společná zkušenost jim dovoľovala sdílet jejich zážitky bez nutnosti vysvětlovat a dávala jim mezi sebou jistotu absolutního přijetí. Toto přijetí a vzájemné souznění se dnes považuje za základ terapie traumatu.³² Ve chvíli, kdy o svých nepříjemných zážitcích ženy hovoří a akceptují je jako součást svého života stejně jako ty hezké zážitky, tak těmto vzpomínkám odeberou jejich děsivou sílu, která vyvolává nepříjemné fyzické i psychické reakce.³³ To, že se mezi vězeňkyněmi utvořila takováto sounáležitost a vzniklo tak terapeutické prostředí, usuzujeme mimo jiné z následujících dvou úryvků: „*Ale hlavně jsme v Pardubicích žily tak svobodně. Když přišla některá od návštěvy, rozdělila všechno, co dostala, pro všechny. Musím říct, že jsme si tam moc rozuměly, protože jsme byly stejného smýšlení. O těch, které donášely, o těch jsme věděly... Vzpomínka na vězení, to je to nejpěknější, co nám zbylo. Přály jsme si, aby až se vrátíme domů, pro nás udělali vesnicu nebo město, kde by nás soustředili. Jak jsme si rozuměly ve vězení, tak jsme si nerozuměly ani s našima nejbližšíma. I když jsme každá byla odjinud, ale každá jsme byla stejného názoru a smýšlení.*“ (Paní Jindřiška Havrlantová)

„Pokud se podíváte zpátky na dobu věznění, dokázala byste říct, co vám dalo?“ „*Dalo mi to sebevědomí a po politické stránce, že budu do konce života proti komunismu a proti totalitě, a nemůžu pochopit, že mladý člověk se může přiklonit k jejich programu a k jejich straně.*“ (Paní Hana Truncová)

Z těchto příběhů je patrné, že ženy tuto strategii zahájily, když přišly z vazby a poté se od „soudu“ a přes různá střídání vězení dostaly do pardubického vězení.

Narátorkám pravděpodobně také pomohlo jejich pohlaví k tomu, aby si ve vězení vytvořily takto terapeutickou atmosféru. Hledání pomoci v komunitě a družení se do skupin byla po staletí ženská strategie, jak se postavit útlaku proti nim.³⁴ Proto jim takovýto způsob zvládnání traumatu mohl být přirozenější než mužům. To však pouze spekulujeme, neboť zatím neexistuje žádná studie, která by zkoumala, jakým způsobem se vyrovnali se stalinistickým vězením muži.

Takto terapeutického účinku není možné dosáhnout tím, že se bývalý vězeň vypovídá veřejnosti, která jeho zkušenost vnímá jako součást národních dějin. Po dobu komunismu byli političtí vězni oficiálně vnímáni jako nepřátelé státu a většina lidí, ať už tomu věřila, či nikoli, se bála s těmito lidmi stýkat kvůli dopadům, které by to mohlo mít pro ně samotné.³⁵ Jejich

³⁰ SCHANTALL, T. The Experience of Meaning in suffering..., c.d., s. 96–124.

³¹ COLEMAN, P.G. Creating a life story: The task of reconciliation. *The Gerontologist*, 1999, vol. 39, s. 133–139.

³² COLEMAN, P. G. Creating a life story: The task of reconciliation, c.d., s. 133–139.

BICHESCU, D. – NEUNER, F. – SCHAUER, M. – ELBERT, T. Narrative Exposure therapy for political..., c.d., s. 2212–2220.

³³ VAN DER KOLK, B. A. Trauma and memory. In VAN DER KOLK, B.A. – MCFARLANE, A. C. – WEISAETH, L. (Eds.). *Traumatic Stress: The effects of overwhelming experience on body, mind and society*. New York: Guilford Press, 1996.

³⁴ CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile, c.d., s. 209–220.

³⁵ BUŠKOVÁ, K. *Understanding the experiences of daughters of ex-political prisoners in Stalinist Czechoslovakia in the 1950s: using interpretative phenomenological analysis*. c.d.

ŠVEHLOVÁ, J. H. The enemy's daughter: *The psychological effects of Stalinism on female children of political prisoners*. c.d.

vnímání tedy ve společnosti bylo celkově negativní. Po revoluci by měli naopak představovat národní hrdiny. To, že vězeňkyně stále nemají dostatečný pocit uznání, může tedy souviset i s těžkostmi, které naše kolektivní paměť zažívá, když si má příběhy těchto žen a mužů uložit v jiné podobě a jejich pozměněný význam sladit i s událostmi ve svém osobním životě (např. „Tehdy jsem se mu na ulici také vyhnul.“).

Aktivní obrana a protest

Aby si ženy výše uvedené komunitní prostředí mohly vytvořit, musely se postavit dozorcům a vymezit jim hranice. Ženy se dozorcům mnohokrát postavily, přestože jim vždy hrozil a často je neminul trest. Takto se z našich narátorek postavila na odpor například paní Stuchlíková: *„Na samovazbě jsem byla až v soudní vazbě kvůli tomu, že jsem tenkrát napsala takový pohrdavý dopis o kriminále. Za ten dopis jsem dostala měsíc korekce a z toho jednou nebo dvakrát za tejdén temnici, hladovku a spát na zemi. Když jsem měla normální den, tak mi tam dali vodu na umytí a smeták, abych zametla. Večer mi tam dali slamník a jednu deku. Jednou mi tam dali kbelík s vodou, abych umyla podlahu. Moc se mi nechtělo, ale nakonec jsem to zvládla. Odpoledne se změnila služba a nový čůzák přišel a nadával, že jsem tu podlahu umyla špatně. To bylo pochopitelné, protože jsem tomu moc nedala. Trochu jsem se zamyslela a když mi dali znovu kbelík s vodou, tak jsem to celé namočila. On přišel ve čtyři hodiny a podlaha byla stále mokrá, žádní kocouři na ní vidět nebyli. Zalapal jenom po dechu a odešel. Bylo to sice hrozné, spát na mokré podlaze, ale já jsem to riskla. Těšilo mě už jenom to potěšení, že jsem mu vzala vítr z plachet.“*

V případech, kdy byl trest udělen, sice bylo fyzické a částečně i psychické zdraví našich narátorek ohroženo, ale jejich aktivní obrana jim dávala pocit kontroly nad situací. Takovýto pocit kontroly je jedním z nejdůležitějších ochranných faktorů proti traumatu a obvykle převáží jiné negativní dopady. Stresory, se kterými se člověk úspěšně vyrovná, zvyšují naše sebevědomí a sebeúctu.³⁶ To, že vězeňkyně se nedaly zastrašit a postavily se, je pravděpodobně také důsledek výše diskutovaného zdravého sebevědomí, které získaly od rodičů tím, že úspěšně zvládly stresové situace za války.

Je zajímavé, že rozhovory s dcerami politických vězňů (otců) ukázaly, že dcery se chovaly stejně.³⁷ Také ony se snažily vždy alespoň pasivně bránit útlakům komunismu, který doléhal skrz otce na celou rodinu. Také ony tuto obranu považují za pocit zadostiučnění, který jim dal alespoň nějaký pocit kontroly nad svým vlastním životem a vlivu na tehdejší dění ve společnosti. Čtyři z osmi zpovídaných dcer to připisovaly svojí nátuře pramenící z rodinného genu a hodnot, které se v rodině tradovaly. Vyprávění těchto politických vězeňkyň o jejich odvaze a o odvaze, kterou projevíli už jejich vlastní rodiče za války, tuto interpretaci rodinné historie potvrzuje.

Znalost systému – naučit se v tom chodit

Zpočátku většina vězeňkyň nerozuměla systému, do kterého se dostaly, jelikož totalitní systém byl úplně odlišný od demokratického systému, ve kterém vyrůstaly a do té doby žily. Na-

---

³⁶ RUTTER, M. Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance..., c.d., s. 598–611.

HETHERINGTON, E. M. Children and divorce. In Henderson, R. (ed.): *Parent-child interaction: Theory, research and prospect*. New York: Academic Press, 1980.

³⁷ BUŠKOVÁ, K. Understanding the experiences of daughters of ex-political prisoners in Stalinist Czechoslovakia in the 1950s using interpretative phenomenological analysis. c.d.

rátorky se musely například naučit prokouknout snahu druhých je oklamat: „Pamatuju si, že jednou se na lágru rozkřiklo: ‚Bude krásný film, určitě Pyšná princezna.‘ A taky že byla. Pak jsme se vrátily a měly jsme všechno rozházené – cukr, sláma ze slamníku, všechno na jedné kupě.“ (Paní Hana Truncová)

Aby však přežily s co nejmenší újmou, musely zvolit co nejlepší strategii zvládnutí situace. Pro vězeňkyně bylo důležité krizové situace takzvaně ustát i přes skryté emocionální těžkosti. Proto potřebovaly rozumět tomu, jak systém funguje, aby ho mohly využít co nejvíce ve svůj prospěch a trestem nějak proplout, aniž by se morálně zkompromitovaly samy před sebou. Taková morální kompromitace by jim vzala smysl, proč tam jsou. To by mohlo přinést až psychické zhroucení. Jejich schopnost naučit se systém využívat ve svůj prospěch bez toho, aniž by se morálně zkompromitovaly, ilustruje následující vzpomínka: „Věděly jsme o dvou, které byly státní, že udávají. Když jsme chtěly, aby to věděli vepředu, tak jsme to řekly před ní. Aspoň jsme se dostaly k raportu a mohly jsme si postěžovat. Mohla jste si zažádat k raportu, ale taky vás nemuseli vzít. Ta druhá byla inteligentnější, to byla manželka slovenského prokurátora. Ji nasazovali k vyšetřovánkám. Dnes už ani nevím, jak se jmenuje. My jsme s nima moc nemluvily, jen když jsme potřebovaly něco udat.“ (Paní Vlasta Jakubová)

Slova paní Jakubové dále ilustrují sociální inteligenci narátorek, díky které měly dobré porozumění pro mezilidské vztahy ve vězení, a tak vždy zvolily adekvátní strategii.

Zásadovost vězeňkyň

Podle výpovědí čtyř narátorek vězeňkyně považovaly za důležité udržet si pevné morální zásady i ve vězení: „Když jsem se vrátila, byla jsem volaná na StB, abych si přišla pro legitimaci, protože jsem ji neměla. Policajt mi povídal: ‚Tady si sedněte a počkejte, než přijde pan náčelník.‘ Ten pak přišel a říkal, že by si se mnou chtěl pohovořit. ‚Mohla byste s námi spolupracovat a měla byste různé výhody...‘ a tohle všechno mi říkal. Já jsem mu odpověděla, že si to ještě rozmyslím, ale v duchu jsem si říkala: ‚Vykašlu se na to. Abych já s vámi, s takovou lůzou, spolupracovala? O všechno jste mě připravili, o zdraví, o majetek, a já budu s vámi ještě spolupracovat?‘ Pak jsem nic nepodepsala a následkem toho jsem nedostala lepší zaměstnání.“ (Paní Květoslava Moravečková)

Z jejich vyprávění se zdá, že komunismus viděly černobíle a zásadně odmítaly jakoukoli spolupráci i za cenu dalších potíží, jako např. nemožnost sehnat dobrou práci po odchodu z vězení. Takovýto postoj byl nutný pro jejich duševní zdraví a zachování si lidské důstojnosti, protože jinak by jejich pobyt ve vězení – důvod, proč ony bojovaly – pozbyl smyslu. Jak už jsme zmínili, takovéto pozbytí smyslu vždy znamená existenciální krizi a může způsobit přinejmenším posttraumatickou stresovou poruchu a v krajních případech i sebevraždu nebo jednoduše rezignaci.³⁸

Tomu se naše narátorky vyhnuly právě tím, že žily pro něco, a nejen pro to, aby přežily. Jak píše Viktor Frankl, „pouhé přežití nemůže být nejvyšší hodnotou. Být člověkem znamená být zacílen a zaměřen na něco, co není opět on sám“³⁹. To, že vězeňkyně takto přemýšlely, je zřejmé z toho, že se např. při konfrontacích pokusily zachránit jiné lidi i za cenu vlastního utrpení. Snažily se zachránit celou československou společnost a tohoto cíle se nevzdaly dodnes. Tím jejich utrpení dostalo smysl a jejich duch mohl nadále vzdorovat stalinistickému násilí.

³⁸ POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*. Hove and New York: Psychology Press, 1997.

FRANKL, V. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 2006.

³⁹ FRANKL, V. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1992.

Jedna narátorka zmínila, že matky, jejichž děti byly po jejich zatčení umístěny do dětských domovů, byly nejnáchylnější ke spolupráci. V takovém případě byla jejich ženskost využita politickým režimem jako zbraň a způsob, jak získat příznání.⁴⁰ Takové ženy pravděpodobně zažily krizi vlastní identity kvůli rozporům v jejich přesvědčení a chování a do své komunity se vrátily zlomené. To, že hrozba dětského domova byla reálná a často využívaná jako zbraň politického násilí, potvrzují i rozhovory s osmi dcerami politických vězňů, z nichž jedna se v dětském domově ocitla na nějakou dobu na převýchovu a druhá mu unikla díky štěstěně (její maminku platonicky miloval šéf místního stranického výboru).⁴¹ Štěstí se často uvádí jako významný faktor, který pomohl přežít také pamětníkům holocaustu.

Nízká inteligence „čůzáků“

Vězeňkyně rozlišovaly mezi tzv. starou gardou vězeňských dozorců a novou gardou. Podle nich nová garda byli lidé společenské spodiny s nedostatkem inteligence jak v tradičním slova smyslu, tak morálním: „Ale čůzy byly dost sprosté, dělaly vám naschvály. Musely jsme denně drhnout cimry, i když nebylo co. Ona například uviděla nějaký flíček, tak kopl do vědra a říká, že to musíme udělat znovu... Jedné z nich jsme říkaly Elsa Koch, to jsme pak říkaly, že kvůli ní jsme zahájily hladovku, protože ona patřila ke spodině. Byla zavřena v Kostomlatech jako mladistvá a tam se přihlásila do sboru.“ (Paní Vlasta Jakobová)

„Ta bachařka byla strašně hloupá a nedokázala ani správně napsat slovo cigarety.“ (Paní Květoslava Moravečková)

To, že narátorky vnímaly bachaře jako méně inteligentní, než byly ony samy, jim pravděpodobně dodávalo sebevědomí a určovalo strategii pro přežití. Věděly, že jejich inteligence je to, co jim pomůže při obraně proti vězeňskému systému. Na druhou stranu zjištění, že nad nimi mají kontrolu lidé s nízkou inteligencí a nízkým socioekonomickým statutem, mohlo vyvolávat pocit absurdity a beznaděje.

Návrat

Existenciální krize

Tím, že si narátorky v pardubickém vězení zvládly mezi sebou vytvořit prostředí odpovídající demokratickým hodnotám první republiky, které se pěstovaly v jejich rodinách, zažily tak existenciální krizi až při návratu domů. Společnost, do které se vracely, byla již komunistická. Vládly v ní strach a lži. Chytrost, morálka a empatie se najednou staly nevýhodou. Na obtížnou dobu návratu vzpomínají paní Moravečková a paní Truncová: „Když jsem se vrátila, každý se mi vyhýbal a nastavoval záda. Žila jsem s rodiči, ale oni nám sem nasadili fízla. Jmenovala se Kučerová, poslouchala nás a hlásila to dál. Mohla si tady dělat absolutně všechno. Jednou mi její manžel zlomil ruku... Byli postrach všech, nejenom nás... Bylo to strašné, najednou jsem byla nuzačka, najednou jsme nic neměli.“ (Paní Květoslava Moravečková)

„Nástup do civilního života byl, i když jsem měla dobré domácí zázemí, velmi těžký... Zapadnout zpátky do společnosti civilního života není jednoduchá záležitost. Když vám řeknu, že se

⁴⁰ CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile, c.d., s. 209–220.

⁴¹ BUŠKOVÁ, K. Understanding the experiences of daughters of ex-political prisoners in Stalinist Czechoslovakia in the 1950s using interpretative phenomenological analysis. c.d.

vám pak ‚stýská‘ po společnosti ve vězení, kde jste měla určitou záštitu a záruku, tak by tomu nikdo nevěřil... Jindřiška Havrlantová, která neměla doma muže – mukla, tak začala velkou korespondenci, ta psala každý večer několik dopisů. Rozvinula takovou korespondenci, že to komunistům začalo být podezřelé, a ona ji musela omezit. To byl smysl jejího života. Ona se v kriminále naučila mozkiem pracovat víc než v celém dřívějším životě.“ (Paní Hana Truncová)

Zatímco vězeňkyně už při soudním líčení a ve vyšetřovací vazbě ztratily představu o osobní nezranitelnosti, stále díky prostředí, které si ve vězení vlastním přičiněním vytvořily, viděly sebe sama v pozitivním světle a život venku si pamatovaly jako smysluplný a pochopitelný. Teprve ve chvíli, kdy se dostaly ven, se jim zhroutila jejich představa o smysluplnosti vnějšího světa. Zároveň byla pryč vzájemná podpora, kterou si vězeňkyně upevňovaly sebevědomí a sebeúctu. Jejich dosavadní představy o světě se naprosto míjely s realitou jejich denního života. Bylo to tedy podruhé, kdy pravděpodobně zažily absenci smyslu svého vlastního života a vážnou hrozbu posttraumatické stresové poruchy a existenciální krize. Tentokrát však byly odkázané pouze na vlastní vůli žít a pomoc rodiny.

Výzkumy ukazují, že sounáležitost v rodině je obzvláště účinným ochranným faktorem proti traumatickým událostem spíše pro ženy než pro muže. Jestli tomu tak bylo i v případě našich narátorek, však není jasné kromě příběhů dvou narátorek, které zmiňují, jak moc jim jejich rodina pomohla.

Z rozhovorů je však daleko jasnější, že ve společnosti panoval strach a tzv. zákon mlčení.⁴² Lidé se báli, a tak se s našimi vězeňkyněmi těsně po návratu vesměs nebavili nebo jen potají. Na to vzpomíná paní Jakobová: „Když jsem se vrátila do Meziříčí k rodičům a chodila jsem do práce po náměstí, tak najednou jsem zjistila, že je přede mnou prázdná a že se mi lidé vyhýbají. Nejdříve jsem si to neuvědomila, až později jsem zjistila, že se se mnou nechtějí bavit. Že se o sebe bojí.“

Navíc podlomené sebevědomí a návrat po mnoha letech, kdy se ostatní vrstevníci již posunuli do další etapy života, umocněný mezi tím proběhlou radikální změnou režimu, našim narátorkám nedával odvahu využít pomoc lidí, kteří by jim ji bývali i nabídli. Na takovou situaci vzpomíná paní Hana Truncová: „Někdo měl ostych, radši přešel na druhý chodník, jenom se nepotkat, aby se nedostali do maléru. Někdo vás třeba velmi srdečně přivítal: ‚Přijďte k nám a určitě nás navštívte.‘ To já jsem zase měla strach, aby oni neměli potíže. A byly ty komplexy na mé straně, já jsem tam radši nešla, čehož lituju. A to byli dávní přátelé, co to mysleli určitě upřímně a byli o generaci starší jak já. Čili já jsem je pak už ani nepotkala.“ (Z archivu Kristýny Buškové)

Takovýto život pouze v rámci rodiny a nejbližších přátel jim dále ztenčil jejich sociální síť, na kterou by se v případě potřeby mohly obrátit, a nedával jim dostatečnou možnost si jejich traumatické zážitky zpracovat. Narátorky neměly k dispozici prostředí, které by bylo dostatečně bezpečné k tomu, aby se ze svých traumat mohly vypovídat mimo ten nejužší kruh rodiny a své trauma jakkoli vyjádřit (např. psaním, přednáškami atd.). Důvodem bylo nebezpečí spojené s případným nálezem takovýchto záznamů Státní bezpečností. Takovéto vědomé omezování vlastního vyjádření ze strachu o svou budoucnost popisuje opět Hana Truncová: „A pak mě volali v Teplicích na StB, to mohlo být, já jsem si tenkrát ze strachu nevedla deník, a byla jsem na to zvyklá, nevedla jsem si ho. A to mohlo být, co já vím, úplně koncem 68. roku a o konfederaci,

⁴² EDELMAN, L. – KORDON, D. – LAGOS, D. Transmission of trauma: The Argentine case. In Danieli, V. Y. (Ed.) *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York, London: Plenum Press, 1998.

o K-231, a že jsem ve funkci. Já jsem to všechno zapírala, protože jsem věděla, že fotky neexistují a nějaké mluvené slovo, jestli tam někdo točil, nic neexistovalo.“ (Z archivu Kristýny Buškové)

Z rozhovorů se tedy zdá, že naše narátorky se mohly začít plně vyrovnávat s tím, co se stalo, až po roce 1989. Více se tomuto tématu budeme věnovat v oddílu nazvaném *Vyrovnaní se s tím, co se stalo*.

Nemožnost uplatnit se a ovlivnit společnost

Pouze dvě ženy explicitně zmiňují, že po návratu z vězení měly problém najít uplatnění, které by odpovídalo jejich kvalifikaci, nebo jim bylo upřeno další vzdělání. V rozhovorech se tomu však žádná otázka přímo nevěnovala. Proto nemůžeme vyloučit, že toto byl problém i ostatních narátorek. Jednou z žen, která zmiňuje své těžkosti s uplatněním po návratu z vězení, je paní Květoslava Moravečková: „*Po válce jsem šla učit do mateřské školky a byla jsem tam až do začtení, než mě komouši lapili. A měla jsem pokažený život... Chtěla jsem pracovat na zahradě [po návratu z vězení], ale za 14 dní přišel správce pan Medřický a řekl: ‚Nezlobte se, ale nedá se nic dělat, musíte chodit s jinýma ženskýma na pole. Tohle je pro vás nóbl zaměstnání.‘“*

Je jasné, že ženy při návratu pocítily propad jejich rodiny mezi lidi s nízkým socioekonomickým statutem. To je sám o sobě riskantní faktor pro duševní zdraví každého člověka. Z rozhovorů není jasné, jaké pocity takováto životní situace v ženách vyvolávala. Věty typu „*Bylo to strašné, najednou jsem byla nuzačka, najednou jsme nic neměli*“ nám však dovolují spekulovat o tom, že naše narátorky pocítily přímou hrozbu vlastní existenci, a tedy opět zakusily pocit úzkosti. Závažnost takovéto hrozby je zřejmá, pokud pracovní uplatnění považujeme za nástroj k naplnění jedné ze základních lidských potřeb: potřeby autonomie.⁴³ Autonomie nám zaručuje, že si o svém životě můžeme rozhodovat my sami, také nám zbývají prostředky (jak kreativní, tak finanční) k ovlivnění dění kolem nás.⁴⁴ Už sám finanční nedostatek pravděpodobně ubíral narátorkám vliv na jejich vlastní život. To, že vězeňkyně byly považovány za nepřítelkyně státu, jim dále ubíralo možnosti, jak spoluvytvářet dění kolem nich.

Zaměstnání odpovídající charakteru každého z nás také dává našemu životu určitou kontinuitu a logickou spojitost mezi jeho jednotlivými etapami.⁴⁵ Tato kontinuita byla našim narátorkám upřena. Ony nemohly budovat svůj život krok za krokem s jistotou, že v každé etapě svého života naplní to, co si od nich jejich lidská přirozenost a společnost žádá.

Vyrovnaní se s tím, co se stalo

Terapeutické roky

Rok 1989 nastolil pocit relativního bezpečí. Najednou z lidí spadla všudypřítomná úzkost způsobená pocitem všudypřítomné hrozby jejich existenci, o které netušili, odkud a kdy přijde.⁴⁶

Z těchto rozhovorů není moc jasné, co osobně pro naše narátorky rok 1989 znamenal. Jediná výjimka je paní Jindřiška Havrlantová: „*Já jsem byla na výsost šťastná. Byla jsem jak pominutá*

⁴³ ANDERSEN, S. M. – CHEN, S. – CARTER C. Fundamental human needs: Making social cognition relevant. *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, s. 269–318.

⁴⁴ BAUER, J. J. – MCADAMS, D. P. Competence, relatedness, and autonomy in life stories. *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, s. 269–318, s. 277.

⁴⁵ COLEMAN, P. G. Creating a life story: The task of reconciliation. *The Gerontologist*, 1999, vol. 39, s. 133–139.

⁴⁶ POWER, M. – DALGLEISH, T. Cognition and emotion. Hove and New York: Psychology Press, 1997.

a myslela jsem, že radostí uletím. Byla jsem ráda, že všechno už je pryč. Představovala jsem si to ale jinak. Myslela jsem, že prezident, který bude zvolený, udělá s komunistama radikální pořádek. Ale Havel to udělal jinak. Dal jim prostě možnost svobodně žít a dýchat, ačkoliv oni nám tuto možnost nedali.“

Paní Havrlantová nepřímo říká, že dostala možnost svobodně žít a dýchat. Jinými slovy měla poprvé pocit bezpečí, který by jí umožnil zpracovat si své traumatické zážitky. O tom, že to nebyl pocit jen paní Havrlantové, svědčí i např. založení organizace Konfederace politických vězňů (KPV), kde bývalí vězni mají opět po dlouhé době oficiální možnost scházet se a sdílet své prožitky. (První možnost přišla v roce 1968 založením organizace K-231. Tato organizace však byla nucena od své činnosti s nástupem normalizace upustit.)

Možná právě tato aktivně fungující organizace je důvod, proč se tyto ženy alespoň na první pohled jeví se svou minulostí víceméně vyrovnané. Jak už jsme zmínili, lidé nejlépe překonávají traumatické události, pokud si o nich můžou popovídat právě s někým, kdo má stejný prožitek. KPV k tomuto nabízí nejlepší příležitost. Navzájem si tak poskytnou absolutní přijetí a uznání vzpomínky toho druhého a spolu proberou i ta témata, která by se sami neodvažovali otevřít. Mezi taková témata pravděpodobně patří právě ty traumatické momenty, jakými byly mučení a vyslýchání, hlad a pocit extrémní zimy.⁴⁷

Je samozřejmě pravděpodobné, že se narátorky pokoušely o kontakt již před revolucí. Z jejich vyprávění je však patrné, že právě v tomto se jim režim snažil bránit například tím, že jim omezoval poštu. Také s navštěvováním jedna druhé to bylo komplikované z důvodu nedostatku peněz, jak nám prozradila paní Truncová. Proto považujeme obnovení KPV za důležitý krok na cestě k vyrovnání se s traumatem.

Kromě terapeutického vlivu KPV jako místa setkání lidí se stejnou zkušeností a smýšlením vidíme její terapeutickou sílu v možnosti sdílet své příběhy a svůj osud veřejnosti. Tím bývalí vězni dostávají možnost ovlivnit společnost, předat svou moudrost příštím generacím a získat morální uznání. To se opakovaně ukazuje jako důležité pro úspěšnost terapie politických vězňů ve světě.⁴⁸ Naše narátorky se o to snaží právě tím, že chodí besedovat do škol, pořádají umělecké akce a stýkají se s českými politiky. Tudiž zatímco u běžné populace v důchodovém věku často nastává ztráta pocitu osobního růstu a smyslu života, naše narátorky tento pocit teprve ve svém seniorském věku získávají.

Odpuštění

S vyrovnáním se s minulostí úzce souvisí i odpuštění. Dvě narátorky popisují, jak těžké je to pro ně odpustit, a jedna z nich dokonce i otevřeně mluví o svém vzteku na minulý režim: *„Nakonec i v kriminále je život, máte tam zábavu, ale dějou se tam i hrůzné věci. Všechno jsme musely přežít. Ale nezapomeňte ještě tohle zmínit, a to, že je nás asi dvacet, který jsme byly zavřeny, naši manželé byli zavřeny, a my po nich nemáme důchod a nedostaneme ho.“* (Paní Drahomíra Stuchlíková)

---

⁴⁷ BICHESCU, D. – NEUNER, F. – SCHAUER, M. – ELBERT, T. Narrative Exposure therapy for political imprisonment..., c.d., s. 2212–2220.

⁴⁸ CHESTER, B. Women and political torture: work with refugee survivors in exile, c.d., s. 209–220.

BICHESCU, D. – NEUNER, F. – SCHAUER, M. – ELBERT, T. Narrative Exposure therapy for political imprisonment..., c.d., s. 2212–2220.

*„Řekla jsem, že se nám za všechny ty roky nikdo neomluvil. Neříkala jsem, že nedokážu od-
pouštět. Otec arcibiskup taky řekl, že i když se má odpouštět, tak že se nemá zapomínat, a to
jsou dvě závažné věci. Ale abych řekla za sebe, já jsem jim neodpustila, protože oni mi ukradli
velký kus života a já jsem měla svoje životní plány, a to se nedá nikdy vrátit. Já jsem chtěla
jenom svobodně žít, cestovat, dělat to, co by mi dělalo radost. A to bylo všechno okleštěné.“
(Paní Hana Truncová)*

Vztek je emoce, která má vždycky morální podtext. Když máme na někoho vztek, tak vět-
šinou vnímáme danou osobu jako hatící naše plány a cíle. Jinými slovy cítíme, že nám bylo
záměrně ublíženo.⁴⁹

Vztek vyjádřený přímo jednou naší narátorkou má silný morální podtext. V takovém případě
se dotyčná narátorka morálně vyvyšuje nad vykonavatele režimu a hledá nápravu tím, že staví
své hrdinství do kontrastu s jejich zločiny. Takový pocit je v souladu s tím, jak naše narátorky
vnímaly novou gardu bachařů a vyšetřovatelů, totiž jako méně inteligentní a zlé, a proto jim
daly i podřadnou přezdívku „čůzáci“. Zároveň se snažily zachovat se v každé situaci, která to
vyžadovala, morálně – tedy nesnížit se na jejich úroveň. Postavily proto svou morálku do kon-
trastu s nízkostí bachařů.

Takovéto morální rozhořčení představuje překážku některých narátorek k odpuštění. To tedy
pravděpodobně nepříjde, dokud narátorky nebudou mít pocit dostatečného morálního od-
škodnění.

Otázkou však zůstává, jestli narátorky chtějí odpustit i v případě dostatečné morální satis-
fakce. Např. studie zabývající se holocaustem poukazují na neschopnost pamětníků odpustit,
přestože celý svět uznává jejich utrpení.⁵⁰ To, že se nechtějí vzdát svého hněvu, potvrzuje Aris-
totelovo přesvědčení, že emoce mají určitou funkci. Pro skupinu pamětníků holocaustu je hněv
konkrétně hnacím motorem k tomu, aby světu připomínali jejich děsivou pravdu jako prevenci
dalšího utrpení.

Shrnutí

Rozhovory s politickými vězeňkyněmi potvrdily, že ideologická příslušnost, hezké dětství,
sebevědomí, pocit kontroly nad situací a podpora rodiny a přátel tlumí dopady politického
násilí.⁵¹ Dále ukázaly, že v tomto případě vůle ke smyslu života byla opravdu rozhodujícím
faktorem pro duševní přežití v době pobytu ve věznicí a stejně tak negativním faktorem při
návratu. Různý dopad tohoto hledání se zdá být způsobený rozdílem v přijetí ostatními. Zatím-
co ve vězení si naše narátorky poskytly absolutní přijetí, po návratu už neměly jedna druhou.
Paradoxně jim tedy zmizelo publikum a s ním určitá jistota a pocit bezpečí, který je tak důležitý
pro úspěšné vyrovnání se s traumatem. Je tedy reálné, že se u některých vězeňkyň projevil tzv.

⁴⁹ POWER, M. – DALGLEISH, T. *Cognition and emotion*, c.d.

⁵⁰ SCHANTALL, T. *The Experience of meaning in suffering among Holocaust survivors*, c.d., s. 96–124.

⁵¹ BASOGLU, M. – MINEKA, S. – PAKER, M. – AKER, T. – LIVANOU, M. – GOEK, S. *Psychological preparedness for trauma as a protective factor in survivors of tortures*, c.d., 1421–1433.

MELZAK, S. *Secrecy, privacy, survival, repressive...*, c.d., s. 205–224.

VALENT, P. *Resilience in Child Survivors of the Holocaust...*, c.d., s. 517–535.

SKINNER, D. – SCHWARTZ, L. *The consequences for preschool children of a parent's detention...*, c.d., s. 243–259.

SLUZKI, C. E. *Disappeared: Semantic and somatic effects...*, c.d., s. 131–143.

BILLINGS, A. G. – MOOS, R. H. *The role of coping response...*, c.d., s. 139–157.

pozdní nástup posttraumatické stresové poruchy, kterou později samy překonaly. Není jasné, jestli to, že narátorky se se svými traumatickými zážitky jeví být v současnosti vyrovnané, je důsledkem přijetí jejich rodinou, které jim umožnilo se s událostmi postupně vyrovnat, a limitovaným kontaktem s ostatními spoluvězeňkyněmi nebo porevolučním vývojem. Od doby, kdy se naše narátorky ocitly v podmínkách, které by jim daly možnost si trauma zpracovat, už uplynulo 20 let. Kdy tedy k úplnému vyrovnání se s tím, co se stalo, došlo, je z těchto rozhovorů nejasné a představuje tak jeden z limitů našeho příspěvku.

Na rozdíl od pamětníků holocaustu naše narátorky nepociťují v seniorském věku větší vliv traumatu než dříve. Naopak zažívají pocit většího sebevyjádření ve společnosti než kdy jindy. Zatímco do roku 1989 nemohly sehnat práci, která by odpovídala jejich potenciálu, dnes mají možnost předat svou zkušenost dalším generacím. Našly tak nový smysl své existence. Tím si vysvětlujeme rozdílnost jejich situace od situace pamětníků holocaustu. Ti měli možnost se ve své práci seberealizovat brzy po propuštění z koncentračních táborů, kdežto naše narátorky na tuto možnost musely čekat několik dalších desítek let.⁵² Pravděpodobně i proto měly více času přemýšlet o svém osudu a byly tak brzy po návratu nuceny započít proces smíření, zatímco pamětníci holocaustu své vzpomínky „úspěšně“ potlačovali tím, že se naplno věnovali své kariéře.

To, že naše narátorky byly nucené naučit se pomoci samy sobě, je možná jeden z důvodů, proč skupina bývalých politických vězňů nevolá po psychologické pomoci. Když by ji bývali potřebovali, nebyla jim k dispozici, jak nám sdělila paní Truncová. Bohužel musíme konstatovat, že nedostupnost takové pomoci pro ně pravděpodobně znamenala pozhřebání. Výzkumy z jiných zemí postkomunistické východní Evropy totiž naneštěstí ukazují, že v několika případech, kdy pomoc poskytnuta byla, byla porušena zásada „V první řadě neublížit“. Například v Maďarsku psychiatři diagnostikovali politického vězně s paranoidní schizofrenií.⁵³ Až v devadesátých letech doktoři přišli na to, že jedince diagnostikovali špatně. Netrpěl schizofrenií, ale posttraumatickou stresovou poruchou. Otázkou je, proč tuto chybu udělali. Jednou z možných vysvětlení je, že diagnóza této poruchy se stala standardní diagnózou až v 80. letech minulého století, a proto lékařům nebyla k dispozici.⁵⁴ Jestli toto byl jen případ ojedinělý, nebo ne, zůstává otázkou a představuje tak možnost pro budoucí výzkum.

Je pravděpodobné, že ti političtí vězni, kteří nám poskytli své rozhovory, jsou jen špičkou ledovce. Otázkou proto zůstává nakolik by pomoc se zpracováním svých zážitků potřebovali ženy a muži, kteří se straní veřejné aktivity a o svých prožitcích nemluví. Pro ty zde stále neexistuje žádná konkrétní pomoc, přestože zkušenosti ze světa ukazují, že tito lidé jsou ochotni pomoc přijmout, pokud je dobře koncipována.⁵⁵ Při poskytování takové pomoci musí být zřejmé, že klient je *normální* člověk, který prošel *abnormální* zkušeností. Např. ve Spojených státech vnímají poskytnutí takovéto pomoci lidem, kteří měli zkušenost s politickým násilím, nejen jako reakci na praktickou potřebu těchto lidí, ale i jako svou etickou povinnost.

⁵² GREENE, R. R. Holocaust survivors: A study in resilience, c.d., s. 3–17.

⁵³ FRECSKA, E. – KERESZTES, M. – GASZNER, G. Misdiagnosed PTSD and zelow pharmacotherapy in case of a political prisoner. *Neuropsychopharmacology Hungary*, 2004, vol. 6, s. 221–223.

⁵⁴ Tato diagnóza se poprvé objevila v celosvětově uznávaném americkém psychiatrickém manuálu DSM III. Dnes se používá DSM IV a již se připravuje DSM V.

⁵⁵ CHESTER, B. Women and political torture: Work with refugee survivors in exile. *Women and Therapy*, 1992, vol. 13, s. 209–220.

Další výzkum by se tedy měl soustředit jak na úspěšné fungování těchto žen a mužů, tak na zhodnocení, jestli netrpí následkem tak abnormálních zážitků pocity, které by jim mohly ubírat na kvalitě života. Další psychologický výzkum v této oblasti má také potenciál přinést pamětníkům politického násilí nový pohled na to, co prožili, a tak najít zase o něco větší smysl ve své existenci. Jak řekl Carl Gustav Jung pro BBC v roce 1952: „Člověk nemůže vystát život, který nemá smysl.“

Zbytek české společnosti by měl možnost podívat se na svou minulost a pochopit, jak ovlivňuje jejich současný život. Neboť komunistická minulost je to, co stále ovlivňuje nás všechny, jejichž rodiny žily v době komunismu v postsovětském bloku (a nebo z něj byli nuceni emigrovat).⁵⁶ Bývalí političtí vězni nám jsou těmi nitkami, které nás spojují s naší předkomunistickou, tedy demokratickou minulostí, na kterou se demokratickým vývojem po roce 1989 snažíme navázat.

To, jak jsou pro nás tyto spojnice důležité, shrnuje následující úryvek: „Společenský život musí být předán starými těm mladým a zvyky a myšlenky musí být uchovávány jako souvislá pavučina... generaci za generací... Když se tato pavučina hodnot protrhne, tak se celá komunita ocitá v nebezpečí... Pokud se trhlinu nepodaří zacetit, komunita se rozpadne... a nepředá své kulturní dědictví dalším generacím. Nová generace pak čelí úkolu znovuobjevování a znovuvynalézání. Metodou pokusu a omylu se musí opět učit téměř všemu, co potřebuje znát. Zvládnutí takového úkolu není v silách žádné generace.“⁵⁷

---

⁵⁶ LINDY, J. D. – LIFTON, R. D. *Beyond invisible walls: The psychological legacy of Soviet trauma*. New York: Brunner-Routledge, 2001.

⁵⁷ LIVINGSTON, J. C. *Anatomy of the sacred: An introduction to religion*. 1. vydání. Prentice Hall, 2004.

Vězeňská poezie: dokument a svědectví

Petra Čáslavová

V závěrečné kapitole seznámíme čtenáře s originálním a vzácným materiálem o životě politických vězňů, komunistických žalářících a táborech vůbec prostřednictvím vězeňské poezie. Současně navážeme na všechny předchozí kapitoly a v rozboru vězeňské poezie vytkneme témata, která se později budou opakovat v rozhovorech s pamětníky.

Vězeňská poezie vlastně stejně jako metoda orální historie „rozšiřuje naše poznání o určité historické události (období), o prožitku, aktivitě a postojích toho, kdo rozhovor poskytuje“¹. Je-li to vězeňská poezie vyznačuje rysy dokumentárnosti, obohacuje naše znalosti o minulosti, v našem případě o době komunistické diktatury z počátku 50. let a jejích vězeňských mechanismech (viz kapitolu Kláry Pinerové). Jejimi autory byli především věznění básníci a spisovatelé, kteří ve vězeních, v subkultuře politických vězňů, jak ji popsal Michal Louč, představovali specifickou skupinu.

Primárním cílem této kapitoly bude tedy bližší poznání vězeňské poezie – jejích autorů, okolností jejího vzniku a dále představení její jedinečné výpovědní hodnoty, které potvrdí její spřízněnost s orálněhistorickými rozhovory z této publikace. V této kapitole poukážeme také na terapeutický smysl vězeňské poezie a její ojedinělý význam jako svědectví o psychice vězněného a celkově svědectví o člověku v mezní situaci. Zároveň dodáváme, že se v předloženém textu zříkáme hlubšího zhodnocení literárních kvalit vězeňské poezie, protože pro účely naší práce není toto posouzení relevantní.

Umlčet svědomí národa

Po únoru 1948 došlo v Československu k zásadním politickým změnám. Tyto změny samozřejmě zasáhly i ostatní oblasti života. Jednou z nich byla také kultura, přičemž lze říci, že s nástupem socialistické diktatury došlo doslova ke kulturnímu převratu. Výrazně se jeho důsledky projeví v literatuře. Vzdělaní spisovatelé byli odjakživa vnímáni jako mluvčí, svědomí národa (v takové roli vystoupili do popředí například během druhé světové války), a právě proto bylo nutné získat nad nimi kontrolu, případně je přímo umlčet, literaturu jako takovou „očistit“ (třeba vyřazením „ideově závadných“ svazků knih z knihoven) a plně ji podřídit režimním cílům. Přední režimní ideologové prohlásili za jediný závazný literární program socialistický realismus a v podstatě „odmítali již jakýkoliv literární projev, který neodpovídal požadavkům na socialisticko-realistickou tvorbu (lidovost, stranickost, srozumitelnost atd.)“². Na základě nových požadavků na literaturu Ladislav Štoll v lednu 1950 ostře kritizoval a ideově odsoudil vybrané autory a jejich tvorbu jako nevyhovující, zejména pak Františka Halase, v pověstném referátu *Třicet let bojů za československou socialistickou poesii*.

¹ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: ÚSD, 2004, s. 53.

² PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 64.

Někteří spisovatelé se novému režimu lehce přizpůsobili a ve své tvorbě začali naplňovat normativní kritéria socialistického realismu (Jan Drda, Marie Pujmanová, Václav Řezáč ad.). Ostatní autoři, kteří s novým režimem nesouhlasili, volili různé cesty úniku. Tak jako již několikrát v minulosti českého státu (předtím naposledy v roce 1939) odchází mnoho intelektuálů do exilu. Patřili k nim spisovatelé Egon Hostovský, Jan Čep, Ivan Blatný, Ivan Jelínek, František Listopad, Jiří Voskovec, Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid, Viktor Fischl, Zdeněk Němeček a další. Jiní autoři sice zůstávají v Československu, ale raději se dobrovolně stahují do ústraní (například Jaroslav Seifert, Jakub Deml, Jaroslav Durych) s vědomím, že odtěď jejich tvorba najde kvůli cenzuře a různým vydavatelským omezením jen těžko čtenáře. Ostatní „nepohodlné“ spisovatele, kteří nestačili uniknout do zahraničního či vnitřního exilu, začal režim perzekvovat a pronásledovat. V krajním případě přišla na řadu zatčení, odsouzení a mnohaletý trest za zdmi věznic nebo dráty táborů (eventuálně obou zařízení).

*„Svět, ve kterém jsi žil, se rozbil v zmatku
a po jiném už ani netoužíš,
nemá-li většinu těch mravních statků,
bez kterých lidský život ztrácí již*

své kouzlo. [...]

*Jen smutno je ti. Hledíš zasmušilý,
jak uštvaný dav tancuje a šílí
radostí, že ho vedou na porážku.*

*Lež vidíš před sebou a ohavnosti,
na dosah ruky ordinérní frašku,
co's míval rád, je v děsné vzdálenosti.“³*

Zvláště odmítavý postoj komunisté zaujali vůči křesťansky orientovaným autorům, a to již po roce 1945. Komunističtí činitelé vyvolali po druhé světové válce „tažení proti katolickým spisovatelům“, při kterém se tyto spisovatele snažili často nespravedlivými obviněními z kolaborace za druhé světové války morálně pošpinit. Stanislav Balík píše, že „[k]atoličtí intelektuálové rozhodně nebyli považováni za nebezpečné komunistickým plánům neoprávněně. Jako jedni z nemnoha totiž dokázali rozpoznat blížící se nebezpečí pro lidskou svobodu. [...] Léta 1945–1948 tak byla přípravou pro definitivní zúčtování“⁴. Ze spolupráce s nacisty byl osočen i básník Jan Zahradníček, pozdější vězeň komunistického režimu 50. let, kterému se mimo jiné podařilo velmi působivě předpovědět budoucí tragické události v básnické sbírce *Znamení moci*. Po únoru 1948 byli navíc křesťansky orientovaní autoři nahlíženi jako „problémoví“ proto, že „[u]niverzalita křesťanského poselství byla komunistickou ideologií vnímána jako

³ HEJDA, Jiří. *Sonety zpívané šeptem ve stínu šibenice: Ruzyň – Pankrác – Mírov – Leopoldov – Valdice 1950–1962*. Praha: Anthropos, 1993, s. 21.

⁴ BALÍK, Stanislav. Čeští katoličtí intelektuálové a nedemokratické režimy. In KUBÍČEK, Tomáš – WIENDL, Jan (eds.). *Víra a výraz: sborník z konference „...bývalo u mne zotvíráno...“: východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století*. Brno: Host, 2005, s. 182–183.

cizorodý a nepřátelský element, jenž měl být zcela potlačen, nebo alespoň omezen na úzce církevní platformu, bděle kontrolovanou státem“⁵. Není tedy divu, že tito autoři patřili mezi jedny z prvních zatčených spisovatelů. Úsilí o jejich likvidaci začalo ihned v roce 1948 a vyvrcholilo dvěma vykonstruovanými procesy s tzv. Zelenou internacionálou v roce 1952 v Praze a v Brně. Byli při nich odsouzeni například Josef Kostohryz (odsouzen na doživotí, propuštěn 1963), Václav Renč (na 25 let, propuštěn 1962), Václav Prokůpek (na 22 let, propuštěn 1964), Bedřich Fučík (na 15 let, propuštěn 1960), Zdeněk Kalista (na 15 let, propuštěn 1960), Josef Knap (na 11 let, propuštěn 1955), Jan Zahradníček (na 13 let, propuštěn 1960), František Křelina (na 12 let, propuštěn 1960), Ladislav Kuncíř (na 10 let, propuštěn 1956) ad. Ačkoli nejsme příznivci strohých výčtů, považujeme takřka za nutné vyjmenovat i některé další významné, nejen křesťansky orientované spisovatele a další intelektuály, kteří byli v 50. letech uvězněni: Závěš Kalandra, Edvard Valenta, Zdeněk Rotrekl, Josef Palivec, Karel Pecka, Jiří Hejda, Nina Svobodová, Ota Rámbousek, Pavel Janský, Zdeněk Bár, Petr Pujman, Josef Suchý, Vladimír Sís, Jiří Mucha, Eduard Goldstücker, Stanislav Zedníček, Růžena Vacková, Václav Černý, Jiří Kolář, Petr Kopta, Jiří Stránský.

Jednotlivé osudy výše vyjmenovaných vězňených spisovatelů a dalších intelektuálů v mnoha ohledech vypovídají o nemilosrdnosti, s níž komunistický režim přistupoval ke zničení svých ideových odpůrců, a proto alespoň na některé z těchto komplikovaných lidských příběhů upozorníme podrobněji.

Nejprve musíme zdůraznit fakt, že zatýkáni a souzeni byli lidé z celého širokého spektra tehdejší československé společnosti. K věku, pohlaví, třídní příslušnosti, povolání, minulosti člověka se často při vynesení trestu nijak nepřihlíželo. Dalo by se dokonce tvrdit, že v tehdejších soudnictví a vězeňství vládla určitá svévole. Režim na jedné straně uvěznil velmi mladé jedince – kupříkladu později známé prozaiky Karla Pecku a Jiřího Stránského, prvnímu bylo v době zatčení 20 let, druhému 21 let – a na straně druhé neváhal do vězení na několik let poslat básníka Josefa Palivce, kterému bylo v době odsouzení 64 let a který byl vězněn již nacisty. Ani levicová orientace neochránila některé autory a intelektuály, aby nebyli režimem postiženi – ve vězení se ocitl například Eduard Goldstücker. Dále pak nebyla neobvyklá ani opakovaná zatčení, jako se to přihodilo Jiřímu Stránskému, vězněnému znovu v 70. letech, nebo Nině Svobodové, jak uvidíme dále. Jiní odsouzení byli doslova mučeni vynesením rozsudku trestu smrti – například básník Zdeněk Rotrekl (kterému byl později trest zmírněn na doživotí). Nikdo si nemohl být jist, zda takový výkon nebude vykonán – tak jako u jedné z předních osobností československé kultury, Závěše Kalandry, nebo u neobyčejné ženy – Milady Horákové.

*„Spadla klec. Sprostá a posměšná slova,
která jsem později z českých úst slyšel,
když mě tam vedli. A vzpomněl jsem na ni,
oni se chlubil ještě, že ženu
dovedli popravít. Běda! A běda!
Z těch míst jen prchat!“⁶*

⁵ MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. Praha: Portál, 2004, s. 185.

⁶ KOSTOHRYZ, Josef. *Jednorožec mizí*. Praha: Československý spisovatel, 1969, s. 71.

Doposud jsme hovořili o vězňených spisovatelích-mužích, avšak komunistická justice v podstatě nečinila rozdíly mezi muži a ženami a odsuzovala i ženy, a to ke stejné vysokým trestům jako muže. Ženy neměly žádné výhody či úlevy, což se týkalo i podmínek ve věznicích, v nichž ženy mnohdy musely snášet větší příkoří než muži. Z okruhu spisovatelek a intelektuálek jsou zvláště neblahé osudy Niny Svobodové a Růženy Vackové. Nina Svobodová byla zatčena roku 1949, odsouzena na 15 let a propuštěna roku 1960. V červnu 1961 byla však znovu zatčena, odsouzena a propuštěna až roku 1967. Profesorka archeologie a historička umění Růžena Vacková byla zatčena v únoru 1952, odsouzena na 22 let a propuštěna až v roce 1967.⁷ Nevztahovala se na ni ani jedna z vln amnestie z počátku 60. let, byla propuštěna mnohem později než většina spisovatelů-mužů, po 16 letech od zatčení. Navíc připomeňme, že R. Vacková byla podobně jako básník J. Palivec vězněna už za protektorátu nacisty.

Další doklady fatálního vlivu komunistického věznění na životy českých spisovatelů, potažmo básníků, jsou spjaty s dobou věznění a případně dobou po propuštění. Někteří političtí vězni z řad spisovatelů podleli nelidským vězeňským podmínkám – například spisovatel Vladimír Sís, který byl ve vězení utýrán tím, že mu bylo odepřeno lékařské ošetření. Typické je, že autoři strávili ve vězení nedobrovolně jistý úsek svého života, čímž byli připraveni o určité neopakovatelné okamžiky (například vyrůstání potomků). Nedožili se často ani svojí rehabilitace, ani vydání některých svých básnických sbírek. Mezi tragickými osudy vězňených spisovatelů vystupuje, dnes již poměrně známý, osud básníka Jana Zahradníčka. J. Zahradníček byl zatčen v roce 1951 a následně odsouzen ke 13 letům vězení. Básník velice těžce nesl odloučení od rodiny, hlavně od malých dcer a syna. Dosvědčují to například tyto Zahradníčkovy vězeňské verše z prvního období jeho věznění, otištěné ve sbírce *Dům Strach*:

*„Zatímco já hleděl do tmy, [...]
Tvé údy se prodlužovaly s kolínky jehňátek, [...]
Zatímco já vcházel a vycházel
ponurými portály potupených,
ty ke slunci ses rozvíjela.“⁸*

V roce 1956 však Zahradníčkovu rodinu postihla tragédie, otrava houbami, při níž zahynuly obě dcery, manželka i syn byli zachráněni. Zahradníček byl podmíněčně propuštěn a bylo mu přislíbeno, že se již do vězení nebude muset vrátit. Slib nebyl dodržen, a tak v nejtěžších chvílích musel Zahradníček znovu opustit rodinu a strávit ve vězení ještě další čtyři roky. Verše z tohoto období byly posmrtně uspořádány do sbírky *Čtyři léta*. Z vězení se Zahradníček vrátil v květnu roku 1960, ale v důsledku vězením podlomeného zdraví již v říjnu téhož roku zemřel.

Múzy ve stínu mříží a drátů

Z komunistických vězení a táborů se nám dochovalo velké množství původních básní, či dokonce celých básnických sbírek. Právě pro tato díla, která vznikala přímo v prostředí pevné věznice nebo pracovního tábora v době výkonu trestu, používáme v naší práci označení vě-

⁷ Vacková byla nesmírně houževnatá a nepřestávala být činná ani ve vězení, o čemž svědčí také její *Vězeňské přednášky*, které vydala v roce 1999 Univerzita Karlova.

⁸ ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dům Strach*. In ZAHRADNÍČEK, Jan. *Knihy básní*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 624.

žeňská poezie.⁹ Jejich hojnost si můžeme vysvětlit několika způsoby. Znovu je třeba upozornit na mechanismy fungování diktatury (v tom se nijak nelišila nacistická diktatura od komunistické). Obě diktatury posílají do vězení „nebezpečnou“ intelektuální elitu národa. Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, skladba vězeňské populace v totalitním vězení se výrazně lišila od skladby vězňů v demokratickém vězeňství. Na začátku 50. let tak v československých věznicích začali nad kriminálními vězni převažovat političtí vězni. Mezi nimi spisovatelé, umělci, kněží, učitelé, lékaři, politici a jiní, tedy lidé obvykle velmi vzdělaní. Právě mnozí z nich zachytili svoji vězeňskou zkušenost prostřednictvím poezie. Proč ale poezie?

U politických vězňů z řad vzdělavců, intelektuálů obvykle platilo, že zatčením a uvězněním byli vytrženi z bohatého tvůrčího života. Ve vězení zkoušeli hledat nový způsob, kterým by zabavili svého tvořivého ducha – ovšem s přihlédnutím k tomu, že není po ruce tužka, papír, natož kniha k četbě. Zvláště na samotkách či korekcích se jevila tato otázka jako velmi naléhavá. V izolaci, v místě podivného plynutí času, kde „hodiny / pomalu čas měří, / věčnost je to bezedná / nežli den se zšeří“¹⁰, byl vězeň prost jakéhokoliv kontaktu s ostatními lidmi, často byl fyzicky ubitý, a proto bylo o to důležitější vynalézt pro zdeptanou mysl jakoukoli činnost, která by mu pomohla zachovat si zdravý rozum. Poddat se celé situaci by mohlo mít, a někdy i mělo, neblahé důsledky (kupříkladu zešlení, spáchání sebevraždy). Zdůrazněme, že držení vězňů v různých korekcích nebylo neobvyklé a mohlo trvat mnoho dní. Pro nás je dnes zhoła nemožné vcítit se do vězněného básníka Václava Renče, který například v roce 1955 strávil na samotce 166 dní, v roce 1956 pak 243 dní a poté dalších 60 dní. Jeho nejdelší pobyt v izolaci byl od 19. července 1955 do 16. března 1956.¹¹ Taktéž o básníku Josefu Kostohryzovi víme, že „[z] dvanácti let vězení strávil čtyři a půl roku na samotkách v naprosté izolaci, bez jakékoli možnosti čtení a psaní“¹². (Konkrétně pro Kostohryze byl však snad ještě hůře zvladatelný vězeňský život na hromadné cele mezi „hrdlořezy“ než na samotce.¹³) Básník Jan Zahradníček hovořil o svých zážitcích ze samovazby takto: „Nejhorší ze všeho byla pro mne samovazba. Tu jsem moc těžko snášel. Různé šmouhy, které bylo vidět na zdech cely, proměňovaly se mi v podoby, které se pohybovaly, které mluvily, gestikulovaly, a já jsem musel vynakládat co největší úsilí, abych si uchoval vědomí o své totožnosti, abych věděl, kdo jsem a kde jsem a co tu dělám. Byl to vlastně stav na pomezí šílenství.“¹⁴ Někteří vězni se před duševním šílenstvím chránili přefíkáváním modliteb, opakováním si svých znalostí, jiní východisko z vězeňského bezčasí našli nakonec v poezii, jejíž praktické výhody spočívaly i v tom, že nezbytně nevyžadovala jakékoli pomůcky. Volba poezie jako jedné z možných duševních činností tak byla vlastně motivována i praktický-

⁹ Próze, která reflektuje dobu komunistického věznění, se v naší práci z několika důvodů nevěnujeme. Vězeňská próza či vězeňské memoáry nejčastěji vznikaly kvůli své koncepční náročnosti až po propuštění z vězení, mnohdy s časovým odstupem. (Až na některé výjimky – například povídky Karla Pecky nebo Jiřího Stránského byly psané v pracovních táborech.) Jejich dokumentární a svědecká hodnota je také značná, ale v tuto chvíli jsme se zaměřili pouze na vězeňskou poezii, která vznikala bezprostředně v mezích vězeňských podmínkách. Rovněž omezený rozsah této studie nám hlubší analýzu vězeňské prózy nedovoluje.

¹⁰ HERZINGER, Jiří. *Květy koridorů*. Ústí nad Orlicí: Konfederace politických vězňů, 1994, s. 11.

¹¹ NOVÁK, Jaroslav. Komentář, ediční poznámka a vysvětlivky. In RENČ, Václav. *S anděly si nelze připíjet*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 616.

¹² KUČERA, Martin. Básník, politický vězeň, člověk Josef Kostohryz. In KOSTOHRYZOVÁ, Marie. *Polární záře nad pastvištěm: svědectví o Josefu Kostohryzovi*. Praha: Epoque, 2004, s. 240.

¹³ KOSTOHRYZOVÁ, Marie. *Polární záře nad pastvištěm: svědectví o Josefu Kostohryzovi*. Praha: Epoque, 2004, s. 85.

¹⁴ Jan Zahradníček cit. dle K životopisu Jana Zahradníčka (Z rukopisných poznámek Miloše Dvořáka). In KRATOCHVIL, Antonín. *Žalují. II. Vrátit slovo umlčeným*. Praha: Česká expedice – Dolmen, 1990, s. 87.

mi pohnutkami. Karel Pecka otevřeně prohlásil, že „z nezbytí se psala poezie“¹⁵. Detailně svůj příklon k poezii objasnil ve svých pamětech například Jiří Hejda: „Být po celý den sám. Bez novin, bez jediné knihy, bez tužky a papíru [...]. Nemít nic na práci. Neslyšet ani hudbu, ani zvuky nějaké řeči... [...] Čím se mám zaměstnávat? Nač myslet? V hrůze této jednotvárnosti, kdy se minuty vlekou pomaleji, než je vůbec možno si představit zejména člověku zvyklému na téměř horečnou činnost, kterému nestačil mnohdy ani celý den, v této zoufalé jednotvárnosti začínám básnit.“¹⁶ Avšak vůle k básněni se vždy objevila až tehdy, když vězněný překonal nejhorší období vězeňských útrap a pominuly obavy o holé přežití. Lapidárně to vyjádřil básník Zdeněk Rotrekl: „Podívejte se: Když visíte na háku za žebro, myslíte na Boha, na matku, na rodinu, ale ne na básničky.“¹⁷

Básnická tvůrčí činnost se nicméně rozšířila i mimo prostory samotek a také mezi „obyčejnými“ politickými vězni, kteří o poezii dříve víceméně nejevili zájem, což ale není, jak ukážeme dále, nijak výjimečné. Velkou oblibu básnické tvůrčí činnosti v mezních vězeňských podmínkách registrujeme už v období protektorátu, kdy byly masy nevinných lidí soustředěny v abnormálním prostředí nacistických věznic, ghatt a koncentračních táborů: „Objevil se však fenomén do té doby neznámý. O sebeosvobodivý akt básně se pokoušelo množství těch, kdo s literaturou přicházeli do styku jen okrajově, anebo poezie nebyla těžištěm jejich tvorby.“¹⁸ V komunistických věznicích a táborech se tento fenomén projevil obdobně, jak dokládají nejen dochované básně (viz báseň Vladimíra Nováka v příloze kapitoly), ale i vzpomínky některých pamětníků: „Vznikala zde původní poezie, jež byla velkou vzpruhou pro vězně, z nichž mnozí před uvězněním básním pozornost nevěnovali. Tato vězeňská poezie prohlubovala jejich duchovní prostor, dávala jim sílu k dalšímu životu za mříží i ke vzdoru. [...] Vedle známých básníků psali verše jedinci, kteří vyprodukovali jen několik, nebo jednu báseň, ale tyto osobité verše byly pro ně velikou oporou a vodítkem z noci smrti k jitra života.“¹⁹ Abychom prokázali překvapivou sílu tohoto jevu, uvádíme dále citát z memoárové knihy politické vězeňkyně Boženy Kuklové-Jíšové, jež je sama autorkou sbírky vězeňské poezie *Verše psané za mříží*: „Další způsob, jak uniknout z té beznaděje vězeňského života, bylo psaní. A to zejména skládání básní, protože ty se daly naučit nazpaměť a nemohl nám je nikdo ‚vyfilcnout‘. Těch říkanek a písniček bylo velké množství, jako bychom se vrátily o generace zpět, kdy lidé mohli vyjádřit své touhy a trápení pouze v lidové písni. [...] Mohu bez nadsázky říct, že o psaní se pokoušela každá druhá z nás.“²⁰

Sami spisovatelé a básníci reagovali na vězeňskou realitu odlišně. Některí z nich se tváří tvář vězeňskému životu zcela odmlčeli. Další sice ve vězení tvořili, ale odraz vězeňské zkušenosti ve svém díle minimalizovali či záměrně potlačovali. Zbytek autorů se ale naopak rozhodl skrze své dílo se svými vězeňskými zážitky vypořádat, pojmenovat je a pokud možno převést do poezie s patřičnou naléhavostí. Navíc si tito autoři často uvědomovali a ve svém vězeňském díle

¹⁵ PECKA, Karel. Literatura ve vězení. In *Literatura, vězení, exil: sborník příspěvků z konference „Literatura ve vězení a exilu – vězení a exil v literatuře“*, konané 29. 2.–2. 3. 1996 v Praze. Praha: Readers International – České centrum Mezinárodního PEN klubu, 1997, s. 35.

¹⁶ HEJDA, Jiří. *Žil jsem zbytečně: román mého života*. Praha: Melantrich, 1991, s. 307–308.

¹⁷ Zdeněk Rotrekl cit. dle VRKOČOVÁ, Ludmila (ed.). *Svědectví: osudy politických vězňů 1947–1976*. Praha: Nakladatelství Ludmila Vrkočová, 2007, s. 117.

¹⁸ TRÁVNÍČEK, Mojmir. Vězeň v české poezii: od K. H. Máchy k I. M. Jirousovi. In *Literatura určená k likvidaci: sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 26.–27. 11. 2002 k 50. výročí politických procesů se spisovateli*. Praha: Obec spisovatelů, 2004, s. 27.

¹⁹ ROBEŠ, Bohumil. Skrytá tvář české poezie: poezie za mříží. Předneseno v Mahenově knihovně Brno-Bohunice 18. 10. 2000. *Zpravodaj Konfederace politických vězňů České republiky*, 2008, roč. 15, č. 2, s. 40.

²⁰ KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena. *Krásná nemá paní*. Praha: Arscí, 2002, s. 89–90.

přihlíželi k tomu, že i ve vězení mají publikum, ač velmi specifické, pro které v mezích vězeňského života získává poezie zcela nový smysl. Již zmíněný Václav Renč je autorem mnohých vězeňských veršů, básnického díla, na něž bývalí spoluvězni vzpomínají: „Chtěl jím přinášet klid, jaký přináší opravdová víra. [...] Jeho verše putovaly mezi vězni, mnozí se je učili zpaměti, a přinášely útěchu všem, kteří trpěli, ale chtěli zůstat nezlomeni. [...] Nikdy nezapomenu ani na další verše, které psal v Leopoldově. Jsou, pravda, méně útěšné než nadějeplné sloky Popelky [šlo o Renčovu populární vězeňskou mariánskou skladbu *Popelka nazaretská* – pozn. autorky]. Ale je v nich ukryta celá síla, která jemu i mnohým z nás pomáhala přežít...“²¹ V tomto kontextu je proto pochopitelné, že se psaní poezie ve vězení věnovala také celá řada kněží (jmenujme alespoň Jindřicha Jenáčka, Jana Jiřího Víchu, Josefa Veselého, Anastáze Opaska, Felixe M. Davidka, Jana Dokulila, Františka Daniela Mertha), a to s podobným záměrem jako básník V. Renč. Příkladem toho může být báseň kněze Anastáze Opaska s názvem „Radovati se“:

*„Radovati se vždycky
Při vzpomínce, jež zůstává,
radovati se v životě těžkém, v bolesti,
vzpomínka je naděje
do příštích dnů
ulehčené budoucnosti
v prostotě srdcí, která milují,
v naději trvajících
i kdyby se zdála beznadějnou
před mlčenlivým Božím okem
které je též Boha laskavosti
a usmíření.“²²*

Ukazuje se tedy, že vězeňské básnické dílo plnilo různé funkce. Tradičně je literární dílo posuzováno z hlediska estetické funkce, estetické hodnoty, kterou nese. Jenže snaha autorů vězeňské poezie o estetické působení na čtenáře, pomineme-li některá díla „opravdových“ básníků, byla vesměs druhořadá, důraz byl kladen na jiné aspekty a funkce. V danou chvíli svému tvůrci sloužila poezie jako prostředek duševní hygieny, přispívala ke zvýšení psychické odolnosti. Zároveň představovala jistou formu útěchy, a to nejen pro svého autora, ale i pro ostatní spoluvězně. Úmyslem autora mohlo být také už předem zakomponovat do svého díla svědectví o jednom období svého života a v širším významu jednoho historického období českého národa, které tu zůstane i po jeho smrti a může se stát varovným dědictvím pro další generace.

Na tomto místě je nutno ještě říci, že skládání básní bylo sice velice rozšířené, ne tak jejich psaní. Ve většině případů měli vězni zakázáno vlastnit papír a psací potřeby. Jako základní prostředek uchování vzniklého díla tak sloužila paměť. Tomuto způsobu záznamu se autoři přizpůsobovali například tím, že volili dobře zapamatovatelné formy básnického výrazu – dejme tomu sonet. Pro autory, kteří chtěli vytvořit náročnější dílo, nebylo třibení básní opakovaným memorováním právě jednoduché. Přesto se některým autorům obdivuhodně dařilo držet

²¹ REJMAN, Bohuslav. *Vzpomínky byvlšího člověka č. 2090 Bohuslava Rejmana*. Vysoké Mýto: Vysoké Mýto, 2006, s. 16–17.

²² Z veršů politických vězňů za mřížemi a ostnatými dráty. Věrní zůstali, 1992, č. 7, s. 2.

v paměti stovky veršů i několik let, než se jim naskytla možnost vše převést do písemné podoby, což mohlo být až po propuštění. Výsledné dílo nemusel mít přitom v hlavě uložené pouze jeho autor. Občas se ho učili nazpaměť i spoluvězni, kterým bylo předneseno. Byla to i jistá záruka toho, že dané verše nebudou zcela zapomenuty. Tito posluchači se pak následně podíleli i na rozšíření díla do dalších cel, či dokonce do dalších věznic. Tímto způsobem se vskutku živelně šířily básně Renčovy nebo Zahradníčkovy. Jindy se autoři pokoušeli kvůli nedostatku papíru a tužky hledat alternativy, jak by mohli svoji tvorbu zaznamenat – běžný papír nahradil papír toaletní, útržky novin, cigaretové papírky. V takových chvílích byl rovněž směněný „špaček“ obyčejné tužky cenným zbožím. Verše se ale nezapisovaly i z jiných důvodů. Především kvůli riziku, že by přepsané materiály objevili bachaři, kteří by je zabavili a případně i znehodnotili a vlastníka veršů poté potrestali. V 50. letech existovalo ve věznicích pravidlo, že každé nalezené slovo bylo potrestáno jedním dnem samovazby.²³ Někdy byly přesto verše zapsány, tajně schovávány ve slavnících, podlahách, zdích nebo šachtách. Přepsání veršů ve vězení se místy rovnalo malému vydavatelskému počinu. „Vydavatelé“ si dávali záležet na krasopisné úpravě, ilustracích i vazbě. V podstatě se jednalo o jakýsi vězeňský samizdat. Za mimořádně příznivých okolností se vězeňskou poezii s pomocí jiných vězňů, rodinných příslušníků, civilních obyvatel, ale i bachařů podařilo z vězení nebo táborů pronést. Nadto jsou známé příběhy o vězeňských verších, které veřejnost díky tomu tajně četla ještě předtím, než byl jejich autor z vězení propuštěn. Třeba básník V. Renč později vyprávěl, že „[s]tovky a stovky mukulů ji [znovu jde o *Popelku nazaretskou* – pozn. autorky] znaly z paměti buď částečně nebo celou, v nesčetných opisech (všelijak zkomolených) obíhala po světě už dávno předtím, než já jsem se vrátil domů“²⁴.

Prvky dokumentu a svědectví ve vězeňské poezii

Poslední oddíl naší kapitoly věnujeme již ukázkám vězeňské poezie z díla různých autorů, jimiž se pokusíme poukázat na některé dokumentární a svědecké prvky, jež můžeme z vězeňské poezie abstrahovat a které vypovídají o různých aspektech vězeňského života – nejen o praktických totalitního vězeňského systému, ale též o myslí, uvažování a prožívání vězněného.

Vězeňská poezie nabízí možnost poznat neobvyklou, nicméně působivou formou vězeňské realie. Do „domu strachu“ nás v úryvku ze stejnojmenné básně uvádí velice sugestivně Jan Zahradníček:

*„Vyslýchá se.
Ve všech čtyřiašedeseti pokojích najednou.
Vždy jeden a dva a nezbytný ovšem psací stroj.
Ti dva s nudou se přehrabující v cizích útrobách.
A ten chudák jak na trní.*

*Tak začíná
Hodina Bičování. Zde slova
nemají smyslu. Zde o barvách
hovoří slepí.*

²³ NOVÁK, Jaroslav. Komentář, ediční poznámka a vysvětlivky. In RENČ, Václav. *Vrstvení achátu*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 529.

²⁴ MED, Jaroslav. Skladba zapsaná do paměti. In RENČ, Václav. *Popelka nazaretská*. Brno: Blok, 1991, s. 82.

[...]

*Jeho dveře se otvírají a jeho dveře se zavírají
průvanem prázdna na všech schodištích, po všech
chodbách
na slepou bábu s námi hrají si. Vodí nás,
abychom zabloudili s tou páskou přes oči
sami v sobě,
očíslované hromádky neštěstí,
jež na všechno kývnou...²⁵*

V líčení „domu strachu“ nezůstává pozadu jiný vězněný básník, Josef Kostohryz. Zaznamenává krutost vyšetřování a praktiky vyšetřovatelů, kteří potřebovali od zatčených vynutit přiznání, a to častokrát za cenu použití brutálních a nelidských metod:

*„Chtějí mě umlčet, zničit a zavřít,
zastřelit, sekyrou utít mi hlavu,
provazem usmrtit, jedem a plynem:
to všechno provedli, znovu a znovu,
chtěli mé tělo a chtěli mou duši,
koupit mě chtěli a zastrašit, zmarnit,
na ženě, na dětech pomstít se krutě,
knihy mé spálit a rozmetat popel,
zhanobit jméno a zhanobit kosti;
to všechno provedli, znovu a znovu,
ty Huse, krajane, směl jsi být aspoň
mučedník, naplno povědět jim to;
moderní kejklíř si nepřeje tohle:
buď se mnou nemluví a zastřelí rovnou,
jak psa odpráskne, protože nechci,
anebo dokáže hroznější ještě,
nutí a přinutí povědět ‚pravdu‘,
‚přiznat se‘, zřící se, pokání činit,
věřte mi, umí to mistrovsky dobře.
Ach, jak se do krve za něho stydím!“²⁶*

Jak upozornila ve své kapitole Kristýna Bušková, představitelé vězeňského systému se chovali k politickým vězňům doslova jako k „podlidem“. Političtí vězni byli v myslích dozorců a vyšetřovatelů dehumanizováni a podle toho se s nimi zacházelo. S ironií sobě vlastní popisuje poslání lidskosti v básni „Korekce cela č. 7“ ze sbírky *Rekonstrukce* Karel Pecka:

²⁵ ZAHRADNÍČEK, Jan. Dům Strach. In ZAHRADNÍČEK, Jan. *Knihy básní*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 610–611.

²⁶ KOSTOHRYZ, Josef. *Jednorožec mizí*. Praha: Československý spisovatel, 1969, s. 73–74.

*„Vstoupíš
dveře zapadnou
do tmy zachrastí řetěz závory
ještě špehýrka blikne
a za tebou stříkne
smích který ti nahání strach*

*Čvachtám ve vodě
v psí boudě
čtyři stěny a strop na dosah*

*Jedině
kbelík trůní uprostřed
a říká nevinně
Hlavu vzhůru kamaráde
dokud jsem tu já
civilizace humanita
na nás nezapomíná.“²⁷*

Právě v uzavřených korekcích a izolacích zakoušeli vězni ty nejtěžší, bezútěšné chvíle spojené se samotou, odloučením. Naproti tomu i na hromadných celách bylo někdy nutné vypořádat se s pocity „opuštěnosti v pospolitosti“ či „opuštěnosti ve společenství opuštěných“²⁸.

*„Spí, vpravo, vlevo. Psaní pod hlavou,
vzkaz od břehů, kam ve snu doplavou.
Jsem jeden z nich, a sám jak zrnko soli,
jak atom – vesmír v rudném valounu,
sám jako stéblo v dýchajícím poli,
sám jako nit ve velkém čalounu.
Za dne ho tkáme, noc ho trhá v niti.
Spí, všichni spí. Jsem sám jak ryby v síti.“²⁹*

Kolektivní soužití na celách znesnadňovalo i to, že v jistých obdobích museli političtí vězni sdílet svůj osobní prostor v cele s kriminálními a retribučními vězni (poukazuje na to ve své kapitole Michal Louč). Toto uspořádání se mimořádně dotýkalo politických vězeňkyň. Ne náhodou objevujeme velice přiléhavý popis pestrého složení obyvatel cely v jedné z vězeňských básní Boženy Kuklové-Jíšové:

---

²⁷ PECKA, Karel. *Rekonstrukce: verše z tábora Nikolaj, trestního tábora L a tábora Bytíz (1954–1957)*. Praha: vydáno vlastním nákladem, 1995, s. 12.

²⁸ WIENDL, Jan. „Nesluší slunce cele mé“: poznámky k vězeňské poezii Jana Zahradníčka. In *Literatura určená k likvidaci: sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 26.–27. 11. 2002 k 50. výročí politických procesů se spisovateli*. Praha: Obec spisovatelů, 2004, s. 150.

²⁹ RENČ, Václav. Bez ozvěny. In RENČ, Václav. *Vrstvení achátu*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 358.

*„Ostrůvek špinavý, plný křiku.
Ženy jak zbytek námořník
na jednu noc zde ztroskotaly.*

*Dvě prostitutky navzájem si lhaly,
že je muži milovali,
a sestra řádová zamyšleně
šeptala za ně modlitby
ke svaté Maří Magdaléně.*

*Skupinka státních vězeňkyň
mluvila o tom, že nesvárů stín
na naší zemi leží.*

[...]

*A u ní vražedkyně, krutá i nevinná,
zoufale sténala – už to začíná,*

[...]

*S nenávistí si šeptaly
dvě staré gestapačky
– však ještě přijde náš den,*

[...]

*Cikánka půvabná, malá,
se jejich zlobě smála
úsměvem bílým jako sníh.³⁰*

Z hlediska subjektu autora jsou ve vězeňské poezii napříč autorským spektrem opakovaně zvýznamňovány některé kategorie. Pokud bychom měli jmenovat, co jednotliví političtí vězni jako jedinci v mezní situaci ve své poezii tematizují, zjišťujeme, že jsou to v podstatě prvky totožné s faktory zabraňujícími traumatu, které vyjmenovala v předchozím příspěvku Kristýna Bušková. (Samo básnění jako aktivní obrana bylo nepochybně jedním z ochranných faktorů.) Ve vězeňské poezii se tak opakují klíčová témata vztahující se k prožívání jednotlivce, jako jsou ideologické přesvědčení a zásadovost, víra, rodinná sounáležitost či hezké dětství.

Stejnou zásadovost a ideologické přesvědčení, jaké můžeme vyčíst z předložených rozhovorů, zaznamenáváme tedy i ve vězeňské poezii. Autoři si váží toho, že stojí na „správné“ straně, nevzdávají se určitých mravních hodnot. Takto se o svém postavení vyslovil spisovatel Josef

---

³⁰ KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena. *Verše psané za mříží*. Praha: ARSCI, 1996, s. 12–13.

Knap, s jehož vězeňskými verši z 50. let se v knižní podobě mohli seznámit čtenáři až v roce 1997 ve sbírce *Zaslechnutý hlas*:

*„A díky, bože, žes na mě nezapomněl,
když rozváděls řečiště životů [...]
že svěřil jsi mně místo na straně cti a pravdy,
ne na druhé straně,
ne na druhé straně.“³¹*

Ukázka z díla Josefa Knapa nás přiblížila k dalšímu častému motivu vězeňské poezie, který jsme vymezili výše – k víře. Víra působila jako nástroj smíření se s vězeňským údělem, což ilustruje následující ukázka z díla básníka Václava Renče:

*„Dík, Bože můj, dík za tvou svobodu,
jež v srdci jásá, i když ústy sténá!
Dík za ramena křížem obtížená!
Všechno je dar.“³²*

Víra nejen náboženského charakteru byla v životě vězňů, ve chvílích „roztříštěného smyslu života“, jak o něm píše Kristýna Bušková, zvláště důležitá. Pokud vězněný člověk pozbyl víry, byl náchylnější k apatii, duševnímu úpadku.³³ Naopak ti, kteří nepřestali věřit, byli vírou posilováni, dodávala jim naději. Viz úryvek ze sbírky *Za plotem* dnes známého prozaika, v komunistickém vězení básníka, Jiřího Stránského:

*„Až na samé dno
hluboké rokle svých beznadějí
a zoufalství a slz a rezignací
v potu a krvi jsem musel sešplhat
po žebří z vlastních nervů*

*A tam až dole na dně
když jsem mrtev hleděl vzhůru
a místo nebe uviděl maličký modrý bod
vzkřísila mě ona útlounká naděje
že alespoň ta modrá tečka
je moje“³⁴*

Většinu nadějných obrazů zastupují v básních z vězení útěšné představy budoucího společného života s rodinou:

---

³¹ KNAP, Josef. *Zaslechnutý hlas*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 5.

³² RENČ, Václav. Bez ozvěny. In RENČ, Václav. *Vrstvení achátu*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 343.

³³ Více viz FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

³⁴ STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 33.

*„Na tebe myslím. A mé srdce v hrobě
dere se k oknu modrých nadějí.
Čas nedotepal! Zase přijdu k tobě,
dlaň ochladlou ti znovu zahřeji.“³⁵*

Vězeňská poezie ale není samozřejmě vždy optimistická, nejednou v ní také zaslechneme tóny bolestných ozvuků, které vyjadřují stesk po rodině, pocity zmarněného času, zpřetrhaných pout, obavy z nejisté budoucnosti, a dokonce obavy o osud lidstva. Pro vězněného člověka a odtud i pro vězeňskou poezii je charakteristická oscilace mezi zoufalstvím, skepsí a nadějí. „Tak všechno je naruby, / všechno je vzhůru nohama i ve vězních ubohých. / Jistota v nejistotě, naděje v zoufalství zrcadlí se.“³⁶

Dvoječnost vězeňských prožitků objasníme na básni *Mamince* Jiřího Řeháka ze sbírky *Přádenko z drátů*, která představuje ojedinělou sbírku vězeňského samizdatu. Jde o básně složené, shromážděné a vydané vězněnými skauty na táboře Rovnost:

*„Za pár dní se uvidíme
po roce dlouhém jak lidský věk.
Za pár dní se uvidíme
na chvíli krátkou
jak dětský polibek.
Přijdeme dva,
představa, kterou jsi vysnila,
a já v pytlovém šatu
ostříhán dohola,
poznamenán mřížemi z drátů.
Vtisknu Ti v náruč
nedočkavost svých zamklých dní
až na ten jeden.“³⁷*

Z psychologického hlediska lze u některých vězněných pozorovat tendenci k citovému prohloubení, „úniku dovnitř“. Citlivým lidem, kteří byli na svobodě zvyklí vést bohatý duchovní život, „se v tomto strašném prostředí otevírají dveře k návratu do království spirituální svobody a k bohatství jejich duše“³⁸. Toto zniternění se odráží v jisté míře i ve vězeňské poezii. Proto se nelze pozastavovat nad jakousi prostou až naivní náladou, která se objevuje v další básni-vzpomínce na idylické dětství. Ve skutečnosti je dokladem vězením rozjitřených lidských citů:

*„Mít zas dětský míček v síťce
běhat v parku po lavičce*

³⁵ RENČ, Václav. Bez ozvěny. In RENČ, Václav. *Vrstvení achátu*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 341.

³⁶ ZAHRADNÍČEK, Jan. Dům Strach. In ZAHRADNÍČEK, Jan. *Knihy básní*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 617.

³⁷ JAREŠ, Michal (ed.). *Přádenko z drátů*. Aluze [online]. 2007, roč. 10, č. 2, s. 126 [cit. 2009–10–20]. Dostupný z: <http://www.aluze.cz/2007_02/14_Archivalie_Pradenko_Uvod.php>.

³⁸ FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 46.

*trhat trávu, pampelišky,
do bazénu házet z výšky,
sbírat pestré střípky, sklíčka,
pustit balón do sluníčka
a pak s dírou na kolene
rozběhnout se k milé mámě. [...]”³⁹*

Jak zjišťujeme z dostupné vězeňské poezie, objevuje se podobné citové zanícení v souvislosti se vzpomínkami na minulost a dále se vším, co konotuje a přibližuje svět na svobodě, svět za mřížemi a dráty. Za příznačné jevy v tomto ohledu považujeme například citlivé vnímání přírody – zahlédnutí nebe, hvězd, slunce, letících ptáků, právě rozkvetlé květiny – nebo zintenzívnění smyslového vnímání – zvuků, barev, vůní.

*„A tady jen
má opovržená přítelkyně pampeliška
nabízí všední světlo svých neceněných květů
u cesty vězňů. Řekl bys plevel:
ona však vzešla, kde určeno jí
a odlesk jara očím žíznivým
zrcadlí plaše.”⁴⁰*

Tímto velice stručným přehledem jsme se pokusili ozřejmit, v čem spatřujeme dokumentární a svědeckou hodnotu vězeňské poezie, a upozornit na potenciál, který se v tomto typu literatury ukrývá a vybízí k dalšímu interdisciplinárnímu bádání.

Snad by bylo přesto vhodné zakončit tento oddíl nikoli teoreticky, ale úryvky z vězeňské poezie, jež odkazují k elementární touze vězněného člověka:

*„Mé myšlenky se slétají
jak ptáci do koruny stromu
když na odlet se chystají –
a chtěl bych domů domů.”⁴¹*

Shrnutí

Socialistická diktatura v Československu v 50. letech minulého století se jako každá diktatura rozhodla zničit svoje „protivníky“ z řad vzdělanců, respektive spisovatelů. Neváhala některé význačné literáty na mnoho let uvěznit. Umlčet se je ale režimu přesto nepodařilo. Ve vězení a pracovních táborech naopak vznikala nová díla, převážně básnická, jejichž autory byli nejen věznění spisovatelé, ale i řadoví političtí vězni. Mnozí z nespravedlivě vězněných totiž toužili podat výpověď o pokřivenosti tehdejší doby. Vězeňská poezie se tak stala svébytným dokumentem, který usvědčuje komunistický režim z nelidskosti. Zároveň vězeňská poezie představuje

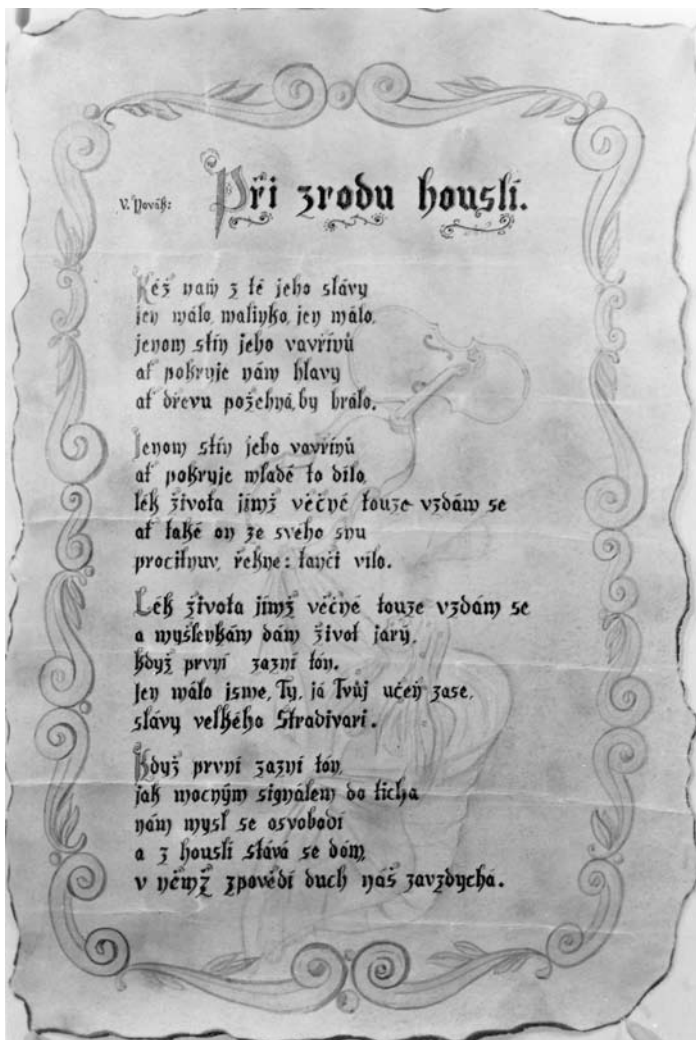
³⁹ JAREŠ, Michal (ed.). Přádénko z drátů. Aluze [online]. 2007, roč. 10, č. 2, s. 142 [cit. 2009–10–20]. Dostupný z: <http://www.aluze.cz/2007_02/14_Archivalie_Pradenko_Uvod.php>.

⁴⁰ KNAP, Josef. *Zaslechnutý hlas*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 7.

⁴¹ ŠMEJKAL, Václav. *Ostnatý drát: verše z let padesátých*. Praha: Chválův ruční lis, 1968.

o jedinečnou sondu do psychiky vězněného člověka, kterému právě poezie posloužila v existenciálních chvílích jako terapie posilující ducha.

Skrze vězeňskou poezii jsme vtaženi do světa politických vězňů 50. let – zakoušíme s nimi tíseň z neustále sledovaného vězeňského prostoru, zoufalství ze samoty a dehumanizace, sdílíme jejich obavy, ale i touhy po domově, rodině, přírodě, utvrzujeme se ve víře, vracíme se s nimi ve vzpomínkách do minulosti, s nadějí se upíráme do budoucnosti. Vězeňská poezie poskytuje unikátní svědectví, a proto by při mapování tématu politických vězňů neměla být opomíjena.

Vladimír Novák – Při zrodu houslí.
Archiv M. Louče

Augustin Bubník (1928)

Gustav Bubník se narodil 21. listopadu 1928 v Praze. Vyučil se řezníkem, i když jeho pravou životní vášní byl lední hokej. Věnoval se mu od útlého věku. Jako bývalý československý hokejový reprezentant, držitel stříbrné medaile ze ZOH 1948 a mistr světa z roku 1949, byl v roce 1950 odsouzen na 14 let ve vojenském procesu Ing. Modrý a spol. Prošel vyšetřovací vazbou ve smutně proslulém Domečku v Praze na Hradčanech. Byl vězněn v Plzni na Borech, v jáchymovských i příbramských trestaneckých pracovních táborech, na Pankráci i v Ruzyni. V roce 1955 byl omilostněn, ale do reprezentace ani do nejvyšší hokejové soutěže se už vrátit nesměl. V letech 1998–2002 byl poslancem dolní komory Parlamentu ČR.

Jáchymov bylo utrpení národa, které se nedá nikde a nikdy zapomenout.

Rozhovor s Augustinem Bubníkem

Tazatel: Tomáš Bouška

Dovolte, abych se vás nejprve zeptal na vaše dětství a místo narození.

Narodil jsem se 21. listopadu 1928 v Praze, takže jsem vlastně poslední týden ve znamení štíra. Štíří byli vždycky hrdí bojovníci a dovedli se za každé situace tak nějak organizovat a udělat vždycky to nejlepší. V roce 1928, kdy jsem se narodil, byly podle vyprávění mojí maminky a tatínka obrovské mrazy. Dokonce když mě vezli ke křtu v peřinách, tak mysleli, že umrzeme. Takže jsem byl asi předurčený k mrazu – k hokeji. Ukázalo se to již během doby, kdy jsem vyrůstal. Můj táta byl řezník a uzenář, pracoval na jatkách, moje maminka byla prodavačka v uzenářství. Oba přišli z jihu Čech do Prahy a společně jsme bydleli v Holešovicích v Praze 7. Protože mamka byla velká sokolka¹, tak nás vodila, mě a mé dvě o čtyři roky mladší sestry, na sokolské cvičiště k Libeňskému mostu, kde bylo každou zimu vytvořené kluziště. Tam jsme vlastně začínali bruslit a já jsem se dozvěděl, že v blízkosti našeho bydliště, na ostrově Štvanice, existuje zimní stadion, na kterém se bruslí a hraje hokej.

Kdy jste začal hrát „velký“ hokej?

Po válce. „Velké“ byly olympijské hry 1948², kde jsme nečekaně hráli proti Kanadě s výsledkem 0:0. Pro Kanadany to byl šok – do té doby jezdili do Evropy a poráželi Československo. První výsledek proti Československu v roce 1911 byl 30:0 a potom už jsme spolu prohrávali s rozdílem 20 i 10 gólů. Kanada jezdila vlastně do Evropy na mistrovství světa jako na výlet, poráželi všechny okolo. Pro ně byl šok, když jsme s nimi hráli 0:0. Také po skončení této olympiády vznikl velký konflikt mezi tehdejším kapitánem Vladimírem Zábrodským a trenérem Matějem Bucknou. Ten Zábrodského obvinil, že určil špatnou taktiku – mělo se hrát útočně, nikoliv obranně. Buckna na to odporoval, že každý z hráčů měl velké šance, kdy branku mohl střelit, a taktéž Kanadané. Díky tomu, že jsme měli vynikajícího brankáře Ing. Modrého, zápas skončil 0:0. Dostali jsme pozvánku do Kanady, abychom jeli změřit naše síly na domácí kanadskou půdu. Tehdy v Kanadě hrálo jenom 6 profesionálních mužstev.

V čem měla spočívat vaše „protistátní“ činnost?

V té poválečné době si nás předcházeli jako nejslavnější mužstvo z LTC Praha³. Každým rokem jsme hráli ve Švýcarsku novoroční turnaj zvaný Spenglerův pohár a právě v roce 1948, po olympiádě, se celé mužstvo dostalo do konfliktu s emigrační skupinou tehdejších prezidentů LTC

¹ Sokol – Česká obec sokolská (ČOS) je občanské sdružení, jehož téměř 190 000 členů se dobrovolně věnuje sportům, pohybovým aktivitám v oddílech sokolské všestrannosti a kulturní činnosti.

² VV. zimní olympijské hry se uskutečnily ve dnech 30. ledna až 8. února 1948 ve švýcarském Svatém Mořici. Českoslovenští hokejisté na nich vybojovali stříbrné medaile. Srovnej: MACKŮ, Jiří. *Zapřené generace. Obětovaní šampióni*. Praha: Typo JP, 2004, s. 161–174.

³ LTC Praha (Lawn Tennis Club) byl založen v r. 1903 nejprve jako tenisový, od r. 1904 jako (bandy)hokejový klub, který se dostal do významného popředí československého ledního hokeje až po r. 1927. Po roce 1948 byl klub několikrát přejmenován (Zdar LTC, Sokol Pražský nebo později Tatra Smíchov), hrál nepodstatnou roli a spíše jen přežíval mezi první a druhou ligu. V roce 1964 hokejový oddíl Tatra Smíchov přešel do klubu Slavia Praha a zanikl. Viz <http://www.ltcp Praha.ic.cz/>.

Praha, kteří už dávno byli ve Švýcarsku jako emigranti. Požádali pana Zábrodského, jako mluvčího týmu, aby zorganizoval to, že celé národní mužstvo zůstane v zahraničí a bude hrát pod jménem Československé národní mužstvo v exilu⁴. Že budeme hrát po Evropě, v Anglii a budeme propagovat zkrátka ideu tohoto mužstva. Pan Zábrodský nejdříve všechno slíbil. Protože mu však nedali dvakrát více peněz, než kolik slibovali nám, každému z hráčů, tak celou věc odřekl. Dokonce došlo k hlasování, kdy 8 hráčů bylo pro návrat, 6 hráčů proti. V tom okamžiku zůstali ve Švýcarsku bratr Oldřich Zábrodský a doktor Sláma, který byl už vystudovaný právník. Bylo mu tehdy asi 26 let nebo dokonce 28, věděl však, že se už zpátky do republiky nemůže vrátit. Byli mluvčími této organizace, proto věděli, že nemohou zpět. My jsme se vrátili a to byl vlastně prvopočátek všeho.

Následovaly represe?

Ještě ne. V roce 1949 jsme se ve Švédsku stali mistry světa. My jsme najednou Kanadu porazili 3:2! Bylo to první vítězství Československa nad Kanadou. Skóre bylo myslím 3:2. Konopásek dal první branku, já dal druhou, třetí myslím Roziňák. Zkrátka jsme vyhráli 3:2, což Kanadu deklasovalo. Když jsme přijeli zpět, vláda nás vítala v Praze na nádraží. Byl tam i předseda vlády Zápotocký, ministři. Uvítali nás ve vládním salonku v nádražní budově. Nádraží bylo plné lidí.

V roce 1950 nás už ale na další mistrovství ve Velké Británii nepustili. Chtěli po nás, abychom se zřekli účasti na mistrovství s tím, že československým reportérům nebyla vydána víza k vycestování s reprezentací. Mezitím se ale moje sestra, která pracovala v úřadě americké Permitté Office tady v Praze, spojila s kamarádkami z britské informační služby a ty jí ofotografovaly ta problematická víza. Víza byla vydaná, ti reportéři je měli v sobotu připravená. Ale oni si pro ně nepřišli.

Sešli jsme se proto záhy nato U Herclíků. To byla hospůdka za Národním divadlem v Praze, kterou vlastnil bratr tehdejšího hráče Sparty Zdeňka Ujčíka. Byla to hospůdka, kde jsme se my, vojáci i civilové, scházeli. Dobře jsme tam pojedli, popili. Věci z letiště jsme si navezli domů a kolem páté hodiny jsme se začali scházet v hospůdce. Vevnitř již seděli nějací lidé, byl tam dudák, který tam hrával na harmoniku. Vždycky se tak zpívalo, všelijaké sportovní písničky nebo písničky Prahy. Takové vzpomínky. Když byla ta největší veselice, kdy se nadávalo, proč jsme neodletěli, byli jsme už v pěkné kuráži. Mohu říci, že jsme nadávali, sem tam jsme vyběhli ven na náměstíčko a tam jsme křičeli: „Smrt komunistům!“ A: „My si nenecháme odstříhnout křídla, my řekneme pravdu!“ V tom jsme slyšeli v rozhlasu, jak reportér Edmund Koukal říká, proč naši hokejisté neodletěli na mistrovství světa. Říkal přesně to, co měl nařizeno říci. Hokejisté se vzdali účasti, protože reportéři nedostali víza. Tak jsme ihned volali pana Laufra a říkáme: „Přijďte sem, řekněte jim pravdu.“ Ne, oni nepřišli. Volali jsme Koukala hned po reportáži, aby přišel mezi nás, aby věděl. A on říká: „Chlapci, já mezi vás nepřijdu.“ Když byla veselice veliká a už jsme toho alkoholu měli v sobě dost, tak jsme začali zpívat všelijaké písničky na bývalého fotbalistu Vlastu Kopeckého. Byla to taková slávistická písnička. Místo Vlasta Kopecký jsme zpívali Venca Kopecký⁵, to byl ministr školství a sportu. Když to bylo všechno v nejlepším, pro-

⁴ Exil označuje nepřítomnost jedince nebo skupiny ve vlasti, v následku vypovězení, vyhnání, zbavení občanství, politického, národnostního, rasového nebo náboženského pronásledování. V tomto případě šlo o neúspěšné snahy založit nezávislé zahraniční hokejové mužstvo sestavené z československých hvězd. Srovnej MACKŮ, Jiří. *Zapřené generace. Obětovaní šampióni*. c.d, s. 105.

⁵ Václav Kopecký byl významný představitel KSČ, který se aktivně spolupodílel na jejích zločinech; v letech 1945–1953 zastával funkci československého ministra informací

chážíme tak najednou s Roziňákem kolem, a náhle vstali dva páni od jednoho stolu a chytli nás. Řekli, že půjdeme s nimi.

Jaké jsou vaše vzpomínky a co se vám vybaví, když se řekne Domeček⁶ na Hradčanech?

Doba, kterou jsem zde prožil, tedy od 15. března až do začátku května 1950, kdy skončili vyšetřování a kdy jsem byl převezen na soudní oddělení Pankrác, byla nejhorší doba v mém životě.⁷ Byl jsem mladý chlapec, který si z toho všeho dělal legraci, myslel jsem si, že se nic nemůže stát, že možná dostaneme nějaký trest za tu výtržnost, kterou jsme udělali v hospodě, ale to, co všechno následovalo potom, to vyšetřování celého případu a všechno, co se na nás valilo, bylo velmi kruté. Samozřejmě, nejhorší byly ty doby, kdy nás měl v rukou Pergl⁸, šéf tohoto Domečku. Nejhorší bylo, když nás vozil na generální štáb do Dejvic. Ať už to bylo ráno, v poledne, večer, v noci, vše se odvíjelo podle toho, jak vyšetřovatelé měli náladu se s námi bavit. Nejstrašnější bylo jeho zacházení v Domečku. Nejkrutější byla kobka pod schody, kde když mu vyšetřovatelé dali příkaz, tak nás, tedy speciálně mě (ale i druhé chlapce, ale je ne tolik, jako mě), šoupl do té kobky, která byla tmavá, kde nebylo vůbec denní světlo ani žárovka. Byla to jen taková udusaná kobka, mokrá a zavřená. Tam člověk byl v díře jako myš, kterou nechali napospas do té doby, než přinesli kafe nebo kousek chleba, jestliže mi vůbec dali najíst.

Byly to hrozné věci. Jakmile jsme zašli do Domečku, použil násilí, například pendreku, měl takové důtky, kde na konci byly kuličky. Tím člověka mlátil zezadu a zepředu, kolikrát až jsem upadl a on se choval jako bestie, která se tam na nás krutě vyžívala. Samozřejmě, jeho výrazy a všechno způsobily, že člověk měl strach, že vlastně může přijít o život. Kolikrát mě vedl na výslech přímo pod pistolí. Nevěděl jsem, jestli je nabitá a jestli je odjištěná, ale každopádně řekl: „Udělej krok a já tě zastřelím jako psa, ty svině protistátní.“ Anebo: „Buď budeš mluvit, anebo ne.“ Nejhorší bylo, když vyšetřovatelé ze mě nedostali to, co chtěli. Kdy jsem se nemohl přiznat k tomu, z čeho mě podezírali, tak ty dny a noci tam byly nejhorší. Faktem je, že nám dávali nějaká projímadla do kávy a hrozně jsme hladověli. Pamatuji si, že Tonda Španinger dokonce říkal: „Já kdybych chytil ptáka na římse, tak bych ho snědl.“ Tak kruté to tam bylo. Takže v tom Domečku nás bylo všech šest vojáků. Hlídali nás tam chlapci, byli to také bestie skoro stejně staří jako my, možná o nějaký rok starší, a ti tam chodili na chodbách a stále kopali do dveří a my jsme museli jít dělat buď kliky, nebo dřepy, nebo utíkat... Zkrátka chtěli nás pokaždé zdeptat tak, aby nás vyšetřovatelé dostali v takovém stavu, ve kterém si s námi mohli dělat, co chtěli. Pamatuji si, že jsem se jednou dostal dokonce do Perglovy kanceláře a viděl jsem na stole a na stěnách všelijaké mučicí nástroje, které tam visely.

Jednou mi dali takový železný pásek kolem hlavy a ten utahovali, že si člověk myslel, že mu rozdrtní hlavu. Svázali vám ruce, takže jste se nemohl nijak bránit, a dělali si z vás, co chtěli. Já jsem opravdu za tu dobu, co jsem tam byl, ztratil třicet kilo váhy. Přišel jsem s váhou kolem

⁶ Specifickou vazební věznicí pro vojáky se stal tzv. **Domeček** v Kapucínské ulici v Praze-Hradčanech, který byl zařízením 5. oddělení hlavního štábu neboli smutné proslulého obranného zpravodajství (OBZ). Byli sem převáženi především zadrženi vojáci z povolání a krutými metodami výslechu, na nichž se podíleli i příslušníci StB, nuceni vypovídat tak, jak bylo určeno předem." Srovnej: BÍLEK, Jiří. Nástin vývoje vojenského vězeňství v letech 1945–1953. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955*. Opava: Slezské muzeum, 2001, s. 127.

⁷ Viz Vyšetřovací spis státního soudu Praha „Modrý Bohumil a spol.“, Archiv MV ČR, V-2654 MV.

⁸ Štábní kapitán František Pergl alias „Suchá lípa“ nebo „Černý penicilin“ byl „pouze“ správcem Domečku, tzn. vyšetřovací věznice 5. oddělení hlavního štábu v Kapucínské ulici. Pergl, jako správce věznice, byl znám svou surovostí už za služby v předválečné čs. armádě. Vyplnil každý příkaz, který mu byl dán vyšetřujícími pracovníky k týrání vězňů, a sám iniciativně vymýšlel různé způsoby týrání.

osmdesáti kilo, a když jsem odcházel, tak jsem měl sotva padesát. Ten hlad, ale hlavně psychický tlak ... stále mě chtěli usvědčit, že já jsem byl tím největším iniciátorem a zrádcem, že jsem dokonce já přemlouval hráče k emigraci. Chtěl jsem vždycky konfrontaci. Když ten vyšetřovatel tvrdil, že Josef Jirka říkal to a to, a ukazoval mi jeho spisy, já jsem říkal: „Ne, já chci, abyste nás konfrontovali.“ Dokonce jednou, když jsme jeli s tím Jirkou na vyšetřování společně v autě a říkám mu: „Co tys tam kecal, vždyť to není vůbec pravda.“ On byl už absolutně psychicky na dně, už si s ním mohli dělat, co chtěli. Už by podepsal všechno. Tak nás odvedli do kanceláře k naší konfrontaci. Když jsem řekl, že jsem mu v autě nikdy nic neříkal, tak se rozplakal a úplně se psychicky zhroutil. Víím a věřím tomu, že Pergl, nejenom nás, ale i velké vojáky zahraniční armády, generály, nás opravdu hodně zdeptal... to nebyl člověk, to byla hyena, která tam vládla a dělala přesně to, co mu nařídili. Připravoval vlastně vyšetřovance k výsledkům. Když to všechno skončilo, tak jsem byl strašně rád, že jsem přešel na Pankrác a čekal jsem na vyšetřování.

Jak dlouho ta doba v Domečku trvala?

Bylo to od patnáctého března. Třináctého mě zatkli, pak mě převezli na dva dny na páté oddělení ke kostelu svatého Mikuláše na Malé Straně. Pak si pro mě přijel náš poručík Hůlka, což byl člen OBZ⁹, který byl u nás v armádním tělovýchovném klubu v Chuchli. Přijel si pro mě ale už i tenhle „Suchá lípa“, Pergl. Z Mikuláše mě odvezli přímo do toho vojenského vězení, na Domeček. Takže tam jsem byl od patnáctého března. Když mě vozili zpátky, tak už rozkvétal zlatý déšť. Pamatuji, že to byly květnové dny, kdy jsem slyšel tu obrovskou slávu na Kulatém náměstí. Já jsem tam byl až někdy do začátku května, kdy mě převezli, takže to trvalo sedm, možná osm týdnů.

A těch šest kamarádů, dovedete je vyjmenovat?

Kdo tam byl na tom Domečku? Samozřejmě, byli jsme tam já, Kobranov, Štock, Hajný, Španinger a Jirka, celá šestka, která byla v národním mužstvu a která byla nominovaná na mistrovství světa do Londýna. My jsme vlastně byli všichni vojáci. Někteří v základní službě, někteří už dvouročáci, kteří hráli za armádní tělovýchovný klub hokej. Reprezentovali jsme armádu a měli jsme tehdy stanoviště v Chuchli. Bydleli jsme v takové vilce a dojížděli jsme na stadion na Štvanici trénovat a hrát. Takže tam bylo všech těchto šest vojáků. Ovšem někteří odtamtud šli mnohem dřív, nešli všichni až tak jako já. Myslím, že já jsem tam byl jeden z nejposlednějších, který přešel na Pankrác.

A přitom jste byl jeden z nejmladších.

Bohužel. Samozřejmě, já jsem byl strašně naivní mladý kluk, dnes to vidím. Vůbec jsem nevěděl, co se sem šíří a co je to komunismus.

A kolik vám tenkrát bylo?

V březnu 1950 mi bylo 21 a půl roku. Já jsem vlastně na vojnu ještě vůbec neměl jít. Šel jsem jako základač, protože šel na vojnu Vofka Kobranov, což byl můj největší kamarád, se kterým jsme hráli už dva roky předtím za národní mužstvo. Tak ten mě přemluvil, že jsem se nechal

---

⁹ OBZ – oddělení československého vojenského obranného zpravodajství.

nalít na vojnu o rok dřív, i když jsem ještě nemusel. Chtěl jsem být na vojně, abychom oba hráli za armádní tělovýchovný klub.

Byl někdo z vás šesti, kdo se nepřiznal?

Určitě se přiznal Jirka s tím, co všechno oni na něj věděli. Určitě se přiznal Hajný¹⁰, ten dokonce dostal jenom rok za to, že se přiznal, že měl úmysly zůstat v zahraničí. Byl to velmi chytrý a inteligentní kluk, dělal taky lehkou atletiku a měl spojení s Václavem Mudrou. Václav Mudra se po osmačtyřicátém roce stal největším šéfem myslím toho OBZ, protože byl atlet a oni spolu dělali atletiku ve Slavii. Takže je možné, že Mudra mu tehdy trochu pomohl k tomu, že ho z celého toho případu vytáhl. Přiznal se určitě Jirka, co všechno dělal, co provázel přes hranice a všechno ostatní. Španinger se neměl k čemu přiznat, protože byl v celém tom případě úplně náhodně, ten s námi nebyl v tom Švýcarsku, kde se hlasovalo o tom, jestli zůstaneme. Štock takéž, ten měl vlastně letět poprvé v životě hrát za národní mužstvo a podle těch spisů, jak jsem zjistil, tak Štock řekl takové věci, o kterých vlastně ani mluvit nemusel. Takže ze Štocky dostali úplně všechno, co chtěli. Určitě se nepřiznal Vofka Kobranov ani já.

Jen pro zajímavost, v tom Švýcarsku jste hlasovali jak?

Ve Švýcarsku to nakonec zkolabovalo, když se emigrační skupině nepodařilo přesvědčit celé mužstvo, abychom zůstali a hráli jsme jako Československé národní mužstvo v exilu. Hlavním iniciátorem a mluvčím byl kapitán týmu Vladimír Zábrodský, který to všechno zpunktoval. Druhý den ráno řekl, že mužstvo hlasovalo a osm hráčů bylo pro návrat a šest bylo pro emigraci. Takže hlavně záleželo na něm, jak on se rozhodne. Protože kdyby se on rozhodl zůstat, tak by určitě těch osm hráčů zůstalo. Možná někteří by se vrátili, protože tehdy v té době to bylo opravdu těžké. Za člověka, kterému ještě nebylo 21 let, se museli rodiče zaručit. To znamená, že jsme věděli, že kdybychom zůstali v emigraci, tak by zavřeli rodiče a zlikvidovali celou rodinu. Kdežto ti druzí, kteří už byli starší, jako Konopásek, Roziňák, Trousílek a ostatní, žili buď sami nebo už měli rodiny a byli to lidé věkově mnohem starší než jsme byli my, dvacetiletí mladí kluci.

A vy jste byl tenkrát pro návrat, nebo pro exil?

Já jsem byl pro návrat, protože jsem nechtěl dostat rodiče do takového maléru.

A když se teď přesuneme z Domečku na Pankrác, za co vás odsoudili?

Když jsme se dostali na Pankrác, tak jsem byl v cele se dvěma vězni, kteří také čekali na soud. Byli jsme na takzvaném soudním oddělení a dostali jsme bílou pásku, a to už bylo úplně něco jiného. To už nebyla samotka, už tam nebylo žádné bití, žádný strach, že zase s něčím přijdou. Pro mě bylo nejhorší to vyšetřování, když ze mě chtěli vymlátit přiznání, že jsem byl instruován panem Bowem. Byl to šéf amerického úřadu tady v Praze, který uděloval vstupní víza do Německa, do všech čtyř zón, ať už to byla americká, anglická, francouzská nebo ruská. To byl člověk, se kterým mě seznámil inženýr Modrý. Chodil na hokej a hrát golf, jeho paní hrála golf a já jsem se s nimi velmi spřátelil. Oni si to vzali za záminku, že tento pan Bowe mě měl informovat

---

¹⁰ Přemysl Hajný – vyšetřovací spis V-2654 MV používá příjmení „Hajný“, jiné zdroje, např. MACKŮ, Jiří. *Zapřené generace. Obětovaní šampióni*. c.d., mluví o Přemyslu „Hainém“.

a já mu měl donášet vojenské špionážní zkazky o tom, co se děje na vojně. Ale u mě na vojně se nedělo vůbec nic. My jsme dělali hokej. Když jsem jim tohle vyprávěl, oni tomu nechtěli věřit a stále chtěli přiznání, jaké vojenské špionážní zprávy jsem mu dodával. On měl být hlavním instruktorem, člověkem, který mě přemlouval, abych já zase přemlouval celé mužstvo k emigraci, což vůbec nebyla pravda. Jak jsem se pak dozvěděl, byl za 24 hodin vykázán z republiky za protišpionážní službu.

Takže, když jsme přišli na Pankrác, tak tam už to bylo trochu jiné. Pro mě bylo hrozné, když jsem se tam zaučoval. Spoluvězni mi říkali, jak to tam chodí, kdy nám dávají snídani, kdy přinesou oběd. Chodili jsme na vycházky jednou denně na půl hodiny na dvůr mezi bloky pankrácké věznice. Člověk se tam něčemu učil a dostával další rady od spoluvězňů. Nejhorší bylo, když mi jednou říkali, že brzy ráno bylo slyšet ve věznici nějaký šumot. Já jsem tam vlastně přišel těsně před popravou Milady Horákové¹¹. A to samozřejmě ti vězni věděli, ti starší, kteří už tam byli několik týdnů, i měsíců, jak to chodí. Snídaně se tehdy protáhla dál a my jsme se dívali okny na dvory, jestli se tam něco děje. Ale Horáková byla popravena prakticky úplně mimo ty dvory v takovém koutě jedné budovy.

Bylo to pro mě hrozné, když jsem to zjistil. Také jsme se často dívali skrze takové půlokno, které se sklopilo. Ono se nesmělo, ale sklopilo se a tam když se člověk díval v zrcadlo, tak dohlédl až na ten dvůr. Hrozný byl pohled, když jste viděl takzvané řetězáře. To byli lidé, kteří se pokusili o útěk. Nebo tam chodili takzvaní provazáři. To byli zase lidé, kteří čekali na popravu. A ti moji spoluvězni, už se nepamatují na jejich jména, počítali, oni věděli, kolik jich je. A když najednou tam jeden chyběl, tak říkali: „Aha, tak toho už buď někam odvezli a pověsili a nebo ho odsoudili.“ Ale tihle provazáři byli vysloveně dole až úplně v podzemí v kobkách, kde čekali na popravu. A ti řetězáři, to byli zase lidé, kteří utekli z nějakého tábora nebo odjinud, a ti opravdu měli na nohách takové železné objímky a od nich řetězy a byli přikováni ke stěně. To opravdu existovalo. I v té cele se ten vězeň nemohl pohybovat. On jenom seděl na takové stoličce a nemohl nic víc dělat. Když chtěl jít „na stranu“, tak tam měl nějaký škopíček, do kterého to udělal, a když oni chodili na té procházce, tak si drželi za tělem ty řetězy, protože ty objímky měly takové výčnělky, takže museli chodit s nohama od sebe, jinak by zakopli a upadli. Můžu vám říci, že to byl strašný pohled. Pro mě jako pro dvacetiletého kluka, že něco takového vůbec existuje.

Co následovalo pak?

Tak jsem si to tam prožil až do toho soudního přelíčení a to bylo v říjnu. Předtím nás volali, chodili za námi a vyvolali nás, takže přišli naši právníci, kteří nás zastupovali. Já a Roziňák jsme tehdy měli doktora Lindnera, což byl obrovsky tvrdý právník. A ten, když si všechno přečetl, ty spisy, tak říkal: „Vás nemůžou nijak odsoudit. Vy můžete dostat jedině za tu výtržnost v té hospodě. Možná dostanete rok nebo tak, že vás odsoudí a dají někam do vojenské věznice, ale žádné ty paragrafy, které tam byly, jako velezrada, špionáž a rozvracení socialistického zřízení vám nemůžou dokázat, protože to není vůbec na důkaz a jsou to všechno jenom výmysly.“ Jenže dr. Lindner byl odvolán spolu s ostatními právníky a byli nám přiděleni obhájci ex offio. Ale nakonec přišel soud. Ten první den, když jsme si všichni mysleli, že přes všechny ty kontak-

---

¹¹ JUDr. Milada Horáková byla významná československá politička, popravená v roce 1950 ve velkém politickém procesu. Srovnej např. KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995.

ty s rodinami a přes naše právníky, určitě rodiče a manželky a děti budou v té síni (byli jsme souzeni v té velikánské síni, tak jako Horáková a jako všechny tyto případy). Mysleli jsme si, že se s nimi tam někde uvidíme, ale když nás vedli těmi chodbami, nikde nikdo nebyl. Přišli jsme až do předsálí té veliké síně a tam také vůbec nikdo nebyl. První, koho zavolali do té síně, byl inženýr Modrý, který tam vypovídal skoro půl dne. Odpoledne jsem tam byl na pořadu jen já. Ten náš soud byl vlastně dvoudenní. Hlavně jsme byli překvapeni, že soud nebyl civilní. Bylo nás dvanáct, šest civilů a šest vojáků. Jak jsme se ze spisů dozvěděli, neudělali civilní soud a udělali vojenský. A ještě prohlásili celé to přelíčení za přísně tajné, takže vůbec nikdo nesměl být přítomen v tom velikém sále než lidé, kteří měli s tím případem co dělat. Ať už to byl prokurátor, právníci přisedící soudu, předseda soudu. Viděli jsme tam jen jednoho člověka, na kterého se velmi dobře pamatuji. Byl to komunistický redaktor, Václav Švadlena, který psal do Rudého práva¹². Ten jediný tam měl přístup možná k celému tomuto přelíčení.

Jak jste to soudní přelíčení vnímal?

My jsme si mysleli, že to bude lehké, že nás zproští těch návrhů na tresty. Když jsme viděli, že předseda soudu začal jednat o těchto trestech, tak jsme si přesto mysleli, že z toho vyjdeme možná s nějakým lehkým trestem. Druhý den jsme tam seděli Bóža Modrý a já a šli na pořad všichni ti další, Roziňák, Konopásek, Macelis, Jirka, Štock, Španinger a hospodský Ujčík, který také dostal tři roky za to, že nezabránil výtržnosti v té své hospodě. Když jsme čekali na vynešení rozsudku, stáli jsme tam všichni a čekali.

Jaké byly rozsudky?

Slyšeli jsme řeč předsedy, kdy jsme byli zproštěni trestu smrti, ale dostali jsme: inženýr Modrý 15 let, já 14 let, Konopásek 12 let, Roziňák a Kobranov 10 let, pak byly další tresty, 6 let dostal, myslím, Jirka, 3 roky dostal Červený, 2 roky dostal Macelis, Hajný dostal rok a Španinger dostal tři čtvrtě roku. Hospodský Ujčík dostal tři roky. Najednou jsme stáli absolutně skleslí, protože jsme byli postaveni před něco, o čem jsme věděli, že se dá už těžko zrušit. Samozřejmě, po poradě s našimi právníky, kteří tam byli, se nás všech pět, kteří jsme dostali ty tresty velezrady a špionáže, ihned odvolalo k Nejvyššímu soudu¹³. Nás pět, co měli těch 15, 14, 12 a 10 let, se odvolalo. Byli jsme uvedeni zpátky do cel a já si dodneška pamatuji takovou velmi zábavnou historku. Když jsem přišel do cely a tam byli ti dva moji vězni, oba už byli odsouzení, ten jeden měl snad 20 let a ten druhý měl snad 18 let, a tak jsme přišli a oni říkali: „Tak kolik jsi vyfasoval?“ Já jsem řekl: „Čtrnáct.“ A oni říkali: „Prosím tě, to nic není, to odsedíš na žiletce.“ Já jsem říkal: „Co? Na žiletce? Čtrnáct let na žiletce, to snad není možné.“ A oni říkali: „To se tady takhle říká, když člověka nepověsí a uteče z toho soudu s nějakým trestem a může žít dál.“

Co následovalo po soudu?

Čekali jsme dlouhou dobu na soudním oddělení a nějak v říjnu nebo v listopadu nás najednou vyhnali ven a naložili do autobusu, celou eskortu. Bylo to možná kolem třiceti lidí. My jsme byli spolu. Já se pamatuji, že jsem byl spoutaný s rukou Červeného, brankáře Červeného, a naložili nás do autobusu. Před autobusem jelo auto, za ním taky auto. Policie. Odjízděli jsme

¹² Rudé právo byl před rokem 1989 hlavní stranický deník KSČ.

¹³ Nejvyšší soud je označení soudního orgánu, který v jednotlivých státech plní různé funkce – zpravidla jde o orgán, který rozhoduje v poslední instanci a proti jehož rozhodnutí už není přípustný opravný prostředek.

pryč a nevěděli jsme, kam jedeme, jestli jedeme do nějaké věznice nebo na nějaké tábory. Od spoluvězňů jsme byli informováni, že existují buď věznice, nebo tábory. Najednou jsme se objevili ve věznici Bory¹⁴. Odvázeli nás všechny do věznice Bory. Když jsme tam přijeli, tak to bylo hrozné. To uvítání, když jsme šli po těch chodbách na hlavní kulaté náměstíčko a do těch chodeb... Myslím, že to bylo běčko... Tak tam začal veliký cirkus. Tam na nás začali řvát bachaři, dávali nám pěkná jména. Někteří vězni si dokonce dělali legraci a i ten Zlatko Červený si dělal strašnou legraci. Tak jsme dostali pendrekem a seřadili nás. Ať už to byl Trepka¹⁵, ať už to byl Brabec¹⁶ a všichni ti ostatní bachaři. A to uvítání, to bylo hrozné samozřejmě. To jsme se museli svléknout, dostali jsme pytel, ve kterém byly vězeňské šaty a věci. Legrace byla, když třeba já jsem měl kalhoty až po krk, tak mi je vzali a vyměnili mi je s někým druhým, kdo zase měl jiné. Oblékli nás do těch mundurů a za chvíličky tam přišli chlapi a odvedli nás. Vlastně ještě když jsme tam přijeli, tak nás odvedli nahoru do místnosti a tam nás vyfotografovali. Ještě v civilu, zepředu, en face, tady jsem měl už svoje vězeňské číslo. A pak nás zas svedli dolů, přišli holiči a ostříhali nás dohola. A to byly strašně hezké historky. Pamatuji se, že když nám dávali ty mundury, tak Zlatko Červený, což byl veliký šprýmař, říkal, u kterého krejčího šijeme, že takové šaty ani Bárta nemá – to byla největší vyhlášená krejčovská firma na Příkopech, kde šili hlavní potentáti a boháči. Samozřejmě hned dostal přes hubu, hned ho ztřískali. A další legrace byla, když nás oholili, já jsem měl na hlavě velkou tržnou ránu a bylo vidět, že je tam takový šlic, tak ten Zlatka si zase neopomenul udělat vtíp: „No hezky to máš sešitou tu hlavičku, ty se budeš líbit,“ a dostal zase nářez. Ti bachaři nás tam mlátili hlava nehlava. Takže nás takhle vyoblékli, vyfotili nás v civilu, vyfotili nás už ve vězeňském – ty fotografie já všechny mám a když se na ně podívám, tak se taky zasměju. A pak už nás rozstrkali na kobky, kde jsme byli buď na samotkách, nebo ve dvojicích a tam už začal ten vězeňský život, kdy jsme se museli podřídít všemu, co bylo. Když bachař kopnul do dveří a něco požadoval, tak to člověk musel dělat.

Jak probíhala vaše první nucená práce?

Vždycky každé ráno nám hodili pytel špinavých husích perutí a brk. Vedle toho druhý pytel, když jsme byli ve dvojicích. Museli jsme drát peří, museli jsme se naučit trhat ta brka a to malé peříčko dávat zase do druhého pytle. Norma byla strašně veliká. Smrad z toho peří, který s ním dovezli také. Museli jsme natrhat všechno peří, které dovezli. Já už přesně nevím, jednu dobu to bylo asi 33 dkg, pak to zvýšili až na 60 dkg. V knihách to chlapi z Borů popisují. Jestliže to člověk neudělal, nedostal jídlo. Opravdu tam byla práce strašně těžká. Například pro lidi, kteří to v životě nedělali, kteří měli třeba chromé prsty a nemohli. Někteří jsme to udělali, pak už jsme v tom uměli tak chodit, že jsme třeba tomu druhému pomáhali. Když jsem viděl, že já už mám asi těch 60 dkg a ještě si pro to večer nepřišli – to jsme měli na celý den – tak jsem honem pomáhal tomu druhému. Ale oni to odnesli a před vámi to nevážili, takže ani jste nevěděli, jestli jste splnil nebo nesplnil. Nevěděli jste, jestli vám dají tu čtvrtku chleba nebo tu polívku nebo nějaký hrách nebo kroupy nebo něco, co tam ti chodbaři nosili. Takže člověk nevěděl a byl odkázán na milost nebo nemilost bachařů, jestli to uznají nebo neuznají a jestli vám dají

¹⁴ Jde o věznici Plzeň-Bory.

¹⁵ Mjr. Trepka byl velitel oddělení samotek a pozdější náčelník ve věznici Plzeň-Bory. Je známý svými krutostmi a násilnostmi páchanými na věznicích. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. Násilí páchané na politických věznicích na Borech v letech 1948–1952. In *Paměť a dějiny*, č. 4, 2008, s. 123.

¹⁶ Dozorce Brabec vynikal opravdovou krutostí vůči vězňům. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Násilí páchané na politických věznicích na Borech v letech 1948–1952*, c.d., tamtéž.

najíst. Takže i tam byl krutý čas a prožili jsme tvrdé dny a měsíce, než přišel jednou jeden den, kdy nás vytáhli z těch kobek dole, z toho béčka ,a převedli nás na jiné oddělení, myslím, že to bylo děčko.

Jak to vypadalo tam?

To už byly velké cely, tam bylo pět cel, kde bylo deset kavalců, dá se říci postelí. Tomuto oddělení, jak jsem potom zjistil, se říkalo „Kreml“¹⁷ a na tom oddělení bylo asi padesát vězňů, v každé kobce bylo deset lidí. Byly tam několikery katry, to znamená několik železných mříží. Od každých těch mříží měl klíč jiný dozorce, takže se tam jeden dozorce nemohl dostat, vždycky museli otevírat dva nebo tři. A na tomto oddělení byl takzvaný výkvět národa, nejen generálové, ale i poslanci, byli tam kněží, byli tam vysocí důstojníci nejenom východní armády, ale i západní armády, letci anglické perutě, starostové Brna, Lenory¹⁸ a různých měst, kteří převáděli lidi. Mezi nimi byl i Francouz Gervais Garcette, syn starosty města Bordeaux, který byl taktéž odsouzen ve velkém případu. Mezi těmito deseti lidmi byl život zase trochu jiný. Předtím jste byl jen s jedním člověkem a nikdy jste se neviděl s jinými. Nanejvýš když jsme šli na vycházku, která byla povinná (šli jsme se půl hodiny projít mezi těmi baráky, protože borská věznice je stavěná do takové hvězdy). Takže člověk viděl, že tam chodí i druzí, poznal, že támhle chodí třeba jeho kamarád nebo známý. Chodili jsme se také, myslím, jednou týdně koupat pod sprchy, a to bylo všechno. Až teprve, když jsme se dostali na toto oddělení, na ten „Kreml“ tak to bylo něco jiného, tam už vládl jiný život. Já pamatuji, že jsme dostávali také jídlo, byli tam chodbaři, kteří roznášeli, dávali jídlo, dávali ráno snídani, čtvrtku chleba a kafe, potom oběd do ešusů.

Máte z této doby nějakou pozitivní vzpomínku?

Na „Kremlu“ jsem si později uvědomil, že jsem v úplně jiném vězeňském zařízení. Já, jako mladík, který nevěděl, co se dělo ve světě, jsem tam dostal takové školení, na které strašně rád vzpomínám. Říkám, že to byla pro mě první univerzita. Ti lidé mi otevřeli oči. Náčelník generálního štábu vyprávěl o západní frontě. Pravomil Raichl¹⁹, který ležel vedle a který byl takovým mým duchovním otcem, mi vykládal o Rusku. Jak utekl a jak byl v gulagu²⁰, jak byl takový hlad, že když tam někdo umřel, tak ho snědli ... to mi lezly oči z důlků. Nebo když mi kněží vyprávěli, co s nimi všechno vyváděli, než je odsoudili. Já jsem tam byl potom společně s jedním generálem a to byl generál Paleček, šéf výsadkářů západní fronty, který byl odsouzený na doživotí. Tam byla spousta generálů a také pan Podsedník, to byl starosta Brna, kterého odsoudili, protože to byl národní socialista. Dále tam byl Červenka, starosta šumavské Lenory, který vykládal, kolik lidí převedl přes hranice a kolik velikých potentátů převedli tehdy do Německa, a další zkazky. Také tam byl poslanec za lidovou stranu Herold, který vykládal, co se dělo po pětačtyřicátém roce v parlamentu, jak se hádali a nakonec tam sehráli divadlo a pak se šli vozrat a byli nejlepší kamarádi, ať už byli z té strany, nebo z druhé strany. Získával jsem

¹⁷ **Kreml** je historický opevněný komplex budov v centru Moskvy, který slouží mj. jako sídlo ruského (a dříve sovětského) prezidenta.

¹⁸ Obec **Lenora** se nachází v okrese Prachatice, kraj Jihočeský.

¹⁹ **Pravomil Raichl** je jeden z významných hrdinů druhého a třetího odboje. Dvakrát byl odsouzen k trestu smrti, jako notorický útekář utřil četná zranění za druhé i studené války; přežil gulag, Bory, Vojnu i Leopoldov. Je považován za legendu. Zemřel v roce 2002 ve věku 81 let.

²⁰ **Gulag** bylo jedno z oddělení tajné policie Sovětského svazu řídicí a spravující systém koncentračních a pracovních táborů SSSR. Slovo gulag se posléze přeneseně používalo pro označení sítě táborů nebo i jednotlivých táborů pod správou této instituce. Srovnej APPLEBAUM, Anne. *Gulag: Dějiny*. Praha: Beta Dobrovský, 2004.

veliké vědomosti a naučili mě tam všemu – na těchto celách se také pracovalo. Nesměli jsme chodit ven na práci, i když ti, co měli malé tresty, chodili z té věznice do dílen pracovat. My jsme nesměli, ale vozili nám tam různé věci, ať už to byly vlaječky, které jsme museli lepit na špejle, nebo jsme dělali patentky, velvety, které tam dovezli od firmy Koh-i-Noor²¹, a na všechno byla norma. Pak jsme tam čistili stříbro, které nakradli na všech možných zámcích a hradech a přivezli tam v dezolátním stavu. My jsme ho museli čpavkem a takovou bílou křídou čistit, až se vyleštilo. Dokonce nám tam dali i šicí stroje a my jsme se museli naučit na těch šicích strojích šít třeba kabely, ať už z látky, nebo z kůže. Pracovali jsme tam s kůží, dělali jsme řemeny a nakonec jsme dělali i takzvaná sisalová povřísla do samovazačů a museli jsme navlékat špulky. Všechno bylo znormované a každý musel tu normu udělat, záviselo na tom jídlo. Takže těch 10 lidí, to už byl kolektiv a ten pracoval. Nejkrásnější bylo, když v sobotu odpoledne, už nevím, jestli ve tři hodiny nebo v pět hodin, zavřeli všechny katry a my jsme věděli, že až do pondělního rána se nebude nic dít, že nikoho nikam nevytáhnou na vyšetřování. Vždycky v sobotu nebo v neděli odpoledne měl jeden z té kobky za úkol připravit si příběh nebo historku, o které chtěl mluvit. Byla to tam univerzita, obrovské školení, které to člověku dalo. A my jsme pořád čekali na to, kdy bude vyřešeno odvolání Nejvyššího soudu. Pořád jsme žili v obrovské naději, že ten trest bude zrušený a dostaneme místo čtrnácti let třeba jen rok nebo dva. Takže v člověku pořád ještě žila naděje a to, že se z toho kriminálu dostane.

A kdy to přišlo?

Hrozné bylo, že byl podzim a my jsme byli pořád na těch kobkách. Nás pět, kteří jsme se odvolali, bylo na tomto „Kremlu“. Na každé kobce byl jeden, Bóža Modrý, já, Kobranov, Roziňák, Konopásek. Všichni jsme to prožili. Bylo to blízko plzeňského zimního stadionu – slyšeli jsme, že padl gól, že tam hrají hokej, a my tady ve věznici, v kriminále s návrhem tolika let vězení. Ta psychická stránka v člověku, to bylo něco hrozného, uvědomit si, že je konec života... mně bylo dvacet, a když jsem si uvědomil, že tam budu čtrnáct let, tak jsem si říkal, že až ve třiceti čtyřech vyjdu ven, tak už můžu akorát tak kopat brambory, a ne hrát hokej.

A kdy tedy přišlo to vyjádření?

Ta naděje pořád žila, až najednou nám oznámili, že odvolací soud bude 22. prosince v padesátém roce. Tak jsme čekali, co se stane. Přišli pro nás, tak jak jsme byli oblečení ve vězeňském mundúru, nás naložili do antonu. Před námi i za námi zase motorky a auta s kulometry. A my jsme pořád věřili, že se aspoň u toho soudu zase sejdeme s rodiči, s dětmi...

S těmi jste se do té doby vůbec neviděli?

Vůbec jsme se s nikým neviděli. Absolutně. Odvezli nás znovu k tomu soudu, jako dnes si to pamatují, a čekali jsme. Předseda toho soudu byl doktor Kruk. Pak nás zavolali. Nás všech pět tam stálo, nejdřív mluvil prokurátor, pak naši obhájci znovu mluvili o tom, že není nic dokázáno. Stále tvrdili, že sice bylo podezření, ale že nebyl důkaz, a že jsme de facto nic neudělali, takže nás nemohli odsoudit. V tom nás naši obhájci drželi a my jsme tomu tak i pořád věřili. Ale prokurátor to byla strašná svině. On tam o mně četl různé protokoly, dokonce vyjádření

---

²¹ Koh-i-Noor Hardtmuth a.s. je český výrobce psacích a výtvarných potřeb.

domovnice z domu, kde my jsme žili, kde měl můj otec krám, řeznictví a uzenářství v Podbabě²². A tuto domovnici otec vydržoval nejen za války, a dával jí všechno možné. A ta o mně napsala, protože to byla komunistická důvěrnice, nebo jak se jim tehdy říkalo, že jsem poslední výhonenk zlaté pražské mládeže, který je potřeba uříznout. Mně šly oči do sloupu, když jsem slyšel, co o mně napsali lidé z našeho bydliště, kteří mě znali a pro které jsem byl slavným člověkem. A tak ten prokurátor nás znovu strašně očernil a žádal potvrzení soudu ve výši našich trestů, ale my jsme pořád věřili. Doktora Kruka si pamatuji jako dnes, takhle se mu třásly ruce, kapal z něj pot a byl úplně mimo. Ten člověk určitě dělal něco, co bylo proti jeho vůli. Třesoucím hlasem tam pronesl, že všechny tresty jsou schváleny Nejvyšším soudem.

Co vám tehdy proběhlo hlavou?

V ten okamžik si pamatuji, že i ten Bóža Modrý, který pořád vystupoval hrdinně, řekl: „Tak kluci, spadla klec. Teď už nám nepomůže nikdo.“ Zkrátka i ten Nejvyšší soud potvrdil rozsudky Státního soudu a už jsme věděli, že se nedá nic dělat, že jediné buď přežít celou tu dobu, anebo milost prezidenta republiky, anebo propuštění na dvoutřetinový, nebo i poloviční trest za dobré chování a dobrou pracovní morálku. Všichni vězni se tak nějak utěšovali něčím, že tam nebudou celý trest, který jim byl uložený, a že se dostanou ven. Totéž bylo v pozdější době, když jsem se dostal na tábory, ať už to byly tábory na Jáchymovsku, nebo na Příbramsku. V každém vězni žila jiskřička naděje, že to buď praskne, že musí dojít k převratu nebo i k válce a že budeme propuštěni. Anebo že budeme propuštěni na podmínku, obnovení soudu nebo něco podobného. Já se pamatuji, že když jsme se vraceli toho 22. prosince, dva dny před Štědrým dnem, a vím, že před pankráckou síní stáli rodiče, sestry, že tam byly děti těch chlapců a spousty lidí, a vůbec je dovnitř k tomu přelíčení nepustili.

Měl jste možnost někoho z nich spatřit během vyšetřovací vazby?

Ne. A mám takovou vzpomínku na to, když jsme přijížděli do Prahy. My jsme jeli autem jen z Pankráce do věznice na Bory. Když jsme jeli z Bor na to přelíčení, tak jsme jeli vlakem. Oni nás, spoutané k sobě, odvezli v antonu na nádraží do Plzně. Tam jsme měli už rezervovaný vagon s kupé, které bylo obstoupené policií, a nikdo tam nesměl. Takto jsme jeli do Prahy, a když jsme přijeli na pražské Hlavní nádraží, Wilsonovo nádraží, tak ten vlak speciálně zastavil na první koleji. Vyvedli nás z vagonu přímo do vládního salonku, který tam existuje, a v tom salonku jsme čekali na další anton z Pankráce, který nacouval těmi zadními dveřmi až ke vchodu a my jsme rovnou z té místnosti vlezli do antonu a tak nás odvezli na Pankrác. Samozřejmě jsme zajeli rovnou dovnitř do Pankráce, takže nás nikdo nemohl vidět. Když jsme seděli v tom vládním salonku, tak jsme se na sebe všichni podívali, to nám dovolili i promluvit mezi sebou, mezi námi byli pořád esenbáci, a my jsme říkali: „Tak kluci, vidíte to? Před rokem nás vlak také zavezl na první nástupiště, tady nás vítala vláda, Zápotocký²³, všichni ministři, celá Praha nám klečela u nohou. A dneska nás vyvezli zase do toho stejného salonku, ale už jen jako odsouzené vězně, kteří si jedou možná pro lepší rozsudek.“ To pamatuji jako dnes, ale už nevím, kdo to řekl. Takže jsme vzpomínali, že ani ne rok poté jsme byli pro národ něco úplně jiného. Zpátky zase toutéž cestou, do salonku, ze salonku, do vlaku, vlakem zpátky na plzeňské nádraží, tam

²² Podbaba je místní název části pražské čtvrti Dejvice.

²³ Antonín Zápotocký – tehdejší předseda československé vlády, pozdější prezident republiky.

další anton, který nás odvezl na Bory. Vrátili jsme se zpátky do těch kobek a tam jsme pracovali tak, jak jsem už říkal.

Jak vypadal každodenní život politického vězně v kamenné věznici?

Pro mě bylo štěstí, že já jsem byl z těch padesáti lidí, co tam byli převezeni, nejmladší. A zrovna tehdy odešel některý z těch vězňů, který dělal chodbaře, na lágr a velitel Trepka mě ustanovil chodbařem. Já jsem nevěděl, co to je, ale vytáhli mě ven a já koukám, že mým šéfem byl generál Paleček, ten největší válečný hrdina. To byl strašně dobrý pán, který mě naučil veškeré vězeňské povinnosti. Já jsem najednou nejen dával jídlo, naléval polévku a společně jsme dávali jídlo do ešusů a strkali je do okýnek, do dveří, kde si to od nás ti vězni brali, ale měl jsem najednou přehled a věděl jsem o všem, co se tam děje. Paleček mě naučil různé fígle, například jak pronášet moták z jedné kobky na druhou. Když jsme vylévali s odpuštěním ty čůranky a hovna, dezinfikovali ten kýbl a strkali je tam zpátky a bachař byl někde mimo, tak jsme tam strčili kus papíru, který jsme dostali na jiném žanku, a bylo na něm napsáno kam ho dát. Nebo když se nalévala polévka, tak jsem měl v ruce moták a zamrkal jsem na toho, komu jsem naléval a pustil mu ten moták do polévky a on věděl, že tam má nějakou zprávu. To už pro mě bylo něco vynikajícího. Také jsem chodil pro jídla na hlavní centrálu, takže jsem viděl denní život ve věznici. To bylo bezvadné a já mohu říct, že tehdy jsem trošku pookřál, i když jsem pořád viděl, že mám čtrnáct let, a nevěděl jsem, jak to bude dál.

Jak jste se dostal na Jáchymov²⁴?

Nemohu říct přesně, kdy to bylo, ale stalo se to asi za rok, někdy v roce 1951. Najednou přišel transport, asi rušili „Kreml“, protože některé z nich odvezli do Leopoldova, další jinam a nás všechny odvezli na Jáchymov. Přijeli jsme do Vykmánova u Ostrova nad Ohří, tam byl hlavní seřazovací tábor a z toho tábora nás rozdělili na různé tábory. Já jsem byl krátkou dobu hned vedle tohoto tábora, tam byl tábor eLko, kterému se říkalo tábor smrti, protože tam se ruda drtila, třídila, dávala do barelů a posílala do Ruska. To byl tábor, který byl opravdu táborem smrti. Kdo tam byl delší dobu, tak už jen z toho prachu a záření trpěl takovou újmou, že to někteří nevydrželi ani měsíc, jiní dva nebo tři měsíce a půl roku a někteří si odnesli újmu na celý život a zemřeli na rozklady krve, svalové tkáně, kostí a tak podobně. To byl nejhorší tábor. Já jsem tam byl jen vysloveně krátkou dobu, možná týden až čtrnáct dní a nedostal jsem se na tu drtírnu, dělal jsem tam jen pomocné práce. Pak přišel další transport, odvezli mě nahoru na Jáchymov a tam už jsem prošel spoustou všelijakých táborů. Jeden z nejhorších táborů byl Nikolaj nahoře nad Jáchymovem. To byl tábor, kde ještě byli němečtí retribuční²⁵, to byli lidé odsouzení v pětačtyřicátém roce. Tam vždycky velitel a „táborák“ zorganizovali v noci, někdy i přes den, takovou trestní výpravu. Vlítli na baráky a tyto státní vězně vyhnali ven, kde stáli

---

²⁴ **Jáchymov** je lázeňské město v okrese Karlovy Vary, nedaleko hranic s Německem. V místních dolech za dob socialismu byly zřizovány trestanecké pracovní tábory, kterým političtí vězni říkají „koncentrační“. Historici se drží spíše termínu pracovní tábor – koncentrační tábor je mnohoznačný termín spojený s nacismem. Koncentrační tábory existovaly už na konci 19. století v Jižní Africe, byly to tábory Velké Británie při búrských válkách. V bývalém Československu nebyli v pracovních táborech jen političtí vězni, původně tam byli retribuční a až pak tam byli posíláni političtí a kriminální. Držení vězni (zejména političtí) sloužili v dolech jako levná pracovní síla. Srovnej: BURSIK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, c.d., s. 212.

²⁵ **Retribuční vězni** – vězni odsouzení podle tzv. retribučních dekretů za spolupráci, kolaboraci s nacistickým Německem. Státní vězeň = politický vězeň; další kategorie byla „vězeň kriminální“.

někdy i v mrazu, a na těch světnicích všechno rozházeli a rozkopali. Kde jsme měli ve skříňkách jídlo, tak ho rozdupalí a vyházeli. To bylo opravdu hrozné.

Na jakých táborech jste byl vězněn?

Pokud se pamatuji, tak prvním táborem byl Nikolaj, potom jsem přešel na XII, odtud jsem se dostal na Prokop, odtamtud na Ležnici, z Ležnice znovu na X, a potom jsem byl na té XII. Tam jsem se dostal bohužel za podezření z útěku. Jednou jsem byl s partou, která se pokusila o útěk. Já jsem jim dělal krátkou dobu takového odbíhače, odvážel jsem kámen od čelby na překopu k těžní věži. Tato parta mě jednou v neděli nevzala na směnu a v neděli večer se pokusili o útěk. Já mohu říci, že jsem měl možná znovu životní štěstí, nebo možná smůlu, že jsem se toho nemohl zúčastnit. Oni měli už dávnou domluvenou partu, která se pokusí o útěk, a dokonce jim pomohl jeden příslušník hlídací čety. Nejhorší ale bylo, že je pochytili a postříleli, a když je přivezli zpět na ten tábor, hodili je tam na zem jako kus hadru a celý tábor kolem nich musel pochodovat, a běda když někdo smekl čepici nebo udělal křížek. To hned dostal od příslušníka pendrekem po hlavě a málem ho srazili k zemi. To bylo hrozné, vidět mrtvé, zastřelené kamarády. Byla to téměř celá parta toho Kukala, která se pokusila o útěk, a ten se jim nepodařil. Já jsem s nimi několik směn spolupracoval a na základě toho mě z tohoto tábora odvezli do Ruzyně²⁶. Mohu říci, že v Ruzyni jsem prožil něco podobného jako na Domečku. Stále ze mě chtěli vytřískat, že jsem o tom útěku věděl, a že jsem neinformoval Státní bezpečnost. Věděl jsem trochu, ale netušil jsem, že ta parta byla už dávno domluvená. Kukul pak o tom útěku napsal knížku,²⁷ a když jsem se s ním setkal, napsal mi do té knížky věnování: „Utekli jsme tobě. Díky Bohu.“ Tím, že mi utekli, mi vlastně zachránili život, protože kdybych s nimi šel, tak by mě možná zastřelili tak jako ty ostatní. Takže pak jsem si prožil pražskou Ruzyň.

Jaké máte vzpomínky na ruzyňskou věznici?

V Ruzyni jsem byl možná půl roku a pořád se ze mě snažili dostat, že jsem o tom věděl. A znovu tam na mě byla udělaná taková past. To bylo v době, kdy už jsem byl úplně na dně a nevěřil jsem, že se z toho dostanu. Jednou jsem dokonce slyšel dole v kobkách zpívat internacionálu. Chodili lidé a křičeli a zpívali internacionálu²⁸ a ti bachaři je mlátili hlava nehlava... Slyšel jsem ty nářky... A on to byl Slánský a spol.²⁹ Tam vedle na kobkách byla celá ta internacionální banda Slánského, kterou pak odsoudili k trestu smrti. A na mě tam nasadili jednoho kněze, nevím, jestli to tedy byl opravdu kněz, ale prohlašoval se za něj. Věděli, že už jsem na tom psychicky velmi špatně. Kněz chtěl, abych napsal moták rodičům, aby o mně věděli. To bylo několik měsíců, kdy vůbec nikdo nevěděl, kde jsem a jestli už jsem mrtvý, jestli mě zastřelili. Ten kněz mě donutil, abych napsal moták rodičům, a speciálně své sestře, která stále pracovala v kanceláři Martina Bowa. Oni totiž chtěli znovu dokázat, že jsem měl spojení s touto kanceláří, i když už tam ten pan Bowa dávno nebyl a byl tam někdo úplně jiný. Říkal, že prý má dobré spojení přes

²⁶ Ruzyně je čtvrť hlavního města Prahy. Ruzyňská věznice je známá mimo jiné také tím, že zde v dobách komunistické totality byly vězněny některé významné české osobnosti.

²⁷ KUKAL, Karel. *Deset křížů*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2003.

²⁸ Internacionála je mezinárodní hymna dělnického hnutí, kterou v řadě zemí zpívají kromě komunistů také socialisté a sociální demokraté.

²⁹ Politické procesy byly namířené proti všem složkám společnosti a nevyhnuly se ani vedoucím představitelům komunistické strany. Státní bezpečnost se od roku 1950 soustředila na hledání „nepřítele ve vlastních řadách“. Hlavním obviněným byl nakonec vybrán generální tajemník komunistické strany Rudolf Slánský.

A. Bubník na důlním nákladním vozíku, tzv. Ivanovi.
Památník Vojna, léto 2008.
Archiv: T. Bouška

vymýšleli, protože mě chtěli ještě znovu dostat do nějakého maléru, aby mi znovu mohli přidat. Když někoho chytli na útěku nebo při spojení přes civily, tak udělali nový proces a přidali vám třeba pět let. A já jsem se vlastně takhle zachránil tím, že se provalilo, že je to falešné.

A z Ruzyně jste se ještě vrátil zpět do Jáchymova?

Samozřejmě. Zavezli mě zpátky na šachtu, na tu XII, ale tam jsem byl krátkou dobu. Já jsem totiž měl tu smůlu, že jsem byl na oblečení poznamenaný tak ... my jsme měli takové kalhoty a na nich byly bílé pásky. Kdo měl jeden pásek, tak ten to měl dobré, kdo měl dva, to už byl nebezpečný člověk, na kterého si už ti na věžích dávali pozor. Já jsem měl ještě na zádech takový kruh, jako značku zákaz zastavení, a to značilo, že jsem nejnebezpečnější člověk na srocování lidí a na organizování. Takže celou tu dobu, co jsem byl na táborech na Jáchymovsku, když byly svátky vánoční, květnové události nebo jakékoliv jiné svátky, tak mě šoupli do korekce, jakmile jsem vyfáral ze šachty ještě mokrý a špinavý. Korekce byla věznice, která byla na tom táboře. Tam byly kobky a já jsem tam musel strávit ty svátky. Také jsem se nesměl pohybovat po táboře, protože jakmile ke mně přišli kamarádi a byli jsme dva nebo tři, tak už na té věži začala houkat siréna a už upozorňovali, že se nesmíme srocovat. Stále čekali, že se chystá útěk nebo něco takového. Tímto označením jsem trpěl až do konce vězení na lágrech.

Pamatujete si vězeňské číslo, které jste v Jáchymově měl?

První číslo jsem měl 1257, ale dál bych se musel podívat do dopisů, které mi psali rodiče. Ti vždycky museli napsat číslo vězně a „Bory“ nebo „Karlovy Vary“. Takže jsem měl asi tři čísla, ale první bylo 1257.

Když byste to měl shrnout, co se vám vybaví, když slyšíte jméno Jáchymov?

Obrovské utrpení lidí toho největšího a nejlepšího ražení, kteří byli Čechoslováci, lidé, kteří šli za svým přesvědčením a vírou. Lidé, kteří věděli, co je to komunismus, a bojovali proti němu. Já si myslím, že Jáchymov bylo utrpení národa, které se nedá nikde a nikdy zapomenout.

Děkuji za rozhovor.

Jindřiška Havrlantová (1929)

Jindřiška Havrlantová se narodila 28. října 1929 v Rajnochovicích v rolnické rodině. Za druhé světové války pomáhala partyzánskému hnutí, kvůli kterému byla 8. února 1945 se svými rodiči zatčena a uvězněna v brněnské věznici na Cejlu. Ještě před koncem války byla z vězení propuštěna. V roce 1952 začala působit v protistátní odbojové skupině Libuše 23, která přechovávala zbraně, posílala do zahraničí vysílačkou různé zprávy a ukryvala své kamarády před komunistickým režimem. 8. března 1954 byla se svým otcem zatčena a 14. srpna téhož roku odsouzena k 18letému trestu odnětí svobody. Za svůj vězeňský život prošla věznicemi, které se nacházely v Uherském Hradišti, v Praze na Pankráci, v Chrudimi a nejdelší dobu svého trestu strávila v Pardubicích, odkud byla 20. února 1963 propuštěna na svobodu. Později se provdala, porodila čtyři děti a v současnosti žije v malé vesničce u Nového Jičína.

My jsme totiž nechtěli jenom svobodu pro sebe, ale chtěli jsme ji pro všechny. Když jsem si to promítala, tak jsem takřka nic neudělala. Vždyť to bylo jenom moje přesvědčení.

Rozhovor s Jindřiškou Havrlantovou

Tazatelka: Klára Pinerová

Na začátku bych se vás chtěla zeptat na vaše dětství a kde jste se narodila.

Narodila jsem se v Hostýnských horách 28. října 1929. Ještě jsem neměla ani šest roků a nastoupila jsem do školy. Měla jsem ještě o čtyři roky starší sestru a strašně ráda jsem měla její knížky. A ještě mně nebylo ani šest roků a uměla jsem počítat po dvou do desíti. Jenomže u nás bylo strašně moc práce. Mně bylo pět roků a dali mně dvě krávy. Ale dnes jsem nakonec ráda. Škola mě hrozně zaujala, takže jsem se ráno ve čtyry hodiny budila, abych nepřišla do školy pozdě. Byla to totiž hodina cesty. Škola byla spíš až na konci dolních Rajnochovic.

A školu jste měla ve vesnici?

Ano, ta byla v Rajnochovicích a bylo na ní napsané „Naším dětem“. Byla to osmiletka, ale byly tam jenom čtyry třídy. Vycházela jsem s vyznamenáním, ale to mi nepomáhalo, protože jsem stejně nikam nešla. Když mi bylo devět roků, zemřel Tomáš Garrigue Masaryk. Přišli jsme do školy a tam byl černý prapor. Pak přišel řídící a řekl: „Děti, přijdte zítra a doneste každý kytku.“ Dostali jsme tenkrát volno a nevyučovalo se asi tři dny. Každé děcko přineslo nějakou kytku. Tenkrát od těch svíček shořela tabula. Vzpomínám si, že moja maminka říkala: „Co bude?“ Protože měli Masaryka velice rádi. A babička řekla: „Bude válka.“ A nakonec byla.

Jak jste měli velké hospodářství?

My jsme bydleli na Bílové, na pasekách. Tam bydlelo jen pár lidí, asi sedm chalup. Každý měl kousek pola a tým jsme se živili. Měli jsme krávy asi tak tři, čtyři, kterými jsme obdělávali pole, chovali jsme prasata a drůbež. Za války jsme měli určenou dodávku. Museli jsme odevzdávat vepřové a hovězí maso, máslo a vejce. Oni za nedodání dávali postihy, například pokutu. Ale my jsme neměli tenkrát kde vzít peníze. Byli jsme rádi, že jsme vyžili. Předepsali nám za rok metrák másla. Máslo jsme odevzdávali každé pondělí, tedy jedenkrát za týden. Kolikrát jsme si nemohli ani sami pro sebe nechat vajíčko. Ale dostávali jsme za to peníze. S dodávkami jsme museli vždycky na obec, německé kontroly k nám nikdy nepřišly. V obchodě jsme většinou kupovali jen sůl a kvasnice.

Byla v Rajnochovicích ubytovaná nějaká německá hlídka?

V Rajnochovicích bylo velké skladiště československé munice. Po roce 1939 Němci všechno odvezli. Jak jsem říkala, Němci moc po horách nechodili, ale ve vesnici byli. Kontrolovali obecní úřad i obchodníky. Jednou přišli i k nám, to jsem byla doma sama. Chtěli jen vědět cestu z Bílové do Rajnochovic. Byli velmi slušní a za radu mi všichni poděkovali. Já jsem se jich ale bála.

Vzpomínáte si na začátek protektorátu?

To tenkrát přišly strašné časy. Já jsem to tenkrát prožívala s tatků, protože tatka se velice zajímal o politiku. Rádio jsme neměli, protože jsme neměli ani elektriku. Tu nám zavedli až v roce

1948. U hajného měli rádio na baterky. Jak nás tenkrát Hitler zabral, šel to tatka poslouchat. Když pak od hajného přišel, říkal: „Je to smutné. Naši byli tak odhodlaní bojovat, ale to by bylo zbytečné, to by byla zbytečně prolitá krev.“ A já jsem to tenkrát tak strašně vnímala, protože to se týkalo i mě. A pak to začalo. Na Bílové nás tam bylo sedm chalup, jen v jedné chalupě nebylo dětí. Tatínek se kamarádil se sousedama, kteří byli tak trochu přes kopeček a jedenkrát přišli k nám, že by k nám přestěhovali parašutisty. Jmenovali se Měsícovi. Říkali, že se u nás na dlouhý čas nezdrží. Chtěli zůstat na chvíli na našem výminku, který byl tenkrát prázdný. Tatka s tím souhlasil, ale měl strach, protože jsme měli sousedku, co neměla děti. Ona v noci chodila a špiclovala. Zůstalo při slibu, že tam přijdou. Nakonec jsme tam ale parašutisty neukryli. Netrvalo dlouho a přišel můj spolužák se zeptat, jaké máme úkoly do školy. A já jsem mu říkala: „Tož Frantiku, jaktože je možné, že nechodíš do školy?“ On mi odpověděl: „Vy to nevíte? Tož našu celou rodinu gestapo posbíralo.“ Byli zatčeni během jednoho večera. Bylo jich 5 synů a nechali jenom maminku a tatínka. Pak je dodatečně taky zavřeli. Maminka v Dachau zemřela. Tři ze synů byli nakonec roku 1942 popravení, jeden se vrátil a tatínek měsíc po návratu zemřel. To byli tak fér lidi, že když šli na popravu, tak si zpívali „Zelení hájové“¹.

Měsícovi byli popraveni za přechovávání parašutistů?

Oni přechovávali parašutisty a ty parašutisty někde na hranicích chytli. A kterýsi blafnul, kde se schovávali. A já jsem tedka začala mět strach, že nás prozradí, protože to byli ti samí, kteří se u nás měli schovávat na výminku. Naštěstí se nic nestalo. Od roku 1942 začali chodit partyzáni. První, kdo přišel, byl Nikolaj a Ivan. Byli ze zajateckého tábora, ze kterého utekli. My jsme je neznali. Chtěli po tatkově alkohol a cigarety. Jenomže tatka byl naprostý abstinents a nekuřák. To oni nevěděli a vůbec mu nevěřili, a proto na něj zamířili pistolí. Oni byli strašně drzí. Já jsem se tak bála, že jsem začala křičet: „Šak my to nemáme, on nekúří, podte sa podívat, my to nemáme!“ tak potom ztichli. Od roku 1942 jsme neměli jedne noci klidnej. Kolikrát se jich tam za noc vystřídalo i čtyřcet až padesát. My jsme se nikdy nevyspali. Sotva se zhaslo, začal pes štěkat a už bouchali na dveře.

Bydleli jste na samotě a partyzáni vás chodili navštěvovat každý večer. Jaké na ně máte vzpomínky?

Velitel partyzánů se jmenoval Stěpanov Ivan². To byl férový chlap. Stěpanov jim hned řekl svoje. Byl takové menší postavy, blondák, prostě mírumilovný člověk. Byl na partyzány přísný, ale lidem chtěl vyhovět. Nedovolil, aby někomu bylo ublížené. Teho jsem opravdu měla ráda. V roce 1944 měl přijít Murzin³, který měl dělat velitele, a proto ho partyzáni chtěli uvítat.⁴ Den předtím čekali letadlo a drželi stráž. Chtěli po nás prase, ale to jsme neměli. Měli jsme jenom prasnicu s malýma selatama, a tu jsme jim nechtěli dát. Tatka jim chtěl dát místo toho ovcu, ale o tu zase neměli zájem oni. Nakonec prase sehnali u našich sousedů, u našeho strýce. K nám to

¹ Lidová píseň, 1. sloka: Zelení hájové, bejvali jste vy moje, / bejvali ste mého srdce potěšení. / Ale už dlouhý čas neslyším ptáčka hlas, / na obloze se ukázal smutný čas.

² Ivan P. Stěpanov. Za 2. světové války vedl druhou údernou skupinu Žižkova oddílu, která působila v okolí Valašského Meziříčí, zejména v Zubří. Po příjezdu D. B. Murzina se stal politickým komisařem.

³ Kpt. Rudé armády Dajan Bajanovič Murzin. Po vzniku 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova byl náčelníkem štábu. Po smrti velitele Jána Ušiaka se stal velitelem. S nově zorganizovanou brigádou přešel na Vsetínsko. Podnikali partyzánské akce na Vsetínsku, Vizovicku i Zlínsku.

⁴ D. B. Murzin byl vysazen v noci z 30. na 31. srpna 1944.

potom přišli vařit a chystat celou slávu. Strýc, kterému vzali to prase, k nám ráno přišel a taťkovi řekl: „Jestli máš partyzány, tak ať honem odejdú, oni nám sebrali prase a jdu to hlásit. Přijdou sem Němci na kontrolu.“ Taťka mu ani nestihl říct, jestli doma máme partyzány, nebo ne. Jenomže strýc když se vracel domů, tak ho partyzáni po cestě zbili. Jejich syn to ale bohužel šel hlásit. On to nemosel hlásit, ale on se zase bál, že by se na to mohlo přijít a že by z toho měl problémy. To ráno vedli Murzina přes lúky a pole k susedom, tam ho oholili, tam pojedl. Murzin, když se to dozvěděl, dal rozkaz: „Takhle se chovají pasekáři? My budeme bojovat, a oni nás budú zrazovat?“ Tenkrát vyrazilo z lesa tolik partyzánů s rozestupy 2 metry od sebe, to byla hrůza. Bratranec byl už zpátky z četnické stanice a partyzáni ho v chalupě ubodali. Zapálili mu stavení a omylem tetičku zastřelili též. A strýc jako jediný přežil.⁵ Od té doby, když se řeklo Murzin, nedokázala jsem pochopit, jak někdo může dat takový rozkaz.

Jak jste prožívali konec války?

Jednou nějaký doktor ošetřoval nějakého raněného a jeho manželka měla strach, protože pro něj přišli nějakí divní lidé a dlouho se nevracel, a tak to ohlásila. On pak přišel domů a když zjistil, že to bylo ohlášené, zděsil se. Nedalo se nic dělat a on řekl, že byl v neobydlené chatě. Neobydlená chata byla hájenka v Bílové, která byla nedaleko nás. Bylo ráno 8. února 1945 a konec války už se blížil. Ráno jsem vstala a podívám se z okna a vidím – jeden esesák vedle druhého. Taťka šrotoval, takže nic neviděl, jenom slyšel: „Achtung!“ Partyzáni vyletěli a zablokovali všechny dveře a řekli, že nesmí otevřít. Museli jsme poslouchat, co řekli partyzáni, protože jsme měli holé ruky. Začala střelba a mně takhle kolem spánku letěla kulka. To už bylo všechno jenom takové řízení Boží. Schovali jsme se do sklepa. Pak utichla střelba, my jsme vylezli ze sklepa ven a viděli jsme, že nám hoří chalupa. Měli jsme na střeše eternit, který když hořel, střílel. Němci tvrdili, že je tam moc munice, ale to byl jenom ten eternit. Partyzáni udělali chybu, že vůbec nehlídali a ráno spali jak dřeva. Já jsem Němce viděla první. Jeden partyzán tam uhořel, nějaký Boris byl zastřelený, u susedů byli zastřelení tři a některý se vzdal.⁶

Jak jste se z toho dostali?

Tatínek nám utekl, protože chtěl zachraňovat nějaké stroje, ale stejně nám všechno shořelo. Byl z toho velmi zděšený. Maminka popouštěla všechnen dobytek, já jsem si zase brala šaty ze skříně, abych něco měla. Nevěděla jsem, co se mnou bude, protože jsem měla 15 roků. Byla tenkrát strašná zima a sníh byl až po kolena. Všechnen dobytek odtáhli do Loučky, kde bylo sídlo gestapáků, a tam ho pozabíjali. Nás odtáhli do vězení do Bystřice pod Hostýnem, kde jsme byli vyšetřováni.

Jak vypadaly výslechy?

Byl tam jeden Rakušan, který uměl česky. Jednou mě bili takovýma řetízkama, když jsem nechtěla říct jména. Trvalo to asi měsíc. Zavřeli mě, maminku, tatínka a pak i sestru, která byla na faře, ale tu po týdně propustili. Sestra totiž s náma nebydlela. Měla jít na práci do Německa, ale vzal si ju farář v Rajnochovicích za kuchařku. Nás pak odvezli do Brna na Cejl. Byla jsem tam jako mladistvá a dostávala jsem dvojitou porci. Jenomže já jsem tam hlad neměla, a tak jsem se

---

⁵ Tato událost se stala 9. prosince 1944.

⁶ Z partyzánů 6 zahynulo a 4 byli zatčeni, včetně jednoho těžce raněného. Na německé straně nebyly zaznamenány žádné ztráty. Padlými partyzány byli Antonín Matuš, Boris Moškovskij, Nikolaj Jumajlo Tatarin, Antonín Prokopec, František Tomek a František Habáň. Srov. také POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny*. Vizovice: Lípa, 1996, s. 113–115.

s ostatními dělila. Byla jsem zničená a neměla jsem tehdy ani chuť na jídlo. Na Cejlu nás bylo 24 a bylo tam plno štěnic. Každý večer jsme si museli ke krku na noc uvázat šátek, aby nás nezežraly. Byly tam hrozné podmínky. Vždycky když byl nálet, tak jsme museli dát slavník do okna, bachařka otevřela okénko, kterým se podávalo jídlo. Ještě před osvobozením nás Němci pustili i s maminkou. Jenomže kam jsme se měli vrátit? Měli jsme jenom takový malý výminek, a tam jsme se nakonec vrátili. Jenomže jsme neměli lžičky, hrnka, prostě nic. Šaty, které jsem si schovávala, mi taky shořely, takže jsem neměla ani nic na oblečení. Hodně nám pomáhali lidi, ale pokoušeli jsme se o odškodnění, protože jsme chtěli znovu chalupu postavit. Jenomže komunisté nám nabídli, že můžeme do pohraničí. Tož to taťka nechtěl. Když už se z Brna, kam chodil žádat o odškodnění, po osmé vrátil, shodil tenkrát kabát a řekl: „Já už tam nejdu! Chtěli po mně, abych vstoupil do strany, potom že dostanu odškodnění. To sice dostanu, ale nemožu si postavit na svém místě.“ Na horách bylo už totiž zakázané stavit. Jenom chaty se mohly stavit. My s maminkou by jsme šly i do pohraničí, ale taťka řekl: „Já do cizího nejdu! Mně by to urvalo srdce. Já jsem měl svoje, to jsem chtěl a do cizího nepůjdu!“ Samozřejmě jsme nikam nešli.

Pamatujete, co se stalo s veliteli partyzánů po válce?

Nevím, co je na tom pravdy, ale po válce se Murzin a Stěpanov na Černavě sešli tváří v tvář a zvítězil Murzin. Stěpanovi jsme pak byli na pohřbu.⁷

Jak vypadal život na vesnici po válce?

Na pasekách bylo sedm chalup. Zůstali jsme tam my, Pánkovi odešli do pohraničí, Kubíčkovci neměli děti a zemřeli. V roce 1946 byly volby. Já jsem ještě nevolila, protože jsem měla málo let. Měli jsme škodu odhadlou na 700 tisíc, ale dostali jsme jenom 40 tisíc. Museli jsme si z toho všechno koupit, včetně dobytka. Bydleli jsme na výminku, ale to bylo malé a nevyhovující, a tak jsme se to snažili rozšiřovat. Pak přišel rok 1948, a to bylo kruté. To už jsme měli rádio a dotáhli nám i elektriku. Ale stejně tam byly v zimě poruchy, někdy nám elektrika nešla. Tenkrát jsme se z rádia dověděli, co se děje. Pak jsme se různě dozvídali i o jiných věcech. V roce 1949 začínaly Hostýnské Hory⁸, ve kterých bylo pozavíráno hodně našich dobrých známých. Celkem to bylo přes 700 lidí. Například byl zatčený jeden náš známý, jmenoval se Doležal⁹. Byl to manžel od mé sestřenice. Sestřenice byla nemocná i stařenka byla nemocná, měly dvě děti na krku, koně, plný chlév dobytka. Tož jsme jim tam s tatků chodili pomáhat. A pořád někoho zatýkali.

Věděli jste, proč byli zatčeni?¹⁰

Jistěže, to byla nespokojenost. Hory Hostýnské začaly v roce 1949. Některé zatkli, ale pak je pustili pro nedostatek důkazů. Nakonec je zase zatkli a v roce 1952 byl soud, kde bylo pro

⁷ Ivan P. Stěpanov zemřel 10. dubna 1945 na Černavě. O této události se mezi partyzány moc nehovořilo. Někteří tvrdili, že šlo o nešťastnou náhodu, jiní byli jiného názoru. Více v: POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny*. c.d., s. 319.

⁸ **Odbojová skupina Hory Hostýnské** vznikla v noci z 26. na 27. června 1948. Jejím prvním velitelem byl ustanoven nejzkušenější muž Josef Čuba. Tato skupina působila od června 1948 do konce roku 1949 na Bystřicku, Vsetínsku a okolí. Mnoho z jejích členů byli aktivní účastníci v partyzánských protinacistických skupinách. Jen v Rajnochovicích bylo zatčeno 15 osob. Od 21. do 26. května 1951 proběhl v sále Velkého kina ve Zlíně soud s hlavními účastníky odbojové skupiny Hory Hostýnské. Byly vyřčeny čtyři tresty smrti nad Miroslavem Pospíšilem, Vladimírem Rajnochem, Sigmundem Bakalou a Josefem Čubou; Metoděj Čech byl odsouzen k doživotnímu trestu a ostatní byli odsouzeni k trestům odnětí svobody nad deset let. Další soudy probíhaly až do roku 1953, při kterých byly vyřčeny další tresty smrti a mnoholeté tresty odnětí svobody.

⁹ Alois Doležal.

¹⁰ Další informace o odbojové skupině Libuše 23, ve které působila paní Havrlantová, roz. Růčková, viz POSPÍŠIL, Jaroslav. *Nesmiřitelní. Hory Hostýnské*. Vizovice: Lípa, 1992, s. 207–229.

výstrahu 6 poprav.¹¹ My jsme začínali ve stejném roce jako protistátní skupina. Komunistická strana mi nebyla sympatická už podle toho, jak se k nám zachovala po válce. Buď se mělo jít do komunistické strany, nebo do pohraničí. Já jsem si nedovedla představit, že bych měla čekat se založenýma rukama.

Jak začala vaše odbojová činnost?

Prostřednictvím paní Románkové jsme se seznámili s Josefem Machem. Na skupině¹² jsme se dohodli na tom, že Machů se bude schovávat u Kovářů a u Židků. V obou rodinách už byli pozatýkáni v rámci Hor Hostýnských v roce 1949, ale jejich synové se taky rozhodli postavit proti komunistům. Machů chtěl odejít za hranice a říkal, že nám tu nechají vysílačku a že nám budou posílat zprávy a my jim. Můj přítel, Karel¹³, navíc utekl z vojny se samopalem a taky se začal schovávat. Schovávala se s nimi ještě i Alena Svobodová. Trvalo to dosti dlouho a už se později ani moc neschovávali. Lidé v Rajnochovicích je potkávali a bylo jim divné, kdo vlastně jsou. Všichni chtěli utéct, ale pořád se čekalo na vhodnou dobu. Machů chtěl rozšířit skupinu, a to bylo v sousedních vesnicích. A tak se skrýval v Rajnochovicích, ale estébáci ho už pak začali sledovat.

Já už jsem také tušila, že se něco děje a že jsem sledovaná. Jednou jsem šla pěšky k zubařovi a zastavilo mi auto a chtělo mě odvézt. Já jsem věděla, že mě sleduje, a proto jsem jízdu odmítla. Potřebovala jsem ale donést schovávaným nějaké zprávy, ale bála jsem se, abych je nezradila.

Jak dlouho jste je ukryvali?

Začalo to od roku 1952, kdy jsme zahájili naši činnost, do 8. března 1954. Takže dva roky.

V čem přesně spočívala vaše odbojová činnost? Byla jste zatčena jen za ukrývání lidí, nebo jste se snažili vaši činnost rozšířit?

Kromě ukrývání těchto tří lidí jsme obstarávali také zbraně a posílali jsme přes vysílačku zprávy. Jednou jsme tyto zprávy slyšeli i ze Svobodné Evropy. My jsme tímto způsobem postupovali z toho důvodu, aby měli komunisté aspoň trochu strach. Aby věděli, že se ví o tom, co dělají.¹⁴ Já jsem nakonec dostala 18 roků a jinak byly tresty 20, 25 let. My jsme byli pak souzení s lidma, které jsme vůbec neznali. Josef Machů totiž začal vytvářet další skupinu. To byli taky sedláci – Gába, Hruška... Karel byl souzený vojenským soudem a dostal trest smrti, ale až rok po našem soudu.¹⁵ S Alenou jsem byla souzená společně.

Jak na vás a vaši odbojovou skupinu přišli?

První byl zatčený jeden člověk – Josef Zajíček, kterému Machů předal dopis. Jel autobusem na jižní Moravu, kde měl poslat určený dopis. Tam ho chytli, prohlédli ho a dopis mu zabavili.

---

¹¹ Paní Havrlantová zde hovoří nejspíše o soudním přelíčení se zakladateli odbojové skupiny Hory Hostýnské, který se konal ve dnech 21.–26. června 1951.

¹² Paní Havrlantová působila v odbojové skupině Libuše 23, která vznikla v říjnu 1953 při setkání Vlasty Románkové, Josefa Machů, Karla Volfa a dalších v opuštěné hájence na Bílové.

¹³ Celým jménem Karel Volf, pocházející z Rajnochovic.

¹⁴ Ze stanice Svobodná Evropa se lidé dozvídali o chování komunistů v Rajnochovicích, o násilném přinucování rolníků do JZD, o neúměrných dodávkách zemědělských produktů. Lidé se ze stanice Svobodná Evropa mohli také dozvědět o osudech Kováře, Vičnana a Židka z Rajnochovic, kteří byli zatčeni pro ilegální činnost v rámci Hor Hostýnských.

¹⁵ Karel Volf byl odsouzen vojenským soudem v Trenčíně k trestu smrti, který Nejvyšší soud v Praze potvrdil.

To bylo týden před naším zatčením. On se tenkrát nevrátil, ale nikdo nevěděl proč. Pak se jednou nevrátil z práce domů Žídek. Teprve potom začalo zatýkání.

Jak vypadalo vaše zatčení?

Když jsem byla mladá, tak jsem chodila na zábavy a nechávala jsem se odprovázet. Jeden mladík mě odprovodil až domů. Když jsme šli od lesa, tak najednou: „Ruce vzhůru!“ Já jsem překvapená nebyla, ale ten mladík byl naprosto vyděšený, protože vůbec nevěděl, co se děje. Asi si nejspíš mysleli, že se s Karlem, ten který utekl z vojny, po večerech scházím. Ale já jsem se s ním vůbec nescházela. Já jsem mu to tenkrát řekla dosti tvrdě: „Proč jsi odešel? Co tu chceš?“ On se trochu urazil a pak už jsem se s ním scházela málo. To nás tenkrát ale jenom postrašili. O dva týdny později po tomto postrašení, 8. března 1954, už nás s taťkou přišli zatknout definitivně. Zaklepali na okno, tatínek šel otevřít. Nevím, kolik jich bylo. Řekli jen: „Slečno Růčková, vstaňte, přišla doba zúčtování.“ Do mě vjela taková zlost. „Vy se mnou chcete zúčtovat, vždyť já jsem nic neudělala!“ Tenkrát jsem zalitovala, že jsem si žádnou zbraň neopatřila, i když mi ji Josef Machů nabízel. Dnes už toho ale nelituju. Kdo ví, jak by to tenkrát dopadlo. Já jsem se necítila vůbec vinná. Vždyť jsme chtěli jen dobré. Pro sebe a pro druhé. Museli jsme se s taťkou obléct, maminka plakala. Nakonec nás odvezli do Bystřice.

Víte, jak nakonec byli zatčeni Alena Svobodová, Josef Machů nebo váš přítel Karel Volf?

Když nás s tatínkem vezli do věznice, tak jsme v Rajnochovicích viděli, že se něco děje, ale vůbec jsme netušili co. Josef, Karel a Alena byli v Rajnochovicích u Kovářů, když nás s tatínkem zatkli. V ranních hodinách k nim dorazila StB a začali tam střílet. Zastřelili tam jednoho hochu, jeho tělo vzali s sebou a dodnes se neví, kde je. Jeden devítiletý kluk tenkrát přišel o nervy, ještě doposud není v pořádku. Je zajímavé, že Žídkovu rodinu, to byla druhá rodina, u které se schovali, nezavřeli. Doplátila na to jenom Kovářova rodina. Podařilo se jim nakonec utéct. Karel byl postřelený do paty, ale kulku si sám vytáhl. Alena Svobodová z Brna šla s ním a ošetřovala ho. Došli domů na Bílovú, kde se dál ukrývali asi měsíc. Karla po měsíci noha už moc bolela. Jednou tam za nima přišel nějaký lesník a nabídl jim, že je převezde do bezpečí. Ten je ale dovedl na určité místo, kde je estébáci zatkli. Josef Machů také utekl a skrýval se v Loučce u Kunovic, kde navazoval další skupinu. Machů důvěřoval sestře Žídka. Ona pracovala jako sestra v kroměřížské nemocnici. Všechno jí svěřil. Svěřil se jí i s tím, kde je šifrovací klíč. Nosila mu léky a dělala, že pracuje pro nás. Ale zavřená s náma nebyla a nebyla s ní ani žádná konfrontace. Jeho útěk vypadal tak: jeden sedlák, který byl napojený do jiné skupiny než ta naše, ale kterou organizoval taky Josef Machů, ho dovezl na určené místo. Tam už měla stát sanitka, kterou měla obstarat Žídková. Ta měla dát povel, že je vzduch čistý. Jenomže když přijeli na smluvené místo a dala mu určený signál, Machů viděl, že sanitka je plná estébáků. A proto se nakonec sám zastřelil.

Potkaly jste se pak někdy s Alenou ve vězení?

Ano, byly jsme spolu v Pardubicích. Ale na pokoji jsme společně nebyly. Ale v Pardubicích už byla pohoda. Nejhorší bylo Uherské Hradiště – to byla hladomorna. Z Hostýnských Hor jsme věděli, že tam řádí Grebeniček¹⁶. Dostali jsme tam ráno kousek chleba a řekli nám, že to máme

---

¹⁶ Alois Grebeniček byl na konci čtyřicátých a začátku padesátých let jedním z nejobávanějších vyšetřovatelů StB v Uherském Hradišti.

i na večeru. Na večeri nám dali kolečko olomouckých tvarůžků. Já jsem to do večera vždycky snědla. Podmínky ve vězení byly hrozné. Když jsme spali, museli jsme mít ruce vždy nahoře. Když ale usnete, tak je dáte pod deku. Usnete klidně i na špinavém slamníku, pod špinavýma dekama a na špinavém polštáři. Když člověk přijde unavený z výslechu, tak usne velice rychle.

Kam vás po zatčení převezli?

Mě dovezli do Bystřice pod Hostýnem, ale tam už ani věznice nebyla. To bylo nějaké skladiště. Po několika hodinách jsem slyšela, že někoho přivezli. Tak jsem morseovkou zaklepala na stěnu. Byla to Ilonka Románko od nás ze skupiny. Její maminku zatkli až za tři dny. Tam jsme byly jen do večera. Pak nás odvezli do Uherského Hradiště¹⁷, kde bylo vyšetřování až do rána. Vyšetřování trvalo asi měsíc.

Jak vypadaly výslechy? Jak se k vám vyšetřovatelé chovali?

Oni nás už tehdy nebili. A to jsem se divila, protože v roce 1952 mlátili naše chlapy z Hor Hostýnských pořádně. Chování dozorců bylo ale přesto sprosté a kruté. Dostali jsme vždycky šátek přes oči, přes který jsem vůbec nic neviděla. Šla jsem pomalu, protože tam byly schody, ale oni se neupejpalí a s člověkem prostě smekali od jednoho rohu chodby ke druhému. Protože jsme si dali přísahu, že nic neřekneme, tak jsem si říkala, že to porušit nemůžu.¹⁸ Potem jsem ale poznala, že prozrazovaného je už hodně. Přivedli i moje komploty¹⁹ a oni to všechno přede mnou řekli. Ve spisu jsem také nakonec měla, že jsem byla v mnoha případech usvědčovaná, ale že jsem to zatajovala do posledního dechu. Nakonec jsem za to dostala 18 roků. Od 8. března do 14. srpna jsem byla na samotce. Měla jsem tam pavučka a toho jsem tam hlídala. Byl tam celú dobu se mnou. Byla tam jenom jedna lavička, kavalec a šlapky na to, aby člověk udělal svoji potřebu. Byla tam strašně špinavá deka, která strašně páchla. Pořádně mě nenechali vyspat. A jinak strašná hladomorna. Výslechy většinou probíhaly večer a pak přes noc.

Co jste prožívala na samotce?

Den jsem si rozdělila tak, že nejdřív jsem se modlila, pak jsem si zpívala a říkala jsem si nějaké básničky. Někdy jsem skládala dopis pro maminku, který jsem si přeříkávala nahlas, a chodila jsem přitom po cele. Do vyšetřovací vazby mi nepřišel ani jeden dopis. 14. srpna jsem měla soud. Bylo to na pokračování, s tatínkem jsem souzená nebyla, protože ten byl souzený až v další etapě. Pak přišla amnestie v 60. roku, ale mě nepustili, protože v našem případě se vyskytovaly zbraně. Pustili mě až 20. února 1963.

Kde jste měla soud?

Soud, který trval tři dny, jsme měli v Uherském Hradišti.²⁰ Soud byl tajný, ani maminka tam nemohla být. Ještě chvíli po soudu jsme zůstaly v Hradišti, kde jsem pracovala v prádelně, kde

---

¹⁷ Kromě věznice krajského soudu se v Uherském Hradišti nacházela také věznice krajského velitelství StB, která měla kapacitu 26 osob. Tato věznice byla zrušena před rokem 1954.

¹⁸ Paní Havrlantová zde má na mysli přísahu věrnosti svobodě, kterou si dali zakládající členové skupiny Libuše 23 při schůzce u Vlasty Románkové z Chvalčova před obrazem T. G. Masaryka.

¹⁹ **Komplot** – komplic, neboli spoluviník.

²⁰ Jindřiška Havrlantová byla souzena krajským soudem v Uherském Hradišti ve dnech 12.–14. srpna 1954 společně s Vlastou Románkovou, Josefem Zajičkem, Josefem Malým, Zdeňkem Rafajou, Alenou Svobodovou, Antonínem Žídkem, Ilonou Románkovou, Janem Holáněm, Rudolfem Gábou a Josefem Hruškou.

mě rozbolavěly ruce. Proto mě pak dali do škrabky v kuchyni, kde jsme se alespoň mohly najít. Ze špatného jídla jsem měla na celém těle samé boláky. Byla jsem totiž zvyklá, že doma jsme měli všechno domácí, a tam dávali umělé tuky atd. V Uherském Hradišti jsme byly po soudě asi ještě měsíc. A pak mě převezli do Pankráce. Tam jsem byla jen pár nocí, ale mám na to velmi škaredé vzpomínky. Spala jsem nahoře na dvojáku a psi tam strašlivě v noci vyli. Já jsem se dívala oknem ven, a holky říkaly, že už zase budú popravovat. Na dvoře, kde se popravovalo, odpočívaly maminky s miminkama, které porodily ve vězení. Na Pankráci jsme byly asi tři noci, pak nás vezli do Chrudimi, kde jsme byly taky jenom krátce a pak už nás převezli do Pardubic, kde už jsem zůstala. V roce 1954 jsem tam přišla a zůstala jsem tam až do roku 1963, kdy jsem byla propuštěná. Hned mě dali na švadlárnu, ačkoliv jsem tomu nerozuměla. Zaběhala jsem se do toho a elektrická mašinka se stala mým kamarádem. Ale hlavně jsme v Pardubicích žily tak svobodně. Když přišla některá od návštěvy, rozdělila všechno, co dostala, pro všechny. Musím říct, že jsme si tam moc rozuměly, protože jsme byly stejného smýšlení. O těch, které donášely, o těch jsme věděly a ignorovaly jsme je. Já například jsem se s nima vůbec nebavila. Měla jsem okolo sebe okruh velmi dobrých přátel.

Jaký byl příchod do Pardubic?

Při příjezdu nás prohlídla lékařka-vězeňkyně Blanka Picková. Přišla jsem na áčko a tam bylo asi šestnáct děvčat a nikdo si mě nevěšmal. Moji komplotku dali na béčko, takže jsem tam nikoho neznala. Byla to třípatrová budova, kterou po výbuchu v Semtíně²¹ museli snížit. Na pokoji nás bylo 24 děvčat a byly tam dvojáky. Já jsem přišla s rancem jako nějaká žebračka a jenom mně ukázali, kam si mám lehnout. Vždycky jsem ležela na dvojáku nahoře, protože jsem byla mladá. Žádná z českých děvčat si mě tam nevěšmala, ležely na kavalcích a odpočívaly. Byly pak dvě hodiny, začala odpolední směna, stále jsem tam seděla jak žebřák. Raneček jsem měla vedle sebe, ani jsem nevěděla, jak mám srovnat deky, protože mně to nikdo neukázal. Naraz přišla za mnou Elfi Tandlerová. Začala se ptát a poznala, že jsem vyhladovělá. Donesla mi chleba, sádlo, sýr a povidla. Tam už jsme si mohly brát neomezeně chleba. Všechno mi ukázala, a dokonce mi i ustala. Chovala se ke mně velmi hezky. Byla to Němka, ale mluvila velmi dobře česky. Na to já nikdy nezapomenu. Nebyla to retribučka²², ale politická. Potom, co přišly Němky, tak se občas obhlédala, ale já jsem jí nebránila. Ale vždycky i potom za mnou přišla. Jak ji propustili, vzala si Čecha a odstěhovala se do Frankfurtu. I moje dcera ji potom navštívila v Německu.

Byly jste na pokoji ubytované společně i s kriminálními vězeňkyněmi?

Ze začátku jsme byly samé politické, ale potom se už mezi nás dostávaly prostitutky, cigánky, andělíčkářky, které dělaly potraty. Bylo to dobré do roku 1960. Po amnestii jsme byly my politické roztroušené po pokojích, byly jsme většinou jen samy na pokoji mezi těmito kriminálními vězeňkyněmi. Dozorci se dokonce báli cigánek, protože ty se začaly hned bít mezi sebou. Dozorci byli takoví hrdinové, že se báli mezi ně jít a nám vždycky říkali: „Pomožte si nějak samy.“ Ale na nás byly hodné, na nás neútočily a neubližovaly nám. Po roce 1960 to bylo pak

²¹ **Semtín**, dnes část Pardubic, je jedna z nejstarších a dosud plně funkčních průmyslových oblastí v České republice. Už v roce 1921 zde byla zahájena výstavba továrních objektů. Zpočátku se zde vyráběly kyseliny dusičné a sírové, dusičnany a další produkty, které byly určeny především pro výrobu výbušnin.

²² **Retribuční vězni** – vězni, kteří byli odsouzeni podle tzv. retribučních dekretů za kolaboraci, udavačství a další spolupráci s nacistickým režimem. V roce 1955 byli retribuční vězni německé národnosti po propuštění odsunuti do Německa a Rakouska.

strašné. Mně bylo líto těch starších lidí – Růženka Vacková²³ nebo Nina Svobodová²⁴. To byly vzácné ženy. Růženka Vacková byla tvrdá žena, která tvrdě postupovala proti rozkazům. Byly tam různé živly. Nejenom že se mezi sebou bily, ale taky si i někdy samy sobě ubližovaly. Ale my jsme si takových moc nevšímalý. My politické jsme stály při sobě a staraly jsme víceméně se hlavně o sebe.

Vzpomenete si na vězeňskou univerzitu, například na Růženu Vackovou?

Růženka Vacková tam měla svoje děvčata, které byly středoškolačky nebo vysokoškolačky. Já jsem mezi ně nepatřila, ale zajímalo mě to. Měla jsem kamarádku Edulku Jarošovou a ta se s ní scházela. Růženka byla jedinečná. Já jsem jí pak nosila dopisy od Ilky Ondrášové, profesorky matematiky a fyziky, která byla puštěná dřív než já. Psávala mi jako moje sestra. Nosila jsem to Růžence, která to potom četla děvčatům, které jí znaly. Měla svoje děvčata, které připravovala. Samozřejmě, že to ani pořádně nešlo, aby se tolik lidí soustředilo na jednom baráku, takže jsem se jejich přednášek moc neúčastnila.

Na kterých blocích jste byla ubytovaná?

Po příchodu jsem byla ubytovaná na áčku, pak mě ale dali do konírny. To byla opravdu bývalá konírna a bydlely tam s námi krysy. Vždycky jsme si musely dát chleba pod hlavu, aby nám ho nesežraly, ale oni nám stejně skákaly přes hlavu, protože ho cítily. Pak se tam stavily dřevěné baráky. Pak bylo postavené céčko, děčko a éčko. A na to éčko jsem se pak dostala. Tam dokonce tekla teplá voda. Já jsem si říkala: „Proč mě tady vůbec dali? Já jsem si to přece ničím nezaslúžila.“ A tak jsem aspoň nosila těm babičkám na béčko teplou vodu po kýblách. Dozorce mě zeřval, že půjdu k raportu, pokud se to ještě někdy stane. Ale pokračovala jsem v tom, ale musel vždycky někdo hlídat.

Jak vypadala korekce v Pardubicích, jak často jste tam například dostávaly stravu?

Jednou za dva dny jídlo, každý den ráno černá káva, tvrdá postel, to byl jen beton a deka. Například Růženka Vacková se tam dostala přes Vánoce, protože odmítla nastoupit v neděli na brigádu. Byla tam čtrnáct dní a byla tam přes nejkrásnější svátky. Musela být přesně na hodinu propuštěná a my už jsme ji všechny čekaly. Ona, když nás uviděla, roztáhla ruce, jako by nás chtěla všechny obejmout a říkala: „Děvčata, já jsem prožila tak nádherné svátky.“ Dozorce nad ní kroutil hlavou a myslel si, že se pomátla. Ale ona se nepomátla. Ona byla z věřící rodiny a celý ten čas se modlila a prožila Vánoce klidně v pohodě.

---

²³ **Růžena Vacková** (1901–1982). Profesorka klasické archeologie, estetička teatrologie a historička umění. V roce 1947 byla jmenována mimořádnou profesorkou na Univerzitě Karlově. V únoru 1948 se jako jediná z profesorského sboru Univerzity Karlovy účastnila protikomunistické demonstrace studentů pochodem na Hrad, v zimním semestru roku 1950/1951 už nesměla přednášet. 22. února 1952 byla zatčena a odsouzena k trestu 22 let odnětí svobody. Propuštěna byla až na jaře roku 1967, v létě 1969 plně rehabilitována, v roce 1971 opět derehabilitována. V lednu 1977 byla mezi prvními, kteří podepsali Chartu 77. Dne 28. října 1992 jí byl posmrtně udělen Řád Tomáše Garrigua Masaryka.

²⁴ **Nina Svobodová** (vlastním jménem Antonie Malvína) (1902–1988). Spisovatelka a překladatelka. V roce 1931 vstoupila do Čs. strany lidové, od roku 1945 byla poslankyní Zemského českého národního výboru, od roku 1946 do února 1948 místopředsedkyní krajského výboru Velké Prahy. V únoru 1948 ji tzv. akční výbor vyloučil z obchodní komory. 23. 12. 1949 byla zatčena a odsouzena k 15 letům těžkého žaláře. V roce 1960 byla propuštěna na amnestii s desetiletou podmínkou. 6. 6. 1961 byla opět zatčena, v dalším vykonstruovaném procesu s Křesťansko-demokratickou stranou (Ing. Cuhra a další) odsouzena na 2,5 roku a zároveň k dopykání 4,5 roku z podmínečného propuštění. Z vězení se dostala 6. 7. 1967 – opět na podmínku. Plně rehabilitace se dočkala až v roce 1974.

Když už jste nakousla téma Vánoc, jaké obvykle byly Vánoce ve vězení? Jak jste je prožívala?

My jsme se vždycky sešly v kroužku, modlily jsme se půlnoční, zazpívaly si koledy. Záleželo vždycky na tom, který dozorce měl službu. Ti, kteří byli solidní, nás nechali i zazpívat, a pokud byl nějaký zlý, tak hned přišel a musely jsme udělat nástup. Někdy ty nástupy byly hrozné. Nemohli se dopočítat a pořád jim někdo scházel. My jsme musely nastoupit v jedenáct hodin a stály jsme tam hodinu promrzlé. A ráno jsme musely vstávat na směnu do práce. Dokázali člověkovi ztrpčit život. Na večeru jsme měly bramborový salát, kousek vánočky. V Pardubicích to bylo dosti přijatelné. Samy kuchařky se snažily. Ryby byl jen kousek.

Setkala jste se tam s řádovými sestrami?

Bylo tam oddělení „Hrad“ a „Vatikán“²⁵. S něma jsme se nemohly vůbec stýkat. Když ale sestřičky zase rozdělili mezi nás, tak jsem jim jednou přinesla dokonce misál²⁶. Jedna moje známá, Ilka Ondrášová, mi před jejím propuštěním řekla: „Víš, já mám ve svých věcech misál. Já ti ho předám.“ Já jsem jí odpověděla, že tam určitě bude čůzák a že to asi nepůjde. Ona řekla: „Neboj se, nějak to uděláme.“ Tak já jsem ju doprovázela a skutečně pak přišel čůzák, ještě si s někým povídal a ona mi mezitím předala ten misál. Rozloučily jsme se. Já jsem patřila na budovu na jiném nádvoří. A na Václaváku²⁷ u budky stál velitel. On beze slova odemkl a pustil mě. Já jsem byla udivená, že mě tak bez problémů propustil. Byl to totiž řváč, přezdívaly jsme ho Škrhola.

Jak vypadalo vězeňské oblečení?

Hnědé kalhoty, ze kterých trčely bílé a černé chlupy. Škrabalo to. A takové byly i saka. Bylo to prostě oblečení pro vězně. Pokud některá odcházela domů, tak jsme si vyměnily deky, pokud byla lepší, a tu horší jsme vrátily. Ale v roce 1958 nám před Vánoci řekli, ať si napíšeme domů o teplé prádlo. Tak nám všem poslali dlouhé pánské spodky a dlouhé pánské triko. My jsme v tom asi dvakrát nebo třikrát spaly, a pak praskl kotel. Přes Vánoce byla tenkrát velká zima. A oni nám toto teplé prádlo sebrali a nechali nás mrznout. My jsme nakonec onemocněly na chřipku, skoro celý lágr ležel a jen pár jich chodilo do práce. Tak se jim to nakonec nevyplatilo.

Jak často vám měnili oblečení?

Asi jednou za 14 dní. S koupáním to bylo horší. V Pardubicích jsme měly jenom umývárny a žlaby, kde byla jen studená voda. Nanejvýš jedenkrát za měsíc nebo za dva měsíce jsme se dostaly koupat do koupelny blízko kuchyně. A to jsme se musely umýt velice rychle, protože se všechny chtěly okoupat. Ale já jsem se tam málokdy dostala. Já si pamatuju jen na jedno dobré koupání. Vždycky přestala téct voda, a pak nás tam už nepustili. Takže v zimě nebo v létě jsme se umývaly jen v zimné vodě.

---

²⁵ Zvláštní oddělení „Hrad“ bylo vybudované v listopadu 1953 pro „nejnebezpečnější“ politické vězeňkyně. Bylo zde umístěno 64 žen, které byly izolované od ostatních vězeňkyň. Na tomto oddělení se nacházely například Růžena Vacková, profesorka Karlovy univerzity, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová. Oddělení bylo zrušeno roku 1956. Kromě tohoto oddělení vzniklo oddělení pro řádové sestry zvané „Vatikán“ a oddělení „Podsvětí“, kam byly umisťovány pohlavně nakažené ženy, prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky.

²⁶ **Misál** je nejznámější a nejužívanější liturgická kniha používaná v katolické církvi. Obsahuje modlitby, které přednáší kněz při slavení eucharistie.

²⁷ **Václavák** – velké nádvoří v pardubické věznicí lemované alejí stromů.

Dostávaly jste nějaké hygienické potřeby, například kartáček, mýdlo, pastu...?

Mýdlo jsme si mohly v kantýně za lágrové peníze koupit. Vložky a toaletní papír jsme dostávaly. Bylo toho ale strašně málo. Hygienické potřeby byly absolutně nedostačující. Člověk musel neustále počítat lágrové peníze, například když jsem za měsíc dostala 12 korun, musela jsem si polovičku nechat na toaletní potřeby a to ostatní jsem si mohla utratit. Výplata byla vždycky podle práce. Ze začátku to bylo bídné, protože chvíli trvalo, než se člověk zaučil.

Co všechno bylo možné koupit v kantýně?

Výběr byl samozřejmě omezený. Dal se koupit umělý tuk, marmeláda, povidla, nějaké sýry a toaletní potřeby. Ovoce tam nebylo. Pamatuju si, že jen jeden rok jsme dostaly ovoce. Už se nám kývaly zuby, já sama jsem přišla o přední zuby. Jednou jsme si mohly objednat ovoce, tak jsem si objednala deset kilo.

Jak vypadal denní režim ve vězení?

Každé ráno bachař zařval: „Budíček!“ Tak jsme se nakonec probudily i ty, které měly odpolední směnu a mohly ještě spát dál. Ty, které šly na ranní směnu, musely vstávat. Ony se šly opláchnout a ustlat postel. Prostěradla musely být mezi dekama a vše muselo být zařezané. Pokud to nebylo, tak to čůzák rozházel, někdy i schválně. Pak byl nástup na ranní směnu. Děvčata se začala stavit do fronty před bránu. Pak jsme posedaly ke strojům, každá už znala svou práci. Dvě to rozdělávaly a pak už se rozběhly stroje. Když byly velké vedra, tak jsme si namočily prostěradla a daly jsme je do oken. Nějaká přestávka nebo svačina, to nebylo. Děly jsme až do dvou hodin. Pak na oběd. Já jsem nekouřila a chodila jsem jenom na záchod. Ty byly ale vždycky obsazené kuřáčkami. Nakonec pracovní směny se musel vyčistit stroj, protože na to místo přicházela druhá směna. Poté co jsme se najedly v jídelně, jsme mohly jít na pokoj. Co jsme nesnědly, mohly jsme si vzít s sebou. Ešusy jsme si samozřejmě braly, už když jsme šly na směnu. A pak mohl být odpočinek. Kdo chtěl, mohl si číst, kdo chtěl mohl odpočívat. K večeru byl nástup na vycházku. A po procházce se zavíraly bloky. Druhá směna šla až do desíti hodin do večera. To je zas po práci všechny spočítal a když byly všechny, tak je pustil a šlo se spát.

Vzpomenete si, kvůli čemu vznikla v Pardubicích hladovka v roce 1955?

Ta vznikla kvůli špatnému zacházení. Velitelky k nám byly drzé, znervózňovaly nás v práci a pořád si něco vymýšlely. Aby jsme s tím udělaly pořádek, tak jsme zahájily hladovku. Slíbili, že velitelky, které nám ubližovaly a znervózňovaly v práci, že budou odsunuty. To tenkrát přijela nějaká ministerská komise z Prahy, postavili nás všechny čelem ke zdi a slíbili, že náprava bude učiněna. Ale některé neuvěřily a poctivě hladovku držely. Některé dokonce do devátého dne. Museli je dokonce i ošetřovat. Já jsem mezi něma nebyla, protože jsem si říkala, že to nemá význam ani smysl, abych si podlamovala svoje zdraví kvůli tomu, že ta čůza je taková drzá. Já sama jsem hladovku držela tři dny. Zajímavé bylo, že velitelé byli daleko lepší, než byly čůzy na nás. Náprava pak nakonec byla. Nejhorší, které jsme říkaly Elsa Koch²⁸, musela odejít.

---

²⁸ Vězeňkyně v Pardubicích vybraly pro tuto dozorkyni přezdívku podle skutečné osoby, **Ilse Koch**, vlastním jménem **Margarete Ilse Köhler** (1906–1967). Manželka velitele koncentračního tábora Buchenwald. V roce 1941 se stala hlavní velitelkou dozorkyň v Buchenwaldu. Proslula týráním vězňů a sadismem. Na svých objíždkách táborem si vybírala tetované vězně a z jejich kůže si nechala dělat stínítka na lampy.

V Pardubicích byla ještě jedna akce, a to akce 12 žen, které poslaly dopisy generálnímu tajemníkovi OSN.²⁹

To byly Hamršildky³⁰, ale ty dopisy se stejně neodeslaly. Aspoň byl protest, ve kterém jsme ukázaly, že si nenecháme všechno líbit. Byly jsme proti tomu, aby s náma zacházeli jako s podřadnými lidma. My jsme totiž pro ně nebyly lidi. Musely jsme se hlásit pod čísly, prostě byly jsme jenom číslo. Dozvěděly jsme se to jedna od druhé a znaly jsme i obsah dopisu. Dozvěděly jsme se, že všechny jednotně protestovaly proti zacházení, ve kterém nám narušují práci, protože kvůli nim pak nestíháme, tak nás dávají do postihu. Při tom se stávaly úrazy, Edulka si například z nervozity prošila prst.

Můžete mi prozradit, jak jste například využívaly volný čas po práci?

Například jsme se sešly, poseděly jsme si. Po trubkách na topení jsme si uvařily vodu na kafe a pak jsme si povídaly o různých věcech. Ale to byly ty, které mi byly nejbližší. Moc knížek jsme tam neměly. Jak jsem vám povídala o tom misálu, tak ještě před tím, než jsem to měla předat sestře Martě, tak jsem si to chtěla přečíst. Jenomže já jsem se do toho začetla a nevyšimla jsem si, že přišel bachař, kterého jsme přezdívaly Krutihlav. Ten se mě okamžitě zeptal: „Co to čtete? Dejte mi to!“ Já jsem si nadávala za neopatrnost. Dala jsem mu to, on se do toho podíval a podíval se na mě, vrátil mi to a řekl: „To nechte těm starým babičkám. Vy jste ještě mladá.“ To jsem vážně nečekala. A tak jsem to nakonec předala sestře Martě.

Udržovala jste nějaký kontakt se svou rodinou? Jak často jste mohla odesílat dopisy?

Psala jsem vždycky mamince a sestře, ale všechno bylo cenzurované. Dopis se nesměl zalepit. Psala jsem více méně o tom, že žiju. Spíš psaní o ničem. Hlavně jsem chtěla vědět od nich zprávy, co nového doma. Maminka mě v Pardubicích nepřišla navštívit, protože byla sama a měla na starosti dobytek. Ona jezdila navštěvovat taťku do Ilavy³¹ a já jsem ani nechtěla, aby jezdila tak daleko. Tak jezdila sestra se švagrem.

Vy jste byla propuštěna až v roce 1963. Změnily se podmínky po velké amnestii?

Rozstrkali nás všude mezi krajské, mezi vražednice a zlodějky, abychom je usměrňovaly. Ony nás respektovaly, nedaly na nás dopustit. Některé cigánky byly nižší morálky a hned by se třeba bily. Nám ale nikdy neublížily, protože jsme s nima jednaly pěkně. A proto nás měly celkem rády. Nebylo to nejhorší, ale už jsme nebyly pohromadě, abysme si večer povykládaly.

Ve vězení jste se seznámila a musela sdílet společné prostory s lidmi, se kterými byste v civilním životě asi nepřišla do kontaktu. Jaký jste měla pocit, když jste musela být ve stejném prostoru například s vražednicemi nebo zlodějkami?

Vadilo mně to. Jednou jsem se i polekala. Bydlela se mnou jedna vražednice. Byla to taková pěkná holka, oči měla jak hvězdy. Svému manželovi naporcovala svoje dítě a dala mu ho sněst.

²⁹ V červnu roku 1956 napsalo 12 žen z oddělení „Hrad“ generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi dopisy, ve kterých byly popsány důvody a způsoby zatčení, a taktéž podmínky v československých věznicích a trestaneckých pracovních táborech. Dožadovaly se práv politických vězňů. Dopisy byly doplněny překlady, vždy podle jazykových možností autorky. Dopisy nebyly samozřejmě nikdy odeslány a dodnes leží v osobních vězeňských spisech jejich autorek.

³⁰ Pojmenování Hamršildky vzniklo podle jména generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda, kterému byly dopisy adresované.

³¹ Ilava – věznice na Slovensku.

Chtěla mě vylekat a zaťukala mně na čelo. Tenkrát jsem se hrozně polekala, protože jsem si uvědomila, že je to vražednice, která je schopná všeho a v té chvíli se nade mnou skláněla. Dostala jenom 12 nebo 13 let, což si myslím, že je málo. I když v našem procesu byly zbraně, já sama jsem nikdy žádnou zbraň nedržela v rukou, to se mi vždycky protivilo.

Jak vypadalo vaše propuštění?

Tenkrát mě zavolali dopředu. Nechodívala jsem dopředu často, jediné když za mnou přijela sestra. Já jsem nechtěla, aby za mnou jezdili často, protože to bylo od nás do Pardubic daleko. Vůbec jsem netušila, co po mně budou chtít. Dříve tam už byl politický³² a nabízel mi, že mě dovezou do kteréhokoliv města, aby mi ukázal, jak se v našem socialistickém státě mají lidi dobře, jak se mají rádi, jak se krásně oblékají, prostě že je to radost a pohoda. Já jsem řekla: „Já nikam nechci. Zavřeli jste mě tady a tady je můj chléb.“ Potom mi začal říkat, že se na dílně dějí nějaké sabotáže, že jsem si toho musela všimnout. Odpověděla jsem mu, že nám dali úkoly, které jsem musela splnit, protože jsem si byla vědomá, že kdybych to nesplnila, půjde to na úkor mojí maminky. Proto se starám jenom o to, abych splnila svoji normu. Dál jsem mu řekla: „Snad nechcete, abych vám donášela. Víím, že každá si hledí svojí práce.“ On mně na to odpověděl: „To si myslíte vy, že každá si hledí svojí práce a nedělá žádnou sabotáž, ale my vííme, že to tak není.“ Tenkrát mě vyhnal. Řekla jsem si, že pro mě není vysvobození a že si to budu muset celé odsedět. Za čtyry měsíce mě volali zase, ale to už tenkrát kvůli propuštění. Seděl tam výrobní z dílny, politický, náčelník³³ a další přísedící. Řekli mi, že prezident republiky Novotný mi dal milost a že jsem propuštěná. To jsem vůbec nečekala. Byly tam se mnou ještě další děvčata, které propuštěné nebyly, a tak jsem jim říkala: „To mám být propuštěná sama? Ať už jdou domů všichni.“ „Na amnestii byly taky propuštěné, a ony se na vás neohlídaly!“ řekli oni. Vííte, musím vám říct, že i ony se tenkrát ohlídaly, protože když odcházely, všechny plakaly. Plakaly kvůli nám, které jsme tam zůstávaly. Nabízeli mi, že mám zkušenosti a že můžu jít pracovat do OP Prostějova, že mi to tam zařídí. Ale to jsem odmítla, protože jsem musela pomoci svým rodičům. A taky mi řekli: „Kdyby se vám něco stalo a kdyby lidé ve vaší vesnici vám chtěli vytýkat vaši trestnou činnost, tak to ohlaste.“ To jsem si ale říkala, že mně můžou skočit na záda.

Jak vzpomínáte na vězení teď?

Vzpomínka na vězení, to je to nejpěknější, co nám zbylo. Přály jsme si, aby až se vrátíme domů, pro nás udělali vesnici nebo město, kde by nás soustředili. Jak jsme si rozuměly ve vězení, tak jsme si nerozuměly ani s našima nejbližšíma. I když jsme každá byla odjinud, ale každá jsme byla stejného názoru a myšlení.

---

³² Referent pro osvětovou a mravně politickou výchovu soustřeďoval informace a poznatky k jednotlivým vězňům, které zaznamenával do osobního spisu. Odpovídal za jejich výchovu ke kázní a aktivitě v pracovní a mimopracovní činnosti při uplatňování různých forem ideově-politického působení. V této souvislosti řídil činnost táborevé samosprávy, půjčování knih, promítání filmů a provádění politických a odborných přednášek.

³³ V době propuštění paní Havrlantové byl náčelníkem NPT Pardubice Jaroslav Huňáček (1924). Do služeb ministerstva národní bezpečnosti nastoupil v roce 1951 a v říjnu 1955 byl jmenován do funkce náčelníka věznic Pardubice (NPT č. 1 Pardubice). Odvolán z této funkce byl v červnu 1964, údajně kvůli nedostatkům v „agenturně-operativní práci“ a chybám v hospodaření. K tomuto datu odešel na vlastní žádost i ze služeb ministerstva vnitra.

Stýkaly jste se i po propuštění?

Ano, samozřejmě. Já jsem měla největší korespondenci na vesnici. Upozorňovali mě, abych svou korespondenci omezila. Já jsem tím žila. Když jsem se vrátila v únoru, ještě nebyla práce na polu a psávala jsem každý den na všechny strany. Takže když mi tenkrát oznámili, že půjdu domů, lehla jsem na kavalec a brečela jsem. Přišel za mnou velitel, který byl docela dobrý a který se k nám choval vždycky lidsky. Prý měl nemocnou manželku a dělal to kvůli ní. Ona se pak vždy bez problémů dostala do lázní. On přišel a ptal se mě, co dělám. Povídám mu: „Já mám jít domů, ale sama domů nepůjdu, ať už jdou všichni domů se mnou.“ Nemohl to prostě pochopit.

Věděli rodiče, že jste propuštěná?

Nevěděli to. V noci jsem zaklepal na okno u sestry a mysleli si, že je to přízrak. Přijela jsem k ní, její syn hrál a zpíval, a pak jsem jela domů, kde jsem se přihlásila na obecním úřadě v Rajnochovicích. Naši hned zabili tele. Musela jsem si hned potom najít práci. Tu jsem našla na polesí, kde mně vyšli ve všem vstříc. Mohla jsem nastoupit, kdy jsem chtěla. Tak jsem ještě měsíc po vězení zůstala doma na zotavenou. Děvčata mě tam přijaly, vůbec se na mě nedívaly přes prsty. Proběhlo to prostě bez větších problémů. Sadily jsme zjara stromky, norma byla sto stromků denně, musely jsme všechno připravit pro vysazení.

Nezažila jste tedy to, že by se na vás ve vesnici dívali přes prsty nebo že by se k vám vaše dřívější kamarádky nehlásily?

Abych vám řekla pravdu, tak já jsem tyto děvčata nepovažovala za své kamarádky. Chovala jsem se k nim jako k pracovnícím, ale pro mě byly důležité děvčata, se kterými jsem byla zavřená. Pak jsem se dozvěděla, že na mě byl nasazený ředitel z polesí.

Cítila jste, že to v roce 1968 trochu polevuje?

V roce 1968 přijela Věrka Kadlecová se rozloučit, protože odjížděla do emigrace. Tenkrát jsem pomáhala doma na Bílové, kde jsem to moc nesledovala a věděla jsem o tom velice málo. Ani tatínek se o to moc nezajímal, tenkrát už měl podlomené zdraví.

Když si vzpomenete na rok 1989?

Moja největší starost byla, aby to věděl Milan Havlín a Věrka Kadlecová.³⁴ Já jsem byla na výsost šťastná. Byla jsem jak pominutá a myslela jsem, že radostí uletím. Byla jsem ráda, že všechno už je pryč. Představovala jsem si to ale jinak. Myslela jsem, že prezident, který bude zvolený, udělá s komunistama radikální pořádek. Ale Havel to udělal jinak. Dal jim prostě možnost svobodně žít a dýchat, ačkoliv oni nám tuto možnost nedali.

Jak probíhala vaše rehabilitace?

Ještě než Havlínovi odešli do emigrace v šedesátých letech, přišel za mnou Milan a ptal se, jestli jsem byla rehabilitovaná. O rehabilitaci jsem ani neuvažovala, protože komunisté by mě

---

³⁴ Milan Havlín (rodným jménem Bohumil Havlín) a Věrka Kadlecová se po návratu z vězení vzali a po srpnu 1968 emigrovali přes Rakousko do Kanady. Milan Havlín napsal o svých osudech knihy: pod pseudonymem ROMAN, Petr. *Vlečen pod šibenici. Dokumentární biografie*. Zlín: Atelier IM, 1996; a HAVLÍN, Milan B. *Cesty do exilu*. Luhačovice: Atelier IM, 2006. M. Havlín zemřel 12. května 2007.

nikdy nerehabilitovali. V 90. letech byl celý případ rehabilitovaný. Ani jsem se o to moc nestarala. V roce 1991 mi přišla obálka, že jsem plně rehabilitovaná. Ale než mi přišlo odškodnění, musela jsem dlouho počkat. Z ministerstva z Brna mi poslali, že to postupně dělají a ať mám trpělivost. Naďa Kavalírová, předsedkyně KPV, mi tenkrát hodně pomohla a vrátili mi odškodnění s jejím přičiněním velmi rychle. Dostávali jsme to postupně. Po tatínkovi dostala odškodnění moje sestra.

Co si myslíte o současné politické situaci?

Já bych byla ráda, aby komunisti byli odsunuti na vedlejší kolej a nikdy se nedostali k moci, protože to byla zločinecká organizace. Kolik dobrých lidí zabili. Všechno bylo těžké pro naši rodinu, ale podle mě to mělo nějaký smysl a cenu. Ve školách by se žáci měli skutečně dozvědět pravdu, jak to všechno bylo a jak se chovali k lidem. My jsme totiž nechtěli jenom svobodu pro sebe, ale chtěli jsme ji pro všechny. Když jsem si to promítala, tak jsem takřka nic neudělala. Vždyť to bylo jenom moje přesvědčení.

Co vám pomáhalo přežít roky ve vězení?

Jednak přátelství jedna s druhou a musím vám říct, že dosud jsou to nejlepší kamarádky. Ti, kteří tam nebyli, to nikdy nepochopí, to se musí prostě zažít. Přátelství nás drželo. Například když někomu zemřel nějaký příbuzný, tak jsme mraštěly všechny s ní. Když jsme se smály, smály jsme se všechny. Kolikrát se rozčilovali čúzáci, ale nic s náma nemohli udělat, protože celá svět-nica byla jednotná.

Děkuji za rozhovor.

Julie Hrušková (1928)

Julie Hrušková se narodila 18. května 1928 v Boskovštejně v rodině myslivce. Po druhé světové válce pracovala v různých zaměstnáních, v roce 1949 emigrovala do Rakouska, kde se seznámila s americkým vojákem Frankem Ferneti a otěhotněla. Téhož roku se rozhodla zapojit do odbojové činnosti, vrátit se do Československa a převést další lidi za hranice. Byla však zatčena při převodu osob. Byla obviněna ze špionáže a odsouzena k patnáctiletému trestu odnětí svobody. Po sérii brutálních výslechů v Brně byla zbita tak, až potratila. Prošla několika věznicemi, z nichž nejdelší dobu strávila ve věznici v Pardubicích, kde se aktivně zúčastnila hladovky v roce 1955. Z věznice Pardubice byla propuštěna na amnestii 9. května 1960. V současnosti žije stále aktivním životem v malé vesničce na jižní Moravě. Neustále se zúčastňuje různých besed na školách a jiných společenských akcí.

*Říkám: byl to osud a život šel dál. Se vším jsem se smířila.
Nemám v sobě nějakou nenávisť nebo trpkost.*

Rozhovor s Julií Hruškovou

Tazatelka: Klára Pinerová

Paní Hrušková, nejdříve bych se vás chtěla zeptat na vaše dětství, kde jste vyrůstala, jaké máte na první léta svého života vzpomínky?¹

Narodila jsem se 18. května 1928 v Boskovštejně, to je malá obec nedaleko Znojma. Můj otec byl hajný u hraběte Trautsmendorfa. Bydleli jsme na takové samotě, na hájovně asi půl hodiny od vesnice, kam jsme chodili do školy. Já jsem byla levačka, a snažili se mě přeučit a po levé ruce mě bili. Proto jsem do školy moc ráda nechodila. Měli jsme ale dobré učitele, naučili jsme se pěkně psát, číst a milovat i literaturu. Měla jsem dvě sestry a bratra. Společně s bratrem jsme měli pást krávy, ale můj brácha chodil rád za klukama do vsi a říkal mi: „Budeš hlídat krávy.“ Já jsem mu na to odpověděla: „Ano, ale doneseš mi čtení.“ Protože jsem bývala velká čtenářka. Někdy jsem zapoměla na krávy a ty mi utekly. Mládí jsem tam měla docela krásné, do měšťanky jsem chodila do Jevišovic, to bylo od nás hodinu cesty, ale většinou mě vozili mlékaři.

Vzpomenete si na to, jak se měla vaše rodina za války?

Za války přišel na správu hraběte landrát, německá správa. Dostal se tam chlapík – Čech, který se chtěl Němcům zalíbit a chtěl na panství zřídit gymnázium. To my už jsme tenkrát chodívali do měšťanky a otec se nás zeptal: „Chcete chodit do německého gymnázia?“ Jenomže my už jsme z obecné školy byli vychováni masarykovsky a vlastenecky, takže jsme mu odpověděli, že do toho gymnázia chodit nechceme, a otec to pak odmítl. Jenomže otec měl pod sebou dřevaře, kteří káceli stromy, a jamkařky, které sadily stromky a nebo chodily na jahody a maliny pro zámek. Ti nakonec řekli, že když Hruška nedá děti do gymnázia, tak oni taky ne. Ten chlapík si na otce zasedl a nakonec jsme se dostali na statek do Blaného, kde byl otec správcem nad obilím. Pěstovala se tam mrkev a další věci. Samozřejmě, že deputátníci, kteří pracovali pro hraběte, si nakradli mrkve. Můj otec za to zodpovídal. Mojí matce deputátnice donesly taky mrkev a když přišla kontrola, prohledali sklepy a u nás ji taky našli. Pak je soudili a všichni dostali deset dní. Moje matka si řekla, že při odvolance by to mohlo dopadnout hůř, tak to přijala. Deputátnice to ale nakonec nepřijaly, odvolaly se a oni jim to odpustili. Takže moje matka si šla odsedět za války do Moravských Budějovic deset dní kriminálu, čili poznala, jak to tam chodí. Můj otec byl vyhozen, deputátní byt v Blaném jsme museli opustit, proto jsme si najali barák v Černíně u Jevišovic, kam jsme se přestěhovali. Otce nasadili totálně do Znojma, aby tam vedl pekárnu za Rakušana, který byl na frontě. Znojmo už bylo tenkrát zabrané území. Otec pracoval v pekárně až do konce války. Po válce se mohl vrátit do Boskovštejna, jenomže za války tam byl mladý hajný se dvěma dětma a otec si řekl, že ho nebude vyhánět. Všechny příbuzné jsme

---

¹ Příběh paní Julie Hruškové se objevil také v knihách: KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena. *Krásná nemá paní. Příběhy vězňených žen z padesátých let*. Praha: ARSCI, 2007; VRKOČOVÁ, Ludmila. *Svědectví. Osudy politických vězňů 1947–1976*. Praha: Ludmila Vrkočová, 2007; ŠMELOVÁ, Ivana. *Osudy politické vězeňkyně Julie Hruškové v letech 1948–1960*. Bakalářská práce, Brno, 2005; ŠMELOVÁ, Ivana. *Osudy politických vězeňkyň v letech 1948–1960*. Magisterská diplomová práce. Vedoucí práce: PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D., Brno, 2007.

měli ve Znojmě, jak z matčiny strany, tak z otcovy strany. Za války jsme tam se sestrou pořád něco příbuzným pašovaly, protože moje matka pracovala u sedláků, aby něco od nich dostala. Vždycky jsme si se sestrou vycpaly prsa a tak jsme pašovaly sádlo, salámy, mouku, mák atd. Protože moji příbuzní optovali pro Československo², tak dostali poloviční příděl, takže se měli co ohánět, aby uživilí své děti.

V Černíně jsme zažili konec války. Zažili jsme tam řádění Rusů. Šla tudy Malinovského armáda a její vojáci po celé jižní Moravě znásilňovali. Proto nás rodiče se sestrou zavřeli do sklepa, kde jsme konec války strávily. Doktor, u kterého jsem pracovala, mi potom říkal, že 60 ženských bylo kolem Jevišovic znásilněných a 7 z nich na ty nemoce zemřelo. Jednoho muže Rusáci zastřelili, když se snažil bránit své dcery, a jeden se musel dívat, jak mu znásilňují ženu. Bylo to hrozné, proto jsme nebyli Rusům naklonění.

Jak to vypadalo po válce?

Hraběte odsunuli a z jeho zámku udělali domov důchodců, ale to až v roce 1948. V roce 1945 mu všechno konfiskovali, protože byl Rakušan. Byl odsunut a ve Vídni si zařídil puškařský závod a prodával tam zbraně a střelivo. Hraběnka šla k dceři do Itálie a manželství se asi rozpadlo. Otec dostal nabídku do pohraničí do Vranova nad Dyjí, aby se tam stal hajným. Dostal krásný revír, krásnou hájenku, ve které bylo hodně místností. Moje matka tam ale nechtěla jít, protože to bylo na stráni a do chlívku a do kůlny se chodilo po schodech. Dům byl pod zámkem, kde už byla cesta k hranicím. Já jsem za války vychodila školu, a tak mi rodiče sehnali místo u doktora, kde jsem hlídala dítě a uklízela ordinace. On byl doktor a měl i zubaře. Po válce jsem chtěla jít na malířskou školu, ale rodiče mě tam nechtěli dát, tak mě nakonec dali na tzv. knedlíkárnou – to byla škola pro ženská povolání. Nakonec jsem tam byla rok, zamilovala jsem se tam do jednoho vojáka, který byl už zadaný, a tak jsem si říkala, že na něho musím zapomenout. Moje starší sestra se zamilovala do estébáka, byl to bývalý partyzán. Abych na toho vojáka zapoměla, tak jsem si našla práci až v Aši, až na konci republiky, a od 1. září 1946 jsme tam i s mladší sestrou nastoupily. Tam jsme byly až do roku 1948, a protože jsem se tam s jedním chlapem pohádala, přestěhovala jsem se do Brna. Tam jsem pracovala u jednoho advokáta, kde jsem hlídala jeho dva syny a uklízela. Hodně jsem tam četla. Chodila jsem do kurzu malování a chtěla jsem si udělat ročník. Jednou se mnou šel jeden profesor, který vedl kurz malování, aby se mnou vyřídil sociální věci, abych mohla dostat stipendium jako talent. Jenomže oni řekli: „Jste v KSČ? Jste ve Svazu mládeže? Ne? Tak na to mají nárok jedině svazáci.“ Já jsem musela pak ukončit práci u advokáta, protože služby byly zakázané. Nakonec jsem si našla místo ve fabrice, byl to tenkrát Matador. Dělal se tam pogumované pláště.

Jak začala vaše odbojová činnost?

Přišel rok 1949 a ve fabrice pracoval chlapec, který byl v roce 1948 zavřený, odseděl si půlroční trest a chtěl zmiznout. Pak tam pracoval ještě další, který nikdy neřekl, do čeho je zapojený,

---

² **Optování** proběhlo po podepsání mnichovské dohody v září 1938, kterou československý stát postupoval Německu část svého území v příhraničí, mj. i Sudety. Češi, kteří zůstali v Sudetech, i ti, kteří se odstěhovali, se měli vyslovit, jestli chtějí českou, nebo německou národnost. Kdo se však přihlásil k české národnosti, ztratil ve svém původním bydlišti domovské právo. Naopak těm, kdo si zvolili německou národnost, hrozilo, že narukují do wehrmachtu.

ale podle toho, co říkal, tak si myslím, že asi do Světlany³. Oba dva je v roce 1949 zavřeli a 14 dní vyslýchali, ale nakonec je propustili, protože asi nejspíš chtěli získat další lidi. Oba dva se rozhodli, že musí zmizet. Protože znali moje názory, přišli za mnou a požádali mě, jestli bych nepřevedla. Mně se tenkrát nelíbilo, že začali zavírat zahraniční vojáky, hlavně letce. Komunistický režim se mi nelíbil a byla jsem proti němu. Souhlasila jsem, ale řekla jsem, aby mě vzali s sebou. Představovala jsem si, že se v zahraničí bude utvářet armáda, jak to bylo za druhé světové války, a že se já těchto bojů zúčastním.

Jeden z těch chlapců – Ruda, tady měl přítelkyni, která zrovna byla na léčení, a tak musel odejít bez ní. Přijeli za mnou na hájenku nakonec tři. Bylo to v únoru, rodičům jsem nic neřekla a počkala jsem, až odjeli. Šli jsme do lesa a odpoledne asi kolem tří hodin jsme přecházeli hranice. Tam nás stavěli rakouští financí⁴, kteří mě znali přes mého tátu. Nevěděla jsem ale, jestli jsou dobří, nebo špatní, tak jsme jim raději utekli. Byli ale dobří.

A jak jste se dostali do Vídně a pak do západní zóny?

Pokračovali jsme pěšky asi dvacet kilometrů k dráze, na jedné malé vesnické staničce jsme přemluvili dobrého nádražáka, aby nás na nádraží nechal přenocovat. Mě vzal do jeho služebny, položil mě na jeho lůžko a spal u stolu. Dal nám jízdenky na vlak do Vídně a taky šilinky na tramvaj. To jsme byli stále ještě v ruské zóně⁵, takže jsme museli být opatrní. V pět hodin jel vlak a v osm ráno jsme už byli ve Vídni. Přišli jsme do kanceláře americké CIC⁶, a když jsem se tam ohlédla, divili se: „To jste tu tak brzo? Jak jste se sem tak rychle dostali?“ Mysleli si, že půjdeme celou cestu pěšky. Z hranic jim totiž ti financí hlásili, že dcera hajného Hrušky ještě se třemi mladíky přešla hranice. Pak nás vyslechli, dali nás na ubytovnu. Kluci se tam seznámili s nějakým Maďarem, který říkal, že nás převede do západní zóny, když mu zaplatíme cestu. S ním jsme odjeli do Lince, kde jsme se dostali do lágru pro uprchlíky. Brzy jsem ještě s jedním emigrantem šla na zábavu, abych poznala, jak se žije ve svobodném světě. To víte, byla jsem mladá holka. A tam jsem se seznámila s americkým vojákem Frankem Ferneti, který si mě chtěl později vzít. Mně bylo ale tenkrát dvacet roků a plnoletost byla až od jednadvaceti. Tak jsme museli se svatbou ještě počkat. Američan mě aspoň dostal z lágru a zařídil bydlení v soukromí u Rakušanů.

Věděla jste, co se děje u vás doma, co se děje s rodiči?

Naše doma hlídali. Já jsem poslala z Lince dopis, že jsem emigrovala, aby o mě neměli starost. Oni museli oznámit, že jejich dcera odešla za hranice, ale to už po třech dnech věděli, protože

---

³ **Světлана** – odbojová skupina na území Československa, byla založena bývalým partyzánským velitelem Josefem Vávrou-Staříkem (jeho úloha je dosud velmi sporná). Byla založena v roce 1948 ve Zlíně. Skupina nesla název na počest dcery Vávry-Staříka „Světлана“. V jejím čele stáli tři muži: kromě Vávry-Staříka to byli Josef Matouš a Rudolf Lenhard. Od března 1949 do květnových dní roku 1950 pozatýkala Státní bezpečnost přes 400 občanů na moravsko-slovenském pomezí, ale i na jižní a střední Moravě. Prokuratura spolu s vyšetřovateli StB vytvořila z členů Světlany celkem 16 skupin, které byly od dubna 1950 během dvou let odsouzeny v šestnácti procesech. Celkově vynesl Státní soud šestnáct rozsudků smrti, z nichž třináct bylo vykonáno včetně J. Vávry-Staříka, Josefa Matouše a Rudolfa Lenharda.

⁴ **Finanční stráž** měla za úkol dohlížet na dodržování státní a celní hranice.

⁵ Rakousko bylo stejně jako Německo po válce rozděleno na čtyři okupační zóny. Toto rozdělení trvalo až do roku 1955.

⁶ **Counter Intelligence Corps (CIC)** byla americká zpravodajská služba založená v roce 1917 (původně pod jménem Corps of Intelligence Police, od 1. ledna 1942 přejmenovaná na Counter Intelligence Corps). Měla za úkol vyhledávat a eliminovat německé špiony v řadách spojeneckých armád, podporovat materiálně i logisticky odbojové skupiny na území nepřítele, získávat tajné a taktické informace, plány a dokumenty atd. Po druhé světové válce se zaměřila na sovětský blok a hlavně v 50. letech 20. stol. vyhledávala a školila agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly na území sovětského vlivu včetně Československa.

jim to řekli rakouští financí. Na mě byl vydaný zatykač. Moje matka mi napsala přes rakouské finance tajný dopis, kde bylo napsané: „Prosím tě nechod domů, je na tebe vydaný zatykač. Kdybys náhodou byla v Československu, tak se vyhni hájence, jsme hlídání.“ U zámku totiž stál voják a kontroloval všechny, kteří kolem zámku směrem k hájence procházeli. Jenomže ona vedla ještě jedna cestička k hájence, ale o té oni nevěděli.

Zůstávala jste jenom v bytě u Rakušanů, nebo jste někdy zašla do tábora popovídat si za Čechy?

To víte, bydlela jsem sama mezi cizinci, tak jsem chodila ráda zpátky do lágru – tam žili Češi, se kterými jsem mohla mluvit. To tenkrát Frank odjel na cvičení a já jsem se při té návštěvě dozvěděla o možnosti zapojit se do ilegální činnosti. Hledali někoho, kdo by tajně šel zpátky do Československa. Řekla jsem si, že než se Frank vrátí z Německa, tak já už dávno budu zpátky z Československa. Spolu s dvěma dalšími chlapci jsem se tedy vydala znovu do vlasti. Vracela jsem se s úkolem založit v republice špiónážní skupinu a převést další lidi, kterým hrozil kriminál.

Jaký byl impulz vrátit se zpátky do Československa, i když jste věděla, že vám hrozí nebezpečí a že je na vás vydaný zatykač?

Hlavně jsem chtěla pomoci lidem. Byli jsme v Československu čtrnáct dní, každý jsme měl nějaký úkol. Za dva týdny jsme se znovu sešli – a po mně už šel z Lince kontráš⁷, který pracoval pro brněnskou StB, jmenoval se Josef Eichler. Jenže já tohle netušila. Zpátky přes hranice jsme nešli přes Vranov jako minule, ale přes České Budějovice. Měli jsme převést několik osob, ale ty se nakonec z osobních důvodů rozhodly neutíkat za hranice. Z tohoto důvodu jsme se nakonec vraceli jen čtyři. Ruda, kterého jsem tenkrát v únoru převedla bez jeho snoubenky, si ji tentokrát už vedl s sebou.

Ten kontráš, o kterém jsem pořád ještě nevěděla, zjistil, kudy půjdeme. Vracel se s námi i chlapec, jmenoval se Franta, který dělal špiónáž už od roku 1948. Byl to agent-chodec⁸. Po cestě vyzvedával ve Studánkách nějaké věci. Měla jsem na starosti jeho kufr, kde byly speciální mapy celého pohraničí od Aše až po Bratislavu a telefonní seznamy všech českých a slovenských fabrik. Přešli jsme hranice na Šumavě, jeli autobusem do Lince – a tam už nás čekali. Policisté se samopaly, kteří obstoupili autobus. Oba dva chlapci z naší skupinky prošli, nikdo je nehledal. Policisté hledali mě – podle podobanky, kterou dostali právě od toho kontráše. Našli u mě ten kufr a prohlásili, že je to špiónáž. Zatkli se mnou i Rudovu snoubenku, která s námi šla, protože neměla žádný průkaz. O mé činnosti ale nic nevěděla, tak jsem se nebála, že mě prozradí. Předali nás obě Rusům.

Co se dělo dál?

Zatkli mě v sovětské zóně, tehdy bylo Rakousko rozděleno mezi velmoci. Rusové mi nabídli spolupráci, když jim donesu plány amerického letiště. Věděli, že chodím za americkým vojákem

⁷ Kontráš – pojmenování pro agenta Státní bezpečnosti.

⁸ Agent-chodec – pojmenování pro agenty zahraniční zpravodajské služby, kteří po komunistickém puči v roce 1948 přecházeli ilegálně hranice zpět do Československa, aby zde plnili převážně zpravodajské úkoly. Ve většině případů to byli českoslovenští občané z poúnorové emigrace, kteří se chtěli zapojit do odbojových aktivit. Přechody hranic byly velice nebezpečné a mnoho kurýrů bylo dopadeno Státní bezpečností.

do kasáren, proto o mě měli velký zájem. Chtěli si ale nechat Rudovu snoubenku jako rukojmí. Jenže já spolupráci odmítla, protože bych si to nikdy neodpustila, kdybych ji tam nechala. Na kriminál, který jsem prožila u Rusů, nerada vzpomínám. Výslechy se prováděly především v noci, zhruba od desíti do tří, čtyř hodin. Ve dne mě nenechali vyspat. Když jsem si lehla na lavici bez matrace a přikrývek, tak voják, který mě hlídal za dveřmi celý, mlátil a kopal do dveří, abych vstala. Rudova dívka dostala zápal plic. Zavolali k ní lékaře, který nařídil teplou a vydatnější stravu. Dostala na celu na lavice matrace, deky, elektrická kamínka a důstojnickou stravu. Já jsem u Rusáků v Rakousku dohromady nejedla nic, dávali nám totiž jen boršč a černý chleba, který nežraly ani myši. Pak nás předali do Českých Budějovic.

Kontráš Eichler byl pak zatčen se sedmi Slováky. Údajně je převáděl, ale dovedl je Rusům přímo do ruky. Převáželi ho pak se mnou do Českých Budějovic, on si ale žádal, že chce do Brna, kam byl také eskortovaný. Z Brna se mu podařilo třikrát uprchnout. Eichler šel přes hranice ještě několikrát a dostal do kriminálu hodně lidí. U mého soudu nebyl, ale jeho protokoly vypovídaly proti mně.

Jak se k vám chovali v kriminále v Českých Budějovicích?

Přišla jsem tam v květnu 1949. Byla jsem obrovsky vyhladovělá, snědla jsem asi dva litry dobré polívky a stejně tak špenátu s knedlíky, všechno mi donesla jedna moravská bachařka, která mě taky dala dohromady s holkou, kterou jsem převáděla. Když nás pak v Budějovicích předvolali před StB, začali na mě křičet. Já jim ale řekla: „V Linci jste moc dobře známi tím, jak tady zacházejíte s lidmi.“ Velitel pak řekl, že na mne nikdo nesáhne, a co jim řeknu, to platí. Takže výslechy byly dobré, bez násilí. Já jsem říkala pořád to samé, že jsem domů šla pro požehnání, a můj případ uzavřeli během čtrnácti dnů. Řekli, že dostanu asi osmnáct měsíců. Pak si mě překvapivě vyžádalo Brno. V Budějovicích si mysleli, že tam mám asi známého, jenže já věděla, že kontráš Eichler pracuje pro Brno a že to tam bude mnohem horší než v Budějovicích.

V Brně pak výslechy pokračovaly?

Chtěli mě usvědčit ze špionáže a chtěli znát další jména. Klečívala jsem na židli, měla jsem vyzuté boty a když přišel Horák, jeden z vyšetřovatelů, tak mi po nich párkrát praštil obuškem. Když jsem je měla nateklé, tak jsem si na ně dala večer hadr a do rána mi to přešlo. Kolikrát na mě šly mdloby. Ten, který se mnou psal protokol, když viděl, že na mě jdou mdloby, tak mě nechal sedět na židli. Jenomže pak přišel Horák, který byl výše postavený a ptal se: „Mluví, vypovídá, prozrazuje lidi? Ne? Tak kleč!“ Já jsem se ani tolik nebála bití, jako spíš toho, že mi dají injekci a že budu mluvit. Proto jsem se nenapila vody, kterou by mi přinesli z jiné místnosti, jídlo jsem taky odmítala, takže jsem několik dní nejedla. Někdy mi holky v cele nechaly něco od oběda. Bylo nás tam šest až osm. Tam mně začali říkat Komáre, což mi zůstalo až do dneška. Tam bylo totiž okno, které bylo nad stolem. Já jsem se vždycky pověsila na okno a dívala se, koho zase přivezli. Tuto přezdívku začali používat i bachaři a mám ji vlastně až dodnes.

Byly výslechy v Brně daleko tvrdší?

Tam si s námi vůbec nehráli. Zažila jsem jeden tvrdý výslech, kdy mě bili hlavou do stolu, smýkali se mnou a mlátili mnou o skříň, co jim přišlo pod ruku. Snažila jsem se neupadnout. Zachrá-

nil mě nakonec telefon. Museli rychle nastoupit k novému zatýkání. Poskok mě odvezl na Orlí⁹, kde mě dali do korekce. K ránu jsem zjistila, že krvácím. Hlásila jsem se k lékaři, ale estébáci na mě neměli čas, aby mě odvezli do porodnice, jak nařídil vězeňský lékař. Byla jsem těhotná s mým americkým vojákem. Byla jsem už ve třetím měsíci a potratila jsem. Nechali mě tři dni krváčet do úplného vysílení. Celé oddělení věznice se bouřilo a žádalo pro mě pomoc. Pomohl mi až jeden starý dozorce, který mě na své triko nechal převézt do brněnské porodnice. Tam mi zachránili život, jenže plod už se zachránit nedal. V nemocnici se ke mně tak pěkně chovali, že všechno, na co jsem si vzpomněla, to mi přinesli. Lékaři řekli, že musím mít klid. Vyměnili pak všechny vyslychající. Vyslychal mě úplně jiný chlapík, který se mnou sepsal protokoly, ve kterých bylo jen to, co jsem řekla. Pak mě předali do soudní vazby.

Jak probíhal soud?

Já říkám, že to byla fraška, protože de facto tresty už byly určeny od estébáků. Můj advokát mi vůbec nepomáhal, byl mi přidělen ex officio. Odsoudili mě k patnácti letům za špionáž. V soudní vazbě jsem si ještě před soudem dopisovala s jedním muklem¹⁰ a zjistila jsem, že jsme v jednom případě. On byl řidič Avie a obvinili ho, že předal Frantovi, se kterým jsem přecházela hranice, nějaké papíry. Z toho důvodu ho obvinili ze špionáže. S jeho advokátem jsem se domluvila, že když na to u soudu přijde řeč, tak mu pomůžu. U soudu, když se obhajoval, že o ničem nevěděl, tak jsem se přihlásila a řekla jsem, že se Franta, agent-chodec, chlubil, že nějaké papíry z Avie ukradl a tím pádem, on o ničem nemůže vědět. Soudce se na mě podíval a zeptal se, proč jsem to neřekla při vyšetřování. „On se mě na to nikdo neptal. Já jsem toho pána neznala, tak mě s ním nikdo nespojoval,“ odpověděla jsem. Do vyšetřovatelů tenkrát jako když střelí. Nakonec dostal jen tři roky.

Kam vás potom po soudu odvezli?

Po soudě mě odvezli do Znojma, kde byl velký hlad, a ze Znojma mě odvezli na Karlovo náměstí do Prahy. Odsud jsem se dostala na Kladno, kde jsem vážně uvažovala nad útekem. Byla tam se mnou i Rudova dívka, kterou jsme převáděli a která byla zatčená se mnou. Ale ona nechtěla jít. Nevím, jestli to zradila ona nebo někdo, kdo nás náhodou slyšel, ale zavolali si mě a říkali: „Vy chcete utéct a přemlouváte k tomu i ostatní.“ Samozřejmě, že jsem chtěla, ať mi to dosvědčí. Jenomže oni ji zavolali a dosvědčila mi to. Proto mě odvezli do Ruzyně. Nikdo se mnou nemluvil, nebyla jsem vůbec u výslechu. Tam jsem byla asi deset dní, do papírů mně dali útek a dali mě na Pankrác na transportní celu, odkud mě transportovali do Jičína. Tam jsem byla asi čtyři měsíce. Mezitím mě dali do Theresienthalu¹¹ na komando. Po čtrnácti dnech zjistili, že mám útek, a tak mě poslali zpátky do Jičína. Z Jičína nás dali do Lomnice nad Popelkou¹², odkud těsně, než jsme tam dorazily, utekla jedna horolezkyň. Uprchla záchodovým okýnkem z druhého patra a dostala se prý až za hranice. V Lomnici jsme tkaly plátna. Tam jsme byly zase asi čtyři měsíce a pak nás transportovali do Hostinného, kde byla přádelna. Pracovaly jsme

⁹ **Věznice** místního velitelství Národní bezpečnosti v Orlí ulici v Brně. Věznice měla kapacitu 80 míst. Byli zde umístováni vězni Státní bezpečnosti, Národní bezpečnosti i vězni finančních úřadů.

¹⁰ **MUKL** – zkratka vzniklá spojením počátečních písmen slov: Muž Určený K Likvidaci (někdy taktéž Muž Určený K Lopatě). Označovali se tak vězni, kteří neměli být propuštěni a měli ve vězení zemřít. Političti vězni pak toto slovo sami přebírali a sami se tak nazývali.

¹¹ Pracovní útvar **Terezín u Hostinného** u Hradce Králové, kde ženy pracovaly pro firmu České hedvábi.

¹² Pracovní útvar **Lomnice nad Popelkou** u Jičína, kde ženy pracovaly pro firmu Technolen.

tam na mokrém sále a střídaly jsme se s civilkami. Byla to těžká práce, ale měly jsme dobrého velitele. Při návštěvách nám dovolil balíčky a zároveň jsme si tajně vzaly peníze. Velitel chodil dennodenně ještě s jednou retribučkou¹³ do města nakupovat a retribučka nám všechno koupila. Odsud nás odvezli do Hradce Králové. To už byl rok 1952, kdy začaly vznikat Pardubice, kam mě na jaře převezli a byla jsem tam až do propuštění.

Jak vypadal příjezd do Pardubic?

Vězeňkyně svázeli autobusem z Litoměřic, České Lípy, z Chrudimi a nás z Hostinného nejdříve dovezli do Hradce Králové a odsud do Pardubic. Tam jsme poznaly, že se něco děje, protože Čůzáci¹⁴ se k nám chovali docela pěkně a říkali nám: „Holky, vy nejedete do dobrého.“ My jsme byly vlastně druhý transport, který přijel do Pardubic. První přijel z Pankráce. Byly jsme zvyklé na bachařské výložky, a najednou vidíme červené výložky a hlídali nás estébáci.¹⁵ Soustředili nás na nádvorní, kde nám dávali čísla. Já jsem dostala číslo 176. Dali nás do jedné cely, to byla velká místnost a v ní dvojáky. Bydlely jsme v prvním patře, protože v přízemí byly kanceláře. To bylo tzv. áčko, protože na béčku byli ještě chlapi. Pak nás nahnali před áčko, dovezli slámu, musely jsme si nacpat slamníky, rozdělili nám deky, ešusy, musely jsme odevzdat civil a dostaly jsme vězeňské mundúry. Tenkrát jsme ještě neměly pracoviště, to teprve chlapi stavili, a tak jsme ze začátku chodily na brigády nosit chlapům cihly. Kromě toho jsme drhly podlahy, které byly úplně černé. Byl tam jeden šílený kapitán, který vždycky přišel v zablácených vysokých holínkách a řekl: „Znovu drhnout!“ My jsme to drhly sklem a slámou a studenou vodou. První čas nás tam bylo asi 80. Když byl volný čas, tak za apelplacem¹⁶, kde rostla tráva a jablůňky a pěstovala se tam i zelenina, jsme si chodily líhat a tam jsme si vykládaly. Trvalo to asi měsíc. Prvně volali někoho, kdo chce na zahradu, ale to jsem já nechtěla. Já jsem prvně pracovala na káblárně, pak na švadlárně a na stříhárně.

V září roku 1955 proběhla v Pardubicích hladovka, jak jste ji prožívala?

Já jsem tenkrát pracovala na švadlárně, a ta hladovka vznikla původně na pletárně. My jsme nevěděly, kdo to začal nebo proč to je. Až později jsme se dozvěděly, že dozor nad pletárnou měla vyložené sadistka, ale my jsme s ní nepřišly do styku. Pak nás nahnali na dvůr, obstoupili nás estébáci se samopaly a přijela ministerské komise. Ty, které to začaly, odvezly na StB do Pardubic. To se tenkrát měnil ve vedení Sultán¹⁷ s Huňáčkem¹⁸. My s Merinou¹⁹, mou nejbližší přítelkyní ve vězení, jsme si řekly, když odvezli některé ženy na StB, tak na protest proti tomu začneme hladovku. Dali

¹³ **Retribuční vězni** – vězni, kteří byli odsouzeni podle tzv. retribučních dekretů za kolaboraci, udavačství a další spolupráci s nacistickým režimem. V roce 1955 byli retribuční vězni německé národnosti po propuštění odsunuti do Německa a Rakouska.

¹⁴ **Čůzáci** – dozorcí.

¹⁵ 1. července 1952 předalo ministerstvo spravedlnosti věznicí Pardubice ministerstvu vnitra. Ostrahu věznic od té doby nezajišťoval Sbor vězeňské stráže ministra spravedlnosti, ale složky Národní bezpečnosti. Vězni se shodují v tom, že jakmile byla vězeňská zařízení předána ministerstvu národní bezpečnosti, následovalo zostření vězeňských podmínek, nárůst násilí a zvýšené vyžadování kázně.

¹⁶ **Apelplac** – nástupiště pro nástup a sčítání vězňů.

¹⁷ Vlastním jménem **Bohumil Mikovec** (1919). V roce 1950 vstoupil do Sboru vězeňské stráže. Náčelníkem uzavřeného útvaru nápravných zařízení Pardubice se stal 1. prosince 1952. Ze služeb ministerstva vnitra byl úředně uvolněn k 31. březnu 1955. Hlavním důvodem byl intimní poměr, který udržoval s vězeňkyní-lékařkou Janou Hánovou, se kterou se po svém propuštění oženil.

¹⁸ **Jaroslav Huňáček** (1924). Do služeb ministerstva národní bezpečnosti nastoupil v roce 1951 a v říjnu 1955 byl jmenován do funkce náčelníka věznic Pardubice (NPT č. 1 Pardubice). Odvolán z této funkce byl v červnu 1964, údajně kvůli nedostatům v „agenturně-operativní práci“ a chybám v hospodaření. K tomuto datu odešel na vlastní žádost i ze služeb ministerstva vnitra.

¹⁹ Merina Jandová.

nás do toho rozbořeného baráku, který se začal bortit po velkém stěhuňku z léta roku 1955. Hladovějící rozdělili třeba po třech do cel. Ty, které začaly hladovět, se pak vrátily z pardubické StB zpátky. Všechny ženy pak přestaly hladovět, ale já jsem se rozhodla pokračovat dál. Na cele jsme byly tři, bylo to už sedm dní a oni se usnesli, že nás nakrmí. První šla Božka Tomášková, která když se dozvěděla, že všechny přestaly hladovět, tak s hladovkou skončila. Pak šla Vendula Švecová, která se s nimi prala, ale nakonec ji stejně nakrmili, a já jsem šla jako poslední. Oni mě začali držet a já jsem jim na to řekla: „Podívejte se, je pod moji důstojnost, abych se s vámi prala. Vy máte nařizeno mě nakrmit, tak mě nakrmte.“ Tak oni do mě strčili ten šlauch, hodili do mě ten bujon, jenomže jak mně ho vytahovali, tak jsem celý bujon vyhodila přímo na Ruzyňáka – na dozorce, který byl vždycky úzkostlivý na svou uniformu. Odvedli mě vedle Venduly do cely. Celkem jsme hladověly 14 dní a ťukaly jsme si morseovkou. Vendula mi už psala, že jí není dobře. Tenkrát nám řekli, že další den nás povezu do Pardubic do nemocnice nakrmit nosem, a ne pusou. Já jsem se na to těšila, protože jsem si říkala, že před doktorem vykřičím, co se děje. Ale Vendula mi pořád psala, že jí není dobře. Tak jsem jí říkala, ať začne jíst, že mně je zatím ještě dobře a že do nemocnice pojedu sama. Jenomže ona večer zkolabovala a beze mě nechtěla začít jíst. Tak jsem musela hladovku ukončit.

Jaká byla možnost hygieny ve vězení, například praní prádla nebo koupání?

Na Kladně byla velká špína, takže jsme si to vždycky praly, a to tím způsobem, že jsme to namočily ve studené vodě, namydly, srolovaly a druhý den jsme to zase vymáchaly. Hlavně na návštěvy jsme chtěly být čisté. Žehlilo se to na kavalci, lehlo se na to a ráno byly puky vyžehlené, sukně i halenky. Všude byla jenom studená voda. Pokud se sehnala nějaká teplá, tak jsme byly rády, že se v tom můžeme umýt. V Pardubicích jsme chodily jednou za týden nebo za čtrnáct dní do koupelny, ale já jsem tam nikdy nechodila, protože záleželo, jak kdo měl službu. Když to byla nějaká potvora, nechala nás namydřit a řekla končit a zastavila vodu nebo pustila studenou. A dodatečně jsem zjistila, že nás tam pozorovali čůzáci. Tak jsem si říkala, že se tam nebudu předvádět. V koupelně jsem byla za celou dobu asi jen dvakrát.

Jaké jste měla zkušenosti s dozorci a dozorkyněmi?

Nás na švadlárně hlídal Permoník, ten byl dobrý. On třeba viděl, jak jsem byla otočená k řádové sestřičce, a povídá: „Hrušková, vy tady už půl hodiny povídáte s Hubertou!“ „Já jí jenom vysvětluju, jak to má šít, ona to pořád nedokáže pochopit.“ Ten nikdy nikoho neposlal k raportu. Nejvíce nás honila Suchá Anka, pak jedna, kterou jsme přezdívaly Rozšlápnutý kunerol, to byla bývalá prostitutka, pak nás honil Škrhola. Jednou mě dal k raportu Jáno, který mě pořád honil na brigády. Pak tam byl jeden, který pocházel kousek odsud, kde nyní bydlím. My jsme mu říkaly princ Bajaja. Byl jednou filcunk a já jsem si zapoměla schovat angličtinu, tak jsem se s ní už rozloučila. Za několik dní jde Bajaja naproti mně a říká: „Tu angličtinu jsem vám hodil za skříň.“ A já jsem ji tam opravdu našla! Nikomu jsem o tom ale neřekla.

Měly jste nějakou možnost využívat volný čas?

Byl tam kroužek výtvarného umění, jenomže to tam pak začala řídit Potůčková-Taussigová²⁰, čili komunistka, tak jsem tam přestala chodit, protože mně to vadilo. Byla jsem zásadová. Jeden

²⁰ **Jarmila Taussigová-Potůčková** (1914). Členka komunistické strany, jedna z vedoucích představitelů Komise stranické kontroly, odpovědná za politickou a kádrovou činnost v KSČ. Byla odsouzena v jednom z následných vykonstruovaných procesů s Rudolfem Slánským v roce 1952 a propuštěna na amnestii v roce 1960.

čas mi ji dali na celu, když byly maďarské události, tak měla strach, abychom jí nic neudělaly. Byla ve vězení osamocená, musím říct, že neměla dobrý kriminál. Na céčku jsem se seznámila s Ninou Svobodovou²¹, spisovatelkou, která psala básně, a já jsem se je učila nazpaměť. Na její popud jsme tam hrávaly divadlo. Po pracovní době jsme si dělaly takové krátké hry a já jsem jí obstarávala různé masky, namalovala jsem holky, které hrály, prostě všechno, co bylo potřeba. Pak jsme se například bavily i tím, že nám tam pouštěli v sedm hodin večer zprávy rozhlasem. Já jsem vypsala nejdůležitější zprávy a své poznámky a připomínky a v deset hodin večer přišla z práce odpolední směna, a tak jsem jim je přečetla. Někdy nám v rozhlasě pouštěli i vážnou hudbu. Rozhlas nám ale pouštěli až v posledních létech kriminálu. Totéž bylo i s novinami, jenomže to přišly jedny noviny na celý barák. A jednou jsme dělaly ples²². My jsme na koupelně začaly hrávat – jedna holka hrála na hřebínek, jedna zpívala, já hrála na bubínek a holky tancovaly. Nina Svobodová to viděla a moc se jí to líbilo. To tenkrát byla ještě zima, rok 1953. Nině se to tak líbilo, že napsala program a holky se převlékly za různé postavy, jak historické, tak pohádkové. Bylo tam sedm trpaslíků, admirál Nelson, princezna s hvězdou na čele, havajská tanečnice, Hadrián z Římsů a jiné, které si už ani nepamatuju. A my muzikanti jsme měli být jako broučci. Udělaly jsme si tykadla, jenomže mně to pořád nedrželo, protože jsem se na podzim ostříhala do hola, tak jsem se na to nakonec vykašlala. Nakonec to dopadlo tak, že kdo byl v masce, tak šel do korekce. Protože já jsem masku neměla, tak jsem do díry nešla. Náčelníkovi věznic to bylo prý strašně líto, že nás neviděl. Přišel tam zástupce, kterému jsme říkaly Pepánek. V korekci byly holky asi 14 dní. Pár dní před tím přišla Jiřina Štěpničková²³, která z toho byla naprosto unešená, hlavně z našich masek.

Dostala jste ve vězení někdy moták nebo někomu poslala?

Jejej, já jsem ve vězení poslala motáků. V každé věznici jsem si s někým motákovala, především s chlapama. I moje matka mi posílala motáky. Zapékala je vždycky do buchet, které oni neprohliželi. Rozřezávali jenom bábovky. Komu jsem věřila, tak jsem říkala, dej pozor, možná tam bude zapečený moták. Dřív jsem buchtu nemohla rozdávat, než se našel moták. Já jsem taky předávala motáky v Pardubicích při návštěvách. Přilepila jsem si to vždycky na dlaň a podala jsem ruku, tak jsem vždycky stiskla ruku. Máma věděla, že tam něco mám, vzala si moták a při tom vždy dělala, že pláče a utírá si slzičky. Tímto způsobem si dala moták do kapsy. Ale to bylo až v poslední době, asi od roku 1958, kdy nám dovolili, abychom seděly za stolem. Předtím jsme měly návštěvy vždycky za mřížemi. Chtěla bych říct jen malý příběh. V roce 1956 napsa-

---

²¹ **Nina Svobodová** (vlastním jménem Antonie Malvína) (1902–1988). Spisovatelka a překladatelka. V roce 1931 vstoupila do Čs. strany lidové, od roku 1945 byla poslankyní Zemského českého národního výboru, od roku 1946 do února 1948 místopředsedkyní krajského výboru Velké Prahy. V únoru 1948 ji tzv. akční výbor vyloučil z obchodní komory. 23. 12. 1949 byla zatčena a odsouzena k 15 letům těžkého žaláře. V roce 1960 byla propuštěna na amnestii s desetiletou podmínkou. 6. 6. 1961 byla opět zatčena, v dalším vykonstruovaném procesu s Křesťansko-demokratickou stranou (Ing. Cuhra a další) odsouzena na 2,5 roku a zároveň k dopykání 4,5 roku z podmíněčného propuštění. Z vězení se dostala 6. 7. 1967 – opět na podmínku. Plně rehabilitace se dočkala až v roce 1974.

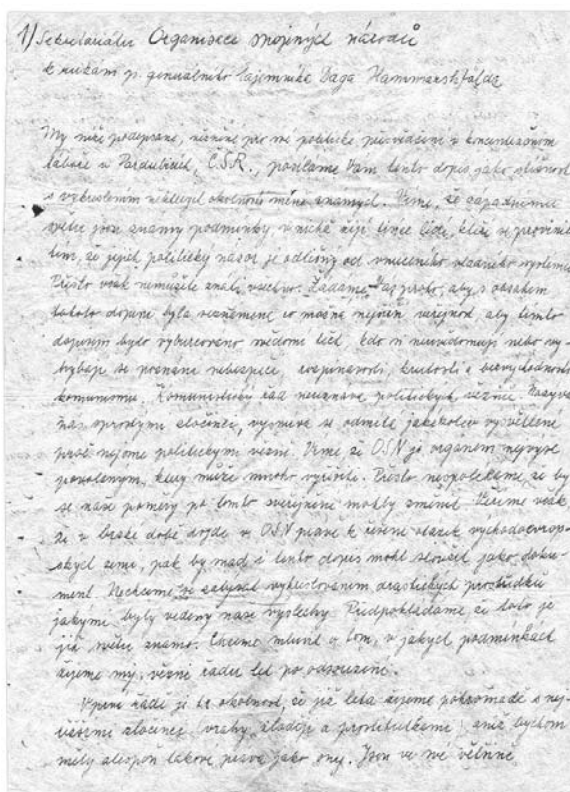
²² Na stejný ples si vzpomíná a vypráví o něm i V. Jakubová.

²³ **Jiřina Štěpničková** (1912–1985). Československá divadelní a filmová herečka. Její syn je herec Jiří Štěpnička. V době první republiky hrála v Osvobozeném divadle, Národním divadle a v Divadle na Vinohradech. Na filmovém plátně se zviditelnila v roce 1935 ve filmu *Maryša*, kde ztvárnila hlavní postavu. Po válce žila krátce v zahraničí, ale vrátila se do Československa. Stala se obětí jedné z akcí StB, kdy byla při pokusu o emigraci přistižena a v roce 1952 odsouzena k 15 letům odnětí svobody. Několik jejích kolegů pro ni při procesu žádalo dokonce trest smrti. Byla propuštěna v roce 1960 a o devět let později získala titul zasloužilá umělkyně.

ly ženy z „Hradu“²⁴, což bylo uzavřené oddělení, dopisy Hammarskjöldovi, tajemníku OSN.²⁵ V roce 1958, když je odvezly z Prahy z trestu, tak Zenáhlíková, Dáša Šimková²⁶ a Irenka Vlachová²⁷ napsaly opět Hammarskjöldovi podobné dopisy a já jsem se k tomu dopisu taky připojila. Dopisy ve formě motáku jsem předala matce. To už tenkrát moji rodiče nebydli blízko hranic, bydleli už ve Věstonicích a neměli příležitost dopisy nějak ilegálně poslat do zahraničí. Moje matka měla strach, tak to zašila do křesla. Když jsem se vrátila z vězení, tak jsem už na to dávno zapoměla a matka se o tom nezmínila. V roce 2006 jsem to křeslo chtěla vyhodit, ale nějak mi to nedalo a rozhodla jsem se to křeslo rozpárat. Najednou mi něco zabalené ve staniolu vypadlo. Nakonec jsem zjistila, že jsou to ty dopisy z roku 1958.

Pak bych ještě měla říct, že jsem si s Merinou, se kterou jsem si ve vězení asi nejvíc rozuměla, také motákovala. Už nevím proč, ale dali ji na „Hrad“.

Nebrala si v ničem servítky a všem řekla všechno přímo do očí. To, že jsem si s ní motákovala, náčelník, kterého jsme přezdívaly Sultán, věděl, jenom netušil, jak si motáky předáváme. Pracovala jsem ve střižárně, kde byly lepší platební podmínky a měly jsme možnost dostávat balíček

První strana motáku, který Julie Hrušková předala své matce a který po mnoha letech nalezla zašitý ve starém křesle.
Archiv: K. Pinerová

²⁴ Zvláštní oddělení „Hrad“ bylo vybudované v listopadu 1953 pro „nejnebezpečnější“ politické vězeňkyně. Bylo zde umístěno 64 žen, které byly izolované od ostatních vězeňkyň. Na tomto oddělení se nacházely například Růžena Vacková, profesorka Karlovy univerzity, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová. Oddělení bylo zrušeno roku 1956. Kromě tohoto oddělení vzniklo oddělení pro řádové sestry zvané „Vatikán“ a oddělení „Podsvětí“, kam byly umísťovány pohlavně nakažené ženy, prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky.

²⁵ V červnu roku 1956 napsalo 12 žen z oddělení „Hrad“ generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi dopisy, ve kterých byly popsány důvody a způsoby zatčení, a taktéž podmínky v československých věznicích a pracovních táborech. Dožadovaly se práv politických vězňů. Dopisy byly doplněny překlady, vždy podle jazykových možností autorky. Dopisy nebyly samozřejmě nikdy odeslány a dodnes leží v osobních vězeňských spisech jejich autorek.

²⁶ **Dagmar Šimková** (1929–1995). Dcera bankéře Jaroslava Šimka. Ve školním roce 1948/1949 se zapsala na pražskou filozofickou fakultu a zvolila si dějiny umění a anglistiku, avšak pro svůj „buržoazní“ původ musela vysokoškolská studia opustit. Po Písku roznášela a rozmnožovala protikomunistické letáky, za což byla odsouzena k patnácti letům vězení. Její matka byla odsouzena k jedenácti letům odnětí svobody a veškerý majetek jí byl zabaven. V roce 1955 byla poslána do věznice Želiezovce, odkud se neúspěšně pokusila o útek. Z vězení byla propuštěna až v roce 1966. V roce 1968 emigrovala do Austrálie. Své vzpomínky na věznění popsala v knize ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Karavana, 2007.

²⁷ **Irena Šimonová-Vlachová** (1929). Před zatčením pracovala jako sekretářka v hotelu Flora. Byla zatčena v roce 1949 a odsouzena k 25 letům odnětí svobody, propuštěna v roce 1960. V roce 1968 legálně odjela do Holandska. Životní příběh Ireny Šimonové-Vlachové viz VRKOČOVÁ, Ludmila. *Svědectví, c.d.*, s. 85–102.

jedenkrát za šest neděl nebo za dva měsíce. Jednou jsem na Vánoce dostala balík a předával mně ho osobně náčelník. To byl tenkrát ještě Sultán. Druhý den šel na „Hrad“ a Merina tam měla rozložené cukroví ode mě na dece. Sultán se jí tenkrát ptal: „Jandová, já vás nepotrestám, ani Hruškovou ne, jen mi řekněte, jak to sem dostala?“ Pořád pátral, jak to tam dostávám. Já jsem totiž v noci šla na záchod a tam jsem prolezla mříží. S Merinou jsme byly vždycky domluvené, v kolik hodin prolezu, ona čekala na signál a po niti mi pak pustila balíček s motákama nebo já jsem jí poslala balíček do druhého patra, kde byl „Hrad“.

Věděly jste ve vězení o ženách, které se rozhodly spolupracovat a donášet?

Člověk nikdy nevěděl, která se dá zlákat ke spolupráci. Některým slibovali, jiným zase vyhrožovali, že dají děti do děčáku. Bylo jasné, že každá matka dělala všechno možné, aby si zachránila rodinu. U mě se o to nepokoušeli, protože věděli, že jsem měla velkou šanci u Rusáků, kteří mě taky lákali ke spolupráci, ale já jsem jim to odmítla. Pamatuji si na jednu, která taky podepsala spolupráci. To už bylo za Huňáčka, kdy v roce 1958 proběhl filcuňk, při kterém mi našli moji angličtinu. Den před tím jsem se ji učila, vytáhla si škatuli, která měla dvojité dno, a tam jsem měla angličtinu schovanou. Jedna spoluvězeňkyně se mě zeptala: „Komáre, jak jsi dopadla?“ A já jsem jí odpověděla: „All right.“ A dívám se při tom do škatule. Tak jsem nad tím přemýšlela a vzpomněla jsem si, že tam byla Věra. Její manžel byl zavřený, její otec byl za hranicema, pocházela z vážené rodiny na Hradecku. Vyhrožovali jí, že jí dají dítě do děčáku.

Nejdřív jsem si to chtěla ale ověřit. Když jsme byly jednou samy na cele, tak jsem začala psát moták chlapům. Ona přišla a ptá se: „Komáre, co pišeš?“ „Ale píšu chlapům, jednomu muklovi.“ Byla to na ni léčka. Za pár dní jsem letěla dopředu k politickému: „Vy si píšete s chlapama!“ A hned mi začal říkat první řádek motáku. Tak jsem mu řikala: „A jak vy to tak můžete vědět? Vy jste to našli? To je zajímavé.“ Já jsem to samozřejmě neposlala a spálila jsem to. Ale dělala jsem úplně blbou. „Vy jste ho našli? A potrestali jste ho?“ „Samozřejmě, že jsme ho potrestali. A vás potrestáme taky.“ „A za co? Víte, že já jsem nikomu žádný moták neposlala, já jsem si udělala jen důkaz a následky uvidíte za chvíli.“ Druhý den jsem napsala na ministerstvo dopis, že nutí lidi fízlovat, vyhrožují, že děti dají do děčáku, zkrátka stížnost na ministerstvo na poměry. Že nás buzerují, za každou maličkost jdeme do díry, že je tam jídlo jen jednou za dva dny, je tam zima, ležíme na betoně atd. Dala jsem to Škrholovi, ať to předá náčelníkovi, a že začínám hladovku. Odvezli mě na StB do Pardubic, kam za mnou chodila doktorka, která mě každý den kontrolovala a sedmý den mi řekla: „Radím vám, dopis je už na ministerstvu, přijdou to vyšetřovat, ale pro vás už je hladovka zdravotně riskantní.“ Tak jsem nakonec přerušila hladovku a vrátili mě zpátky na tu samou celu. To jsem se ale dozvěděla, že večer přišel náčelník na celu nás sčítat a říkal: Věro, Hrušková o vás tvrdí, že jste fízl.“ Ona zčervenala. Já jsem to nikomu neřekla, ale on jí to řekl veřejně před celou, protože už ji nepotřebovali. Já jsem přišla zpět na celu, ale ona se mnou nemluvila. Říkala jsem si: „Podepsala jsi to v tísní, já tě neodsuzuju, ale chtěla jsem ti pomoci. Já jsem to nedělala ze msty, proto jsem tak i psala ten dopis na ministerstvo.“ Asi za měsíc to přišli vyšetřovat z ministerstva, tak jsem jim říkala, jak to tam je, a oni dostali nějaké pérka, že nás nechávají na betoně, protože pak už tam byl vždycky slamník. A byly Vánoce a já jsem šla všem po cele gratulovat. Na Vánoce jsme dělaly radostnější program, aby ty matky nebyly smutné, že tam nemají u sebe děti, a dělaly jsme estrádu. Každý rok jsem dělala betlém z papíru a každý rok mi ho vyfilcovali. A šla jsem i za Věrou a říkala jsem:

„Věruško, já jsem ti nechtěla ublížit, já jsem ti chtěla pomoci.“ A ona mě tahle chytla: „Komáre, já ti děkuju, já mám konečně pokoj.“

Před chvílí jste zmínila filcunky, jak většinou probíhaly?

Ty se většinou dělaly, když jsme byly na pracovištích. A někdy to opravdu stálo za to, háze-li na jednu hromadu cukr, marmeládu se slámou ze slavníků. Jedenkrát jsem byla nemocná a přišli dělat filcunk. Jenomže já jsem měla plnou postel věcí od holek, které se mnou bydlely. Přišel tam Ruzyňák, kterého se všechny bály. „Jak to, že ležíte? My tady jdeme dělat filcuňk.“ „Já jsem nemocná, a musím vylézt z té postele?“ Mně se totiž nechtělo jít z té postele, protože jsem měla pod peřinou všechno schované, fotky, svetry atd., co se všechno chránilo. A on mi řekl: „Ne, nemusíte lézt z postele, my budeme slušní.“ Tak jsem se přikryla, abych se na to nemusela koukat a za chvíli byli hotoví.

V roce 1955 proběhl v Pardubicích velký stěhuňk, jak takový stěhuňk probíhal?

Jednou nám řekli, že se musíme stěhovat. Všechny, co byly na áčku, se musely přestěhovat na béčko a opačně. To bylo ještě za Sultána, kdy začal chodit za Janou²⁸, doktorkou z ordinace. A bylo také řečeno, že musíme přestěhovat i různé typy skříněk. Stěhoval se vlastně celý lágr. My jsme se měly stěhovat z třetího patra, a ty skříně jsme spouštěly po schodech. Celý barák se otrásal. Najednou někdo zjistil, že ve třetím patře se udělala škvíra, která se začala zvětšovat. Tak se to nahlásilo a v tu ránu skočilo stěhování. Pozvali ministerskou komisi, která přijela druhý den, a nám řekli, ať si jdeme lehnout, kde je místo, a že do třetího patra nikdo nesmí. Tak si každý šel lehnout ke svým známým. Nakonec se zjistilo, že se třetí patro musí sundat, protože je porušená statika. Později nás nahnali do konírny, kde bývalo skladiště látek. Ty pak všechny převezli do kasáren v Pardubicích. V konírně se Vlastě Nováčkové²⁹ narodily v kapse od kabátku myši. Myši nám vždycky lezly do našich věcí, jak jsme si to věšely na háky na zdi.

Ve vězení jste potkala různé typy lidí, mohla byste mi o nich něco říct?

Bydlely jsme například s retribučkama, které vždycky říkaly: „My bysme nejradši dláždily Václavák vašima hlavama.“ Ony nás totiž nenáviděly. Dokonce tam byly dozorkyně z koncentračních táborů a potkaly se tam se svýma bývalýma vězeňkyněmi. Retribučky v roce 1955 poslali do Německa. Do roku 1955 jsme v Pardubicích byly samy státní, a pak tam postupně začali dávat kriminální vězeňkyně. Vražednice říkaly: „My jsme zabily jen jednoho, ale vy jste chtěly zabít celý národ.“ Takže zkrátka některé byly s námi a některé byly proti nám. Ale kdo byl nejhorší, to byly ostravské prostitutky. Mluvily neomaleně o všem možném, až se z toho někdy člověku zvedal žaludek. Ale ty přijely až v poslední době, až ke konci 50. let. Pak tam byly ty, které měly manka, některé i nevinně, ale i podvodnice. Bydlely tam i cigánky. Dozorci mezi ně nikdy nešli, když se praly mezi sebou. Ale cigánky si nikdy proti nám nic nedovolovaly.

---

²⁸ S Janou Hánovou, kvůli které nakonec odešel ze služeb ministerstva vnitra a vzal si ji za ženu.

²⁹ Vlasta Jakubová.

Jak se zdá, vy jste se ve vězení nikdy nedala a všem jste řekla své. Kromě hladovky z roku 1955, kterou jste držela až jako poslední, zažila jste i jiné způsoby odporu?

Mám jednu veselou příhodu z Kladna. Tam jsme se odmítly stěhovat kvůli prdu. Bylo nás tam na cele asi 32 a vedle nás bydlela velitelka. Jako jediný nebyl ten barák štenicový. Naproti nám bydlely retribučky. Velitelka si tam zvala svého milence. Jedna vězeňkyně je vždycky pozorovala, protože to byla dřevěná budova. A on si tam jednou při milování prdl. Ona se zapomněla a začala křičet: „Holky, on si při tom prdnu!“ Samozřejmě to velitelka slyšela a na sobotu a neděli odjela domů. Přišel velitel, to jsem tenkrát byla velitelkou cimry, a řekl: „Hrušková, tady máte seznam, jak se rozstěhujete. Tady se to musí vyklidit, paní velitelka z toho udělá skladiště.“ A já jsem mu řekla: „Pane veliteli, kvůli prdu se stěhovat nebudeme.“ Velitel mi dal facku, za kterou jsem mu poděkovala. Otočil se a odešel. Za ním šel druhý velitel a dal mi pěstí do nosu. Začala jsem z nosu krváčet, a tak jsem odešla do umývárny toto krvácení zastavit. On tam pak všechny vězeňkyně na cele pomlátíl. Měla jsem přeraženou nosní přepážku. V roce 1962 se mi udělal u nosu nádor, který mi na plastice vyoperovali, a snažili se přepážku spravit, ale nešlo jim to. Byla špatně srostlá a bylo to zastaralé. Často se mi pak spouštěla krev, především když byla vedra. Tyto pozůstatky mě někdy trápí dodnes, hlavně při rýmě.

Zpátky ale ke vzpouře. Tenkrát jsme se odmítly stěhovat a v pondělí přijel nákladník a odvezli nás všechny na Karlák³⁰. Tam nás vrazili do jedné velké světnice a brali nás jednu po druhé na vyšetřování. Já, jako velitelka cimry, jsem šla první. Tak jsem jim to řekla, jak to ve skutečnosti bylo. A když už tam byla pátá, křičeli: „Nechceme nic slyšet o prdu!“ a nechali vyšetřování. My jsme si píchly do prstu, sehnaly jsme si papír a hrály jsme tam karty. Za 14 dní jsme jely zpátky do Kladna. A to už jsem věděla, že nás rozstěhují. Velitelce jsme ale udělaly útrum, měla zakázané si tam brát svého milence. Jenomže nás nastěhovali do štenicového baráku. Já jsem s nimi měla velké problémy, protože na mě moc šly.

Jak vypadalo vaše propuštění?

Byla amnestie, tu nám přečetli. My jsme se vůbec nesmály, neradovaly. Všichni se divili, že se neradujeme. Ono se to už začalo proslýchat, protože v březnu stěhovali mnoho lidí z céčka a děčka na béčko. Na céčku nechali jen cimru sestřiček a pak už přišly vražednice a prostitutky. Nám udělali jednu cimru na áčku a my zjišťovaly, proč nás dali dohromady. Nakonec jsme zjistily, že všechny jsme měly špionáž proti Rusům. Tak jsem si říkala, že asi propuštěné nebudeme. Každý musel mít souhlas vesnice nebo města, že ho přijme. A můj švagr, manžel mé mladší sestry, byl komunista, ale řekla bych, že idealista a komunistům věřil. Byl to předseda Národního výboru ve Věstonicích, a proto věděl, kdy budu propuštěná. Moje matka říkala, že k nám ten den neustále chodil, jestli jsem přijela. Oni nás totiž vozili na vlak vždycky po skupinkách, protože se asi báli, že tam uděláme revoluci. Měly jsme koupené jízdenky, dovedli mě přímo k vlaku a rovnou jsem jela. Jely jsme ve vězeňských mundúrech. Přijela jsem do Brna, ale šla jsem ještě navštívit jednu známou z vězení. A až pak jsem přijela. Zazvonila jsem a matka mi přišla otevřít a zeptala se: „Jsi tu na stálo, nebo jenom na chvíli?“ Tak jsem řekla: „Vypadá to, že jsem tady na stálo, ale mám podmínku deset let.“ Matka mi pak řekla, že objedeme celou rodinu a uvidíme, kde budeme vítání, a kde nebudeme. Nakonec jsem byla všude vítaná, takže to dobře dopadlo.

---

³⁰ Věznice na Karlově náměstí v Praze.

Zavřeli vás ve dvaceti letech, v kriminále jste pak prožila jedenáct let vašeho mladého života. Co vás nejvíc drželo na nohou?

Víra. Přátelila jsem se s holkou, která byla zavřená kvůli svým katolickým aktivitám. Chodily jsme spolu na vycházky a ona mě naučila nazpaměť celou mši. Na dvoře jsme se ji pak klidně modlily. Kamarádka vždycky nějak propašovala i hostie. Kvůli těmto „mším“ nás pronásledovali. Sestřičky to dělaly podobně. Jenže bachaři to odhalili a šly jsme do díry. Celou dobu ve vězení jsem ale věřila. A věřím i dneska. Vždycky říkám, že boží mlýny melou na atomový pohon. Vyrostla jsem ve věřící rodině. Také proto jsem to všechno brala jako trest. Matka mě varovala, abych už nechodila zpátky do republiky, jenomže já ji neposlechla. Američanovi jsem také slibovala, že už nikdy do Československa nepůjdu. A zradila jsem ho. Matka mi taky tenkrát poslala do Lince dopis, že je na mne vydaný zatykač, abych příště vynechala hájenku a nevracela se k nim. A já ji zase neposlechla. Jak říkám, byl to trest boží za moji nezvážnost a neposlušnost. Ale vyrovnala jsem se s tím. Věřící jsem pořád.

Máte kromě problémů s nosní přepážkou nějaké další zdravotní následky vězení nebo krutých výslechů?

Jako důsledek potratu a dlouhého věznění se mi ve 45 letech utvořil na děloze nádorek jako malý oříšek. Během tří měsíců vyrostl jako dětská hlava. Podstoupila jsem těžkou operaci, při které mi vzali dělohu a jeden vaječník a další vyčistili. Tím pro mě naděje otěhotnět navždy zmizela. To je největší rána, kterou mi zasadil bolševický režim.

Setkala jste se později se svým americkým přítelem?

Už potom ne. Napsala jsem mu sice dopis z kriminálu, jenže oni psaní do Ameriky neposlali. Když jsem potom přišla domů na velkou amnestii v roce 1960, nevěděla jsem, jakým způsobem bych se mu ohlásila. Byla jsem sledovaná, měla jsem na deset roků podmínku. Tak jsem koupila knížku Putování Československem a poslala mu ji. Byly tam vyfocené Věstonice, k nim jsem anglicky napsala: Zde je můj domov. Za tři měsíce mi ale knížka přišla zpátky. Před několika lety jsem ho nakonec našla – děti mého příbuzného, které umějí zacházet s počítačem, ho našly podle jména a data narození. Zjistily, že zemřel v roce 1991, tedy až po revoluci. Počítače tenkrát po roce 1989 nebyly běžné, tak jsem ho nemohla dohledat. Našla jsem ho tedy, až když byl mrtvý.

Dá se nějak vypořádat se vším utrpením, bolestí a ztrátami, které jste prožila?

Když jsem byla v kriminále, měla jsem dobré zázemí ve svých rodičích. S tím, že jsem přišla o dítě, jsem se pak musela smířit. Říkám: byl to osud a život šel dál. Se vším jsem se smířila. Nemám v sobě nějakou nenávist nebo trpkost. Když jsem přišla ve čtyřiceti letech z kriminálu, chtěla jsem mít dítě, ale už to nešlo. Po jedenácti letech v kriminále to nebylo možné. Už jsem se tedy nikdy neprovdala. Zůstala jsem sama, stále věrná svému Američanovi.

Děkuji vám za rozhovor.

Antonín Husník (1921)

Brigádní generál Antonín Husník se narodil 17. listopadu 1921 v Plzni. Již v raném věku měl silné vlastenecké cítění a chtěl vstoupit do československé armády. Po nacistické okupaci se v roce 1940 pokusil o přechod hranice protektorátu. Měl namířeno na západ, do francouzských legií. Bylo mu 19 let. Na slovensko-maďarské hranici byl zadržen a 3,5 roku vězněn v nacistických věznicích. Po válce se stal elitním výsadkářem se silnou protikomunistickou orientací, za což byl náležitě „odměněn“. V roce 1950 byl odsouzen na 13 let. Absolvoval výslechy v neslavně proslulém Domečku, v jáchymovských táborech řídil tajnou motákovou komunikaci s rodinami a blízkými odsouzených. V roce 1958 byl propuštěn z vězení. Jeho dceři bylo osm let.

Za války jsem měl na Waldheimu vězeňské číslo 736. Po osmi letech komunistického kriminálu jsem dostal vyplaceno 736 korun úspor.

Rozhovor s brigádním generálem Antonínem Husníkem

Tazatel: Tomáš Bouška

Můžete mi říci něco o svém dětství? Kde jste se narodil?

Vzpomínky na dětství mám hezké, byly bohaté. Narodil jsem se 17. listopadu 1921 v Plzni, kde jsem začal chodit do školy. Otec byl tenkrát nižším policejním úředníkem. Byl jsem dítě dost pohledné, kudrnaté, ale zlobivé. Tatík se ve mně viděl. Když jsem šel do školy, už jsem uměl číst a počítat. To byla velká chyba, poněvadž když začala učitelka vykládat, tak jsem se nudil. Zvedl jsem se a šel se dívat z okna. Už ve druhé třídě jsem měl z mravů dvě.

První knížka, kterou jsem přečetl, byly Staré pověsti české. V páté třídě jsem je uměl skoro zpaměti. Už tenkrát, když se mě třeba ptali, čímpak bys chtěl být, tak já chtěl být blanický rytíř. Už od malička ve mně bylo vlastenectví. Měl jsem s tím zkušenosti i později. Musím předeslat, že další knížky, které jsem četl, byly hlavně o ruských legionářích. Všechno od Rudolfa Medka jsem přečetl. Už tenkrát, aniž bych věděl, co bolševismus je, tak jsem bolševiky nikdy neměl rád. Zapříčinili, že plukovník Švec, který byl mým vzorem, se zastřelil. Už tenkrát jsem je neměl rád, aniž bych věděl, co to je. Později jsem to i poznal.

Můj otec nebyl legionář, ale byl velký národovec. Čech každým coulem. Při prvním útoku v Srbsku, kde bojoval, byl těžce raněn. Když se zvedal k útoku, zasáhl ho šikmý průstřel břicha a pak už pro frontu nebyl. Po válce nastoupil ke kriminální policii. Komunistů bylo tady v Plzni tři a půl, ale hodně sem jezdily všelijaké delegace. Byl tady rumunský Károl, habešský císař a všelijaký potentáti. Vždy předtím udělal policejní rada Macek zátah na bolševiky, ale stejně se shromáždili a dělali ostudu. Chtěli je pochytat, aby tu ostudu nedělali. Otec s tím měl vždy spoustu práce. Samozřejmě je neměl rád.

Mám na ně takovou vzpomínku. Bolševici vydávali Rudé právo, a i když procházelo cenzurou, někdy se celá vydání zabavovala. Krátce předtím, než přišli Němci, tak jsme doma měnili linoleum. A podlahu jsme tím zabaveným Rudým právem vypodložili, aby se vyrovnaly suky. Později v německém kriminále jsem si na to vzpomněl: Ježišmarjá, kdyby u nás dělali prohlídku a našli tam Rudé právo, tak by tatínka zavřeli jako komunistu! A to by on nepřežil!

Už jako kluk jsem chtěl být vojákem, později hlavně letcem. Chodil jsem do Sokola i do Skautů. Od čtvrté třídy se na škole učila němčina. Po obecné jsem absolvoval měšťanku a začal dělat strojařskou průmyslovku. Tady v Sokole bylo družstvo volejbalistů, kteří dokonce vyhráli soutěž Malé dohody tenkrát v Rumunsku. Vedl je nějaký poručík jezdecký. Když byla mobilizace, tak tam jednou přišel. Rád jsem poslouchal jeho zážitky. Zle nadával na sudeťáky. Mohl jsem na něm oči nechat, ty jeho rajtky! Mluvil se o tom, že se ve Francii, v Agde, zakládají naše legie a že se tam umožňuje přechod. Hned jsem se zapojil a chtěl jsem taky jít. V té době mi ještě nebylo osmnáct, takže jsem jim alespoň dělal posla.

Popsal byste svůj pokus o nelegální přechod hranice?

Svěřil jsem se jednomu spolužákovi, že bych chtěl utéct do Francie, do legie a že znám cestu. Rozhodl se, že půjde se mnou. Nakonec jsme vyrazili tři. Já, kamarád Jiří Fremr a jeho známý,

jmenoval se Bobi Frisch. Dojeli jsme v pořádku do Hodonína na vypůjčené legitimace od kamarádů, jejichž tátové pracovali na dráze. Fremr řekl, že půjde poslat ještě legitimace zpátky těm, kdo mu je půjčili. Ale už se nevrátil, takže jsme překročili hranice bez něj. Když jsme se v pětáctýřicátém vrátili z kriminálu, tak mně vysvětlil, že měl prostě strach. V té době, kdy jsme se vydali přes hranice, byl přechod zdánlivě jednoduchý, protože řeka Morava byla zamrzlá. Přešli jsme hranice a vyrazili vlakem směr Budapešť. Jenomže ve vlaku byla kontrola. Papíry jsme neměli, a tak nás Maďaři sebrali. Na příští nebo přespříští stanici jsme vystoupili se čtyřmi mladíky a jedním pánem, kteří se také chtěli dostat do legií ve Francii. Dali nás všechny dohromady a poslali zpět. Někde u Galanty jsme tedy vystoupili a odvedli nás na hranice. Bylo šero, nebylo nás vidět, ale byl napadlý sníh a tam byla rovina. Když jsme vylezli, tak jsme byli vidět na hony daleko. Najednou tři Maďaři zarepetyrovali kvérama a jeden z nich na nás spustil slovensky: „Odtamtud jste přišli, tak tam zmizte!“ Bryz nato nás objevila slovenská hlídka. Zajistili a dopravili nás do Trnavy.

Jak vzpomínáte na věznění za války?

U soudu jsme dostali dvacet čtyři hodin za ilegální překročení hranic. Přes policejní ředitelství v Bratislavě, kde mimochodem byly otřesné hygienické podmínky, nás na hranicích předali Němcům. Napřed jsme byli asi den v Hodoníně, pak nás odvezli do Brna na Špilberk a nakonec do Kounicových kolejí. Po ošklivých výsleších, kdy mě mlátili a chtěli vědět, kdo ten náš útěk zorganizoval, nás odvezli do Strážnice, kde se nám podařilo navázat spojení s venkem. Nějaký mladík nás upozornil, že ve slamníku je provaz, a pomocí psaníček jsme se s ním dorozuměli. Jmenoval se Sylva Lakosil. Napsali jsme domů, aby nám poslali balíček a nějakou korunu. Také jsem napsal tatínkovi, aby nám poslal pilku. To byla speciální, všestranná pilka, říkalo se jí anglický vlak. Dala se ohnout a schovat do pusy. Skutečně jsem ji obdržel a tak jsme začali pracovat na mřížích. Najednou dovnitř vešel správce a říkal: „Tak hoši, toto mi nemůžete dělat.“ Vysvětlil nám, že bychom daleko neutekli a on by z toho měl velký průser. Tím náš pokus o útěk skončil.

Ze Strážnice nás následně transportovali do Německa do vojenského vyšetřovacího vězení, Wehrmachtuntersuchungsgefängnis, Berlin-Tegel. Po asi měsíci jsme prošli pověstným Alexanderplatzem. To byla obrovská podzemní průchozí cela, velká jako hala. Skončil jsem v Alt Moabit¹, v civilním vyšetřovacím vězení, v samovazbě. Dostal jsem zatykač, který mám dodnes; Haftbefehl: Der Angeklagte hat versucht das eingegliedertes Gebiet vom Reiche mit Gewalt und Waffe in der Hand los zu reisen². Mohl jsem si domů napsat, aby mi poslali česko-německý slovník. Abych mohl číst německé noviny. Skutečně mi ho dali na celu. Na začátku je v něm napsáno, že to byl můj nejlepší přítel v dobách nejhorších. Později, když jsem byl odsouzen a přišel jsem do těžkého žaláře v Německu, tak i tam jsem zažádal, aby mi půjčili tento slovník, abych mohl dobře číst německé knihy. Dostal jsem ho vypůjčen, na cele jsem ho měl dennodenně. Jsou tam tužkou připsané i poznámky: Choval jsem se statečně nebo Maminko, myslím na Vás. Dokonce se mi tam podařilo z různých zbytků udělat i obal. Všechny věci se mnou

¹ **Alt Moabit** – věznice, která nechvalně proslula v době nacistické vlády. Za vlády nacistů to byla jedna z největších a nejmodernějších německých věznic. Má dvě mohutné haly s centrální pozorovatelnou a pěti hvězdicově uspořádanými čtyřpatrovými křídly. Věznice stojí a funguje dodnes. Touto věznicí prošlo mnoho českých účastníků protinacistického odboje. Někteří zde byli umučeni, ale většina, po odsouzení k trestu smrti, putovala do další berlínské věznice Plötzensee ležící nedaleko nebo do koncentračních táborů.

² Zatykač: Obviněný se násilně a se zbraní v ruce pokusil vycestovat z území přičleněného k Říši.

od prvopočátku cestovaly. Celé tři a půl roku. Na rozdíl od věznění za komunismu. Komunisti všechno buď ukradli, nebo poničili.

Pak nás jednoho dne spakovali a z Berlína odvezli do Norimberku. Jeli jsme speciálními vagony pro vězně, po třech v jednotlivých boxech. Po cestě jsme stavěli, vždycky někoho přibrali a někoho zase vyložili. Samozřejmě bez toalet, takže se tam lidé i pomočovali. Bylo to otravné.

Umístili nás na samovazbu v Zellenstrasse Nr. 1 a já jsem se hned dostal do korekce. Za to, že jsem vyryl na hliněný šálek své jméno – TONA. V korekci byla normální strava jen jednou za tři dny, jinak jsem byl o chlebu a vodě.

Den před soudním přelíčením za mnou přišel bachař s lejtrem. Nevěřicně jsem na to koukal, neboť tam bylo napsáno, že přelíčení se bude konat s tím Fremrem, co s námi měl utéct, ale nakonec se vrátil. Druhý den přišel holič, oholil mne, dostal jsem své šaty a rovnou k soudu. Tam jsem se poprvé setkal se svým obhájcem. Představil se mi česky, že si přečetl spis a že je to celkem jasná záležitost. Doporučil mi, abych se u soudu přiznal, že to budu mít jako polehčující okolnost. Přivedli nás do obrovské místnosti. Pravděpodobně do té, kde se po válce konal Norimberský proces. Frisch i Fremr už tam seděli. V průběhu přelíčení jsem zjistil, že když se vrátil domů, tak na radu svého otce vše nahlásil, ale stejně ho zatkli. Měl to prý hlásit ještě před naším pokusem o útěk! Po válce byl jeho otec zavřený jako kolaborant. Zřejmě měl nějaké plotky s Němci.

Přelíčení proběhlo a můj obhájce pronesl závěrečnou řeč. Konstatoval, že jsem se přiznal, ale že mám dobrý úmysl se napravit. Že to byl čin nerozvážného mladíka, který si myslel, že Německo prohraje válku a on dostane po válce nějakou trafiku, jako dostávali legionáři po první světové válce. Alespoň něco zaznělo na mou obhajobu. Prohlásili mne za hlavního obžalovaného a dostal jsem tři a půl roku. Frisch jakožto mladistvý – jemu bylo osmnáct až v roce čtyřicet – dostal za stejný čin rok a Fremr také, oba Gefängnis³. Na rozdíl od nich jsem dostal Zuchthaus, těžký žalář. Při procesu jsem Frische viděl naposledy. Jako polovičního Žida jej někde zplynovali. Když jsem šel po válce k nim domů, do Prešovské ulice, kde měla jeho rodina obchod, nevěděl jsem, že se nevrátil. Byl to hrozný výjev, jeho maminka bědovala. Raději jsem se rychle vypoklonkoval.

Kdy přesně jste utíkali přes hranice?

Myslím, že byly pololetní prázdniny. Načasoval jsem si to tak, aby nás nikdo nesháněl. Začátkem ledna jsme vyrazili a cesta trvala asi tři nebo čtyři dny. V papírech to mám evidované až od 2. února. Počítali to od dne, kdy nás Němci převzali na hranicích: 2. února 1940.

Soud v Norimberku byl tentýž rok?

Tentýž rok, začátkem zimy. Po soudu jsem zůstal ve věznici. V polovině prosince mne odvezli do těžkého žaláře ve Waldheimu⁴. Byl to transport všelijakých lotrů.

Jak probíhalo vaše propuštění?

Odpykál jsem si tři a půl roku. Byly tam legrácky, byly tam i vážné věci. Před propuštěním mně povolili napsat domů, aby mi v Nymburce ušili sako, protože svoje jsem během věznění „pro-

---

³ Německé podstatné jméno das Gefängnis – vězení.

⁴ Trestnice Waldheim v Německu patří mezi nejstarší věznice v Evropě. V této věznici byli věznění vězni jak za období nacionálního socialismu, tak za Německé demokratické republiky. V roce 1950 se zde konaly tzv. Waldheimské procesy, při nichž bylo souzeno 3432 osob, 32 z nich bylo odsouzeno k trestu smrti. Byli souzeni jako nacističtí zločinci. V současnosti jsou tyto procesy odsuzovány jako zneužití justice k prosazení politických cílů.

kouřil“. Přišlo mi manšestrové sako, které jsem si v den propuštění oblékl. Odvedli mě na bránu a myslím, že mi bachař podal ruku a něco mi popřál. Vykročil jsem a chtěl jsem se rozhlédnout vlevo, vpravo. Najednou se objevili gestapáci, z každé strany jeden kožeňák. Zase mě zatkli a dopravili do Prahy na Pankrác.

Uvedli nějaký důvod?

Měli jednoduchou odpověď, že se všechno včas dozvím. Do té doby jsem Pankrác neznal, takže jsem tam nasadil ostrý tón. Netrvalo dlouho a šel jsem do korekce. Vozili mě na výslechy do Pečkárn⁵ a tam to bylo tvrdé. Když jsem to tam přežval, tak mě zavolali do nějaké kanceláře a začali se mnou probírat, co budu dělat. Říkal jsem, že bych šel rád pracovat, protože nepřicházelo v úvahu dodělat školu. Řekli mi: „Místo už jsme vám našli, tak budete pracovat tady v Praze.“ Dovolil jsem si protestovat, že jsem z Plzně. Což přešli bez reakce a abych se porozhlédl po nějakém ubytování. Po čtyřech dnech volna jsem nastoupil do PEMY – Prager Elektrische Mess-Aparate, do fabriky ve Vysočanech. Dělal se tam sériové, malé přístroje. Tenkrát šlo všechno převážně na zbrojní výrobu. Nastoupil jsem do montáže na třísměnný provoz. O tom, že jsem byl zavřený, se nemluvalo. Doma mě otec poučil: „Buď velmi opatrný, budou tě sledovat. S nikým se nebav, mluv hodně německy. Dělej to, co ti říkám, a bude to dobrý.“ A ještě mi řekl: „Hodně nos ty holínky a ty rajtky. A kdyby něco, hned se ozvi.“ Vzal jsem si je hned na první směnu a zřejmě si říkali: „Hele, to je zase nějaký nasazený.“ A skutečně to pomohlo, nikdo mě nekontaktoval. Po deseti dnech mě ale najednou zavolali do kanceláře a nějaký chlap se mě začal vypytovat, jestli za mnou někdo nepřišel. Držel jsem se rady otce a říkal, že nic nevím a nikam nechodím. Tak prý kdyby za mnou někdo přišel, že jsem byl zavřený a že si budu myslet, že jsem pracoval proti Říši. Tak kdybych měl dojem, že ty lidi nechťejí spolupracovat... Takhle celkem jemně to na mne zkoušel. Z toho jsem byl úplně na větví. Podařilo se mi s jednou kolegyní vyměnit sobotní službu a hned jsem odjel do Plzně. Přijel jsem domů a říkal jsem otcí: „Tak tatí, chtějí na mně spolupráci. Co mi zbývá? Pověsit se?“ Říkal mi, abych nebláznil a že to se svými přáteli promyslí. Začal jsem marodit. Když jsem odjížděl, tak mi přivezl nějaké pilulky a říkal: „Hele, tam se přihlas k doktorům a podle toho, kdy to bude, tak až půjdeš do té ordinace, tak tohleto spolkni. Dostaneš horečku. Stěžuj si na ty příznaky: teplo a točí se ti hlava.“ Poněvadž když byla horečka, tak museli člověka nechat doma. Báli se, aby se z toho nevyloupla nějaká epidemie. Skutečně jsem po té první pilulce dostal horečku jako blbec. A ještě mi otec říkal: „Ale až ti řeknou, že máš den nebo dva zůstat doma, tak říkej, já nemůžu zůstat doma, musím vydělávat peníze.“ Když mně doktor napsal „zwei Tage“ a řekl: „Dva dny zůstane doma“, tak jsem říkal: „Nemůžu, potřebuji peníze.“ Sestřička zůstala nevěřičně stát, a když to přeložila doktorovi, tak také zíral. Po dvou dnech, kdy jsem spolkl další pilulku, mně dali další dva dny volna a při třetí návštěvě jsem tvrdil, že jsem zdravý, akorát že se mi točí hlava.

Takovým způsobem to došlo tak daleko, že tomu doktorovi poslali z Plzně doporučení, aby mě prohlédli na nervové klinice u Myslivečka. Na posudku bylo napsáno: carbospinalis multiplex a kromě toho ještě nějaké depresivní stavy. Znamená to vysychání moku mozkomíšního.

⁵ Pečkárna – Petschkův palác – novoklasicistní budova v ulici Politických vězňů č. 20 v Praze. Za druhé světové války, ihned po okupaci, zabrala tuto budovu německá tajná státní policie – gestapo – a zřídila si zde svou hlavní úřadovnu v protektorátu Čechy a Morava. Probíhaly zde smutně proslulé výslechy. Zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich zde nechal zřídit stanný soud. V části paláce v suterénu, kde bývala mučirna gestapa, je dnes zřízen památník protifašistického odboje. Je zde deska se slovy: Proč se vracíme k pohnutým dějinám a urputným zápasům minulosti? Protože milujeme budoucnost.

Nakonec se povedlo, že mě poslali na pracovní úřad v Praze. Cestou tam jsem potkal starou známou z tanečních, Anču Riesovou. Říkala mi, že teď nemá čas, ale abych za ní přišel, že mi pomůže. Když jsem později přišel na úřad, vidím na její kanceláři napsáno Frau Anita Ries. Vlezl jsem dovnitř a povídám: „Halt, copak to máš na vratech?“ A ona hned spustila srdceryvný pláč. V kostce mně vylíčila, co se stalo. Chodila na německou obchodní akademii a potom byla zaměstnaná na pracovním úřadě v Plzni. Jejího otce zavřeli. Slíbili jí, že otce pustí, když se k nim dá. Jejího tátu ale nakonec Němci stejně nepustili. Nechala se pak přeložit do Prahy. Pomohla mi zařídit převodku na pracovní úřad v Plzni. Poděkoval jsem jí za pomoc, ale řekl jsem jí, že s ní nic nechci mít.

Měl jsem doporučení, třeba i na těžkou práci, ale venku v lese, na poli. Otec pro mě našel místo v Merklíně na panství hraběte Pálffyho. Myslel jsem si, že budu chodit na práci do lesa, ale dělal jsem tam kancelářskou práci. To se mi moc nelíbilo a nakonec jsem se díky pomoci rodičů dostal na práci do Černických lesů. Takovým způsobem jsem to doplatil až do konce války.

Jak jste prožil poslední dny války?

Pamatuji si na jednu epizodu. Tehdy už byla slyšet střelba a přijeli vojáci. Myslím, že to byla dvacátá obrněná divize. Měli hlavní štáb nahoře ve škole. A najednou Praha začala volat, že jsme svobodní. Začali jsme Němce dole ve vesnici odzbrojovat. Byla to všechno samá stará veteš. Akorát u štábu měli zesílenou četou mladých Waffen-SS. To byli hrdlořezové. Byli kolem školy a zabíjeli by, i kdyby měli Američany za zadkem. Byli úplně zfanatizovaní. Ti strýcové, co byli u aut, flinty odevzdávali. Dokonce si někteří kupovali civil a mizeli. A najednou se z rozhlasu ozvalo, že nahoře na velitelství vzali faráře, starostu a ještě jednoho jako rukojmí. Hlásili, že zbraně, které byly odebrané, se musejí vrátit. Usnesli jsme se, že půjdeme vyjednávat. A jelikož jsem byl jediný, kdo uměl německy, šel jsem já a se mnou ještě jeden rotný. Nahoře nás zastavila stráž. Přišel major a co že chceme. Říkal jsem, že jdeme vyjednat s panem generálem, aby propustil rukojmí, že je konec války. Zavolal stráž, postavil ji u nás a šel dovnitř. Za chvíli pro nás přišel a šli jsme do sborovny. Generál seděl u okna, měl na sobě plášť s velkými červenými výložkami. Díval se z okna. Začal jsem mluvit. Když jsem domluvil, že je konec války a že žádáme, aby rukojmí byli propuštěni a vojáci aby se připravili do zajetí, tak na to ten generál nereagoval. Až když to ten Němec, co tam byl, řekl německy. Vyjednávání bylo velmi krátké. Asi v tom smyslu, že s povstalcem se nevyjednává. Že jsou regulérní armáda, která má rozkaz ustupovat do zajetí. A voják přichází do zajetí se zbraní. Tak jsme sklapli kufry a odpochovali jsme. Když už jsme přicházeli dolů, tak začali hlásit, že se ty zbraně mají odevzdat, jinak že se bude střílet. Tak se začaly zbraně rozdávat. Ještě nám asi tři flinty zbyly. Hned potom z některých nákladáků vysypali všechno, co tam bylo. Tam byly nové věci, boty, psací stroje. Byla tam taková obrovská bedna. Když ji tam hodili, tak praskla. Byla plná peněz, marek. Udělali z toho hromadu. Jenom to pokapali benzinem a zapálili. Šla tam potom jedna stará paní. Já u toho nebyl, ale kluci říkali, že ji málem zastřelili. Bába byla hluchá a on na ni řval: „Halt!“ a už mířil flintou. Viděla, že tam pálí nové boty. Ještě že ji někdo strhnul zpátky, možná by ji zastřelili. Potom sjelo dolů vedení. Nasedli do autáků a odjeli směrem na Merklín.

Co jste dělal po válce?

V červnu 1945 jsem se dozvěděl, že je možné se dobrovolně hlásit na vojnu a odbýt si ji. Strýc mi ale řekl: „Než půjdeš do školy nebo na vojnu, pomůžeš nám v kanceláři.“ A tak jsem začal

pracovat na Svazu pro ryby, maso a tuky při nějakém ministerstvu. Mým úkolem bylo jezdit na svody. Najednou do kanceláře přišla paní, že za mnou byla paní s dcerou a že mě sháněly a strašně brečely. Byla to maminka s dcerou, tedy se sestrou Anity Riesové. Anku samozřejmě zajistili. Sběrný tábor byl za Borskou věznicí. Zacházeli tam s nimi strašně. Dvakrát mě poslali od Svazu osvobozených politických vězňů na kontrolu Revolučních gard. Byl jsem někde u Chebu, kde dělali velké prasečiny. Dělal tam zle nějaký kápo. Později jsem se dozvěděl, že to byl bývalý řezník. Nakonec na něj vylezlo, že byl sám udavač a kolaborant. Když jsem je navštívil, skoro si chtěly klekat. Prosily mě, abych jim napsal, že mi pomohla. Šel jsem na Svaz osvobozených politických vězňů. Tam už tenkrát ze tří byli dva komunisti. Všude hned všechno okupovali. Přišel jsem tam a vylíčil jsem jim, že mi pomohla. Po návratu z bolševického kriminálu jsme se jednou potkali. Tehdy ji pustili, ona pomohla mnoha lidem.

Jak jste prožil dobu kolem února 1948?

Únor 1948 jsem prožil ve vojenském kurzu v Nitře. V té době jsem ukončil parakurz ve Stráži pod Ralskem a odtamtud nás poslali na různou specializaci. Původně jsem se přihlásil jako pilot kluzáků. Tehdy se v akcích dopravovaly první výsadky také pomocí kluzáku. Nakonec zvítězil zájem o motorismus. Poslali mě do kurzu pro náčelníky štábů motorizovaných útvarů a auto důstojníky. V rozhlase o tom něco říkali, ale já jsem se nikdy o politiku nezajímal. Už za první republiky se voják z povolání nesměl angažovat v politice. Ovšem druhý den ráno přišel štábní kapitán s kapitánem a ještě s nimi byl četař aspirant. Už to za normálních okolností nemohlo být, aby přišli postupovat proti kapitánům, tak aby u toho byla nižší šarže. Tyto dva kapitány, lidovce z jižní Moravy, okamžitě propustili na dovolenou s čekáním. Bolševici měli všechno do detailu připravené. O každém věděli víc, než starý Bretschneider měl napsáno na manžetě o Švejtkovi.

V čem spočívala vaše oficiální ilegální činnost? Za co vás potom Státní bezpečnost pronásledovala?

U posádky každý dával najevo svůj názor. Okamžitě po Únoru začala politická školení. My jsme tomu říkali deset kilo. V té době vydal Klement Gottwald takovou silnou knížku, kde bylo napsáno Deset KG⁶. Školil nás štábní praporčík a vykládal nám o komunismu. Pochopitelně už tam se objevovaly první záznamy o tom, kdo, jak a co. Ještě než toto skončilo, tak mě komandovali na banderovce⁷. V průběhu přípravy jsem dostal rozkaz, že jsem přemístěný do Čáslavi.

Byla to velmi těžká služba. Banderovci nechtěli bojovat. Byly to zbytky UPY, ukrajinské povstalecké armý. Chtěli se dostat přes Československo do Rakouska, do amerického zajetí. Bolševici prosadili, že jsou to zrádci, a tak že se proti nim bude bojovat. Byl jsem převelený do Tábora, kde se utvořil sborný prapor, jak se tomu říkalo. Co do počtu to nebyl prapor, ale taková posílená rota. Jak to na vojně chodilo? Když měl útvar odeslat někam nějaký materiál, ať byl fyzický, nebo lidský, tak se vždycky vybrali ti, co překáželi. Sešla se tam opravdu elita lumpů z celé armády. Vykládal jsem jim například o taktice boje v lese. A představte si, jednou vyšla

⁶ GOTTWALD, Klement: *Deset let: Sborník statí a projevů 1936–1946*. Redigovali Gustav Bareš, Jiří Hendrych, Karel Kreibich, František Nečásek, František Pexa. Praha: Svoboda, 1948.

⁷ Banderovci – obecné označení příslušníků ukrajinské nacionalistické organizace vedené Stepanem Banderou, jež usilovala o zřízení samostatného ukrajinského státu. Sovětský režim v letech 1944–1946 banderovce rozdrtil. Zbytky organizace se pokusily probít přes Československo na Západ. Bandera byl později v emigraci zavražděn KGB.

rána a za malý moment výkřik: „Já jsem postřelený!“ Pochopitelně, byl jsem mladý poručík, tak jsem z toho byl vyděšený. Přestože předtím se dělala prohlídka zbraní, tak měl jeden chlap, byl to vele lump, který měl nastoupit do kriminálu, ale nenastoupil, plný zásobník v samopalu. Měl to naštěstí na jednotlivé rány a jak seděl a hrál si s tím, tak vyšla jedna rána.

Tak to byla příprava s takovými lidmi. Postupovali jsme v rojnici a česali les. Ovšem banderovci nechtěli bojovat, takže nás nechávali projít. My jsme se s nimi nikdy nesetkali. Stalo se, že se někdo lekl, vystřelil a najednou byla palba po celém úseku jako o božím těle. Lidí nevěděli, ani jak stojí, a střílelo se. Snad v životě jsem nezažil větší strach než tam. Měl jsem strach o lidi i o sebe. Byl jsem na začátku kariéry, a kdyby se něco stalo, byl by jí konec. Naštěstí to dobře dopadlo a došli jsme až do cílové vesnice. Tam najednou přišla zpráva, že zatkl skupinu pěti lidí. Toho Burlaka a jeho Ofélii, což byli vedoucí jedné skupiny.

Když jsem se vrátil k posádce, objevil se tam poručík Kuzmik. Byl vybraný do zkráceného kurzu, který trval necelý rok. Vojáci dostávali hodnosti podle stáří a podle toho, jak se osvědčili. Byli to lidé, kteří prošli frontu. Kuzmik byl z Podkarpatské Rusi. Když ji obsadili Maďaři, tak ho odvedli. Byl o dva roky starší a v Rusku potom přeběhl na druhou stranu a vrátil se se Svobodovou armádou. My jsme spolu bydleli, byli jsme velcí kamarádi. Chodili jsme spolu také do pilotní školy. Když jsem byl odvelený, tak on už měl nalítáno více. Udělal diplom. Měl takovou šílenou ideu, že bychom ukradli aeroplán na letišti a dostali se přes hranice. Jenže za pár dnů na letišti odmontovali na letadlech aeroklubu vrtule.

Na prvního máje jsme měli nařízeno pochodovat. Armáda s lidem. Tehdy tam snad nebyl jediný bolševik. Jedna skupina volala: „Vzduch je naše moře.“ A druhá potichu: „Oni nám ho vypustili.“ S tím Kuzmikem to bylo tak: Po návratu byl u bolševiků a jako schopného vojáka ho přeložili na hranice. Věděl jsem to jen já a náčelník štábu. Napřed tam utekl jeden jeho voják a on, blbec, mu dal mou adresu. Odtamtud mi napsal pohled. Jenomže ho napsal azbukou. Byl prostě z té Ukrajiny, tak ho to asi ani nenapadlo. Ten dopis přišel, ale kupodivu nic z toho nebylo. Potom zmizel i on. Tehdy jsem to nevěděl, protože jsme hned odjížděli.

Když jsme potom jeli do výcvikového tábora nahoru na Mimoň, tak mě zavolali na štáb a začali mě o Kuzmikovi vyslýchat. Mluvil jsem jenom o kamarádšoftu. O ničem jiném, protože přece jenom už jsem prošel výslech od gestapa. Věděl jsem, co si mohu dovolit a co ne. Učinil jsem nějaké výpovědi a vypadalo to dobře. Mohl jsem se vrátit. V té době byla manželka právě v porodnici. Čekali jsme dítě.

To bylo v jakém roce?

V roce 1950, v červnu. Přišli si pro mě, když byla manželka v porodnici. Dostal jsem ještě zprávu, že se mi narodila dcera. Místo toho, abych dostal dovolenku, tak mě zavřeli. Vrátil jsem se po osmi letech a měl jsem holku, která se mě bála, která mě neznala. Bylo to dost krušné.

Poručík Husník (28 let) se svou novomanželkou v roce 1949.
Archiv: T. Bouška

Jaký byl důvod zatčení?

Důvod byl, že jsem Kuzmíkovi pomohl přes hranice. Byl to ale nesmysl, protože Kuzmík na hranicích sloužil. V té době byly moderní tzv. monstrprocesy. Snažili se dát dohromady velkou skupinu. Nás tam v Čáslavi zavřeli asi čtrnáct. Stálo to dost bití a týrání, ale udělat z toho skupinu se jim nepodařilo. Na mě si s bitím nepřišli, byl jsem tvrdý. Ale psychika, to bylo ošklivé. Vyhrožovali, že nám vezmou dítě a manželku zavrou.

Kdyby bývali přišli a řekli, co chtějí slyšet, tak to bylo dobré. Každý by jim to býval řekl, protože tehdy panovala taková obecná víra, že to do měsíce praskne. Říkalo se to nakonec i po deseti letech.

Dokonce přišli pro jednoho praporčíka, který dělal správce skladu. To si pamatuji, protože jsem v tom skladu jako auto důstojník měl nějaké věci. Můj velitel roty utekl hned po Únoru za hranice. Tak já jsem tu rotu převzal, a když se předávaly nějaké věci, tak tam něco chybělo. Dvakrát do roka se dělal spis materiálu a něco se odepisovalo, amortizace. Ale má to speciální vojenský výraz. Tak mu z vedení útvaru řekli, aby to podepsal, že se to vyřídí. Když pro něj šli, tak si zřejmě myslel, že to je kvůli tomuhle, a zastřelil se.

Sebrali mě, nějakého Vozávata, poručíka. Sebrali čtyři moje aspiranty. Na náhradní rotě majora a štábního kapitána, pak náčelníka majora Horela a jednoho číšníka, hoteliéra důstojnický jídelny. Bylo nás asi čtrnáct nebo dokonce sedmáct. A z toho chtěli udělat monstrproces. Jeden čas jsem byl v Domečku⁸, kde jsem dlouho „odpočíval“. Kvůli tomu, že jsem řekl, že to všechno napíšu. Nosili mně haldy papíru a při tom jsem mohl sedět a psát. Jinak se muselo od rána do večera pořád chodit. Tam nešlo ani točit. To bylo pět nahoru, obrat zpátky, obrat. Po třech dnech mě zavolal vyšetřující, jmenoval se Bohata, štábní kapitán. Nadzvedával ty papíry a říkal: „Ty si z nás děláš srandu, co?“ Odpověděl jsem: „Píšu všechno, co s tím souvisí.“ Tak řekl: „Tak ještě jednou a chci, aby tam bylo naspáno to, co chci vědět.“ Neřekl jsem mu, aby mi řekl, co chce vědět. Říkal jsem si, mám k dobru tři dny. Když jsme přišli na kraj těch dveří, tenkrát to ještě nebylo propojené jako později, tak ten Bohata vždycky volal nahoru na Pergla⁹. Říkalo se mu Suchá lípa: „Tak ti ho posílám, zase si nemůže na nic vzpomenout.“ To už byla výzva ke „zvláštnímu zacházení“ ze strany Pergla. Ještě potom jsem napsal haldu dopisů a pak byl konec. Byl jsem tam opravdu zoufalý. Tam mi dávali k „dobru“, že dítě manželce vezmou a že ji zavrou jako kulackou dceru, že je to všechno jedno protistátní plemeno.

Sice jsem byl věřící, ale nechodil jsem pravidelně do kostela. Prostě jsem v té hrozné době hledal útěchu u Pána Boha. Klekl jsem si ke kavalci a modlil jsem se. Byla to pro mě taková zoufalá útěcha. Mne to ale posílilo. Pergl si na mě nedovolil, protože když se po mně poprvé na štábu ohnal, tak mně shodil čepici, ale nezasáhl. A já jsem se po něm ohnal také. Měl jsem výcvik u para a cítil jsem se silný.

---

⁸ Tzv. **Domeček** v Kapucínské ulici v Praze na Hradčanech byla specifická vazební věznice pro vojáky. Byl zařízením 5. oddělení hlavního štábu, neboli smutně proslulého obranného zpravodajství (OBZ). Byli sem převáženi především zadržení vojáci z povolání a krutými metodami výslechu, na nichž se podíleli i příslušníci StB, nuceni vypovídat tak, jak bylo určeno předem.

⁹ Štábní kapitán **František Pergl** alias „Suchá lípa“ nebo „Černý penicilin“ byl „pouze“ správcem Domečku, tzn. vyšetřovací věznice 5. oddělení hlavního štábu v Kapucínské ulici. Pergl, jako správce věznice, byl znám svou surovostí už za služby v předválečné čs. armádě. Vyplnil každý příkaz, který mu byl dán vyšetřujícími pracovníky k týrání vězňů, a sám iniciativně vymýšlel různé způsoby týrání. Štábní kapitán František Pergl alias „Suchá lípa“ nebo „Černý penicilin“ byl „pouze“ správcem Domečku, tzn. vyšetřovací věznice 5. oddělení hlavního štábu v Kapucínské ulici. Pergl, jako správce věznice, byl znám svou surovostí už za služby v předválečné čs. armádě. Vyplnil každý příkaz, který mu byl dán vyšetřujícími pracovníky k týrání vězňů, a sám iniciativně vymýšlel různé způsoby týrání.

Vezměme to postupně, kdy vás zatkli?

Zatkli mě v červnu, v padesátém roce v Mimoni. Asi tak tři měsíce jsem byl v Domečku. Pak mě odvezli na Pankrác do vyšetřovacího vězení. Na Pankráci mě potom zavolali k vyšetřujícímu soudci. Obdobně jako to bylo v Německu. Jenomže u nás se mnou akorát mluvili. Žádný papír, nikde nic nebylo.

Když mě vedli k vyšetřujícímu soudci, tak koukám: přede mnou pochodovalo celé hokejové družstvo, jak je tenkrát zatkli, že chtějí utéct. Šli v zástupu a měli blůzy, které měli ke dresu. Akorát měli vzadu odpáraný československý emblém. Všechny je také vedli k vyšetřujícímu soudci. Potom jsem se se dvěma setkal taky na lágru. Setkal jsem se tam i s Bubníkem¹⁰.

Na Pankráci nakonec došlo k soudu. To byla úplná fraška. Asi dvakrát jsem dostal lejstro, že mně změnili obhájce. Tak jsem to podepsal. Nikdy jsem ho neviděl. Až těsně, když jsem byl v cele u soudu, tak přišel chlapík a představil se, že je můj obhájce a že si dobře prostudoval moje spisy. A že jistě vím, že jsem přiznal svou vinu, takže pro mě nemůže nic udělat. To bylo všechno, celý rozhovor. Akorát řekl, že věc je jasná a žádá pro mě mírnější potrestání.

Jak zněl oficiálně rozsudek?

Za velezradu. Moc se jim toho nepodařilo. Obvyčně všichni měli velezradu a špionáž, kdežto já jsem se ze špionáže vyvlékl, protože jsem stále tvrdil, že jsem nikdy nechtěl do Německa utéct. Že za války jsem bojoval proti nacismu a taky že jsem tam nechtěl utéct, abych tam hledal ochranu. Naopak, že jsem se bál, protože jsem proti nim bojoval. Takže špionáž mně nedali, jenom čistokrevnou velezradu. Základ byl to, že jsem pomohl přes hranice tomu Kuzmíkovi, který když přešel hranice, tak samozřejmě to tam vyzradil. To byl ten jejich styl, žádná presumpce nevinu. Prostě velezrádce.

Jaká byla výše trestu?

Dostal jsem třináct roků.

Co následovalo po rozsudku?

Na Pankrác nás dali dohromady a posadili do autobusu, na kterém bylo napsáno „Zájezd“. Seděli jsme po dvou, k sobě sešněrovaný. Takhle jsem byl ale transportovaný jen asi dvakrát. Potom, nevím proč, vždy když se někam jelo, tak předčítali: Husník. A dostal jsem černé brýle a musel jsem sedět vepředu sám. Jestli to bylo kvůli výcviku u para, kde jeden druh výcviku bylo tichý zabíjení v týlu nepřitele, nevím. Ještě před odjezdem byla varovná řeč, že bude korekce pro toho, kdo by kynul z okna, protože jednu ruku jsme měli volnou. Stejně se stalo, že za tu cestu pár lidí korekci koupilo. Přece jenom si mysleli, že dozorce nekouká, a tak tam pokynuli na nějaké lidi.

Přivedli nás na Ústřední tábor¹¹. Ostříhali nám palici dohola, přestože by se to nemělo, protože rozsudky nebyly ještě pravomocný. Tam bylo nacpáno lidí! Tak udělali ve Vykmánově odlehčovací tábor, kam nás přivezli několik dní před Vánoci. Ještě tam nebyly žádný komanda. Tepr-

---

¹⁰ Viz životní příběh pana Gustava Bubníka.

¹¹ Na Jáchymovsku počátkem února 1950 vznikl Ústřední tábor. Byl původně obýván válečnými zajatci. Vězni z tábora pracovali v blízkém dole Bratrství. Ústřední tábor se stal sídlem velitelství Stanice Sbor vězeňské stráže Ostrov a pro tisíce vězňů byl vstupní branou do oblasti uranového „gulagu“ v Jáchymově. (Více viz BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.)

ve se to začínalo tvořit. Posílalo se to na různé doly, ale práce tam byla vždycky. Třeba najednou přišel kápo a říká: Ty, ty, deset lidu, okamžitě nabráno. Nějakého wachtmajstra nebo dva k nim dali. Tenkrát tam ještě byli modráci, vězeňská stráž. A šlo se třeba skládat uhlí.

Ze Silvestra na Nový rok se ozvala střelba. Za chvíli kravál a nástup. Některý se ani pořádně neustrojil. Tenkrát byla zima a sníh. Z jednoho baráku udělali podkop a utíkali. Jenomže neměli to ani moc daleko, bylo to až za tím světlem, ale říkalo se, nevím, jak to potom dopadlo, že to věděli, že jenom čekali, až vylezou, aby mohli střílet. Prostě nás počítali bůhví jak dlouho. Ráno jsme maširovali. Někteří odcházeli do práce, ostatní stáli na apelpacu a hrála hudba. S hudbou se odcházelo. Bylo tam napsáno: prací ke svobodě. A v přístěnku ležel zastřelený. Když vylezl, tak ho zastřelili. Co se stalo s ostatními, nevím. Byl jsem té zásady všude co nejméně vědět. Když nic nevíte, tak nemůžete nic vykládat, ani kdyby vás rozsekali. Říkal jsem to mladým kriminálákům: „Když se tě budou ptát, ze začátku ti trochu roztrhnou hubu, ale nevymlátí z tebe nic, protože nic nebudeš vědět. Kdybys věděl, dostaneš do maléru ještě i spoustu jiných lidí.“

Když jsem poprvé přišel na cimru, dal jsem si věci u okna. Nahoře bylo obsazeno, ale dvě místa byly volná. Tak jsem si to dal doprostřed. Dole nebylo vidět, jestli je to obsazený. Raději jsem chtěl druhé patro, spát nahoře. Byl jsem už praktik. Najednou začalo lamentování německy. Když jsem tam přišel, tak tam ještě byli kolaboranti a byli tam i Němci. Němci odsouzený za činnost proti republice. Ale tenkrát už se mluvilo o tom, že budou vyměnění, tak je tam spíše stahovali. Ale přece jenom už tam ti, co uměli česky, měli obsazený takové ty různé posty. To bylo vždycky v každém kriminále, aby bachaři neměli tolik práce, tak některé věci za ně udělali trestanci. A když byl kurva, tak to měli spoluvězni hodně těžké. Tam najednou začal a pustil si hubu na špacír. Tak jsem mu odsekl, poslal jsem ho do p..., ale řekl jsem mu to spisovnou němčinou. Trochu se zarazil a ještě mi začal nadávat. Já mu začal německy taky nadávat. To jsou brilantní nadávky, které jsem se naučil na té společné cele v Německu. To když potom Němci slyšeli, říkali: „No ne, kdes tohleto sehnal? Takové obraty!“ Tak jsem na něj všechno vysypal, úplně zdřevěněl. Byl to už postarší chlap. Tak si vzal svá fidlátka a odtáhl. Na večer ke mně přišel ten, co spal nahoře, a krásnou češtinou se mi představil, nějaký doktor, Němec, který měl na úřadě v Jihlavě nějakou funkci. Tak ho taky zavřeli. Pochvaloval si to a říkal, jakou mám krásnou hoch Deutsch. Říkal: „Takovouhle němčinou se mluví jenom v Praze. Řekl jsem mu, že jsem byl za války čtyři roky zavřený. Trochu to bylo nepříjemné. Říkal jsem mu: „Heledte, vy jste Němec. Něco jste dělal proti nám, tak vás zavřeli. A představte si tedko, já jsem zavřený vlastními lidmi!“

Když jsem to s nimi vypovídal, tak na mě pokynul starý mukl, který seděl naproti, a začal se se mnou bavit. Později jsem zjistil, že to byl kdysi kasař. Teď už nedokázal ani pořádně krást. To bylo ještě za modráků, tak on taky oficiálně chodil s nějakým komandem na práci. Organizoval obchod s figurkami, co se dělaly z chleba. To nebyla věc jednoduchá. Tam byl hlad, jídla bylo málo, ale ještě to jakž tak šlo. Potom když nás týrali hladem úmyslně v Leopoldově nebo na některém jiném lágru, to bylo otřesné. Tady chleba bylo málo a bylo tam dost mladých lidí. Chleba byl těžký, bůhví z čeho to dělali. Asi tam dávali víc bramborové mouky. Aby se ty figurky povedly, vydržely, uschly, nerozpukaly, tak chleba se musel rozžvýkat. Dával dvě porce chleba na sežrání a třetí porce se musela důkladně rozžvýkat a vyplivnout. To už věděl, kolik to je. „To já mrknu a poznám, jestli jsi kus nesežral. Nedostaneš nic.“ Ty dvě porce dával, až když se ta rozžvekaná hmota přinesla. Kšeftoval s těmi, co to vyráběli. Dávalo se to kamarádům nebo to

zase dávali jemu a on měl svoje lidi, kteří chodili ven, který to zašmejdlili civilistům. Když přišli zpátky, tak zase přinesli, co on potřeboval. To byl úplný byznys. Některé věci byly krásné. Já jsem o to všechno přišel, ale zachránil jsem třeba něco z toho vojenského vyšetřovacího vězení v Berlíně. Díky té pilce, jak jsem o ní mluvil na začátku, jsem vyřezal do kusu plechu takový ovál a do toho ještě křížek. Z kartáče, z jeho drátků jsem udělal kolečka o průměru dva milimetry, dvakrát točený a z toho řetízek. Když mě propustili, tak mi to dali a přivezl jsem si to domů. Když pak zřizovali historické vojenské muzeum, tak jsem jim to věnoval.

V Leopoldově byli Němci, kteří potom dodatečně optovali. Pak tam byli také slovenští kola-boranti, členové první vlády do roku 1948. Třeba Syrový tam běhal jenom v trenýrkách a dělal zahradníka. A pak když byla Slánského aféra, tak tam přibyl i Husák. Takováhle společnost tam byla. Všechno pohromadě v Leopoldově.

Kolika lágry jste prošel během komunistického věznění?

Napřed jsem byl asi tři dny na generálním štábu, pak na Domečku, pak byla Pankrác, následoval Ústřední tábor, potom Vykmanov. Z Vykmanova na druhý Vykmanov, na pověstnou Věž smrti. Odtamtud jsem byl transportován na Nikolaj na šachtu, kde nás vodili omotaný lanem. Potom do Kartouz, z Kartouz mě odvezli do Leopoldova a z něj potom ještě jednou do Kartouz. A z Kartouz jsem byl propuštěný.

Někteří kamarádi si pamatují na den přesně, kde byli. Tomu já jsem nikdy nevěnoval žádnou pozornost. Pamatovat si tolik kriminálů a ještě i ty za války! Například z války si pamatuji, že jsem měl běžné číslo 736. Po osmi letech kriminálu, když mě v Kartouzích pouštěli, tak za celou tu dobu, a to jsem fáral asi půldruhého roku v hlubině, kde jsem dělal partáka vrtače a Kik mi dělal pomocníka, tak jsem dostal vyplaceno 736 korun. Shodně jako za celé ty roky. Oni si pak vyvzpomněli, že náklady na vězení si musíme platit, protože vyděláváme. Náklady na vězně byly asi 500 korun. A byli lidé, kteří se nedostali na práci, kde bylo odměňování. Takže taky vydělali za den dvě, čtyři koruny. A to jim všechno potom psali v červených číslech. To, co jsem předtím vydělal, mi zase v Leopoldově vygumovali, protože tam se dohromady nevydělávalo. Číslo 736 ve Waldheimu a 736 korun jsem dostal vyplaceno.

Jak vzpomínáte na Štěpánku Balouškovou a Zdeňka Kovaříka? Za jakých okolností jste se seznámili?

Na Štěpku vzpomínám velmi dobře. Vlastní setkání bylo dost podivné. Manželka byla v porodnici a já jsem ještě potřeboval vyřídit něco v nemocnici v Karlových Varech. Ujížděl jsem na motocyklu a jel jsem přes Ostrov. Tam jsem se stavěl tenkrát u štábního kapitána Balouška, protože jsme se znali a sloužili jsme spolu na Slovensku. Bylo to jen na skok a tam jsem poprvé viděl jeho manželku, paní Štěpánku Balouškovou. Krátce jsme popovídali. Akorát jsem se pozeptal, kde byl. Říkal, že to dopadlo dobře, že byl jen v PTP. Zavřený nebyl. Tak jsem ujížděl a říkal jsem mu, možná že se přijedu podívat, jestli sem pojedeme na soustředění. A tak jsem spěchal do Varů, tam jsem skoro zmrznul na bráně, ptal jsem se na ženu. Vrátná se na mne dívala tak divně a říkala: „Vy nevíte, že tu není?“ „To bych sem nejel!“ „Oni ji předevedřem odvedli.“ Obrátil jsem motocykl a horempádem domů.

Koncem zimy 1951 šlo naše komando skládat vagony do Ostrova na nádraží. Tam se najednou stala porucha na dopravníku. Na dopravník se házelo z vagonů zevnitř, kdežto takhle se muselo házet přes. Pochopitelně vykládka vagonů trvala dvakrát tak dlouho. Dneska si retro-

spektivně uvědomuji, že bachař, co nás hlídal, snad u mě na vojně sloužil, protože mě zavolał jménem a zeptal se, jestli bych to nedovedl opravit. Pochopitelně jsem řekl, že jo, přestože jsem neměl ponětí, o co může jít. Mohl jsem se ulít od lopaty. Díval jsem se na to a pak jsem řekl, že musím vyšplhat na konec. Vylezl jsem nahoru. Byl spadlý řemínek náhonu, byl moc vytahaný. Tak jsem říkal: „Jó, pane strážmistr, to víte, já nemám žádné nářadí.“ A on říkal: „Zavoláme skladníka.“ Ten skladník říkal: „Jo, něco tam mám, já to přinesu.“ Tak jsem říkal: „Kdepak, já slezu dolů, musím si vybrat.“ To víte: čas, čas, aby se nemuselo házet. Nakonec jsem to spravil, slezl jsem dolů a říkal jsem: „Tak to pusťte!“ A ono to běželo. Mezitím, co jsem byl nahoře, se stalo něco, co jsem se dozvěděl až později. Šli kolem Honza Baloušek, štábní kapitán, s manželkou Štěpánkou, s kočárkem ještě na těch velkých kolech. A on mě poznal.

A představte si, paní Baloušková, ne on, nemohl nic dělat, protože byl ostře sledován, ale přes nějakou vzdálenou příbuznou a myslím, že taky za nějaké peníze, sehnala spojení na jeden z nejtěžších táborů, na to eLko, kde už jsem byl zařazený. Jednou tam přišel mukl, který měl takovou funkci, že se mohl po pracovišti pohybovat, a říká: „Hele, máš se nějakým způsobem dostat do skladu.“ Tak jsem si to tam nějak vyměnil. V té době jsme ještě bouchali kladivama, plnili jsme tak barely. 19., 20. století, taková primitivnost. Přišel jsem do skladu a ta paní mně šoupla moták, plochý balíček. Vrátil jsem se potom na lágr, moták dobře schovaný, protože vždycky byl filcunk, když se šlo z pracoviště do tábora. Když jsem to rozluštil, tak jsem přizval Kika. Takovýmhle způsobem paní Baloušková navázala se mnou v jednom z nejhorších táborů spojení.

Pracovala tam jako civilní zaměstnankyně?

Ne, ta civilní zaměstnankyně byla její známá nebo dokonce vzdálená příbuzná a tu přemluvila. Později říkala, že byla mrtvá strachy. Kdyby se na to přišlo, tak je zavřeli všechny. I tu paní skladnici.

Jak spolupráce dále fungovala?

Začalo se to rozvíjet tak, že mně dala na vědomí, že mám nějakým způsobem odpovědět a že bychom navázali spojení. Všechno jsem to promyslel s Kikem. To byl mladý skautík. Kik bylo jeho skautské jméno, jinak se jmenoval Zdeněk Kovařík. Bylo mu krátce před tím, než ho zavřeli, asi osmnáct. Sesmolil jsem psaníčko, že připravím kód, podle kterého budeme spolu mluvit a který budeme znát jen já a ona, kdyby se náhodou dostal moták do cizích rukou. Skutečně jsem to udělal, protože jsem v tom byl taky vycvičený u para. Zařídili jsme to tak, že ráno, když vždycky ke skladu přivezli konve mléka, tak kápo musel někoho sehnat, aby to mléko odnesli tam, kde bylo zapotřebí. To byl kus běžet s těmi konvemi zase do toho skladu. Toho jsme využili a denně jsme běželi. Kluci nám říkali mlékařský psi, protože jsme vždycky vystarovali pro konve. Ze začátku se to týkalo asi čtyř lidí, pak jsme to rozšířili na eLku asi na osm nebo deset lidí. Žádný balíčky, to nemělo cenu. Čistě zprávy. Fungovalo to skoro rok a byli jsme přeložený na Nikolaj. I tam Štěpánka našla civilistu, který se s námi spojil. Tam jsme přibrali Rudu Pernickýho¹². Jednoho z aféry Kajpra a generál v Praze. Jenomže tam už ta spolupráce se

---

¹² **Generál Rudolf Pernický** (1915–2005) byl československý voják působící během druhé světové války ve Velké Británii. Nejznámější je pro své hrdinné nasazení během paravýsadku Tungsten na území protektorátu v zimě 1944. Již 1. listopadu 1948 byl ale zatčen a později ve vykonstruovaném procesu odsouzen Státním soudem v Praze na dvacet let vězení, odnětí hodnosti a titulů, ztrátě vyznamenání a občanských práv na 10 let. Téměř osm let pracoval v různých uranových dolech

mnou netrvala dlouho, protože mě odtamtud zase přeložili do Leopoldova. Pokračoval v tom Kik. Bohužel, i když se to shánělo, originální šifrovaný materiál se bůhví kam poděl. Byla to činnost na tu dobu strašně statečné ženy Štěpánky Balouškové.

Vy jste díky tomu udrželi kontakt například s rodinou?

Výhradně s rodinnými příslušníky, s manželkami nebo rodiči. Byl to styk písemný. Na Nikolaji se to potom rozšířilo. To já už nezažil. Býval bych pro to nebyl. Jak říkal Kik, to spojení potom fungovalo a nebylo to tak nebezpečný. Nebezpečí spočívalo v tom, že když se šlo ze šachty, kde spojení proběhlo hladce někde v díře, tak byl vždycky filcunk. Záleželo na těch lidech. Byli to lidé vesměs spolehliví. Provozovalo se to se mnou asi dva a půl roku a potom snad dokonce pět let, dokud Kovaříka nepropustili, aniž by jednou došlo k nějakému maléru. Bylo to velké hrdinství od Štěpánky Balouškové.

Kde jste například motáky přechovávali, kde jste je měli schované?

(smích) Vymýšleli jsme si moc. Motáky bývaly ze začátku i potom psané v takové formě papírků, jako byly papírky na balení cigaret. Osvědčený způsob byl v dutém opasku. Papírky byly objemné a do něj se to dalo nasoukat. Než se to vykoumalo, chvíli to trvalo. Potom se pronášely i nějaké věci, dokonce na eLku poslala mapu a kompas. To pomohlo k útěku Urbánkovi. Pochopitelně jsme vymysleli takový způsob: chodili jsme v pětících a oni vždycky nechali vystoupit třeba tuto pětici. Vystoupit o krok, aby to bylo rozšachované, a tam dělali prohlídku. Když to bylo větší, tak jeden, co to nesl, to měl v ruce. Když musel vystoupit – chodili jsem sražený na sobě, takový buzerantský pochod –, tak to předal tomu, co stál vedle něj. A nikdy se nestalo, že by při kontrole něco objevili. Celých pět let.

Vy jste zmínil, že jste byl několikrát v korekci. Řekl byste několik příkladů, kdy, kde a za co jste byl do korekce odeslán?

Na eLku jsem byl v korekci několikrát za sebou. Tehdy chtěli, aby se každý hlásil číslem. Když mě zavolali do kanceláře, tak jsem tam vlezl a volal jsem číslem, který jsme původně měli. Pak to změnili, že jsme se museli hlásit „potrestaný“. To jsem odmítl zcela a hlásil jsem se číslem. A tak jsem šel do korekce, několikrát.

Korekce tam byla ošklivá i za takové menší činy, protože člověk musel do práce na šichtu a po šichtě šel spát do té hrozné dřevěné boudy. Až daleko později se budovaly betonové a podobné. Byl jsem tam několikrát za to, že jsem se nenechal zlomit. Třeba celý týden po práci místo na odpočinek – on stejně nebyl moc velký, protože stále honili na nějaké brigády – jsem tam šel a tam jsem trucoval. Na eLku najednou vybrali skupinu asi sedmi lidí. Bylo zajímavé, že zrovna mě, Kovaříka, Šandu a ještě jednoho, které po práci, ze soboty na neděli – pracovalo se i v sobotu – izolovali v korekci. V době, kdy nastoupil ministr Barák. Byla to izolace nebezpečných živelů. Byli jsme od ostatních oddělení, ale potravu jsme dostali stejnou. Byly tam šílené stísněné podmínky. V buňkách, který byly tak půl druhého na metr, jsme byli čtyři a kýbl, barel na potřebu. Nakonec, ještě než jsme odcházeli, tak tam zavřeli jednoho kriminálního, ostrého chlapa. Toho tam nechali a ten jim to napůl rozboural.

(včetně Jáchymova), než byl v roce 1960 propuštěn. 28. října 2005 mu bylo propůjčeno prezidentem České republiky nejvyšší české vyznamenání Řád bílého Iva I. třídy. Byl také prvním předsedou Konfederace politických vězňů a poté jejím čestným předsedou.

Potom v kriminále na Pankráci a v Leopoldově, Kartouzích jsem byl v korekci obyčejně za kouření, než to oficiálně povolili. Čtrnáct dní, ale zvyknete si.

Odkdy se mohlo začít kouřit?

Na lágru se kouřilo, ale třeba na Pankráci ve vyšetřovačce se nesmělo. Když jsem přišel do Leopoldova, tak tam pochopitelně taky ne. Když se to začalo uvolňovat, tak snad v jiných kriminálech kouřit směli. Jinak na šachtách, když se fárало, se kouřit mohlo. Mohlo se něco koupit i v kantýně. Ale jak to bylo přesně vymezené na roky, to neregistruji.

Kdy jste přišel do Leopoldova?

Do Leopoldova jsem přišel s jedním transportem, snad v padesátém třetím roce.

V kterém roce vás propustili do civilu?

V roce 1958. Z Leopoldova mě převezli do Kartouz. A to byl tvrdý kriminál.

V čem to bylo nejhörší?

Nejhörší to bylo ze začátku na samotkách. To bylo pekličko. Za sebemenší blbinu, třeba při procházce, když se člověk otočil a mluvil. Tam byl takový sadour, to byla hrůza. Odtamtud mě potom odvezli do Leopoldova. Tam jsem si prožil pěkné začátky. Pak když se to trochu uvolnilo, když se tam začala připravovat výroba, tak protože jsem byl průmyslovák, mě dali do konstrukční kanceláře. Najednou mě odtamtud zase převezli na Kartouzi. Tam byla menší konstrukční dílnička, kde se už mohlo i kouřit a nakupovat, což už bylo přijatelné.

Jaké jsou vaše vzpomínky na Domeček?

Na Domeček radši nevzpomínat. Jsem ale otrlý chlap, tak mi to dnes nedělá žádné potíže. Blízko vchodu byly instalovány pouta a takové středověké mučení. To mohlo psychicky zapůsobit. Je fakt, že víra mnoha lidem pomohla. Kolikrát si myslím, že když jdu do kostela, tak si říkám: Vidiš, to jsi byl jenom zbabělec, pořádný křesťan jsi nebyl. A tady od Pána Boha jsi chtěl, aby ti ochránil manželku. To je takové filozofování, ale s tím Domečkem u mě souvisí. Jednou jsem tam slyšel strašně nahlas řvát člověka. Rozumět mu nebylo, ale podle hlasu jsem poznal, že to byl štábní kapitán Kapavík z Čáslavi. Jak na něj šli? Jeden jeho bratr byl kněz, rodina byla orientována lidovecky. Přišli za ním a využili toho. Dokonce mu přinesli snad i papír – to mně říkal, když jsem se s ním setkal po kriminále –, že jeho manželka se kurví. On ne že by tomu věřil, ale jaká to byl šílená urážka pro ni i pro tu jeho rodinu! Tenkrát tam strašně vyváděl. Zřejmě ho tam potom museli ztišit fyzicky. To je taková „perlička“ z Domečku.

Vy jste tam celkově pobyl kolik dní a nocí?

Neřeknu vám, jak jsem tam byl dlouho. Zatkli mě v létě na táboře, takové tři měsíce.

Co se vám vybaví, když se řekne jméno Jáchymov?

V první řadě se mi vybaví eLko. Za mého působení ještě nebyl volný pohyb, natož hrát fotbal či volejbal. To jsem nepoznal. To začalo, až když jsem byl dávno pryč. Na eLku a později na Nikolaji jsem si vyžral ty nejtvrďší začátky. Pochopitelně se vše uvolňovalo úměrně tomu, jak se režim upevňoval. Ještě si nebyli tak jistí svou nadřazeností, takže radši zavírali a zajišťovali.

A potom zase snáz lidi pouštěli, odhlasovali nějak tu půlku a dobré chování. Ovšem zemědělce zavírali proto, aby je mohli ožebračit. Velkoobchodníky taky.

Kdy jste byl rehabilitován?

Byl jsem plně rehabilitován v roce 1970. Díky Rudovi Pernickému, který se hned v šedesátém devátém ujal role na Českém svazu bojovníků za svobodu. Udělala se tam čistka, takže se tam dostali k moci legionáři. Začalo se žádat o rehabilitaci. Pomáhali tomu legionáři a lidi, kteří byli za války perzekvováni. Mně se povedlo, že jsem byl plně rehabilitován. Byly za to také nějaké peníze. Jenomže já vždy a pořád dělám pro někoho, a ne pro sebe. Podával jsem si žádost o rehabilitaci dost pozdě. Takže mě rehabilitovali v roce 1970 a doktorka mi napsala, že jsem plně rehabilitován a dostanu odškodné, ale že momentálně má velký případ, takže to nemůže dovést do konce. Tak jestli na to nespěchám, tak abych počkal maximálně měsíc, že to potom vyřídí. Ale jestli spěchám, takže tam pošle svého substituta. Tomu to všechno řeknu a on i to vyplacení peněz a všechno ostatní zařídí. Proč bych na to spěchal? To bylo moje štěstí. To byla super instance. Nebyla žádná instance pro rehabilitaci, kam byste se mohl dovolat. Ať už strana postižená, nebo strana, která prováděla souzení. Prokurátor se ale odvolal a začali to znovu vyšetřovat. Přijel jsem tam a to už ta doktorka mi říkala: „Podle toho, jak to probíhá, tak pane Husník, je to asi beznadějně.“ Byl jsem tam předvolaný. Přišel jsem tam, sedl si na chodbě a najednou se otevřely dveře a vyšel už dost starý pán. Plakal a sedl si vedle mě. Říkal jsem mu: „Co se vám stalo?“ A on se na mne podíval a říká: „Představ si, oni mě rehabilitovali, vyplatili mi 22 tisíc. Deset tisíc jsem dal dceři, deset tisíc jsem dal synovi a s babčou jsme si nechali dva tisíce. A já teďko musím ty peníze vrátit. Mně tu rehabilitaci zrušili! A mám 1100 korun penze.“ Mně to zrušili, a protože mi to ještě nevyplatili, tak jsem nemusel nic platit, akorát 600 korun za soudní útraty. Dělal jsem brykule s těmi šesti sty. Žádal jsem, že to budu splácet. Měl jsem to po padesáti korunách (smích). Když jsem měl splaceno tři sta, tak najednou dostanu výplatní pásku a koukám: červených tři sta. Volám paní účetní a ona říká: „Tady přišlo od soudu z Prahy zabavit tři sta.“ Už je to asi přestalo bavit.

A plné rehabilitace jste se dočkal až po roce 1989?

Ano, to jsem byl plně rehabilitován, vrátili mi hodnost a pak mě povýšili. V Plzni probíhaly rehabilitace a já jsem byl dokonce členem vojenské komise. K tomu mě určil generál Tomáš Sedláček. Z Prahy mi k tomu napsal dopis: „Někoho tam najdi, jak vím, nikdo se do toho nebude hrnout.“ To ještě začátkem devadesátého roku nevěděli, jak se situace bude vyvíjet. Ještě se ani do KPV nehlásili. Dneska máte jenom hrdiny. Osmašedesátníci, kteří do té doby byli bolševiky, také žádali o rehabilitaci. Zavíraný nebyli, zastavili jim postup nebo je propustili. Chtěli dosáhnout také rehabilitace podle sto devatenáctky, což nepřicházelo v úvahu. Tak udělali zákon 87 o mimosoudních rehabilitacích. Podle toho potom dostali i nějaké výhody.

Komisi vedl plukovník Buřič. Měl jsem po předsedovi krátký proslov: „Podívejte se pánové, jsem ještě o rok služebně starší než náčelník generálního štábu. Všichni jsme měli mít možnost postupu. Jenže jsme nemohli. A proč my bychom nemohli mít šarže, které máte vy?“

Tak nevidím žádnou zábranu tomu, že když tady z roku 1946, 1948 jsou poručíci, proč by nemohli být plukovníky.“ A v Plzni to odklepli pro všechny. Byl tam generál Honza, Flak, Pytlík, byl jsem tam já a ještě tam byli dva vojáci. Potom už jsem tam chodil jenom, když tam byli vojáci. Nemělo smysl tam trávit zbytečné hodiny. Stalo se, že někdo podal žádost o rehabilitaci a ná-

sledně se zjistilo, že ho vyhodili z armády, protože chlastal. Na takové sedánky jsem nechodil. Zajímavé je, že naše papíry se převážně všechny v Praze ztratily. Zřejmě to zlikvidovali.

Kladete mezi nacismus a komunismus rovnítko?

Němci, to byl nepřítel. Mám rozsudek, kde je jasně napsáno, že jsem chtěl bojovat proti Říši. A přesto jsem měl v kriminále některé výhody. Kdežto za komunistů dvěma slovy: absolutně nic! Když už bolševici měli moc pevně v rukou, tak začali dávat určité výhody. Zase ale dávali tresty. Tehdy jsem dostal za války za velezradu a zemězradu, za pokus oddělit od Říše připojené území, tři a půl roku. A tady za nic třináct! To je, myslím, postačující srovnání, který z těchto systémů byl zločinnější. Oba stejně, ale ten bolševický o něco více.

Je něco, co byste chtěl vzkázat dnešní mladé generaci?

Chtěl bych jí vzkázat, že jsem strašně překvapený, že může dojít mezi naší mládeží k projevům neonacismu. Sám jsem prožil nacismus tvrdě. Byl jsem čtyři roky zavřený, prošel jsem výslechy gestapa. Znají z literatury šílenou myšlenku nacismu, která zapříčinila jednu z nejstrašnějších válek. A dnes se jim dostává i slyšení. Divím se, že naše orgány v Poslanecké sněmovně nejsou schopné vymyslet zákon, který by proti nim tvrdě zakročil. A naopak jsem rozezlený na skupiny zastánců lidských práv, že takové lotry berou v potaz, že se jim snad nenechává volnost projevu. To je tragická volnost projevu, že mohou pochodovat skoro jako kdysi Hitlerjugend.

Děkuji za rozhovor.

Beglaubigte - Abschrift

Geschäftsnummer:

... 9. J. 90. . 40

556. 205. 40

H a f t b e f e h l .

Der Student Anton Husník, geb. 17. November 1921 in Pilsen, wohnhaft ebendort Pilsenitzerstrasse nr. 13, Protektoratsangehöriger, ledig, röm.-kath.

ist zur Untersuchungshaft zu bringen.

Er wird beschuldigt,

in bei G ö d i n g . . . . .

in der Zeit vom . . . . . Ende Januar 1940 . . . . .

fortgesetzt — und gemeinschaftlich ^{mit einem anderen} durch dieselbe Handlung

1. das hochverräterische Unternehmen, mit Gewalt ein zum Reich gehöriges Gebiet vom Reiche loszureißen, vorbereitet zu haben, wobei die Tat darauf gerichtet gewesen ist, zur Vorbereitung des Hochverrats einen organisatorischen Zusammenhang herzustellen oder aufrechtzuerhalten,
2. als Protektoratsangehöriger versucht zu haben, während eines Krieges gegen das Reich in der feindlichen Kriegsmacht zu dienen oder gegen das Reich die Waffen zu tragen,
2. im Inland oder als Protektoratsangehöriger es unternommen zu haben, während eines Krieges gegen das Reich der feindlichen Macht Vorschub zu leisten oder der Kriegsmacht des Reichs einen Nachteil zuzufügen,

Verbrechen gegen § 80 Abs. 1, § 83 Abs. 2 und 3 Nr. 1, und gegen die §§ - 91a, 43 - 91b - 47, 73 StGB.

in Verbindung mit § 15 der Verordnung über die Ausübung der Strafgerichtsbarkeit im Protektorat Böhmen und Mähren vom 14. April 1939 (RGBl. I S. 756).

Er ist dieser Straftat dringend verdächtig und mit Rücksicht auf die Höhe der zu erwartenden Strafe fluchtverdächtig.

Gegen diesen Haftbefehl ist das Rechtsmittel der Beschwerde zulässig.

.. Berlin, ..., den 12. Juni . . . . 1940.

Der Ermittlungsrichter des Volksgerichtshofs,

Beglaubigt: Das deutsche - Amtsgericht.

Kopp Justizangestellter
als Urkundsbeamter der
Geschäftsstelle

Form. V 69

gez. Uhrbach
Amtsgerichtsrat
Am

Vlasta Jakubová (1925)

Vlasta Jakubová se narodila 13. března 1925 na Slovensku v Ožďanech. Už za druhé světové války působila v odboji a byla spojkou svému strýci plukovníku Josefovi Robotkovi. Po únoru 1948 se opět zapojila do protikomunistického odboje po boku svého strýce. Za tuto protistátní činnost byla zatčena 6. srpna 1949 a odsouzena k 18 letům odnětí svobody. Její strýc generál Josef Robotka byl odsouzen k trestu smrti, který byl roku 1952 vykonán. Prošla věznicemi: Cejl, Znojmo, Ruzyně, Pardubice a pracovními útvary Minkovice a Chrastava. V roce 1959 byla propuštěna na podmínku.

My jsme neseděly v koutku, nebrečely jsme. My jsme si vymýšlely různé hry nebo jedna druhé dávala vědomostní otázky.

Rozhovor s Vlastou Jakobovou

Tazatel: Klára Pinerová

Jaké jsou vaše vzpomínky na dětství a rodiče?

Narodila jsem se 13. března 1925 na Slovensku v Ožďanech, v rodném místě mojí maminky. Matka byla původem Maďarka a asi v roce 1921 nebo 1922 si vzala českého četníka a narodila jsem se já, můj bratr a sestra Lenka, která ale do 14 dnů zemřela. Do školy jsem začala chodit až pod Tatrami, ve Svatym Ondrejom nad Hronom, protože zde byly obavy, aby mě nedali do maďarské školy. Později jsem studovala na gymnáziu, ale ve dnech 13. až 17. března 1939 jsme se museli vystěhovat do Čech. Vystěhovali jsme se na Moravu, odkud pocházel tatínek a začali jsme bydlet v Náměšti nad Oslavou. Tatínek mě už ale pak nedal do gymnázia, protože jsem ani já, ani bratr neovládali dobře gramatiku češtiny. Na Slovensku jsme se ve škole učili jen slovenskou, a tak jsem chodila do třetí měšťanky. Mě a dalších šesti děvčat, které jsme přišly ze Slovenska, se ujala paní učitelka Sehnalová, která nás denně učila české gramatice. Díky ní jsem se dostala na střední školu. Dělal jsem zkoušky do knedlíkárny a na akádu – obchodní akademie – a vzali mě tam i tam, takže jsem šla do obchodní akademie. Maturovala jsem v roce 1945 a potom jsem v Brně nastoupila na první práce ve Svazu národní revoluce. Ale mezitím byla okupace. Celá naše rodina byla zapojená do odboje. Můj strýc k nám přišel v září 1944 a žil u nás sedm měsíců v ilegalitě. Bydleli jsme velice šikovně u lesa.

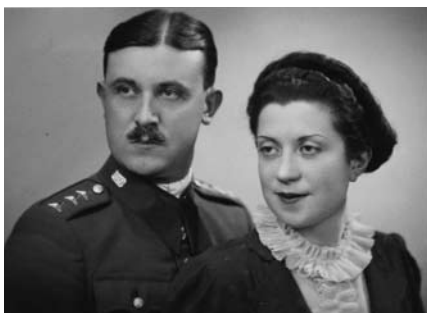
Strýc, Josef Robotka¹, bydlel s mým bratrem v pokoji. Odcházel vždycky z našeho domu brzo ráno, vlastně skoro v noci, a vracel se v noci. Měl v lese u stromu přivázané kolo, vždy tímto lesíkem prošel na silnici, která vedla z Kralic do Náměště, přešel oborou a dostal se tak směrem na Velkou Bíteš, Velké Meziříčí nebo do lesů. Na Vysočině byly dvě radiostanice, kterými posílali různé špionážní věci do Anglie. Já jsem byla napojená na Dalešice, Třebíč, Velkou Bíteš a Velké Meziříčí. V Třebíči jsem měla kontakt na Michala Majera, ve Velkém Meziříčí na štábního kapitána Zajíčka. Můj bratr byl spojkou do Brna, protože už tenkrát studoval v Brně. Kontaktoval štábního kapitána Zdeňka Žárského. A naše maminka vlastně o ničem nevěděla.

Vlasta Jakobová v mládí.
Archiv: K. Pinerová

¹ **Josef Robotka** (1906–1952). Účastník protifašistického odboje. Spoluzakladatel Rady tří. Na podzim roku 1939 se Robotka zapojil do ilegální činnosti Obrany národa v Brně. V roce 1942 navázal spojení se škpt. Karlem Štainerem-Veselým, generálem Vojtěchem Lužou a profesorem Josefem Grňou a působil ve vojenské odbojové organizaci Rada tří. Stal se členem štábu a později vojenským zmocněncem celé organizace. Za svou činnost v odboji získal řadu vyznamenání, mimo jiné Čs. válečný kříž 1939. Po roce 1948 se zapojil do protikomunistického odboje. Dne 25. července 1949 byl zatčen a obviněn z velezrady a vyzvědačství. Dne 12. listopadu 1952 v 5:40 byl Josef Robotka v Praze na Pankráci popraven. Po pádu komunistického režimu byl rehabilitován a v roce 1991 povýšen do hodnosti generálmajora in memoriam.

Josef Robotka se svou manželkou Helenou.
Archiv: K. Pinerová

Jak vám strýc řekl, abyste s ním spolupracovala v odboji?

On to nějak nerozebíral. Jen řekl: „Vlasto, máš kolo a já bych potřeboval, abys zajela do Dalešic nebo na Okarec.“ V Okarci byl velkostatek, kde většinou tzv. Rada tří² mívala schůzky. Prof. Grňa³, gen. Luža⁴ a pluk. Šteiner-Veselý⁵, pluk. Robotka, hlavně tady těch pět se tam scházelo. Ale později se o tom dozvěděl Ryšánek⁶, což byl roťák z první republiky, a začal v Brně udávat gestapu. Nakonec zatkli jenom Haška a všichni ostatní odešli do illegality. Sice nikdo nevěděl, že můj strýc přebývá u nás, ale nikdy si člověk nemohl být na sto procent jistý.

Uvědomovala jste si, co se vám může stát, když se budete účastnit odboje?

Abych vám řekla pravdu, pro mě to bylo něco dobrodružného. Bylo mi 17, 18 roků, jezdila jsem na kole a vůbec jsem se nebála. Jela jsme třeba do Dalešic, kde už jsem měla kontaktní adresu. Předala jsem, co jsem měla, a dostala jsem zase něco pro strýce. Později jsme to udělali tak, že lesník Sedlák, který byl taky velitel partyzánského oddílu Bíteš, měl adjunkta, který se jmenoval Luboš. Byl to moc hezký mladý kluk, který chodil v uniformě. Já jsem se s ním scházela na různých tancovačkách. Tenkrát se nesměly pěstovat zábavy, protože jsme museli mít smutek, že Hitlerovi padali vojáci na Východě. Různé tancovačky byly zakázané, ale byli jsme mladí lidé, takže jsme dělali takové slezinky v neděli odpoledne u nějaké hospody, buď ve Zňátkách, nebo ve Vícenicích, nebo v Jinošově. Luboš se o tom musel vždycky dozvědět. Vždy si přišel pro mě tančit, což nebylo nic nápadného, a předal mi zprávy. Takhle jsme to dělali až do doby, než strýc musel opustit svůj úkryt u nás.

To už mě tenkrát čekal doma, měl připravenou aktovku, ve které měl nějaké papíry. Viděla jsem tam pistoli, nahoře měl pyžamo a říkal: „Toto mně doneseš nahoru na Stany.“ To bylo nad náměšťským zámkem. „Já půjdu s kolem pěšky a tam se spolu sejdem.“ V pět hodin odpoledne jsem mu to měla předat. Domluvila jsem si schůzku s chlapcem, aby to nebylo tak nápadný. Jenže se stal malér. Strýc tam přijel dřív a čekal. V té době už byl na zámku wehrmacht. Byla

² Rada tří (označovaná také R3) byla v období 1944–1945 největší odbojová organizace na území protektorátu, politickým zaměřením byla demokratická, nekomunistická.

³ Josef Grňa (1897–1967). Za 2. světové války se zapojil do domácího odboje (v březnu 1939 stál u zrodu odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme na Moravě). Dne 2. 10. 1941 unikl zatčení gestapem a do konce války žil v ilegality. Byl čelným představitelem odbojového uskupení Rada tří. Po válce byl významným představitelem Svazu národní revoluce, který sdružoval členy odboje. V lednu 1950 zatčen a v roce 1951 odsouzen za „nepřekážení a neoznámení trestného činu protistátní činnosti jiných osob“. Jeho rodina byla násilně vystěhována z Brna do Ratají u Kroměříže, v roce 1965 byl rehabilitován.

⁴ Generál Vojtěch Luža (1891–1944). Český generál, legionář první světové války, čelný představitel československého protifašistického odboje.

⁵ Karel Šteiner-Veselý (1906–1993). Za druhé světové války se zapojil do domácího odboje po boku s generálem Vojtěchem Lužou a Josefem Robotkou.

⁶ Celým jménem Viktor Ryšánek, konfident brněnského gestapa. Narodil se 25. prosince 1902 v Brně. Působil v československé armádě a po okupaci se zapojil do odboje v řadách Obrany národa. Gestapo jej zatkl 10. prosince 1939 a kolem poloviny ledna následujícího roku přistoupil ke spolupráci. Poté postupně vytvořil na Moravě rozsáhlou konspirační síť a od podzimu 1943 ke zvýšení důvěryhodnosti své osoby uváděl, že má spojení s generálem Lužou a jeho skupina je součástí odbojové organizace Rada tří. Po válce byl v Brně 7. října 1946 odsouzen MLS k smrti a popraven.

tam opravna v továrně Glazarka, kam vozili německé mundúry, které přiváželi z fronty. Byly rozbité a zakrvácené a celá naše třída z akády tam byla nasazená. Já jsem později dělala tlumočnici, protože u balírny byly dvě děvčata Kathrin a Elen. Byly to dvě Maďarky, Elen chodila s Oberzahlmeisterem a Kathrin s naším mistrem, který pocházel z Rakouska. Protože jsem uměla maďarsky, dělala jsem jim překladatelku.

Abych to ale dopověděla se strýcem. Tenkrát jsem se s ním nesetkala, protože ho, jak mi později říkal, legitimovali dva vojáci. Měl sice falešné občanky, ale tentokrát se ho ptali, proč tam stojí a kam jede. On řekl, že čeká na jednu slečnu, kterou chce odprovodit od vlaku, aby nešla sama večer. Jenomže si pak uvědomil, že s ním zůstanou čekat, a tak nasedl na kolo a ujížděl. Stříleli po něm, ale nezasáhli ho. Počkali si ale na tu slečnu, tedy na mě, a společně jsme pak šli na lesní správu. Tam byl Oberzahlmeister, který mě znal a říkal: „Freulein Vlasto, co vy tady děláte?“ A já povídám: „To já nevím, oni mě asi zavřeli, protože už je po policejní hodině.“ Po ní se už nesmělo vycházet. Oberzahlmeister vojákům řekl, aby mě doprovodili přes zámecký park a já pak utíkala domů. Tu tašku jsem nejdřív dala do králíkárně, kde jsem pěstovala bílé králíky na bolerko do tanečních. Druhý den si pro to přišel Luboš a našťěstí všechno dobře dopadlo.

Pak přišel rok 1945 a následující roky a začali jsme tušit, že to nebude dobré, protože komunisté začali vystrkovat rohy nebo parohy a můj strýc byl tenkrát na VO-3⁷ v Brně. V roce 1947 ho nakomandovali ještě s dalšími šesti důstojníky do Vorošilovy vysoké školy do Moskvy. Odsud měli vyjít jako generálové. Tam ho kontaktovala ruská spojka, která žádala o pomoc za dva československé důstojníky, kteří seděli v Moskvě od roku 1945. Na Vánoce i se Skokanem⁸ jeli domů a oběma jejich manželkám předali lístek a žádali je, aby obě poslaly žádost o milost. Doufali, že se jim podaří tyto žádosti osobně předat Stalinovi. Při odletu do Ruska měl každý u sebe jeden dopis, ale asi se o nich okrajově zmínili před ostatními důstojníky a jeden je praskl. Ve Lvově je oba vysadili, vysvlékli je do naha, udělali jim prohlídku a vyslychali je. Ty dopisy samozřejmě našli a poslali je zpátky do Prahy. Strýc pak nejdříve nastoupil do Tábora, ale byl tam jenom dva dny. Vrátil se a říkal, že je tam deklasovaný. Pak onemocněl a šel do vojenské nemocnice, odkud šel už do důchodu.

Kolik mu bylo tenkrát let?

Tenkrát mu bylo 41 let. Odstěhoval se do Bíteše. Kromě toho měl byt v Brně Alfě, kde já jsem taky bydlela. Já jsem měla svobodárnu a oni měli dvoupokojový byt. Když se vrátil z nemocnice, navštívil mě v Alfě a říká: „Vlasto, nastává opět doba, kdy budu potřebovat tvoji pomoc.“ V té době jsem byla zaměstnaná jako sekretářka ve Stavebním závodě u ředitele Ryšánka. Stavěli jsme různé vojenské stavby. Zdeněk Žárský mi donesl nový psací stroj, na který jsem to musela všechno tajným písmem napsat. Udělala jsem to tak, že jsem předstírala, že mám přítele v Holandsku a psala jsem mu milostné dopisy. Mezi řádky jsem naklepala neviditelným písmem všechny zprávy. Ty dopisy došly na určitou adresu v Holandsku, odkud je zase ta určitá osoba odvezla do Mnichova, kde byli naši dva důstojníci, přátelé mého strýce, s kterými on už měl kontakty. Mezitím můj strýc poslal mého bratra Karla za hranice, aby ho vyškolili na agenta-chodce.

---

⁷ Vojenská oblast 3 v Brně.

⁸ František Skokan (1912–1950). Za druhé světové války spoluzakladatel československé jednotky, která bránila libyjský přístav Tobruk. Pak bojoval na východní frontě u generála Ludvíka Svobody, byl zraněn, prošel i krvavou bitvou na Dukle a po válce studoval v Moskvě. Dne 8. října 1949 byl zatčen a 8. července 1950 na základě vykonstruovaných obvinění rozsudkem Státního soudu v Praze odsouzen za velezradu a zvyvědačství k trestu smrti. Popraven 7. října 1950.

Já jsem potom přijímala ještě agenty. Neznala jsem je, oni vždycky přišli většinou večer. Dala jsem mu něco k jídlu a on se zeptal, jestli se může vykoupat. To bylo pro mě takové heslo. On si odložil a já jsem se podívala do jeho kravaty. Podle toho jsem zjistila, že je to správný agent, a pak jsem ho navedla na další kontakt.

A tak to pokračovalo až do zatčení?

Nejdřív byl zatčen můj strýc. Bylo to 25. července 1949 ve Velké Bíteši, ale já jsem to bohužel nevěděla. Unesli ho z Bíteše. Štábní kapitán Zajíček, který už od dubna seděl na kárňáku a hrozným způsobem ho mučili, napsal lístek: „Sejdeme se u křížku za Bíteší, Kamil.“ S tímhle lístkem přijeli 25. července estébáci za strýcem, on o tom vůbec nepřemýšlel, nasedl s nimi do auta. Dali mu klapky na oči, zalepili pusy a dali klepeta. Nejdříve ho odvezli na Špilberk, kde byl jen krátce. Potom ho dali do vládní vily v Pisárkách. Jenomže já to nevěděla. Když se nedostavil domů, teta se vrátila z Bíteše do Brna a šla za mnou. Jenomže já jsem nebyla doma. Ještě jednou se u mě zastavila, ale pak už to nechala plavat.

Začala jsem ale pozorovat, že jsem sledovaná. Když jsem chtěla, aby ten dotyčný seděl a čekal na ochoze, tak jsem vyjela na střechnu výtahem a prošla do jiného výtahu. Udělala jsem si, co jsem potřebovala, a vrátila se stejnou cestou nahoru. Pak jsem třeba jela nakoupit, a to už mě mohl sledovat.

Kdy vás nakonec zatkli?

Já jsem byla zatčena 6. srpna 1949 v kanceláři. Bylo 10:10, přišli pro mě čtyři estébáci a udělali mi prohlídku. Řekli svoji zaklínací větu: „Jste Vlasta Nováčková?“ „Ano.“ „Jste zatčená za protistátní činnost, půjdete se mnou.“ Já jsem říkala: „Ale to je snad nějaký omyl, ne?“ Tak mně prohlídli stůl, na kterém jsem nic neměla, kromě jedné přihlášky důstojníka Burdy, který u nás chtěl pracovat, a poukazu na Šumavu, kde jsem měla nastoupit na rekreaci. Na tento poukaz jeden estébák poznamenal: „To jste si vymyslela dobře, abyste utekla.“ Oni si mysleli, že jsem se chystala utéct. Já bych utekla, kdybych věděla, že je můj strýc zatčený, ale to já pořád nevěděla.

Ale přece jste věděla, že vás sledují?

To sice ano, ale byla to jen krátká doba. Po zatčení se mnou šli do bytu, kde mi udělali prohlídku. Měla jsem jít večer se svým snoubencem na přehradu. Řekli mi, že mu mám napsat, že jsem odjela na služební cestu. Josef skutečně ten lístek našel, ale byl celý našťvaný, že jsem si dovolila odjet. Ani on nevěděl, že jsem zatčená, i když jsem mu tyčinkou na rty na zrcadlo napsala „Jsem zatčena“. Jenže Josef si toho vůbec nevšiml, anebo to smazali. To já vůbec nevím. Hned mě vezli k výslechu na Příční⁹, kde jsem byla až do pozdních hodin. Pak mě přivezli na Orlí¹⁰. Tam už byly dvě vězeňkyně – Jindra Jetelinová a Nina Tesaříková. Obě byly z případu Světlana¹¹

---

⁹ Úřadovna StB v Brně, kde probíhaly výslechy.

¹⁰ Věznice místního velitelství Národní bezpečnosti v Orlí ulici v Brně. Věznice měla kapacitu 80 míst. Byli zde umístováni vězni Státní bezpečnosti, Národní bezpečnosti i vězni finančních úřadů

¹¹ **Světlana** – odbojová skupina na území Československa, byla založena bývalým partyzánským velitelem Josefem Vávrou-Staříkem (jeho úloha je dosud velmi sporná). Byla založena v roce 1948 ve Zlíně. Skupina nesla název na počest dcery Vávry-Staříka „Světlana“. V jejím čele stanuli tři muži: kromě Vávry-Staříka to byli Josef Matouš a Rudolf Lenhard. Od března 1949 do květnových dní roku 1950 pozatýkala Státní bezpečnost přes 400 občanů na moravsko-slovenském pomezí, ale i na jižní a střední Moravě. Prokuratura spolu s vyšetřovateli StB vytvořila z členů Světlany celkem 16 skupin, které byly od dubna 1950 během dvou let odsouzeny v šestnácti procesech. Celkově vynesl Státní soud šestnáct rozsudků smrti, z nichž třináct bylo vykonáno včetně J. Vávry-Staříka, Josefa Matouše a Rudolfa Lenharda.

a Jindra se mě zeptala: „A za co tě chytli?“ Já jsem tenkrát nikomu nevěřila a odpověděla jsem: „Já jsem nic neudělala. Nevím, proč mě zatkli.“ Chodila jsem pak denně k výsledkům a bylo to víc než zlé. Ze začátku mi i dokonce nosili obědy z restaurace, ale pak to šlo ráz na ráz. Někdy jich tam bylo i sedm. Jednou mě tam nechali 24 hodin, svázali mě do kozelce, a to bylo dost nepříjemné. Já o výsledcích ale nerada mluvím. Bylo to plně ponižování a nerada na to vzpomínám. Po výsledcích jsem se pak dostala do soudní věznice na Cejl. Tam už to bylo lepší.

Věděli vaši rodiče, že vás zatkli?

Vůbec nevěděli, že mě zavřeli. A Josefovi to také neřekli. Později ho zavřeli taky a poslali ho do Mimoně. Mí rodiče byli tenkrát na dovolené na Slovensku a až se vrátili, dostali lístek od Niny, kterou mezitím propustili, protože prý neměla nic společného se Světlanou, že sedím na vyšetřovací vazbě na policejňáku na Orlí. Taky jim sdělila, že každý čtvrtek berou balíčky a může se vyměňovat prádlo. Já měla celou dobu jedny kalhotky, podprsenku a halenku. Až potom mi to rodiče donesli. Na Cejlu jsem se dozvěděla, co se přesně stalo se strýcem a že je ve Znojmě.

Mohu se zeptat, jak jste se dozvěděla, že je strýc ve Znojmě?

Po věznici šly tamtamy. Někdo přijel ze Znojma, řekl to šálkařům¹², kteří roznášeli obědy, a ti to zase roznesli po celém Cejlu. Kdo se dostal do Znojma z Cejlu, roznesl zprávy zase tam. Že je strýc ve Znojmě, jsem se dověděla od šálkařů, se kterými jsem si dopisovala prstovou abecedou. Z přízemí byla otevřená okna a oni měli okna nahoře, a tak jsme si společně dopisovali. Když přijel strýc ze Znojma, dali ho naproti mně a Slávek mi napsal: „Máme na cele tvého strýce, plukovníka Robotku. Co nám řekne, to ti přepíšu.“ Já byla překvapená, ale tímto způsobem jsem se dozvěděla, že byl na Špiláku pár dnů, potom ve vládní vile a odsud ho dali do Znojma. Měl potíže s páteří, měl ischias, a proto ho dali do nemocnice, kde ho ošetřoval vojenský lékař MUDr. Vyskočil. Na tu nemocnici jsme měli taky kontakt. Hlavně Maryčka Filová, která vařila pro čužáky obědy, a přes jednoho velitele, který se jmenoval Nezdařil, jsem potom i já posílala strýci cigarety a někdy i jídlo. Já měla jídla dost. Naši mě často zásobovali. Každý čtvrtek mně posílali na Cejl balíčky. Po soudu to ale skončilo. Já jsem mu posílala salámy a hlavně cigarety, protože strýc byl silný kuřák. Nezdařil nám velice pomohl, zprostředkoval i večerní návštěvy. Mně sice ne, ale jiným, a to se mu stalo osudným a dostal 15 let, pak jsem se s ním sešla ve Znojmě. To byl jeden z těch starších, kteří byli ještě proti komunismu.

Mohla byste blíže popsat, jaké byly podmínky na Cejlu? Kolik vás bylo na celách, jaké byly hygienické podmínky?

Bylo nás tam třináct. Bydlela jsem na 64, byly tam kavalce, 5 cel a vzadu byly korekce. Tam už jsme byly míchaní. Zlodějky a vražedkyně tam byly krátce, pak je posílali na komanda na práci. Většinou pak jely k vrchnímu soudu. Každá jsme měla jednu deku, prostěradlo a podhlavník. V jednom rohu se nacházela dřevěná budka – WC, nahoře otevřená, a v ní žanek¹³. Ten jsme chodily vylévat do kanálu na dvůr. K dispozici jsme měly jedno plechové umyvadlo a konev na vodu. V druhém rohu cely stála malá kamínka „vincek“ s denním přídělem uhlí 2kg. Z cely

¹² Šálkaři – vězni, kteří roznášeli spoluvězňům jídlo.

¹³ Žanek – velká mísa sloužící místo záchodu, která se každý den vynášela.

Krasobruslařka, kterou Vlasta Jakubová vyrobila společně se spoluvězeňkyněmi ve věznici Chrástavě.

Archiv: K. Pinerová

jsme se dívaly na dvůr. Naproti našim celám se nacházely cely mužů. Dole bydleli písaři a chodbaři a nahoře muklové. Pod našimi okny byl otvor na šibenici. Tehdy v Brně ještě probíhaly popravy a když mělo k popravě dojít, vždycky nám zamalovali okna vápnem. Byl to ale stejně hrozný pocit.

Uprostřed cely byl velký stůl, dvě velké lavice a na stole se pracovalo. Dostaly jsme lepit sáčky nebo krabičky, a hlavně ze začátku jsme draly peří. Sehnaly jsme si nůžky a začaly jsme stříhat. Měly jsme paní vrchní Zahradníkovou – přezdívaná Máter, která byla ještě z první republiky. Té druhé jsme říkaly Tečka, ta nebyla dobrá. Ale paní vrchní nás měla ráda. Byla taková prostá, ale nikdy by nám neublížila. Ba naopak. Já jsem s ní měla velmi dobré vztahy, protože ona trpěla na vojáky. Když zjistila, že jsem z vojenského případu, tak mě a ještě Jindru brala ke slepicím. Říkala nám „poptvory“. Ona měla tam vzadu slepice a cestou jsme musely přejít náš dvůr a velký dvůr, na který chodili chlapi na procházky. Tenkrát tam chodil i štábní kapitán Žárský. Ten vůbec nevěděl, že sedím. Jak jsem šla krmit ty slepice, tak mě Máter chytla za ruku a až šel Žárský, tak do mě strčila. Já jsem mu přistála v náručí. Tím se Žárský dozvěděl, že také sedím. Velitel pak začal křičet, takže jsme si spolu vyměnili jen pár slov. Když jsme šly nazpátek, tak říkala: „Počkej, z kárňáku přivezli jednoho, který se jmenuje Zajíček, neznáš ho?“ „Kamila? Paní vrchní, on je z mého případu.“ Poznaly jsme, jak si koho oblíbila. Komu tykala, tak to bylo dobrý, komu onikala, tak ještě jakž takž, a komu vykala, tak to bylo na draka. Mně tykala. A pokračovala. „Tak toho jsme dali nad tebe. Ale ne aby sis začala s ním dopisovat.“ Čili to byl pokyn, abych mu napsala moták. To už jsem si tenkrát s klukama dopisovala.

Jakým způsobem jste si posílali motáky?

Domů jsem posílala motáky přes velitele Nezdařila. Nejenom že nám nosil takové blbosti jako bavlnky na háčkování, ale sjednával i večerní návštěvy. A dopisy jsem mu dávala okýnkem a on je dodával rodičům. Balíky jsme mohli dostávat každý čtvrtek. Měli jsme civilní oblečení a museli jsme domů posílat špinavé prádlo. A do toho rodiče přidávali nějaké jídlo.

A vězni, kteří byli nad námi, vždycky spustili pytlík, ten jsme my odřezaly a přivázaly ten náš. Oni si to pak vytáhli nahoru. Mého komplice – Kamila spolubýdlicí nejdříve nepřijali, nevěřili mu. On přišel totiž v kožeňáku. Byl tenkrát přednosta na OBZ¹⁴ na VO-3, když ho v dubnu zatkl. Pak jsme si každý den motákovali a čekali jsme na soud.

Kdy jste byla souzena?

26. a 27. května roku 1950 jsme měli soud. Byla jsem souzená v Brně, bylo nás dohromady dvanáct a vedlejší soudy byly pak v Jihlavě a v Brně. Dali nám dohromady 188 let, dvě doživotí a jeden trest smrti. Trest smrti dostal strýc. Rozdělili nás do více skupin, aby prý nemohli dát

¹⁴ OBZ (Obranné zpravodajství) – vojenská zpravodajská služba. OBZ se podílelo na postupném přebírání moci KSČ v Československu v letech 1945–1948 a po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 na odstraňování skutečných či smyšlených oponentů KSČ v československé armádě.

tolik trestů smrti. Ale to bylo právě naopak. U nás bylo sedm návrhů trestů smrti, trvalo se na třech a jeden byl vykonán, to byl právě můj strýc. Dva dostali doživotí – Zajíček a Procházka. Rajmund Ján dostal 30 let. On si u soudu říkal „Já svatý Ján“. Výslechy byly asi tak kruté, že se z toho zbláznil. U soudu byl jen na nacionále, a pak byl ve vedlejší místnosti, kde přednášel stati z Bible. My jsme potom dostali nižší tresty, já 18 let.¹⁵ Ve vedlejším soudě byl Zdeněk Žárský, který měl dostat taky trest smrti, ale dostal doživotí. Byl souzen s doktorkou Káňovou z Brna, s JUDr. Smolínem a s JUDr. Křepelkou. V Jihlavě dostal trest smrti Tuček, to byl jeden z agentů ze Západu.

Mohla byste popsat, jak vypadal váš soud?

Soud byl dvoudenní, přivezli nás v antonu z Cejlu a do ajnclíku dali strejdu, generála Robotku. On byl celou dobu ve Znojmě a pak ho před soudem dali na Cejl, kam jsem mu mohla posílat motáky. Na justiční nás vezli zadem na dvůr, kde nás vyložili, a museli jsme jít sklepem nahoru, protože příbuzní vždycky před soudem čekali. My jsme doufali, že je tam uvidíme, ale oni do soudní síně pustili jen jednoho člena z rodiny a jen na nacionále. Byl tam můj tatínek a za strejdu teta Helena. Jakmile přečetli nacionále, tak je vyloučili a řady byly obsazené mladými estébáky, kteří byli ve škole. Měli se učit na soudě. Byli jsme ve dvou řadách, každý jsme měli přiděleného hlídače a seděli jsme vždycky – hlídač, já, hlídač a zase někdo jiný. Strýc byl první, pak Kamil Zajíček, pak Procházka, já a další. Měli jsme svoje právníky. Naši mi objednali právníka, přestože jsem jim napsala v motáku, že je to zbytečné, že tresty jsou stejně určené. Ať ho neplatí, že mně stačí ex offa a že si budu mluvit za sebe. Oni ho ale objednali, dali za něj 15 tisíc, ale stejně mi nepomohl. Jediné, co řekl na mou obranu, bylo, když mně řekl: „Slečno, bylo by nejlepší, kdybyste se ke všemu hrdinně přiznala.“ A když mě pak hájil, říkal, aby přihlédl k mému nízkému věku, že jsem mladá, že jsem to dělala z nerozváženosti, že mě můj strýc imponoval už z protektorátu a že jsem byla pod jeho vlivem. Nakonec jsme si řekli, co jsme chtěli my. Nakonec se nás ptali, jestli litujeme svých hříchů.

Tušila jste, když jste šla před soud, že rozsudky mohou být tak vysoké?

Ano, to už jsem věděla. Při výslechu mi řekli, že když se přiznám, tak mi můžou dát dva roky, ale když se nepřiznám, tak mi mohou dát i dvacet. To já ale říkala: „Pane referente, to už je jedno, jestli dostanu dva nebo dvacet.“ To jsme ale říkali všichni. Protože my jsme pořád věřili, že se to obrátí. Ale nakonec to dopadlo tak, že jsme si odseděli deset i více let.

Co vám proběhlo hlavou, když jste slyšela rozsudek, že jste odsouzená na 18 let?

Jak vám říkám, osm nebo osmnáct, to bylo jedno, ale tam byl vyřčen rozsudek smrti, a to se mnou hnulo. S tím jsem nepočítala, ale říkala jsem si, že snad dojde ještě k obnově. Proces sice byl, ale potvrdili mu rozsudek. Teta vůbec neměla se strýcem tři a půl roku kontakt, žádnou návštěvu. Jen když mohl, poslal moták, kde psal, aby moták okamžitě po přečtení spálila. Vždycky se nějaký dozorce našel, kdo pomohl. Proto, když je odsuzují, tak by měli říct i to, že tam byli lidé, kteří pomáhali. To byla velká pomoc, když strýc mohl napsat svůj poslední moták.

---

¹⁵ Další tresty: Josef Štorek byl odsouzen k 25 letům, Rajmund Palásek k 20 letům trestu, Karel Hájek byl odsouzen na 15 let, Jan Blísa na 16 let, Alois Tomášek na 13 let, Bohumír Endlicher na 12 let, Rudolf Tomášek na 10 let.

Do jaké věznice jste se dostala po soudu?

Po soudu jsem byla rok ve Znojmě. Odvezli nás v červnu nebo v červenci. Bylo nás dvaadvacet. Vezli nás autobusem, my jsme nevěděly kam. Byly jsme tam všechny politické. Najednou nás vysadili ve Znojmě na nádvoří a dali nám dvě cimry. Byly to velké cely po 11 holkách. A byl tam první splachovací záchod. Na Cejlu jsme měly žanek. Nic jsme tam nedělaly, k snídani nám nosili černou čůru se chlebem, v poledne něco. S Janou Papíkovou jsme si tam udělaly z krabic od vaty karty a celé dny jsme spolu hrály mariáš. Naproti byla totiž soudní budova, takže jsme si s nikým nemohly motákovat. Jídlo nám roznášela retribučka¹⁶ a půl hodiny nás čůza vodila na procházku. To byl dvůr, který měl asi šest metrů, a tam najednou jeden den, když jsme tam chodily, slyším: „Ssss, patnáct!“ Na Cejlu, když jsme cítili, že nás někdo sleduje, tak jsme zavolaly „patnáct“. To znamenalo pozor. Koukaly jsme s Jindrou po oknech a najednou vidíme, že je to Nezdařil, který nám na Cejlu tak pomáhal. Ve Znojmě jsme byly rok a nikam jsme se nedostaly, jen my dvě s Jindrou. Dole byly bílé kachličky, mezi kterými se zachytávala špína. My jsme tyto kachličky drhly pískem. Takže jsme věděly, kdo přišel do věznice a kdo odešel. Tam jsem se dozvěděla, že strýc je v Ruzyni. To nevěděla ani jeho žena. Ta se s ním setkala jen čtyři hodiny před popravou. Strýc byl popraven 12. listopadu 1952.

Kam a proč vás převezli ze Znojma do jiných věznic?

My jsme chtěly na komando, protože jsme slyšely, že je to tam prima. A ze Znojma jsme se dostaly úplnou náhodou. Jak jsme s Jindrou drhly kachličky, vešli dva muži a jeden zůstane stát a říká: „Proboha, Vlasto, co tady děláš?“ To byl bratrův spolužák z Brna a byl potom náčelníkem ve Znojmě. Zeptal se, jestli pro mě může něco udělat. Řekla jsem mu: „Ano a nejenom pro mě, ale pro všechny. Mohl bys nás dostat někam na komando, protože tady nemůžeme nic dělat.“ To bylo nějak v pátek nebo v sobotu, v pondělí a v úterý už byl přistavený autobus. Vezli nás do Brna a do dvou dnů na komando do Liberce, kde si nás náčelník roztřídil. Já, Maryčka a Havelkova jsme zůstaly ve věznici, protože jsme měly ústav. Maryčka byla v kuchyni, Marie byla v prádelně a já jsem ještě s jednou retribučkou Romanou dělala chodbařku a bylo to prima. Potom šly holky do Minkovic, do Chrastavy, do Varnsdorfu, do Jilemnic, bylo asi šest komand na Liberecku. Hned se rozneslo, že přijel transport z Brna, a muklové, kteří tam byli, tak sbírali čokoládu a hned ji pašovali nahoru. Já jsem navíc uklízela náčelníkovu kancelář. Asi za dva dny jsem žádala k raportu k náčelníkovi a požádala jsem ho, aby mě dal na komando. Byla jsem tam dvakrát a potřetí mě pustil. Dostala jsem se do Minkovic¹⁷.

Jak vypadalo ubytování v Minkovicích?

Bydlely jsme ve vile, všude byly dvojáky, bylo nás tam přes šedesát. Brousily jsme tam šatony, což jsou kamínky do prstýnků. Zespodu to bylo zclacené. Posílalo se to do různých států do celého světa. V Minkovicích bylo volno, hrály jsme tam i volejbal. Mohly jsme tam mít návštěvy každý měsíc a mohly jsme sedět společně u stolu. Měly jsme kontakty i na Jablonec. Jezdil za námi inženýr, který nám vozil materiál. My jsme mu jednou říkaly, že bychom chtěly nějaké korálky. A tak nám nějaké donesl. Dělal jsme z těch korálků různé krabičky a u návštěv jsme to dávaly

¹⁶ **Retribuční vězni** – vězni, kteří byli odsouzeni podle tzv. retribučních dekretů za kolaboraci, udavačství a další spolupráci s nacistickým režimem. V roce 1955 byli retribuční vězni německé národnosti po propuštění odsunuti do Německa a Rakouska.

¹⁷ Pracovní útvar **Minkovice** pro ženy na Liberecku. Vězeňkyně zde pracovaly pro podnik Preciosa.

rodinám domů. To byly nádherné věci. Možná by vás zajímalo, že jednou jsme velitele v Minkovicích ukecaly, abychom mohly jet pomoci zemědělcům. Bylo léto a my jsme říkaly: „Pane veliteli, je hodně práce na poli, že jo? Sešla by se vám nějaká pomoc, ne? Neměl byste navrhnout, aby naše komando z Minkovic jelo třeba tamhle k Dubí, kde nejsou pracovní síly, abychom jim pomohly sklídit obilí?“ On to navrhl, přijel autobus a dohodli se s JZD v Dubí u České Lípy. Bydlely jsme tam v zámečku Roháče z Dubé. Ten byl v příšerném stavu, dali nám tam slámu, dvě deky a nám to stačilo. A chodily jsme denně na pole. Pomohly jsme jezeďákům a my jsme byly na sluníčku. Byly jsme tam týden nebo 14 dnů a byl s námi velitel, který byl hodný, byl ženatý a měl dvě děti. Jednou jsme se s Jindrou sebraly a šly jsme do lesa, kde jsme si vytrhly vřes, a šly jsme hodinu tam a hodinu zpátky a nikdo nás nehledal.

A napadlo vás, že byste utekly?

Ne, do NDR ani náhodou. Nebylo kam. Možná kdyby to bylo do západního Německa nebo ještě do Rakouska. Nám se celkem žně líbily. Z Minkovic jsme se s Jindrou chtěly dostat za Mamkou, která pracovala v Chrastavě¹⁸ v přádelně. Mamka Jetelinová a Jindra Jetelinová byla dcera s matkou. Obě byly odsouzeny, Jindra na 15 let a Mamka k 17 letům. Jindře to potom sundali na pět let a šla ze Želízovců¹⁹ domů. Nikdy nebyly spolu, jen v Tuněchodech v cihelně, ale to jen krátce po soudě. Mamku dali do Chrastavy. Matka s dcerou nebo sestry nikdy nemohly být pohromadě. My jsme se o to chtěly přesto pokusit. Já jsem ale Jindře říkala, aby si o to nejdříve požádala sama, protože „mně to povolí, a tobě zamítnou a zase se trhne“. Ale ona říkala, že s ní nechci jít, tak jsme si o to zažádali společně. A richtig, mně to náčelník povolil a Jindře zamítl. Já byla v Chrastavě s Mamkou. Nás pak z Chrastavy v březnu 1952 odvezli do Pardubic. Tam se zřídila věznice pro tresty nad deset roků. Co jsme byly nad deset let, jsme jely do Pardubic, cestou jsme ještě vzaly holky z Kutné Hory, takže plný autobus, 40 holek přijelo do Pardubic a postupně se to plnilo. Já jsem byla v druhém transportu, který přijel do Pardubic.

Jaké byly podmínky v Chrastavě?

V Chrastavě jsme pracovaly v textilce, hlídal nás jeden velitel nebo velitelka, bylo nás tam přes šedesát. Bydlely jsme ve staré věznici, možná z dob Marie Terezie, ale byly jsme otevřeny, jenom na noc nás zamykal buď celou věznici, nebo jen na patře. Ale mohly jsme vyjít ven, protože záchod byl na chodbě. Byly tam samoty, ale bydlely jsme tam po dvou. Ráno v pět hodin se vstávalo, v šest hodin už jsme musely být nachystané před věznicí a ve čtyřstupech nebo ve trojstupech jsme šly do fabriky. Šly jsme přes celé náměstí, každý nás tam znal. Byly jsme perfektně oblečené v eráru, měly jsme bílé halenky, v létě cvilink²⁰ a jinak halinu. Když jsme šly, jako když jde rota vojáků. Velitel šel za námi a dopravil nás do fabriky, kde jsme se převlékly do pracovního a šly jsme na pracoviště. Převzaly nás civilky. Zůstalo tam hodně Němek a moc nám pomáhaly. Přebíraly nám například balíčky, které rodiče posílaly jim do bytu a ony nám je pak předávaly. Já jsem byla nejdříve u Abzugkolony, to bylo 68 točivých přízí. To jste musela v rychlosti holýma rukama uchopit a navléct. Ze začátku jsme měly všechny spálené ruce. Jed-

¹⁸ Pracovní útvar pro ženy **Chrastava** na Liberecku, kde ženy pracovaly pro bavlnářský podnik Frýba.

¹⁹ **Želiezovce** byla věznice určená pro ženy nacházející se na Slovensku. Ženy byly nuceny pracovat v zemědělství ve vyčerpávajících podmínkách. Více o podmínkách v této věznici viz rozhovory s D. Stuchlíkovou a K. Moravečkovou.

²⁰ **Cvilink** – režné nebo pestře pruhované hrubší tkaniny; cvilink – používá například na pracovní obleky, plachtoviny nebo žíněnky; ženy měly z této tkaniny ušito vězeňské oblečení

nou jsem zastupovala v tkalcovně, Mamka byla u rolí bavln, ze kterých se spřádaly na silnější vlákno. Taky jsme si nějaké vřetena vzaly a doma jsme ze sedmi udělaly jedno silné a potom jsme si upletly načerno svetr. Měla jsem ho ještě v civilu. Obarvily jsme si to ve věznici.

Jak jste získaly jehlice, abyste si mohly uplést svetr?

To jsme si všechno propašovaly z té fabriky. Velitel nás nemohl prohlížet, když to byl chlap. Tam jsme vlastně zažily jen chlapy. Tam jsme si profilcly všechno – od jídla po kalhotky, protože tenkrát byla velká móda silonových kalhotek, a my jsme je neměly.

Jak vypadal příjezd a přivítání v Pardubicích?

Příjezd nebyl lehký. Vystoupily jsme z autobusu a vedli nás na Václavák²¹. A teď jsme viděly, že každých deset kroků stála stráž s automatama. My koukaly jak blázní, protože odsouzené jsme byly už dlouho, ale toto jsme ještě nezažily. Stála tam velitelka s automatem, které jsme později říkaly Eskule. Byla to Slovenka, malá, zlá, nepříjemná, tlustá, od prvopočátku nás nenáviděla. Přitom oni to tenkrát určitě neměli nabitě. Tak nás odvedli na áčko, protože tenkrát fungovalo jenom áčko, protože na béčku byli stále ještě muži, které pak někam odvezli. Musely jsme si to tam uklidit, vylíčit, natahat postele. A pak nás rozdělili na áčko a na béčko, protože nás přibývalo. Na jedné cimře nás bylo 26 – to je 13 dvojáků. Byla tam jen úzká ulička, dvě okna a chodily jsme tam bosky, protože z podlahy se dalo jít. Musely jsme ji někdy drhnout dvakrát denně, například z trestu, že nám nelícovaly postele nebo deky, které jsme musely mít podle vojenského předpisu. S podlahou nás takto tyranizovali, až jsme přišly na to, že bude nejlepší polít podlahu, aby byla mokrá. Pak jsme ji vytrřely a pomohly jsme jí tak, že nevím, v kterém roce se to začalo propadávat.²² Pak nás museli vystěhovat a začali stavět dřeváky. Zpočátku jsme byly všechny na béčku, pak postavili céčko a děčko a nakonec éčko.

V Pardubicích bylo hodně vysokoškolaček, které se o nás staraly a přednášely nám. Fráňa Zemínová²³, poslankyně za národní socialisty, si nás vždycky zvala na špitál a když měla náladu, vypravovala nám zkazky z parlamentu.

Vy jste jmenovala špitál, mohla byste prosím upřesnit, o co přesně šlo?

To bylo nemocniční oddělení ve třetím poschodí na áčku. Byly to tři místnosti, kde byly nemocné nebo starší ženy, jako například jmenovaná Fráňa Zemínová. Pracovala tam doktorka Koláčková. To byla naše doktorka z Brna a byla tam jako vězeňkyně lékařka. Ona byla z případu Světlana, pak ji propustili a dostala se tam jiná – polo-retribučka. Ta už nebyla vůči nám tak vstřícná. Potom udělali špitál na béčku. Byly tam také tuberačky, a ty musely být zvlášť. Když postavili éčko a nemocnici, tak tyto tuberačky stáhly do nemocnice.

---

²¹ **Václavák** – prostranství ve věznici Pardubice. Jde více méně o silnici, která vede skrz celou věznici. V 50. letech byla po obou stranách alej stromů.

²² Více o propadu budovy „A“ viz vyprávění Julie Hruškové.

²³ **Františka Zemínová** (1882–1962) byla česká politička. V letech 1918–1939 a 1945–1948 byla poslankyní československého parlamentu za Československou stranu národně socialistickou (ČSNS). Na podzim roku 1949 byla zatčena a ve věku 68 let odsouzena k 20 letům vězení ve vykonstruovaném soudním procesu s Miladou Horákovou. Propuštěna byla v roce 1960.

Nemocnice byla zvláštní budova?

Ano, zvláštní barák. Bylo tam áčko, béčko, céčko, děčko, éčko a špitál. Kolem dokola bylo ostřelovací pásmo, kde bylo pět špačkáren²⁴, které hlídaly celý objekt. Po Václaváku na konci byla prádelna, jediné sprchy, kam jsme se mohly jednou týdně jít sprchnout, a kuchyně, kam jsme chodívaly na obědy, snídaně. Ještě vzadu po levé straně byl jeden barák, kde byli údržbáři chlapi. Jejich vedoucí byl státní a celou dobu tam byl i známý kasař pan Jech²⁵. Nenáviděl ženský. Dělal za první republiky kasy v celé Evropě a chytili ho někde v Holandsku, kde ho prozradila jeho milá. Dostal doživotí a propustili ho po 23 letech z Pardubic. Do týdne se vrátil a řekl, že se tam nechce vrátit, že si tam nemůže zvyknout a že je doma v Pardubicích. Jak to s ním pak dopadlo, už nevím.

Stal se vám ve vězení nějaký závažnější úraz?

Jenom jednou, když na mě vybuchla pára. To se mi stalo v červenci roku 1959 a v říjnu mě propustili, já jsem měla fleky na obličejí. Nemohla jsem se dva roky umývat, jen mazat různými mastičkami.

Jak se vám tento úraz vůbec stal?

Vyprskla na mě pára z termosky. To byly takové malé termosky, co si nosili horníci nebo dělníci do práce. Každý den jsme vařily M. Kriegelsteinerové heřmánkový čaj, protože jediné my na technickém oddělení jsme měly na pracovišti vaříč. Když se to stalo, nechala ji Helena zavřenou a dala ji na vaříč. Začala se klepat a já ji otevřela. Vylétělo to nahoru a veškerá tekutina na mě. Nejhorší byl nos a pusa, protože jsem vykřikla. Dostali mě na sterilní oddělení, přikryli mně i hlavu a měla jsem jen hadičku, abych mohla dýchat. Sestra Madla na mě nalila olej, sterilní gázu, olej a zase gázu. Ležela jsem tam a Dagmara Farská, to byla naše nejmladší vězeňkyně, šla kolem, viděla mě tam a myslela si, že jsem mrtvola. Šla vedle a říká: „Madlo, kdo to tam leží?“ A ona říká: „No, to je takový neštěstí, Vlasta Nováčková...“ Ale ona už pak nečekala dál, vyběhla a celý lágř do deseti minut věděl, že Vlasta Nováčková leží mrtvá na špitále. To se hned dověděl náčelník²⁶, přiletěl a říká Madle: „Jak to, že nevím, že Vlasta Nováčková je mrtvá? Já jsem velitel jejího oddělení!“ A ona říká: „Pane náčelníku, a kdo vám řekl, že je mrtvá?“ „Ví to přece celý lágř.“ Náčelník tam nakonec chodil každý den. Po 18 dnech mi tuto masku sundali.

V Pardubicích proběhla v roce 1955 hladovka, vzpomenete si na její průběh?

Hladovka začala při nástupu k snídani. Nastupovaly jsme u brány a když jsme přišly k bráně, holky říkaly: „Dnes se k snídani nejde, protože začíná hladovka.“ Tak jsme se vrátily a zůstalo jich tam jen pár. To nám tenkrát schválně udělali plněné papriky, ty jsme jinak v životě neměly. Přijel zástupce ministra a promlouval k nám a domlouval, abychom se vzdaly hladovky. My, co jsme hladověly déle, dali na áčko v přízemí. Korekce nebyly, tam bychom se nevešly. To už tenkrát tato část padala.²⁷ Bylo nás tam celkem 65. Nosili nám tam denně 25 litrů teplé vody a jídlo,

²⁴ Špačkárna – strážní věž.

²⁵ Celým jménem František Jech, který v roce 1937 vyloupil Říšskou banku.

²⁶ V době úrazu paní Vlasty Jakubové už byl náčelníkem Jaroslav Huňáček (1924). Do služeb ministerstva národní bezpečnosti nastoupil v roce 1951 a v říjnu 1955 byl jmenován do funkce náčelníka věznice Pardubice (NPT č. 1 Pardubice). Odvolán z této funkce byl v červnu 1964, údajně kvůli nedostatkům v „agenturně-operativní práci“ a chybám v hospodaření. K tomuto datu odešel na vlastní žádost i ze služeb ministerstva vnitra.

²⁷ O důvodu padání budovy viz vyprávění J. Hruškové.

které jsme my vracely. Holky nám ale dávaly do vody cukr. Byly jsme tam něco přes týden a asi sedm děvčat odvezli na StB do Pardubic. Asi po týdnu jsme to vzdaly, pak přivezli holky z Pardubic, a Komár²⁸, ta to držela nejdýl. Ta byla na špitále a krmili ji a pak to taky vzdala. Stejně se nic nezměnilo. Tisk nám nepovolili a jídlo bylo stejné.

Kvůli čemu hladovka vůbec vznikla?

Kvůli zacházení, kvůli jídlu, že jsme chtěly noviny, některé velitelky byly hrozné. Jedné z nich jsme říkaly Elsa Koch²⁹, to jsme pak říkaly, že kvůli ní jsme zahájily hladovku, protože ona patřila ke spodině. Byla zavřená v Kostomlatech³⁰ jako mladistvá a tam se přihlásila do sboru. Pak tam byly dvě Slovenky, které nám pořád vyhrožovaly automatama. Hladovku jsme zahájily také kvůli tomu, že jsme nemohly mít návštěvy. Nejdříve jsme měly návštěvy jednou za rok, pak za půl roku a pak za čtvrt roku. Potom jsme si odvykly od rodiny. My jsme ty návštěvy potom skoro ani nechtěly, protože nás to zbytečně rozrušovalo. Já jsem týden před návštěvou nestála za nic, protože jsem přemýšlela, co řeknu a na co se zeptám, a týden po návštěvě totéž. Bylo to hrozně smutné. Já osobně jsem byla ráda, když návštěva byla co nejpozději. A když se mi ztratili ze zorného úhlu, tak jsem byla klidná. Ale u návštěvy jsem si nikdy nestěžovala. Mě zajímalo, co se děje doma. Nejhorší to bylo s matkami. Ty to těžko nesly. O ty jsme se musely trochu zajímat a starat se. Když dostaly splín, tak někdy šilely. Některé měly děti v děčáku, některé u rodiny. Dokonce si tam dvě chtěly šáhnout na život. To jsme je v noci musely hlídat, aby si nic neudělaly. Ale Hroncovou jsme neuhlídaly. To byla Slovenka, která se měla vrátit v úterý domů, ale v sobotu se oběsila, protože jí vyhrožoval starosta, že když se vrátí, tak ji zlikviduje. Druhá byla krajská, ta se taky oběsila, a to v den úmrtí jejích dětí. Ona obě své děti pověsila na žebřík.

Jinak manželé, když se začali rozvádět, tak tyto holky jsme také vždycky v noci hlídaly. Jedna druhou jsme budily. Když šla na záchod, tak jsme šly okamžitě za ní. Někdy nás o rozvedech ostatních informovali i dozorcí, abychom na ně pak dávaly pozor.

Mohla byste popsat, jaké panovaly vztahy mezi vámi politickými a retribučními vězeňkyněmi?

Já se s nimi setkala už na Cejlu. Bylo jich tam málo. Pak nás dali do Znojma a tam na chodbě byla jedna retribučka – chodbařka. Měla krátký trest, asi šest roků, a byla k nám velice vstřícná. Snažila se nám pomoci. Jídlo tam nebylo, dostávaly jsme jen dvacet deka chleba na den. Nic jsme nedělaly, až v zimě nám tam začali vozit cibuli a tu jsme loupaly. A v tom jsme musely spát, jíst všechno, tak jsme ji pak začaly splachovat do WC, až jsme ucpaly záchod. Pak nám tu cibuli odebrali. Později nám začali nosit okurky, ale jen chvíli. S retribučkami jsem se potom setkala až v Pardubicích, kam nás v roce 1952 svezli a zrušili komanda. V Pardubicích jsme se sešly, se kterými jsme se léta neviděly, a to bylo docela příjemné. Retribučky tam potom začaly svážet asi do roka. Byly tam třeba takové případy jako ředitelka pracovního úřadu z Plzně, která nás nenáviděla. Jmenovala se Matylda, příjmení si už nepamatuju. Když je v roce 1945 osvobodili, tak než ji zatkli, lidé ji hrozně nesnášeli, protože ona poslala tisíce lidí do Německa na práci. Oni ji tahali po Plzni a zlomili jí nohy. Kulhala, ale stále to byla atraktivní blondýna. My jsme

²⁸ Přezdívka Julie Hruškové. Více k hladovce viz její vyprávění.

²⁹ Vězeňkyně v Pardubicích vybraly pro tuto dozorkyni přezdívku podle skutečné osoby, **Ilse Koch**, vlastním jménem **Margarete Ilse Köhler** (1906–1967). Manželka velitele koncentračního tábora Buchenwald. V roce 1941 se stala hlavní velitelkou dozorkyň v Buchenwaldu. Proslula týráním vězňů a sadismem. Na svých objíždkách táborem si vybírala tetované vězně a z jejich kůže si nechala dělat stínítka na lampu.

³⁰ Výchovný ústav pro mladistvé v Kostomlatech pod Milešovkou.

věděly, co dělala, tak jsme se s ní nestýkaly, ale ona sama neměla zájem. Ona nás nenáviděla a říkala: „Kdybyste se nenechaly zavřít, tak my bychom byly už dávno v Německu.“ To měla možná pravdu, ale pak tam nezůstala jediná. Byla tam například Anička. Ona byla Češka, ale vzala si Němce a byla odsouzená asi na deset let, ale přitom ona nikomu neublížovala. Nebo například Inka Tolišusová. Její manžel bojoval na Východě jako německý voják, pomohla někomu na Západ a dostala 15 let. Ta se dostala taky ven, ale nezapomněla na nás. Jednou měsíčně po propuštění mi pak z Německa telefonovala, ale i ostatním. Setkala jsem se tam s Manuelou. Se svým manželem byla u německé armády, ale jako umělci. Ona byla tanečnice a on malíř. Oba měli trest smrti, ale dostali doživotí. Byla propuštěná v šedesátých letech. To byla báječná ženská. Byli tam i takoví, kteří udávali za protektorátu, ale nemusely jsme se potkávat nebo s nimi mluvit, ale neodsuzovaly jsme je. Byly jsme prostě na jiné lodi.

A co vztahy ke kriminálním vězeňkyním?

Ty přišly až po retribučkách, když rušili Řepy³¹, a těch přišlo moc, byly to hlavně tresty od dvaceti let. Byly ze všech koutů republiky, některé seděly už od první republiky, takže nezažily ani protektorát, ani komunismus. Když přijely do Pardubic, zíraly, že tady byl nějaký Státní soud. Nebyly vůbec informované.

Většinou jsme s nimi nebydlely, i když nám to nevadilo. My jsme s nimi dobře vycházely. Hlavně vražedkyně vždy říkaly: „Nechceš si vzít můj chleba? Já tady ještě chvíli zůstanu, kdežto ty půjdeš brzy domů.“ Hrozně špatné byly mankařky, ty donášely a neměly nás rády. Ony totiž musely vydělávat, a proto jim dávali lepší práce. Když se tam později dělaly obrazovky, tak to dávali právě jim. Dříve to dostávaly naše děvčata, které měly doma děti, aby jim nějakou korunu mohly poslat. Ale můžu vám říct, že se nikdy nestalo, aby nám zlodějka někdy něco ukradla. Spíš si pak o něco řekla.

Kromě mankařek a zlodějek se v Pardubicích nacházely také Romky.

Ano, ty se nacházely na jedné cele na děčku, dokonce se tam jednou sešlo šest nebo sedm sester. To já už jsem pracovala tehdy na technickém oddělení na béčku, kde jsme měly z jedné korekce kancelář, a jedna z těch mladých děvčat měla padoucnici. Slyšely jsme hrozný křik a táhli ji na špitál. Tak jsme jim přes okýnko radily, co mají dělat.

Ony k nám byly taky docela slušné, dokonce dvě nebo tři byly státní, například Iboja a Ilona, které byly zavřené za cikánského krále. Dostaly 15 let a byly to báječné holky. Nebydlely s cikánkami, ale s námi státními.

V Pardubicích bylo oddělení zvané „Hrad“³², vzpomínáte si na něj?

---

³¹ Ženská věznice v Řepích vznikla v říjnu 1865, na starosti ji měl ženský řád boromejek. Během krátké doby byla zřízena prádelna a přistavěna mandlovna, přikupovaly se pozemky v okolí, na nich byla vykopána studna a zřízen vodovod, který zásoboval i obyvatele v okolí ústavu. Trestanky pracovaly v hospodářství, na polích, v prádelně, v kuchyni. V pracovních šily pytle, opravovaly boty, vyšívaly a šily na zakázku. Zajímavostí také je, že v Řepích žil, pracoval a zemřel proslulý vězeň ze Špilberku, pověstný Václav Babinský (1796–1879). Po 83 letech své existence byla ženská trestnice 30. 11. 1948 zrušena. Zde se paní Vlasta Jakubová mýlí, kriminální vězeňkyně nemohly být přesunuty z věznice v Řepích.

³² Zvláštní oddělení „Hrad“ bylo vybudované v listopadu 1953 pro „nejnebezpečnější“ politické vězeňkyně. Bylo zde umístěno 64 žen, které byly izolované od ostatních vězeňkyň. Na tomto oddělení se nacházely například Růžena Vacková, profesorka Karlovy univerzity, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová. Oddělení bylo zrušeno roku 1956. Kromě tohoto oddělení vzniklo oddělení pro řádové sestry zvané „Vatikán“ a oddělení „Podsvětí“, kam byly umístovány pohlavně nakažené ženy, prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky.

Byly to vytipované ženy, jako Zemínová, Kleinerová³³, Rakša³⁴ a Kohoutová a bydlely na bčku ve třetím poschodí. Řikaly jsme jim „Hradní dámy“. A vedle byl „Vatikán“, kde byly sestřičky. Když chodily na jídlo, tak je doprovázeli zvlášť. Byly tam celkem spokojené, akorát neměly žádný kontakt s námi a nevím, jaký kontakt měly s rodinou. Potom je rozpustili a bydlely mezi námi.

Jak se k vám chovali dozorcí?

My jsme říkaly, že jsme si je vychovaly k obrazu svému. Když k nám začali dávat vražedkyně, zlodějky, mankařky, tak poznali rozdíl. A když nás potom pouštěli domů, tak říkali: „Co si tady počneme, až propustí všechny?“ My říkaly: „Pane veliteli, budete si muset zvyknout na novou generaci. My jsme vám nebyly dost nóbl, my jsme byly ty nejhorší.“ „Ne, s vámi se nám vždycky dobře vycházelo.“ Skutečně, oni k nám byli slušní, už to nebyly padesátá léta. My jsme přece seděly v Pardubicích osm let. Já ve vězení seděla deset let a tři měsíce.

Dokázala byste srovnat chování dozorce-muže a dozorce-ženy?

Myslím si, že muži měli takový větší odstup a nedovolili si být sprostí. Ale čůzy byly dost sprosté, dělaly vám naschvály. Musely jsme denně drhnout cimry, i když nebylo co. Ona například uviděla nějaký flíček, tak kopla do vědra a říká, že to musíme udělat znovu.

Popsala byste, jak vypadal jeden den ve vězení, od budíčku po večerku?

Ve čtyři hodiny jsme my s Líbou Žilkovou vstávaly. Měly jsme společnou koupelnu, která byla velká jako naše cela a byly tam dvě koryta, uprostřed byla kašna. Ta byla ale postavená, když přišla kontrola, aby viděli, jakou máme koupelnu. Koryta byla z plechu a tekla nám jenom stu-

Sašci tajně vyrábějí Vlastou Jakubovou ve vězení jako upomínkový předmět pro spoluvězeňkyně a pro jejich děti, kterým pak byli při návštěvách tajně předáváni.

Archiv: K. Pinerová

dená voda. Kdo chtěl, mohl se jednou týdně osprchovat do prádelny, kde prý tekla teplá voda, jenomže na všechny se nedostalo. My jsme tedy s Líbou vstávaly už ve čtyři hodiny, abychom chytly vodu, než přestane téct, protože do druhého nebo třetího poschodí už v šest hodin nedošla. Pak jsme se oblékly a čekaly na apel. Seřadily jsme se na apelplacu, tenkrát nás bylo kolem 360, než přišly krajské. Přišel velitel, druhý velitel, náčelník někdy přišel, někdy nepřišel a udělal se nástup. Spočítali nás a dali příkaz k nástupu do práce. Švadlárny byly tři, pletárna, korálkárna, kde navlékaly korálky, v létě tam rupovaly nutrie,

³³ **Antonie Kleinerová** (1901–1982). Po vypuknutí druhé světové války se Antonie Kleinerová zapojila do protinacistického odboje. V roce 1941 ji zatkl gestapo. Byla vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück. Po druhé světové válce vstoupila do Čs. strany národně socialistické a byla za ni zvolena do ústavodárného Národního shromáždění. V roce 1949 byla zatčena a v procesu s Miladou Horákovou odsouzena na doživotí. Byla propuštěna na amnestii 10. května 1960.

³⁴ **Dagmar Skálová** (rozená Šimková). Jako skautská vedoucí se zapojila do pokusu o ozbrojený státní převrat, který v květnu 1949 organizovali major Květoslav Prokeš a právník Jaroslav Borkovec. V roce 1949 byla zatčena a 8. srpna 1949 odsouzena na doživotí. Patřila mezi 12 žen, které v roce 1956 poslaly z pardubické věznice protestní dopisy generálnímu tajemníku OSN Dagu Hammarskjöldovi, ve kterých si stěžovaly na porušování vězeňských práv v Československu. Za mřížemi prožila šestnáct let.

některé pracovaly na dvoře, musely vynášet odpadky a starat se o kanály. V poledne jsme šly ve štrúdlu na oběd, kuchyně byla až vzadu před ostřelovacím pásmem a po obědě jsme šly do práce, kde jsme byly do čtyřech hodin nebo do pěti. Vždycky záleželo na tom, jak to spěchalo. Většinou odpoledne jsme měly volno a mohly jsme chodit po procházce, čili tam jsme se mohly na dvoře stýkat.

Jak si pamatujete na Vánoce?

To bylo hrozný, já byla sice tvrdá, ale říkala jsem: „Holky, Vánoce nebudeme slavit, protože to budete všechny brečet a já se na vás budu dívat.“ Kapra i salát jsme měly. První Vánoce byly v Pardubicích hrozně. Neměly jsme ani větvičku.

Raději bych vám třeba vyprávěla o našem plese, kterým jsme chtěly trumfnout káblovnu.³⁵ První ples si udělala káblovna. Byl na našem poschodí na áčku. To byl nádherný ples, ony si totiž mohly dovolit šperky, udělaly si je z různých drátků – hliněných i mosazných. Bylo to ze dne na den. V sobotu nám oznámily: „Holky, večer je ples! A bude tady ze zrcadlového sálu, z koupelny.“ Měly jsme tam kašnu. Ten ples jsme my švadleny hrozně obdivovaly. Daly jsme se dohromady s naší vedoucí, se Zdenou Řehořovou, Olinou Keithovou – výtvarnicí a já. Zdena nás pozvala na švadlárně na záchod a říkala: „Holky, my přece ty káblovačky musíme trumfnout! My si musíme udělat ples, ale reprezentační! Musí to mít nějakou úroveň.“ A Olinina říkala: „Co kdybychom udělaly nějaký ráz, například ‚Z pohádky do pohádky‘“. Rozdělily jsme holkám pohádky, například byly – Sněhurka a sedm trpaslíků, Sůl nad zlato, všechny pohádky Boženy Němcové, byl tam také Krysař a každá si musela udělat masku sama. A to bylo z ničeho. To jsme si musely ze švadlárny propašovat všechny látky, neměly jsme žádné zlato a stříbro, jako měly káblovačky, ale já jsem dělala Hadriána z Římsů a k sobě jsem měla Fatimu, potom indickou tanečnici a černouška. Olina nás krásně namašlila, mně udělala i falešný nos a hledí, které mi ale bohužel pořád padalo. Lili dostala krásnou korunku a měla krásný hábit; černouška jsme navixlovaly, dostala turban, byla to Jarka Stará. Z koštěte si udělala vějíř, kterým ovívala princeznu. Mary dělala tanečnici. Ona musela být střiknutá buď Arabkou, nebo Cikánkou. Měla nádhernou, čokoládovou pleť. Udělala si minisukýnku, podprsenku a nasbírala si korále. Byla bosky. A další holky: Béba dělala Sněhurku, protože byla tuberačka a měla bílou pleť. Měla k sobě sedm trpaslíků, a to dělaly Hasilky. Z pytlů si udělaly fousy i čepice. Prince dělala Zdena Řehořová, naše vedoucí. Byla vysoká. Měly jsme Nelsona a dva anglické vojáky. Holky si udělaly anglickou uniformu i s kšiltama, i Pompadourku jsme tam měly. Slovenka Elena dělala Krysaře. A jak to dopadlo? Měly jsme krásný nástup ze zrcadlového sálu, tam byla vprostřed Pohádka, to dělala jedna naše šálkařka Bobina Livorová. Stála v kašně a Nina Svobodová³⁶, naše spisovatelka, každému napsala takový veršík. Byla jedna, která nás uváděla a ke každé přečetla básničku. Komár dělala s Merinou hudbu – bubnovaly na hrnce. Nám už to potom bylo jedno, dozorcí to věděli od pěti hodin, že se něco chystá.

³⁵ Na ples vzpomínala i J. Hrušková.

³⁶ **Nina Svobodová** (vlastním jménem Antonie Malvína) (1902–1988). Spisovatelka a překladatelka. V roce 1931 vstoupila do Čs. strany lidové, od roku 1945 byla poslankyní Zemského českého národního výboru, od roku 1946 do února 1948 místopředsedkyní krajského výboru Velké Prahy. V únoru 1948 ji tzv. akční výbor vyloučil z obchodní komory. 23. 12. 1949 byla zatčena a odsouzena k 15 letům těžkého žaláře. V roce 1960 byla propuštěna na amnestii s desetiletou podmínkou. 6. 6. 1961 byla opět zatčena, v dalším vykonstruovaném procesu s Křesťansko-demokratickou stranou (Ing. Cuhra a další) odsouzena na 2,5 roku a zároveň k dopykání 4,5 roku z podmínečného propuštění. Z vězení se dostala 6. 7. 1967 – opět na podmínku. Plné rehabilitace se dočkala až v roce 1974.

Věděly jsme, že jim to už jedna práskla. Bylo devět hodin, najednou se otevřely kovová vrata. Oni byli z toho úplně vyšití, vůbec nečekali, že to bude tak vypadat. Křičeli na nás: „Kde jste na to vzaly materiál!“ Vzali si blokovou, Jarmilu Novákovou, která nás musela zapisovat podle jmen, protože my jsme se představovaly např. „Hadrián z Římsů se vám hlásí“. A Jarmila říkala: „A která ty seš, vlastně?“ Protože ani ona nás nemohla poznat. Bylo nás kolem šedesáti. Kdo to organizoval, tak se měl ráno přihlásit k raportu. Přihlásily jsme se všechny. Tenkrát jsme měly za náčelníka Sultána³⁷ a ten říkal: „Co vás to napadlo? Proč jste si o to nezažádaly?“ A Olina na to: „Víte, pane náčelníku, ono by už to nebylo ono, pořádat něco takového pod kontrolou.“ „Pod jakou kontrolou? Máte přece kulturní místnost.“ A Zdena říkala: „A vy byste tam chodili na čumendu, a to my jsme nechtěly.“ „Ale víte co, Řehořová? Mě nejvíce mrzí, že jsem vás neviděl.“ On byl tenkrát v Praze a bylo mu to moc líto. Pak nám říkal: „No měl bych vás dát do díry, ale nedám. Máte zaražené výhody na tři měsíce.“ To bylo všechno jenom jako, to bylo minimum.

Musely jsme se jít taky ukázat Fráně Zemínové do špitálu. Taky jsem vám ještě chtěla říct, že to odpoledne přivezli Jiřinu Štěpničkovou³⁸. Ona toto nevěděla a nikdo jí o tom neřekl. Stála u koupelny a tekly jí slzy. My jsme jí říkaly: „Jiřino, co blbneš?“ „Když mně to tak připomíná Barrandov. Vy si nedovedete představit, jak jste krásné. Ani tam by to líp neudělali.“ Brečela celý večer a bylo jí líto, že se nezúčastnila. Potom tam zařídila kulturní a herecké sedánky. Hlavně nám vyprávěla zážitky z Barrandova.

Existovaly nějaké další akce, kterými jste si chtěly zpříjemnit večer?

Divadla začala dělat Jiřina Štěpničková. Dovolili jí, aby začala mít kroužek. Chodily vždycky na Václavák, tam byla zubárna, kde byla Božena Káňová zubařkou, pak ji zrušili. Udělali z toho kulturní místnost, kde se holky vyřádily. Chodily tam recitovat, učily se různým rolím. Já tam nechodila, protože jsem na to nebyla. Spíš Olina Keithová, která chodila malovat. Mačkaly jsme jí jíl a ona z toho dělala figurky. To mě bavilo. Nebo jsme například žvýkaly chleba. Všechno dělala z chleba, a to dělala i na Cejlu.

První divadlo, které se pod vedením věznice dělalo, bylo ve Znojmě. Kromě nás byla věznice plná lumpů a vrahů. Jednou za 14 dnů jsme chodily do kulturní místnosti něco si přečíst a později vznikl nápad, že bychom tam mohly udělat nějaké divadlo. Když toto divadlo mělo propuknout, tak to zarazili. Už tehdy byl zájem, ale nikdy to nedotáhli do konce. V Pardubicích nakonec žádné divadelní představení nebylo, ale Jiřina potom vymohla pouštění filmů. Jenomže to byly filmy takového druhu, jako Anna Proletářka nebo Jak se kalila ocel. Promítali je až za Zápotockého. Ten už nebyl takový katan jako Gottwald. Za něho už byla amnestie pro matky s dětmi do 14 let.

---

³⁷ Vlastním jménem **Bohumil Mikovec** (1919). V roce 1950 vstoupil do Sboru vězeňské stráže. Náčelníkem uzavřeného útvaru nápravných zařízení Pardubice se stal 1. prosince 1952. Ze služeb ministerstva vnitra byl úředně uvolněn k 31. březnu 1955. Hlavním důvodem byl intimní poměr, který udržoval s vězeňkyní-lékařkou Janou Hánovou, se kterou se po svém propuštění oženil.

³⁸ **Jiřina Štěpničková** (1912–1985). Československá divadelní a filmová herečka. Její syn je herec Jiří Štěpnička. V době první republiky hrála v Osvobozeném divadle, Národním divadle a v Divadle na Vinohradech. Na filmovém plátně se zviditelnila v roce 1935 ve filmu *Maryša*, kde ztvárnila hlavní postavu. Po válce žila krátce v zahraničí, ale vrátila se do Československa. Stala se obětí jedné z akcí StB, kdy byla při pokusu o emigraci přistižena a v roce 1952 odsouzena v 15 letům odnětí svobody. Několik jejích kolegů pro ni při procesu žádalo dokonce trest smrti. Byla propuštěna v roce 1960 a o devět let později získala titul zasloužilá umělkyně.

Když už se bavíme o kultuře, bylo možné si půjčit nějaké knížky nebo koupit noviny?

Noviny žádné, ale knížky, jak jsem vám říkala, byly například Jak se kalila ocel nebo nějaké ruské překlady. My jsme do knihovny nechodily, protože to byly samé údernické knihy. Z domova nám nedovolili posílat knihy a noviny jsme měly načerno od mužů, kteří tam byli.

Věděly jste například o udavačích?

Věděly jsme o dvou, které byly státní, že udávají. Když jsme chtěly, aby to věděli vepředu, tak jsme to řekly před ní. Aspoň jsme se dostaly k raportu a mohly jsme si postěžovat. Mohla jste si zažádat k raportu, ale taky vás nemuseli vzít. Ta druhá byla inteligentnější, to byla manželka slovenského prokurátora. Ji nasazovali k vyšetřovánkám. Dnes už ani nevím, jak se jmenuje. My jsme s ní moc nemluvily, jen když jsme potřebovaly něco udát.

A co například bývalé komunistky?

Byly tam jen dvě, Jarmila Taussigová³⁹ a sekretářka Slánského, ale také byla slušná. S Jarmilou jsme taky nemluvily. My bychom stejně nikdy nebyly kamarádky, ale nesnížily jsme se nikdy k tomu, co si velitelství přálo, tj. že bychom jí daly deku. Ona byla čestná stranička, tomu jsme ani nemohly uvěřit.

Letmo jste zmínila, že jste také pracovala na technickém oddělení. Mohla byste prosím říci, o co šlo?

Od roku 1956 jsem pracovala v technickém oddělení až do propuštění. Nejdřív nás odvezli do Ruzyně, kde nám udělali oddělení – kancelář. Na levé straně jsme byly my a na pravé straně byly kanceláře pro naše vědatory, které stáhli z Opavy, Mírova a Leopoldova. Oni tam překládali. Rusáci dodávali zbraně na Blízký východ, my holky jsme na to musely dělat dokumentaci, pracovaly jsme na tom čtyři a kluků bylo asi dvacet nebo třicet. Ti dělali překladové práce a dávali nám to k přepisu. Museli jsme podepsat, že o tom nebudeme nikdy mluvit. Nejdříve nás vezli šestnáct nebo osmnáct, vytipovali si nás podle papírů. Ale první záťah nedopadl dobře, protože některé holky nebyly zralé a my jsme se tam s Molnárkou domluvily, protože ona, abych odbočila, byla zatčena za MiG⁴⁰ 15 a 17. Byla zatčena za to, že posílala dokumentaci na Západ, a dostala za to 20 let. A teď tyto MiG měla zpracovávat. Říkala: „Vlasto, to si nenechám líbit. To nebudu dělat. Za to já mám dvacet let a teď mám k tomu dělat dokumentaci?“ Nahlásily jsme se k raportu, k majorovi, který měl na starosti naše oddělení a žádaly jsme zpět do Pardubic. Po určité době nás poslali všechny do Pardubic. A za týden nás vybrali jenom čtyři. Molnárka už tam nebyla, ale byla tam Nina Švarcová, která je na Karmelu abatýši v Krakově, Blažena Kovářová, Kučerová Jana a já. Byly jsme tam asi dva měsíce a začaly jsme si motákovat s muklama, ale prasklo to u Jany Kučerové. Nejdříve si zavolali ji, a pak nás vyslechli všechny a poslali z trestu do Pardubic. Vydělávaly jsme tam velký prachy, ale já jsem byla ráda, že jedu

³⁹ Jarmila Taussigová-Potůčková, rozená Janovská (1914). Členka komunistické strany, jedna z vedoucích představitelů Komise stranické kontroly, odpovědná za politickou a kádrovou činnost v KSČ. Byla odsouzena v jednom z následných vykonstruovaných procesů s Rudolfem Slánským v roce 1952 a propuštěna na amnestii v roce 1960.

⁴⁰ MiG (Mikojan-Gurjevič) byl proudový stíhací letoun, vyvinutý v Sovětském svazu na přelomu 40. a 50. let. MiG-15 byl jedním z prvních úspěšných proudových letounů se šípovitými křídly. Své kvality předvedl především v leteckých bitvách nad Koreou. Obdobnou koncepci měl výkonnější typ MiG-17, který jej postupně nahradil. MiG-15 byl jedním z nejvíce rozšířených proudových letounů na světě. V SSSR bylo vyrobeno přes 12 tisíc těchto letadel, licenční výroba v dalších státech (včetně českého Aera Vodochody, kde se vyráběl od roku 1954) zvýšila počet až na přibližně 18 tisíc strojů.

zpátky do Pardubic. Za čtrnáct dnů jsme jely zase nazpět, protože nás potřebovali. Tak jsme opět jely já, Božena Kovářová, Mimi Dřevíková, Helena Huňková. Zase jsme jely z trestu ani ne za měsíc. A to už našeho náčelníka v Pardubicích našťvalo, protože mu nikdy neřekli proč. A zařídil nám kancelář na Václaváku místo zubní ordinace. Pak nám udělali kancelář z jedné korekce. Až do konce trestu jsem tam pracovala.⁴¹

Co se týče technického oddělení, když ho pak přemístili do Pardubic, to muselo přece být neuvěřitelně tajné, vy jste o tom vlastně nemohly mluvit ani mezi sebou, ne?

Nikdo to nevěděl. Všichni byli zvědaví, některé to věděly a odsuzovaly nás za to. Já jsem jim na to ale říkala: „Je to pro nás stejný příkaz, jako pro vás. Že dělám v kanclu? Já jsem si o to vůbec neřadala. Oni nás vybrali. Ale bohužel holky, nemůžeme o tom mluvit.“ Byly jsme trnem v oku některým holkám, hlavně hrdinkám. My jsme jim říkaly hrdinky, protože to byly „já a nikdo jiný“. Kdežto my jsme z toho nedělaly vědu. Zavřeli nás a byly jsme řádový vězeň jako každý jiný. Především jim vadilo, že nevědí, co se tam děje.

Někdy jsme musely dělat přes noc, protože z Prahy nám zavolali, že si pro to přijedou o den dřív. Když byla noc, po Václaváku chodily dvě strážce. Když nás přišli kontrolovat, tak jsme všechno rozložily na stůl. I čůzáci byli zvědaví. Jen náčelník věděl, o co se jedná, protože byl velitelem našeho oddělení. Čůzák to pak všechno mlčky obešel a poslal druhého.

Vzpomínáte si na to, kdy vás propustili a jak propuštění pobíhalo?

Propustili mě 22. října 1959. To propouštěli vojenské případy. Postupně Uhlířová, Kovářová, Jelínková, já, Maryčka Filová. S Maryčkou jsme byly propuštěné společně. Jely jsme do Brna a já jsem potom cestovala dál. V květnu nás propustili všechny. I když tam některé nechali.

Žádala jste o propuštění nebo o snížení trestu?

Já osobně ne, ale rodiče žádali. A stejně jim to nebylo nic platné. Já jsem tátovi u návštěvy říkala: „Tati, neponižuj se, je to zbytečný.“ Můj snoubenec Josef říkal: „Já to zkusím, mám na ministerstvu pár známých.“ Ale ani ti nepomohli. Jenom mu řekli: „Jožko, dej ruce pryč od případu Robotka.“ Já jsem měla po propuštění desetiletou podmínku, která mně vypršela v roce 1969, ale rok mě amnestoval prezident Svoboda, a to jenom proto, že jsem si v roce 1968 žádala za bratrem do Ameriky a musela jsem mít čistý rejstřík. Tak mi ten jeden rok skutečně amnestoval. 28. května 1968 jsem odletěla do Spojených států.

A věděla jste, že vás propustí?

Ne, to bylo ze dne na den. Přišli ráno, a řekli: „Do práce nepůjdete, jdete před propouštěcí komisi.“ Týden přede mnou šla Jiřina Jelínková. Odvezli nás na nádraží, jely jsme v eráru a jedna Židovka mi půjčila plášť. My jsme to takhle vždycky chtěly, protože jsme jim pak poslaly zpět plášť a šest kilo jídla. To bylo takové poděkování.

Já jsem si za těch deset let vydělala dvanáct set korun a koupila jsem si za to v Praze plášť. Jinak maminka měla pro mě nachystané látky, abych si mohla nechat ušít kostým. Po propu-

---

⁴¹ Při úpravě rozhovoru paní Jakobová dodala: „V civilu pro MO pracovala ještě Božena Kovářová, práci jí nosili domů. Mně ji také chtěli vozit, ale já to odmítla, protože sousedé se pozastavovali nad tím, že u nás zastavuje 603. Říkala jsem jim, že pro ně budu pracovat v Praze. Oni na to, že bych u nich normálně nemohla dělat ani uklízečku, takže jsme se rozloučili. Božena měla aspoň dostatek peněz, aby mohla žít svoji maminku a otce svého manžela Vlastimila Kováře.“

tění jsem neměla nic na sebe, taky jsem nosila máminy věci. Později mně posílala ošacení moje švagrová Vala z USA.

Měla jste po propuštění problémy sehnat práci?

Abych řekla pravdu, ani ne, protože hned už nás dirigovali na místo. Když jsem se vrátila do Valašského Meziříčí, kde jsem měla přechodný pobyt u rodičů, musela jsem se hned druhý den hlásit na StB a další den k lékaři. Než nás propustili, náčelník Huňáček říkal: „Kdyby jste měly jakékoliv problémy, tak tady máte telefonní číslo a zavolejte mně. Nikdo už vám nemůže dělat problémy.“ Já jsem šla tedy na StB a oni řekli, že mají pro mě nachystanou cihelnu. Byl se mnou i můj otec a ten řekl. „Tak pánové, žádná cihelna. Já i když jsem v důchodě, tak ji podle zákona můžu žít.“ Oni na to: „O tom nebudete rozhodovat ani vy, ani slečna. Máme tady pro vás cihelnu.“ Já jsem na to odpověděla: „Můžu si zatelefonovat? Chci zavolat náčelníkovi do Pardubic, ten nám dal číslo, kdybychom měly nějaké problémy. Vy nemáte právo mě strčit do cihelny. Já jsem si už takových zaměstnání užila za deset let dost. Já si můžu jít kamkoliv, kam mě vezmou.“ Tak oni od toho odstoupili. Začala jsem pracovat v mlékárně. Byla jsem v dílenské laboratoři, zkoumala jsem tuky, mléko, máslo atd. Chovali se ke mně všichni báječně, a hlavně se mě snažili vykrmovat. Těžko jsem jim vysvětlovala, že mám hrozné problémy, když se napiju silnějšího mléka než odstředěného.

Správce celého provozu mi dával čtvrtku másla, mléka a smetany jsem si mohla vzít, co jsem chtěla. On správce stále dodržoval deputáty⁴². To nezarazili ani komunisté. Když jsem se nastěhovala do Brna, chtěli mě doporučit do mlékárny v Židenicích, ale to jsem já už nechtěla a šla jsem do Královopolské do strojíren. Byla jsem tam totiž neustále jednou nohou v kriminále, protože jsem musela neustále upravovat tuky. Někdo si totiž vždycky něco ukradl a mně chyběly tuky.

Neměla jste tedy nikdy problémy se svými spolupracovníky, že by se na vás dívali skrz prsty nebo vám jiným způsobem znepríjemňovali život?

Ne, jediné, když jsem se vrátila do Meziříčí k rodičům a chodila jsem do práce po náměstí, tak najednou jsem zjistila, že je přede mnou prázdno a že se mi lidé vyhýbají. Nejdříve jsem si to neuvědomila, až později jsem zjistila, že se se mnou nechtějí bavit. Že se o sebe bojí. Takže jsem chodila zadem a ulehčila jsem jim to. Ono je to časem přešlo. Nevěřila byste, ale večer se k nám domů chodili omlouvat. Přes den se nás báli a večer v devět hodin zazvonili a říkali: „Víš, my se ti omlouváme, my se bojíme o rodiny, my s tebou nesmíme mluvit.“ Já říkám: „Nevadí, já budu chodit tady závratama.“ Řeknu vám, že první dny mi bylo krušno. Budete se divit, kam jsem chodila. Chodila jsem na hřbitov. To ani naši nevěděli. Tam jsem byla klidná. Po delší době jsem zjistila, že mě tam někdo sleduje. Ale nemyslela jsem, že to jsou estébáci, myslela jsem, že je to nějaký úchyl. Přestala jsem tam pak taky chodit.

Měli vaši rodiče nějaké problémy z toho, že jste byla zavřená?

No jistě. Tatínka vyhodili hned po mém soudu, byl okresní velitel četnictva ve Valašském Meziříčí. Šel do penze bez penze, takže si musel najít zaměstnání. Protože to byl velmi dobrý účetní,

---

⁴² Deputát – sjednaný nebo vyhrazený příjem v naturáliích. Byl obvyklý již v období feudalismu, například ve feudálním velkostatku.

první jeho zaměstnání bylo v Rají , což byly restaurace a jídelny. Ale po půl roce ho museli zase propustit. A když se ředitel ptal, proč, že s ním nemají problémy, tak mu odpověděli, že aby si na něj zaměstnanci nezvykli. Tak pak šel do cukráren, do pekáren a když přišel prezident Zápotocký, tak to přestalo. To byl táta na jatkách a tam zůstal. Já jsem se podle balíčku dověděla, kde táta pracoval, protože celý ten podnik se na mě skládal. Lidé stáli za námi a pomáhali nám. Já jsem s nimi problémy neměla. V Královopolské už vůbec ne. Tam byli samí živnostníci a samá taková nespolehlivá existence, takže nás přijali s otevřenou náručí. Bylo nás tam sedm nebo osm. I straníci se mnou jednali na rovinu. Zůstala jsem tam 22 let a odtud šla do důchodu.

Mluvila jste po návratu z vězení o tom, co se v minulých letech stalo?

Ano, když se mě ptali, jistě. Já jsem jim jenom říkala: „Mami, tati, neptejte se mě jenom na výsledky, protože na to nerada vzpomínám. Na ostatní se klidně ptejte.“ To je dodneška tabu, protože to bylo takové ponižující nejen pro mě, ale pro každou z nás. Jinak, jak jsem vám říkala. My jsme neseděly v koutku, nebrečely jsme. My jsme si vymýšlely různé hry nebo jedna druhé dávala vědomostní otázky. My jsme byly tři, tak jsme se snažily o něčem jiném přemýšlet a nemluvily jsme o tom, co se stalo dopoledne. Vždyť jsem vám vyprávěla o našem plesu. Snažily jsme se prostě nějak zabavit. Večer před usnutím jsme na střídačku se Zdenou Řehořovou vyprávěly nějaký román nebo detektivku na pokračování.

Děkuji vám za rozhovor.

Václav Jozif (1928)

Václav Jozif se narodil 19. srpna 1928. Jeho otec byl zednický mistr a jeho děda měl hostinec a obchod s dobyt看em. Měl velký zájem o umění, hrál divadlo a zpíval s orchestrem. Se studiem konzervatoře však nesouhlasila jeho rodina, a proto se vyučil se strojním zámečником. V roce 1950 nastoupil na vojnu k 8. mechanizované divizi v Kolíně, kde ho nadporučík Smolka přivedl ke špionáži. Přestože již měl doma rodinu, dal přednost vlasti a v následujícím roce odešel z Československa a zapojil se do odboje. Do země se poté třikrát vrátil se zpravodajskými úkoly jako agent-chodec. Během třetí cesty byl zatčen StB a Státním soudem odsouzen k 25 letům těžkého žaláře. Podmínečně propuštěn byl v roce 1964 – po 12,5 letech vězení. Vězněn byl ve Valdicích, Leopoldově a na lágru Bytíz. Po propuštění pracoval jako zámečník na stavomontážích, například se podílel na stavbě budovy Národního shromáždění v Praze. Rehabilitován byl po roce 1989.

*Přes hory a doly vede cesta k vám,
plno estébáků cestou potkávám,
dělej, Nosku, co chceš, dělej,
nás neuhlídáš,
my jsme od CIC, kampak ty na nás!*

Rozhovor s Václavem Jozifem

Tazatel: Michal Louč

Mohl byste prosím začít tím, kde jste se narodil...

Narodil jsem se v Jezbořicích¹ a jsem ročník 1928. Pak jsme se přestěhovali do Čivcic². Otcova rodina byla jedna z nejbohatších v Čivcicích. Otcův děda měl hospodu a obchod s dobyt看kem. Byli to dobráci. Otec se ale naučil pít a hrát karty. Však jsem se taky zařekl, že nebudu pít a kouřit. Naopak jsem hodně hrál divadlo a zpíval s orchestry. Kultura mě vždy moc bavila. Byl jsem členem kulturní scény pana Krpaty³, který režíroval i v Čivcicích v Benešově hospodě. Hráli jsme operety Růže z Argentiny, Pražské panenky, Kříž u potoka, Mámy české a další. Bylo to moc hezké a já na to vzpomínám hrozně rád. Ještě za války chtěli, abych šel do Prahy na konzervatoř. V Pardubicích byla tehdy ještě opereta a tam bych si pak vše odzpíval. Jenže otec byl tehdy proti. Bez jeho podpisu ze všeho sešlo. Vyučil jsem se tedy strojním zámečníkem, udělal školu, oženil se a musel jít na vojnu do Kolína. Do školy jsem se za bolševika dostat nemohl, ani do průmyslovky. Proto říkám, že jsem tu univerzitu prožil až ve věznici mezi těma opravdovýma kapacitama. Oni ze sebe opravdu dali to nejlepší.

Jak a co si pamatujete z událostí 1945 až 1948?

Tam byla jedna chyba udělaná Benešem. Tu chybu udělali národní socialisté. Místo aby se opravdu postavili KSČ, tak v únoru 1948 podali demisi vlády. Beneš byl ješita, jako je dnes Klaus. Žil ve stínu Masaryka a když ho Masaryk navrhl na prezidenta, tak jeho slovo platilo. Ale Beneš jmenoval Gottwalda. Neměl přijímat demisi vlády. Ta doba tedy byla česká, ješitná práce prezidenta Beneše. Byla to zrada.

A jaké byly volby v roce 1946?

Už tam tehdy byla nejistota. Vojáci přijeli z Ruska plní bolševismu a ostatní nevěděli co s tím. Už to bylo nabourané. Jistota tu nebyla. Navíc Beneš nebyl příliš oblíben. Nebyla v něj důvěra. Každý dříve věděl, že odejde Masaryk, přijde Hitler a Beneš to nezvládne. Lidi věděli, že třeba Masaryk by válce zabránil. Hitler z něj měl respekt.

V literatuře se hovoří o velkých politických kampaních komunistů už v roce 1946. Pamatujete si něco takového?

Ano. Šlo třeba o získání sympatií zemědělců. Šlo o venkov, protože tam byla výživa a mnoho věcí. Proto oni nejprve rozdávali. Oni to dali, ale pak udělali kolchozy a vše opět vyvlastnili.

Můžete mi povědět více o vašem odchodu do exilu?

Nastoupil jsem jako voják na vojnu do Kolína k 8. mechanizované divizi. Měl jsem jít do aspirantské školy do Vyškova, ale vyškrtli mě jako politicky nespolehlivého. Velitel se jmenoval

---

¹ Jezbořice jsou obec na Pardubicku.

² Čivcice jsou dnes součástí městského obvodu Pardubice VI.

³ Karel Rudolf Krpata (1900–1972) byl český advokát, spisovatel, novinář a dramatik.

Musil. Za války měl být shozen na Heydricha. Ale s komunisty sympatizoval. Protože se zranil, stal se místo něj velitelem Čurda. Zrádce. U našeho praporu byl nadporučík Smolka. Přišel z východní fronty, a přitom to byl pravý opak, možná proto, že mohl poznat Rusko. Nějak jsme si porozuměli, navázali dialog a on mi řekl, že by potřeboval, abych se občas „podíval“ do papírů, které jsem nosil na divizi. Už tehdy mě asi trochu zapracovával do špionáže. To bylo v letech 1950 až 1951.

Pak přišli lidé ze Západu a bydleli v hotelu Labe. Smolka za mnou přiběhl a řekl: „Okamžitě běž do hotelu, musíš je varovat! Řekni heslo a vysvětli jim, že musí zmizet!“ No tak jsem tam vběhl, oni zmizeli a asi tak za půl hodiny tam byli estébáci. V té restauraci se ptali, koho tam viděli, a oni řekli, že vojáka. Mně ale nic nedokázali, protože oni byli v rohu a lidi tam vůbec neviděli. Věděli jen, že jsem tam byl, ale takových tam vešlo plno. Bylo to dobře udělaný. Smolka byl na tohle kadet.

Víte, jak se ten Smolka jmenoval celým jménem?

Byl to nadporučík, ale jméno už nevím. Ono už je to také let a člověk toho má v hlavě tolik. Říkám ale, to byl někdo. Přitom přišel z východu, proto já to tak zdůrazňuju. U něj už byla ta nenávist proti bolševismu, protože on to jako operační důstojník všechno viděl. Sám jsem od něj už tenkrát slyšel, k čemu byla Dukla. Rusáci se zbavovali svých vojáků. A to byla vražda. Hnali je proti kulometům a dělům Němců, kteří už utíkali. Někteří lidé zůstanou v paměti po celý život. I když to bylo nebezpečné a šlo o životy, člověk nakonec viděl, že pro některé lidi je vlast a svoboda více než život. U něj to tak bylo.

A před potkáním nadporučíka Smolky jste neuvažoval o zapojení do odboje?

Měl jsem nenávist ke komunismu už z domova. Viděl jsem to všechno a nenáviděl jakýkoliv takový režim. Bylo to ve mně a bylo jen otázkou času, kdo to probudí. Smolka viděl, že mám nějakou zásadu, že je nenávidím a můj postoj je na jiné straně. Tihle lidé se v tom umí orientovat.

Po nějakém čase mi Smolka řekl, že mě hlídají. Věděl i jména, ale neznal jsem je. Převelel mě do Benešova u Prahy s tím, že mi domluví u Tachova německou převaděčku, která mi pomůže za hranice. Všechno vyšlo, ačkoliv už v Tachově jsem musel být opatrný. Měli jsme štěstí. Tachov už bylo hraniční pásmo. Za městem už začínaly pohraniční lesy. Když jsme vyrazili, potkali jsme džíp a vojáky. Ptali se, kam jdeme. Řekli jsme, že na rande. Nechali nás, ale možná už varovali pohraničníky. Naštěstí ona měla ohromný přehled. Vyhnuli jsme se kasárnám a šli přímo vličí dírou. Šli jsme přímo okolo psince v Pavlově Studenci⁴. Tam bylo velitelství pohraniční stráže. Kasárna byla vlevo a psinec vpravo, blíže k silnici s Německem. Když jsme přešli na německou stranu, tak z domku v Passau hned vyběhl policista. Zavolal do Straubingu⁵ Američanům, dal nám najíst. Řekli jsme, že utíkáme jako vojáci z politických důvodů. Za chvilku přijeli Američané. Němka nás opustila. Ve Straubingu byl výslech. Snažili se zjistit, kdo jsem. Když jsem jim řekl heslo, tak věděli o naší buňce. Už to nebylo takové vyšetřování. Byl jsem už tak trochu jejich. Nakonec jsem tam byl asi týden, protože přece jen se někdy ukázalo, že uprchlík je třeba provokátér.

---

⁴ Pavlův Studenec – pozdější hraniční přechod s Německem poblíž Tachova.

⁵ Straubing – město v Dolní Bavorsku.

Naznačil jsem tehdy, že bych měl zájem dostat se zpět do země. Udělali to tak, že mě poslali do Baden-Badenu⁶ na vyšší výcvik. Naložili mě do vlaku a tam už na mě čekal nějaký tajemník. Uměl perfektně česky. Říkali o něm, že je to doktor a pochází z česko-německého manželství. Pak přišel plukovník (*colonel*) a nabídl mi psaní pro Svobodnou Evropu. Napsal jsem pár básní a parodií, které si tedy vzali. Například tuto:

*Přes hory a doly vede cesta k vám,
plno estébáků cestou potkávám,
dělej, Nosku, co chceš, dělej,
nás neuhlídáš,
my jsme od CIC, kampak ty na nás!*

Bydlel jsem v hotelu Zulaube. Každý den probíhal teoretický a praktický výcvik. Nerad mluvím o věcech, které nás tam učili. Navíc to bylo pro obranu. My jsme nebyli vzati proto, abychom někoho likvidovali. My byli „chodci“⁷ dělající spíše zpravodajskou práci, ale byli i lidé, kteří sem chodili, aby zakroutili krkem. Jinak se ale učily různé triky. Ačkoliv já jsem to s sebou nenosil, ale měli to určití lidé, kteří šli po některých lidech. Já si říkal, že je lepší normální zbraň. Bylo to taková hedvábná šňůra a v ní byla trojhranná ocel na škrčení. Učili jsme se zápasy. My jsme tím jako zpravodajští prošli, ale tamti měli o hodně víc toho zabíjení. Já byl spíše pro inteligentní špionáž. Neříkám ovšem, že bych neuměl zastřelit. Sám jsem si ale říkal, že raději to udělat chytrostí, nežli mít někoho na svědomí.

Ve výcviku jsem asi nebyl úplně špatný, protože mi navrhli, že po třetím vstupu do Československa by mě doporučili do Kanady, do školy Interpolu. Německy a francouzsky jsem už uměl a anglicky bych se naučil.

Můžete mi povědět více o vašich návratech do Československa?

Byl jsem tu opravdu třikrát, ale potřetí mě udal prefekt. Dvakrát jsem tu byl úspěšně. Jednou převzít určité věci a podruhé fotografovat letiště. Tehdy jsme byli dva. Oni si mysleli, že znají naši trasu, a obklíčili to, zatímco my jsme šli závodistěm, lesem, přes Svítkov, k Labi a pryč. Měli jsme to tak naplánované a dostali jsme se tam krásně. Poté jsme sedli na vlak, jeli do Prahy, pak dále na Budějovice a přes hranice pryč.

Psalí o nás i v novinách, ale tehdy strážé opravdu nic nevěděly. Napotřetí mě tedy chytili. Tenkrát vedoucí udělali chybu. Nevěděli, že náš kontakt v Čechách byl estébák. Pak začala hrozná kalvárie. Měli názor, že kdybych mohl, tak bych celou republiku zničil. Neměli důkaz a nemohli mě k nikomu připsat. Chytili mě samotného. Mohl jsem mluvit, cokoliv mě naučili. Nejistili, že jsem byl v republice potřetí. Navíc myslím, že 85 procent jich bylo blbců. To už člověk viděl podle jejich otázek.

---

⁶ **Baden-Baden** – německé město ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko.

⁷ **Agent-chodec** – pojmenování pro agenty zahraniční zpravodajské služby, kteří po komunistickém puči v roce 1948 přecházeli ilegálně hranice zpět do Československa, aby zde plnili převážně zpravodajské úkoly. Ve většině případů to byli českoslovenští občané z poúnorové emigrace, kteří se chtěli zapojit do odbojových aktivit. Přechody hranic byly velice nebezpečné a mnoho kurýrů bylo dopadeno Státní bezpečností.

Převáděl vás někdo z Čech?

Ne, to byli z druhé strany. Návrat byl předem dohodnutý a muselo to klapat. Nesměl ses dlouho někde zdržovat, protože nikdo neví, mohl tě někdo třeba poznat. I když jsme byli krytí, vždycky se může něco stát.

Převaděči třeba také šli za něčím a pak se teprve vrátili. U Budějovic jsme šli poli, pod věžema a všude možné. Oni to znali. Možná byli Češi z pohraničí, protože mluvili česky a znali každé kámen. Nevím, ono se totiž přitom nemluví. Vojenská vás tam doveze, on se představí a předají tě. Všechno už bylo naplánované ažur. Horší to bylo s tím estébákem-udavačem. Takových bylo víc. Nebyla to má vina, že mě chytili, protože chybu udělali oni při plánování.

Jak dlouho jste tu obvykle byli?

Maximálně tři dny. Přijet, udělat, rezervu pro případ, že by do toho ještě něco vešlo a zpět. Bylo to propočítané. V tom byli puntové. Říkám, že zpravodajčina mi seděla, protože jsem v tom viděl něco inteligentního, a hlavně nejen zabíjení.

Přijeli jsme k ránu, aby jsme se přesunuli, než bude provoz. U letiště jsme byli brzy ráno a vyfotografovali jsme ho. Člověk se nemohl odchýlit od plánu, protože by ohrozil úkol toho druhého či únikovou cestu. Muselo se to dodržovat.

A kde jste přespávali?

Jednou jsme byli tak drzí, že jsme spali v Budějovicích v hotelu. Mám ale dojem, že to bylo dopředu zařízené nějakou spojkou. Jinak jsme spali i venku. Někde v lese jsme si chvíli zdřímli, ale na termín se člověk musel vracet, protože na něj čekali.

Říkal jste, že vás při třetí misi udal konfident StB. Jak tedy proběhlo vaše zatčení?

Byli jsme v Jezbořicích a já spal u jedné rodiny. Měla to být spojka, ale nebyla. Druhý agent-chodec měl úkol někde za Heřmaňákem. Zbraň jsem si vyndal, abych se případně mohl bránit. Zrovna ale bylo nějaké špatné počasí, pršelo, byli jsme mokří a navíc ta únava. Každý je jen člověk a když ví, že je vše dobře zajištěné, může povolit v ostražitosti. Najednou se rozlily dveře a v nich byli lidé se samopaly. Nikdo nečekal, že by to mohlo být v takové situaci, ale takhle se to stalo. Nocoval jsem totiž u mámy estébáka Karla Trska, který mě udal. Nikdo to nevěděl a to také byla jediná chyba Západu.

Ovezli mě do Pardubic k soudu a ještě týž večer mě vezli do Prahy do Bartolomějské. Byla to nejhorší estébácká vyšetřovna. Vyslýchali mě. Velké plus bylo, že jsme na takové situace byli vycvičení a mezi sebou jsme se neznali. Neříkali jsme si jmény. Křestní jméno člověk znal, ale příjmení znát nesměl. Co nejméně mluvit, i když jste spolu chodili do akce. Nemluvili jsme ani o svých úkolech. Jen pokud on řekl, že někde bude čekat, ovšem to je věc organizace. Nebyli jsme kamarádi, ale lidé, kteří šli za svým úkolem.

A toho Karla Trska jste znal?

Znal jsem ho. On to byl blbec, který vyšel obecní školu asi ve čtvrté třídě a pořád propadal. Pak tu chodili s nějakým estébákem z Bezděkova jako provokatéři. Provokovali lidi po fabrikách a všude. Byla to bestie.

Byla vašim zatčením nějak postižena vaše rodina?

Má rodina ne, protože nebyla nijak na výši, a dokonce dovedla jít tomu Trskovi na svatbu. O tom ani nechci mluvit. Naše rodina byla na výši za pradědy, nebo ještě dědy, ale tyhle potomci ne. Jen sestra táty byla výborná. On táta špatný nebyl, on byl machr a dělal zednického mistra, ale byl to slaboch, který hodně pil a hrál karty.

A co se tedy dělo po vašem zatčení?

Nejprve mě odvezli do Bartolomějské, což byla jedna z nejstrašnějších vazeb. Bylo to ve sklepe. Ženy, muži. Tam se týralo. Byla to hrůza. Nejhorší situaci měli lidi, kteří byli ve skupině. Vždy se mohl najít slabší jedinec, který mluvil. Stačil jeden, který selhal a pak začal pro ostatní teror. Celkem jsem tam byl tři dny. Vystřídali se na mě tři nebo čtyři vyšetřovatelé. Od poručíka až po plukovníka, ale nedokázali mně nic. Jako voják jsem si mluvil svoje. Poznal jsem i jednoho bachaře. Byl to Bartoň z Jezbořic.

Z Bartolomějské mě převezli na Pankrác. Měl jsem celou naproti provazárně. Když jsem to viděl... Starci, ženy, mladí lidé. Najednou jsme sledovali, kdo z nich chyběl. Občas někdo křičel: „Ať žije republika, smrt bolševikům!“ A oni jim dávali pásky. Poblíž si i hráli caparti v muklovských šatech. Malé děti. Fašismus byl hrozný, ale bolševismus byl echt. Už jen to, že to byli vlastní lidi. Němci byli nepřátelé. Ale co oni dělali, to se těžko chápe.

Ve vyšetřovací vazbě jsem byl asi dva měsíce a pak jsem šel před Státní soud. Za hodinu byl hotový: „Soud nabyl přesvědčení. Žádáme trest smrti.“ A už to bylo. K soudu nikdo nesměl, jen pro odstrašení tam vodili budoucí estébáky, co byli ve škole. Manželka tam nesměla, jen můj ex offo. I když jsem byl mladý, byl jsem si všeho vědom. Bránil jsem se, prokurátor na mě řval. Prokurátor Vaš⁸, ten Žid. To byla hotová bestie. Když se šli radit, ex offo ke mně přišel a řekl: „Pane Josif, nechte mluvit mě. Chtěj vás oběsit. Zkusím to nějak udělat, abyste nedostal trest smrti.“ Tak jsem ho nechal. Prokurátor opravdu žádal trest smrti. V tu chvíli jste byl úplně mimo. Člověk to ani nemohl vnímat. Obhájce měl závěrečnou řeč. Nakonec mi byl trest smrti změněn na 25 let těžkého žaláře a ztrátu práv a svobod. Velezrada, špionáž, zběhnutí, já toho měl.

Odvezli mě do Kartouz, kde jsem byl asi tři měsíce. Tam byl sing sing⁹, tam byly samotky. Bylo tam hodně špionů ze zahraničí. Ono, lidově řečeno, kdyby neumřel Stalin, tak je po nás. Já měl tehdy 48 kilo a někteří byli i v horším stavu.

Odtamtud nás odvezli do Leopoldova. Jelo nás v autobuse 15 lidí spoutaných v řetězech. Nedostali jsme žádné jídlo. Jen jsme čekali přivázání. Přebrali nás a pak jsme byli nejméně půl až tři čtvrtě roku na samotkách. A když byl nějaký ten jejich svátek či něco z ciziny, tak my političtí, kteří měli dlouhé flastry, jsme byli opět na samotkách. Třeba měsíc i dva. Byli tam i udavači, to byli většinou kriminální vězni, ale našli se i taky...

---

⁸ Karel Vaš (1916). Bývalý československý voják, spolupracovník NKVD, důstojník Obranného zpravodajství (OBZ) – vojenské zpravodajské služby – a prokurátor známý z vykonstruovaných politických procesů. V roce 1940 uprchl do SSSR a byl internován v gulagu. V lednu 1943 se přidal k československé vojenské jednotce a od ledna 1945 zde byl zástupcem náčelníka OBZ Bedřicha Reicina. Od roku 1948 byl vojenským prokurátorem. Jako žalobce se například podílel na justiční vraždě generála Heliodora Píky. Sám Vaš byl v roce 1953 odsouzen na doživotí. Propuštěn byl v roce 1956 a později rehabilitován. Podle Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu se na rozsudku smrti nad generálem Píkou zásadním způsobem podílel. Vašovo trestní stíhání však bylo v roce 2002 zastaveno z důvodu promlčení. Více viz BENCÍK, Antonín – RICHTER, Karel. *Vražda jménem republiky: tragický osud generála Heliodora Píky*. Praha: Ostrov, 2006.

⁹ Sing Sing – americká věznice ve státě New York stojící na břehu řeky Hudson. Byla první americkou věznicí vybavenou elektrickým křeslem. Bylo zde popraveno celkem 614 osob.

Udavačů bylo hodně?

Ano, hlavně zloději, ale kasaři ne! Je to zajímavé, že ti měli svou čest. Jinak tam ale byla verbež, to byli vrazi, podvodníci, úchylkáři s tou mládeží. Ze začátku jsme byli pohromadě, změna nastala po smrti Stalina a politický museli být zvlášť. Asi do toho už také mluvila cizina. Právě tehdy jsem prožíval tu svou univerzitu.

Leopoldov byl hrozný, ale člověk už neměl ruce svázané a byl s jedním či dvěma vězni. Začali vybírat lidi do práce. Byl tam PAL-Magneton¹⁰, Konopa, firma na zemědělské stroje.

Ve kterém podniku jste musel pracovat vy?

Nejdřív mě vybrali do zemědělských strojů. Dostal jsem se k děláni výkresů. Věřil jsem tomu, že se vrátím, a byl jsem rozhodnutý se zdokonalovat. Tak jsem kreslil a když začínal PAL-Magneton, tak si nás několik vybrali. Byl tam důstojník, který v PAL-Magnetonu dělal kontrolu. Dělal se tam startéry k motorům a podobně. Oni je poslali do Kroměříže na zkoušku a ono to všechno nevodilo. Byly totiž chybně udělané. Když přišel výsledek, to byl hned hluk. Řešilo se to až u ředitele. Hledalo se, koho potrestat. Vzal jsem si výkres, našel chybu a snažil se poradit, co dál, aby nebyl potrestán náš mukl. Musel jsem mu napsat zprávu a mukl dostal jen samotku. Jinak by dostal nejméně 10 let.

Prošel jsem i Konopou, prošel jsem i peřím. To bylo hrozné, než jsem se dostal do PAL-Magnetonu. Brali jsme 120 korun kapesného. Já nekouřil, takže jsem si nemusel kupovat Tarase Bulbu a raději dával 60 korun na doktory. Oni nám zase dávali vitaminy. Byl tam bývalý primář z lázní Teplice. Dělal mi operaci a nechal mě potom zařadit do knihovny. Přišel jsem do knihovny a on tam byl Husák. Byl asi marod a pracoval tam skoro rok. A ještě tam byl třetí člověk, vyznavač mystického srdce, který Husáka vůbec nemohl. Za rok jsem tam hodně četl. Dověděl jsem se i více o bolševicích. O Husákově jsem potom neměl iluze. Nejvíc ho ale nenáviděli Slováci. To byla taková bestie. Byl tam sedlák, který dostal asi tři a půl roku. Žena zůstala doma se třemi dětmi. Když se stal prezidentem, prosil o milost, a on je vyhnal.

Jaké vztahy jste měli s vězni-komunisty?

Oni s námi vůbec nepřišli do styku. Ti byli na samotkách.

Pamatujete si některé z osobností, které jste v Leopoldově potkal?

Byla tam elita, kardinál Beran a lidé ve „Vatikánu“. Byli jsme ale rozstrkaní. Navíc my jsme ani tak po jménech nešli, protože tam byl člověk jen číslo. Číslo 7428 se hlásí a pod tím jsme tam žili. Křestní jména jsme měli v paměti, ale ty další ne. On si také každý to své soukromí hlídal, protože to bylo dost nebezpečné. Bylo tam plno udavačů a hrozilo, že bude trpět rodina či příbuzní. Oni dělali monstrprocesy a hodila se jim každá věc, kterou mohli zneužít proti dalším lidem. I nevinným. Kdo to neprožil, neví. Každý si hlídal svou identitu a své soukromí, protože měl strach, aby někoho nedostal do kriminálu.

Na jednu stranu jste si střežili soukromí a na druhou k sobě měli blízko...

Nás asi držela ta myšlenka na rodiny. To nebezpečí. O tom jsme se bavili, třeba o dětech. Když přišel balíček, v životě jste ho nesnědl sám a podělil se. Já říkám jednu věc. Člověk musí zůstat

---

¹⁰ Národní podnik PAL-Magneton byl vytvořen v roce 1950 sloučením závodů Motor-Union, firmy Lorenz a firmy PAL.

svým v každé době a v každé situaci. Nemůže měnit každou chvíli své názory podle toho, jak fouká vítr. Byl jsem prostě přesvědčen, že bolševici jsou zločinci. Je to celosvětově uznávané, že je to zločinecká organizace.

Mohl byste mi povědět více o vězeňské univerzitě?

Když jsme byli v kriminále, tak se člověk od lidí hodně dozvěděl o tom, proč jsou zavření. Byla tam elita národa. Byli tam doktoři, byli tam vzdělanci, byli tam diplomaté, byl tam klér. Nejlepší z nejlepšího tam bylo. Říkal jsem si, že nemohu ta léta jen tak zahodit. Probíhaly tam přednášky. Měli jsme tam asistenta z Karlovy univerzity. Ten nás třeba naučil propočítat průřezy křídla u letadla. Pro nás to byla univerzita. To jsme byli političtí. Na konci, v 60. letech, když mezi námi byli i zločinci, to jsme nemohli. Když jsme byli političtí pohromadě, takové věci probíhaly.

Snažil jsem se každou vězeňskou přednášku navštívit. I když byla třeba o Vatikánu. Chtěl jsem se vše naučit. Učili jsme se diplomacii, kněží nás učili, jak probíhá volba papeže. Různé věci. Hlavně mě zajímalo všechno technické. Všechno má totiž svou návaznost. Toho jsem opravdu využil. Když jsem se vrátil, tak nebyl problém číst výkresy, počítat integrály. I když to bylo těžké, říkal jsem si: „Máš rodinu, máš děti, máš pro koho žít.“

Jak konkrétně fungovala výuka?

Každý zájem neměl. Byli třeba dva, tři lidé, kteří zrovna měli zájem, a ten člověk se jim mohl věnovat. Navíc po Stalinově smrti se režim trochu zmírnil. Mohli jsme tam sedět a poslouchat. Jen si člověk musel pamatovat, protože poznámky nebylo do čeho psát. Je pravda, že oni ukázali, jak se co dělá, ale bylo důležité si vše zapamatovat. Jen je škoda, že člověk nemohl jít později na svobodu na školu.

Na jedné straně to bylo utrpení, to jsem řekl i svým dětem. Řekl jsem jim, že v něčem to oni měly těžší než my, protože když zemřel Stalin, stále je hlídali, byli na ně zlí. Říkal jsem si ale, že se musím snažit, abych to mohl později využít.

Těch 12,5 let vám ale nikdo nevrátí. Omlouvám si to jen tím, že jsem pro rodinu mohl být něčím alespoň pak. Že jsem něco udělal.

Hrozilo, že by vás někdo udal?

Ano, ale jako političtí jsme se znali. I kdyby tam někdo chtěl, seděli jsme v rohu a přestali, když někdo přišel. Byla nutná opatrnost, protože se nevěřilo. Nejhorší byli lidi, kteří to měli za pár. Měli jen pár měsíců, nebo dva tři roky. Ty jsi věděl, že to máš natvrdo, zatímco tihle dělali všechno možné, aby se dostali ven.

Pamatujete si nějaký případ útěku?

Na Bytízu jsem slyšel, jak se kluci pokusili podkopat, někdo je udal a když vyběhli ven, stříleli po nich. Několik jich zastřelili, dali pod ně kopřivy a vězňové po nich měli plivat. Oni to ale samozřejmě neudělali. A když jsem byl v Leopoldově, kluci to udělali tak, že vzali klíčky od nákladáku a zkusili prorazit ven. Neprorazili ale a chytili je.

V Leopoldově jste tedy strávil celých 12 let až do svého propuštění?

Ano, jen na chvíli jsem byl na táboře Bytíz v Příbrami. A to jen proto, že tu byl dobrý starosta Jeřábek, i když byl bolševik. Manželka měla dvě děti, peníze žádné a práci žádnou. Ona

doma šila, protože jí to zařídil pod obecním úřadem, ale plat byl tak nízký, že tehdy neměla ani na uhlí. Poslali mě tam tedy na čtvrt roku, abych vydělal peníze na uhlí a zase mě hned štencovali do Leopoldova.

Utrpěl jste ve vězení nějaký úraz?

Na Bytízu jsem ze začátku dělal na povrchu, pak ale přišli na to, že jsem špion a zámečník a musel jsem začít jezdit s mašinou v dole na osmém patře. Báli se, abych neutekl. Parta tam byla dobrá. Kluci tam byli Pražáci a Moraváci. Zkušenosti jsou ale hrozný. Mně se jednou také stala katastrofa, ale asi bůh mi pomohl. Přišel důlní, že tam je 35 vozíků a musí se před koncem směny dovézt. Říkal jsem: „Pane důlní, ta výhybka na sever je vadná.“ Odpověděl mi: „Ale vy si poradíte.“ Tak jsem tam opatrně jel, aby mě ty vozy nepostrkovaly, ale propadl jsem se, vozy mě postrčily a mašina narazila na skálu. Rozbilo to baterii a kyselina vytekla. Z mašiny zůstaly jen plechové dveře za kterými se sedělo. Mně se ale nic nestalo. Byl to snad zázrak.

Jak proběhla velká amnestie v roce 1960?

Všechny politické vězně dali na staré samotky a potom chodili a četli čísla. Když přišli k nám, je vytahovali a zbylí jsme tam dva, věděli jsme, že je koncovka.

Jak jste to prožívali?

Protože s tím člověk nepočítal, tak si polovinu nervů ušetřil. Zklamání to ale bylo. Nakonec jsme tam zůstali jen čtyři – tři Moraváci a já. Z padesátých let jsme byli čtyři a šli jsme domů až v šedesátém čtvrtém.

Jak se život ve věznici změnil po amnestii?

My jsme měli to štěstí, že jsme bydleli spolu. Nebylo už takové napětí, i když lehké to také nebylo, protože člověk věděl, že přes devadesát procent lidí už bylo propuštěno. Přežil jsem, a naopak se ještě trochu utužil.

Jak proběhlo vaše propuštění?

V roce 1960 byla amnestie a z 50. let nás zůstalo opravdu jen několik těžkých případů. Byli jsme čtyři lidi, kteří měli návrhy na doživotí nebo 25 let. Když jsme šli před Vánoci 1963 k senátu, ten senát to byli takoví mladí lidé. Byl tam také nadporučík, kterému přezdívali Hvízdavej Dan¹¹. On zastřelil na Jáchymovsku nějakého člověka. Nedoporučoval mé propuštění, ale soud se nakonec usnesl, že má převýchova skončila a že mohu zpět k rodině. V lednu 1964 mě nakonec podmínečně propustili. Podmínku jsem měl ještě na sedm let. Byli jsme z posledních vězňů odsouzených v 50. letech.

Než nás propustili, tak si nás také zavolał nějaký plukovník. Řekl mi: „Vy jdete domů, máte rodinu. Podívejte, budete se tam vracet. Já vám věřím. Dejte si pozor na toho a na toho. Ti se na vás podepsali.“ A ukazoval mi to v papírech. Řekl mi, kdo na nás donášel a špicloval nás. Přišel jsem domů a ti lidé mě vítali. Kdybych dal něco najevo, tak bych se asi hned vracel zpět.

---

¹¹ Poručík **Rudolf Eliáš**, řečený **Hvízdavý Dan**, Hvízdoš či Taťulda. Za války byl desátníkem armády Slovenského státu v Rychlé divizi na východní frontě. Na základě potvrzení jeho známého, velitele povstaleckého praporu ze Slovenského národního povstání, Jožo Brunovského, se mohl stát bachařem. Později se setkali v Leopoldově, Brunovský jako vězeň a Hvízdavý Dan jako dozorce. ČAPEK, Miloslav. *Poražení vítězové: kapitoly z třetího odboje*. Praha: Mladá fronta, 2003.

Ve vězení jsem tedy strávil 12 a půl roku. Za ta léta jsem si vydělal 700 korun. Vrátil jsem se v zimě ve vypůjčených šatech. Nevypadal jsem moc dobře. Vlákem jsem jel tedy domů a vystoupil ve Valech u Přelouče. Mlýn zmizel, protože vyhořel. Doma měli dřevěná vrata. Přešel jsem plot. Šel do domu. To se nedá ani říct. Nevěděl jsem, co mám říct. Oni byli v ložnici. Než jsem odešel, manželka byla v jiném stavu. Děti mě neznaly. Má rodina ženě v době, kdy jsem byl pryč, nepomohla. Její rodina naopak ano. Nepřeji to nikomu. Němci byli hrozní, ale to byla válka. Tu nebyla válka, ale oni vraždili, udávali, týrali. Pro to není omluva. Nemohu se smířit s tím, že dnes ještě někdo může volit komunisty. Víte, co by asi dnes komunisté opět udělali? Lidé, kteří by se vypracovali svou pílí, tak by jim vše opět vzali a pošustrovali.

Podle mě za všechno může Havel. To je hochštapler. A ty jeho hry, to je samé chlastání piva. To nemá žádnou hodnotu. Vždyť je to jen samé chlastání piva. Hádal se pro tlustou čáru. „Nebudeme jako oni.“ Ale proč? Protože s nimi kolaboroval. On byl ve vězení, dostával ze zahraničí peníze, napsal knihu. Když se z něj stal prezident, tak je mohl zavřít, a ne z toho dělat sameťovou revoluci. Komunistická strana je komunistická, a oni ji přesto nezakážou. Ještě ji pustí do parlamentu. Zločince. Pak musí přijít Švéd, aby v Radě Evropy prosadil rezoluci, že komunismus je zločinná ideologie.¹² Není to paradox?

Jednou jsme byli na přednášce v Polabinách¹³. Bylo tam mnoho mladých lidí. Vypravovali jsme jim naše příběhy. Jak jsme viděli šibenice. Byli dojatí. Věřím v mládež. Bude tam zrno a bude tam i plevel, ale nebude ho tam tolik, jako ho bylo vždy. Je důležité, aby mládež co nejvíce studovala, co nejvíce cestovala. Nejdůležitější je ale vědět, odkud jsem a kam patřím. To je důležité. Není to jen fráze. Když vidíte, co všechno museli lidé vybojovat za Rakouska nebo za první republiky, tak ti lidé žili pro zemi. Dnes už je to myslím jiné.

Dříve bylo heslo „Stáří je moudré“. Myslím, že dnes už se to trochu změnilo. Má rodina je svobodná. Už to, co mé dcery jako malé prožily. Lidé ve vesnici jim říkali, že mají tátu zločince. Já věřil, že se to srovná.

Jak jste se cítil po propuštění?

Já měl víru, že se vrátím k rodině, a proto jsem se snažil naučit co nejvíce. To byla ta vězeňská univerzita. Naučil jsem se matematiku a všechno možné. Získal jsem rozhled a pak se zaměřil na to, jak své schopnosti využít. Že je na tom žena špatně, jsem věděl. Třináct let je třináct let a oni to lehké neměli. Rodiny na tom byly v určitém případě hůře než my, protože v tom musely žít a bránit se nemohly.

Co se s vámi tedy stalo po vašem propuštění?

Lítal jsem z místa na místo a pak jsem se dostal ke stavomontážím jako zámečnick. Tady v Pardubicích na Zavadilce. Vypracoval jsem se a vedení mi nabídlo montovat vzduchotechniku v budově Národního shromáždění.¹⁴ Zaručil se za mě vedoucí pobočky ROH. Dlouho jsem se rozhodoval, ale vzal jsem to. Nejprve jsem vyměnil komunisty. Mistra a sekretářku z kanceláře, která

---

¹² V roce 2005 schválilo Parlamentní shromáždění Rady Evropy rezoluci o nutnosti mezinárodního odsouzení zločinů totalitních komunistických režimů. Rezoluci navrhl švédský poslanec, křesťanský demokrat **Göran Lindblad**.

¹³ **Polabiny** – městská čtvrť v Pardubicích.

¹⁴ **Budova Národního shromáždění** (později Federálního shromáždění) byla postavena v letech 1967–1974 v sousedství Národního muzea v Praze. Vznikla přestavbou budovy někdejší pražské Bursy. Navrhli ji architekti Karel Prager, Jiří Albrecht a Jiří Kadeřábek. V letech 1995–2008 v budově sídlilo Rádio Svobodná Evropa/Radio Liberty. V současnosti je budova součástí Národního muzea.

udávala. Ta ještě napsala dopis, jak je možné, aby kriminálník dělal takovou práci, a ředitel ji ihned propustil. Vybral jsem si nejlepší klempíře a dělali jsme Národní shromáždění. Architekti nakreslili projekt, ale udělali pevnou dilataci. Každý materiál má jinou tepelnou hodnotu, ale oni to dali všechno napevno. Řekl jsem řediteli, že toto dělat nebudu, protože až přijde mráz, tak bude problém. Navrhl jsem napsat dopis do Prahy na podnik, pro sebe jako důkaz. Rok s rokem se sešel, udělal to někdo jiný a opravdu to byla katastrofa. Zavolali si nás. A opravdu jsme pak mohli doložit, že jsme o problému věděli a upozornili na něj. Dali mi volnou ruku udělat vše po svém a měl jsem pro firmu 200 tisíc čistého zisku. Později, když ředitele převedli na bytový podnik, tak mě vzal s sebou. Dělal jsem tam plánovače.

Tihleto komunisti byli takoví paraziti. Ti inženýři přece měli takovou věc vědět, že když neudělají pružnou dilataci, tak se to roztrhá.

Většina lidí, na které jsem zatím narazil, byla propuštěna při amnestii v roce 1960.

To byli lidé typu „jedna paní povídala“, plakáty nebo když je někdo udal. Kdo říkal, že byl v zahraničí, tak tam spíše nebyl, protože to by mu hrozil trest smrti, nebo dlouholeté žaláře. V konfederaci¹⁵ jsou dnes sdružení také lidé, kteří vylepili nějaký plakát. To je v pořádku. Jen jim nešlo tak o život. V 50. letech za to bylo tak 10 let. Byly to hrozné rozsudky, ale ke konci 50. let už šly tresty rapidně dolů. Nejhorší období bylo počátkem 50. let. Nejhorší byli ti lidé, kteří tomu tehdy vládli. Prokurátoři a další.

Když se o těchto věcech dnes debatuje, každý by měl začít především u sebe. Promyslet si, jestli by každý udělal něco jinak nebo by to vydržel. To si mnoho lidí v kriminále řeklo. Mnohokrát to bylo zoufalé. Někteří lidé nakonec neměli pocit, že bojovali za dobrou věc, a přitom to mnohdy člověka opravdu drželo. Člověk byl v zoufalé situaci schopen i udávat. Ale tam vám také bylo bonzáků...

Když jsem seděl v Bartolomějské, tak jsem měl každou chvíli na sebe někoho nasazeného. Když začal, tak jsem hned řekl: „Nech toho, já stejně nic neřeknu.“ Byli jsme trochu připravení ze Západu. Člověk, který nebyl na podobnou věc připravený, se rozpovídal, a potom z toho byly ty procesy s velkými skupinami, protože když jeden začne mluvit, je to jako lavina, která s sebou vezme mnoho lidí. Zbytečně. Na Západě nás všechny instruovali. V tom byli Francouzi lepší než Američané.¹⁶ Byli to Evropané. Američané byli takové děti. Mám je rád, protože nás nikdy nezradili.

V čem se lišili Francouzi a Američané?

Francouzi lépe znali mentalitu národů. Čechy měli za vzdělané lidi, ale stále věděli, na co si dát pozor. V začátku tu byla chyba. Celá revoluce byla chyba. To nebyla revoluce. Při revoluci se má vyřídit zlo a nastoupit dobro. Zlo se ale nevyřídilo, nic nebylo potrestáno. Nebyla potrestána komunistická strana, nebyli potrestáni udavači, ani milice nebo soudci. Všechno zlo tu zůstalo. Odpovědnost přisuzují panu Havlovi. On se hádal o čárku. „Nebudeme jako oni,“ to je jeho výrok. Proč? Tenkrát měl Havel takovou moc. Mohl říct národu: „Ne komunismu.“ Nemuseli jsme chtít jejich život, ale když někdo udával, měl být potrestán. Spravedlnost se měla udělat. To byla podle mě největší chyba.

¹⁵ **Konfederace politických vězňů České republiky** je dobrovolná organizace, která sdružuje bývalé politické vězně komunistického režimu někdejšího Československa.

¹⁶ Agenty-chodce nábořem obvykle získávala americká, britská či francouzská rozvědka.

Česká politika politické vězně asi nikdy nevzala na vědomí.

Tehdy v kriminále jsme si mysleli, že bychom mohli být politickou stranou. Ty mladé přitáhnout, předat jim zkušenosti a pomoci jim dopředu. Jenže byly i jiné názory: „Ne, my budeme jen svědomí národa.“ Jaké svědomí národa? Copak neznáte český národ? Myslíte, že stačí, když přijдете a řeknete: „My jsme svědomí národa.“ Jedině politicky se může něco změnit. Je třeba najít ještě nezkažené mladé lidi, ale nepovedlo se to.

My jsme chtěli udělat politickou stranu. Nebýt jen svědomím národa, protože svědomí se nenabude jen tak lehko. Většina lidí byla po převratu zkorumpovaná. Pochopení pak můžete čekat od čestných lidí. Proto jsme chtěli ovlivnit mladé, předat jim zkušenosti a pomoci jim vést národ. Jenže se tam dostali lidi, kterým šlo o „korýtku“. Tu myšlenku začít od začátku, načisto, měli hlavně ti, kteří přišli ze Západu.

Lidé mají zájem. Musí ale vidět někoho, kdo to prožil. Oni to z něj cítí. Jednou jsme měli na diskuzi člověka z Pomocných technických praporů. Oni nebyli zavření, pracovali bez pušky, brali peníze. On dokonce dostudoval na doktora, ale neřekl, že se stydí za to, že to všechno za komunismu udělal. Aby řekl: „Oni mě nechali dostudovat.“

Jaké cíle měla po svém vzniku Konfederace politických vězňů?

Problém je v tom, že tam tehdy nastaly ty frakce. Vojenská. Pak se do toho dostal pan Stránský¹⁷, který také udělal odbočku. Byla tu taková špatná vojenská logika: „Já jsem tehdy bojoval, tak vy jste nic a já to budu všechno řídit.“ Hlavní roli také ve všem hrála Praha. Brno nebo Hradec Králové byly do určité míry mimo. Dlouho jsem jezdil do Prahy a za každou cenu jsme chtěli být politickou stranou. Prosadit myšlenky, které jsme ve vězení měli. Nepodařilo se nám je ale prosadit. Nakonec šlo opět jen o funkce. Paní Kavalírová¹⁸ sice umí mluvit, ale ve svém věku by možná měla říci, že jsou tam mladší.

Pro mě je důležité, aby už v této zemi nastoupila nová generace, která není zkorumpovaná minulým režimem. Dva a půl roku jsem byl předsedou konfederace v Pardubicích. Pokud nebudeme takoví, abychom hájili své ideje, tak to nemá cenu. I mezi našimi vězni jsou lidé, kteří se rádi vidí na výsluní.

Na kterých akcích se vlastně konfederace podílí?

Jde o pouť na Hostýn¹⁹, dále Jáchymovské peklo²⁰ a různé výstavy. Cestovní. Nedávno byla výstava o bolševismu. V Motole se chodí k památníku popravených. Tam byly postříleny a pohřbeny děti žen z Pankráce.²¹ Ještě je památník u těch cikánských táborů v Letech u Písku. Ono se sice říká, že to byl pracovní tábor, ale tam také zemřeli lidé. Ono přece každé násilí, které narušuje svobodu člověka, je teror. Je to zločin.

---

¹⁷ Stanislav Stránský je v současnosti předsedou Sdružení bývalých politických vězňů České republiky.

¹⁸ Naděžda Kavalírová (1923). Od roku 2003 předsedkyně KPV ČR. V roce 1956 byla zatčena a odsouzena k pěti letům vězení. Podmínečně propuštěna byla v roce 1959.

¹⁹ Hostýn – kopec Hostýn u Kroměříže je mariánské poutní místo. Pouť na Hostýn v roce 1948 byla jednou z masových demonstrací odporu vůči komunistickému režimu a pro některé její účastníky měla i dohru v podobě zařazení do politických procesů.

²⁰ Jáchymovské peklo – každoroční vzpomínkové setkání bývalých politických vězňů v Jáchymově.

²¹ Pohřebiště politických vězňů v Praze-Motole, do kterého byly anonymní urny ukládány v letech 1958–1965. Díky údajům z archivů bylo objeveno roku 1999. V současnosti je pohřebiště pietně upraveno. Zmínka o dětech se patrně vztahuje k dětskému hřbitovu v pražských Ďáblicích, kde jsou hroby 37 novorozeňat, narozených vězeňkyním v pankrácké věznicí.

Jaké jsou další organizace kromě Konfederace politických vězňů?

Pak jsou Pomocné technické prapory, TNP, to jsou pracovní útvary, pak je Sdružení bývalých politických vězňů. To by vám měl spíše vysvětlit někdo jiný.

Ano, i Pomocné technické prapory měly dost nelidské podmínky.

Porovnávat se to s politickými vězni nedá. To oni vědí sami. Oni nebyli zavření, oni neměli rozsudek, byli tam daní a mohli je za dva, tři nebo čtyři roky propustit. Pracovali, brali plat, po práci mohli i případně do hospody nebo domů na dovolenou. Byl to spíš pracovní tábor, ale bez vězení. To je rozdíl. Naše podmínky byly jiné.

Ovšem také to bylo násilí na lidech, ale nebyli odsouzeni, byli to vojáci. Neměli výločky, měli krumpáč a lopatu. Nedá se to porovnávat. Perzekvováni ale byli. Když se někomu nelíbili sedláci nebo faráři, tak je tam poslali. Stačilo, když na vás důvěrník něco řekl, a už jste jel. Mohl jste se ocitnout ve vězení a nevědět proč. Nelíbil byste se tajemníkovi nebo nějakému udavači a nezměnil byste nic.

Jaký myslíte, že byl rozdíl mezi prvním, druhým a třetím odbojem?

První a druhý byly válečné odboje. První ještě za Rakouska, druhý za republiky a my jsme bojovali proti komunismu. To je ten rozdíl, že u nás byl sovětský komunismus, kterému jsme se postavili. Bojovali jsme za to, aby komunismus zmizel. Smysl je stejný, jen s tím rozdílem, že nebyla válka. Také jsme bojovali se zbraní, i když ne každý ji použil. Komunismus pro nás byl ideou zločinu. To je tedy, myslím, naše pozice.

Bavili jsme se tedy o tom, proč lidé vnímají odlišně první dva a třetí odboj. Jsou třeba hrdí na legionáře...

Protože je to po dávné době. Všechno už je zapomenuto a lidé už dobře nevědí, jak to tehdy bylo. A navíc je to příliš čerstvá historie. Jelikož ale i Rada Evropy uznává zločinnost komunistické ideologie, je hanba, že naše země třetí odboj nemá. Odboj tu byl a byl tu už v nejhorších dobách. V roce 1948 to začalo. Byly tu první bolševické vraždy, teror a soudy, což se táhlo až do podzimu 1952. Největší nápor byl po roce 1951. Komunistická strana zabíjela, věšela, organizovala politické monstrprocesy, kde popravovala lidi jako odstrašující případy. Proto říkám, že kdo s režimem mlčky souhlasil, podporoval režim. Vždyť ve volbách měli 99 procent hlasů. Všechno bylo falešné. I volby byly druh násilí, protože nutily lidi volit něco, s čím nesouhlasili. Lidé se bojí zodpovědnosti. Nemají čisté svědomí.

Paradoxní ovšem je i to, že v Národní frontě s komunisty splynuli lidovci, národní socialisté i sociální demokraté. Čili většina národa byla zko-

Portrét Václava Jozifa nakreslený jeho spoluvězněm v trestaneckém pracovním táboře Bytíz.

Archív: M. Louč

rumpovaná už tím, že si myslí, že toto není podpora komunismu. Do určité míry to může být i závist. Když někdo vidí, že tito lidé něco dělali, proti něčemu bojovali, něco dokázali. Mohou i závidět, že vězni dostávají nějakou tu korunu. To jsou ale peníze, které nám ukradli. Stejně jako zemědělcům ukradli půdu a majetky, a proto jim nedávají nic, jelikož jen vracejí jejich peníze. Bohužel náš národ si toto neumí srovnat.

Ti komunisté, co je to za lidi? Vždyť komunistická strana, to není česká strana. To je strana Sovětského svazu. Oni sem vlastně ani nepatří.

Kdo všechno se vlastně může stát členem konfederace? Týká se to i disidentů z 80. let?

Záleží na organizaci. Ono, v 80. letech, už to nebyl žádný odboj.

Týká se to i rodinných příslušníků?

Ano, členy mohou být rodinní příslušníci, manželé i děti lidí, kteří trpěli. Avšak není to dotažené do konce. Musíme si přiznat, že naše manželky někdy trpěly více než my a měly takové směšné důchody. Status může mít i ten, kdo podporoval rodiny politických vězňů nebo třeba něco skrýval, byl nějak zainteresován v politické akci.

Děkuji vám za rozhovor.

Zdeněk Kovařík (1931)

Když se Zdeněk Kovařík narodil 24. února 1931 v Hradci Králové, měl tři sourozence a jeho otec pracoval jako řidič autobusu. Patří mezi nejmladší pamětníky komunistické politické perzekuce. Když byl v roce 1950 zatčen, bylo mu osmnáct let a studoval v Pardubicích průmyslovku. Byl aktivním skautem a od mladého věku inklinoval k národním socialistům. Se skautskou skupinou tiskl a roznášel protikomunistické letáky a poničil městskou pobočku KSČ. V procesu s junáckou skupinou nazvanou „JU1“ byl obviněn z velezrady a špionáže a odsouzen k 9 letům vězení. V jáchymovských dolech pomáhal Antonínu Husníkovi řídit tajnou písemnou komunikaci s vnějším světem a pracoval na třídírně uranové rudy. Po pěti letech věznění byl propuštěn na svobodu.

Najděte si v životě cíl a za tím cílem běžte do posledního dechu.

Rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem

Tazatel: Tomáš Bouška

Na začátku našeho rozhovoru bych se vás rád zeptal, jaké jste měl dětství.

Narodil jsem se v roce 1931 v Hradci Králové, kde jsem prakticky prožil podstatnou část života. Byli jsme čtyři sourozenci, já jsem byl nejstarší, nejmladší bratr byl o osm roků mladší. Já můžu říci, pokud se týká mého dětství, že jsem měl bezvadné rodiče a bezvadné dětství. Přestože jsme byly čtyři děti a měly jsme nějaké ty povinnosti. Rodiče to neměli jednoduché. Otec byl dělník, který byl jako řidič u Městského podniku v Hradci Králové. Měl co dělat, aby uživil čtyři děti. Ale já jsem měl tu výhodu, že jsem byl dost samostatný a pochopitelně jsem neodporoval rodičům a byl jsem taky, nechci se chválit, pracovitý, takže jsem vždycky měl čas na svoje zábavy a záliby.

Vzpomenete si na rok 1938, na mobilizaci nebo na počátek války?

Do příchodu Němců se akorát pamatuji na takové okamžiky, kdy se otec vrátil ze dvou mobilizací, z té červnové a z té zářijové mobilizaci v osmatřicátém roce¹. Přišel a měl vztek i lítost v jednom. Nevěděl, jestli má plakat, nebo jestli má vzít tu pušku a vrátit se zpátky na hranice a začít tam na někoho střílet. To byl takový první dojem, kdy člověk poznal bezmoc. Pochopil jsem, že člověk se nemá lehce vzdávat a že vždycky má za něco bojovat. Už v té době, v devětatřicátém roce, jsem chtěl vstoupit do Skauta. Bohužel, po příchodu Němců, byl skauting zakázaný, takže zůstalo akorát u přání a kamarádství s těmi, kteří do Skautu chodili. My jsme měli to štěstí, že jsme byli taková dobrá parta kluků. Za války z jednoho baráku v Hradci zatkli gestapáci celou jednu rodinu. Protože zatýkali v noci, tak jsme se potom dozvěděli, co tam s nimi dělali. To byl zase takový vnitřní odpor proti tomu, co se okolo nás dělo. Vedle bydlel Karel Kodešů, asi o pár roků starší než já, tehdy mu bylo osmnáct. Ten utekl do zahraničí. Pak jsem se po válce dozvěděl, že padl jako člen letecké posádky, že byli sestřeleni nad Biskají (Biskajským zálivem). To jsou takové vzpomínky, které mě vždycky k něčemu vázaly, a když takhle o tom přemýšlím, tak mě podněcovaly k něčemu, abych taky sám něco dělal.

A jak vypadal život po válce?

V pětačtyřicátém roce okamžitě v těch květnových dnech jsem se přihlásil ke skautům. Byla tam zase dobrá parta, protože já jsem se dostal do oddílu, kterou vedla skupina mladých skautů, takzvaná Válečná dvojka. Ti dostali potom státní, nejvyšší vyznamenání za protiněmeckou, protiokupantskou činnost. Dokonce jeden z nich byl zastřelen. Karel Šimek, v pětačtyřicátém

---

¹ V květnu roku 1938 vojenská zpravodajská služba získala informace o masivním soustředování německé armády podél československé hranice v Sasku a ve Slezsku. Tyto informace byly vyhodnoceny jako přímé přípravy na útok proti ČSR, proto bylo rozhodnuto plně mobilizovat jeden ročník záložníků a pět ročníků záloh technických jednotek. Nešlo však o mobilizaci v pravém slova smyslu, protože nebyly aktivovány rezervní jednotky podle platných nástupních plánů a záložníci pouze posílili stávající útvary. Přesto se však pro ostrahu hranic v květnu 1938 vžilo označení „malá mobilizace“. 23. září 1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace a v tento den vstoupilo Československo do branné pohotovosti. Po mnichovské dohodě však byly vojenské jednotky rozpuštěny.

roce tragicky zahynul. Zastřelili ho Němci, když přerušoval telefonní vedení z Hradce, z města na letiště. Takže tihle starší skauti, kteří měli za války tuhle protivojenskou činnost, nám dávali zkušenosti, jak se to má dělat. Bylo to takové podněcování k tomu, že člověk vřdycky může něco dělat, ať se děje, co se děje. Taky ta skautská činnost mě dovedla nakonec až do toho kriminálu, no ale to už jsou jiné záležitosti.

Podařilo se vám dokončit školu po druhé světové válce?

Já sem po válce hned nastoupil do učení a vyučil jsem se telefonním mechanikem. Právě v padesátém roce jsem nastoupil do školy a dělal jsem průmyslovku v Pardubicích. Za měsíc nato mě zavřeli, takže mě zavřeli jako študáka, vyučeného študáka, středoškoláka.

Jak jste prožíval únor 1948? Jak jste přijal změnu režimu?

Bylo to tragické, protože já jsem spíš inklinoval k národním socialistům. Ve škole jsme měli dobrého kantora, který nás seznamoval s některými politickými záležitostmi. To, co dělali komunisti, to se mi vůbec nelíbilo a měl jsem proti tomu ukrutné výhrady. Pamatuji si například na to, že když jsme sháněli tábořiště v roce 1946, kdy probíhaly volby², tak tam komunisti udělali panáky a pověsili je na náměstí v Bystřici nad Pernštejnem, s volebním číslem národních socialistů a tehdejších lidovců. Udělali asi osm nebo deset šibenic a tam pověsili tyhle figury, jako že věší národní socialisty a že věší lidovce. Tak s tímhle žádný rozumný člověk nemůže souhlasit. Nehledě k tomu, že když jsme zakládali v devadesátém roce Konfederaci politických vězňů³, tak jsme podobné dopisy, nebo tedy výhrůžky dostávali taky.

Jak probíhalo vaše zatčení? Za co jste byl vůbec zatčen?

To, za co jsem byl zatčen, jsem se dozvěděl až potom. My jsme měli takovou skautskou skupinu, vyráběli a roznášeli jsme letáky, psali jsme výhrůžné dopisy a pak jsme v Hradci udělali takovou destrukční činnost na propagační prodejnu komunistické strany. Tam jsme uložili nálož a tu jsme odpálili. Rozbilo to dveře, výklad a ty plakáty, které tam visely. Jinak se nikomu nic nestalo, nic neshořelo, ale bylo to v předvečer prvního máje padesátého roku. Byla to taková demonstrace proti tomu, co se tady dělo.

A jak tedy probíhalo vaše zatčení?

Já jsem přijel ze školy a měli jsme se zrovna ten den loučit s jedním kamarádem, který měl nastoupit na vojnu. My jsme dělali sport, já jsem se od roku 1948 třikrát zúčastnil celostátního přeboru, respektive okresního, krajského a celostátního přeboru v tehdejších Zborovském závodě. Postupovali jsme z okresního až do celostátního přeboru. Zborovské závody byly vojenské disciplíny – rychlostní závod, plavání a několik dalších disciplín. Právě jeden z našich kamarádů šel na vojnu a šel k parašutistům.

Přijel jsem ze školy z Pardubic, bylo to 29. září 1950 asi kolem sedmé hodiny večer. Přišel tam za mnou nějaký pán a říká: „Já bych s vámi potřeboval mluvit. My máme zájem o nějaké věci.“ Bydlel jsem na Slezském předměstí, tam byl takový parčík, asi sto metrů od nás. Říkal, že se tam sejdeme. Tak jsem tam přišel, absolutně jsem nic netušil. On říká: „Já jsem ze školy a já bych

² V parlamentních volbách v roce 1946 vyhrála v Československu Komunistická strana Československa.

³ **Konfederace politických vězňů České republiky (KPV)** je dobrovolná organizace, která sdružuje bývalé politické vězně komunistického režimu někdejšího Československa. Byla založena v listopadu–prosinci 1989.

chtěl nějaké součástky na rádia a na takový věci.“ Já jsem říkal: „Do toho já vůbec nedělám.“ Stále jsem nic netušil, a když viděl, že ze mě nic nedostane, tak dal znamení, najednou kolem mě bylo asi patnáct lidí, patnáct estébáků a: „Zatýkáme, zatýkáme.“ A bylo hotovo. Potom šli se mnou domů, kde už dělali domovní prohlídku. Naši byli vyděšení a ti tři zbývající sourozenci taky. Kolem jedenácté hodiny večer mě odvezli do hradecké věznice, našim stále nic neřekli, jenom že se prý na něco zeptají a zítra přijdu domů. A já jsem se vrátil za pět let.

Co přesně hledali při té prohlídce?

Hledali cokoli. Já jsem tam měl rozdělané rádio. Chtěl jsem si udělat rádio a gramofon dohromady, protože tehdy takové věci nebyly k sehnání. Tak si mysleli, že to je nějaká konstrukce vysílačky. Inklinoval jsem ale k Američanům a od šestačtyřicátého roku jsem dostával z americké ambasády bulletin. Nebyly tam žádné politické věci proti komunismu, ale byl to bulletin, který vydávalo ministerstvo zahraničních věcí. To byl taky to usvědčující materiál, když nás potom soudili za amerikanismus. Hledali cokoli, aby nás mohli potom odsoudit. V těch jedenáct hodin mě přivezli do věznice, tam jsem čekal asi tři dny, nevěděl jsem stále, o co se tam jednalo. Sepsal se mnou nějaké ty věci a tři dni mě nechali být.

V den mého zatčení sebrali ve skautském domově asi 30 mladých chlapců a vyslyšali je skoro až do rána, postupně je propouštěli, protože StB na nás shánělo kompromitující důkazy. Pro ty mladé chlapce to byl krutý nezapomenutelný zážitek, s mnohými jsem mluvil po mém návratu. Pak mě odvezli se zavázanýma očima z věznice na Ulrichovo náměstí, kde byly kanceláře StB. To mě vzali na první výslech. Ten první výslech trval od rána asi od desíti hodin do takové jedné hodiny v noci. Stále mě přesvědčovali o tom, abych jim něco řekl, ale já jsem pořád říkal: „Já o ničem nevím, nic nevím.“ Zatloukal jsem, tak to v noci skončili, odvezli mě zpátky do věznice. Druhý a třetí den se to opakovalo a čtvrtý den mně řekli: „Hele neblázni, tady máš protokoly, zavřeli jsme ještě tyhle a tyhle a ty řekli všechno to, co jste dělali.“

A znal jste ty lidi, kteří byli napsaní v protokolech, které vám předložili?

Znal jsem je, protože my jsme udělali takovou hloupost, že jsme si řekli, že uděláme oficiální skautskou skupinu. Bohužel tam mezi nás přišel jeden, Zbyněk Škaloud, který už chtěl utéct v devětačtyřicátém roce přes hranice. Oni ho chytili a dali mu asi půl roku vězení za nedovolený pokus přes hranice. On se v kriminále chlubil, že má kamarády a že stačí, aby napsal domů dopis, a že my přijedeme a že ho z toho kriminálu dostaneme. To už byl na Jáchymovsku, někde na Vykmanově na céčku. Zřejmě to řekl i někomu, kdo byl spolupracovník StB. Ten nás pak jmenoval a přijeli a sebrali nás všechny. To už bylo po tom výbuchu v propagačním krámu komunistické strany. To byla nejtěžší naše činnost, to byla, jak to estébáci nazvali, akce Petarda. S tím si rok a půl lámali hlavu, kdo to byl, kdo to udělal, než to právě tehle dobrák na nás řekl.

Co se tedy pak stalo, když vám přinesli ukázat protokoly vašich kolegů?

Stalo se to, že jsem si ty protokoly přečetl a zjistil jsem, že tam je můj komplic Ctirad Andrýs a můj komplic Lubka Škaloud. Tak jsem si říkal: „To je fajn, tak jsme v tom jenom tři.“ Oni tam prakticky vypsali ty věci, které už zatlouct nešly. Tak jsem říkal, že s tím souhlasím, podepsal jsem to a tím to skončilo. Pak se jim to nezdálo a volali mě asi za čtrnáct dní. To se už konaly výslechy přímo ve věznici v Hradci. Já jsem byl na cele kousek od vyšetřovací kanceláře. To bylo asi deset metrů daleko, takže jsem slyšel výslechy, které se tam konaly. V noci to bylo brečení

a nebo nějaké bití. Nebylo to nic příjemného, když najednou v jednu hodinu slyšíte ukrutný řev. Jednak řvali oni a pak řval ten postižený, který nařikal, jak ho tam tloukli.

Tam mě přivedli a říkali: „Ty jsi nám neřekl všechno.“ Já jsem říkal, že jsem řekl všechno. Tak se prý otoč ke zdi, dřepnout, natáhnout ruce. Dali mi pravítko na ruce a já jsem se podíval pod sebe a tam jsem viděl zaschlou krev. Tak si říkám: „Tak kamaráde, tady už přestává legrace, tady už jde opravdu do tuhého.“ To jsem opakoval asi třikrát. Občas mě praštili přes ruce tím dřevěným pravítkem se zesílenou linkou. Ale nic víc ze mne nedostali. Pak nás nechali být a najednou v lednu, po Novém roce, mě zavolali znova k výslechu a: „Neřekl jsi nám všechno.“ Tak se to zase opakovalo. Později jsme se dozvěděli, že Zbyněk Škaloud si popustil uzdu fantazie a začal jmenovat. Nevím proč, jestli se jim chtěl zavděčit. To znamená, že on dostal do kriminálu Květu Pilmanovou, to byla kamarádka jednoho z těch našich, Radka Brože, Jirku Paštu, Bohouše Marka, Karla Havránka.

Víte, jestli to udělal chtěně, nebo nechtěně?

Já mám dojem, že chtěně. Pak jsem se přesvědčil o tom, že on to byl zbabělec. Rád se ukazoval, co všechno dokáže, a rád se vytahoval. Tím, že si pustil ústa na špacír, přived prakticky do kriminálu dalších osm lidí.

Jak jste prožíval váš soud? Tušili jste, že můžete dostat tak vysoký trest?

14. a 15. března 1951 jsme stáli před soudem. Byl to monstrproces, veřejný proces, kam se zvali ze všech hradeckých škol a ze všech závodů mladé zástupce, mladé lidi. V hradecké soudní síni nás soudili jako odstrašující případ, proto nás soudili za to, že jsme dělali skautskou činnost. Přestože už byl skauting zakázaný, tak jsme dělali skautskou činnost dál. Tohle nám pochopitelně přiřknuli, protože nám hned dávali velezradu, k tomu špionáž a já nevím, těch paragrafů bylo asi šest, takových těch závažných. Nazvali nás „skupina JU1“. Nevím proč JU, asi jako junácká skupina a jednička. Bylo nás tam devět. Největší trest dostal Lubka Škaloud. Ten dostal čtrnáct let, ten Zbyněk Škaloud dostal dvanáct. Já jsem dostal třetí největší trest, jedenáct roků. Za mnou byl Ctirad Andrýs, to jsou všechno ti, kteří už zemřeli: Ctirad Andrýs deset roků, Radek Brož devět let, Bohouš Marek sedm roků, Pašta sedm roků, Havránek čtyři roky a Květa Pilmanová, které v den soudu bylo osmnáct roků, tak ta dostala rok.

Byli tam i vaši rodiče?

Rodiče tam byli. Byla tam moje matka, můj otec a byla tam dokonce moje slečna, se kterou jsem už tenkrát chodil. Ta slečna na mě potom čekala, až budu propuštěn a žijeme spolu dosud.

Co se pak dělo po soudu?

Po soudu to bralo ukrutně rychlý spád, protože jsme byli pár dní v Hradci a hned nás odváželi na Pankrác. Tam byla přestupní stanice a z Pankráce nás vezli do Jáchymova. Tam jsem přijel někdy kolem pětadvacátého března, to znamená zhruba tak za deset dní už jsem přijel na Bratrství, na Ústřední tábor. Tam jsme přespalí a pak nás odvezli. Tři z naší skupiny jsme se dostali na tábor L, kde byla úpravná rudy. Tam nás oblíkli do trestaneckých mundúrů. Převážně tam byli zaměstnaní mladí lidé. Nebyla to jednoduchá práce, byla to dřina, a nebylo to zdraví zrovna prospěšné.

Co to bylo za práci, z čeho sestával váš den?

To byla takzvaná úpravna rud OTK⁴. To bylo pracoviště, které bylo v Horním Žďáru, v obci Vykmanov. Vedle byl jeden starý tábor, takzvaný céčko, a my jsme byli na tom novém táboře, to bylo „eLko“. Říkalo se mu likvidační, což bylo celkem dost výstižné pojmenování. Když jsem tam přišel v březnu v padesátém prvním roce, tak tam stál jeden barák, respektive dva baráky, jeden barák byl ubytovací a druhý barák – společný, kde byla kuchyň, kantýna, ošetřovna a lékař a další hospodářské vybavení, které bylo nutné u každého tábora. Zajímavé bylo to, že tam nebyly sprchy. Pokud jsme si nevyjednali nějaké umytí na pracovišti, které bylo vedle, tak jsme se prakticky neměli kde osprchovat. Přesto jsme nějak tu hygienu dodržovali a udržovali jsme se tak, abychom byli čisti, abychom to celé přežili.

Teprve potom, na podzim roku 1951, se postavil další barák, protože se rozšířilo pracoviště a začali tam vozit rudu ze všech pracovišť, které v té době v Československu byly. Ten druhý barák jsme museli stavět my po odpolednech, respektive po dopoledních směnách jako brigádu. Za to jsme taky nic nedostali, akorát, že to bylo na úkor našeho volného času. Stoupl tam pak počet lidí ze sto padesáti na tři sta. Rudný materiál, který se odvážel do Ruska, respektive do Černé při Čope, to byl celý vlak, tzv. větuška. Když jsme tam přišli v roce 1951, tak jezdily dva vlaky za měsíc. Pak se to stupňovalo, pak už jezdily vlaky každý týden. V roce 1953, když já jsem odtamtud odcházel, prakticky každý druhý a až třetí den se odvážel jeden vlak. Jeden plný vlak, to znamená, že se tam odváželo pětadvacet až třicet vagonů, zhruba po pětadvaceti až třiceti tunách. Taková kvanta toho byla. To byl kvalitně zpracovaný granulovaný materiál. Byly tam totiž dva druhy materiálů. Ten, který byl silně aktivní, ten se zpracovával na drtičích a v takzvané Věži smrti a ten druhý, který byl méně kvalitní, ten se vozil volně naložený v dobytých zaplombovaných vagoncích, takže to nebyl žádný otevřený vagon. To byl všechno strategický materiál, který měl s sebou doprovod. Vepředu a vzadu byly hlídací vagony – eskorta, asi o osmi lidech, kteří vlak doprovázeli přes celou republiku.

Co konkrétně jste vykonával za práci?

Já jsem tam prakticky prošel všechna pracoviště mimo těch, kde se dělaly chemické vzorky. Jinak jsem skládal materiál z nákladních vozů, tehdy ještě neexistovaly sklápěčky, tak to se všechno nakládalo a skládalo ručně. Každý jsme musel složit minimálně čtyři nákladáky a k tomu jsem musel naložit za směnu ještě minimálně dvanáct tunových vozíků. To nebyla žádná legrace, ale říkám, zaplat' pánbůh, že jsem byl mladý, že jsem to všechno vydržel. To bylo to pracoviště venku. Pak druhé pracoviště, to už byla právě ta kvalitnější ruda, ta se vozila v bedýnkách. Ty bedýnky měly od čtyřiceti až do devadesáti kil váhu. Ta bedýnka měla obsah pětadvaceti na pětadvaceti centimetrů, všechny byly se zavřeným víkem. Zpočátku je plombovali, pak už na to neměli čas, takže byly jenom na petlice, aby se bedýnka neotevřela. Bedýnky se potom zpracovávaly tak, že se změřily v radiometrii, vysypaly se do takzvaných boxů, a ty boxy byly vždycky z jedné šachty. To se vozilo třeba čtyři dny z jedné šachty, až byl ten box plný. V tom boxu bylo kolem pětadvaceti až šedesáti tun materiálu. Tam byly velké kameny a dole z těch boxů se to nakládalo. Když už byl box plný a měl požadovanou tonáž, tak se materiál nakládal na průběžný dlouhý pás. To byl asi sto padesát metrů dlouhý pás, široký asi osmdesát centimetrů. Ten box byl úzký a muselo se nakládat ručně. Rukavice jsme neměli, takže jsme o tu

---

⁴ OTK – oddělení technické kontroly.

zed' měli odřené klouby. Po tom pásu to šlo do prvního drtiče, kde nad tím drtičem bylo síto a ten drobnější materiál propadnul, a ten větší materiál uvázl na sítě a spadl do toho drtiče. Tam se to rozdrtilo na menší granulace a odsud to šlo dalším pásem, který byl asi čtyřicet, padesát metrů dlouhý, do věže, kde se to zase dělilo, separovalo přes síto. To už bylo síto hustší, ten zbytek zase propadl, ty větší kusy, to už byly kusy kolem pěti centimetrů, tak ty se zase daly do drtiče, prošly drtičem a drtilo se to až na granulát pět milimetrů. To se vyvezlo, sypalo se to do bunkru, z toho bunkru se to potom sypalo do vozíku, který se vyvezl vrátkem do posledního patra. Ta věž byla vysoká asi sedmadvacet metrů. Dodneška tam stojí, jenomže je prázdná bez vybavení. Tam se to vysypalo na takzvané děličky a samospádem se to rozdělovalo. Když tam zůstal nějaký větší granulát, tak ten šel zase zpátky do drtiče. A tak se to točilo, dokud ty granuláty nebyly všechny kolem pěti milimetrů. Ty se potom sesypaly dolů do posledního bunkru a z toho bunkru se plnily barely. Barel byl zhruba padesát centimetrů vysoký a padesát centimetrů v průměru. Otvor měl kolem patnácti centimetrů a do toho barelu se muselo vejít minimálně šedesát kilo granulátu. Ony některé materiály z některých šachet, zvláště ze Slavkovska, byly lehké. Dostat tam těch šedesát kilo, byla opravdu nádeničina. Příbram ta byla těžká, tak ta se plnila celkem slušně. Stálo šest lidí, z té násypky to naplnil jeden pracovník do barelu a šest lidí s palicemi barely dotloukali. Pak se barel naložil, zvažil se a potom šel dál do takzvané víčkárny, kde se zapertloval. Na každém víčku bylo vyražené ocelovou raznicí, ze které šachty to bylo, kolik toho celkového materiálu tam bylo, jaká váha barelu a ještě nějaké specifické značení. Barely se zapertlovaly a ukládaly se ve skladu. Sklad byl dlouhý asi sto padesát metrů. Ta pertlovna byla vprostředku a rozváželo se, respektive rozkopávalo se to nohou na jednu nebo na druhou stranu toho skladu. To bylo zhruba kolem tři sta barelů, aby se to naštosovalo na sebe. No a pak, když přijel vagon, otevřely se dveře skladu a barely se kulily a nakládaly do vagonů. Nakládala se ta takzvaná věrtuška. Tak to bylo zpracování smolincové – uranové rudy ve věži.

Byly tam pak ještě nějaké další způsoby zpracování rudy?

Jak jsem mluvil o tom dvoře, tak tam byla takzvaná chudá drobilka nebo drobilka trojka. Tam se zase velké balvany rozdrtily a následně se všechen materiál nakládal do vozíků a vyvážel se do betonových bunkrů. Při příjezdu vagonů se materiál do nich nakládal. Pak se to nakládalo ručně lopatami do vagonů. Vůbec nejkvalitnější ruda, která se na úpravně zpracovávala, byla na takzvané druhé drobilce a tam byla opravdu nejkvalitnější ruda. To už byl skoro čistý smolinc. To také bylo jedno z nejhorších pracovišť, protože tam se to vyloženě všechno zpracovávalo ručně. Pro zpracování tam přišlo asi takových čtyřicet bedýnek. Ty se musely vysypat na hromadu, ta hromada se musela proházet mezi sebou, pak to šlo přes síto, zase ručně naházet na síto, to, co zůstalo, ten velký granulát, tak ten se házel ručně do drtiče. To, co byl už drobný granulát, tak ten šel po pásu. Dávalo se to na takovou kupu, když se to potom všechno dodrtilo zhruba na granulát pěti milimetrů, tak se to muselo sedmkrát přeházet ven, udělat homole. Tak jsme to proházeli, udělali jsme takovou kružnici z toho materiálu, když se ten materiál ze vnitřku všechen naházet do toho kruhu, tak se zase z toho kruhu házel na hromadu, tak se to muselo sedmkrát, aby to bylo dokonale promísený, aby tam nebyly nějaký místa, kde by bylo třeba té kvalitní rudy víc, nebo té kvalitní rudy míň, takže tohle se muselo sedmkrát opakovat a to drcení, tak to bylo nějakého prachu. Tam se na jedné straně drtil tenhle prach a hned vedle toho, pět metrů od toho jsme házeli ten materiál na kupy. Žádné odsávací zařízení, žádné re-

spirátory, žádné dýchací přístroje, nic takového jsme neměli, takže jsme vycházeli z práce šediví nebo červení. Podle toho, jaká se tam zpracovávala ruda. To bylo vždycky vidět na té věži. Když se třeba jela Příbram, takzvaně, tak ta věž byla zahalená prachem. Valil se z ní červený prach, protože veškerý ten materiál na Příbrami byl převážně červený. Když jsme zpracovávali Slavkovsko, tak to bylo takový šedozelený, taková divná barva. Když se zpracovávalo Jáchymovsko, tak to zas bylo šedomodré, šedotmavé. Tak to jsme věděli, že jede Lužnice, jede tahle a tahle šachta. To už jsme za půl roku, co jsme tam přibyli, perfektně znali.

Pamatujete si na nějaká jména bachařů nebo lidí, kteří tam na vás dohlíželi?

Vesměs to byly přezdívky, protože jsme jejich jména neznali, ale na eLku byl velitelem tábora Píbil⁵. Ten byl potom jako major v Pardubicích. Já jsem tam třeba poznal, bohužel už na tom eLku, jednoho bachaře. Říkal jsem si: „Hergot, toho znám.“ A on to byl Josef Kulek! To byl jeden ze skautů. Byl členem Válečné dvojky a dal se k estébákům. Tam nás oslovil a navrhl, že bychom se mohli přátelit a že kdybychom něco chtěli, tak že nám to zařídí. Já jsem říkal: „Josefe, nech toho a vůbec o tom nemluv. Tady je plot, ty jsi na jedné straně plotu, já jsem na druhé a ten plot je ostnatý, tak na to musíš dávat vždycky pozor.“ Ale zřejmě se mně trochu mstil, protože já jsem se dostal už v tom padesátém prvním roce do korekce. Nevím proč, o Vánocích nás sedmačtyřicet lidí z toho eLka sebrali a dali nás do korekce. Já jsem byl mezi těmi dvanácti, kteří byli v korekci na eLku, a zbývající odvedli na vedlejší tábor, na to céčko. Tam jsem byl zhruba od dvacátého prosince až do dvanáctého ledna. Proč a zač, jsem se dodneška nedozvěděl.

Mohl byste korekci trochu blíže popsat?

Korekce, to byla místnost, respektive dřevěná bouda, která měla dvě takové králíkárný. Zhruba metr třicet široké, asi dva a půl metru dlouhé a metr sedmdesát pět vysoké. Já jsem měl metr sedmdesát osm, tak už jsem musel být celý den přikrčený. Tam nás nacpali šest a dali nám na noc dvě deky. Jednu deku jsme si dali pod sebe a spali jsme: hlava nohy, hlava nohy. Takhle jsme tam byli v šesti až do toho dvanáctého ledna. Ráno nám dali akorát jeden ešus nějaké melty, každému krajíček chleba, opravdu malý krajíček chleba. V poledne jsme dostali polévku, řídkou, zase s krajíčkem chleba, k večeři zase nějakou tu řídkou polévku s krajíčkem chleba, to bylo všechno. Umýt jsme se nemohli, na záchod tam byl žanek (to byl barel bez horního plechu), takže ty potřeby jsme dělali do toho žanku. Ten žanek se na noc musel pověsit na dveře, protože bychom si tam nemohli jinak ani lehnout. Horší bylo, když potom tam v noci třeba přilítl bachař a jak to otevíral, tak z toho žanku to stříkalo. Nebylo to nic příjemného. Těžko se to vysvětluje. Věřím tomu, že tomu většina lidí nebude moc věřit, že si řeknou: „Ten člověk si vymýšlí.“ Ale bohužel to byla skutečně pravda.

Potkal jste potom někdy v civilu ještě Josefa Kulka?

Potkal jsem ho v civilu. Asi rok poté, co jsem se vrátil, tak se mnou chtěl mluvit. Tak jsem mu říkal: „My se spolu nemáme o čem bavit.“ Potkal jsem se s ním ještě asi v sedmdesátém osmém

⁵ Miroslav Píbil (1921). Syn rolníka, po vychození školy pracoval jako dělník v továrně. Do KSČ byl přijat v roce 1950. Od června 1949 sloužil v útvaru Jeřáb. Takřka celou první polovinu padesátých let strávil ve funkci velitele trestaneckého pracovního tábora Vykmánov II (tábor „L“). Na Jáchymovsku působil v různých funkcích až do roku 1959. Politický vězni jej znali i pod přezdívkou Šlachtecký. Poté se v rámci služby přesunul na Pardubicko. Do důchodu odešel v roce 1976. V průběhu své kariéry byl několikrát vyznamenán. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 138.

nebo sedmdesátém devátém roce. Byl jsem zaměstnán v cukrovarech, v před kampaňovém provozu v závodě v Českém Meziříčí. Pracoval jsem tam jako projektant a konstruktér. Dávali jsme tam do provozu nová zařízení a najednou tam koukám, že tam pode mnou někdo je, a říkám si: „Toho chlapa znám.“ A on to byl pan Kulek. Za týden na to už mě volali estébáci, a co prý dělám a jak to dělám a jestli se chovám slušně a tak dále. Takže on si nedal pokoj ani do poslední chvíle svého života.

Jak dlouho jste byl na eLku a kdy jste byl převelen?

Na eLku jsem byl dva a půl roku a zbývajících dva roky jsem byl na táboře Nikolaj, šachta Eduard. To byla taková rarita mezi tábory, protože z tábora Nikolaj na Eduard se chodilo koridorem, asi jeden a půl kilometru po veřejné silnici. Když jsme ráno vstávali, šli jsme na ranní směnu, tak ten celý koridor osvětili. Svázali nás ocelovým lanem – asi tři sta lidí. To lano vzadu zamkli. Byla to taková fraška, říkalo se tomu ruský autobus. Horší to bylo v zimě, když se muselo ráno prošlapávat 20 až 40 centimetrů napadaného sněhu už ve čtyři hodiny a i ve dne to nebylo jiné, když přes den napadlo. Nebylo to nic veselého. Také se často v zimě stalo, že někdo uklouznul a potom ti ostatní po něm šlapali, než se celý transport zastavil. Policajti řvali: „Zastavit!“ a tak podobně, ale rychle to nešlo. Takové příhody se tam stávaly velice často.

A takovým způsobem se chodilo na šachtu Eduard?

Přesně tak. Jeden den jsme se tam šli seznámit s tím, že tam budeme fárat, a druhý den jsem nastoupil do šachty a už jsem musel dělat normálně jako horník, přestože žádné zaučení nebylo. Tak mi řekli, že půjdu dělat stružkaře. Čistil jsem stružky, aby odtékala voda. Pak jsem dělal důlního tesaře – tesařské práce v komínech, žebříky a tak dále. Pak jsem dělal u zedníků. Zdíl jsem komíny. Pak mně můj kamarád Husník říká: „Pojď se mnou, půjdeme na dílo.“ Tak jsem šel na dílo a dělal jsem lamače. To už je takový vrchol toho hornického řemesla. My jsme ještě oproti jiným lamačům nevtřali vodorovně, ale vřtali jsme do stropu. Nechtěli jsme mít na díle žádnou rudu. Jenže za rudu byly procenta, za rudu byly prémie navíc. Tak jsme chodili krást rudu na civilní díla, kde dělali civilové. Tam jsme ukradli do chlebníku na jídlo rudu, tu jsme potom rozdrtili a rozsykali do vozíku s materiálem. Okamžitě to ukázalo radioaktivitu a my jsme dostali k dobrou vozík rudy. Takže jsme měli nějaké to procento navíc a bylo to zase lepší, že jsme nedělali jenom kamenolom, ale měli jsme i rudu. Ale z té rudy nemohli nahoře v třídírně nic mít, to byla hlušina.

Říkal jste, že po dvou a půl letech vás přesunuli na Nikolaj. Sdělili vám nějaký důvod, proč jste byl takhle přesunut?

Ne. Nikdy nikomu žádný důvody nedávali. Já si vzpomínám, že mnoho spoluvězňů vystřídal za pět roků věznění tři, čtyři až osm táborů nebo věznic podle toho, jak ho potřebovali umístit. Ke konci, respektive v druhé polovině 50. let, rozdělovali i podle profesí, protože třeba v Opavě si zřídili projekční kanceláře a tam někteří ti, kteří byli jako študovaní na různé technické obory, jako projektanti, byli potom převezeni a prakticky projektovali pro ministerstvo vnitra důležité státní zakázky. A tak třeba někdo, když se pokusil o útek, tak byl pochopitelně převezen buď na jiný tábor, nebo do pevné věznice.

Vzpomínáte si na nějakého komunistu, který tam s vámi byl taky zavřený?

Byl tam nějaký Pepík Just, ten dělal na nějakém ministerstvu a byl v nějaké podskupině ze Slánského procesu⁶. Pak jsem se tam setkal s Gustou Husákem⁷. Projel na chvíli Jáchymovem. Byl tam asi tři dny. Slováci ho chtěli zlynčovat. Říkali jsme jim, že to nemá smysl, akorát by z toho měli malér a tak byl hned zase pryč.

Jak jste byl nakonec propuštěn? Původně jste byl odsouzen na 11 let, ale už v roce 1955 jste mohl odejít domů. Jak k tomu došlo?

Výnosem tehdejšího prezidenta Zápotockého někdy v roce 1954 mi přišlo sdělení, že se mi snižuje trest o šest roků na délku zbývajících pět let.⁸ Kamarádi – spoluvězni mi sice říkali, abych si požádal o podmíněné propuštění. To jsem ale odmítl, protože kdybych býval souhlasil s podmíněným propuštěním, tak by to asi bylo podmíněno spoluprací s StB, protože tak to StB a komunisté rádi dělali. Tak jsem to zásadně prvního dne, co mi to řekli, odmítl.

Kolikrát vás mohli rodiče navštívit během věznění?

No to si vzpomínám, že za celou tu dobu to byly tři návštěvy. První byla po soudu v Hradci Králové a jedna na eLku a jedna na Nikolaji. A víc jich nebylo.

Během čtyř a půl roku?

Během čtyř a půl roku. Měli jsme teoretickou možnost požádat si o návštěvu jednou za půl roku. Vždy když jsem si požádal o návštěvu, tak buď jsem šel do korekce, nebo si vymysleli nějaký kázeňský trest. Anebo třeba, když jsem byl na Nikolaji, tak ty první měsíce, než jsem se pořádně zapracoval, měl jsem pracovní výkon buď pod sto procent, nebo sto procent a takoví vězňové byli automaticky z možnosti návštěv, psaní dopisů a tak dále vyloučeni. Takže více méně návštěvy a dopisy byly umožněny jako odměna za práci. Stal se třeba na eLku i takový případ, že před Vánoce přinesl velitel Šlachtecký na takovém velikém tácu moře dopisů, zrovna chumelilo a foukal vítr. Fouknul vítr a ty dopisy se rozletěly směrem k drátům oddělujícím tábor od okolí. A on říkal: „Jestli chcete dopisy, tak si pro ně klidně dojděte.“ Jenže to hrozilo tím, že u koridoru na věžích spustí esenbáci palbu z natažených kulometů. I to byl jeden z takových možných důvodů represe, abychom měli z domova co nejméně zpráv.

Ale já měl i černé spojení s domovem. Přes paní Štěpánku Balouškovou. Když jsem napsal dopis, tak do 14 dnů, někdy i dříve, naši věděli, co jsem napsal. Ten dopis dostali a zase poslali zpátky odpověď. Takže já jsem měl celkem slušné informace o tom, co se děje doma, a oni měli informace o mně. Já jsem se přátelil se současným generálem Husníkem. Spolu jsme strávili ty dva nebo tři roky na táborech „L“ i na Nikolaji. A on měl zkušenosti – za války byl vězňem

---

⁶ **Proces se Slánským**, známý pod delším úředním názvem Proces s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského, byl vykonstruovaný politický proces, konaný na nátlak Stalina roku 1952 proti členům komunistické strany ve vedoucích pozicích. Bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Hlavním obviněným byl Rudolf Slánský.

⁷ **Gustáv Husák** (1913–1991). Československý komunistický politik a prezident Československé socialistické republiky v letech 1975–1989. V roce 1950 byl s V. Clementisem, L. Novomeským a mnoha dalšími obviněn z tzv. buržoazního nacionalismu. V únoru 1951 byl zatčen a v dubnu 1954 byl pak ve vykonstruovaném procesu s tzv. buržoazními nacionalisty odsouzen na doživotí. Byl jedním z mála, kteří při procesu nedoznali žádnou vinu, což mu pravděpodobně zachránilo život. V roce 1960 byl po rozsáhlé amnestii prezidenta A. Novotného propuštěn a v roce 1963 plně rehabilitován. V roce 1969 se Husák dostal do čela KSČ – do května roku 1971 byl jejím prvním tajemníkem. V roce 1975 se stal prezidentem ČSSR.

⁸ V květnu roku 1953 bylo na základě amnestie z československých vězeňských zařízení propuštěno 15 379 odsouzených. Amnestie se rovněž týkala 4035 vězňů z ostrovských uranových trestaneckých pracovních táborů.

a měl zkušenosti z vězení, jak se dá navázat nějaký styk s civilisty apod. Právě přes tu Štěpánku Balouškovou, jejíž manžel byl štábní kapitán Baloušek, se kterým se Husník znal už před vězněním, jsme měli kontakt s vnějškem. Zprostředkovávala nám to jedna civilní zaměstnankyně a Štěpánka to pak zařizovala tady dál do vnitrozemí. A ve skupině, pro kterou Štěpánka zařizovala poštu, bylo dokonce až 47 lidí. Řídili jsme to my s Husníkem. Já jsem s tím pomáhal, distribuovali jsme a sbírali dopisy. Šlo to přes civilní zaměstnance, jak na eLku, tak na Nikolaji.

Jak konkrétně probíhalo takové tajné psaní dopisů?

Muselo se psát na co nejslabším papíru, aby se těch dopisů dalo pronést víc. Pak se to muselo nějakým způsobem sebrat a říct konkrétním lidem, kteří byli na řadě. Musel v tom být nějaký řád. Nemohlo přijít 30 dopisů najednou. Mohlo přijít dejme tomu každý týden takových pět až osm dopisů. Dopisy se posílaly do Prahy, odkud se to potom distribuovalo dál, jak do Čech, tak na Moravu. To nebyly jen dopisy. My jsme tam měli možnost přikoupit si přes civily nějaké jídlo, které bylo nedostatkové. Rodina nám tak posílala i civilní peníze a nebo taky někomu i balíčky takových těch nejnnutnějších věcí. Týkalo se to hlavně prádla nebo obutí, protože to tam totálně chybělo.

Jakým způsobem jste kontaktovali civilní zaměstnance?

Hlavní kontakt na eLku držel Husník s paní skladnicí. Tak tu já jsem znal podle vidění – jinak já jsem s ní nikdy nemluvil. Na Nikolaji to už bylo snazší. Husník navázal kontakt s civilními geology a civilními měřiči. To byli lidé, co se mohli pohybovat volně po šachtách, a my jsme se zas na druhou stranu mohli přiblížit k nim. Takže já jsem tam znal konkrétně civila, geologa Mílu Novotného, ten už je po smrti. A pak druhý, to byl Mirek Mikšovský. Dodnes s ním udržuji přátelství a kamarádství. Když jsem se potom vrátil z vojny, tak jsme spolu asi 25 let jezdili na dovolenou na naši chalupu do Říček. To je přátelství, které trvá dodneška prakticky.

Když se podíváme na vaše rodinné vztahy nebo aspekty toho vašeho věznění, jak to rodina brala, jak to prožívala, že měla 19letého syna za mřížemi?

No nebylo to jednoduché, protože máti dělala jako uklízečka na krajském národním výboru a okamžitě po mém zatčení byla vyhozena z práce a nechtěli ji vzít nikam jinam. Táta jezdil u Dopravního podniku jako řidič trolejbusů a autobusů a byl taky asi na měsíc vyloučen z práce. Musel projít novým kádrovým řízením. Ale nejhorší bylo to, že sourozenci – dvě sestry a brácha – byli šikanováni, měli zákaz do vyšší školy. Musely se obě dvě učit, brácha se taky musel jít učit řemeslo. On tehdy chodil ještě do obecné školy, respektive potom do měšťanky. Byla tam jedna paní učitelka, Višňáková, která na něj byla ukrutně vysazená. Já vím, že jednou musel stát na stupínku celou vyučovací hodinu. A ona se vždycky otočila a řekla: „Tak tohle je bratr zrádce národa, velezrádce a špiona.“

Tenhle typ pronásledování pokračoval i po našem propuštění. Všichni jsme měli po návratu z vězení problémy se zaměstnáním. Na bývalá pracoviště nás z mnoha důvodů nevzali, a tak bez ohledu na profesi jsme museli nastoupit, kam se to komunistům hodilo. V té době převažovaly práce ve stavebnictví, zemědělství a v hornictví. Takže právníci, inženýři, studenti bez praxe, řemeslníci i duchovní byli opět nuceni pracovat jako otroci bez možnosti si zaměstnavatele a práci svobodně vybrat. Po návratu z vězení mnohdy nejméně pět až deset let. Převážná část bývalých politických vězňů byla po celou dobu po propuštění neustále sledována – pod

dozorem StB, kam na ně museli jejich zaměstnavatelé podávat pravidelná hlášení, a často byli bezdůvodně vyslýcháni. Např. při emigraci jejich přátel, při různých haváriích na pracovišti, jestli se nejedná o sabotáže a podobně. Ten život až do roku 1989 nikdy nebyl v klidu. Po návratu opět perzekvovali celou rodinu každého bývalého politického vězně.

Zachovaly se vám nějaké „suvénýry“ nebo fyzické předměty, které jste si z doby věznění odnesl? Třeba kousky stříbra nebo nějaké upomínkové předměty, které jste posílal rodině?

Něco se zachovalo. My jsme takovéhle předměty sami s Husníkem vyráběli. Jak pro nás, tak pro ostatní vězně. A já mám od svého spoluvězně Bohouše Šestákového takové dvě krásné vyřezávané věci. Jednak celou vyřezávanou šachovou hru. To jsou figurky pionů asi 2 centimetry vysoké, královna byla asi 4 cm. A pak mám ještě takový vyřezávaný trojhranný popelník. Na tom je vyřezaná symbolická skautská lilie a k tomu byl udělán takový permoník. Trojúhelník jako známka života, permoník to jsme byli jako my muklové a ta lilie byly ty skautské ideály, kvůli kterým jsem prakticky byl v kriminále. Taky jsem zavážel do plexiskla fotografie. Zavažil jsem si tam fotografie celé naší rodiny, které jsem pak poslal domů. Moje sestra ještě jednu takovou fotografii má. Vyřezávali jsme taky různé předměty z kostí, dělali jsme z plexiskla srdíčka a jiné věci. Těch jsem nadělal desítky i pro ostatní spoluvězně. Byla to taková zábava pro odreagování. Byla to i dost titěrná a hodinářská práce, protože to všechno bylo maličké. Třeba v tom srdíčku byl zavařený malý křížek. Nebo někdo dělal, že se užvykal chleba a z toho potom dělali takový pantoflíčky a sánky. Bylo tam různých nápadů. Já mám taky schovaný zapalovač, který dělali muklové.

Když jste uslyšel svůj rozsudek, měl jste před sebou potenciálně 11 let žaláře. Co vám pomohlo přežít tu dobu, když jste ještě nevěděl, že v roce 1955 budete moci jít domů?

(lehký smích) To byla naše všeobecná víra, že to neodsedíme. Že se něco stane, že to, co my jsme načali, tak že to svět takhle nenechá. Zvláště po popravě dr. Horákové⁹ nebo generála Píky¹⁰. Tak jsme nevěřili tomu, že toto může být trvalá záležitost, že to bude trvat těch skoro 40 roků, jak to dlouho trvalo. To nás drželo všechny při takové síle a vědomí, že ven bychom se měli dostat dříve. Podstatná část si ten trest neodseděla; byli nějakým způsobem podmíněně propuštěni, i když tam byli třeba těch 10 nebo 14 roků. Ale ty doživotní tresty, nebo těch 20 nebo 15 roků, to je pár jedinců, co si tohle odseděli.

Jak proběhla vaše rehabilitace a odškodnění?

Po roce 1989 jsme okamžitě zakládali Konfederaci politických vězňů. Měli jsme první zprávy z Prahy, kde se připravovaly kroky pro ustavení K-231, protože jsem byl členem zakládajícího výboru pobočky, dnes jsem jejím předsedou. Když se v roce 1990 mluvilo o rehabilitacích, tak

---

⁹ **JUDr. Milada Horáková** (1901–1950) byla česká politička. Za druhé světové války pracovala v odboji, byla zatčena a krutě vyslýchána gestapem. Byla odsouzena k trestu osm let káznice. Zbytek války strávila v ženské káznici Aichach v Německu. Po druhé světové válce se znovu zapojila do politiky v rámci Československé strany národně socialistické (ČSNS). Po komunistickém převratu v únoru 1948 se angažovala v protikomunistické opozici. V roce 1949 byla zatčena a ve vykonstruovaném soudním procesu odsouzena k trestu smrti. V roce 1990 byla plně rehabilitována.

¹⁰ **Generál Heliodor Píka** (1897–1949). Československý voják a legionář. Za druhé světové války zformoval z československých vojáků v zajateckých táborech jednotku československé armády. V květnu 1945 se H. Píka vrátil do Prahy, kde byl jmenován náměstkem náčelníka generálního štábu československé armády. V květnu 1948 byl zatčen a 28. 1. 1949 ve vykonstruovaném procesu odsouzen Státním soudem v Praze k trestu smrti. V roce 1968 byl jeho proces obnoven a byl plně rehabilitován.

jsme okamžitě připravili rehabilitaci pro všechny členy hradecké konfederace a i pro další po-
bočky v kraji. V Hradci nás bylo více než 350 bývalých politických vězňů a navíc ještě rodinných
příslušníků, které jsme osobně každého informovali o podmínkách pro rehabilitaci. V dalších
letech to v Hradci proběhlo všechno v pořádku. Já osobně a všichni rehabilitovaní členové po-
bočky dostali všechna odškodnění, na která měli nárok.

Co se vám dnes vybaví, když uslyšíte jméno Jáchymov?

Běhá mně mráz po zádech. Já to mám zafixované. Bohužel se mi stává to, že se v noci probu-
dím nebo mám sen, že jsem ve vězení v Jáchymově. Je to takový nepřekonatelný zážitek, který
nemůžu z paměti a z podvědomí vymazat. Zvlášť třeba teď, když se dozvídám, že můj kamarád,
který tam se mnou byl, tak má těžkou leukemii, prakticky je na pokraji života a smrti. A to jsou
takové vzpomínky a takové červený nitě, které se v tomhle táhnou. Tehdy byl mladý člověk
a dnes je odepsaný, kvůli leukemii z ozáření.

Odesl jste si vy nějaké trvalé poškození, nějakou újmu na zdraví, nebo jste měl to štěstí, že se vám to vyhnulo?

Já jsem měl několik drobnějších úrazů. To byly polámaný prsty nebo ztrhaný nehty. To se
stávalo na pracovišti na eLku s manipulací s barely. Pak jsem měl dva úrazy na Nikolaji a jeden
ten úraz byla takový dost mizerný. Nesl jsem nějaké věci z pracoviště a prasknul pode mnou
žebřík a já jsem spadl. Letěl jsem po zádech asi takové čtyři metry a rozsekl jsem si loket a vy-
kloubil rameno. Slezl jsem dolů k těžní věži, tam jsem vzkázal, ať řeknou Husníkovi, že mám
zranění, a vyvezli mě nahoru. V táboře na ošetřovně mně to ošetřili, sešil mně to doktor. To se
stalo v pátek a už v pondělí jsem musel jít do znovu do práce. Přestože jsem tam měl asi sedm
centimetrů hlubokou tržnou ránu. Tak to je takový ten rub péče o pracující, který byl v tom
jáchymovském prostředí.

Jak jste se díval na změnu režimu v roce 1989?

Byl jsem rád, že je tomu konec. Od toho 17. listopadu jsem si sliboval více. Když jsem slyšel, že
se někdo vzdal členství v KSČ, tak jsem si myslel, že je to všechno, že se to tím všechno vyřeší.
Zpočátku to vypadalo, že se bude opakovat rok 1969, že se komunistická strana bude refor-
movat. Ale brzy se ukázalo, že komunistická strana není reformovatelná, že komunisté jsou
stejní a jen touží po moci. A později jsem viděl, kolik lidí s bývalým členstvím v KSČ je ve vládě
nebo v poslaneckých funkcích, tak jsme z toho žádnou radost neměli a věděli jsme, že tohle by
se mělo napravit, a proto jsme dělali všechno proto, aby platil lustrační zákon, aby byl tvrdě
respektován a uznáván. To je naše starost, náš problém dodneška, protože jak to vidíme, tak
lustrační zákon se obchází a obchází se úplně hrubě a sprostě. Když můžou být na vedoucích
místech a volených místech bývalí příslušníci StB nebo udavači a podobně, tak to je věc, se
kterou my nemůžeme souhlasit. Pokud máme jakékoliv veřejné vystoupení, protože nás zvou
i kandidáti do voleb, ať to jsou komunální nebo i do parlamentu a europarlamentu, tak jsme
museli vědět, že nikdy nebyli v partaji a nebyli spolupracovníci StB. Jinak bychom se s nimi vů-
bec nebavili. A nebavíme se s nimi. Aspoň v Hradci Králové ne.

Je něco, co byste chtěl dnešním mladým lidem vzkázat?

Najděte si v životě cíl – životní cíl – a za tím cílem běžte do posledního dechu. Jeden cíl stačí, ony ty další jistě ke každému v jeho životě ještě přijdou, i s nimi se musíte naučit žít. Nic víc. A ať vám k tomu slouží zdraví, vytrvalost a přátelství s dobrými lidmi.

Mockrát vám děkuji za rozhovor.

Děkuju vám, a hlavně aby tohle pochopili i ti mladí, pro které to děláme. Nechceme brečet, protože když už jsme to vydrželi až do teď, tak to musíme vydržet i ten zbytek našeho života. Ale pokud budeme moci, tak tu informaci, kterou jim už potom nikdo nedá, autentickou informaci, tu od nikoho jiného než od politického vězně nedostanete. Film je buď něčím zkreslený, nebo to nepodává skutečně. Některé filmy byly natočeny opravdu dobře, ale chybělo tam třeba to přemýšlení, ty duševní pocity, které můžeme mít akorát my. Ten pocit rodinné sounáležitosti, že rodina byla relativně postižena v tom civilu daleko víc, než jsme byli postiženi my v dolech. Nebyli zavření, ale měli finanční, pracovní a zdravotní problémy. Problémy vůbec se uživit, uživit rodinu a děti, mít kde bydlet, protože je v mnoha případech vystěhovali z bytů do neznámého prostředí – a do vyprázdněného zemědělského pohraničí. Mít kde pracovat a překonat nepřízeň a šikanování komunistických moci pánů, moci posílat děti do školy a následně do zaměstnání, a přesto s námi v duchu vydrželi. Kdybychom toto vědomí neměli, tak nevím, jak bychom to jako tehdejší vězni režimu vydrželi.

**Zapalovač a popelník. Vyřezal na táboře
Nikolaj – šachta Eduard politický vězeň
Bohumil Šesták.**

Archiv: T. Bouška

Jozef Kycka (1928–2008)

Jozef Kycka se narodil na 23. února 1928 na Slovensku. Jeho otec emigroval ve 30. letech za prací do USA, matce s bratrem se za ním už nepodařilo vycestovat, a tak prožili druhou světovou válku doma na jižním Slovensku. Od roku 1948 pracoval v uranových dolech na Jáchymovsku a Slavkovsku. Jelikož se po nástupu KSČ k moci několikrát sešel s kamarádem z dětství, později zatčeným agentem-chodcem, byl v roce 1952 zatčen. Mladý otec 1,5ročního syna byl odsouzen k 18 letům těžkého žaláře, 10 letům ztráty občanských práv a zabavení veškerého majetku. Fáral mj. ve stejných dolech, kde před uvězněním pracoval jako civilní zaměstnanec. Byl propuštěn v roce 1960 na amnestii. Zemřel v roce 2008.

Největší zadostiučinění by bylo, kdyby se bolševici opravdu omluvili.

Rozhovor s Jozefem Kyckou

Tazatel: Tomáš Bouška

Kdy a kde jste se narodil?

Narodil jsem se 23. února 1928 v Opatové na jižním Slovensku, okres Levice. Táta příležitostně pracoval u sedláků nebo u lidí, kteří měli pozemky. Žil jsem tam od února až do září 1928, pak celá rodina odjela do Ameriky, kde se táta nechal zaměstnat v továrně na výrobu baterek. Bylo to v Clevelandu, v Ohio. Asi po třech letech jsme se vrátili s maminkou a se starším bráchou zpět na Slovensko kvůli majetkovým nedorozuměním. To se vyřešilo až v roce 1937 a pak jsme měli jet zpátky do Ameriky. Už si to moc nepamatuju, ale vím, že v tom odjezdu figurovaly dvě společnosti Brehmen a Loyd a jedna z nich zkrachovala. Přišel za námi agent, který nám nabídnul jinou společnost, ale nakonec se to protahovalo, až už jsme z Hamburku cestovat nemohli. To bylo v roce 1938 a měli jsme vyjízďet asi z Turecka a přes Suezský průplav, kolem Afriky do Ameriky. Z toho potom sešlo, takže jsme zůstali tady. Brácha narukoval jako voják do slovenské armády, byl poslán v rychlé divizi na východní frontu do Ruska. Když ustupovali, najednou se brácha ztratil. Přišlo vyrozumění, že umřel, ale já jsem tomu pořád nevěřil. Chodil jsem do gymnázia v Trnavě, protože Maďaři zabrali Levice. V naší vesnici byla jedna žena jako řádová sestra u vincentek v Trnavě a ta nám nabídla, že bychom mohli v Trnavě bydlet v sirotčinci jako chovanci a chodit do školy. Do gymnázia v Trnavě jsme pak chodili do roku 1944, než bylo Slovenské národní povstání.

Vzpomenete si na průběh Slovenského národního povstání a na chování sovětské armády?

U nás se to neodehrálo. Bylo to rychlý, v noci 28. to hlásili v rádiu a už 29. u nás byli Němci. Osvobodili nás 20. prosince 1944. Obsadila nás sovětská armáda a byli u nás až do konce března, kdy dobyli Budapešť. Za ty tři měsíce jsme poznali jejich bratrskou lásku. Byla to druhá ukrajinská armáda Malinovského a byli to většinou lidé z gulagů. Co nám vyprávěli, to jsme jim nechtěli věřit. Šest šestnáctiletých kluků včetně mě vybrali – no vybrali, přišli a řekli, že zítra nastoupíš – a museli jsme chodit do týlové pekárny pomáhat jako pomocníci. Pomáhal jsem tam tři měsíce. Pracovali tam s námi tzv. trestanci a mezi nimi byli vojáci, kteří na pravé straně měli takový kardový znak. To byla elita, protože to byli vlastně hlídači. U nás v baráku přímo bydlel náčelník nebo velitel tohoto úseku fronty a každých čtrnáct dní nebo jednou za měsíc zasedal soud. Vždy odsoudili někoho k trestu smrti a likvidovali ho u nás na dvoře za studní. Jednou babička, když vynášela slupky od brambor, viděla, jak někoho takhle zastřelili do týla, a proto je pak začali střílet kus dál, u nás v zahradě.

Měli jste možnost si s vězni z gulagu o jejich osudu popovídat?

Kozáci vykládali takové věci, které byly neuvěřitelné. Jako třeba: parta běhala po lágru. Křičeli po gulagu, že nesplnili a že zaslouží trest smrti. Udávali sami sebe, žádali smrt. Já jsem nechápal proč. Říkal jsem si, to není možný. Tam byly případy, že vězeň řekl, že ani nevěděl, za co tam je, a vůbec se to nedozvěděl. Až potom, když tam přišel jeho soused, který se přiznal,

že on ho udal, ale že pak zase jeho udal někdo jiný. Já jsem si představoval, že vyhnanství nebo gulagy bylo něco podobného, jako vyhnanství za cara. Ale pak po dalším vyprávění jsem zjistil, že to byly prakticky likvidační lágry a tábory, kde rozházeli třeba celé rodiny, manželky jinam, děti jinam a ty lidi tam mřeli v hladu a v bídě. Museli si sami vykopat zemljanky a takhle se tam ubytovávat, já nevím, třeba při čtyřicetistupňovém mrazu. To my jsme si nedovedli představit. A my jsme je podezírali, že to vykládají proto, abychom jim nechali napít, abychom jim dali víno, protože oni když byli střízliví, tak o tom vůbec nechtěli vyprávět. To vždycky jenom vojna, vojna. To byla jejich odpověď.

Kdo vám konkrétně vyprávěl tyhle příběhy?

Ty příběhy nám vyprávěli kozáci, kteří byli ubytovaní u nás doma. A pak když jsme pracovali v týlové pekárně, kde jsme pomáhali mísit těsto, vyklepávat chleba, nosit chleba, takové ty pomocné práce. A tito pekaři nám to vyprávěli. Tam byl – on říkal, že je kněz a my jsme si mysleli, že je kněz, až později, když jsme se trošičku poučili rusky, tak jsme si uvědomili, že to je kníže – Sokolovsky. Byl to kapitán druhé námořní třídy a byl od jednadvacátého roku na Sibiři. Prošel spoustou gulagů a říkal, že ho zachránilo to, že uměl péct. Náčelníkovi nebo náčelníkům táborů vždycky pekl nějaké pečivo a prakticky tím se zachránil. Už mu bylo přes šedesát let, asi šedesát sedm. Hlučeje byl strašně, protože někde u něj vybuchla mina nebo něco podobného.

To bylo ještě před příchodem komunismu v roce 1948. Měl jste nějaké povědomí o tom, co komunismus znamená?

Měl, protože u nás byl takovej starej pan poštmistr. On byl demokrat a já jsem k němu chodil, bavili jsme se, on mně vysvětloval, co to ta demokracie je, a dal mi např. tři knihy. Ty knihy se jmenovaly Velká októbrová revolúcia (říjnová). To napsal Trocký. To nebylo nějaký zábavný nebo románový čtení. Bylo to psáno chronologicky, třeba: město Carycin, sedmého listopadu v sedm hodin nebo osm hodin, za městskými garážemi byla popravena rodina nějakého profesora. Nebo zase třeba Leningrad osm hodin, z mostu někdo shodil nějakého lékaře s rodinou do Něvy. A takovýhle příběhy, které se dály v určité hodiny a určité dny v některých městech. Byli tam popisovaní komisaři, kteří se toho zúčastnili a tak.

Povídal jste, že váš bratr se ztratil někde na ruské frontě a že přišlo oznámení, že zemřel. Dozvěděl jste se později, co se s ním stalo?

Můj brácha se po válce vrátil domů. Vykládal, že když ho zajali někde u Oděsy, tak šel pěšky až někam do Jekatěrinodaru. Hnali je po svejch. Když pak Svoboda začal organizovat svou armádu, tak do ní vstoupil. Moc o tom nemluvil. Až když jsme si popili, tak se rozpovídal. To bylo hrozný.

A jak to na Slovensku vypadalo po válce? Dokončil jste školu?

Po válce jsem znovu přešel na gymnázium do Levice. Měl jsem tam jeden průšvih. Jeden kamarád, jmenoval se Palán, si zlomil nohu a byl v nemocnici, a tak jsme se dohodli, že ho půjdeme navštívit. Abych nedělal ostudu, tak jsem si vzal kravatu, kamarád Stano si vzal taky kravatu, a šly s námi ještě dvě holky. Když jsme přišli do školy a přišel najednou profesor a ukázal prstem na Standu a na mě, a pak na nás uhodil, proč jsme takhle oblečení. Řekl jsem, že

jdeme za kamarádem do nemocnice, ale on nám nevěřil. Prý je 14. marca¹, a to býval štátny slovenský sviatok. Hnali nás do ředitelny, pak pozvali matku do školy. Pak mě nakonec pro „špatný prospěch“ vyhodili ze školy se zákazem dostudovat v Československu na střední škole. Musel jsem jít do těžkého průmyslu do Ostravy. Bylo to v roce 1947, a to už začínali demokráty pronásledovat. V Ostravě jsem byl zrovna při únorových událostech. Tam vyfasovali dělníci pušky a rozestavěli je kolem vrat, třeba k benzole, k takovým těm důležitým objektům.

Ale na severní Moravě jste dlouho nezůstal?

Ne, odtamtud jsem odešel, protože po Únoru utekl za hranice můj kamarád Pius Mesiár z vesnice. Nechal si u mě kufr s tím, že jede k strejdovi do Prahy, aby se tam zaměstnal. Jeho strejda byl primář. Chytli ho při přechodu hranice. Čtrnáct dní byl zavřený v Chebu. Odtamtud jsem dostal dopis, že se omlouvá, že mi neřekl, kam jde a že mě oklamal. Ale že až se vrátí, že mi všechno vysvětlí. Ale on se nevrátil. Pustili ho, tak utekl.

Pak se už mu povedlo utéct za hranice?

Povedlo. Asi za měsíc přišli ke mně estébáci na ubytovnu. Ptali se na něj. Já říkám, že je v Praze a že si nechal u mě kufr. Ten kufr jsem vyndal, byl neotevřený. Oni to otevřeli, prohrabali, vzali to s sebou a mě taky na estébárnu v Ostravě. Pustili mě. Musel jsem ale podepsat, že nebudu nikde vykládat, co se tam dělo a na co se mě vyptávali. Ale už jsem viděl za sebou někoho takového pořád nenápadného, až byl nápadný. Tak jsem odjel domů na Slovensko a náhodou byl doma bratr. Ten pracoval v Jáchymově. Tam už začali dělat v pětáctýřicátém nebo šestačtyřicátém zajatci. A oni tyhle svobodovce zverbovali, aby je šli hlídat. Tak brácha taky šel hlídat. Říká mi: „Hele, pojď do Jáchymova. Tam jsou Rusáci, tam si tě nikdo nevšimne.“ Tak jsem přijel. Na podzim nebo koncem léta v roce 1945 přijelo do Jáchymova šedesát ruských vojáků s jedním důstojníkem a obsadili šachtu. Byly tři šachty: Svornost, Rovnost, Bratrství. Ti tady zůstali a nikoho už na šachtu nepustili mimo lidi, co dělali na šachtě. Pak asi někdy v říjnu se udělala dohoda o tom, že Sověti by chtěli dolovat. Tak já jsem tedy přijel do Jáchymova, kde mě skutečně zaměstnala nějaká inženýrka Pusíková v laboratoři číslo jedna. Pracoval jsem na silné rudě. Měřil jsem rudu, která byla na třídírně. A tak jsem tady vegetoval. Přijel jsem tam v červnu 1948.

Vy jste se tady už setkali s politickými vězni?

Ti tady ještě tolik nebyli. Ti sem přijeli až v devětačtyřicátém, když střídali německé zajatce. Já jsem byl v Horním Slavkově, kam začali taky přicházet vězni. Bylo tam mezi nimi i pár politických, ovšem oni o tom nemluvili. Některý, když jste se ho přímo zeptal, za co sedí, tak vám řekl třeba, že ho chytli čist Politiku v cizím bytě. Takhle si dělali legraci. Nechtěli o tom mluvit. Až si vás oťukali. Pak jsem se seznámil s pár klukama ze Slovenska. Tam byl nějaký Kanys. Víc jich tam bylo a ti mně vykládali, co se vlastně děje, za co seděli, a jak to vypadá. Takže trochu informací jsem měl už tenkrát.

Pracoval jste celou dobu v laboratoři?

Později jsem pracoval jako technický kontrolor. To spočívalo v tom, že když korektoři objevili rudu a objevily se aktivní vozejky, ale špatně tuto rudu vybírali, tak jsme tam měli jít a měli

---

¹ Březen – slovensky „marec“.

jsme na to dohlédnout. Já jsem na to dohlédnul docela jednoduše, řekl jsem: „Chlapi, vy jste sami proti sobě, když ty velký kameny, na kterých vidíte, že nic není, odhodíte a na ty drobnější dáte lístek A jako aktivní vůz. Když tam nic nebude, tak ho vykopí, ale když bude, tak dostanete padesát korun za kilo.“ A tak to taky dělali (smích). Pak se najednou objevil u mě ten kamarád, který emigroval. My jsme spolu rostli odmalička, hned jak jsem přišel z Ameriky, tak jsme byli furt spolu. A já mu říkám: „Co tady děláš?“ A on říká: „Tak jsem se vrátil. Kde robíš?“ Ukázal mi legitimaci, že pracuje na šachtě Ludvíka Svobody v Ostravě, ale měl tam jiné jméno. Já říkám: „Hele, hraj to na někoho jiného.“ Tak mi řekl, co tady vlastně dělá, přespál tady pak ještě asi dvakrát nebo třikrát. V Jáchymově udělali zakázané pásmo. Všichni, kdo bydleli v Jáchymově, měli v občance vyznačeno, že žije v Jáchymově. Potom toho kamaráda chytli u nás ve vsi na Slovensku. Zatkli ho, protože se tam byl podívat za matkou. Nechtěl ale zůstat u matky, a tak přespával u bývalé grófký, které zabavili majetek a nechali ji přespávat v klášteře. Představte si, že ona umřela. Svítalo se u ní a chlapi, jak šli z hospody, tak byli zvědaví, co paní grófká dělá. Házeli na ni přes gauč kamínky. Nereagovala, tak tam vlezli, ale přišel tam zrovna okrskář-policajt. Můj kamarád byl zamčený v druhé místnosti, ale nemohl utéct, protože okno bylo zamřížované. Měl u sebe dopis pro mě. Sice nezávadný, ve kterém stálo jenom to, že jede do Mariánek přes Karlovy Vary a rád by se se mnou setkal. Tak jestli bych nemohl přijít na nádraží. Celkem takový nezávadný dopis. Pak mě asi měsíc sledovali. Zatkli ho v březnu a mě za měsíc.

A jak vypadalo vaše zatčení?

Zatkli mě 25. dubna v roce 1952. Určitě mě pozorovali. Bylo zajímavé, že ze Slavkova mě nejprve přeložili na Rovnost. Dali mě tam zřejmě na pozorování, protože tam byli dva jejich spolupracovníci. 25. dubna 1952 po odpolední směně jsme vyfárali. Přišli jsme na bránu, na které nemohli najít moji legitimaci. Vrátný mi říká: „Pojďte dovnitř.“ Tak jsem šel dovnitř. Jak jsem byl uvnitř, tak zezadu mi někdo dal prsty na záda: „Jménem Československé republiky dejte ruce do pozoru, jménem Československé republiky jste zatčen!“ Pak mě vyvedli. Naproti bráně stál tatraplán, do toho mě šoupli. Před tatraplánem stáli už estébáci. Kolona se rozjela a vezli mě do Jáchymova, dolů na Lužici. To je lázeňský dům. Tam mě šoupli do sklepa na celu. Už tam byli čtyři lidi. Byl tam takový výstupek z prken, taková palanda, na tom hozená sláma a deka. Tam jsme vegetovali. Byli tam dva východní Němci z Johanngeorgenstadt a dva naši kluci. Já jsem byl pátý. Tam jsem byl jednadvacet dní. Vyfotili mě zprava, zleva, zepředu a začaly výslechy, vyšetřování. O tom mém kamarádovi věděli, to nešlo zatajit. Já říkám: „Byl tady jednou, na den horníků se přišel podívat z Ostravy. V Ostravě dělal na Ludvíkovi Svobodovi a ukazoval mi průkazku a od té doby jsem ho neviděl.“ Představte si, že to řekl i on! My jsme se vůbec neviděli. Pak mě odvezli do Klatov na vyšetřovanku, kde se nacházely vyšetřovací cely Jeřábu². To byla jáchymovská kontrarozvědka. Tam vozili všechny útekáře. Všechny, co měli pokus o útěk nebo úmysl utéct, vozili tam a vyšetřovali. Když mě zatkli, měl jsem 92 kilo. To vím, protože jsem byl týden předtím na preventivní lékařské prohlídce. Za necelé tři měsíce jsem šel k doktorovi, a to už jsem měl 61 kilo. To byla dieta!

---

² Útvar SNB Jeřáb. Viz BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, c.d., s. 63.

A jaké podmínky panovaly v Klatovech?

Na oběd nebo ráno vám dali takový krajíček chleba asi 12,5 deka a trochu černého kafe. My jsme tomu říkali nafta, taková žbrnda. Na oběd byla polívka, takový smaltovaný hrníček. Měl jsem na něm číslo 49 někdy 47. Víte, aby člověk v kriminále nezblbnul, tak se snaží myslet nějak zaměstnat. Já jsem třeba počítal suky v prknech a snažil jsem se zapamatovat, kolik má suků třetí prkno nebo páté prkno od zdi. Tak jsem počítal: bylo devatenáct a půl lžic, někdy devatenáct, někdy i dvacet lžic polívky. To byl oběd a k večeři zase ta žbrnda, ta nafta. Jen v pátek byly tři malé vařené brambůrky ve šlupce a kafe.

Jaká byla v Klatovech hygiena?

Hygiena... tam nebyl hřeben, tam jste neměl kartáček na zuby. Na smetání podlahy byl takovej hadrovej mop. Hadr asi třicetkrát třicet centimetrů na vytírání podlahy. Do toho jste se musel umýt, poutírat a teprve pak se vytírala podlaha. V Klatovech vám ráno dal k mytí vodu, co se myla i podlaha. Dal vám hadřík, kterým se vytírala podlaha a v té vodě jste se musel umýt, tím hadříkem utřít a pak vylít vodu a tím hadříkem to stírat. To byla celá hygiena, která tam byla.

Celou dobu jste byl v Klatovech?

Ne. Pak mě vezli do slovenské Nitry na konfrontaci. Tam mě vezli spoutaného v tatraplánu. V Nitře mě šoupli do tmavé cely a pak mě předvedli k referentovi. Byl to ostrý chlap. Odmítal jsem jíst, protože jsem byl v „tmavý“. Říkal jsem si: „Já jsem v tmavý, a nevím proč!“ Tak si mě nechal referent předvést a říká, proč jsem odmítl jíst? A já říkám: „Protože jsem tady, jsem v tmavý, nic se se mnou neděje.“ Poslal mě zpátky, ale už mě nedali na „tmavou“, ale dali mě vedle. Tam už byli dva další vězni. Byl tam nějaký doktor Homola a ještě jeden, účetní z družstva. Po asi pěti nedělích mě odvezli na konfrontaci s mým komplicem, který seděl v Nitře. Ovšem jeden snaživý bachař ho přivedl k nám na celu. Já jsem tam s ním seděl celou noc, takže jsme si všechno řekli.

A víte, co všechno váš kamarád dělal, pro koho pracoval?

On byl u Francouzů. Dělalí nábor mezi utečenci. Měl jít buď do legie a nebo do nějaké společnosti. Měl taky otce v Americe, ale to byl nevlastní otec a on ho do Ameriky nevezal. Myslel si, že ho vezme, nevezal. Zůstal v Německu a dělal pro Francouze. Chodil do Československa a vracel se zpátky. Na Slovensku ho nakonec chytli. Byl souzený s nějakou skupinou lidí na Slovensku, protože vytvořil asi dvě nebo tři skupiny, dohromady asi padesát lidí. Já jsem byl tady souzený úplně sám a z Nitry mě přivezli do Bratislavy. Byly tenkrát strašný hice, naložili mě do škodovky, musel jsem si tam lehnout. Naházeli na mě nějaký kožichy, které bachaři nosili v zimě. Vyndali mě pak z auta. Byl jsem zpocený, to si nedovedete představit! Vedli mě po točitých schodech nahoru, tam mě šoupli na celu. Byl jsem úplně vyčerpaný a v hlavě mně hučelo, tak jsem si lehl. Najednou bachař otevřel dvířka, kterými se dává jídlo, a říká: „Co je vám, je vám špatně?“ Já jsem neodpověděl. Otevřel dveře, přišel ke mně a říká: „Nechcete se osprchovat?“ Já říkám: „Ani ne.“ „Vážně?“ „Vážně.“ „Pojďte se vysprchovat.“ Zavázal mně oči a šli jsme. Jednou jsme šli po schodech nahoru, jednou dolů, točil se mnou.

Já jsem tomu nechtěl věřit, protože jsem měl špatné zkušenosti z Klatov. Tam se mi stalo, že přišel bachař a prý, jestli se nechci taky vykoupat. Dovedl mě do umývárny. Nechtěl jsem věřit. To byla krásná vana, čistá, teploučká. To bylo blaho. Svlékl jsem se, vlezl do vody a najednou to

se mnou začalo cvičit. Oči mně jenom třestěly. Elekrika! Já jsem z té vany doslova vypadl a on se řehtal. Koukal tím kukátkem a řehtal se: „Tak co, už jste se vykoupal?“ Ani jsem se neutíral, oblékl jsem se. Zavázal mně oči a poslal mě poslepu po chodbě. Zavolal: „Hele, posílám ti ho tam.“ Já jsem cestou do něčeho narazil a teď se ozval strašný rachot. Na něco jsem šlápl, spadl jsem přes to. Byly tam narovnaný umyvadla, lavory. Shodil jsem je na beton. V tu ránu byli u mě a odvedli pryč. Pak už jsem se nechtěl koupat.

Ale právě v Bratislavě jsem si říkal, že ten bachař vypadá dobře. Šel jsem se osprchovat. „Nastavte si vodu, jakou chcete.“ Nastavil jsem si vodu, dal mně mýdlo, kartáč a říká: „Klidně se vysprchujte, pořádně se umyjte.“ Tak jsem se umyl, otřel. Přišel jsem na celu a on říká: „Lehněte si, já mám až do večerky službu, tak můžete spát.“ Zeptal se mě, jestli mám hlad. Řekl jsem, že ano. Přinesl kafe, ale sladký kafe, takový vojenský a kus chleba. Tak jsem to snědl a v tu ránu jsem usnul. Víte, jak mi bylo?! Ráno jsem se vzbudil. Zase tam byl, nastoupil a říká mi: „Dneska jdete pryč, vezou vás do Čech.“ A jel jsem do Klatov.

Znovu jste se ocitl v Klatovech, na které jste měl takové špatné vzpomínky. Změnilo se tam něco?

Zlepšilo se tam jídlo k nepoznání. Byl oběd. Podávali tam jídlo tím způsobem, že pootevřel dveře a nohou vám přitlačili hrníček s polévkou. Koukám najednou jeden hrníček, druhý hrníček a ten chlap to odebíral. Pak taková piksla od konzervy a já říkám: „Co je?“ Polívku jsme snědli a zase tam bylo jiný jídlo, brambory s nějakou omáčkou a kousek masa, Říkám: „Prosím tě, jsem v Klatovech dobře?“ A on říká: „Jo jsi v Klatovech.“ „A tohle žrádlo?“ „Jo kamaráde, tak tohle žrádlo tady máme asi čtrnáct dní.“ A já říkám: „Jak to?“ Prý tam byl zajištěný nějaký člen vedení Mezinárodního červeného kříže, kterého si k nám pozvala naše republika jako odborníka na hadí farmy. Někákého důstojníka StB – špiona chytili ve Švýcarech. Pochopitelně ho chtěli vyměnit a tohohle odborníka zatkli, aby mohli výměnu uskutečnit. Odmítnul jim prý mluvit. Jídlo jim prý vůbec odmítal. Za dva dny přijel švýcarský konzul, který pak vyhrožoval štárou z Mezinárodního červeného kříže. Štáru neudělali, ale jídlo se zlepšilo. I v poledne bylo jídlo i k večeři, tak to bylo trochu lepší.

Zažil jsem tam ještě jednu příhodu. V cele se mnou byl Pepík Fořt. Toho jednou zavolali. Najednou slyším pod okny takový řev a křik. Za chvíličku vrátili Fořta a šoupli ho na celu, bez ručníku. Ten chlap byl bílejší jak stěna. Říkám mu: „Co je?“ Klepal se, říká: „Člověče, to je strašný. Představ si, vyvedli nás ještě s jedním na dvůr a pustili na nás psi. Ti psi ale trhali bachaře.“ Mezitím jsme zaslechli: „Vidíš, dobře ti tak, takhle jsi to neměl dělat. Proč si je dráždil v muklovském? Myslel jsi, že půjdou na uniformu, ale jdou po pachu.“ Tenhle bachař trénoval psy na mukly. Přišel, oblékl si muklovskou uniformu a ty psy týral. Dráždil je v kleci. Jak viděli, že se blížil, tak dělali „grrrr“. Myslel, že je to na tu uniformu. Psi ale poznají po zvuku a pachu. Pak je pustil a stál u těch muklů bokem. Ti psi toho bachaře strhli na zem. Potom si strhl Pepík Fořt z očí ručník. Jeden ten pes ho prý držel za nohu a ten druhý za rameno a nemohli ho od něj odtrhnout. Tak se Pepík vrátil. Takové věci se tam děly.

Mohl byste přiblížit, jak probíhalo vyšetřování?

Vyšetřování probíhalo tak: vzali vás na vyšetřování a nejdříve takové to běžné, sladárna a domlouvání, že máte rodinu, syna a že budete dlouho sedět atd. Syn se narodil v prosinci roku 1950. Pak jednou přišla jedna ženská, která přinesla jen nějaké papíry. Ta mě tak praštila, že

jsem spadl ze židle. To byla rána jako z děla. Měl jsem vyvrácené zuby, přeražené, úplně zlomené. Vyplivnul jsem zuby. To mě tak nechali. Nechtěl jsem stále vypovídat, jak oni chtěli, tak jsem si nesměl sednout. Musel jsem pořád chodit, jakmile jsem se zastavil, tak už mlátili do dveří. V noci mě pořád budili, i když jsem nebyl na vyšetřování. Třeba vás vyšetřovali tak, že jste tam seděl, třeba pět, šest se jich vystříдалo. Takhle to šlo dokola, jeden vám dal otázky a ten druhý zase jiné otázky, aby člověka zblbli. To už potom prakticky spíte a třeba mluvíte, a najednou zjistíte, že už nevíte, co jste povídal. Tak to byly dost nepříjemné věci. Jak jsem musel pořád chodit a měl jsem takové pantofle, ze kterých jsem měl oteklé nohy. Bylo to, jako kdybyste stál na jehlách. Měl jsem jakoby oteklé podrážky. Tak jsem si na to stěžoval. Vymýšleli si pořád něco. V noci kopl do dveří. Musel jste vyskočit a hlásit se každou čtvrt, půl hodinu. Neustále nad vámi svítila žárovka, leželo se v pozoru. Musel jste ležet na zádech a ruce na dece položené. Jakmile jste se otočil, už kopal do dveří. Musel jste vyskočit a hlásit se. To se stávalo, že si třeba někdo podržl žíly, tak ruce musely být venku. Muselo se ležet na znak a nad hlavou svítila žárovka, ale i tak člověk usnul únavou.

Jednou si mě pozval jeden vyšetřovatel, postavil mě ke zdi. Tenkrát existovaly jako platidlo papírové koruny, musel jsem mít ruce za zády a držet je na zdi. Mně ta koruna spadla, dostal jsem facku a nos se mně rozprskl na zeď. Různě se bavili. Posadil vás do rohu a teď vás šavlí ohrožoval. Nejhorší ale byly psychické nátlaky, víte. Když začal, že vám zavrou manželku, když nebudete mluvit, nebo že už je zavřená, že děcko někam dali. Řekl mi: „Co si myslíte, že nám můžete udělat? Z vás uděláme mrtvoly, z manželek kurvy a děti dáme do ústavu a vychováme je tak, že se vám ani na hrob nepůjdu podívat.“

Jaké doznání po vás chtěli, co konkrétně bylo jejich cílem?

Čhtěli vědět, co jsem kamarádovi prozradil. Říkám: „On po mně nechtěl nic vědět.“ Když jsem mu řekl, že ze mě nic nedostane, tak on mně řekl, že oni to znají z jiných míst. V Klatovech jsem byl asi tři neděle, čtrnáct dní. Pak mě naložili do tatraplánu a vezli mě na Pankrác. Ráno mě vzbudili, musel jsem se svléknout do naha, přejít na druhou stranu dveří, udělat úrok do zadu a opřít se o zeď. Zespoda se zaprášilo, v podpaží se zaprášilo. Foukali nám DDT. Byl to takový klystýr. To bylo smradu a štípalo to jak potvora. Přišel jsem na celu a tam už byl chlápek. Když jsem přišel, říkal: „Hele, já ti budu splachovat.“ A tak jsem se ze záchodové mísy umyl. Na Pankráci se umyly misky v záchodě a vodu jsme pili taky ze záchoda, protože tam nic jiného k pití nebylo. Tam jsem byl asi pět týdnů, nevím jak dlouho. Odvezli nás v antoně³ do Chebu. Celkem nás tam přivezli osm nebo devět.

Přiznal jste se k něčemu?

Ne. Já jsem se neměl k čemu přiznat. Probíhal soud. Samo sebou, obhájce mě obhajoval krásně. Oslovil slavný senát, státní senát a řekl, že ví, že jsem mu byl přidělen ex offo, z moci úřední, aby senát nebral jeho obhajobu jako sympatii se mnou, ale jako úřední povinnost, a aby senát byl vůči mně přísný, ale nanejvýš spravedlivý, s ohledem na můj věk. To bylo všechno. Pak ten prokurátor do mě řezal, ten ze mne dělal špatného člověka, ožralu a nezodpovědné individuum. Že jsem byl prý narušenej už v mládí, protože jsem byl vychovávaněj v klášteře.

---

³ Anton – uzavřený policejní vůz pro převoz zadržených osob.

Kdy jste byl souzen?

Byl jsem souzený v říjnu 1952. Dostal jsem 18 let takzvaného těžkého žaláře, deset let ztráty občanských práv a zabavení veškerého majetku. Rozsudek zněl tak, že státní senát zasedáním v Chebu došel k názoru, že jsem mohl z titulu své funkce prozradit nanejvýše důležité věci pro obranu vlasti, a proto se odsuzuji na osmnáct let těžkého žaláře. Navrhovali mně trest smrti. Člověk byl rád, že dostal těch osmnáct let. Nevěřil jsem ovšem, že režim vydrží čtyřicet let. Já jsem tomu dával tak nanejvýš pět, šest let.

Když vynášeli rozsudek, obžaloba byla, nevím kolik listů dlouhá. Na konci byl navržený absolutní trest. To mně přečetl tři dni před soudem předseda senátu. Pak na druhý den přišel nějaký pán. Ten říkal, že je můj obhájce ex offio. Představil se mi jako nějaký Dominik Skutecký nebo tak nějak. Ten mně řekl, abych se ke všemu přiznal, jinak že mně hrozí trest smrti, a odešel.

Kam vás pak po soudu převezli?

Byl jsem převezen na ústřední lág. To ještě bylo v Jáchymově u Bratrství. Tam nás ostříhali, převlékli, nafasovali jsme věci. Dostali jsme dvě deky, ešus, lžící a oblečení – halinu. Každého tam rozdělili, mě dali na Vršek a pak mě odvezli na Nikolaje. Z Nikolaje zase po čtyřech letech na Rovnost. Celkově jsem si odseděl 8 let, na amnestii 1960 jsem šel domů.

Jaké byly vztahy na lágru, měl jste tam nějaké známé nebo kamarády?

Kamarádi tam byli. Když jsem přišel, tak třeba ze Slavkova přišli najednou dva starší chlapi. Víím, že dělali na šachtě jedenáct, několikrát jsem jim s něčím vyhověl, protože jsem na Slavkově ještě v civilu fáral jako důlní kontrolor. Přinesli mi cukr a tabák. Ovšem pro ně za to hrozil kriminál.

Jaký to byl pocit, když jste se původně jako civilní zaměstnanec jáchymovských dolů najednou ocitnul na tomtéž místě jako muki?

Nedalo se nic dělat. Musel jsem tam být, věděl jsem prakticky, proč tam jsem. Byla to taková bezmocnost. Viděl jsem, jak se civilové, kteří mě znali, jak se ke mně hrnuli. Já jim říkám: „Hele, jdi dál, pokračuj, nevíš si mě.“ Protože jsem měl zase obavy, že mě určitě sledovali a byli by bývali další lidé nešťastní. Moje manželka bydlela v Jáchymově, ale já jsem za ní nikoho neposlal, protože bych ji jednak vystavoval nebezpečí a jednak taky toho člověka, protože ona byla pod drobnohledem určitě také. Několikrát taky přišla, když jsme jeli v ruském autobuse. Víte, co to je?

Ne. Mohl byste to upřesnit?

To muselo za sebou nastoupit třeba dvě stě padesát lidí. Vždycky podle toho, kolik šlo na směnu. Odpočetli nás na apelplacu a pak jsme se museli srazit tak, že jsme se dotýkali i bokama i tělama. Pak nás omotali ocelovým lanem, asi pět milimetrů silným. To zamkli visacím zámkem a takhle ten balík pochodoval. Tedy pochodoval, kolíbal se a šel na šachtu, protože ze šachty Eduard na Nikolaj bylo asi osm set až devět set metrů. Museli jsme jít taky po hlavní cestě, kde nebyl koridor, kde nebyly dráty, až k hlavní šachtě, tak to trvalo někdy i hodinu, než jsme se tam takhle dokolíbali.

Jaké panovaly podmínky na táboře Nikolaj, kam jste byl pak převezzen?

Tábor Nikolaj byl považován za jeden z nejhorších lágrů. Tam vládl nějaký Schamberger.⁴ Bylo tam komando, které nutilo vězně odsouzené Státním soudem – neříkalo se politické, ale říkalo se státní –, tak je nutili podepisovat socialistické závazky. Člověk se zavazoval, že splní nějaký nadprůměr, nad sto procent. Když to nepodepsal, tak ho to komando zmlátilo.

Víte, kdo tvořil toto komando?

Komando vedl nějaký Jeníček⁵. Bylo jich tam asi dvanáct, co si tak pamatuju. To byl Baxa, Kužela, Jirka, Grygar. Poslední jejich čin byl, když někdo přiletěl na barák a zařval, že bijou Honzu Mátlu a Sošenkeho. Nevím, kdo to zakřičel, ale řekli jsme, že si to nenecháme líbit. Tak jsme na ně vtrhli do vrátnice a ti z ní skákali strachy okna. Vždycky si totiž lidi zavolali na vrátnici. Tak tam dostalo to komando parádní výprask. To si je tam odnesli všechny na marodku a pak toho Jeníčka odsunuli dolů na tábor „L“.

Říká vám něco pojem „vězeňská univerzita“?

Ano. Dvě věci: oni nás totiž nejdřív školili bachaři. Tam byl třeba tzv. Hnusák. To byl osvěťák⁶. Ten noční směnu vzbudil třeba v jedenáct hodin večer na nástup na kulturák⁷. Všichni i s odpolední směnou, a pak nás hodinu školil. Vždycky říkal: „Hnusáci, je to tak?“ Ti v první řadě museli kývat hlavou. „Je to tak, hnusáci?“ Proto se mu říkalo Hnusák. Pak měl přednášku „Stalin vzkázal“. To nám celou hodinu vykládal o tom, co vzkázal Stalin. Pak tam byl také Sedmilhář, taky osvěťář. Ten zase říkal: „Co vám říkám, nejsou fakta, to se skutečně stalo.“ Teď se nikdo nesměl zasmát. Nebo nám vysvětloval, jaký je rozdíl mezi socialismem a kapitalismem. Prý abychom se dobře podívali, za jak dlouho vykopali v Sovětském svazu kanál Volha–Don. To bylo v socialistickém táboře. A abychom se podívali na kapitalisty, jak dlouho trvalo Francouzům a Angličanům, než vykopali kanál La Manche. To jste se nesměl zasmát.

Pak jim ale někdo navrhoval, že bychom si mohli dělat sezení na barákách. Když se na ně šlo šikovně, oni přikývli. Vždycky byl někdo, kdo něco vykládal. Třeba baťovci⁸ o Baťovi, o tom jeho systému a tak. Pak tam byli různí profesoři, kteří zase měli kroužky, ve kterých vykládali třeba filozofii nebo chemii, nebo podle toho, o co měl ten který zájem. Tak tomu se říkalo jáchymovská univerzita. Ona to vůbec byla dobrá škola, víte? Tam člověk poznal jednak spoustu dobrých lidí a pak, kdo chtěl, ten se dozvěděl ohromný věci.

⁴ **Ladislav Schamberger** (1923). Do služeb ministerstva vnitra vstoupil hned v červnu roku 1945. Kariéru na ministerstvu ukončil v roce 1978 jako příslušník SNB v Sokolově v hodnosti nadporučíka. V roce 1957 obdržel medaili Za službu vlasti. Je také nositelem Českého odznaku SNB. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, c.d., s. 127.

⁵ **Břetislav Jeníček** (1902–1970) byl starším tábora Nikolaj (nejvyšší funkce ve vězeňské samosprávě). Od 9. 1. 1940 členem Vlajky, za okupace členem Werkschutz ve Škodově továrně v Hradci Králové a důvěrnické sítě gestapa „Hauskapelle“ (působící v Brně a poté v Praze), 1946 odsouzen za udavačství jako aktivní spolupracovník gestapa na 20 let nepodmíněně. Spolupracovník odboru StB Jáchymov, 9. 7. 1953 žádal o amnestii, tehdy měl odpykáno 8 let a byl zařazen v Příbrami, 5. 3. 1954 mu byla amnestie udělena. Na táboře Nikolaj znepríjemňoval život především politickým vězňům organizováním různých bicích komand.

⁶ **Osvětový důstojník** – organizoval pro vězně různé politické a ideologické přednášky.

⁷ **Kulturák** – kulturní dům, respektive táborový barák, kde probíhaly ideologické přednášky a školení.

⁸ **Baťovci** byli nazýváni ti vězni, kteří prošli školami, které založil ve Zlíně podnikatel Tomáš Baťa, jeden z nejschopnějších obuvníků první republiky (1918–1938). V dějinách podnikání a managementu byli uznávaným fenoménem.

Máte z vězení nějaké zdravotní následky nebo problémy?

Nepozoruju, že bych měl nějaké následky, ale např. pořád mně ještě praskaj prsty tady na ruce. Takový drobný prasklinky. To je od toho, jak jsme přebírali smolku. Já jsem celé čtyři roky dělal na smolce, která se přebírala rukama. Žádný rukavice jsme nedostali. Dost dlouho jsem měl azoneurózu. Ještě dnes, když je trošičku chladněji, tak mně zbělají prsty.

Když bychom se podívali na váš příběh z pohledu vaší ženy, jak ta prožívala to odloučení, vy jste byl přece otec od rodiny?

Já tvrdím, že naše manželky, rodiče a rodiny na tom byli psychicky hůř než my, protože my jsme byli mezi svýma. My jsme byli všichni jednoho ražení; my jsme byli prakticky jedna krevní skupina, jak jsme říkali. Ale oni doma – vždyť lidi se od nich odvraceli, byli škodolibí, dělali jim jen naschvály. Třeba přišli k manželce v půlnoci se psy, vzbudili ji, rozházeli celý byt a řekli, že jsem utekl a že kdybych se objevil, že je povinná to hlásit, nebo že ji jinak zavrou a děcko dají někam na výchovu. A pak za čtrnáct dní přišli a řekli, že jsem byl chycen! Mamince doma řekli to samý a za čtrnáct dní jí přišel okrskář zase říct, že jsem byl postřelen, že mě chytli. Matka zrovna měla povolenku k návštěvě, tak přišla na návštěvu a já shodou okolností jsem měl takový úraz. Spadlo trochu kamení seshora a utrhlo mi to obočí. Byl jsem asi trošku bledej a matka říká: „Chlapče, proč to robíš, veď máš rodinu?“ Já jsem nevěděl co. „Veď oni ťa zabijú,“ tak zase bachař vyskočil. Já jsem říkal: „Jaký zabijú?“ Matka říká, kde že som bol postrelený? Tak jsem takhle roztrhl košili a říká: „Tak kde som bol postrelený?“ A ten bachař ukončil návštěvu, že se smí mluvit jenom o rodinných záležitostech. Já říkám, vždyť to je rodinná záležitost, když matce dáte vědět, že jsem byl postřelen, a teď ona žije s tím, že jsem skutečně byl postřelen a že utíkám! Takže je pronásledovali, kde se dalo. Nutili ženský, aby se rozvedly. Pořád chodili, šoupli ji ze zaměstnání do zaměstnání, a že když se rozvede, tak že dostane zaměstnání lepší.

Růženek J. Kycy vlastnoručně vyrobený z elektrického drátu v Jáchymově.
Archiv T. Bouška

Vy jste si tu dobu odloučení krátil výrobou takových drobných předmětů, které jste potom tajně manželce posílal, je to tak?

Posílal jsem to nejenom manželce. Dělali jsme to pro všechny kamarády. To víte, dělalo se to, protože každý chtěl něco návštěvě šoupnout. Nebo když jste měl nějakého civila, který zprostředkoval styk, tak se posílaly různé věci. Třeba na Vánoce se malovaly přáníčka, vyřezávali se trpajzlíci nebo se dělaly srdíčka, křížky a takový ty upomínky.

Jaký byl váš návrat do civilu?

Člověk byl takový strašně nejistý. To trvalo dost dlouho, než jsme se civilizovali. Já jsem udělal dobře, že jsem si udělal měsíc dovolený. Měli jsme se do týdne hlásit na pracáku. Ale já jsem odjel na Slovensko. Říkám, osm let jsem neměl dovolenou, tak proč bych si neodpočinul. Nechal jsem se pořádně

vyšetřit od doktorů a ty mě poslali zpátky. Řekli mi, abych se vrátil do toho prostředí, nebo že jinak je to špatný.

Z jakého důvodu?

Z toho ozáření. Já jsem měl asi čtrnáct tisíc bílých krvinek. Míla Adámek, to byl lékař, vězeň, který pracoval a šetřil působení radioaktivity. To byla snad naše největší kapacita v tomto oboru. Ten mně dával dva až tři roky života, když prý odejdu z toho prostředí. My jsme se potkali po devětaosmdesátém roce a říkám mu: „Miloši, hele ty neumíš počítat.“ On říká: „Jak to?“ Já jsem říkal: „Vždyť jsi mi dával dva, tři roky života!“ A on říká: „Bud' rád, že neumím počítat...“

Kam jste se vydal, když jste se vrátil z vězení? Co jste hledal za práci?

Mohl jsem jít dělat do lomu. Tam byl totiž v Levici onyxový lom a byla tam fabrika, která se jmenovala Onyx. Tam z toho točili různý těžítka, na stoly, různý šachový figurky a vytáčeli další kamenické věci. Chtěli mě tam do učňáku jako učitele – učit písmo. Protože mi doktoři řekli, že se mám alespoň načas vrátit k radioaktivitě, tak jsem se vrátil. Už mě ale nemohli použít v šachtě, protože jsem byl tak nemocný, že už jsem do šachty nesměl. Ale do toho května jsem fáral, statečně.

Jak se díváte na Chartu 77 a vůbec na disidenty a rok 1989?

Můj názor je, že oni nechtěli, aby komunismus nebyl. Oni jenom chtěli, aby komunisti plnili to, co podepsali v Helsinkách. Proč z nás neudělali disidenty? Proč nás popravovali a dělali z nás zločince? Dvě stě čtyřicet lidí popravili, kolik jich umlátili, kolik jich zahynulo v šachtách, kolik na hranicích. Kolik lidí je takzvaně nezvěstných, ale někde jsou jejich kosti? A tohle byli disidenti. Na Rovnost přivezli Goldstückera⁹, Hromádku. Ale Goldstücker na Rovnosti dostal nakládačku; toho ztřískali jako koně. Protože on prohlašoval v OSN, že u nás neexistují ostatné dráty.

Jak myslíte, že by bylo nejsnazší informovat mladou generaci o nedávné historii?

Říci jim pravdu. Je o tom třeba mluvit. Svoboda není to, že si můžu dělat, co chci. Svoboda je zodpovědnost, aby se to zase nezvrhlo. Tolerance. Já tvrdím jedno, mně je to jedno, kdo si třeba je dneska komunist, to je jeho věc. Dokud neškodíš. Nebo ať má jaké chce vyznání, to je jeho osobní záležitost, ať je v partaji, jaké chce. Já si představuji, že v té vládě nebo v parlamentu je ta opozice proto, aby se neškodilo národu. Opozice i koalice musí být zajedno, aby dělaly ve prospěch národa. Když dokázali Němci denacifikovat úřady, tak proč to nešlo tady?

Co se vám vybaví, když se řekne jméno Jáchymov?

Jáchymov. Víte, na to špatný se radši zapomíná. Nebo nezapomíná, ale přestává se tím člověk nějak zabírat. To je, jako když vám někdo něco udělá, tak mu to třeba odpustíte, ale nezapomenete. Tak je to asi s tím Jáchymovem. Když se řekne Jáchymov, tak mně se vůbec nevybaví

---

⁹ **Eduard Goldstücker** (1913–2000) byl slovenský germanista a překladatel. Po německé okupaci v roce 1939 musel opustit Československo kvůli židovskému původu. Pracoval pro československou exilovou vládu v Londýně. V roce 1948 byl jmenován československým velvyslancem v Izraeli, v roce 1951 se však stal obětí politických čistek a strávil tři a půl roku ve vězení. V roce 1955 byl rehabilitován a začal přednášet na Univerzitě Karlově v Praze. Specializoval se na studium a překlad německých židovských autorů 20. století. V 60. letech se stal poslancem Národního shromáždění. Ostře kritizoval invazi sovětských vojsk v roce 1968 a byl donucen emigrovat. Odešel do Velké Británie, kde začal vyučovat německou literaturu. V roce 1990 se vrátil do vlasti.

lágry. Když se o nich mluví, tak se mně vybaví všechno o nich, ale takhle když slyším Jáchymov tak vůbec ne.

Setkal jste se poté v civilu s někým, kdo vám ovlivnil životní osud na takovou dobu? Se svými dozorci či prokurátorem?

Potkal jsem se s nimi. Například jsem si podal žádost o rehabilitaci. V devětašedesátém. Paní prokurátorka to vzala a říkala: „To je jasný.“ Dala mi přečíst obžalobu, a jestli jsem to četl? Já říkám, že ne. „Proč jste to podepisoval.“ Já na to: „No protože mi to strčili a musel jsem to podepsat. Když ne, tak by bylo zle.“ Tak je to prý jasný a v pořádku. A to se táhlo, táhlo, až pak jsem dostal pozvánku na poslední stání. Jel jsem do Plzně na krajský soud, kde seděl soudce, který mě soudil. To byl předseda senátu, který mě měl rehabilitovat. Tak jsem si říkal, že je to hotový. Zavolal mě ke konferenčnímu stolku a on mi říkal: „Víte, co se stalo v Chile?“ Já říkám: „Vím, tam byl puč. Pinochet udělal převrat.“ A on: „No vidíte to, tak nemůžete být rehabilitován.“ Tak protože Pinochet udělal puč v Chile, tak mě nemohli rehabilitovat. Já povídám: „Co já mám co dělat s Chile?“ A on říká: „No, my jsme přece ve stejném táboře.“ Takže jsem nebyl rehabilitován.

Byl jsem rehabilitovaný až po roce 1989. Napsal jsem jim žádost a za týden už jsem měl doma vyrozumění, že jsem rehabilitován.

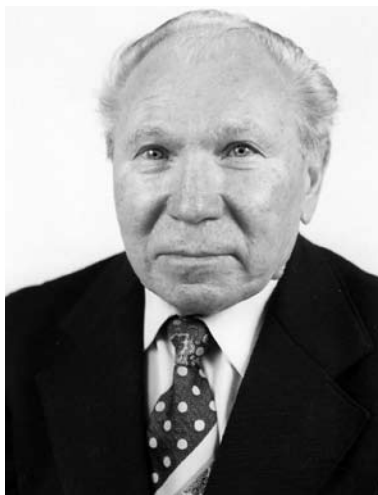
Jak myslíte, že to je s morální rehabilitací? Dostává se politickým vězňům dostatečná pozornost?

Víte, já nejsem pro to, aby se nějak glorifikovali lidi nebo se dělaly nějaký trachtace, ale myslím, že by bylo takový největší zadostiučinění, kdyby se bolševici opravdu omluvili. Když už někoho ty vězni obžalují, aby se to dotáhlo do konce. Nemusí ho odsoudit, nemusí jít sedět. To už jsou starý lidi. Ale aby se ten národ dozvěděl, že se to skutečně stalo. Vždyť já nejdu nikomu po krku, ale byly případy, co byli ve vykonstruovaných procesech lidi popravení. Ani těm pozůstalým po popravených se nedostalo zadostiučinění. Penězi jim to nikdo nenahradí. Aby si těch lidí někdo všimal, vždyť ty lidi třeba žijí v bídě. Komunisti se smějí, zvedají ruku, jestli se má někdo odškodnit nebo jestli se mu má vrátit majetek, který mu oni ukradli. Co jsou to za zákony? Taková je doba, takový je zákon, my už s tím nic neuděláme. My staří. Škoda, že nám není o dvacet miň.

Mnohokrát vám děkuji za rozhovor.

Václav Kyncl (1929)

Václav Kyncl se narodil 6. dubna 1929 v rodině krejčího. Jeho otec byl pokladníkem národních socialistů v Holicích. Už v mládí byl aktivním sokolem a všestranným sportovcem. Je pamětníkem květnového povstání v Holicích roku 1945. Po smrti prezidenta Beneše zaslal jeho bratr rodině poštou leták, obviňující z jeho smrti komunistickou stranu. Leták se dostal do nepravých rukou a kromě pana Kyncla byli zatčeni i jeho matka (2 roky), bratr (6 let) a kamarád. Václav Kyncl byl odsouzen na šest měsíců vězení (vězněn byl v Chrudimi), v den propuštění byl poslán na několik měsíců do nápravně výchovného tábora v Pardubicích a po propuštění dostal povolávací rozkaz k Pomocným technickým praporům, ve kterých byl nucen sloužit celkem 28 měsíců. Z PTP byl propuštěn v únoru 1953. Po propuštění dělal pomocného dělníka, pokrývače a dlaždiče ve Stavebním podniku. Později byl zvolen do funkce předsedy závodního výboru a dále až do předsednictva Československého odborového svazu stavebnictví. Po roce 1989 se zapojil do obnovy Sokola Holice. V současnosti je jeho starostou a členem předsednictva Sokolské župy Východočeské.

Na Letáku bylo napsáno: „Nevěřte komunistům! Doktor Beneš nezemřel normální smrtí, komunisti ho donutili ke spáchání sebevraždy.“ Tak ten Leták jsem četl, ale nepovažoval jsem to za něco vážného, co by mohlo někoho ohrozit. Tenkrát byla ale hrozná doba, to si nikdo neumí představit.

Rozhovor s Václavem Kynclem

Tazatel: Michal Louč

Rád bych se vás na začátku rozhovoru zeptal na vaši rodinu.

Tatínek byl válečný invalida a oženil se po návratu z vojny. Maminka pracovala za svobodna ve Vídni, a dokonce tam šla pro majitele zámku. Pak vám ukážu, jaké skleničky dostala od paní na památku. Byli jsme tři kluci, já byl nejmladší. Rodiče měli malé krejčovství. Táta byl hroznej poctivák. My jsme tu šli i pro okolní lidi, nejen tady v Holicích, protože tady bylo asi 17 krejčích a švadlen, ale všichni se užívali. Tatínek kupoval látky a další věci od nějakého pana Kábrta v Polici nad Metují, kam jsem už jako větší jezdil.

Oba starší bratři vystudovali obchodní akademii v Chrudimi. Já jsem tam šel udělat zkoušky, ale neudělal jsem zkoušku z němčiny. Mamince pak ředitel doporučil, když tam byli dva Kynclové, že by tam ten třetí také patřil, tak aby mě rodiče dali do nějakého německého obchodu, abych se zdokonalil v němčině. Maminka to doma říkala tátovi a on na to: „To jo, nikam nepůjde a bude krejčím.“ Stal jsem se tedy krejčím. Měli jsme malé krejčovství a neměli jsme žádný majetek, protože jsme bydleli u tatínkova bratra. On si vzal jednu paní a měli dva baráky. Nabídl tatínkovi, že v tom jednom by si to mohl pronajmout, takže jsme žili tam a krejčovali. Tatínek byl předsedou Společenstva krejčích v Holicích, pod které patřily Roveň, Moravany, Dašice, Velim, Albrechtice a Vysoké Chvojno. Když nebyl telefon a tatínek něco potřeboval, tak jsem vzal kolo a všechno jsem objížděl. Proto mám to kolo dodnes tak hrozně rád. Všechny krejčí po okolí jsem znal a i oni znali mě.

Tatínek moc nemohl, protože z války měl průstřel plic a hlavy. Jinak byl zdravěj. Smůlu měl tu, že moc kouřil. S tatínkem jsem se také poprvé trošku opil. Tatínek byl u národních socialistů a dělal pokladníka. V únoru 1947 měli ples v Holicích, bylo jich tu hodně členů. Nakoupili si lahvičky kořalky, zelenou, griotku a něco po plesu zbylo. Předseda byl zároveň starostou Sokola Holice a říkal: „Václave, vezmi to domů a v úterý uděláme schůzi u Ohralíků.“ To je taková pěkná hospůdka. „Přines to tam, zhodnotíme to a tam to dopijeme.“ Tatínek těch osm lahviček nemohl unést, tak jsem mu pomohl a musel tam zůstat. Šli jsme asi v jedenáct domů, napadl sních a jak jelo auto, tak já jsem se s tatínkem sázel, kdo půjdeme rovněji po té koleji. V životě poprvé opilej. Došli jsme domů, nejdřív dostal vynadáno tatínek, pak jsem dostal od maminky vynadáno já. Tři dny jsem se nemohl podívat na nic a od té doby jsem nemusel nic.

Pivo jsem se naučil pít až na dolech, protože když jsme fárali, tak jsme si mohli natočit do takových kulatých nádob neslazené černé kafe. Byla tam žízeň a vyprahlo. Když jsme vyfárali ven, můj mistr ještě ve fáračkách běžel do kantýny a co udržel půllitry piva, hnedka jedno za druhým vylámal. Ono nám vyprahlo. Já jsem se napil limonády a on na to: „Ježiši, ty jsi usmrkanec! Kolik ti je roků? Měj rozum.“ Tak tam jsem si dal teda jedno pivo a měl jsem toho dost.

Tatínek umřel dřív a maminka ještě po tatínkovi sama šla v podniku Textilní tvorba. Pak omarodila. Zapálila si oheň na kamnech, namísto v kamnech. Odvedl jsem ji k doktorovi a dali mi ji do nemocnice na neurologické oddělení. Pan primář mi říkal: „Pane Kyncle, my ji musíme

poslat do Havlíčkova Brodu.“ Tam ona 26. prosince zemřela. Ale bylo to pro ni vysvobození, ona si z toho nic nepamatovala. Ono také dva roky věznění...

Táta byl tedy hrozně poctivej a když jsme šli po okolí, říkali lidé: „Pane Kyncl, podívejte se, my nemáme peníze, ale my vám dáme třeba husu.“ Nebo ve mlýně: „My vám budeme dávat mouku a šrot.“ Tím se krmily husy. Musely se udělat takové šišky a těmi se krmilo. Stalo se, že jsme byli na Vánoce bez peněz, protože lidi neměli peníze a všechno se platilo v naturáliích. Horší ale bylo, když jsme potřebovali koupit třeba cukr. Muselo se do krámu a byly potřeba peníze. Táta ale byl takovej, že tomu obchodníkovi Kábrtovi se muselo zaplatit nejdřív a až potom byla rodina. Ten mu nezůstal korunu dlužen.

Pochopil jsem to tak, že je lepší, když je člověk poctivej. V řeznictví tu byl i takovej pantáta, že dával na dluh. Někteří pak zapomněli zaplatit, zůstalo mu u nich dost peněz, protože neměl stvrzenku a umřel.

Jak si pamatujete na druhou světovou válku v Holicích?

Když přijeli Němci, viděl jsem tátu poprvé brečet. Bydleli jsme na náměstí, kam oni toho 15. března 1939 přijeli. Děti je okukovali. Měli tam vojenskou kuchyni a rozdávali polévky a nějaký ten eintopf. Tatínek s maminkou se tam šli podívat a to jsem poprvé viděl tatínka brečet. Řekl: „A je po svobodě.“ Moc jsem tomu nerozuměl, protože mi bylo devět roků a ještě jsem to nechápal. Pochopil jsem později, protože tancovat jsme nemohli, nic jsme nemohli. Ale v nás ta nenávisť k Němcům byla hrozná, protože jsme byli mladý kluci, 16, 17 roků. Vždyť my jsme žádné mládí neměli. Nesmělo se hrát žádné kino, nehrálo se, protože to v sokolovně zakázali, zábavy žádné nebyly, nikde nic. Takže čím jsme se měli zabavit? Já jsem se bavil alespoň sportem, ale některý holky a kluci byli nešťastný, protože žádná zábava nebyla. Děvčata chtěla tancovat, ale kde? To se nedalo. Já se alespoň věnoval sportu, hrál jsem v létě házenou a fotbal, v zimě hokej.

Vše bylo zlé, protože brácha uměl rusky a poslouchal Moskvu. Když hlásili, kam postoupili, že už jsou u Moskvy, byli z toho táta s mámou celý nešťastní. Všichni tvrdili, že jak padne Moskva, bude konec a Němci všechno zaberou.

Nejvíc mi bylo líto, že se mnou chodil do školy nějaký Jirka Frýdů, jehož rodiče byli Židi. Bylo tu i knihkupectví, nějaký pan Neuman, a to byli také Židi. Oni je odvezli a ani jeden z nich se nevrátil. To s člověkem zaklepá.

Zažil jsem třeba bombardování. Viděli jsme, jak v Pardubicích padají bomby na Fantovku¹ a až u pracovny² to v ulici zabilo lidi. Tady v Holicích jsme to moc nepocítovali. Nejhorší to bylo, když přes Holice začali vodit zajatce. Bylo příšerné, jak to bylo nespravedlivé, protože když to byli francouzští nebo angličtí zajatci, byli krásně oblečení a obutí, zatímco ti chudáci Rusáci měli nohy omotané hadrama a skoro nic na sobě. Tenkrát přitáhli do sokolovny polní kuchyň a vařilo se jim. Němci to dovolili, tak jsem tam chodil rozdávat. Bylo to příšerný, jak byli hladoví. Tak to byly ty zážitky.

---

¹ **Fantovka** – pardubická rafinerie, v roce 1889 ji založil David Fanto (dnes PARAMO, a. s.). Za války byla třikrát bombardována a těžce poškozena. Jeden špatně mířený nálet zasáhl obytné čtvrti a došlo k nemalým ztrátám na životech.

² **Zemská donucovací pracovna** s kapacitou 400 osob byla dokončena v roce 1891. Dnes je na jejím místě pardubická věznice. Tři z původních budov pracovny dodnes slouží svému účelu.

A jak v Holicích probíhalo květnové povstání?

Květnové povstání v pětačtyřicátém roce jsem zažil.³ V tom jsem se také trošinku angažoval. Zastřelili mi spolužáka, který mi, když to tak řeknu, prakticky zemřel v náručí. Němci přijeli autama a motocyklama a začali střílet, takže před Holicema zabili asi čtyři lidi. Potom vlétli od shora na náměstí a začali střílet. Zdeněk Formánků akorát vyšel z radnice a zrovna dostal ránu. Odnesli jsme ho, jeho maminka byla v Hradci zdravotní sestrou, a vyjednávali, že ho tam zavezou s nějakým panem Horákem. Ten měl zraněnou nohu a byl potom invalida. Zdeňka do toho Hradce vezli, ale nedovezli, protože po cestě umřel. To byl jeden spolužák. Druhý spolužák zemřel u vagonů, které stály z Moravan až do Borohrádku. Potom za Holicemi k Pardubicím, říká se tomu Na Mušce, byli zastřeleni čtyři skauti.

Mých kamarádů kolem padlo dost. Když sem v neděli 6. května vtrhli Němci, pochytili nás, vyvedli ze sklepů a zavedli nás za Holice. Vybrali ty, kdo měli špinavé boty či byli zarostlí, a asi 30 jich odvezli do Vysokého Mýta. Nás ostatní zavřeli do sokolovny, kde jsme byli z neděle na pondělek zavření. Starosta Holic a nějaký pan Hendrych, který měl u nádraží továrnu, s nimi vyjednávali a bylo dohodnuto, že nikdo nebude dělat problém Němcům, aby projeli Holicema ku Praze. Byla to podmínka toho, že kdyby se něco šustlo, tak nás postřílejí. Zapálili ale radnici a vypálili asi pět domků.⁴ Bylo to příšerný. Nejhorší pohled byl, když nás vedli do sokolovny přes náměstí, přes město zpátky. Radnice hořela, támhle mrtvý, támhle ležel raněný. Bylo to hrozný.

Zemřelo tady 58 lidí, kterým se udělal společný hrob, kde jsme 9. května mrtvé pohřbívali. Němci už nám to dovolili, protože věděli, že bude konec, a už se pakovali. Přijel k nám na koni sovětský důstojník, ohlásit nám, že je konec světové války. Na jedné straně smutek, pozůstalí brečeli, a na druhé straně ohromná radost, že je konec.

Každý rok se tam dělá shromáždění. Smutné je, že dříve každý podnik musel 5. května poslat 30 lidí a i školy tam musely chodit. Letos už tam bylo lidí méně. Každý rok tam mluvím. Máme dohodu, že při půlkulatém výročí mluví starosta a v meziobdobí já. Zůstala ještě vdova po zastřeleném z povstání paní Brandová a já. Když jsem letos mluvil, kývala na mě, abych k ní šel. Poděkovala mi a říkala: „Pane Kyncl, koukám už jsme jenom dva. Nikdo jiný.“

A jak to tu bylo s kolaborací?

Za války to tady bylo poměrně klidný, protože jsme měli tady asi tři takové rodiny kolaborantů. Prakticky ale neublížili nikomu. Byly tu vagony a v nich mnoho různých věcí. Zdravotnické potřeby, asi dva nebo tři vagony cukru v pytlích a byl tam i líh. Jeden pán byl chtivej, chtěl si natočit líh, a jak s tím hnul, tak mu to vylítlo. Už nežije, ale byl slepej, protože mu to vypálilo oči. Lidé byli tak hladoví, že když si některý nesl na zádech pytel cukru, tak ten druhý, který nemohl, mu to rozřízl a té ulici se říkalo cukrová ulice. Vagony tenkrát hlídali Maďaři, jenomže když viděli, že se v lese za Holicemi začali stahovat partyzáni, tak od těch vagonů začali utíkat. Pak přijeli Němci a obsadili to.

Bydleli jsme kousek za nádražím. Přišel německý důstojník, aby mu tatínek ušil civilní šaty. Cítil, že už je konec a v uniformě by se odtud nedostal. Chodil s ním pucflek, jeho sluha a to byl Rusáček. Brácha uměl rusky, bavili se spolu a on mu říkal: „Nepřejte si, aby sem přišli Rusové. Já se domů nedostanu. I když nás Rusové zachrání, my všichni, kteří jsme se vzdali, budeme

³ Povstání vypuklo 5. května 1945 a německá armáda se z města rychle stáhla. Druhý den ho však znovu dobyla. Němečtí vojáci z Holic definitivně odešli 8. května a druhý den do města přijela Rudá armáda.

⁴ V radnici tehdy shořela část sbírek pardubické Městské obrazárny.

postřílení.“ Táta ty civilní šaty musel ušít, protože to se nedalo odříct, a když přišel 5. květen, všichni najednou zmizeli.

Byla tu německá továrna Gusmetall a tam dělali součástky pro letectvo. Bylo tam zaměstnaných dost našich lidí, ale chovali se k nim celkem dobře. U silnice na Pardubice bývala obuvnická továrna Hermann Hirsch, kterou Němci zabrali, a z Maďarska sem přivezli opravnu šatů a obuvi. Kečkemet se to jmenovalo. Dělali tam naši lidé, ale jinak tam všechno hlídali němečtí vojáci. Naši lidi jsou ale šikovný a odtamtud vynášeli různé věci, když tatínek třeba potřeboval, aby mohl sehnat nebo ušít německou uniformu pro partyzány. Partyzáni převlečení za Němce pak směrem na Chvojno a Chvojenec hodně Němců odpálili. Zabili je a sebrali jim zbraně.

Takže bylo to takové hezké, ale hrozně jsme se báli, protože člověk nemohl vědět nic. A říkám kamarádi, moji spolužáci, padlo jich pět. Ještě Jarda Nováků, říkalo se mu Lišák. Skauti měli vždycky nějakou přezdívkou. Nikomu nechtěl ublížit, jenom se šel podívat, a Němci ho zblikli. Oni jak toho 6. května viděli někoho na ulici, tak po každém stříleli.

Pamatujete si na své zatčení?

Bylo to všechno dobré, přišel osmačtyřicátý rok a všechno se pokazilo. Měli jsme malé krejčovství. Zaměstnávali jsme dělníka, učednici a ještě učedníka. Byl to můj kamarád a spolužák. Jeden bratr už byl ženatý v Liberci a druhý v Jablonci. Ten z Jablonce psal mamince dopis, ke kterému přiložil leták. Prý že: „Takovej leták o Benešově smrti koluje na Jablonecku.“ Maminka to myslela celkem dobře. Tatínek neměl čas, takže si to přečetla a nechala dopis i s letákem ležet na stolku. Ta holčina, učednice, ho vzala domů a její tatínek byl hroznej komunista – dělal tu na cihelně. Smůla ještě byla, že jeho syn se mnou chodil do jedné třídy, byl to můj spolužák.

Druhý den byl pohřeb Beneše. S Bóžou Kamenickým, také se u nás učil, jsme jeli Benešovi na pohřeb. Nejdřív byl vystavený na Václaváku v Národním muzeu. Pak šel průvod po Václavském náměstí dolů na nábřeží. My jsme běželi rychleji a čekali jsme na nábřeží, až půjde okolo. Pak šel pohřební průvod a hudba. Tenkrát ho ještě všichni uznávali jako bývalého prezidenta, takže s plnou poctou. Bylo to krásný a já jsem byl na to zvědavý, jak bude vypadat takový státní pohřeb. Šel pomalu, takže ono se to protáhlo a lidí tam bylo moře. Tam byla strašná síla lidí. Všude, na Václaváku, to bylo plný lidí. Všichni smutný, všichni plakali, protože on přece jen byl tenkrát pro tu dobu člověk, který opravdu všechno obětoval pro republiku. No a nic jiného se kolem toho nedělo, sebrali jsme se a jeli večer domů. Takže jsme s Bóžou byli spokojený.

Domů jsme přijeli až ráno osmého. Otvíral mi tatínek a já jsem povídal: „Copak, maminka nevstala?“ „Maminku zavřeli, Jirka je zavřenej“ – to byl brácha z toho Jablonce – „a pro tebe a pro Bóžu přijdou dneska ráno.“ Skončili jsme v base v Chrudimi, pak jsem ještě byl v Pardubicích v pracovně. Brácha dostal 6 let, maminka 2 roky a já dostal jako mladistvý půl roku. Nebylo mi ještě ani 19 let. A ztratil jsem také občanská práva. V Chrudimi jsem si odsloužil pět měsíců i s Bóžou, kterého zavřeli se mnou. Místo propuštění jsem pak byl poslán na dva roky do nápravně výchovného tábora v Pardubicích.⁵ Dva roky jsme tam ale nebyli, protože tatínkovi poradili, aby napsal žádost na krajský národní výbor do Hradce Králové. Domů jsem přišel 9. září 1949.

⁵ **Tábory nucených prací (TNP)** byly zřízeny na základě zákona č. 247/1948 Sb. a provozovány v letech 1948–1954. Staly se zdrojem levné pracovní síly pro podniky. Zákon umožňoval mimosoudní postih politických odpůrců a třídních nepřátel bez potřeby prokázat jim trestný čin. O zařazování do táborů rozhodovaly tříčlenné komise jmenované krajskými národními výbory. Zařazování do táborů byli též odsouzení dle zákona na ochranu lidově demokratické republiky a zákona proti černému obchodu. Délka pobytu byla šest měsíců až dva roky. Více viz HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 313–319.

Nechtěl jsem nikam chodit, protože jsem si říkal, jak na mě bude každý koukat. No, ale překonalo se to a zajímavé je, že to všechno záleželo na lidech. Bohužel i ze Sokola jsem se dozvěděl, že nás udali. Teď jsem našel v sokolovně, když jsme ji dostali zpátky, zápisovou knihu, kde se navrhuje, aby Kyncl a Kamenický byli vyloučeni z řad Sokola, že to jsou zrádci a já nevím co všechno.

A ten leták o smrti Beneše jste sám viděl?

Viděl jsem ho. Přišel dopis od bratra, tatínek neměl čas to číst, tak jsem si to taky přečetl. On byl v Jablonci nad Nisou. Byl to hrozně vzdělaný člověk. Psal, jak se mají a mimo jiné, že tam kolují takové letáky. V tom letáku bylo napsáno, že komunisti Beneše donutili k sebevraždě. A právě ta holčina ho sebrala a tím to začalo všecko.

Přišel vám ten leták v té době jako něco nebezpečného?

Ale vůbec ne. Leták, ona to byla asi takhle půlka, když to přehnu (ohýbá list papíru na formát A5 – pozn. M. L.), a tam bylo napsáno: „Nevěřte komunistům! Doktor Beneš nezemřel normální smrtí, komunisti ho donutili ke spáchání sebevraždy.“ Tak ten leták jsem četl, ale nepovažoval jsem to za něco vážného, co by mohlo někoho ohrozit. Tenkrát byla ale hrozná doba, to si nikdo neumí představit. Záleželo to všechno na lidech. Možná jsem to říkal, že když jsem přišel z dolů, byl jsem najednou spolehlivej a čistej, protože jim neměl kdo cvičit děti. Vyměnil se starosta a už to stačilo. Byl jinej, znal mě z jiného pohledu, a hlavně věděl, jaký jsem byl blázen do sportu.

Jak dlouho trvalo, než vás odsoudili?

Asi tři neděle nebo měsíc, čtyři neděle tak. To bych se musel podívat. To šlo velmi rychle, to se žádný dlouhý vyšetřování nedělalo. Já jsem také nic nezapíral, nebylo co zapírat, vždyť my jsme vlastně nic neprovedli.

Jak si vysvětlujete, že se do toho procesu nedostal váš otec?

Jak si to vysvětlují? Ta holčina řekla, že ten dopis přišel a že ho paní Kynclová odložila. Protože maminka byla úžasná ženská a tatínek o tom nic nevěděl. Bráchu sebrali v Jablonci a až potom ho přivezli do Chrudimi k vyšetřování. Mě a Bóžu Kamenickýho sebrali ráno po pohřbu, ale byli tady zase slušný esenbáci. Žádný pouta nebo náramky, nic. Ani nešel vedle nás. Říkal: „Kluci, běžte.“

Všichni věděli, že je to nesmysl, ale bohužel stačil jeden člověk. Tady byla továrna na výrobu obráběcích strojů TOS Holice a tam bylo dost takových komunistů, kteří si to vynutili: „Ne, musí být potrestanej!“ Všechno záleželo na lidech, bože, ale to je asi ve všem.

Jaké podmínky byly ve věznění?

Poznal jsem spoustu lidí, poznal jsem charakter lidí, protože když jsem byl třeba zavřený v Chrudimi, byli tam různí bachaři. Byl tam nějaký Havránek, chlap jak hora, a když jsem od něj dostal facku, tak mi hlava lítala. Ale měli jsme tam malinkého bachaře, nějaký Pochobradský a ten zas pro rodinu sháněl, aby bylo máslo, aby bylo tohle, aby měl mouku... Vždycky přišel a ptal se: „Tak jak, šel bys se mnou v sobotu?“ V roce 1948 byly ještě soukromé statky. V Kočí, v Topole, na statek. On si nesl domů husu a já jsem se dobře najedl.

Nosil jsem třeba v Kočí do prvního poschodí na sýpku šedesátikilové pytle. Byla to dřina, ale zvládnul jsem to. Chodil jsem také šlapat zelí k panu Kabeláčovi do Chrudimi, kde se zelí nakládalo. Byly tam ohromné kádě, my jsme si tam vytáhli provazem nakrouhané zelí v takových kisdách a on ten Kabeláč byl tak hrozně hladovej, že nás za celý den nepustil ani vyčůrat. Já to tak mám ještě dodneška, já nemusím půl dne třeba nic, ale jsou lidé nešťastní s prostatou, já to nepoznal. Tak kluci čůrali do zelí. Ono to vykysne. Jednou jsem to říkal před babičkou a ona se tady pozvracela. Říkala: „Už nebudeme kupovat zelí.“

Jaký byl rozdíl mezi chrudimskou věznicí a táborem nucených prací v Pardubicích?

Do věznice jsem byl poslán rozsudkem krajského soudu a žili jsme v domnění, že tímhle rozsudkem to pro nás skončilo a půjdeme domů. Jenomže když jsme měli být propuštěni, tak v ten den nám soudce, který nás měl propustit, přečetl, že krajský národní výbor rozhodl, že nás pošle na převychování. To bylo v polovině roku 1949.

Na místě dnešní věznice bývala pracovna, kde pak byly zavřené hlavně prostitutky. Dříve to ale bývala pracovna, kde bývali hlavně mužský a museli chodit na práci, kterou nechtěl nikdo dělat. Ta věznice měla i svoje pole, takže lidi tam chodili dělat na pole. Tam už to ale bylo oproti věznici krásný, tam už jsem měl pré. Hráli jsme fotbal a všechno. Nebylo to tak přísné, na pokoji nás bylo 10. Pak tam byly v osmačtyřicátém roce zavřené prostitutky, protože tenkrát se prostituce měla zkrátka zlikvidovat. Zavřeli je a v Pardubicích chodily dělat. Byla tam také jedna výhoda, že bachaři nás už znali, protože jeden byl z Holic a druhý z Ostřetína. Tím už to bylo takové přijatelnější.

Jaký tam byl režim?

Režim byl podobný vězeňskému, ale ve věznici jsme nesměli ani na chodbu. Zavřeli celu, která byla maximálně pro čtyři lidi. V Pardubicích už bylo třeba pro 10, takže už to bylo takové volnější. Bachaři byli také všelijací, ale většina z nich byla slušná a k nám se chovali moc dobře. Jednak z toho důvodu, že tam byli známí, kteří věděli, co jsme já a moje rodina zač, ale ze strachu museli být také ticho. Že jsme nechtěli rozvrátit republiku, ale to byla tenkrát taková doba. To se dá těžko pochopit.

Převýchova probíhala formou práce. Já jsem tam dělal v krejčovské dílně. Když ale bylo potřeba a přišel tam nějaký známý bachařů či velitele, vybral si lidi, které poslal na práci s ním nebo k němu. Jeden si ve Stěblové stavěl rodinný domek a já tam jezdil dělat. Vždycky si mě ráno vyzvedl, večer mi dal peníze na vlak a zpátky jsem jel vlakem sám. Tam to bylo volnější.

Kdy vás propustili?

Nebyl jsem tam celé dva roky, protože tatínek napsal žádost, které bylo vyhověno. Domů jsem šel prakticky 1. září 1949. Od mého zatčení uběhl necelý rok, 11 měsíců a nějaké drobné. On tam asi nikdy ty dva roky nebyl.

Brácha ale byl 5 roků na Borech⁶, takže tomu slevili jenom rok. Dělal v Jáchymově, nebo přesněji ve Stříbře v dolech, kde mu to utrhl tři prsty. Potom ho pustili domů. A taky byl veden jako politicky nespolehlivý, ale pak z něj byl obchodně-ekonomický náměstek Řempe Pardubice. To

---

⁶ Věznice Plzeň-Bory.

byly doby, že to člověk ani nechápal. Na jednu stranu jsem byl špatnej, a na druhou stranu jsem byl najednou dobrej.

Co se dělo dále?

Koncem září 1949 jsem šel k odvodům a byl tam takový komunista, říkali jsme mu Zabiják, protože tu byla věznice a on tam tloukl vězně. Když jsem byl u komise, on říkal: „Tohle je šikovnej kluk, sokol, měli byste ho poslat do vojenský školy, protože z něj bude výbornej důstojník.“ Povolávací rozkaz jsem ale dostal do Litvínova, ne do školy, ale do dolů. Prvního října jsem narukoval a druhého října už jsem fáral do dolu.

Oni vás poslali hned do těžkých PTP??

Nejdřív jsem narukoval do Litvínova, kde se dobývalo hnědé uhlí. Nedělal jsem tam ale ve stěně. Uhlí se dopravovalo vozičkama, které se zavěšovaly na lano, a potom se to táhlo až do výsypky. A tu výsypku jsem obsluhoval.

V Litvínově jsme byli do Velikonoc. Na příští rok o Velikonocích jsme se stěhovali do Karviné. Měl jsem to štěstí, že jsem byl z krejčovské rodiny. Byl jsem člověk, který také rád recitoval, protože v Holicích jsem se trochu angažoval. Přišel jsem na nápad, že bychom mohli udělat pěvecký a recitační kroužek. S klukama jsme získali ještě asi čtyři děvčata z Litvínova a připravili jsme pro důstojníky a jejich rodinné příslušníky mikulášský večer v Mostě. Recitovali jsme a zpívali. Já jsem sice moc zpívat neuměl, ale zase jsem uměl dělat srandičky. Když jsme třeba nacvičili Werichovu písničku „Holduj tanci, pohybu“, i když už se taky nesměla, a já jsem tam předváděl cvičení.

Ráno si mě zavolal pan velitel. Říkal jsem si, že to je průser. Přišel jsem k němu, ohlásil se a on říkal: „Jak to, vojíne Kyncle, že jste neřekl, že jste krejčí?“

Já jsem odpověděl: „Soudruhu veliteli, mě se nikdo neptal a na vojně, když se vás nikdo neptá, tak...“

„No, to jste měl nahlásit! A vy máte doma krejčovství?“

Já na to: „Měli jsme.“

„No a už nemáte?“

Já jsem povídal: „Tatínek ještě má.“

„A kdybych něco potřeboval? Pro manželku něco, dalo by se to sehnat, nebo jakpak?“

Řekl jsem popravdě: „Já nevím, já jsem od října na vojně a máte prosinec.“

„Kolik dní potřebujete domů?“

Jsem podíval: „No tak, dva, jeden den tam...“

„Máte tři dni volna.“

Dal mi tři dny, zavolal jsem domů, co bych potřeboval přivést, a s mým děvčetem z Litvínova jsem jel do Prahy, kde jsme byli tři dny u tety. Za tři dny jsem se vrátil a přinesl jsem mu to. Začal mi tykat, mně to nevadilo: „Tak víš co? Nebudeš fárat, vrať fáračky a půjdeš do krejčovský dílny. Ušil bys pro dceru kalhoty dámský, uměl bys to?“

---

⁷ **Pomocné technické prapory (PTP)** československé armády byly zřízeny v roce 1950 pro tzv. politicky nespolehlivé osoby podléhající tehdejšímu brannému zákonu. Lidé v PTP pracovali v dolech, na vojenských i obytných stavbách či v zemědělství. Od posledních měsíců roku 1953 do konce května 1954 byly postupně rušeny. Dle Jiřího Bílka jimi prošlo asi 60 000 osob. Okolo 25 000 do nich bylo zařazeno z politických důvodů. Viz BÍLEK, Jiří. *Pétěpáci aneb Černí baroni úplně jinak*. Plzeň: NAVA, 1996.

Odpověděl jsem: „Měli jsme krejčovství pánský a dámský, tak to jsem také musel umět.“

Tím to všechno začalo, protože ten potřeboval tohle, ten zas pro tetičku, pro babičku... Pak už jsem měl tu vojnu lepší, bylo to už volnější. Vše se zlepšilo. Když jsme se stěhovali do Karviné, vybral mě, abych velel četě, která v Karviné připraví ubytování. Udělala se tam velká dílna pro celou Ostravsko-Karvinskou oblast. Pro všechny posádky až po Frýdek-Místek. Osm krejčích a sedm ševců. Velitel mě jmenoval vedoucím dílny. Pak jsme se přestěhovali do Orlové a tam jsem byl zas vedoucím dílen.

Dílna, kterou jste vedl, byla jen pro velitele?

Opravovali jsme vojenské věci nebo když si někdo něco roztrhal a tak. Když přivezli z prádelny, tak jsme vyžehlili košile. Pak jsme opravovali pro Ostravsko-Karvinský revír, to byl ohromný revír, velikánský od Frýdku-Místku. Opravovali jsme i fárové věci, kalhoty a bundy. Zas jsme ale měli k dispozici sprchy a všechno. Tam jsme měli výhodu, v Litvínově jsme bydleli v dřevěných barákách v bývalém koncentráku, ale tady v Karviné byly krásné zděné budovy. Nemuseli jsme ani uklízet, protože tam byly uklízečky.

Dostávali jsme už i plat, ale jednu třetinu jsme museli odvádět na ubytování a pořádek, jednu třetinu na stravu a jednu třetinu nám dávali na knížku. Mně se vedlo, já jsem měl peněz dost. Kluci potřebovali vyžehlit, upravit, zkrátit... My jsme byli lordi. Taky jsme se v sobotu sebrali a do Ostravy se z Karviné nechali zavézt taxíkem. Také byla výhoda, že jsem tam hrál fotbal a hokej a tím pádem jsem si to všechno vylepšil. Tam už jsem byl pán.

A baráky, ve kterých jste bydleli, byly k dispozici pro všechny z útvaru?

Byly to tříposchodové bytovky. V nich jsme spali a v druhém baráku byly dílny a sklady. Tam jsem úřadoval já, měli jsme tam krejčovskou a ševcovskou dílnu. Sklad. Když potřebovali, tak se taky dělaly čachry machry. Já jsem si v Karviné za celou vojnu nebral košile, protože když jsem měl košile špinavou, šel jsem do skladu a vzal si novou.

A co se dělo dále?

Přišel rozkaz, že máme podepsat na závazek tři roky na doly. My jsme to ale, celá krejčovská i ševcovská dílna, odřekli, a šli jsme proto fátat.

Byl jsem také na Orlová-Lazy a tam byl velitelem roty nějaký nadporučík Chytka. On si potrpěl na to, aby po skončení odpolední směny v 9 hodin bylo ještě čepobití. To bylo nejdříve hlášení, přečetl se rozkaz na další den a pak jsme chodili kolem a zpívali. Jenomže jsme byli trochu trucovitý a když nám dal povel zpívat, tak jsme nezpívali. Nechal nás chodit asi třikrát až do půlnoci. Chlapi přišli a říkali: „Vašku, tohle nemůžeme takhle nechat. Víš co? My zítra až přijedeme na šachtu a sjedeme dolů, tak si sedneme a budeme spát.“

Já na to: „Ale prosím vás...“

„Neboj se, však ono se to srovná.“

No, tak taky jo. Sjeli jsme dolů, přišel štajgr, protože nešly pásy, a ptal se, proč neděláme. „Nezlobte se na nás, ale my jsme ospalý. My musíme do půlnoci zpívat a chodit po dvoře.“ Druhý den přijel ředitel dolu za velitelem útvaru. Už jsme nezpívali a nechodili, protože pro ně jsme nebyli vojáci, pro ně to byl člověk, který plnil plán těžby uhlí. A byl klid. Měl jsem život pestřej, ale nelituju toho a rád si někdy zavzpomínám.

Zažil jste také nějakou nehodu?

V PTP někdy byly těžké chvíle. Třeba když spadla stěna. Naposledy jsem dělal na dole Doubrava, což je u Ostravy. Horníci, aby měli před Vánoce víc na pití, protože oni všechno přepočítávali na chlast. Stěna měla být vysoká 160 centimetrů a asi 250 metrů dlouhá, ale my jsme ji brali jen 80 centimetrů do hloubky, aby na ušetřeném materiálu víc vydělali. Později jsme začali brát 90 centimetrů a pak metr dvacet, jenomže tu výdřevu, která byla prozatímní (než se postavily železné stojky), jsme dostávali jen na 80 centimetrů. Týden před Vánoce to spadlo. Místo 160 centimetrů výšky tam bylo mnohem méně a my jsme potmě vylézali po čtyřech. Bylo to příšerné, ale dobře to dopadlo. Pak se tam přijel podívat velitel. Ten byl zelenej a nechtěl věřit, že v takovém prostředí děláme. Byl se poprvé podívat na dolech, protože vojenský velitelé to nevěděli. Co on by tam chodil. Oni hlavně potřebovali, aby se plnil plán.

V těžkých PTP byli lidé s politickou kvalifikací „E“⁸, ale i jiní...

Já jsem měl kvalifikaci návrat nežádoucí, ale změnilo se to hodně tím, že jsem se dostal do těch dílen. Taky jsem zažil v těch dolech. Žádné radosti tam nebylo.

Jak proběhlo vaše propuštění?

V únoru roku 1953 velitel roty říkal: „Podívejte se, je vydaný rozkaz, že budete propuštěni, když do 28. února předložíte potvrzení o praxi ve stavebnictví.“ Když jsem se vrátil z basy, tak jsem už nesměl křepčovat. Mohl jsem jít do Semtína nebo do stavebnictví. Nechtěl jsem nechat doma tatínka, tak jsem šel dělat do stavebního. Byla to ještě soukromá firma z Prahy, stavěli tady dětský domov na Starých Holicích. Chodil jsem tam k zedníkům.

Řekl jsem veliteli, že bych si potvrzení sehnal, a on mi dal volno. Jel jsem domů, jenže jsem měl tu smůlu, že ředitel byl na tři dny v Praze a nikdo jiný mi potvrzení dát nemohl nebo nechtěl. „My ti to pošleme doporučeně,“ řekly dvě ženský, které tam byly, shodou náhod také solkoly. V neděli jsem přijel na útvar a v pondělí jsem se hlásil veliteli. On ale potvrzení neměl.

Já jsem povídal: „Nebyl tam ředitel, ale zítra by to mohlo přijít. Slíbily mi, že to pošlou doporučeně.“

„No, tak počkáme, ale nejdýl ve středu to tu musí být. Dýl nemůžu počkat.“

V úterý nic, ve středu pošta pro mě žádná. Zase si mě zavolal, řekl jsem, že jsem dopis nedostal a šel jsem fárat na odpolední. Když jsem v deset hodin vyfáral, čekal tam svobodník: „Vašku, běž vyklepat fáračky, jdeš domů.“

Povídal jsem: „Nekecej prosím tebe. Je to nesmysl, dopis jsem nedostal.“

Odpověděl mi: „Ve čtyři hodiny mě velitel poslal na poštu, jestli tam je na tebe doporučený dopis. Dovolil si ho otevřít a měl si tam potvrzení. Mám ti vyřídit, že máš vrátit všechno a zítra jdeš domů.“ Tak jsem se po 28 měsících dostal domů z vojny.

Na Vánoce roku 1952 jsem se chtěl ženit. Měli jsme dojednáno, že až přijdu domů, že se s manželkou vezmeme, a když nám to prodloužili, tak jsem se ženil až ve třiapadesátém roce.

---

⁸ **Politická kvalifikace „E“** byla jedním ze stupňů klasifikační škály, kterou byli tříděni branci u odvodových komisí. Byla označením politicky nespolehlivé osoby a pro odvedence znamenala zařazení do Pomocných technických praporů bez ohledu na jeho zdravotní stav (doposud jediné kritérium). Zavedena byla v roce 1951. Po dobu existence PTP mělo tuto klasifikaci přibližně 25 000 osob. Platné zákony přitom dovolovaly klasifikovat vojáky pouze na základě zdravotních kritérií, nikoliv politických, která byla nyní dokonce upřednostňována. Viz BÍLEK, Jiří. *Pětépací aneb Černí baroni úplně jinak*. Plzeň: NAVA, 1996.

Co se stalo po vašem propuštění?

Musel jsem jít do Stavebního podniku. Jezdil jsem na dopravě, pak jsem dělal pomocného dělníka u zedníků a když už to bylo třetí rok, šel jsem za ředitelem a říkal jsem: „Řediteli, buď mě pusťte, nebo mě nechte něčemu vyučit. Nebudu celý život dělat nádeníka.“ Za dva dny mi volal: „Podívej se, potřebovali bysme buď pokrývače, nebo dlaždiče. Zvaž to.“ Říkal jsem si: „Pokrývače raději ne, kdybych spadnul ze střechy, ale když budu dláždit, tak na zemi se mi snad nic nestane.“ Vyučil jsem se dlaždičem a protože v zimě se nedá dláždit, tak ještě parketářem. Tak jsem měl další řemesla a na všechno výuční papíry. Později jsem šel dělat betonáře a asi tři roky jsme dělali silážní a močůvkové jímky.

Jednou přijeli ředitel Stavebního podniku, byl to Pardubák, šéf stranické organizace a předseda ROH. Nejdřív jsem dostal vynadáno, protože jsme porušili předpisy a bylo nebezpečí, kdybych spadl. Pak povídal: „Václave, my bysme chtěli, aby si dělal předsedu závodního výboru.“

Já jsem povídal: „Řediteli, já jsem byl zavřenej.“

„Všecko vím.“

Já jsem povídal: „Nejsem ve straně.“

„Všecko je dohodnutý, okresní výbor strany s tím souhlasí.“

Odpověděl jsem: „Nikdo mě nezvolil.“

„Už tady s sebou máme stávajícího předsedu. On svolá členskou schůzi, udělají se volby a oni tě zvolí. Všecky jsou pro tebe, protože tě znají.“ Tak jsem se stal předsedou závodního výboru.

Něco jsem pro ty lidi udělal, protože jsme tam měli hrozně pitomého pamáka⁹, nějakýho Tonda Mlíkovýho. Jakmile měl někdo větší výplatu než on, hned se musely zpevňovat normy a lidi začali dávat výpověď. Povídal jsem: „Řediteli, já vám někoho doporučím. Sice to není ekonom, ale je to bezvadnej hospodář. Je to bejvalej farář pan Ferbas a on by toho pamáka mohl dělat.“ Znal jsem se s ním a jeho paní, tak jsem za ním jel a přemluvil ho. Já ho znal z doby, kdy nám v Jiskře Holice dělal hospodáře. Panečku, on s každou korunou tak šetřil, než ji vydal. Ale rozumně. Nastoupil a stal se pamákem. Tak jsem začal dělat předsedu závodního výboru.

Nejdřív jsem s ředitelem projednal, že budeme jeden den v týdnu jezdit za lidmi po stavbách, protože někteří ředitele ani neznali. On nevytáhl paty z kanceláře. Začali jsme jezdit, i když se mu to nejdříve nezdálo. Lidé ho pak ale dost chválili. Smůla byla jedna, že on byl trochu náchylný se napít, když byla možnost a bylo to zadarmo.

Co jste všechno jako předseda závodního výboru dělal?

Začal jsem pro lidi dělat zájezdy. Vymyslel jsem, že když někdo bude mít padesátiny, měl by dostat rekreaci, a když někdo půjde do důchodu, tak zahraniční rekreaci. Najednou přišel ředitel a povídal: „Václave, pozítří jedeme do Žamberka, je tam takovej aktiv ředitelů okresních stavebních podniků s předsedama závodních výborů z celého kraje. On tam každý něco řekne, jak ty podniky plněj a takový... Hele, tak tam vystup.“ Byl jsem proti, on ale řekl, že si přečte něco připravím.

Jel jsem tam, byla diskuze, chvilku jsem mlčel, ale když jsem viděl, jak se všichni trošinku vytahují, říkal jsem si: „Všichni to chválí, ale žádný neřekne, že jsou taky problémy.“ Vzal jsem si slovo. Nejdřív jsem začal mluvit o tom, že: „Máme osm brigád socialistický práce, plníme, tyto

---

⁹ Oddělení personální a mzdové.

bytovky jsme předali..." Povídám: „Ale kdyby..." A teď jsem začal kriticky: „Kdybysme měli tohle, kdyby byly tyhle podmínky a to všechno..." To byste musel vidět ten ohlas. Nejdřív všechny uši natažený, ticho jak v hrobě a potom ohromnej potlesk. Předseda Krajského odborového svazu stavebnictví přišel za ředitelem a povídal mu: „Řediteli, kdes toho chlapa sehnal?"

On mu odpověděl: „No, sehnal, to je předseda..."

„No, to já vím, ale kdes k němu přišel? Hele, my ti ho zabíráme.“

Tak hned jsem byl zvolen do krajského předsednictva odborového svazu a kde bylo potřeba něco zkritizovat (i na okresní odborové radě), vždycky oba přišli: „Heleď, ty nejsi ve straně, tobě se nic nestane. My jim to říct nemůžeme.“ Tak jsem většinou kritizoval. Ne, že bych pomlouval, ale upozorňoval jsem na ty nedostatky, který jsou.

Přišel asi za půl roku: „Hele, my tě pošleme do školy ROH do Prahy.“ Smůla byla, že jsem do té školy nastoupil v lednu 1968. Přednášeli tam, jaké to bylo špatné, a teď se vše změní a bude to lepší. Za čtvrt roku přišel třídní a povídal: „Václave, teď je příležitost, aby jsi vstoupil do strany.“ Nikam jsem vstupovat nechtěl, takže jsem za čtvrt roku skončil.

Přišel rok 1969 a opět přišli z kraje: „Václave, my tě pošleme do školy ROH. Ono by bylo potřeba, aby sis něco osvojil.“ Ptal jsem se, co tam budu dělat. Odpověděli: „Ono je tam různé zaměření, vyber si, o co by jsi měl zájem.“ Byl tam stejný třídní jako předtím a začal mluvit o tom, jak bylo všechno od ledna 1968 špatný. Říkal jsem si: „Ježišmarjá, co to je za lidi? Před rokem mluví, jak to bylo špatný předtím, teď jak to bylo špatný v šedesátým osmým roce.“

Mohli jsme si vybrat zaměření. Byl tam ekonomický směr a také pracovní právo. Říkal jsem si: „Na ekonomii nepůjdu, ale lidem spíš pomůžu, když budu vědět, co si podle pracovního práva můžu dovolit. Když budu moci oponovat řediteli a budu vědět, že tady to je černý na bílém a platí na to zákon.“ Vybral jsem si směr pracovního práva. Po půl roce opět přišel třídní učitel a říkal: „Měl bys podepsat přihlášku do strany, teď už je to lepší, teď to bude pevný..."

Odpověděl jsem: „Nezlobte se, ale já nic podepisovat nebudu.“

On na to: „Ale budeš muset skončit.“

Povídal jsem: „Tak skončím.“ takže jsem tam byl půl roku místo dvou let. Mělo to ale jednu ohromnou výhodu. Třídnímu jsem navrhnul, že když tam jsou lidé ze Slovenska a z Moravy, kteří neznají Prahu, že bych sehnal průvodce a jedno odpoledne bysme věnovali prohlídce Prahy. Chodili jsme po Praze, bezvadná paní to byla, měla ráda pivo, takže jsme vždycky skončili někde v hospůdce. Hlavně jsem se tam seznámil, z ústřední rekreační péče, s nějakou Dášou Machýtkovou a ta mně povíдалa: „Vašku, nám podniky vrací poukazy. Když budeš nějaké chtít, napiš nebo zavolej.“ Sehnal jsem za rok taky 80 poukazů včetně zahraničních. I do Jugoslávie a Itálie. Vymínil jsem si, že je budou dostávat ti, co půjdou do důchodu, nebo za nějakou zásluhu či při těch padesátinách.

V tom odborovém svazu jste pracoval jen na úrovni kraje?

Dával jsem to všechno dohromady, až za mnou přijeli z Prahy z Českého odborového svazu stavebnictví. Říkali: „My bysme tě potřebovali do předsednictva našeho svazu. Dáváme návrh, aby ses stal členem předsednictva svazu.“

Povídám: „Prosím vás, já nejsem ani..."

„Tam jsou potřeba i bezpartijní.“

Já vím, že třeba v Národní frontě také potřebovali mít i nestraníky. Tak se jim to hodilo. Já jsem povídal: „Co tam budu dělat?"

„My jsme se dozvěděli, že jsi studoval pracovní právo. Ony chodí různé stížnosti z podniků, takže bys to mohl řešit.“

Zůstal jsem nadále ve Stavebním podniku a když něco bylo, oni zavolali, ředitel mě uvolnil a oni to pak zaplatili. Podnik to nic nestálo.

Zavolali a já jsem se na 2 až 3 dny sebral a jel jsem. Například jsem byl v Ústí nad Labem. Poslali mě tam s tím, že: „Je tam nějaký problém, pracovníci si stěžují, že tam mají hrozně špatné pracovní podmínky.“ Odpoledne jsem přijel, přespal a druhý den ráno jsem sedl do električky do Průmstavu. Zeptal jsem se řidiče, jak se dostanu do Průmstavu.

On se ohlédl: „To chcete jít v těchhle botách?“

Já jsem povídal: „No a to mám jít bos?“

„Prosím vás, všichni tady mají holínky na přezouvání. Vždyť se tam nedostanete.“

Já jsem povídal: „Já se tam musím dostat.“ Přišel jsem tam vyrichovanéj, protože polní cesta by snad byla lepší. Zavola jsem si předsedu závodního výboru a ředitele. Povídal jsem: „Vážení, to vám není hanba? Řediteli, jak se sem dostáváte? Nemáte pár panelů, abyste položil cestičku? Ne pro auta, ale pro pěší?“

Za měsíc mi volali z Prahy: „Máme ti poděkovat za ty lidi, protože už tam nechodí bahnem, ale pěkně po cestičkách.“

Musela to být zajímavá zkušenost...

Pak jsme měli nějakou akci v Karlových Varech v Grandhotelu Pupp, tehdy se ještě jmenoval Moskva. Měli ráno poradu, aktiv straníků, a já jsem se šel po Karlových Varech projít. Zpátky jsem přišel po obědě a chlapi z Hradce a z Pardubic se ptali, co budeme večer dělat.

Já jsem povídal: „Co budeme dělat? budeme hrát karty.“

„Neblni. Pojď s námi do baru. Tady je bar a mají tam prý skleněnej parket. To budeme vidět ženskejm pod sukni.“

Já jsem povídal: „Vy jste ale pitomý.“

Tak jsme šli a byl tam taky ministr stavebnictví, nějaký inženýr Polák. Pan ministr stavebnictví měl prachy, tenkrát v tom baru lahvička sedmičky vína stála 250 korun. Seděli jsme tam, pan ministr platil a když už se mělo končit, všichni se sebrali, nezaplatil nikdo a odešli. Pan ministr byl ožralej a měl takhle našikmo hlavu. Když byla asi hodina po půlnoci, povídám: „Soudruhu ministře, pojdte spát.“ Začal mumlat: „Co? Kam? Kde? Kde jsou? Zaplatit...“ Řekl jsem, že je to zaplacené, a odvedl ho na pokoj. Sotva jsem ho odtáhl, on byl taky trošku při těle. Druhý den si mě zavola a ptal se, kolik to stálo, a trval na tom, že zaplatí. Řekl jsem, že jsme utratili asi 350 korun. Dal mi je a řekl: „A budeš mi tykat! Všecky ty darebáci chlastali, nezaplatili a mě tam nechali ožralýho.“ No, tak jsem si tykal s panem ministrem. Tak daleko jsem to dotáhl. *(odlehčeně)*

Na podniku to dopadlo tak, že potřebovali pracovníka na tajné spisy a přišli na nápad, že bych to mohl dělat já. Podle mě to byl nesmysl, protože jsem byl zavřený. Oni ale na to: „Neboj se, všechno je prověřený. Pojedeš do Hradce, tam je to vyjednaný, oni si to tam na StB dojednají a povedeš nám tajnou spisovnu.“

Přijel jsem tam a musel jsem jít do jedné cimry. Říkal jsem si: „Ježišmarja, co tady mám čekat.“ Pořád jsem tak koukal, jestli někde není nějaký mikrofonek. Ten tam určitě měli. Za půl hodiny konečně přišel a povídal: „My jsme si vás prověřili a souhlasíme s tím, abyste tu tajnou spisovnu vedl.“

Já jsem povídal: „No, prověřili, nevím, ale já jsem byl...“

„Všechno víme, a bratr byl zavřenej, i maminka byla...“

Já jsem povídal: „Ano, byli zavřeny, ale maminka už nežije.“

„Všechno víme, je to v pořádku. My s tím souhlasíme, protože na vás bude spolehnutí.“

Tak jsem dělal tajné spisy a civilní obranu. Nakonec jsem byl v podniku takovej větší pán. Ale nepřeháněl jsem to a byla to výhoda pro podnik, protože některý ty Stavební podniky zase ledasco potřebovaly. Znal jsem se třeba s řediteli dřevařských závodů.

Ve Stavebním podniku jste pracoval až do důchodu?

Tři roky před důchodem nastal problém, že jsem si tykal s ředitelem, jedné soudružce to bylo líto, a tak jsem odešel z podniku dělat do JZD. Na Starých Holicích bylo bezvadný JZD. Měl jsem tady známého místopředsedu. Oral jsem, sel, když bylo potřeba do kravína, tak jsem šel do kravína. Mně nebyla nikdy žádná práce protivná, uměl jsem se ke všemu postavit. Takže jsem ten život měl celkem dobrý. Nemůžu si stěžovat.

Nebyl jsem u komunistů, ale dcera chtěla na zdravotní školu, prvně byly nejdříve pohovory a potom se řeklo: „Ano, můžeš přijít ke zkouškám, nebo nemůžeš.“ Jel jsem s ní, ale ona nechtěla, abych tam čekal. Z Pardubic přijela asi o půl šesté večer, urvaná, ubrečená... Ptal jsem se jí, co se stalo, a ona: „Holky ani neuměly klafnout, ani zazpívat, já všecko. A mně ředitelka řekla, abych ke zkouškám už nechodila, a těm řekla, že nemusej chodit a že jsou přijatý.“ Řekl jsem, že to je přece lumpárna. Tu ředitelku jsem znal. Dělala také do spartakiád. Jel jsem na okresní tělovýchovu za tajemníkem, nějaký Jenda Opl a tam jsem mu to říkal. On mi povídal: „Vašku, ty seš blbej,“ vzal telefon a volal té ředitelce a povídal: „Hele, mám tady Vaška Kynclovýho...“

Měl jsem druhé sluchátko. „Včera tam jeho dcera skládala zkoušky a vy jste jí řekli, že už nemusí ke zkouškám chodit.“

„Počkej, tady byly dvě Kynclovy, jak se jmenuje?“

Povídá: „Zdenka.“

„Jo, tak mu dej vědět, že nemusí nikam chodit a prvního září taky nastoupí.“

Byla to taky protekce, ale nijak jsem se jí nesnažil využít. Bylo mi holky líto. Je z ní zdravotní sestra. Také měla smůlu, protože pak tu dělala v dětském domově s dětmi do tří let a v noci dítě brečelo, vstala, nechtěla rozsvěcet, brkla, upadla a chodí o holi.

Z JZD jste tedy šel do důchodu?

Ano, ale ještě jsem dělal 10 roků ve školce. K 1. lednu jsem nastoupil důchod, ale když je člověk celý život zvyklý dělat a pohybovat se, bylo najednou těžké jen sedět. Máme malou zahrádku a byla mi trošku dlouhá chvíle. Najednou přijela místoředitelka ze školky, jejíž manžel dělal také v JZD a mě znal, a říkala: „Pane Kyncl, vy jste v důchodu? Prosím vás, my jsme tam měli topiče, a on už nám nechce topit. Nemohl byste nám topit? Jen od září do května.“ Tak jsem povídal, že si to musím rozmyslet a s manželkou jsme se o tom radili. Řekla mi: „Já vím, ono ti je to doma dlouhý. Ty potřebuješ mezi lidi. No, dělej si, co chceš.“ Nastoupil jsem do školky a protože mám vztah k dětem, tak jsem si to tam tak oblíbil, že jsem tam 10 let dělal údržbáře a topiče.

A co děláte v současnosti?

Už je to 11 roků, co si sokolovnu na Jiskře Holice vysoudila Česká obec sokolská z Prahy. Byl jsem předsedou Jiskry a oni mi volali, že sem přijedou a podívají se, co se s tím dá dělat. Šel

jsem za starostou a povídal: „Vláďo, zítra přijedou z České obce sokolské, pojd' se mnou, abych věděl, co si můžu dovolit a co ne. Sokolovna je 95 roků stará, stavěli si ji sokolové, a teď by si to nějaká Česká obec sokolská z Prahy chtěla vzít. Copak to je nějaká spravedlnost?“ I když jsem sokol a byl jsem. Přijeli a šli se podívat do sálu. Sedli jsme si tam a jeden povídal: „Podívejte se, je to tady krásný. Myslím si, že by z toho byla pěkná hospoda.“

Já povídám: „Jaká hospoda? Sokolové to stavěli, aby se tady cvičilo a cvičí se tady!“

Oni na to: „A vždyť máte halu...“

Na pozemkách jsem si zjistil, že to ještě není převedený. Šel jsem za starostou a on říkal: „Kdybyste tu měli sokolskou jednotu, dalo by se o něčem uvažovat. Já se stanu členem Sokola a ty tady ustavíš Sokol. Kdyby vás bylo 20 nebo 30, my vám z radnice pomůžeme i finančně. Sokolovnu jim nedáme.“ Dohodli jsme se.

Sokolovna byla v žalostném stavu, protože se opravila jen střecha, a jinak se na ní 80 či 85 let nic neudělalo. Je to krásná sokolovna z bílých a červených pálených cihel. Dostali jsme ji zpátky a já si říkal: „Krucí, nežli skončím, kdyby se mi ji podařilo opravit.“ Tak tedy do Prahy na ministerstvo kultury, na kraj, na památky, až jsem sehnal skoro 5 milionů korun. Sokolovna je opravená a je jako nová. Byl tam i byt správce. Všem se teď líbí, v jakém stavu je sokolovna. Udělal jsem tam pamětní síň, kam jsem sehnal kroj zakladatele holičského Sokola, dětské a i dospělé kroje. Dále různé památky na Sokol a na slety, protože v Holicích byly tři župní slety a na každý jsou i fotografické památky.

Stále žijete sportem?

Dneska jsem celý den chodil na stadionu, byli jsme v hale. Já to sice nepotřebuju, nezapírám, že mám slušný důchod, tady je sportovní hala a když jsem deset roků ve sportovní hale, nedělám nic, jenom ráno otevřu, přes den se tam jedu podívat a večer musím zamknout. Je to neštěstí, že ať je pěkně, nebo šeredně, ať chumelí, nebo prší, tak já po desáté hodině musím do haly zkontrolovat, protože světla nezhasnou, sprchy tečou, zapomenou je zavřít. Okna otevřený.

Ještě jezdím do Pardubic na sokolskou župu. Byl jsem tam v předsednictvu. Už jsem chtěl skončit, ale pořád jezdím do Prahy, protože ze mě udělali župního zmocněnce. S krajem prodávám, co je potřeba pro župu, až tam z Ústí nad Orlicí, Jevíčko, to vše patří pod Pardubice. Ona je výhoda, že všude mám dost známých a dnes, ať si někdo myslí, co chce, tak bez známostí je to všelijaké.

Na České obci sokolské jsem vloni ještě vyžebal 560 tisíc, to jsou peníze. Když jsme zakládali Sokol, tak jsme měli tak 200 až 300 korun v pokladně, teď jsme pod půl milionu ještě neklesli. Chodí nám tam také cvičit učiliště a to je za půl roku 40 až 50 tisíc, takže nemáme problémy.

Snažím se, aby až opravdu skončím, a že to říkám už kolik roků, tak doufám, že se někdo najde. Nejhorší je, že lidi se těžko hledají. Chápu, že ono dřív to bylo něco jiného, když člověk řekl na podniku, že někam potřebuje, a oni ho uvolnili. Dneska kdo je zaměstnan, tak v pracovní době nemůže. Jedna cvičitelka si chtěla udělat nějaký kurz, ale protože to bylo třeba na týden, volal mi ředitel a říkal: „Heleď, já s tím souhlasím, ale ať si hledá zaměstnání. Buď bude chodit dělat, anebo bude chodit sportovat.“ Tenkrát to takové nebylo, je jiná doba.

Je nějaký sport, ke kterému jsme se ještě nedostali?

Dcera někdy řekne, že jsem blázen, když tady blázním třeba s těma závodama... Já ještě jezdím na historických kolech. V roce 2008 jsem byl na mistrovství republiky třetí. Předtím ale byly vytvořeny kategorie do 40, 60, 70 a nad 70, zatímco teď je jen jedna a já závodím třeba s 25letým mladíkem. Kdepak bych mu mohl stačit, ale byl jsem třetí. Ve Velké Bíteši jsme měli mistrovství republiky a když nám předávali diplomy, tak ten, co to uváděl, se mě ptal: „Mohl bych se vás zeptat, kolik je vám vůbec roků? Vypadáte hezky mladě.“

Povídám: „Bude mi 80...“

„Ale ne.“ No tam byla spousta lidí a představte si, ono mu bude 80 a on je ještě takovej čilej. Letos před Vánoce jsem dostal hroznou chřipku, musel jsem chodit na rentgeny a na to vše. Když jsem se z toho dostal, musel jsem k doktorce, ta mě vyšetřila a dala mi zprávu, kde bylo napsáno: „Biologický stav čilý, mladistvého vzhledu.“ Tak povídám: „No nazdar!“

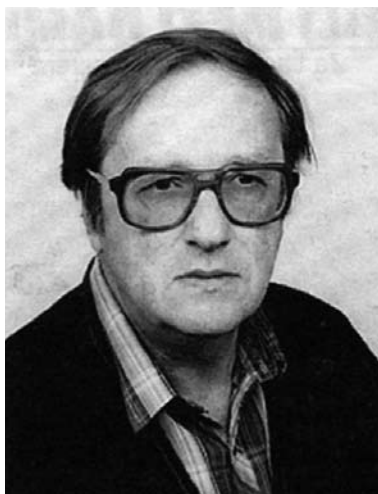
Děkuji za rozhovor.

Sokolovna v Holicích, postavená v letech 1911–1914, je dílem českého architekta Otakara Novotného (1880–1959). Mezi jeho nejznámější stavby patří rovněž funkcionalistická budova SVU Mánes v Praze.

Pavel Levý (1933–2008)

Pavel Levý se narodil 21. května 1933. Jeho otec měl v Pardubicích obchod s jízdními koly. V polovině 50. let studoval na vysoké škole chemicko-technologické a v roce 1956 se zde podílel na studentském majálesu. Ve stejném roce byl zatčen a odsouzen ke dvěma letům vězení za to, že na akademické půdě odmítl veřejně podpořit násilné potlačení povstání v Maďarsku. Byl vězněn zejména v lágru Bytíz na Příbramsku. Během krátkého zmírnění poměrů koncem 60. let mu bylo umožněno dálkově dokončit vysokou školu a byl rehabilitován. Za normalizace však byla jeho rehabilitace zrušena a musel se vrátit k dělnickým povoláním. Po roce 1989 pomáhal s rehabilitací mnoha dalším politickým vězňům.

Byl jsem obviněn, že jsem organizoval v době zvýšeného nebezpečí takzvaných maďarských událostí demonstraci za demokratizaci našeho zřízení. Smál jsem se, jak jsou ty estébáci blbí, protože jsem si říkal, že to nemůže být trestné.

Rozhovor s Pavlem Levým

Tazatel: Michal Louč

Nejprve bych se vás rád zeptal na vaši rodinu.

Od dětství jsem žil v Sakařově ulici tady v Pardubicích. Naši zde měli obchod s koly a šicími stroji u Legionářského náměstí. Patřili jsme k tomu, čemu se dnes říká střední třída. Otec se spíše živil opravováním strojů a kol. Tolik jich neprodal. Zle se nám ale nevedlo. Za války jsme měli potíže s nacisty, protože jméno Levý provokovalo některé lidi, aby nás udávali jako Židy, takže děda musel shánět rodokmeny několik kolien zpátky. Otcova bratra Němci zavřeli, protože byl pilot. Instruktor létání. Víceméně preventivně ho zavřeli. Poté ho pustili, pak opět zavřeli, ale na konci války utekl z koncentračního tábora. Po válce ale začaly problémy s komunisty. Nebylo to ale tak vyhrčené. Na studia jsem se sice nedostal, ale vyučil jsem se chemikem. Z kádrových důvodů. Pak mě pustili na průmyslovku, na vysokou školu a na té vysoké škole mě zavřeli.

Máte nějaké konkrétní vzpomínky na válku?

Ano, určitě mám. Jelikož jsem třiatřicátý ročník, tak mi na začátku války bylo šest. Když skončila, bylo mi už dvanáct. Vzpomínám například, jak náš dům přepadlo gestapo. Strýc byl svobodný a bydlel u nás stejně jako prarodiče a strýcovi rodiče, takže to přepadení můžu porovnat s přepadením Státní bezpečností. To byly stejné ksichty, stejné způsoby. Řekl bych, že se chovali alespoň navenek rezervovaněji než StB. Byli to bestie, ale dělali vše více skrytě než StB v 50. letech. Pamatuji si hlavně na konec války, protože v té době už jsem z toho měl rozum. Co si pamatuji třeba z heydrichiády. V době, kdy vyhladili Ležáky, jsem chodil do školy u kostelíčka¹ a tam bydleli lidi, žijící kousek od Zámečku², kde byli vraždění lidé z Ležák. Spolužáci to tehdy pozorovali z borového lesíka, takže jsme něco věděli, ale báli jsme se to říct. Když se to pan učitel dověděl, varoval nás, abychom nic neříkali, protože by nás to mohlo ohrozit. Už jsme z toho tenkrát měli rozum.

Pamatuji se, když se na konci války vrátil strýc z koncentráku. Utíkal z Flossenburgu³ až domů. U Plzně mu Češi dali civilní šaty, které si natáhl přes ty muklovské. Žil jeho bratr a tak ho nakonc sestřenice přivezla vlakem do Pardubic. Za války Němci zabrali strýci byt stejně jako prarodičům vejminek na zahradě našeho domu, aby v něm udělali skladiště. Německý voják, který to skladiště hlídal a spravoval, byl nějaký pán Horoba, a to byl rakouský Slovinec. Ten nemohl Hitlera také ani čouhat. Chodil k nám poslouchat Londýn. Německy. Na rozdíl od českého vysílání nebylo německé tolik rušené.

¹ Barokní kostel Bolesné Panny Marie v Pardubicích.

² **Zámeček** – místní název pro vilu, kterou si dal postavit v r. 1885 ostravský uhlobaron hrabě Larisch od tehdy proslulého českého stavitele F. Schmoranze. Vila byla obklopena rozsáhlou oborou. Za heydrichiády zde bylo popraviště gestapa. U tří dřevěných kúlů bylo nacisty v době od 3. června do 9. července 1942 popraveno zastřelením 194 osob. Dnes je zde vybudován památník.

³ **Flossenbürg** byl nacistický koncentrační tábor, založený v Bavorsku dne 2. května 1938. Nacházel se 7 kilometrů od československých hranic. První židovští a čeští vězni byli do tábora přivezeni v první polovině roku 1940. Od roku 1942 byly zřizovány pobočné tábory, sloužící válečnému hospodářství, řada z nich na českém území. Na věznicích byly také prováděny pokusy. Táborem celkem prošlo 111 400 vězňů, z nichž 73 296 zahynulo (z toho 3784 Čechů).

Stala se taková příhoda, že přivedli německého zajatce. Byl to takový mladý kluk. Maminka namazala chleba a poslala mě, abych mu ho dal. Šel jsem za ním a řekl mu: „Iváňku, neboj se. Za chvíli přijde Stalin a my toho Hitlera pověsíme.“ A on na to odpověděl: „Hitler sviňa i Stalin tože sviňa.“ Tohle vše jsem poslouchal, ale nějak jsem tomu nevěřil. Ve škole jsme si pod lavicí nechávali kolovat obrázek Stalina, a najednou říkal Ivan, že jsou oba stejní.

Strýc utekl z transportu smrti, když utíkali Němci před Američany. Domluvil se s nějakými Rusy, že v noci utečou. To se jim podařilo a když se dostali do Čech, tak strýc chtěl domů. Bylo dva týdny před koncem války a německý systém už byl rozložený. Ti Rusové mu tehdy říkali, že to je u nich hrozné, že to je jako nacistický režim. Vyměnili si adresy. Psal tedy do Ruska, ale nikdy nedostal odpověď. Zřejmě se tedy dostali jako zajatci do nějakého gulagu⁴. Přitom to ale byli moc stateční lidé.

Za války jsme tehdy chodili bruslit na slepé rameno řeky Chrudimky. Říkalo se tomu místu „maťák“⁵. Koncem války byly strašně mrazy. Chodily tam bruslit i děti z Hitlerjugend, bydlící na zámečku u Kunětické hory⁶. Chodily celou cestu od Kuňky do Pardubic pěšky. Bubnovaly, troubily, pištěly a pak zase zpět. My jsme se s nimi jako české děti rvaly a sprostě si nadávaly. Vedoucí jim měli nakázat rvát se s námi, ale neudávat. Později jsem si uvědomil, že to byly ubohé děti, které obvykle ztratily rodiče při bombardování a na frontě. Neměly nikoho, tak je tam soustředily a byly samozřejmě cepované. Křičely na nás cha cha cha cha. Parodovaly, že Staatspräsident je Hácha⁷, a mi zase na ně dělaly heil! heil! a ukazovaly na zadek a nic se nestalo.

Vzpomínám i na pana učitele Stárka z měšťanky. Ten Němce strašně provokoval. Přijel německý inspektor a on si z něj vyloženě utahoval, ale až komunisté ho zavřeli. Dostal 10 let za to, že mluvil otevřeně k dětem. Myslím, že učitelé byli vlastenci. Za komunismu už to bylo jiné. Byli rozdělení. Někteří komunisté, někteří antikomunisté. Za války krom několika udavačů táhli za jeden provaz.

V naší ulici také bydlela udavačka, kterou po válce popravili. Já to nevěděl. Když jsme chodili koledovat, dávala vždycky fenik a pozorovala, kdo ten fenik zahodil. To já jsem naštěstí neudělal.

Také si pamatuji nálety na Pardubice. Byly celkem tři. První nálet byl nad „Sakařovkou“. Tak přišel o život jeden můj spolužák. Druhé dva nálety byly na „petrolku“, dnešní Paramo⁸. To už bylo od nás dále.

---

⁴ **Gulag** – zkratka pro ruský název Hlavní správy nápravných pracovních táborů, která byla jedním z oddělení sovětské tajné policie, odpovědným za řízení systému nucených prací. Pracovní tábory vznikly v sovětském Rusku už v roce 1918 jako trestanecké kolonie. Počet vězňů v táborech dosáhl vrcholu za čistek ve 30. letech, za druhé světové války a bezprostředně po ní. Na konci Stalinovy éry počátkem 50. let existovalo asi 200 táborů nucených prací roztroušených na Sibiři, Dálném východě či Arktidě. Plnily politickou i ekonomickou roli, poskytovaly nucenou pracovní sílu pro těžební průmysl, stavbu velkých projektů, např. průplavu mezi Bílým a Baltickým mořem, které byly stavěny v nejtěžších klimatických podmínkách. Po Stalinově smrti byla správa gulagu zrušena, ale pracovní tábory existovaly v SSSR až do konce komunistického režimu.

⁵ **Matiční jezero** v Pardubicích.

⁶ **Kunětická hora** je 307 metrů vysoký vrch poblíž Pardubic, na němž stojí stejnojmenný hrad. Zámeček, o kterém hovoří pamětník, je dnešní Muzeum perníku a strašidel.

⁷ **Emil Hácha** (1872–1945). Právník, byl soukromým docentem Právnické fakulty Karlovy univerzity (od roku 1920) a prezidentem československého Nejvyššího správního soudu (1925–1938). V roce 1938 byl zvolen prezidentem Česko-Slovenska a v letech 1939–1945 byl státním prezidentem protektorátu Čechy a Morava (souhlas s okupací vyjádřil až po brutálním nátlaku Adolfa Hitlera). V prvních letech po okupaci udržoval kontakt s protinacistickým odbojem a pokoušel se o protiněmecké intervence. V době heydrichiády se Háchův odpor zlomil a stal se loutkou v rukou nacistů. Vliv na to měl jeho vážný zdravotní stav. Po válce byl zatčen a uvězněn v nemocnici pankrácké věznice, kde 27. června 1945 zemřel.

⁸ **Fantovy závody** (za války **Fantowerke AG**, dnes **Paramo**) byly významnou rafinerií. První spojenecký nálet rafinerii zcela minul a zasáhl obytné čtvrti Pardubic. Zahynulo 43 osob, pro které nacisté uspořádali na Pernštejnském náměstí tryznu, jež měla popudit obyvatelstvo proti „teroristickým spojeneckým letcům“. Druhý a třetí nálet rafinerii těžce poškodily.

Pamatujete si také konec války?

Pamatuji si osvobození. Už to o komunistech věděla polovina národa, Rusy jsme tenkrát měli rádi. Ty obyčejné. Zachránili nás od vyhlazení. My kluci si s nimi rádi hráli. Když propaganda říkala, že Rusové mají děti rádi, byla to pravda. Opravdu měli děti rádi. Učili nás jezdit na koni, jednali s námi jako s dospělými. Tehdy už jsme ale od nich poznali, co to je komunismus. Ti vojáci byli spíše kozáci než Rusové. Spíše Ukrajinci. A oni ti vojáci všichni nenáviděli politruka včetně jejich velitele, kapitána. Všichni se také každý den modlili, tak jak mohli být komunisti? Považovali to za normální, že jsou věřící.

Celkem jsme si ale oddychli, když odtáhli. Začas začali ty vojáky, kteří nás osvobodili, přesouvat do války proti Japonsku a přicházeli nesmírní primitivové. Za měsíc odcházeli osvoboditelé bez uvozovek a potom přišli osvoboditelé v uvozovkách. Kradli, znásilňovali, a proto když se odsunuli, město si jistě oddychlo.

Jak byli politicky zaměřeni vaši rodiče?

Jak říká moje žena, oni byli sociálně zaměřeni. Byli to masarykovci. Masaryk byl oficiálně nadstranický, ale neoficiálně byl sociální demokrat. Charlotta Masaryková byla funkcionářkou sociální demokracie. Po válce ale sociální demokracii nevolili, protože ta už byla prorostlá komunisty. Celé to Fierlingerovo⁹ křídlo. Proto kromě dědečka – volícího lidovce – volili národní socialisty. Táta se mu vždycky smál, protože se říkalo, že to jsou „papeženci“ a „černoprdelníci“, ale děda říkal: „No jo, to oni ‚papeženci‘ a ‚černoprdelníci‘ jsou, ale oni jsou křesťani, a proto když nám teď hrozí bolševik, je nejlepší volit křesťanskou stranu.“ Celá rodina volila národní socialisty s výjimkou dědy.

A jak vzpomínáte na období let 1945 až 1948?

Bylo to období takové polosvobody.¹⁰ I když některé věci se dnes líčí možná moc zjednodušeně. Třeba myslím, že při odsunu Němců se v pohraničí děla hrozná zvěrstva, ale ve vnitrozemí se myslím Němcům, kteří se neprojeví pronacisticky, příliš nestalo. Nejlepší kamarád mého táty se jmenoval Franta Č. a byl poloviční Němec. Jeho maminka byla Němka, která neuměla ani pořádně česky, ale všichni věděli, že Hitlera nemůže cítit. Vždycky říkala: „Já nejsem žádná Reichsněmka, já jsem česká Němka.“ Tuhle paní Č. nikdo nechtěl vyhánět. Pardubice byly maloměsto, kde se lidé navzájem znali. Panovaly maloměšťácké poměry. Němců, kteří nic neudělali, bylo pár. Ty nikdo nevyháněl. Oni tu zůstali a začas odešli většinou sami. A když si potom stěhovali v Německu, co s nima bylo, říkal jsem si: „Můžete děkovat Pánu Bohu, že jste se dostali do Bavorska. Jak byste se měli u nás a jak se máte tady.“

Je pravda, že zvěrstva se děla. Vzpomínám si, že těsně po válce 9. nebo 10. května vedly pracovní gardy skupinu zajatců. Byly to tedy rudé gardy, ale tehdy se jim jinak neřeklo. Strýc Karel, který se vrátil z koncentráku a ty koncentračnické šaty měl, začal ty fracky z gardy fackovat. Oni

⁹ Zdeněk Fierlinger (1891–1976). Přední sociálnědemokratický politik, spolupracovník prezidenta Beneše (který mu velice důvěřoval), diplomat a od poloviny třicátých let zřejmě spolupracovník sovětských tajných služeb. Byl válečným velvyslancem Československa v Moskvě. Prosazoval poválečnou spolupráci s KSČ. V letech 1945–1946 byl předsedou vlády. V letech 1945–1947 stál v čele sociálně demokratické strany. Po únorovém převratu se do vedení strany vrátil a podílel se na její likvidaci sloučením s KSČ. Až do roku 1971 pak byl členem předsednictva ÚV KSČ.

¹⁰ Například Stanislav Balík označuje ČSR v letech 1945–1948 za příklad pretotalitního a defektně totalitního režimu. Události února 1948 považuje za symbolický převrat, završující události předchozích let. BALÍK, Stanislav, et al. *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006, s. 118–119.

totiž na ně řvali: „Hände hoch!“ a těma puškama do nich šťouchali. Věděl asi, že v té uniformě si na něj nedovolí. Tak to bylo těsně po převratu a pak se nic až do roku 1948 nedělo. Zvěrstva se děla zase, až když se komunisté chopili moci.

A v čem ještě se ta nesvoboda projevovala?

Například byly zakázané jiné politické strany než ty schválené Benešem a Státní radou. Nebylo možné založit si stranu. Existovat mohli v Čechách jen komunisté, národní socialisté, sociální demokraté a lidovci. A nejsilnější strana, agrární, byla zakázaná.¹¹ Nějakou kolaborací se neprovinila, ale ačkoliv byla členem Benešovy exilové vlády v Londýně, nebyla povolena. Její organizace, „turnerská“ bychom řekli (řečeno trochu s pejorativním nádechem), Selská jízda byla zakázána. Selská jízda požádala o povolení k činnosti. Udělala sjezd v Nechanicích u Hradce Králové a policie je rozehnala.¹² To byla prostě totalita.

Kdy se toto stalo?

Bylo to během roku 1947. Rozehnali je. Na té totalitě se ale dílem podepsaly všechny strany. Třeba národní socialisté se trochu podepsali na krutém zacházení se sudetskými Němci, protože oni byli opravdu trochu nacionalističtí. U lidovců zase konzervativní křídlo vedla Helena Koželuhová¹³, neteř bratří Čapků. Vyloučili ji, protože kritizovala spolupráci s komunisty a říkala, že na ní strana doplácí. Také že doplácí.

Je to ale těžké. Třeba strýc Franta Č. říkal otci: „Komunisté tu budou vládnout tak jako tak. Bud' naši, nebo dosazení z Ruska. A pořád je lepší, když budou vládnout naši než ti ruští.“ A to je také pravda, protože ty krutosti, které se děly v Polsku a Maďarsku, se tu myslím v takové míře neděly. Řekl bych, že v těch našich komunistech nějaké zábrany byly.

Nerad bych říkal, co mám vyčtené. Co si třeba pamatuji, tak se totalita projevovala tím, že v Pardubicích sbírali emigranty z Ruska.¹⁴ Po roce 1918 dostali azyl, ale po válce zmizeli. A ti, kteří nezamizeli, například doktor Rudzinskij, zase byli spolupracovníci NKVD. Totalita se tedy projevovala i tím, že stát neochraňoval své občany.

---

¹¹ **Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu**, strana byla zkráceně označována jako agrární, byla v období druhé republiky hlavní složkou Strany národní jednoty. Agrárikům byla často vyčítána zvýšená kolaborace za druhé světové války. Někteří představitelé agrární strany se ovšem zapojili do zahraničního odboje a mezi řadovým členstvem nepanoval žádný vřelý vztah k okupační mocnosti. Po válce byli představitelé protektorátní vlády a vlády druhé republiky souzeni Národním soudem.

¹² Selská jízda byla zakázána už za okupace, její činnost však nechtělo ministerstvo vnitra povolit ani po osvobození. Jeho rozhodnutí nakonec musel zrušit soud. Selská jízda uspořádala v červenci 1947 jezdecké závody v Nechanicích. Přestože byla akce legální, byli její pořadatelé zatčeni a závody znemožněny. Nasazeny byly stovky příslušníků Státní bezpečnosti. Oslava znovuoobnovení činnosti Selské jízdy se tak změnila v demonstraci síly ministerstva vnitra řízeného komunistou Václavem Noskem. Vše vyústilo v tzv. **Nechanickou aféru**. Viz JIRÁSEK, Zdeněk. *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové: Státní okresní archiv v Hradci Králové, 1992.

¹³ **Helena Koželuhová** (1907–1967) byla politička a do roku 1946 členka Československé strany lidové. Po únoru 1948 odešla do emigrace.

¹⁴ Během osvobozování Československa a ještě po skončení válečných operací byly do SSSR odvečeny tisíce civilistů s československým občanstvím, kteří skončili v gulagu. Například Milada Polišenská uvádí 7000 osob odvečených v závěru války ze Slovenska a 500 odvečených z českých zemí (odhadem 2800 jich v gulagu zahynulo). Únosy postihly ruskou a ukrajinskou antibolševickou emigraci, na východním Slovensku byli touto formou likvidováni i lokální nekomunističtí předáci. Viz POLIŠENSKÁ, Milada. *Čechoslováci v gulagu*. Praha: Libri; Bratislava: Ústav paměti národa, 2006.

Jak tu dobu vnímala vaše rodina?

To, že mizeli Rusové, vnímali se zděšením, ale třeba omezení politických stran jim zas tak nevadilo. Oni byli sociálně orientovaní a sociální demokraté a národní socialisté činnost povolenou měli. Ovšem u národních socialistů jim vadil přepjatý nacionalismus a u sociální demokracie její spojení s komunisty. Ta infiltrace byla už zcela zjevná, ale doufali, že se to nějak vyřeší. Těsně po únoru 1948 to vypadalo, že věci se ještě mohou dostat do rovnováhy. Dokud komunisté nepřišli s jednotnou kandidátkou, lidé si říkali, že budou volby a v nich komunisté prohrají. Když potom začali řídit, padla na lidi tíseň. Vzpomínám si, že jsem šel po ulici a viděl jsem člověka s řetízkama. Vystavovali ho jako člověka, který hamounil kapitál. Byl to čalouník Kříž, kterého jsem později potkal v kriminále. To bylo v roce 1949. A když jsem přišel na Bytíz v roce 1957, tak on ještě seděl. Našli mu nějaké zatajené zásoby, ale přitom to byl jeho provozní kapitál a schoval je, protože kdyby je prodal, dostal by bezcenné papírky. Měna tehdy byla bezcenná. On neudělal nic tak špatného, než že si schoval své zásoby.

Lidé byli obviňováni, aby se zastíraly hospodářské potíže?

Ano, to byla jejich propaganda. To, že byl nedostatek zboží na trhu, bylo podle mě tím, že znehodnotili měnu. Proč by někdo prodával zboží za bezcenné papírky? Náš otec takový nebyl. On se spíše živil opravami. Sem tam prodal kolo na poukaz. Lidi třeba nemohli dojíždět do práce, tak dostali poukaz a když někdo přinesl poukaz, museli jim je prodat. Otec jezdil v neděli opravovat kola na vesnici, kde mu sedláci dali živobytí. Vajíčka, máslo a sem tam nějakou drůbež. Já jsem tehdy jezdil s ním. Za peníze se tedy nedalo mnoho koupit, ale hlad jsme neměli. Otec nás živil opravami na vesnici.

Pamatujete si politické aféry, které se staly před rokem 1948? Myslím například tzv. mosteckou a krčmářskou aféru.¹⁵

Protože si čtu historii, tak o tom něco vím, ale z vlastní zkušenosti ne. Jen jsem tehdy něco zaslechl od dospělých. Dospělí se s námi pochopitelně o politice moc nebavili. Pochopitelně měli strach, aby se něco nedostalo ven. Lidi, o kterých se dnes mluví, jsem tehdy znal. Lonek¹⁶ byl například učitelem létání. Se strýcem byli kamarádi. Utekl za války do Ruska a oni ho pak shodili jako parašutistu. Měl legendu, že byl ve Zlíně a když se mu tam nelíbilo, že se vrátil. Přitom ale byl parašutista, což ale málokdo věděl. On komunisty nesnášel, ale přesto se v roce 1940 vrátil jako agent NKVD, protože to byl boj o existenci národa. Každý spojenec byl dobrý. Potom oni Lonku sebrali, ale ani slovo z něj nevytloukli. Záhy nato sebrali strýce. Lonek byl na Pankráci přikovanej a někdy v únoru nebo březnu 1945 ho popravili. Strýci mlčení zachránilo život. Nemohli ho poslat k soudu a poslali ho v uvozovkách jen do koncentračního tábora. Kdyby Lonka

¹⁵ V roce 1947 se olomoucká KSČ angažovala v pokusu o atentát na členy československé vlády – náměstka předsedy vlády Petra Zenkla, ministra spravedlnosti Prokopa Drtinu a ministra zahraničí Jana Masaryka, což vyústilo v tzv. **krčmářskou aféru** (podle obce Krčmář na Olomoucku, kde byly vyrobeny krabičky na třaskavinu). Vyšetřování justice prokázalo objednání atentátu členy KSČ, zatímco prokomunistické bezpečnostní orgány se snažily zamést stopy. **Mostecká aféra** byla výsledkem provokace komunisty vedeného ministerstva vnitra a obranného zpravodajství vůči straně národně socialistické v severočeském Mostu. Oba případy měly soudní dohru ve zmanipulovaných procesech konaných po únorovém převratu. Více viz DVORÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. Třebíč: Akcent, 2000. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2008.

¹⁶ **Jaroslav Lonek** (1904–1945). Letec, letecký konstruktér a představitel protinacistického odboje. Byl zakládajícím členem Východočeského aeroklubu v Pardubicích a před okupací šéfkonstruktérem Zlínské letecké akciové společnosti (ZLAS). Po okupaci Československa se dostal do SSSR a v únoru 1940 se vrátil se zpravodajskými úkoly. V roce 1941 byl nacisty zatčen a 26. ledna 1945 popraven.

promluvil, tak by šel k soudu a popravili by ho. Lonka byl špionážní eso a oni doufali, že z něj ještě něco dostanou. V Pardubicích je po něm pojmenovaná ulice.

Mohl byste mi více povědět o spolkovém životě po válce. Vy jste byli organizováni v nějakých spolcích?

Rodiče byli jako vlastenci pochopitelně v Sokolu¹⁷ a já ještě ve Skautu¹⁸. To bylo asi vše.

Co pro vás skauting znamenal?

Víte, ono se to dnes trochu přehání, ale tehdy nás učili pohybovat se v přírodě a tehdy byl skauting velký krok kupředu. Lidé nebyli zvyklí jezdit do přírody. Podobné to bylo se Sokolem, ale to se jezdilo ve štrúdlu a s muzikou. Za mě už se Sokol začal více podobat Skautu, ale jen trochu starší ještě pamatovali pochody s muzikou. Nás učili pozorovat přírodu, vyznat se ve zvířatech. To bylo pěkné.

Zažil jste i poučnou likvidaci Skauta?

To jsme zažili. Nejdříve zlikvidovali Skaut. To jsem byl roce 1948 po takzvané šumavské brigádě na borůvkách. Tábořili jsme v údolí řeky Křemelné¹⁹. Dnes se tam nesmí, protože jde o přísně chráněné území. Měli jsme tábor a sbírali borůvky. Vedoucí to měli zorganizované tak, aby si každý mohl Šumavu prohlédnout a případně podle potřeby zdrhnout. Tenkrát se ještě nehledalo. Šli jsme třeba na výlet kolem Černého a Čertova jezera. Vylezli jsme na jezerní stěnu a už viděli americkou pohraniční stráž. Potkali jsme i americkou pohraniční stráž. Ze začátku to bylo ještě volné a hlídali se hlavně oficiální přechody. Utíkali skautští vedoucí, pár i působilo jako stopaři. Později jsem se s několika setkal. V hradecké pobožce KPV²⁰ dělá pan Kovařík,²¹ a to byl jeden z těch, který jako skauti pomáhali zachraňovat lidi.

Komunisté Sokol a Skaut nezničili naráz. Nejprve tam dosadili své lidi, a ti to zlikvidovali. Nakonec Skaut se rozpustil sám. Dosadili poddajné lidi, a ti se rozpustili.

Takže nejprve bylo vyměněno vedení?

Ano. Vyměnili nejdříve vedení, přičlenili Skaut k ČSM, tedy k Československému svazu mládeže.²² Když jsme tam přišli, všichni tam měli komunistické ksichty, vedli takové komunistické řeči a už jsme tam podruhé nepřišli. Už to nebyl Skaut.

---

¹⁷ Sokol – Česká obec sokolská (ČOS) je občanské sdružení, jehož téměř 190 000 členů se dobrovolně věnuje sportům, pohybovým aktivitám v oddílech sokolské všestrannosti a kulturní činnosti.

¹⁸ Skaut je mezinárodní hnutí, jehož cílem je výchova a sebevýchova lidí všech věkových kategorií. Během historie českého státu byl skauting třikrát zakázán totalitními režimy (nacisty a komunisty), neboť proti totalitě vždy aktivně vystupoval. Řada skautských činovníků padla při odbojové činnosti, byla popravena či vězněna v nacistických koncentračních táborech, řada se jich stala obětí politických procesů v padesátých letech. Skauting vždy okamžitě využil politického uvolnění (1945, 1968 a 1989) a obnovil svoji činnost.

¹⁹ Křemelná – šumavská řeka v okrese Klatovy.

²⁰ Konfederace politických vězňů České republiky je dobrovolná organizace, která sdružuje bývalé politické vězně komunistického režimu někdejšího Československa.

²¹ Viz rozhovor se Zdeňkem Kovaříkem.

²² Československý svaz mládeže (ČSM) – jednotná masová organizace mládeže v Československu řízena KSČ. Vznikl v roce 1949 sloučením existujících mládežnických organizací.

Jaké jste z toho měl pocity?

Jen jsem si řekl, že nebudu kolaborovat. To byl celý systém té české střední třídy. Nezaplést se s komunisty. Proto oni také tu střední třídu zlikvidovali a kdo neprojevil určitou houževnatost, skončil jako instalatér. Nenechali ho ani vystudovat. Kdo projevil zabejčenost, využil často situace, kdy se v polovině 60. let změnila atmosféra a nastoupili na místní úrovni takzvaní reformní komunisté. To byli často slušní lidé a s nimi jsem se potkával do roku 1970. Pak už ne. Z naší sedmičlenné skupiny vězňů jich šest vystudovalo vysokou školu. Předtím to ale nešlo a potom také ne. Bylo nutné se v určité kondici udržovat. Třeba jsem četl odborné knihy, i když jsem byl nucen dělat dělníka na stavbě. Skautské heslo „Buď připraven“ má myslím něco do sebe. Abych byl připraven, kdyby to náhodou šlo. Když mě v roce 1971 vyhodili k lopatě jako inženýra, tak jsem se léta snažil udržet si odbornou úroveň. Takto tedy likvidovali střední třídu.

Profesor Wichterle²³, jeden z našich nejvýznačnějších chemiků, říkal: „Ani nejhorší škola nedokáže zničit vyložený talent.“ Ledaskdo, ačkoliv neměl formální vzdělání, se nějak do vzdělával.

Nerad bych do toho zapojoval osobní motivy, ale „ultras“ z konfederace říkají: „My jsme nemohli studovat.“ A já říkám: „Jak to, že jste nemohli?“ I když připouštím, že někdo nevystihl příznivý okamžik, kterým byla polovina 60. let, tak mohli studovat jazyky. Soukromě. Tam mohl chodit každý. Mohli složit státní jazykové zkoušky a potom, když to prasklo, alespoň říci, jaké jazyky znají a nějak si pomoci a neskončit jako nádeníci. Myslím, že něco jiného je papír na vzdělání a něco jiného skutečné vzdělání.

Když se vrátíme ještě zpět. Pamatujete si, jak proběhl v Pardubicích rok 1948?

Myslím, že jako všude. Milice²⁴ do ulic. Vzpomínám si, že někdy 25. února vyšlo Svobodné slovo a na jeho obálce byl titulok: „Dnes vychází Svobodné slovo naposledy svobodné.“ Závodní výbory papíren totiž odmítly dodat papír, a proto ze zásob vytiskly poslední Svobodné slovo a pak už neměly z čeho tisknout. Pak už to bylo Svobodné slovo Národní fronty. Vznikly akční výbory²⁵, vyakčňovaly. Nás nemohli vyakčňovat, protože otec měl se strýcem obchod. Za nějaký čas mu zakázali létat. Pak mu zakázali přístup na letiště a on říkal: „To mám za to, co jsem prožil v koncentráku.“ Jen když vezmu, kolik lidí naučil létat. V roce 1938 se přihlásil k obraně národa jako pilot. Řekli mu, že berou piloty do 40 let. Jemu bylo už více, protože byl ročník 1899. Bylo mu tedy přes 40 let a babička ho moc prosila, že padne. Jeho strýc padl u Zborova, ale na nesprávné straně. Na rakouské. Třetí den padnul, a proto jeho rodiče měli tak strašně neradi katolíky. Říkali, že jediný biskup v Rakousku-Uhersku se neozval proti vyhlášení války.

²³ **Otto Wichterle** (1913–1998). Český chemik, vynálezce silonu a měkkých kontaktních čoček. První prototyp odlévacího zařízení na čočky sestavil v roce 1961 doma z dětské stavebnice Merkur. V letech 1958–1968 byl ředitelem Ústavu makromolekulární chemie Československé akademie věd. Po roce 1968 směl pro své politické postoje pracovat pouze jako řadový vědecký pracovník. Byl zvolen prvním předsedou Československé akademie věd po pádu komunistického režimu.

²⁴ **Lidové milice (LM)** byly nelegální ozbrojené složky Komunistické strany Československa (KSC) existující v letech 1948–1989. Mezi jejich úkoly patřila ochrana komunistického režimu, potlačování občanských nepokojů či nasazení ve válce. Lidové milice byly nátlakovou silou při převratu v únoru 1948. Pomáhaly rovněž s potlačením demonstrací a nepokojů, které vypukly po měnové reformě roku 1953, včetně plzeňského povstání. V srpnu 1969 spolu s SNB a armádou tvrdě zakročily proti občanům, protestujícím proti okupaci Československa i začínající normalizaci. Proti demonstrantům zasahovaly také v letech 1988–1989. Více viz BAŠTA, Jiří. Lidové milice – nelegální armáda KSC. *Paměť a dějiny: Revue pro studium totalitních režimů*, 2008, roč. 2, č. 2, s. 99–108.

²⁵ **Akční výbory Národní fronty** – mocensko-politické orgány zcela podřízené komunistům, zakládány v obcích, závodech či institucích, aby je „očistily“ od odpůrců komunistické strany. Například v nekomunistických politických stranách akční výbory vylučovaly jejich volené funkcionáře.

Přece jen tři z té stovky biskupů se ve skutečnosti ozvali. Dnes si ale říkám, že v boji proti bolševismu a nacismu se katolická církev zachovala statečně, tak proč jí vyčítat staré hříchy.

Jak dlouho tedy měli vaši rodiče svou živnost?

Otec velice brzy živnost ztratil. Nejdříve bylo rozhodnuto, že živnostníci udělají družstvo, ale pak to padlo a vše bylo zestátněno. Asi v roce 1949. Obchod převzala Mototechna²⁶ a po ní Domáci potřeby a tátu tam nechali jako vedoucího.

Typická ukázka komunistické mentality je, že mu obchod vzali, zboží zabavili, ale kde neměl zaplacené faktury, tam musel zaplatit ze svého. U otce to nebylo moc, ale když měl někdo živnost a pořídil si nové stroje, tak potom musel celý život platit. To se stalo kolegyni z práce. Rodiče měli mlýn a až do důchodu spláceli úvěr za stroje. Pak přišla měnová reforma²⁷ a téměř všechny peníze ztratily hodnotu 1 ku 50, zatímco dluhy zůstaly 1 ku 5. Byl to vyloženě zlodějský režim.

Tragédie to byla na venkově. Dnes to lidé nechápou, ale tam byli lidé s půdou a hospodařením tak spjati, že to bylo zlé. Znárodnění živností bylo hlavně tragédií pro stát. Všechny síly šly do těžkého průmyslu, protože bylo potřeba zbrojit a zbrojit, ale najezte se tanků. V Pardubicích byl největší podnik Semtín²⁸ a tam se vyráběly věci, které byly lidem k ničemu. Lidé dostávali peníze, ale byly jim k ničemu. Nemohli si odnést pár granátů. Pro některé byli zavedeny takzvané údernické knížky a na ně se dalo koupit nějaké zboží. V nich byl třeba kupon na koupi motocyklu. Potom dělník prodal motocykl za dvojnásobek. Tak to tehdy chodilo.

Myslím, že v roce 1949 se rozdávaly vánoční balíčky. Dostávali je jen zaměstnaní lidé, což byla diskriminace. Byla tam zrnková káva, kakao. Samé vzácnosti. Ty balíčky balili studenti na obchodní akademii a přibalovali tam antikomunistické letáky. Za to je tehdy chytili a zavřeli.²⁹

Za války byla má rodina prověřována pro svůj domnělý židovský původ, který byl ale omylem, a proto jsme v koncentračním táboře neskončili. Podruhé za komunismu jako buržoazie, ačkoliv buržoazie jsme také nebyli. Obchod jsme měli v nájmu, dům jsme sice měli, ale hypotéku rodiče spláceli. Typická pardubická střední třída.

Jak to tedy pokračovalo do vašeho zatčení?

Nejdřív byl hrozný teror. Já jsem byl v učení v Rybitví. Potom mě v Pardubicích pustili na dvouletou průmyslovku. Čtyřletá tehdy nebyla. Pak jsem šel do třetího ročníku průmyslovky v Ko-

---

²⁶ **Mototechna** – monopolní československý národní podnik zabývající se prodejem osobních automobilů, motocyklů a náhradních dílů.

²⁷ **Měnová reforma** začala 1. června 1953. Byla reakcí na ekonomickou krizi militarizovaného československého hospodářství. Měna byla připoutána k rublu a byla vydána nová platidla, bylo zrušeno přidělové hospodářství a zaveden volný trh (za cenu růstu cen). Vázané vklady u peněžních ústavů, pojistky, cenné papíry a všechny státní dluhopisy byly anulovány. Obyvatelstvo, které nebylo vyloučeno ze zásobování na vázaném trhu, mohlo vyměnit v hotovosti 300 Kč v poměru 5:1 a ostatní peníze v poměru 50:1. Komunistický režim se tak velmi obohatil, protože získal úspory občanů, včetně jejich vázaných vkladů a životních pojistek. Měnová reforma vyvolala řadu stávek a nepokojů, z nichž nejznámější bylo tzv. **plzeňské povstání** ze dne 1. června 1953. Nepokoje začaly v plzeňské Škodovce a zapojilo se do nich na 20 000 lidí. Ozbrojené složky režimu dostaly situaci pod kontrolu ještě téhož odpoledne. Na obou stranách bylo raněno na 250 osob a 331 odsouzeno v pozdějších politických procesech. Viz PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: CDK, 2008.

²⁸ V Semtíně sídlí pardubický výrobce výbušnin, dnešní Explosia, a. s. Název společnosti se v minulosti několikrát změnil. Známá je též jako Synthesie.

²⁹ Více viz KOTYK, Jiří. Vánoční balíčky a další projevy studentského odporu v Pardubicích r. 1948. *Zprávy Klubu přátel Pardubic* 30, 1995, č. 3–4, s. 67–71.

líně. Tam byly liberální poměry. Vyloženě protikomunistická škola. Také jim nakonec jednoho studenta popravili.³⁰

Proto když jsem přišel na vysokou školu, byl jsem trochu zvyklý nebrat si servítky. Navíc na sjezdu KSSS byl zrušen Stalinův kult a rázem se poněkud uvolnily poměry. Začal karneval. V květnu 1956 byl v Praze majáles.³¹ Tam to bylo opravdu silné. Jak jsem slyšel, Praha byla celá v ulicích. Studenti nesli hesla jako „Se Sovětským svazem na věčné časy, ale ani o den déle“. My jsme v Pardubicích také měli majáles. Spíš jsme to vzali jako legraci. Nejostřejší transparent nám někdo ve sklepě na kolejích ukradl. Měli jsme tam malinkého človíčka a velké jablko. A na něm bylo napsáno: „Čeka ostorožno bředit, jablko Mičurina.“ Tedy: „Čeka ostrážitě střeží jablko Mičurina.“ Jinak to byla spíše sranda. Dělalí jsme periodickou tabulku prvků, protože rektor nám řekl, že musíme oslavit úspěchy sovětské vědy. Tak jsme tam měli třeba slogan: „Ať žije Mendělejev, který nám dal vodku!“ Byly tam i různé vtipy na různé prvky. Například sodík a draslík se dají řezat jen pod petrolejem. Nelze je řezat na vzduchu, protože by chytly. Proto tam byla holka, která nesla nápis: „Na+ lze přeříznout jen pod petrolejem.“ Šlo o takové srandičky, ale i tak nám to stejně spočítali. Myslím, že se nejednalo ani tak o maďarské události, ale spíš ta komunita začínala být moc uvolněná, a tak nás pár pozavírali. Zdaleka jsme to neměli jako v Praze, kde celé město oslavovalo. Tam to vypadalo na revoluci. Město bylo v ulicích a oslavovalo studenty, jak si dělají z komunistů srandu. My jsme to koncipovali jako srandu, ale oni chtěli zastrašit studenty. Tak nás zavřeli proto, aby nás zastrašili. Nebylo to ani moc politické, protože nejpoličtější fór nám ukradli.

Vás tedy zatkli v souvislosti s majálem?

Ne, zatkli mě v souvislosti s maďarskými událostmi³², ale ve vězení nám pak říkali: „Pomsta za majáles.“ Zatkli nás 4. listopadu 1956, tedy v den, kdy se na Budapešť rozjely sovětské tanky. Ale jistě to mělo i souvislost. Volali nás tehdy na rektorskou schůzku. Rektor tam nebyl a přišel nějaký tajemník KSČ a řval na nás, že musíme odsoudit maďarskou kontrarevoluci. My jsme se sebrali a z té schůze odešli. Tehdy to byla malá škola. Nějakých 500 studentů a kantorů. Hlavně to ale myslím byla pomsta za majáles. Tam se ale opravdu moc nedělo. Profesor J., organický analytik, soustavně chodil ve špinavém plášti. Měl charakteristické pohyby, které byly v průvodu parodovány. Když to viděla manželka, tak se na chodníku moc smála. Bylo to hodně krotké. Opravdu ale i ostatní muklové ve vězení nám říkali, že to byla pomsta za majáles.

---

³⁰ **Boris Volek** (1928–1952). Student Vyšší chemické průmyslové školy v Kolíně. Za vedení protistátní skupiny byl v prosinci 1950 odsouzen Státním soudem k 16 letům vězení a poslán do uranových dolů. Byl jedním z jedenácti aktérů neúspěšného pokusu o útěk z Horního Slavkova. Po dopadení byl odsouzen k trestu smrti a 11. listopadu 1952 popraven. Viz: PALKO, Vladimír. *Boris Volek* (26. 8. 1928–11. 11. 1952) [online]. c2009 [cit. 2009-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/boris-volek>>.

³¹ Byl to první majáles povolený od komunistického převratu v roce 1948.

³² **Maďarské povstání** proti stalinistickému režimu a sovětské okupaci probíhalo od 23. října do 10. listopadu 1956. Demonstrace na znamení solidarity s Polskem (kde probíhalo poznaňské povstání dělníků) přerostly v požadavky národní nezávislosti, demokracie, svobodných voleb, odchodu Rudé armády a návratu umírněného komunisty Imre Nagyho k moci. Moc v zemi přebíraly revoluční orgány a komunistická strana se de facto rozpadla. Nagy se stal předsedou vlády a 1. listopadu vyhlásil neutralitu Maďarska a jeho vystoupení z Varšavské smlouvy. SSSR se rozhodl povstání násilím potlačit, přičemž záminkou byla žádost, v Moskvě vytvořené, dělnicko-rolnické vlády Jánose Kádára. Rudá armáda nasadila 80 000 mužů a 2000 tanků. Při potlačení povstání zahynulo 20 000 lidí a dalších 210 000 zemi opustilo. Viz KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005.

Jak probíhalo vaše zatčení?

Přesně jako gestapo. Za úsvitu chodili, za úsvitu popravovali. Zazvonili. Ještě byla tma. Dole jim otevřel strýc. Hned ho odstrčili. „Kde bydlí pan Levý?“ Ukázali, že nahoře. Tam mě našli v posteli. Táta přiběhl v noční košili, celý vyděšený, že mě zatýkají. Potřeboval jsem na toaletu, tak mi asistovali u močení. Naložili mě do auta a odvezli. Přesně tak to líčil strýc, když ho gestapo vedlo k výslechu. Říkali: „Doprava, doleva, stát!“ Když řekli „stát“, člověk se musel otočit ke zdi. To bylo stejné. A ty obličeje! Nevěřil byste, jak si ty jejich obličeje byly podobné. Říkal jsem si, že je to snad poznamenané tím povoláním. Takové ty kamenné pohledy. Poker face. A to bylo jen u těch estébáků. Řekli mi tehdy, že na oběd budu doma, ale neřekli na který.

A co se pak dělo dál?

Vedli mě k výslechu. Vyslýchali mě. Říkali: „Vy nám to řeknete sám. Vždyť se nějak dohodneme.“ Když jsme se nějak nedohodli, začali se vyptávat na takové věci, že jsem kroutil hlavou. Později jsem pochopil, že to je mozaika, co oni skládají, aby mohli ukázat, jací jsou vševědi. Zajímalo je i to, s jakou holkou chodil kamarád. Až potom jsem pochopil, že i takové nevinné informace není dobré říkat. Byli v dobré náladě, bylo to samé cha cha cha, a najednou bác a řvali: „A teď budete mluvit!“ Přišel další, řvali na mě ze dvou stran. První den mě vyslýchali do deseti do večera a pak znovu od šesti ráno. Ráno mě dali do cely. Opět byla tma. A až další den večer na mě uvalili vazbu, odvedli mě do nějaké komůrky a dali mi nějakou injekci. Později jsem zjistil, že to možná byla neuroleptika. V noci mi z nosu tekla krev. Fungovalo to tak, že klesl tlak, odkrivil se mozek. Princip kyvadla. Potom se opět zvedne. To mi tekla ta krev. Když mě vyzvedli, byl jsem jako ožralý. Nemůžu říct, že jsem byl nějaký geroj, ale já se opravdu neměl k čemu přiznat. Kdyby o něco šlo, doufám, že bych byl statečný, ale já jsem opravdu nevěděl, co po mně chtěli. Tak to probíhalo, až že mne nakonec vyloudili, že jsem chtěl vyvolat demokratizaci státního zřízení. Oni to zapsali, vznikla obžaloba. Říkal jsem, že právo na demonstraci je zakotvené v ústavě. Demonstrovat třeba proti socialistickému zřízení, to by mne možná mohli zavřít, ale demonstrovat za demokratizaci našeho zřízení. Říkal jsem si: „Za to mě přece nemohou zavřít.“ Ale také se tak stalo...

Z čeho jste byl tedy obviněn?

Byl jsem obviněn, že jsem organizoval v době zvýšeného nebezpečí takzvaných maďarských událostí demonstraci za demokratizaci našeho zřízení. Smál jsem se, jak jsou ty estébáci blbí, protože jsem si říkal, že to nemůže být trestné. Nakonec v roce 1969 proběhla rehabilitace a tam soud konstatoval jednoznačně, že žalovaný a odsouzený skutek se nestal a za druhé, i kdyby se stal, tak by nebyl trestný.³³

Předseda krajského soudu Zálešák byl vyučený tesař, který bez maturity vystudoval právnickou školu pro pracující. U Nejvyššího soudu u odvolacího řízení byl Vojtěch Gerner, o kterém se říkalo, že měl prsty v té Masarykově³⁴ záležitosti. Odsoudili mě tedy na tři roky. Naštěstí se

³³ V roce 1969 byl Pavel Levý rehabilitován a bylo mu vyplaceno odškodnění. Za normalizace byla rehabilitace zrušena a na Pavlu Levém bylo požadováno vrácení již vyplaceného odškodnění zpět státu. Definitivní rehabilitace a odškodnění se tak dočkal až po roce 1989.

³⁴ Jan Masaryk (1886–1948) byl syn prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. V letech 1925–1938 působil jako velvyslanec v Londýně, byl ministrem zahraničí exilové vlády v Londýně. Po válce působil opět jako ministr zahraničí. Zemřel 10. března 1948 za dosud nevyjasněných okolností. Jeho tělo se našlo na nádvoří Černínského paláce – budovy ministerstva zahraničních věcí. Dosud existují tři teorie – podle jedné šlo o vraždu (Masaryk byl zavražděn, ale

změnil zákon „Spolčování, podvracení republiky“, odstavec a. Trest byl od jednoho do tří let. Měli jsme soud v prosinci 1956. Za sdružování proti republice, a to bylo do pěti let. Zákon se změnil a na náš údajně trestný čin byla sazba do tří let. A to mně jako ostatním jako prvotrestaným nemohli dát nejvyšší sazbu. Mně a Vladislavu Janouškovi dali dva roky. Ostatní nakonec dostali méně. Jeden moment to i vypadalo, že nás možná zproští viny, ale asi ze shora dostali kapky, a tak nás odsoudili. Po roce si mě zavolali a dali mi podepsat papír, že mohu požádat o podmíněčné propuštění, ale jen když se zavážu ke spolupráci se Státní bezpečností. Tak jsem řekl: „Ne, mně se tady líbí.“ Oni o nás jako takové takový zájem neměli. Šlo spíše o to, zastrašit celou studentskou komunitu.

Měli zájem z nás udělat spolupracovníky. Vojenská kontrarozvědka mě ještě po soudu na Pankráci dala do samovazby, kde jsem měl vyměknout. Potom přišli a říkali: „My nejsme žádný es-tébáci (což ale byli). Oni jsou blbí. Podívejte se, my bychom se mohli dohodnout. Vy byste utekl na Západ, tam byste dostudoval a pracoval pro nás.“ Divil jsem se: „Ale jak byste mi toto mohli nabízet? Vždyť bych nemusel slib dodržet.“ Šéf na to tehdy reagoval: „Prosím vás, my vám přece nebudeme sdělovat naše výrobní tajemství. To víte, že bychom si vás posichrovali.“ Tak jsem řekl, že si to dovedu představit, že ne a děkuju. „No, budete litovat. Budete litovat,“ řekl mi.

Myslel jsem si, že by se případně pomstili na bratrovi nebo na rodičích. Když jsem to ale vyprávěl na lágru, vězni mi řekli: „Ne, oni by tě nejdříve nechali udělat pár sviňáren tady v Čechách, a pak už by si sám neměl zájem něco říct. Stačilo by, aby tě někdo dekonspiroval a oni by poslali na Západ informaci, co jsi zač. Šupem by tě poslali zpátky.“

Když jsem měl po soudu, tak mě drželi ještě půl roku v samovazbě. Před soudem také. Po odsouzení mě dali na společnou celu, tam jsem viděl kamaráda Láďu Janouška. Ten dostal také dva roky a on mi řekl: „Já jsem u nosičů. Řekni, že chceš k nosičům, a oni ti pak dají více jídla.“ Ohlásil jsem se v raportu, že bych se chtěl přihlásit k nosičům. Dva týdny po soudu jsem roznášel jídlo, ale najednou pro mě přišli a byl jsem převeden do nejvyššího patra pankrácké věznice do izolace.

Kde všude vás tedy věznili?

Nejdříve v Pardubicích. Tam jsem prožil i Vánoce, ale na začátku roku 1957 nás vezli do Prahy a tam mě věznili v takzvané soudní vazbě až do února 1957. Pak jsem dělal krátce toho nosiče jídla a na začátku března 1957 mě dali do izolace, kde jsem byl až do konce srpna. Jen na posledních pár dní mi dali na celu spolčovníka. Na čtrnáct dní a moc jsem s ním nekomunikoval, protože se podezřele vyptával na věci, na které se lidé ve vězení obvykle neptají.

V době, co jsem se dostal na Pankrác, už se v podstatě nepopravovali političtí vězni. V roce 1954 byl popraven poslední³⁵ politický vězeň Osvald Závodský³⁶, kterému to docela patřilo,

---

pachatele se doposud nepodařilo vypátrat), podle druhé teorie to byla sebevražda (po předchozích událostech z února se rozmyslel dobrovolně odejít ze života skokem z okna) a podle třetí verze se Masaryk pokoušel po římské utěci ze svého bytu (kde se v tu chvíli prokazatelně pohybovali vetřelci) a z této římsy spadl.

³⁵ Za prezidenta Antonína Novotného bylo v letech 1957–1968 popraveno 78 osob, z toho 12 pro politické trestné činy. Viz LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PCR, 2006. Posledním politickým vězněm, který v komunistickém vězení zemřel, byl **Pavel Wonka** (1951–1988). Stalo se tak za dosud nevyjasněných okolností ve věznici v Hradci Králové.

³⁶ **Osvald Závodský** (1910–1954). V letech 1937–1939 bojoval jako interbrigadista ve španělské občanské válce. V roce 1940 byl členem československé zahraniční jednotky ve Francii. Po její porážce nacistickým Německem pracoval ilegálně, byl zatčen a vězněn v koncentračním táboře Mathausen. V roce 1948 nastoupil k StB a v letech 1950–1951 byl krátce jejím velitelem. V lednu 1951 byl zatčen, zařazen do skupiny souzené v politickém procesu „Závodský a spol.“ a koncem roku 1953 odsouzen k trestu smrti. Dne 19. března 1954 byl popraven. Roku 1963 byl rehabilitován.

protože to byl velitel StB, kterého se nakonec zbavili jako svědka. To je podobné jako se Slánským³⁷. Pouze ho věšeli s nesprávným obviněním. Pak byly popravy až v 60. letech za špionáž, skutečnou špionáž, a to se dá brát jako politický delikt, protože tito lidé to dělali z ideových důvodů, ne pro prachy. Několik takových špionů bylo opravdu popraveno.

Později mě odvezli na Bytíz, kde jsem byl až do konce trestu. Zajímavé je, že mě pustili 4. listopadu, takže mě drželi o den déle, než měli. Podle soudního řádu se rok shodoval podle data. Jenže technicky by vás tedy měli propustit v 00:00, což nikdo neudělal. Běžně se to tedy dělalo tak, že vás propustili o den dříve. Mě tedy drželi 9 hodin i z tehdejšího hlediska tedy protiprávně.

Zřejmě mi ale chtěli ještě přidat. Do dek mi zabalili protistátní leták. Byly to takové v němčině psané letáky Svobodné Evropy. Za to mohl být navíc trest pro pobuřování.

S rodiči jsem měl dohodu, že manžel mé sestřenice pro mne přijede s mámou. U Bytízu byla známá hospoda, o které jsem slyšel vyprávět mezi civilama. Tak jsem zašel na pivo a šel jsem pěšky směrem k Příbrami. Pak jsem jen viděl maminku, jak mi běží naproti.

Měl jste do té doby nějaký kontakt s rodinou?

Návštěvy byly, ale když se jim něco nezdálo, tak je zamezili. Za ten rok a čtvrt na Bytízu jsem ji dvakrát nebo třikrát měl. Na Pankráci po soudu jsem měl jednu návštěvu před odsouzením. Když jsem byl držen na samotce, tak po třech měsících vězení jsem měl nárok na návštěvu. Přišel jsem úplně zelený a vyhublý z té samovazby a říkal jsem ke konci: „Podívejte, oni mě tu držej v samovazbě.“ Chtěl jsem, aby advokát napsal žádost, aby mě pustili do práce. Advokát to napsal a oni mě skutečně do práce zařadili tím, že mě odvedli na Bytíz.

Tenkrát už ta prvotní vlna pomadžarského teroru pominula a oni už možná také začali mít strach, že jim to někdo spočítá. Viděli, že v Maďarsku jich spoustu pověsili a oni si v Maďarsku už tolik nedovolili. Tady začali být komunisté strašně vzteklí, ale pak asi také dostávali trochu strach. Ti nejkrutější začali být zavíráni do kriminálu. Tam to pak bylo samý náčelník, krajský náčelník StB, okresní tajemník. Najednou se tito lidé ocitli ve vězení. Ne za věci, které skutečně udělali, ale za fiktivní obvinění. Špionáž a podobné věci.

Jak na příchod těchto lidí reagovali ostatní političtí vězni?

To byl világoš. Világos je maďarské město, kde byli Maďaři na hlavu poraženi od spojených vojsk Rakouska a carského Ruska.³⁸ V maďarštině je to slovo synonymum pro výprask. A přesně to se pak stalo. Tito lidé dostávali přes držku. Strašně. Při každé příležitosti. Jako to bylo v tom filmu Kousek nebe: „Vy jste byl náš zástupce v OSN a říkal jste, že u nás nejsou političtí vězni,“

---

³⁷ **Rudolf Slánský** (1901–1952). Český komunistický politik, dlouholetý člen Ústředního výboru Komunistické strany Československa a generální tajemník KSČ (1945–1951). V roce 1921 byl zakládajícím členem KSČ. Roku 1929 se podílel na ovládnutí KSČ skupinou kolem Klementa Gottwalda a dostal se do vedení strany. Roku 1938 utekl do SSSR, kde žil do konce války. V osvobozeném Československu byl, po Klementu Gottwaldovi, druhým nejvýše postaveným mužem KSČ. Spolustraníky však nebyl neoblíben. Podílel se na přípravách únorového převratu a následné organizaci politických procesů, kterých se paradoxně stal sám obětí. Roku 1951 byl zatčen, v politickém monstrprocesu postaven do čela skupiny „organizující vnitrostranícké spiknutí“ a roku 1952 popraven. Více viz KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004.

³⁸ Šlo o událost, která uzavřela maďarskou revoluci z let 1848–1849. Uhersko bylo v prvním revolučním roce vojensky tak úspěšné, že maďarský sněm Habsburky zbavil trůnu a správcem státu jmenoval jednoho z vůdců povstání Lajose Kossutha. To však vedlo ke spolupráci Habsburské monarchie a carského Ruska, která rychle změnila poměr sil v jejich prospěch. Po sérii porážek Kossuth 11. srpna 1849 uprchl do Osmanské říše a jeho nástupce, úspěšný generál Artúr Görgey, o dva dny později kapituloval u vesnice Világos.

uhodil ho. A dodal: „Vy jste facku tedy nemohl dostat, protože tu političtí vězni nejsou.“ Já nejsem žádný humanista. Myslím, že to potřebovali.

Bylo ovšem úžasné, jak se ti lidé dovedli vetřít. Například tam seděl Kopold.³⁹ Byl to zeť Švermy⁴⁰. Později se spřátelil i s Clintonem nebo Havlem. V jeho blízkosti se vyskytlo více lidí spjatých s tehdejší režimem. Jaroslav Šabata.⁴¹ To byl tajemník KV KSČ, člen prověřkové komise. Jeho dcera Anna Šabatová⁴² dělá zástupkyni ombudsmana a její manžel je Petr Uhl,⁴³ který letos kandiduje za zelené. Je ale pravda, že Šabata seděl, Anna Šabatová seděla za komunistů. Petr Uhl ani nikdy v KSČ nebyl, ale je to marxista.

Když se tehdy dostali tito lidé do vězení, vedlo to u nich k nějaké katarzi? Napadlo je, že se po roce 1948 opravdu děly zločiny?

Tak to nevím. Pokud ta reflexe proběhla u řadových komunistů, tak ta proběhla už dávno předtím. Já se s těmito lidmi příliš nesetkával. Jediný, který byl původně komunist, tak to byl Dr. Josef Š. Jeho reflexe už ale proběhla dávno předtím. On vstoupil do KSČ v koncentračním táboře a když se KSČ dostala v roce 1948 k moci, začal být režimu vyložen nepřátelský. V jeho hodinách marxismu-leninismu to bylo znát, a proto ho také zavřeli. To bylo ale něco jiného. On vstoupil do strany v době, kdy se děla všechna ta fašistická zvěrstva a kdy mu nakukali, že největší nepřítel fašismu je komunismus. Jakmile komunisty poznal u moci, názor změnil rychle a zavřeli ho už jako antikomunistu. Nakonec se nedočkal ani rehabilitace, jelikož zemřel ještě v 80. letech.

Děkuji vám za rozhovor.

---

³⁹ **Bedřich Kopold**, představitel protifašistického odboje, komunistický funkcionář a manžel Jiřiny Švermové, dcery Jana Švermy a Marie Švermové. Byl blízkým spolupracovníkem velitele Obranného zpravodajství (OBZ) Bedřicha Reicina.

⁴⁰ **Jan Šverma** (1901–1944). Komunistický politik a blízký spolupracovník Klementa Gottwalda. Zahynul během Slovenského národního povstání. Jeho manželka **Marie Švermová** (1902–1992) byla v 50. letech členkou Ústředního výboru Komunistické strany Československa. V 50. letech byla v rámci procesu s Rudolfem Slánským odsouzena na doživotí a propuštěna po 5 letech. Později byla signatářkou Charty 77. Více viz ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008.

⁴¹ **Jaroslav Šabata** (1927). V letech 1968–1969 tajemník jihomoravského krajského výboru KSČ. Představitel reformního křídla KSČ. V roce 1970 byl vyloučen ze strany. Byl signatářem a mluvčím Charty 77.

⁴² **Anna Šabatová** (1951). Od roku 1969 studovala filozofii a historii na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Ve třetím ročníku byla zatčena a odsouzena na tři roky pro podvracení republiky za organizování letákové akce k volbám a podíl na šíření samizdatu. Podmíněně propuštěna byla v prosinci 1973. Byla signatářkou Charty 77 a členkou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). V letech 2001–2007 byla zástupkyní veřejného ochránce práv a od roku 2008 je předsedkyní Českého helsinského výboru.

⁴³ **Petr Uhl** (1941). Český novinář a politik. Za normalizace byl představitelem disentu, v jehož rámci byl zastáncem trockismu. Patřil k zakladatelům Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), jenž sledoval případy osob, které byly v ČSSR trestně stíhány nebo vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly obětmi policejní či justiční svévole. Vězněn byl celkem devět let – poprvé v letech 1969–1973 pro svou účast ve studentském Hnutí revoluční mládeže a podruhé v letech 1979–1984 za spolupráci při zakládání Charty 77 a VONS. V letech 1990–1992 byl za Občanské fórum poslancem Federálního shromáždění a rovněž ředitelem Československé tiskové kanceláře (ČTK). Byl zastáncem zachování právní kontinuity s komunistickým režimem a odpůrcem lustrčních zákonů, které chápe jako porušení lidských práv. V letech 1998–2001 byl zmocněncem vlády pro lidská práva a v letech 1991–2001 působil také jako expert Komise OSN pro lidská práva. Členem Strany zelených byl v letech 2001–2007. V roce 2006 za zelené kandidoval v parlamentních volbách. Více viz MAYEROVÁ, Françoise. *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009. s. 154–164.

Květoslava Moravečková (1924)

Květoslava Moravečková se narodila 10. února 1924 v malé vesničce u Kutné Hory v Malíně do rolnické rodiny. Díky své tetičce, která žila v Americe, měla čest potkat se s prezidentem T. G. Masarykem. Po válce pracovala jako učitelka mateřské školy. Byla zatčena 7. února 1952 a odsouzena k trestu deseti let odnětí svobody. Prošla několika věznicemi a trestaneckými pracovními útvary, z nichž nejvýznamnější byly Želiezovce a Pardubice. Byla propuštěna 7. února 1959. Vrátila se do rodné vesnice a žila zde s rodiči a žije zde doposud.

Jely jsme tenkrát kolem mého domova, já viděla náš dům a začaly mi téct slzy. Říkala jsem si: „Maminko, takovýhle kousíček kůrčičky chleba, kdybyste mi dala.“

Rozhovor s Květoslavou Moravečkovou

Tazatelka: Klára Pinerová

Ráda bych se vás zeptala na vaše dětství, kde jste vyrůstala a jaké máte vzpomínky na rodiče?

Narodila jsem se 10. února 1924, byla jsem jedináček a měla jsem hodné rodiče. Tatínek i maminka se ve mně viděli. Chodila jsem do školy do Malína¹ a učila jsem se docela dobře. Tady v Malíně byla obecná škola, kde jsem vychodila čtyři roky. Pak jsem udělala zkoušky do Vlašského Dvora do měšťanky a tam jsem byla taky čtyři roky. Měli jsme hospodářství asi 12 hektarů a k tomu jsme si ještě připachtovávali pole vod strejčka, abychom měli dostatek pro dobytek. Celkem jsme měli čtyry krávy, jalovici a pár koní. Pocházela jsem z české rodiny, dědeček mě vždycky učil české písničky. Dědeček i tatínek uměli perfektně německy i perfektně česky. Já jsem také měla jet na handl², abych se naučila německy, ale bohužel pak už k tomu nedošlo, protože začala válka. Ale ještě před válkou jsem v Křižovnický ulici, naproti parlamentu, chodila do školy pro učitelky mateřských škol, protože jsem vždycky chtěla vychovávat malé děti.

Květoslava Moravečková se svou matkou, dědečkem a otcem (zleva).

Archiv: K. Pinerová

Obhospodařovali jste hospodářství svépomocí?

Maminka měla služku Kristýnku, která jí v domácnosti pomáhala, a měli jsme také deputátní baráček, kde jsme ubytovávali lidi na práci. A ti nám pomáhali s prací, za kterou jsme jim samozřejmě platili. Byli jsme ale chalupáři, tatínek ze sebe nikdy sedláka nedělal, i když byl tělem a duší sedlák. Měli jsme dvě ženský a ty nám okopávaly. Občas k nám jezdila na návštěvu tetinka z Ameriky. Tetinka psala v Americe do Ženských listů a do Hospodáře. Jednou s tetinkou přijela i nějaká paní Pavlíková, která taky psala do Ženských listů. Obě dvě se znaly s Alicí Masarykovou, dcerou Tomáše Garrigua Masaryka. V Americe totiž existoval spolek českých dam, ve kterém byla i Alice Masaryková. Alice jim vždycky říkala, že až přijedou do Československa, aby se zastavily v Lánech. A když tam tetinka i paní Pavlíková jely, vzaly mě s sebou. Bylo mně asi deset let, pořádně mě vyšnorily a jely jsme. Na setkání s prezidentem Masarykem nikdy nezapomenu. Vidím to jako dnes. Přijel na koni, svižně z něho seskočil, podal štolbovi otěže a dámám se poklonil. Tetinka mi tenkrát říkala, že nesmím říct prezidentovi ruku líbám, ale že mu musím říct nazdar, a tak jsem panu prezidentovi řekla: „Nazdar!“ a podala jsem mu ruku. A on opověděl: „Nazdar!“ Na to setkání dodnes vzpomínám.

¹ Malín – vesnice u Kutné Hory.

² Jde o tzv. výměnu dětí mezi rodinami zhruba na jeden rok, kdy si děti měly osvojit cizí jazyk a naučit se nějaké řemeslo. V českých zemích to většinou byly výměny s německými rodinami.

K jaké politické straně se klonili vaši rodiče?

Tatínek v žádné straně nebyl, ale za první republiky se klonil spíš k sociálním demokratům. Ale například víc než Masaryka a Beneše měl rád Štefánika. Byl italským válečným zajatcem za první světové války a vyprávěl mi, že když Masaryk, Beneš a Štefánik přišli za československýma vojákama, přemlouvali je, aby se přidali k legionářům, ale někteří vojáci byli ranění, například tatínek měl postřelenou nohu. Tak jak by mohl jít bojovat? Ale Štefánik přišel a oslovil je: „Bratři, taková je situace, kdo můžete, dejte se k legiím. Neděláme ale na vás nátlak.“ Jenomže Masaryk a Beneš nátlak dělali. Tatínek se nakonec k legiím nedal. Byl tam s ním taky Brychta tady z Malína a nosil tatínkovi kosti, které si roztloukal a vařil z nich polívku. Za to, že se to proslýchlo, ten Brychta dostal. Ale tatínek mu tenkrát říkal: „Brychto, jestli se vrátím domů a budu zabíjet, každou zabijačku tě pozvu.“ A skutečně, kdykoliv jsme zabíjeli, tak u nás Brychta byl a tatínkovi pomáhal.

Jak byl vlastně Malín veliký? Kolik v něm bylo obyvatel nebo chalup?

Bylo tady celkem 25 chalup. A největší sedlák tady byl Zedník, Pokornej, Vlč a ještě jeden Pokornej. My, Zimovi, Fuchsovi, soused Filip jsme byli takoví střední rolníci.

Pocívali jste nějaké změny kolem roku 1938? Jak jste prožívali vznik protektorátu?

My ve středních Čechách jsme nějaké změny ani nepocívali. Ale měli jsme příbuzné na horách, a to bylo něco jiného. Já jsem tam jako dítě často jezdívala. Potom už se nesmělo bez propustky do Německa a já jsem jako dítě tu propustku neměla. Měla jsem jenom Kenkartu³. Vždycky když jsem přijela, tak Pepík Hnyků, který byl koncipient, mě vždycky bral k rozvážení sýrů. Řekl mi vždycky: „Květuško, vezmeme auto a pojedeme rozvážet sýry a pojedeme do Sudet.“ Ale já jsem neměla propustku, tak jsem se musila vždycky trochu přikrčit a Pepík uměl mluvit perfekt německy a vždycky tomu esesákovi řekl: „Das ist meine Schwester.“⁴ A dal mu sejra, takže to proběhlo nakonec bez problémů.

Jak to v Malíně vypadalo za války?

Tady lítaly letadla a bombardovaly Kolín a lítaly nám nad hlavami pumy. Jednou jsme zabíjeli a byl nálet. Zabíjeli jsme na černo, a to se nesmělo. Měli jsme elektrický pařák a oni vypli elektriku a nemohli jsme uvařit maso. Maminka rychle zatápěla v kamnech. To nám zabíjel tenkrát velebníčkův⁵ dědeček a říkal tatínkovi: „Pantáto, klid, kdyby někdo přišel, tak se nic neděje. Řekneme, že jsem přišel štípat salátům zoubky...“ Ale nakonec jsme to dodělali, jitrnice, prostě všechno... Moc jsme si na tom tenkrát pochutnali.

Museli jste odvádět nějaké dávky Němcům?

Ano, odvádělo se. Vajíčka se například odváděly, ale dál vám to už nepovím, protože jsem byla malá holka. Pamatuju si jenom, že jsme museli odvádět vajíčka, protože jednou přišla tetka, mamčinina sestra, a maminka jí slíbila, že jí dá vajíčka. Jenomže maminka je odvedla

---

³ Kenkarta (Kennkarte) byl průkaz totožnosti zavedený v nacistickém Německu od roku 1938. Na českém území platil v období od 15. března 1939 do 8. května 1945.

⁴ Překlad: To je moje sestra.

⁵ Velebníčkův – kněz.

Květoslava Moravečková v piešťanském kroji. / Jaroslav Fuchs, otec Květoslavy Moravečkové. Archiv: K. Pinerová

a tetce neměla co dát a tetka jí ještě vynadala. Maminka říkala: „Nedám si přece dát pokutu kvůli tetce.“ Přijela si pak za týden.

Zažila jste nějaké kontroly?

Kdyby nějaké přišly, tak tatínek by na ně spustil německy a to bylo OK. Ale my jsme s Němce-
ma netáhli, my jsme byli Češi, ale tatínek byl spíš Slovák, protože miloval Štefánika. Zprv-
ně byl Štefánik evangelík jako my a zadruhé je nepřesvědčoval.

Jak probíhalo osvobození u Kutné Hory? Vzpomenete si například na chování vojáků Rudé armády?

Tady postříleli asi 9 až 12 lidí, kteří jsou pohřbeni tady v Malíně. To zastřelili Němci, když ustu-
povali. Rusáky taky nemám v lásce. Ze začátku se chovali familiárně, ale taky byli trochu agre-
sivní. Po válce jsem šla učit do mateřské školky a byla jsem tam až do zatčení, než mě komouši
lapili. A měla jsem pokažený život. S prvním manželem jsem se rozvedla, protože byl komunista
až na půdu, a já ne. Pak když mě zatkli, tak mě dali do Kutné Hory, tam, kde byl zatčený Havlí-
ček Borovský. Já jsem si tam tenkrát říkala, v které asi té cele byl ten Havlíček zavřený.

A kvůli čemu vás vůbec zavřeli?

Za to, že jsme u nás přechovávali konfidenta. Já jsem ho takřka neznala, protože jsem tenkrát
pracovala a když jsem se vrátila, tak už u nás nebyl. Přivedl ho k nám náš strejček, pan Žďárský.
Ten konfident se jmenoval Němeček a říkal nám, že spolupracuje s Amerikou. Byl u nás asi dva
měsíce. Víte, pro dobrotu na žebrotu. Mí rodiče byli velcí dobráci, každému žebrákovi bylo
vždycky něco dané. Němečka pak jako zatkli a všechny, se kterými byl v kontaktu, také. My
jsme byli pro Ameriku, protože tam máme příbuzné, a možná i proto mu tatínek věřil. Moc
jsme o tom ale neuvažovali. Netušili jsme, že z toho udělají takový monstrproces, ale hlavně
vůbec jsme neuvažovali, že bysme kvůli němu mohli být zatčení. Kvůli němu tady v Malíně bylo
zatčených spousta lidí.

Jak vypadalo vaše zatčení? Zatkli vás společně s tatínkem?

Byli jsme zatčeni v jeden den, jak tatínek, tak já. Tatínek byl zatčený dopoledne a já odpoledne a oba nás zatkli doma. Já jsem v tu dobu učila v Kouřimi a tenkrát se říkalo, že se zatýká. Všichni se báli a klepali se. Když ráno zatkli tatínka, já jsem byla tou dobou v Kouřimi, ale hodila jsem se marod. Odpoledne jsem dorazila domů, a to už mi maminka řekla, že tatínek byl zatčen. Odpoledne nakonec přišli i pro mě. Přišli a řekli: „Půjdete s námi, my se vás na něco zeptáme!“ Museli se mi legitimovat, přivedli mě na okres. To už v Kutné Hoře hodně zatýkali a tady v Malíně to začínalo. Vůbec jsem nevěděla, za co mě zatýkají, ale tušila jsem, že je to kvůli Němečkovi. Na okrese v Kutné Hoře mě vyšetřovali, ale já jsem zapírala. Zatčená jsem byla 7. února 1952, soud byl v květnu 1952. Odsouzená jsem byla na deset let, tři roky mě slevili a propuštěná jsem byla 7. února 1959. Maminka během mého vězení žádala o slevení.

Jak probíhaly výslechy?

Docela v klidu, moc agresivně na nás nepůsobili. Ani žádná sprostá slova nepadala. Obviňovali nás z toho, že jsme znali Němečka. Já jsem ho nezapírala, protože to byl manžel mé spolužačky. Potom nás zavřeli do kriminálu v Kutné Hoře a pamatuju si, že tenkrát byl strašnej mráz. Bachařka mi všechno sebrala, dokonce i kabát. Dostala jsem sukni a dali mi punčochy, které mně padaly. K tomu mi dali provázky, které jsem nevěděla, k čemu jsou. Byly právě k zavázání těch punčoch. Ta bachařka byla strašně hloupá a nedokázala ani správně napsat slovo cigarety. Byla tam s ní retribučka⁶ Ilona Hofferová, která mě tam uklidňovala, když jsem začala nadávat, že prý je to paní velitelka. Měla jsem tenkrát zlaté hodinky, ty mi ukradli. Vlastně se spoustou věcí jsem se už nesetkala. Takže tam mě vůbec nebili, ale po soudě nás odvezli na Pankrác, kde to bylo katastrofální.

Mohla byste trochu popsat celý v Kutné Hoře?

Na cele jsme byly asi čtyři, paní Königová, Hofferová a ještě někdo jiný. Bylo to tam strašné. Byl tam šajzák – prádelní hrnec, do kterého se chodila konat potřeba. Byl z toho strašný smrad. K obědu nám dali fazole, to bylo strašné, pak jsme měly brambory, ale maso jsme k tomu nikdy nedostaly. Když nás vedli k monstrprocesu, tak mi tatínek poslal po bachařovi cukr. Věřil stejně jako já v cukr. Bachař mi povídal: „Mladá paní, až budete jíst brambory, dejte pozor, máte tam něco vod tatínka.“ Podobně mi pomohl i pan doktor Motejl, který dělal doktora pro trestanky. Asi dva dny před soudem mi bachař donesl hroznový cukr. „To vám posílá pan doktor. Máte to sníst, je to výživné.“ Měly jsme tam dobrého bachaře. Hroznový cukr je také dobrý na posílení nervů. Nejdřív nám dali bílé pásky, ty jsou pro krajské vězeňkyně, ale pak nám dali zelené pásky před monstrprocesem.⁷ Paní Königová mi řekla, že budeme souzeni Státním soudem. Jejeho manžela popravili a dala mi před soudem ještě bochníček chleba. K procesu jsem šla, že mě propustí, vůbec jsem netušila, že to takhle dopadne. Byla jsem přesvědčená, že dlouho sedět nebudu. Nakonec jsem si odkroutila sedm let z deseti.

---

⁶ **Retribuční vězni** – vězni, kteří byli odsouzeni podle tzv. retribučních dekretů za kolaboraci, udavačství a další spolupráci s nacistickým režimem. V roce 1955 byli retribuční vězni německé národnosti po propuštění odsunuti do Německa a Rakouska.

⁷ Všichni vyšetřovanci byli označováni červenými páskami na levém rukávu uprostřed nadloktí. Od roku 1949 byli vyšetřovanci Státního soudu označováni bílými páskami, ostatní vyšetřovanci světlezelenými.

Vraťme se ještě na chvíli k vašemu soudu, pamatujete si, jak probíhal?

Když byl monstrproces, tak já jsem najíst dostala. Byla to sice jenom troška černé žbryndy a kousek chleba, ale například tatínek nedostal vůbec nic. A na bramboračku nemůžu zapomenout, nebylo to nic moc, ale dostaly jsme k tomu vdolek. A já jsem říkala: „Pane veliteli, mohla bych poslat tatínkovi ten vdolek?“ A on to povolil, tak jsem mu to poslala. Nedali jim prostě nic a tatínek byl navíc po operaci žaludku.

Já jsem byla na cele s paní Königovou, jak už jsem povídala. Ona mi povídala: „Květuško, až vás budou soudit, pěkně jim to tam všechno řekněte.“ A proto já jsem se jich nebála. Dodala mi prostě energii, kterou jsem potřebovala. Snažili se pomlouvat Ameriku, ale já jsem jim řekla: „Co vy můžete vědět o Americe, byl jste tam? Já jsem tam sice nebyla, ale mám tam příbuzné.“ A tohle jsem jim řekla před celým sálem. Tam bylo spousta dělníků z okolních fabrik, byl to plný sál. Bylo mi především líto tatínka, ale ten se taky nebál, prostě jsme nedělali, že jsme poníženi. Soudili nás u nás v Malíně v hospodě, na místě, kde se hrávalo divadlo. Na pódiu sedělo celé osazenstvo. Měl nás soudit prokurátor Čížek⁸, ale ten se toho zřekl. Bylo nás tam dvanáct souzených. Zнала jsem skoro všechny, byli to lidi z Malína – Holec, jeho syn, Havelka, Eliška Štípková, můj otec, já, listonoš, jehož jméno už mi vypadlo a další už si nepamatuju. Holec tam tenkrát řekl: „Vážení, tohle já neuznávám za soud, to je teátr.“ Soud trval jeden den. Tresty nakonec byly – já jsem dostala 10 let, můj tatínek dostal 12 let, taktéž i Holec, jeho syn taky asi 12 let. Byly vysoké tresty. Nejmiň dostala Eliška Štípková, protože to byla švagrová toho fízla Němečka. Dostala jen jeden rok. Němeček s námi souzený nebyl, jestli byl souzený někde jinde, to nevím. My jsme ho už nikdy potom neviděli. Dostal ale dobré místo a měl prý někde nějaký hotel.

Strýc, který nás seznámil s Němečkem, byl zase souzený v Kutné Hoře v Tylově divadle. Všichni nás po soudě naložili do antonů a odvezli na Pankrác. Já jsem si sedla vedle tatínka a on mi povídal: „Květo, já ti dám kousek chleba, na Pankráci je ošklivý chleba, ty to nebudeš jíst.“ To jsem se viděla s tatínkem naposledy, než jsem zase byla propuštěná.

Vzpomenete si na to, jak vypadal váš příjezd na Pankrác?

Když jsme přijeli na Pankrác, museli jsme se postavit ke zdi, dát ruce nahoru. Měla jsem strašný strach, myslela jsem, že nás postřílejí. Když jsem pak přišla na prohlídku do nemocnice, tak jsem tam omdlela. Vedle mě seděl doktor-mukl⁹ a říkal mi, ať se nebojím, že je taky mukl. Tenkrát jsem ale začínala sedět, takže jsem vůbec neměla ponětí, co slovo mukl znamená. Pak mě šoupli do cely s Eliškou Štípkovou a chodily jsme estébákům klepat tepichy. A já jsem to tenkrát, blbec, poctivě klepala.

A kam vás pak převezli z Pankráce?

Z Pankráce nás roztrídili na komanda. Já jsem jela do Jilemnice¹⁰, to bylo pěkné komando. Sice tam byl mokrý sál, ale měly jsme se tam pěkně. Měla jsem tam příbuzné, kteří tam měli obchod se zeleninou a ovocem. A chodily jsme v Jilemnici s vozíkem nakupovat pro kuchyň. Vždycky jsme samozřejmě chodily s bachařem. Oni mi vždycky dávali máslo, ovoce, zeleninu.

---

⁸ **JUDr. Karel Čížek** byl soudní prokurátor, známý svým podílem na komunistických monstrprocesech vedených v 50. letech.

⁹ **MUKL** – zkratka vzniklá spojením počátečních písmen slov: Muž Určený K Likvidaci (někdy taktéž Muž Určený K Lopatě). Označovali se tak vězni, kteří neměli být propuštěni a měli ve vězení zemřít. Političti vězni pak toto slovo sami přebírali a sami se tak nazývali.

¹⁰ Pracovní útvar **Jilemnice** pro ženy na Liberecku, zrušen roku 1953.

Tam jsme se měly dobře. A štábní se měl taky velice dobře, protože každý tejdén si od Tužů, od mých příbuzných, táhl plný kufr zeleniny a ovoce. Jakmile zjistili, že jsme příbuzní, zakázali mi chodit nakupovat. Ani jsem jim pak nepoděkovala, že nám tak pomáhali, ale měla jsem strach, protože pořád po mně šli.

Jakou práci jste v Jilemnici dostaly?

Předly jsme tam len a dávaly jsme to na cívky. Měly jsme jenom jednu směnu, pracovaly jsme asi 8 hodin. Pak jsme šly na lágr, kde jsme se najedly. Pak už byla večerka a šly jsme spát. Hlíдали nás lidé od fabriky. Pak nás tam zůstalo jenom dvanáct, ale musím říct, že štábní se k nám opravdu k politickým choval hezky – měly jsme kakao, loupáky. Byly jsme tam společně s krajskýma¹¹, bydly jsme v jednom baráku, ale každá skupina měla jinou místnost. To se mi tam jednou stalo, že jsme šly do fabriky a najednou jel autobus a jedna trestanka skočila pod autobus. Byla to vražedkyně. Den předtím za mnou přišla a povídá: „Paní Vosátková, věříte v posmrtný život?“ „Mně se totiž zdálo, že pro mě přišel manžel, kterého jsem zabila.“ A pak jenom seděla a o něčem přemýšlela. Jenomže já jsem jí na to nemohla dát odpověď a ráno se nakonec stalo tohle. Byl najednou velký chaos a ptali se nás, která je doktorka. Přihlásila se Lída Krupičková a jela s ní až do nemocnice. Pak mi povídala: „Květo, já jsem tam s ní neměla jezdit, to bylo hrozné.“ Já jsem ten týden měla návštěvu a maminka se dozvěděla, že některá trestanka skočila pod autobus. Maminka byla vyděšená, protože měla strach, jak se k nám chovají. Z Jilemnice jsem šla do Minkovic¹² a z Minkovic do Varnsdorfu¹³, pak přes Pankrác do Zlína a z tama přímo do Želiezovců¹⁴. Z nich jsem jela v roce 1956 do Pardubic, kde jsem zůstala až do propuštění.

Z Jilemnice vás nakonec převezli do Minkovic, což bylo asi také menší komando. Jaké na něj máte vzpomínky?

V Minkovicích jsme brousily kamínky, to mě bavilo. Tam jsme měly lehkou práci. Ve Varnsdorfu jsme tkaly silon. To bylo v roce 1953. Přišel pan ředitel a vybral si velký a hezký holky na noční směnu a já jsem patřila k nim. Když jsem byla na první noční, chtělo se mi moc spát. Byly tam stroje velké jako moje chalupa, já jsem zapla všechny cívky, sedla jsem si na bednu a spala jsem. Najednou ke mně přijde čůza a říká: „Jde vám jenom šest cívek, zapněte si celej stroj.“ Probudila jsem se, mátožným krokem jsem zapla všechny cívky a šla zase spát. Já jsem tenkrát udělala moc málo. Z Varnsdorfu mě pak přesunuli do Liberce. Přijel anton, sebrala jsem si všechny věci. V Liberci mi slevili dva roky. Když jsme přijely, přišel čůzák a ptal se nás: „Děvčata, jakým jste to odsouzené soudem? Státním? A máte rády držkovku? Chodbařko, dva plný ešusy hustý dršťkový polívky a každý půlku chleba!“ Zůstaly jsme všechny překvapené, byly jsme vyhladovělé, protože ve Varnsdorfu nás šidili. Pak přišla eskorta a jely jsme krátce na Pankrác, kde jsem se zhroutila, a proto mi v pankrácké nemocnici udělali rentgen. Zjistili, že mám náděh na tuberu. Já jsem ale tuberu neměla, měla jsem jen slabé plíce. A z Pankráce jsme jely autobusem pryč. Musely jsme si vzít civilní oblek, aby nebylo vidět, že vezou trestanky. Jely jsme tenkrát kolem

¹¹ **Krajské vězeňkyně** – ženy odsouzené krajským soudem. Jiné pojmenování pro kriminální vězeňkyně.

¹² Pracovní útvar **Minkovice** pro ženy na Liberecku. Vězeňkyně zde pracovaly pro podnik Preciosa.

¹³ Pracovní útvar **Varnsdorf** na Liberecku, kde ženy pracovaly pro podnik Elite-punčochy. Byl zrušen roku 1953.

¹⁴ **Želiezovce** byla ženská věznice nacházející se na Slovensku. Ženy byly nuceny pracovat v zemědělství ve vyčerpávajících podmínkách. Více o podmínkách v této věznici viz rozhovor s D. Stuchlíkovou.

mého domova, já viděla náš dům a začaly mi téct slzy. Říkala jsem si: „Maminko, takovýhle kousíček kůrčičky chleba, kdybyste mi dala.“ Později při návštěvě mi maminka povídala, že prý se jí jednou zdálo, že jsem ťukala na naše okno a prosila o kousek chleba.

Kam vás převezli?

Přijely jsme do Zlína, kde byl všude neuvěřitelný smrad z gumy. Všechno jídlo páchlo gumou. Pracovaly jsme u běžícího pásu, každý měl svůj úkol. Mně bylo neustále špatně, mistr za mě zaskočil a šla jsem k doktorovi. Doktor mi řekl, že mám jít okamžitě od pásu. Byla jsem šťastná, že nemusím být v tom smradu. Pak se to rušilo a přivezli nás přímo do Želiezovců. Když jsme přijely, rozdělili nás po ubikacích. Druhý den hned nástup a tam nás přidělili na různé práce a já jsem měla štěstí. Dostala jsem se na Járek¹⁵, kde s námi pracovali i postižení. To bylo ale nóbl pracoviště. Jezdily jsme do práce drezinkou a pracovala jsem v tabákové četi. Bývaly tam hrozné horka.

Říkala jste, že s vámi na poli pracovali i postižení?

Ano, byli to chudáci. Byli mentálně postižení. Kdybyste viděla, jak s nima zacházeli. S nima se zacházelo jako s otroky. Ráno vstávali stejně jako my, dostali černou bryndu, dostali kus chleba a šli do toho parného slunce, kde dostali řádek řepy na okopání. Za nima chodil jejich vychovatel, měl v ruce dlouhý klacek a koukal se, jak kdo pracuje. Když to některý špatně okopal, vzal vychovatel klacek a ten postižený se musel vrátit. Měli z toho vychovatele strašný strach. Byli to chudáci. Bylo to neuvěřitelně drastické. Tak takhle vypadal socialismus.

Jak vlastně vypadal příjezd do Želiezovců?

Když jsme přijely do Želiezovců, tak chumelilo a byla strašná zima. To bych nikomu nepřála. Chumelilo a pršelo a my jsme chodily v kukuřici. Všechno bylo mokré. Přišly jsme na ubikaci, kde byly malé kamna pro 40 lidí. Ráno jsme to oblečení oblékaly zase mokré. To byly galeje. Dostaly jsme malý kbelík uhlí, ale nakonec jsme topily kukuřicí. Ubytování bylo hrozné, protože všude byly samé štěnice, každou noc jsme je musely zabíjet. Bydlely jsme v ovčíně, to byly takové dřevěné baráky. Byly tam velké místnosti, kde nás bylo asi 40 a kde jsme každá měla palandu. Byly tam i baráky. V jednom kamenném baráku bydlely jeptišky a prostitutky.

V Želiezovcích vypukla v roce 1956 epidemie žloutenky, pamatujete si na její průběh?

Nejdřív se v Želiezovcích objevila epidemie tyfu. Měli nás očkovat a já jsem měla z toho strach. Vzpomněla jsem si na tatínka, který vyprávěl, že je taky očkovali za války proti tyfu, ale říkal mi: „Já jsem si to vždycky zmáčkl, vytryskla mně trochu krev, ale očkování jsem pak snášel líp než ostatní.“ Přijeli nejdřív doktoři z Pankráce, měli nás původně očkovat oni, ale nakonec tam nechali jenom vakcínu. Jedna ampulka měla ale být pro dvě až tři trestanky. Ta, co nás očkovala, vůbec doktorka nebyla, byla to andělíčkářka. Byl nástup a já jsem vystoupila a řekla jsem: „Pane veliteli, hlásím se k raportu k náčelníkovi, protože jak nás tady očkujete, tak my doma ani prasata neočkujeme.“ Přišla jsem k náčelníkovi, hlásily jsme se jako vojáci: „Odsouzená číslo to a to, hlásí příchod.“ Řekla jsem mu, že se očkovat nebudu. On mi na to odpověděl: „Tak dobře, řeknu paní doktorce, ať pro vás vyvaří jehlu a načne novou ampulku.“ Já jsem byla v sedmém nebi, protože jsem čekala, že mě pošle do korekce. Jakmile mě píchla, tak jsem si

---

¹⁵ Pracovní útvar Jarok.

to zmáčkla. Pak přijeli doktoři z Pankráce a řekli, že to tyfus není, ale že je to žloutenka. Měli nám dávat gamaglobulin, ale zase mi museli vyvařit jehlu a dát novou ampulku. Byly tam přece prostitutky, kdo mohl vědět, co měly všechno za nemoci?

A věděli jste v Želiezovcích například o maďarském povstání?

To jsme jednou zase jely do práce a v dále jsme slyšely střelbu. Bylo to už blízko hranic s Maďarskem. Čúzáci nám říkali, že si toho nemáme všimnout, že to jsou mramorové doly. To my jsme už ale věděly, že je revoluce v Maďarsku. Druhý den, když jsme znovu jely do práce, bylo všude plno vojska. Přijely jsme na dvůr, byl nástup, kde nás rozdělili na státní a krajské. My státní jsme šly na karanténu a už jsme nesměly ven. Fasovaly jsme třílitrovou láhev mléka, rajčata, papriky, lepší chleba a byly větší dávky jídla. A nepracovaly jsme, jenom jsme chytaly štěnice. A pak nás poslali do Pardubic. Já jsem byla šťastná. Říkala jsem si, že to maminka bude mít alespoň blízko na návštěvu a neutratí tolik.

Jak často vás maminka navštěvovala?

Maminka navštěvovala ještě tatínka a taky neměla tolik peněz. V Želiezovcích mě navštívila jednou. S tatínkem jsem vůbec neměla žádný kontakt, žádný dopis jsme si neposlali. A nakonec jsme se potkali až při mém propuštění.

Měla jste problémy komunikovat s prostitutkami a vražedkyněmi?

S prostitutkami ne, ale s vražedkyněmi ano. Některé byly sadistky a neměly cit. Já jsem studovala povahy a lidi v kriminálu, tam jsem se setkala s všelijakejma lidma. V Pardubicích za mnou chodila cikánka. Neuměla číst a od svého dítěte dostávala psaníčko. Tak jsem jí to přečetla. Dozorci cikánky neměli rádi, byli na ně agresivní. Různě nás promíchali. Například jeptišky dávali dohromady s prostitutkami. Tak je prostě ponižovali.

Jak vypadal váš příjezd do Pardubic?

Přijely jsme do Pardubic a já jsem šla na švadlárnu, ale mě to nebavilo. Byly tam kruté normy. Lída Krupičková mi dávala to nejsnadnější, abych normu splnila, ale mně se to nepodařilo. Na Nový rok měli vyhlašovat, kdo neplní. Tenkrát mě hlásili, přišel ke mně na švadlárnu náčelník¹⁶ a ptal se mě, proč neplním. Já jsem mu odpověděla: „Pane náčelníku, já jsem přišla ze Želiezovců a já už nemůžu. A on povídá: „Chtěla byste na měkčí normu?“ Ale já jsem jim nikdy neřekla, že od nich něco potřebuju, a tak jsem jim řekla, že je mi to jedno. Otevírala se tam přeloučská Tesla. Tam nás zaučovali dělat potenciometry. Tam už to bylo lepší, pak jsem pracovala pomalu, abych nezvýšila normu.

Měla jste nějaké problémy za to, že jste pořád neplnila normu?

Například ten, že jsem nedostala balíček při návštěvě, když jsem byla v postihu. Maminka z toho byla smutná. Ale já jsem byla zase na druhou stranu někdy ráda, protože maminka sama někdy neměla.

---

¹⁶ K. Moravečková mluví o náčelníkovi Jaroslavu Huňáčkovi (1924). Do služeb ministerstva národní bezpečnosti nastoupil v roce 1951 a v říjnu 1955 byl jmenován do funkce náčelníka věznice Pardubice (NPT č. 1 Pardubice). Odvolán z této funkce byl v červnu 1964, údajně kvůli nedostatkům v „agenturně-operativní práci“ a chybám v hospodaření. K tomuto datu odešel na vlastní žádost i ze služeb ministerstva vnitra.

Jak vlastně vypadalo oblečení, které vám dali ve vězení?

V Želiezovcích jsme měly sukně, bílý pánský košile bez límečku. Tam když bylo horko, tak jsme to zandaly, aby se to alespoň větralo, ale podprsenky jsme mít nemohly. V Pardubicích jsem dostala cvilinkové kalhoty¹⁷, kabát a košili a bylo to všechno z kousavé látky. Měly jsme všechny stejný mundúr hnědý nebo šedohnědý. Taky jsme měly čtvercové černošedé šátky. Spodní prádlo jsme měly taky ústavní. Měnili nám ho každý týden, ale já jsem si to vždycky přeprala, abych byla v čistém. Dala jsem si to přes postel, někdy na to sice spoluvězeňkyně nadávaly, prostě to bylo někdy utrpení. A jinak obyčejné oblečení nám nikdy neměnili. Když jsme přišly na lágr, dostaly jsme dvě deky, podhlavník a to bylo všechno. Byl tam slavník a jak jsme si ustlaly, tak jsme si lehly.

Mohla byste krátce popsat, jak vypadal denní režim? Kdy byl budiček, jak dlouho jste pracovaly, kdy byl oběd a večeřka?

V Želiezovcích ráno v šest hodin jsme se probudily, nasnídaly se, v sedm hodin byl už nástup, kde jsme byly rozdělené na čtyři, a jely jsme na Járek. Moje pracoviště bylo trochu dál. Trhaly jsme tam tabák a navlíkaly jsme ho na dlouhé tyče. To se pak věšelo do sušáren. Pak jsme sbíraly rajské jablka, které jsem potají jedla. Jídlo bylo nic moc – jen vodová polévka, kde bylo trochu krupek, a k tomu chleba. Vozili nám to všechno tam. Oběd jsme dostávaly kolem poledne a pracovaly jsme asi do tří nebo do čtyř hodin a pak jsme jely drezinkou zase zpátky na velký dvůr, kde byl celkový nástup. Obyčejně se konal kolem šesté nebo sedmé hodiny a trval asi hodinu, hodinu a půl, ale přesně vám to neřeknu, protože jsme neměly hodiny. Řídily jsme se jenom podle sluníčka. Pokud někdo utekl, jako například tenkrát Dáša Šimková¹⁸, tak nástup byl delší, než nás spočítali a zjistili, že opravdu někdo chybí a kdo. A po nástupu se už šlo spát. Byly jsme rády, že jsme šly spát. Byly tam strašné galeje. A na Pankráci to vypadalo takto: Ráno jsme musely vylét čajzáky¹⁹, všude z nich byl strašný smrad. Pak jsme dostaly chleba a hnusný čaj, to byla prostě brynda. V poledne si vzali ty, které pracovaly, my jsme tam například klepaly ty koberce, a jiní trestanci si buď mohli sednout, ale lehnout ne. Někteří museli pořád chodit. V Pardubicích jsme ráno dostaly snídani, šly jsme na švadlárnou, tam jsme šily, já jsem 100 procent nikdy neplnila. Za práci jsme ale dostávaly zapláceno a dostávaly jsme na požitky a mohly jsme si za to něco koupit. Pracovaly jsme do dvou hodin, pak jsme šly na oběd, který jsme si mohly vzít na ubikace. A pak kolem šesté už byl večerní nástup a šlo se spát.

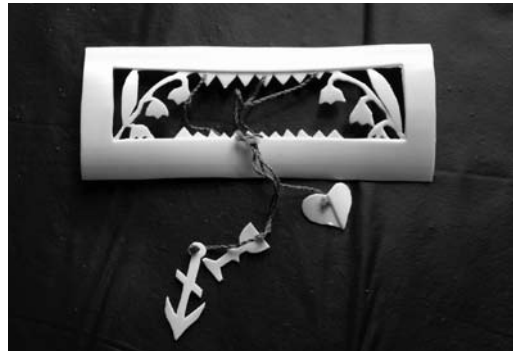
Měly jste ve vězení nějaký volný čas? Jak jste ho využívaly?

Například jsme dělaly různé ruční práce. Ve Varnsdorfu jsme dělaly takové kytičky. Od elektrikářů jsme vyšmejdlily drátky a zatočily jsme to na špendlíček, pak jsme ten drátek vzaly a obmotaly bavlnkou. Mám doma jednu takovou kytičku, kterou mi propašovala maminka. Je ale taková pokrčená, protože na návštěvě jsem mamince podala ruku a v ní jsem měla tuto kytičku.

¹⁷ **Cvilink** – režné nebo pestře pruhované hrubší tkaniny; cvilink se používá například na pracovní obleky, plachtoviny nebo žiněnky; ženy měly z této tkaniny ušito vězeňské oblečení.

¹⁸ **Dagmar Šimková** (1929–1995). Dcera bankéře Jaroslava Šimka. Ve školním roce 1948/1949 se zapsala na pražskou filozofickou fakultu a zvolila si dějiny umění a anglistiku, avšak pro svůj „buržoazní“ původ musela vysokoškolská studia opustit. Po Písku roznášela a rozmnožovala protikomunistické letáky, za což byla odsouzena k patnácti letům vězení. Její matka byla odsouzena k jedenácti letům odnětí svobody a veškerý majetek jí byl zabaven. V roce 1955 byla poslána do věznice Želiezovce, odkud se neúspěšně pokusila o útěk. Z vězení byla propuštěna až v roce 1966. V roce 1968 emigrovala do Austrálie. Své vzpomínky na věznění popsal v knize ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Karavana, 2007.

¹⁹ **Čajzák** – velká mísa, která se používala místo záchodu.

Kytička vyrobená v pracovním ústavu Varnsdorf a při návštěvě matky Květoslavy Moravečkové propašovaná z vězení. Záložka do knihy vyrobená z obalu od zubní pasty.

Archiv: K. Pinerová

Naštěstí si nikdo ničeho nevšiml, jinak bych za to šla do korekce. Nebo například někdy jsme dostaly citrony v balíčku a já jsem pak z toho dělala prasátko. Nebo jsme vystříhovaly z obalů od zubní pasty záložky do knih, a taky z chleba se dělaly různé věci. Pro to jsem ale neměla zájem, aby se dělaly různé hry jako například člověče nezlob se. Někteří dělali i šachy. Můj táťánek například, a to stále schovávám, si nechal z pasty udělat takovou peněženku na lágrové peníze.

Měly jste možnost půjčit si z knihovny knihy?

Měly jsme sice možnost si knihy půjčit, ale to byly takové socialistické, a ty jsem nečetla. Mohly jsme si půjčit noviny, ale snad jen Rudé právo. Pamatuju si, že jednou jsem četla noviny. Musely jsme totiž po práci ještě na brigádu, pomoci zedníkům. Já jsem vždycky utekla na záchod, kam za náma nemohli. Jednou ale přišel a já jsem zrovna četla noviny. Když přišel čůzák na ubikace, tak se muselo okamžitě vstát a hlásit se jako na vojně. To jsem tenkrát měla už těsně před výstupem, a tak jsem si říkala, že mi může vlézt na záda. Přišel a já jsem seděla u okna a on povídá: „To nevíte, co se dělá, když přijde příslušník?“ A já jsem pomalu vstala: „Promiňte, pane veliteli, ale já jsem vás neviděla, já jsem byla začtená do novin.“ A on na to: „Které je vaše lůžko?“ Vzal moje deky a rozhodil mi je. Musely jsme je mít srovnané jako na vojně, když odešel, nahlas, aby to ještě slyšel, jsem povídala: „Ať si nemyslí, že já to budu ještě před nástupem upravovat!“ Ale musela jsem jít na brigádu a vozily jsme cihly. Já jsem vždycky šla, vzala jednu cihlu, dala na kárku, odpočinula jsem si, pak jsem vzala druhou cihlu, dala na kárku a odpočinula jsem si. Čůzák na mě křiknul, abych pracovala rychleji, ale já jsem si ho nevšímala.

Jaké byly ve vězení hygienické podmínky? Jak často jste se mohly například koupat?

Žádná pořádná hygiena nebyla. Když jsme se vrátily z práce, tak jsme šly do koupelny, která byla asi pro dvacet osob. Byly tam žlaby, ve kterých byla napuštěná voda. Ty koupelny byly příšerné, ještě že si člověk z toho kriminálu nic závažného nepřinesl.

Dostávaly jste nějaké toaletní potřeby, například pastu nebo mýdlo?

To jsme si musely koupit z požitků, z lágrových peněz. Na švadlárně jsem měla málo, ale v přeloučské Tesle jsme měly až 80 korun, tak jsem dávala něco Tereze Vejsadové, která na-

vlékala korálky a vydělávala si asi pět korun, za které si nanejvýš mohla koupit toaletní papír. Tak jsem jí přidávala, aby si mohla koupit další důležité potřeby. Byla už starší, takže vložky si kupovat nemusela. Já jsem ji měla totiž jako mámu. Byla nešťastná, že já už odcházím, zatímco ona tam ještě zůstávala. Její syn emigroval za hranice a její dcera ji chodila navštěvovat. Taky jim zabavili všechn statek. V kantýně se jinak dal koupit cukr, sušenky, toaletní papír, vložky. Čokolády, konzervy a jiné pamlsky nebyly.

Jaká byla strava v Pardubicích?

V Pardubicích jsme měly nejčastěji k jídlu brambory a mrkev, mrkev a brambory. A nemastné a neslané. Já jsem se dva roky nemohla podívat na mrkev. A v Želiezovcích jsme sbíraly papriky a rajčata na poli, protože jídlo tam bylo strašné. Polívka byla voda a kousek chleba, byl tam strašný hlad.

Dokázala byste popsat rozdíl mezi pevnou věznicí a komandem?

V pevné věznicí přišel bachař a okýnkem strčil ešus s kafem, polívkou nebo nějakým jídlem a zavřel. A pak jsem seděla na slamniku, někdy to bylo zase zakázané. Na komandě to bylo volnější, tam jsme se mohly volně pohybovat. Pardubice, i když to byla pevná věznice, byly každopádně lepší. Je pravda, že jídlo bylo taky hrozné, ale tam jsme byly aspoň v teple, kdežto v Želiezovcích jsme musely do nepohody, do mrazu, do deště.

Říkala jste, že jste se v Kutné Hoře ve věznicí potkala s jednou retribuční vězeňkyní – Hoffeovou. Seznámila jste se i s dalšími vězeňkyněmi odsouzenými podle retribučních dekretů?

Jaké mezi vámi panovaly vztahy?

Musím říct, že nám to přály, že jsme byly zavírané. Paní Königová, která mě vlastně zasvěcovala do tajů vězeňského života, mi říkala: „Dávejte si pozor na Ilonu Hofferovou, spolupracuje s dozorcem a udává.“

A věděly jste například i v Pardubicích, která podepsala spolupráci a začala udávat?

Nevěděly jsme to, protože tam nás bylo strašně moc. Proto já jsem byla vždycky sama v kriminále, nikomu jsem nevěřila. Byla jsem sama, se svými myšlenkami, myslela jsem na maminku a na tatínka.

Když se dostaneme na závěr vašeho věznění, mohla byste mi trošku popsat, jak vypadalo vaše propuštění?

Tak jsem sbalila do deky všechny věci, které jsem měla, a na marodce jsme musely odevzdávat erár. Když jsem odcházela, nechala jsem Terezce svoje lágrové peníze a Johance²⁰ jsem nechala kilo cukru. Na marodce nám dávali civil. Já jsem šla domů, ale holky tam zůstaly. Čůza mě dovedla k malým dvířkám, za kterými byli muklové a skládali uhlí. Tatínek, který tam přišel pro mě, mi říkal: „Podívej, vždyť oni ti skládají poctu.“ Tatínek pro mě přijel, už byl rok doma, pustili ho na polovičku.

---

²⁰ Haně Truncové.

Návrat domů musel být určitě těžký, strávila jste sedm let ve vězení a všichni ve vesnici vás znali.

Když jsem se vrátila, každý se mi tady vyhýbal a nastavoval záda. Žila jsem s rodiči, ale oni nám sem nasadili fízla. Jmenovala se Kučerová, poslouchala nás a hlásila to dál. Mohla si tady dělat absolutně všechno. Jednou mi její manžel zlomil ruku. Nasadili je tu, když tady maminka byla sama. Zůstali tady do té doby, než jsem se vdala. Byli postrach všech, nejenom nás. Byl to vlastně takový druhý kriminál. Když jsem se vrátila, tak jsem šla na úřad práce a řekla jsem, že sháním zaměstnání, ale přiměřeně k mému vzdělání. Tak mi řekli: „Máme pro vás Miru, kde byste mohla šít, nebo státní statek nebo pivovar.“ Přihlásila jsem se do Miry, nechala jsem tam legitimaci, pro kterou jsem si měla za dva dny přijít. Já jsem se ale před tím pohádala s Kučerovou a ta mi znemožnila do té práce chodit. Tak jsem pak šla do pivovaru, ale tam mi to nevyhovovalo, protože se mi spouštěla z nosu krev, jak jsem chodila pořád mokrá. A tak jsem musela do JZD do Sedlic. Chtěla jsem pracovat na zahradě, ale za 14 dní přišel správce pan Medřický a řekl: „Nezlobte se, ale nedá se nic dělat, musíte chodit s jinýma ženskýma na pole. Tohle je pro vás nóbl zaměstnání.“ Tak jsem začala chodit na pole. Jednou, když jsem šla z práce a okopávali brambory, tak mi správce nakázal, že si musím vzít plný košík brambor. To tenkrát pro mě moc znamenalo, protože jsme toho moc neměli. Když jsem se vrátila, tak jsem neměla ani kde spát, musela jsem spát na zemi.

Musela jste se po návratu někam hlásit?

Když jsem se vrátila, byla jsem volaná na StB, abych si přišla pro legitimaci, protože jsem ji neměla. Policajt mi povídal: „Tady si sedněte a počkejte, než přijde pan náčelník.“ Ten pak přišel a říkal, že by si se mnou chtěl pohovořit. „Mohla byste s námi spolupracovat a měla byste různé výhody...“ a tohle všechno mi říkal. Já jsem mu odpověděla, že si to ještě rozmyslím, ale v duchu jsem si říkala: „Vykašlu se na to. Abych já s vámi, s takovou lůzou, spolupracovala? O všechno jste mě připravili, o zdraví, o majetek, a já budu s vámi ještě spolupracovat?“ Pak jsem nic nepodepsala a následkem toho jsem nedostala lepší zaměstnání.

Jak se k vám chovali lidé na vesnici?

Různě. Například když se tatínek vrátil z kriminálu, neměla maminka ani bramboru, ani talíř, ani lžičku. Tak tatínek vzal košíček a šel k sedlákovi, kterému jednou pomohl, když vyhořeli. Šel k tomu sedlákovi s tím, že to zaplatí, že to nechce zadarmo. On mu na to odpověděl: „To bych to raději dal prasatům!“ Někteří lidé nám dávali najevo, že jsme byli zavření, ale na druhou stranu někteří nám pomáhali. Jednou mi tatínek povídal, ať vezmu peníze a ať u pana Linka koupím mrkvu, salát a cibuli. A Linek mi povídal, nechte si ty peníze a upalujte. Nikomu neříkejte, že to máte zadarmo. Bylo to strašné, najednou jsem byla nuzačka, najednou jsme nic neměli. Chodívala jsem do mlíkárně a chtěla jsem koupit dvojku másla, protože byla levnější. To na mě ale paní Poláková mrkla, ať na ni počkám, a dala mi zadarmo dvě dvojky másla. Šla jsem k řezníkovi a tam měli krásnou vepřovou hlavu. Paní Miškovská mi tam tenkrát řekla: „Kdybyste chtěla, já vám budu každý týden nechávat celou hlavu i s lalokem.“ A skutečně to tak pak dělala. Byla jsem ráda, protože jsem za málo peněz měla velký a dobrý oběd. Přišla jsem domů a začala jsem brečet. My jsme byli vážená rodina, a komunisti z nás udělali absolutní nuzáky.

Na začátku našeho rozhovoru jste povídala o vašem hospodářství, co se s ním nakonec stalo?

Pole si vzalo JZD, my jsme už měli tenkrát jen pár slepic. Měli jsme tady státního správce a potom mi rozprodali parcely na stavby. Byla to celá naše zahrada. Nejtěžší to bylo pro tatínka, když nám začali parcelovat zahradu, nesl to velmi těžce.

Vzpomínky na vězení byly různé, povídala jste si s rodiči o tom, co jste tam zažila, jak se k vám chovali například při výslechu?

Nikdy, ani s tatínkem. Každý jsme věděli své. On když přišel z kriminálu, tak měl omrzlé nohy. Druhému manželovi jsem řekla jen něco málo. S děvčaty jsem se taky moc nestýkala, protože jsem měla strach.

Jak jste vnímala události roku 1968?

Byla jsem zaměstnaná na Skalce. To mě tam vzal pan Zahradník a pracoval pro Kopřivnici. On by mě tam nemohl vzít, protože jsem byla nespolehlivá. Ale on mě tam vzal. Pracovala jsem tam s paní Plačkovou. Můj manžel opravoval dům Brunerovým z Prahy a ti přespávali u nás. Já jsem jela do práce ráno v pět hodin. U hřbitovní zdi jsem potkala paní Macháčkovou, která mi řekla, že tu vtrhli Rusáci. Do mě jako když střelí, šla jsem rychle domů, všechny jsem probudila a řekla: „Pusťte si rádio, něco se děje.“ Pustili jsme rádio a já už jsem do práce nešla, protože jsem měla strach. Viděli jsme, jak tam jezdí tanky. Byla jsem asi dva dny doma, ale naštěstí mi v práci žádné problémy nedělali.

V roce 1989 konečně došlo ke změně a konečně nastala demokracie, co pro vás tento rok vůbec znamenal?

Dostala jsem důchod, už jsem neměla ani tatínka, ani maminku a nikoho, s kým jsem si o tom mohla popovídat. Vívala jsem pád komunistů, ale stále jsem tomu nedůvěřovala. Oni se teď zase staví na nohy.

Život ve vězení byl určitě náročný, v Želiezovcích jste těžce pracovala, navíc vás zavřeli zcela neprávem. Co vám pomáhalo roky ve vězení přežít?

Nejvíce mi pomáhalo, že jsem byla sama sebou a neohlížela jsem se na ostatní. Měla jsem maminku a tatínka a neustále jsem na ně myslela. Chránila jsem si své zdraví, a to bylo důležité. Já jsem se s nikým moc nekamarádila a jen jsem si představovala, jak to vypadá doma. Já jsem pořád byla duchem doma. Nikdy bych se neodstěhovala do nějakého penzionátu, tady je moje místo, se mnou to tady musí spadnout, tak jak to kdysi říkal můj tatínek.

Děkuji za rozhovor.

Jan Pospíšil (1916)

Jan Pospíšil se narodil 13. srpna 1916 v Brně jako druhorozený syn středoškolského profesora. Maturoval ve 30. letech a v roce 1939 nestihl promovat na právnické fakultě v Brně, neboť němečtí okupanti uzavřeli české vysoké školy. Jeho bratra věznili nacisté za účast v odboji, krátce po propuštění zemřel. Po válce nastoupil do Úřadu vlády a později jako osobní tajemník ministra školství Jaroslava Stránského. 24. února 1948 byl propuštěn ze zaměstnání. Pomáhal organizovat ilegální přechody hranic a v roce 1949 byl zatčen, mučen a tvrdě vyslýchán. Za velezradu a špionáž byl odsouzen na 20 let odnětí svobody. Odpracoval více než 11 let v československých věznicích a jáchymovských pracovních táborech. Během vyšetřování ohluchl na levé ucho, následkem ozáření má nedostatek bílých krvinek. Po roce 1989 se angažoval v Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

Chtěl bych vzkázat mladým lidem, aby pokud možno slušně pracovali a nevěřili těm, co moc mluví.

Rozhovor s Janem Pospíšilem

Tazatel: Tomáš Bouška

Kdy jste se narodil a jaké bylo vaše mládí?

Narodil jsem se 13. 8. 1916 jakožto druhý syn profesora matematiky a fyziky, tehdy na první reálce v Brně. Nenarodil jsem se v Brně, ale v Černovicích u Tábora, což bylo malé městečko ve středních Čechách. Jakožto tříměsíční dítě, během první světové války, jsem chytil úplavici. Dopadlo to dokonce tak, že náš rodinný lékař řekl: „Paní Pospíšilová, prosím vás, to není k životu. Dejte to někam stranou.“ To říkal o mně. Dneska by se asi divil, protože to, co nebylo k životu, tak tomu je dnes skoro dvaadvadesát let.

Žil jsem většinu života v Brně. Chodil jsem na čtvrtou reálku, kde jsem také maturoval. Pokud se dobře pamatuji, tak jsem nepatřil ke zrovna poslušným žákům. Byl jsem starosta třídy, který se vždy do nějaké té lumpárny zapletl. Maturoval jsem v roce 1934 až 1935. Protože jsem chtěl jít na práva, musel jsem doplňovat latinu, to znamená, musel jsem počkat a po roce udělat zvláštní maturitní zkoušku z latiny. Protože jsem si chtěl zlepšit svoji znalost němčiny, zapsal jsem se na německou techniku v Brně, takzvané speciální nauky. Tam jsem dostal svojí první politickou školu, protože to byla bašta nacismu, ta německá brněnská technika. Co si pamatuji, tak jsme tam v semestru byli tři Češi, čistokrevní. Po maturitě z latiny jsem nastoupil na právnickou fakultu, kde jsem se věnoval právům i sportu: veslování, lehké atletice, hokeji, tancování (smích), žil jsem vesele.

Práva jste studoval v Praze, nebo v Brně?

Práva jsem dělal v Brně, protože brněnská fakulta měla mnohem lepší zvuk než pražská. Tady byl profesor Vážný, což byla evropská kapacita v oboru římského práva. Pak tady byl profesor Weyr, to byla kapacita ve věci ústavního práva. Také profesor Baxa zde učil. Měli jsme velmi dobrou galerii profesorů, ale také jsme to odnášeli, protože například když jsem dělal první státnici, tak z osmnácti, kteří přistoupili ke státnici, jsme ji udělali tři. Já jsem celkem studoval dobře, většinu zkoušek mám s vyznamenáním. Končil jsem práva v tom nešťastném roce, kdy zavřeli vysoké školy.¹ Byl jsem tím postižen, protože než jsem se dostal k promoci, a přestože jsem měl všechny zkoušky, tak byly zavřeny vysoké školy. Tak jsem byl právník bez promoce. To nevadilo. Nejdříve jsem nastoupil do penzijního ústavu v Brně, kde jsem byl asi tři měsíce, protože se ale penzijní ústav dělil na českou a německou úřadovnu a česká se zmenšovala, tak bylo samozřejmé, že poslední páníček, který tam přišel, byl propuštěn. Tehdy jsem se zabýval tím,

---

¹ Při příležitosti pohřbu studenta **Jana Opletala**, který zemřel po tvrdém potlačení demonstrace nacistickou okupační mocí, se 15. listopadu 1939 uskutečnila další protinacistická demonstrace, která se stala posledním projevem manifestačního odporu proti německé okupaci Čech a Moravy. 17. listopadu 1939 nařídil A. Hitler, aby jakékoliv další demonstrace byly bez ostychu potlačeny vojenskou silou. Byly uzavřeny české vysoké školy, vedoucí představitelé vysokoškoláků byli zatčeni a popraveni, 1200 českých studentů bylo zbito a odvečeno do koncentračních táborů. V roce 1941 byl 17. listopad vyhlášen v Londýně za Mezinárodní den studentstva. Současně byl tehdy v emigraci zvolen předsedou Svazu vysokoškolského studentstva Dr. Ing. Václav Paleček, poválečný šéf naší mise u Spojenecké správy okupačních zón v Berlíně a po únoru 1948 politický vězeň a člen přípravného výboru K-231 v roce 1968.

že jsem navštěvoval různé obchody a dílny rádio-obchodníků a pomáhal jsem jim tak, že jsem opravoval cizí rádia, na která si ti zdejší vyučení mechanici netroufli. Bylo to dobré zaměstnání, ale bylo to nebezpečné. Mezitím byl zatčen gestapem můj bratr, který byl docentem matematiky na brněnské univerzitě. Byl zatčen, odsouzen a zemřel za chvíli po propuštění z vězení, po odpykání trestu tři a půl roku.

Za co byl váš bratr odsouzen?

Byl odsouzen za Hochverrat, neboli velezradu, protože byl členem odbojové skupiny. Do Brna tehdy přijel můj strýc, doktor Vilém Pospíšil, bývalý guvernér Národní banky. Informoval se o tom, co dělám. Doporučil mně tehdy na nově vznikající úřad práce, kde jsem se měl zabývat určitými věcmi mimo normální úřadování. Strýc byl asi za dva měsíce poté navštíven v Praze gestapem a po této návštěvě byl nalezen ve svém bytě mrtev.

V kterém to bylo roce?

To bylo v roce 1941. Byl jsem na úřadě v oddělení podpor, a sice takzvané Familienhilfe a Sonderhilfe. V tomto oddělení jsem vydržel až do konce, akorát v posledních třech měsících se o mě zajímalo gestapo, ale už to nemělo patřičný důraz, protože měli jinou práci. Kolem Brna už byly tehdy zákopy a Brno bylo ohroženo přímým útokem ruských vojsk. Když se vrátila londýnská vláda a projížděla Brnem, tak se zároveň vrátil doktor Stránský, který přednášel na brněnské fakultě trestní právo. Protože mě znal a věděl, že mám zájem o věci týkající se politiky, tak mě požádal, jestli bych nenastoupil do jeho kabinetu. On byl nejdříve ministr spravedlnosti a pak přešel na předsednictvo vlády jako náměstek předsedy vlády. Já jsem měl tehdy zájem o pořádnou práci, tak jsem přijal jeho nabídku a nastoupil jsem druhého ledna 1946 na Úřad předsednictva vlády do Prahy, do jeho kabinetu. V tomto kabinetu jsem dělal národní hospodářství a pro ministra Stránského jsem připravoval balík návrhů, které se ve vládě v té době projednávaly. Tak jsem pracoval až do voleb v roce 1946, kdy po volbách přešel ministr Stránský do ministerstva školství a já jsem tam přešel s ním jako osobní tajemník. Byl jsem na ministerstvu školství až do „slavného“ Února. Vidíte, nejsem žádný obr ani nevypadám nějak bojovně, ale v únoru 1948 mě vyvedlo sedm samopalníků z kanceláře ministerstva školství.

Kdy to bylo?

To bylo 24. února 1948. Zřejmě jsem byl asi velice špatně zapsán do evidence KSČ, protože od té doby jsem byl nezaměstnaný. Mám svazek žádostí, kde žádám o přijetí na různá ministerstva i do soukromých služeb, ale bylo mi vždy odpovězeno: „Dělnická třída vás nepovažuje za spolehlivého.“ Nebo v nejlepší případě odpověděli, že místo už bylo obsazeno. Protože jsem měl dost času, tak jsem se věnoval různým věcem. Hlavně jsem měl zájem o hraniční přechody, protože ministr Stránský se chystal utéct za hranice. Tak jsem převzal organizaci jeho útěku. Taky se mi to skutečně podařilo. S ministrem Stránským jsme se rozloučili u pražského letohrádku Hvězda v červenci 1948, kde nastoupil do nákladního auta jako pomocník a odjel ještě ten den přes hranice na Karlovarsku. Jeho rodina již předtím přešla na Západ.

A vzpomněl byste si něco blíže k organizaci útěku? Jak jste ho připravovali?

Dělali jsme to pomocí tamějšího celního úředníka Snopka. Vyjednával to pražský obchodník s koberci Losenický, protože ten se mohl pohybovat a jezdil nakupovat. Losenický včas utekl

před Vánoci roku 1948 na Vimpersku. Převážel ho Hons, majitel autodopravy. Hons byl zatčen na základě výpovědi vlastního syna. Já jsem byl zatčen mnohem dříve. U mě byl ale projednán vlastní útěk až v roce 1954, kdy byl Hons teprve zatčen, protože já jsem byl zatčen už v roce čtyřicet devět, dvanáctého ledna. Byl jsem odsouzen v roce 1950, 24. února, a teprve v roce 1954 mě stáhli na Jáchymov z pracoviště do tamější vyšetřovací věznice takzvaného JAVu. Tu jsem dokonce pomáhal stavět. Byl jsem v komandu, které tuto věznici stavělo.

Převáděl jste lidi přes hranice pravidelně?

Když jsem byl bez zaměstnání, tak jsem se věnoval přechodům příležitostně a pomohl jsem ještě několika lidem. Zajímal jsem se speciálně o přechody na Karlovarsku a Vimpersku.

Proč jste si vybral zrovna tyto dva?

Vimpersko jsem si vybral, protože jsem znal Šumavu a Karlovarsko, protože jsem tam měl spojení přes Honse staršího. O těchto věcech nebudu povídat, protože vím, že by to byla velká chyba. Když například Drtina vypovídal, jakým způsobem se dostal ven za protektorátu, tak tím okamžikem ta úteková cesta přestala být možná. Já už nikam utíkat nebudu, ale mohl bych takovýmto způsobem někomu zmařit potenciální útěk.

Na Vimpersku to bylo dobré, byla dobrá organizace. Avšak brzy spadla klec, někdy v květnu čtyřicet devět. Já jsem se dozvěděl, že pravděpodobně ten, co nám pomáhal na Karlovarsku, byl spolupracovník StB. Ale v některých případech nemluvil. Pomohl jsem doktoru Rohlíčkovi, bývalému tajemníku ministra, chystal jsem se organizovat útěk přes hranice Zemínové a Kleinerové², ale k tomu nedošlo, protože mě zatkli. Abych měl totiž nějaké zaměstnání, tak jsem byl zdánlivě zaměstnán u stavitele Jiříkovského v Praze. Bohužel tento Jiříkovský byl zatčen na základě výpovědi jednoho agenta-chodce, Anderleho. Na základě výpovědi Jiříkovského mě zatkli. Nakonec proti mně ten Jiříkovský nevystupoval, protože ve vězení zemřel. Ale já jsem dostal dvacet let.

Co následovalo po vašem zatčení?

Když mě zatkli, tak o mě měl zájem Jindřich Veselý³, vedoucí republikové StB⁴. Oni mě nevyslýchali v Praze, ale odvezli mě nejdříve do Olomouce. Měl jsem v Praze mnoho známých a StB se obávala, že budou mít díru v celé organizaci. Tak mě vyslýchali v Olomouci, kam za mnou ten Jindřich Veselý a další známý pracovník StB Kamil Pixa⁵ přijeli. Tam mě pěkným způsobem zřídili. To vám povím, to bylo vyslýchání. Byl jsem ve sklepě policejního ředitelství. Odtamtud mě Pixa vyzvedl. Vyzvedl mě nahoru, do prvního poschodí, zavázal mi oči a vyzvedl mě na lešení. V té době bylo kolem celého policejního ředitelství zednické lešení. Po tom lešení mě povodili, pak mě svezli opět dolů. Tam čekalo auto, naložili mě do auta, povozili mě několika ulicemi,

---

² Politicky a poválečné poslankyně za Čs. národně socialistickou stranu, po roce 1948 významné politické vězeňkyně. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: ÚDV, 2006, s. 74–75.

³ **Jindřich Veselý** (1906–1964). Od roku 1933 pracovník Ústředního sekretariátu KSČ, 1939–1945 vězněn v koncentračním táboře Buchenwald, od října 1945 příslušník Sboru národní bezpečnosti, 1948–1950 velitel StB (přednosta I. odboru MV). Dne 5. března 1950 spáchal první pokus o sebevraždu. Po odvolání z funkce ředitele Ústavu dějin socialismu dne 19. (20.) března 1964 jeho druhý pokus skončil smrtí.

⁴ **Státní bezpečnost (StB)** byla politická policie komunistického Československa.

⁵ **Kamil Pixa** byl jeden ze zakladatelů komunistické Státní bezpečnosti, v roce 1951 se stal zástupcem 1. sektoru Hlavní správy Státní bezpečnosti.

oči stále zavázané a přijeli zase zpátky na to policejní ředitelství. Když máte zavázané oči a jste v kriminále, tak podle zvuku poznáte, co se děje, takže jsem tušil, že jsem zpět. Začali mě vyslýchat. Jindřich Veselý prohlásil: „Doktore, už tě někdy kopl kobyla?“ A dal mně takovou ránu, že jsem přelétl takové tři metry ve vzduchu. Pak mně nějakým způsobem, nevím čím, popálili ruce. Měl jsem spálené celé dlaně. Jen to místo uprostřed nebylo popálené a pokryté puchýří. Měl jsem rozseknutou tvář. To již také zmizelo. Po nějaké době mně za uchem vykvetla boule, která praskla a vytekla z ní krev a hnis. Na to ucho neslyším.

Jak probíhaly výslechy?

Sedmnáctého února čtyřicet devět pro mě přijeli Veselý a Pixa tatrovkou a vezli mě kamsi, oči zavázané mou červenou šálou. Tu mám dodnes, ta mně zůstala. Pixa řekl: „Ty budeš mít stejně červenou rýmu, tak ta šála bude akorát.“ Zastavili jsme se někde u cesty. Tam jsme se vyčurali a při té příležitosti mně pan Pixa vypálil u ucha celý zásobník revolveru. Od té doby, když jsem chtěl na malou, tak jsem nemohl spustit. Po nějaké době to přestalo. Přivezli a vyložili mě. Sundal jsem si šaty, oči pořád zavázané a postavili mě mezi dva velké katry. Tam mě chvíli nechali. Pak mě přivedli do cely, kde nebylo nic než stůl a židle. Posadili mě nahého na židli a zase mě vyslychali. Kde to bylo, to jsem nevěděl až do předloňského roku. Pak jsme zjistili, že to byly tajné korekce v Ruzyni. Bylo to čtyřadvacet – cel dvanáct dole, dvanáct nahoře. Tam jste nesměl říci svoje jméno, neviděl jste nikoho, ani toho policajta, který tam měl službu. Ten to jen pootevřel a strčil nohou jídlo dovnitř. Pak mě převezli na Bartolomějskou a teprve z Bartolomějské mě převezli na Pankrác. Tu Ruzyň jsem neměl ve spisech nikde napsanou. Tam to nebylo pěkné. Šikmo jsem byl proti té výslechové místnosti, tak jsem slyšel ty výslechy. To nebylo dobré.

Pamatujete si, koho tam v té době vyslychali?

Pamatuji si agenta-chodce a pak nějakou ženu. Jméno, to nevím.

Zatkli vás tedy počátkem roku čtyřicet devět?

Byl jsem zatčen o půlnoci 12. ledna 1949. Přišli za mnou do bytu, prohlédli ho. Zapečetili knihovnu. Dcera, které bylo tehdy sedmáct měsíců, ty pečetě hned druhý den všechny strhala. To jsem nevěděl, řekla mi to až manželka později. Odtud mě odvezli na Bartolomějskou a pak do Olomouce.

Co přesně z vás chtěli dostat?

Jiříkovský vypovídal, že pravděpodobně pomáhám lidem přes hranice. Ale mluvil také o vysílače a vzhledem k tomu, že jsem měl k vysílačkám blízko, protože jsem byl amatérský vysílač, tak o to měli zájem také.

Jaká byla vaše politická příslušnost?

Já jsem byl národní socialista. Ovšem nijak zvláště jsem se politicky neexponoval. Měl jsem hodně práce jako tajemník.

V Olomouci jste se k něčemu doznal?

Ne, tam ani nepsali protokol. Tam byl jen ten vejřez.

Pamatujete si ještě nějaká jména, kdo vás tam napadal?

V Olomouci to vím. To byl estébák Housírek. To byl tamější kápo.

Já vím, že ta vzpomínka není jednoduchá, ale kdybyste ještě blíže popsal, co přesně vám při tom vyšetřování prováděli?

Během toho vyšetřování si mě především podávali v kruhu. To znamená, že mně dali ránu kamkoliv, abych přilétl k tomu druhému. Pak zadruhé mě mlátili pendrekem. Všimněte si jedné věci: většina muklů je hluchá na levé ucho. Proč? Protože dostali pendrekem na levé ucho; estébák byl pravák. Všimněte si toho.

Kdo byl ten váš vyšetřovatel?

V Ruzyni to byl Pixa. Pak mě vyšetřovali v červenci 1949, když zatkli Horákovou⁶, tak mě o půlnoci vytáhli z cely. Ona snad měla říct, že jsme spolu někdy jeli v elektrice. A ona mě upozorňovala, že o mně mluví lidi, že pomáhám přes hranice.

Byla to pravda? Znal jste se s paní Horákovou?

Samozřejmě, že jsem se s ní znal, byla přece poslankyně. To ale nebylo nic, stejně jsem byl ve vazbě, i kdyby o mně něco věděla. Ona pravděpodobně něco věděla od Zemínové. Ta měla těsně předtím zlomenou nohu a znovu se učila chodit. Tam byl nějaký Kočí, ten kolega, s kterým jsem ten útěk připravoval. Nevím, jestli to bylo jeho pravé jméno.

Kde došlo k sepsání protokolu?

V Ruzyni a později v Bartolomějské.

Kdy začal soud?

Soud byl 22. a 24. února 1950 v Praze. Měl jsem jako předsedu soudu pana doktora Rudého⁷ a jako prokurátorku paní doktorku Brožovou⁸. Pan doktor Rudý se snažil. My jsme se spolu několikrát chytli, také s paní Brožovou. Měl jsem svého obhájce, to byl velice slušný člověk. Ten mě hlavně uvědomil, že Jiříkovský zemřel ve vazbě. Tak jsem mohl o té věci mluvit. Pěkně jsme se hádali a vzhledem k tomu, že jsem se bránil, tak byl soud přerušen 20. února a odročen rozsudek na čtyřicetadvacátého, tak jsem byl odsouzen až o dva dny později, ale to nehrálo velkou roli.

Kdo to byl ten obhájce, jak se jmenoval?

Dr. Langer z Prahy. Byl starší než já, pražský obhájce, velice slušný člověk. Hned mu vzali právo obhajovat.

---

⁶ **JUDr. Milada Horáková** byla významná československá politička, popravená v roce 1950 ve velkém politickém procesu. Srovnej např. KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995.

⁷ **Vojtěch Rudý** se podílel na mnoha rozsudcích v politických soudních procesech, včetně následných procesů s Dr. Miladou Horákovou.

⁸ **Ludmila Brožová-Polednová** je bývalá komunistická prokurátorka známá především z procesu s popravenou političkou Dr. Miladou Horákovou. V roce 2008 byla za svou účast na politických procesech odsouzena k šestiletému trestu odnětí svobody. K trestu nastoupila ve věznici ve Světlé nad Sázavou.

Byl jste u toho soudu sám?

Ne, v témže procesu byli odsouzeni: major JUDr. Josef Dráb z Berouna, přítel Otakara Lo-senického – odsouzen dle § 35/zákona 231 ke čtyřem letům vězení, protože měl vědět o jeho protistátní činnosti, a neudal to. Běla Veselá z Prahy, novinářka, která měla vědět o tom, že ministr Stránský hodlá opustit ČSR, a neoznámila to. § 35/231, trest dva roky.

Za co vás tedy odsoudili?

Neexistoval tehdy rozsudek písemný. Byl jen v tužce. Byl jen ve spise, nebylo vyhotovení. To bylo uděláno až mnohem později, až potom jednání, výslechu s Honsem. Paragraf jsem dostal jedničku – velezradu – a pětku – špionáž⁹. A bylo to víceméně odůvodněno tím, že jsem byl vyšší státní úředník. Byl jsem odborový rada předsednictva vlády. Vzhledem ke svým známos-tem v kruzích diplomatů se mi např. snažila StB dokázat, že jsem hrál tenis s majorem Kattkem, vedoucím špionáže v Československu nejdříve v Praze a poté i pro celou Evropu. Vadilo jim, že jsem se stýkal jen s těmi západními diplomaty. Dostal jsem dvacet let. Původní návrh byl špagá-tek, ale to se nepodařilo.

Co vám proběhlo hlavou, když jste uslyšel ten rozsudek?

Že jsem na nějakou dobu uložen k ledu, ale jinak jsem byl celkem klidný.

Co se stalo po tom soudu, jak s vámi naložili dále?

Po tom soudu jsem byl převezen na Bory. Kde jsem byl přidělen na společnou celu takzvaný Waldes a odtamtud, nechápu proč, jsem byl převezen asi po půl roce do knihárny, což bylo bezvadné. Tam jsme měli svoje kamna, kde jsme museli topit, a také jsme měli svůj pokoj. Tam jsme byli tři státní¹⁰, ostatní byli retribuční. Bachaři nás nebuzerovali a byl klid.

Pamatujete si nějakého významného spoluvězně z Borů?

Když jsem byl na béčku, tak jsem spal na jedné posteli s Podsedníkem, bývalým starostou z Brna. Pak tam byl také doktor Caha z Brna, pak tam byli dva letci Mikš, řečený Divůšek, a Nový. Divůšek byl postřelený a dodneška má kulku v rameni a ten Nový se při útělu z ČSR zřítíl s letadlem a měl zlomenou nohu. To byli dva akademici, letci. Pak tam byl Cyrda Musil, bývalý reprezentant Československa v běhu na lyžích, s kterým jsem se setkal dříve v civilu, když jsem jezdil na Vysočinu na lyže. Ten byl zabit v Kanadě. Utekl z Jihlavy přes celou republiku a utekl do zahraničí, přešel do Kanady a v Kanadě ho zabil bratr jeho družky, Jugoslávec.

Pamatujete si na Gustu Bubníka?

Znám ho z Borů a z XII. On byl také na XII, ale fáral a já jsem byl pracovník na povrchu.

A pana Pravomila Raichla¹¹?

---

⁹ Šlo o zákon č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, podle kterého byli političtí vězni v éře stabilizace socialistické diktatury v Československu masivně odsuzováni.

¹⁰ Státní vězni = političtí vězni; odsouzení z politických důvodů.

¹¹ Pravomil Raichl byl legendární politický vězeň, důstojník československé armády, který přežil gulag, boje na Dukle, klinickou smrt. Prošel i politickými procesy a vězením v Československu, utekl z Leopoldova, emigroval a dožil se demokratické ČR.

Pravomila Raichla velmi dobře znám, protože jsem s ním byl na Borech na cele. Když Pravomil Raichl mluvil do druhého okna, do druhého oddělení mluvil do okna s jiným bývalým vojákem Svobodovy armády, byl přistižen a Brabec ho zmlátil býkovcem. Šel do korekce. Pravomilu Raichlovi chybělo kus svaloviny na lýtku a hrudník a břicho měl prostřílené automaticky. Byl to dobrý kluk. Spal v rohu na běčce, osmičce.

Kam dále vás poslali po půl roce na Borech?

Z Borů jsem odjel na Jáchymovsko na běčko, Ústřední tábor. Poté jsem byl poslán asi na dva měsíce na tábor Mariánská. To byl ve skutečnosti tábor pro mladistvé. Odtamtud jsem přijel akorát do útěku na tábor XII. Na Jáchymovsko jsem se dostal roku 1952 v srpnu. Byl jsem tam až do konce. Tedy do konce ne, ale v lednu šedesát jsem byl převezen do Ruzyně, opět výslechy. Byl jsem propuštěn z Ruzyně v roce šedesát a měl jsem zakázanou Prahu, tak celý den až do devíti hodin se mnou chodil estébák. Já jsem mu říkal: „Jděte domů. To nemá cenu.“ „Ne, já musím.“ Já jsem ho povodil po Praze, po Příkopech, koupil jsem pro dceru kilovou bonboniéru nugátu. Přijel jsem dříve než kluci z tábora. Manželka měla spolužačku, jejíž manžel byl v tomtéž lágru jako já, Razík. On už psal, že přijede domů, tak u nás bylo slzavé údolí, protože já jsem nepsal. Přijel jsem dříve než on.

Jaké práce jste vykonával na Mariánské?

Na Mariánské jsem dělal zedničinu a kopáče. Většinou jsem dělal zedníka a tesaře, a dokonce jsem pak dělal partáka takové malé party, kde nás bylo osm právníků a já jsem jim šéfoval, protože já jsem byl jediný, který znal normy a rozuměl plánům. Já umím například vyměřovat, teodolitem a podobně, to vše umím. Ovládal jsem normování a měl jsem měkkou tužku. To bylo osm právníků a jeden zemědělec, sedlák z Košic, Slovák a druhý lesní dělník z Oravy, dva Slováci. To byla taková malá partička. Mistři nám dali plány a já jsem stavěl.

Co jste stavěl?

Na sídlišti domy. Naposledy to bylo sídliště Příbram, kulturní dům. Pak naše parta udělala celou mateřskou školku, tam byly speciální betonové kulaté sloupy s hlavicemi a to my jsme všechno udělali. Tu mateřskou školku jsme postavili celou, ta naše parta. To nás vozili z Vojny¹². Já jsem byl pak na Vojně a tam se stalo, například, že nás vezl autobus a ženská zamávala. Velitel eskorty zastavil a ona to byla moje manželka. (*smích*) A tomu veliteli té eskorty to trvalo od rána až do tří hodin do odpoledne, než zjistil, který to je, protože nás tam bylo asi pět Pospíšilů. Stála u autobusu u okna a mávala nám. Ona tam dokonce byla ještě s dalšíma manželkama Razíkovou a s Plockovou. Obcházely kolem těch lágrů a dívaly se po nás.

Jak se tam dostaly?

Nějak se tam dostaly. Prosím vás, dovedete si představit, že moje manželka, když mně teklo na Borech z toho ucha, udělala takový randál, že civilní lékař dr. Chudáček, který měl Bory na starosti, zařídil, že mě vodil policista každý den na lékařskou fakultu na ošetření? Ona se nebála a prosadila to.

---

¹² Tábor Vojna.

Jaký byl kontakt s rodinou? Kdy jste viděl dceru poprvé?

Ze začátku to bylo po půl roce, pokud byly návštěvy, ale oni to nedodržovali a potom byly tak po čtvrt roce. Ovšem návštěvy. To bylo sklo a prosekaný plech, kdepak nějaký kontakt, to nebylo možné. Zažil jsem tam případ, kdy se mnou byl na Borech na cele Spálenka, to byl člen vojenské stráže, která hlídala prezidenta Beneše. Tento Spálenka, měl za manželku Angličanku a ona na návštěvu přivedla svou malou dceru. Té mohly být tak dva roky, více ne. Ta holčička strčila tu svojí pacinku do takové mezery a Brabec ji přes tu ruku praštil pendrekem. S tou Angličankou byl na návštěvě pracovník anglického velvyslanectví. Ten začal kravál a my jsme přišli o návštěvy, protože to na základě toho přerušili. To jsem sám zažil, jak ji ten Brabec praštil.

Na jak dlouho jste šel na tábor Mariánská a co jste tam dělal?

Na Mariánské¹³ jsem byl poměrně krátce, tam jsem byl dvakrát asi po dvou měsících. Totiž stalo se to, že ten vězeňský lékař na Borech, když mě vodili na tu fakultu, tak mně napsal do karty, že odmítám ambulantní ošetření a že simuluji zánět středního ucha. To je samozřejmě blbost. Teď když jsem přišel na Mariánskou, tak tam byl lékař. Němec. Slušný člověk. Ten lékař říkal: „Co je to za blbost, copak se dá zánět středního ucha simulovat?“ Tak ho pošleme do nemocnice do Karlových Varů. Tak mě tam poslal. Tam jsem byl týden a při té příležitosti tam přivezli mého bývalého známého, doktora Peška a to byl tajemník Nebesáře. To byl ředitel Národní banky, guvernér Národní banky. Oni byli už zavření. Ten Pešek, to byl vyšetřovaný a přivezli ho tam, protože měl zvětšené srdce a umřel tam. A on mě poznal. Já jsem ho nepoznal, protože on vypadal starší. Tak říkal: „Támhle to je doktor Pospíšil, že?“ Já mu říkal: „A kdo jsi ty?“ „Pešek.“ Já jsem si díky tomu uvědomil, že my jsme se stýkali, znali jsme se.

Řekl byste něco k legendárnímu útěku ze šachty XII, kam vás přivezli?

Tak k tomu útěku na XII. Do toho jsem spadl hned druhý den, co mě tam převezli. Bydlel jsem tehdy na baráku na jedničce a právě na té jedničce byl nějaký farář. Ten měl s nimi jít na šichtu jako vrátník a oni si to přehodili, aby mohl jít s nimi někdo jiný. Pak nás najednou v noci vyhodili ven, nástup, stáli jsme v útvaru. Leželi před námi ti mrtví kluci, které zastřelili. Velitel do nich kopal a skákal po nich. Vytáhli ty dva, co chytli živé. To bylo vidět, že jsou zmlácení. Šli podél nastoupených a měli ukazovat na ty, kdo o tom věděl. Oni nebyli už příčetní, ti kluci. Ale šli a vytáhli ještě asi dva kluky z nástupu. Já jsem to pak vyšetřoval jako člen ÚDV¹⁴ v 90. letech. Zjistil jsem, že to bylo úplně jinak a že ten útek byl dopředu zrazen, protože ten bachař, který s nimi spolupracoval, už byl dva měsíce ve vazbě. Tam už ho vyslyšali. Oni mu říkali Francouz, protože on byl repatriot z Francie. Takže oni věděli o tom útěku.

Tohle ale Karel Kukul nevěděl, když psal tu svoji knížku?¹⁵

Nevěděl a nevěděl to ani Štich. To bylo zajímavé, ten Štich, ten byl tak zmlácený, že přestal mluvit, a dokonce když byl v nemocnici, tak estébák zjišťoval, jestli nesimuluje tím, že mu cigaretou pálil prsty na noze. On se rozmluvil až mnohem později za několik let a ještě žije. Ale vůbec neví o tom, co se dělo. Má úplný výpadek paměti.

---

¹³ Mariánská – pracovní tábor na Jáchymovsku.

¹⁴ Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV).

¹⁵ KUKAL, Karel. *Deset křížů*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2003.

Co přesně jste vykonával na táboře XII za práci?

Chodil na sídliště a tam jsem hlavně betonoval a pak jsem se stal nezaměstnaným, protože oni pro nás v roce 1953 neměli práci.

Jak to vypadalo na táboře „L“, když jste se tam dostal?

Na eLku byl hlad a buzerace. Zažil jsem tam, jak narazili tehdy tomu Šlachteckému¹⁶ čepici a utrhalí mu nárameníky. To se stalo takto. Oni tam poslali autobus, co snímkoval plíce. A noční směna zrovna zalehla. Oni je vzbudili na snímkování k tomu autobusu. Věžňové noční směny se rozčílili a začali se s nimi prát. Dopadlo to tak, že někdo panu veliteli narazil brigádýrku až na uši a utrhal mu nárameníky a pan psovod byl tak pitomý, že tam přivedl toho úředního psa, co s námi jezdil. Ten pes se zakousl do zadku panu zástupci velitele a na to koukali ti šoféři.

Představte si, že tam jsme dostali jednu bedničku a ta jedna bednička měla dvě stě sedmdesát dva kilo smolince a nebyla plná. To byl naprosto čistý uran. Oni tam zařídili například odtah toho prachu pryč od nás. To bylo nejhorší, protože tam se dělala ta silná ruda a odvětrávali to přímo na tábor. Předtím tam ovšem nebylo odvětrání vůbec žádné.

Vy jste byl na drobilce zaměstnaný?

Ano, já jsem byl na drobilce¹⁷, dvojce.

A jak dlouho jste byl na táboře „L“?

Půl druhého roku. Byl jsem stále na té drobilce a pak jsem jel na Bytíz u Příbrami a z Bytízu jsem odjel k soudu, protože mě povolal jeden pan soudce, abych podal na někoho výpověď. Dopadlo to tak, že jsem řekl, že ho neznám. On řekl, že mě taky nezná, a tím to bylo odbyté. Já jsem pak žádal pana soudce, že mám vydělávat a potřebuji peníze na placení, tak aby ty výlohy z toho, že jsem byl u soudu mimo práci, aby byly předepsány tomu estébákovi, který to zavinil. Naštěstí se pan soudce jenom zasmál. Co mně mohli udělat? Nic. Strčit do korekce, a to bylo normální. Na sváteční dny jsme chodili na eLku do korekce pravidelně. To byl třeba den rolníků! Na prvního máje, na Říjnovou revoluci nebo na Vítězný únor. Přišli pro nás s dekami a bylo.

A jaká tam byla ta korekce?

Tam byla celkem slušná korekce, ta nová. Předtím to bylo ve sklepě na uhlí, na brambory. A kromě korekce byla šikana. Dovedete si přestavit ty tisíce barelů, které my jsme přerovnávali, navíc úplně zbytečně? Hromada písku se jako na brigádě přehazovala lopatami sem a tam. V zimě se v šest hodin večer museli vyhrabat z kamen uhlíky a hotovo. Žádné topení. Všechny ty stavby táborových ubikací byly na kůlech a měly dole deskové obložení, aby barák nepromrzal. Tábor „L“ byl jediný tábor, kde to bylo volné a pod podlahou foukal jednoduše vítr. Teď tam nebyla voda. Vůbec tam nebyly sprchy. Ty byly na táboře, na korekci v podobě studené vody. Já si vzpomínám, jak si Radim Kuthan umýval obličej kafem. Nebyla prostě voda!

¹⁶ **Miroslav Píbil** (1921). Syn rolníka, po vychození školy pracoval jako dělník v továrně. Do KSČ byl přijat v roce 1950. Od června 1949 sloužil v útvaru Jeřáb. Takřka celou první polovinu padesátých let strávil ve funkci velitele trestaneckého pracovního tábora Vykmánov II (tábor „L“). Na Jáchymovsku působil v různých funkcích až do roku 1959. Politický vězni jej znali i pod přezdívkou Šlachtecký. Poté se v rámci služby přesunul na Pardubicko. Do důchodu odešel v roce 1976. V průběhu své kariéry byl několikrát vyznamenán. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 138.

¹⁷ **Drobilka** – oddělení drcení rudy na jemný granulát (drcení = drobení).

Vzpomenete si na svoje vězeňské číslo, které jste měl?

017764 a pak mně to změnili na 02008, ale nejdéle jsem měl to 017764.

Co se vám dnes vybaví, když slyšíte jméno Jáchymov?

Víte, bohužel to neumím slušně říct.

Kolik let jste si dohromady odseděl?

Jedenáct let, čtyři měsíce a pár dní.

Jaký byl návrat do civilu?

Na základě amnestie. Rodina byla v pořádku. To bylo slzavé údolí. Najednou táta byl za dveřmi. Domovník mě pustil do baráku a teď jsem zazvonil a slyším, jak běží dcerka, té bylo tehdy třináct let. Ta manželčina spolužačka dostala zprávu, že ten její manžel se již vrací, a ode mě nic neměli. Přesto mě čekali.

Jak jste si hledal zaměstnání?

Nejdřív jsem nastoupil jako zedník a tesař u družstva Stavba tady v Židenicích a to byli ještě větší zloději než kriminál, protože já jsem tam dělal všechny ty věci jako zedník a tesař a vydělával jsem si tisíc korun. To byli zloději největší. My jsme pracovali v takových malých skupinkách, maximálně po sedmi lidech. Já jsem za ně psal stavební deník, a když byla výplata a slyším, jak jeden starší zedník říká: „Prosím tě, co mně tady píšeš, tady mně píšeš mzdu za psaní do stavebního deníku, to dělá doktor.“ A pak mistr říká: „Pospíšil to nesmí dostat, ten byl zavřený.“

Ale tam jsem byl chvíli, protože naštěstí moje tchýně četla nějaký inzerát, že Svazarm otvírá a vede kurz pro televizní mechaniky. Tak říká: „Prosím tě běž tam, ty tyhle věci umíš.“ Já jsem tam šel a oni říkali: „Tak ten kurz běží, běžte se zeptat na gestora, tam to vede nějaký inženýr Kůra, jestli vás tam přijme.“ Tak jsem tam šel a ten Kůra mně říká: „Ale ten kurz běží a pak by to stejně nebylo pro vás nic.“ Ale mluvili jsme spolu a on říká: „Vždyť vy to umíte.“ A ing. Kůra říká: „Víte co, za čtrnáct dní jsou zkoušky televizních mechaniků, techniků, já vás tady přihlásím a když uděláte zkoušku dobře, dostanete vysvědčení, a když ne, tak to budete opakovat příští rok.“ Já jsem ji udělal, dokonce za jedna. Začal jsem dělat mechanika. Já totiž mám techniku, byl jsem na té německé technice a to já neuvádím nikde a dvacet let jsem dělal toho televizáře. *(smích)*

K právu jste se nevrátil?

Vrátil. Na Ústavu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v 90. letech.

Jaké konkrétní následky věznění jste si odnesl?

Tak to ucho, to je konkrétní následek jasný. Hluchý jsem jak poleno. A mám dojem, že i tlusté střevo a krevní potíže. Protože mně brali v lednu 2008 asi dvacet centimetrů tlustého střeva, protože jsem krvácel do střev. A krev. Mám úřední potvrzení, že mám jen dva miliony sedmkrát sto tisíc červených krvinek a pak v roce padesát devět tři miliony tři sta a má být pět milionů. Měl jsem potíže s hemoglobinem; vše následkem ozáření.

Když se podíváte na vaši životní dráhu, je zde něco, co byste chtěl vzkázat dnešním mladým lidem?

Chtěl bych vzkázat jen to, aby pokud možno slušně pracovali a aby nevěřili těm lidem, kteří moc mluví. A aby se podívali, jestli to, co člověk teď říká, jestli také podle toho dělá. Dnes má mnoho lidí mnoho řečí a skutek utekl, hlavně politici.

Děkuji za rozhovor.

Hubert Procházka (1930)

Dr. Hubert Procházka se narodil 27. prosince 1930 v Brně. Oba rodiče byli lékaři; tatínka však záhy ztratil nešťastnou náhodou. Po gymnáziu nastoupil na začátku 50. let vysokoškolské studium medicíny. Už v roce 1946 vstoupil do Československé strany národně socialistické a aktivně působil v Junáku. Po únoru 1948 se zapojil do tisku a distribuce letáků, pomáhal udržovat písemnou komunikaci mezi pronásledovanými duchovními a obsluhoval rádiové spojení pro agenty CIC. V 21 letech byl zatčen a odsouzen k 11 letům vězení za velezradu a špionáž. Pracoval na třídírně uranu v Jáchymově a v tamější vězeňské nemocnici. Ve vazbě přišel o několik zubů, ohluchl na levé ucho, nakazil se žloutenkou a onemocněl rakovinou kůže. Koncem roku 1958 byl propuštěn na svobodu.

Jak životem projít se vztyčenou hlavou? Žít tak, abych nikomu neublížoval.

Rozhovor s Hubertem Procházkou

Tazatel: Tomáš Bouška

Vzpomněl byste si na své dětství, rodiče a své mládí?

Narodil jsem se v Brně 27. prosince 1930 v rodině profesora psychiatrie, který se jmenoval stejně jako já, Hubert Procházka. Maminka byla také lékařka, v té době v domácnosti. Mám o dva a půl roku mladší sestru, ta je lékařkou v Praze na histochemii. Otce mi zastřelil blázen v pětatřicátém roce na Zelném trhu v Brně. Maminka byla Češka, tak jsme se odstěhovali do Hradce Králové, kde jsme bydleli do roku 1946. Potom byla maminka šéflékařka v Janských Lázních, v těch radioaktivních, takže do února 1948 jsme bydleli tam. Po únoru 1948 ji ministerstvo zdravotnictví okamžitě propustilo a skoro dva roky byla bez práce. Potom začala pracovat v rehabilitačním oddělení v pardubické nemocnici. Po tuto dobu jsme bydleli v rodinném domě v Heřmanově Městci, který založil dědeček a který se později celý přestavěl.

Jak jste prožívali druhou světovou válku, když jste neměli tatínka?

Maminka měla normální lékařskou praxi jako neurolog, takže jsme válku přežili celkem dobře. Studoval jsem normálních pět tříd obecné školy, klasicky ještě bez reformy, a pak osmileté klasické gymnázium, které jsem ale o rok musel odložit. Jsem totiž rozený v prosinci, proto jsem šel o půl roku dříve do školy. Poté jsem po obecné škole rok ztratil, na začátku okupace Němci jednali v duchu Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei a považovali mě za příslušníka buržoazie, takže jsem na gymnázium nebyl přijat. Za rok se to zase změnilo, tehdy to bylo každou chvíli jinak. V té době jsem vlastně k tomu půl roku, co jsem získal, ještě zase půl roku ztratil. Maturoval jsem až v padesátém roce a šel jsem nejdříve na rok na medicínu do Hradce, pak tam ale začali strašit, že z lékařské fakulty udělají vojenskou akademii, a proto jsem přešel do Prahy.

Máte nějaké zvláštní vzpomínky na únor 1948, nebo jste se v tu dobu nijak politicky neangažoval?

Byl jsem členem Národní socialistické mládeže a funkcionářem Junáku. Ve Skautu jsem vyrůstal od sedmi let. Byl jsem u vodních skautů, ale v sedmačtyřicátém roce jsem ze skautování vypadl, protože jsme se odstěhovali z Hradce. Přestěhováním do Janských Lázní se omezil kontakt, v pohraničí skautská tradice nebyla. Maminka nebyla členkou žádné politické strany, ale více či méně spolupracovala s lidovou stranou. Pořádala pro ně zdravotní přednášky o různých oborech, hlavně o rehabilitaci a o dětské obrně. Tímto se dá říci, že více či méně politicky činná byla.

Jak jste se k národní socialistické straně dostal? Bylo to vaše rozhodnutí?

To bylo vyloženě moje rozhodnutí, protože jinak u nás celá rodina byla velmi křesťansky založená a tedy lidovecká. Já jsem zvolil národní socialisty, protože jsem je považoval za nejvíce pravicovou stranu, která tehdy vůbec existovala.

V kterém roce jste vstupoval?

V šestačtyřicátém roce. Z Hradce jsme se stěhovali v polovině šestačtyřicátého roku, protože maminka byla přes půl roku ve Spojených státech na studijní cestě kvůli dětské obrně. Dostala stipendium od amerického Červeného kříže, od Rooseveltovy nadace – Roosevelt byl také obrnář. Ten vlastně také fungoval na vozíku. Tak jsme byli v Heřmanově Městci zhruba rok, co ona byla venku. Odjížděla v říjnu a vracela se na Velikonoce, takže to byl skoro celý školní rok. Má sestra i já jsme potom museli školy střídat, kvintu jsem chodil v Chrudimi, to bylo kolem toho šestačtyřicátého roku, půl sexty do osmačtyřicátého roku v Trutnově a zbytek do maturity potom zase zpátky v Chrudimi. To tehdy jinak nešlo.

Jak byste definoval svoji odbojovou činnost, byl jste si vůbec vědom nějaké protistátní činnosti?

Ano, pochopitelně. Začali jsme vydáváním letáků a kromě toho jsem postupně navázal kontakt se dvěma agenty Eliášem a Marcalem. Ti byli přímo napojení na CIC, protože Milan (Bohumil) Eliáš měl strýčka v americké armádě, který sloužil v Německu. Takže měli přímý kontakt a já jsem přitom v době nouze fungoval jako pomocný radista. Kromě toho jsem v podstatě ještě pomáhal, vzhledem k našim rodinným lidoveckým vztahům, různým mnišským řádům ve vzájemném kontaktu formou dopisů, když potřebovaly vzájemně komunikovat, takže jsem občas objížděl na motocyklu kláštery. Tuto službu organizoval želivský opat Vít Tajovský. O pomoci mne požádal heřmanoměstský děkan pan František Kolář. Byl jsem pro ně spolehlivý, protože nejstarší sestra maminky byla zástupkyní velebné matky u Školských sester a ty se tehdy začátkem války s vedením řádu odstěhovaly do Říma a Tajovského maminka za války léčila a zachránila před nasazením do Říše. Ty informace byly aktuální hlavně ze začátku v devětačtyřicátém roce. Potom mnichy stejně začali zatýkat jednoho po druhém nebo valnou část z nich, takže už mne tolik nepotřebovali, ale v tom začátku to bylo dobré. To jsme dělali asi tři takové cesty. Tu první společně s p. Kolářem, který měl také motocykl, a dvě už potom jsem jel sám, protože to bylo méně nápadné. To na mě naštěstí všechno neprasklo, jen ty letáky.

Kdy jste jim začal pomáhat a kdy jste začali tisknout letáky?

Tak od devětačtyřicátého roku. Tehdy byla celkově úplně jiná situace, protože až do sletu se tady atmosféra mnoho nezměnila, ještě všesokolský slet v osmačtyřicátém roce byl zaměřen zcela protikomunisticky. Teprve potom začal režim přituhovat, jenomže obecně se věřilo, že to nemůže dlouho trvat a že to brzo praskne. Postupně došlo k omezení svobodných informací ze strany tehdejších médií, takže jsme měli zájem na tom, abychom informovali lidi o věcech pravdivě, ať už se to týkalo mezinárodních událostí, nebo domácích událostí. Náklad byl asi sto až dvě stě výtisků. Byly úplně jiné podmínky na rozmnožování, v té době byl použitelný jedině cyklostyl, takže se vše muselo psát na blány a z nich rozmnožovat. Nebylo zdaleka jednoduché ten větší počet výtisků nějak dát dohromady. A protože se to dělalo ve východních Čechách, tak centrum bylo v Heřmanově Městci. Tam většina lidí z naší skupiny nějakým způsobem patřila.

Jak často jste letáky distribuovali a kdo je psal?

Zhruba jednou za dva měsíce, v průměru. Ty termíny nebyly pevné pochopitelně, protože když se něčeho semlelo víc, tak se to komentovalo pochopitelně co nejdříve, dokud to bylo aktuální. Obsah jsme určovali po dohodě, každý připravil nějaký příspěvek a pak se to redakčním

způsobem dalo dohromady. Rozdávali jsme to samozřejmě neoficiálně a potajmu, dávali jsme to lidem do schránek.

Vzpomenete si na jména kolegů, kteří s vámi pomáhali psát a distribuovat letáky a následně byli souzeni?

Pochopitelně. Byli to hoši, kteří v té době chodili do gymnázia, resp. do vyšších škol v Chrudimi, nebo je těsně opustili, protože věkový rozdíl mezi námi nebyl velký. Ve vyšetřovací vazbě k nám byli přiřazeni další lidé, kteří třeba byli starší, ale to gró, které vycházelo z Heřmanova Městce, bylo plus minus dva roky. Byli to zejména Mirek Kabeláč, Milan Netušil, Josef Řehák, Vláda Doležal, Václav Rychnovský, Libor Choutka... Já jsem v průběhu doby kromě vydávání tiskovin navázal kontakty se dvěma agenty, Eliášem a Marcalem, a jim jsme dodávali nějaké špiónážní informace, které se týkaly především pardubického letiště. To bylo odjaktěživa vojenské letiště, tak o to tam byl eminentní zájem, a další, co jsme uznali za vhodné. Oni měli samozřejmě svého vlastního radistu i svou vysílačku, jenomže zaprvé chtěli mít rezervu a zadruhé občas nefungovala. Měli s tím potíže.

Jak jste dostal kontakty na ty dva agenty?

Prostřednictvím jednoho spolužáka (B. Capouška), také z naší skupiny, který mne kontaktoval s maminciným pacientem Zdeňkem Duškem, funkcionářem národních socialistů. Spolu jsme se domluvili o vysílačce. Naštěstí to nikdo jiný nevěděl, takže to neprasklo. StB mne měla na indexu, protože jsem měl oficiálně do devětačtyřicátého roku vysílačku jako amatér vysílač, pak mi licenci odebrali. Řada přijímačů mi zůstala, samozřejmě ne vysílačky, to jsem si netroufl. Ta, co jsem měl pro tento účel, byla zazděná v našem domě v komíně v Městci, poněvadž jsem vysílal jenom v případě nouze. Agenti měli svého radistu, ale občas byla potřeba kontrola, tak nejvýš jednou za měsíc, nebo když měli problémy s jejich vysílačkou. Když ta nefungovala, tak jsem musel zaskočit já. Bylo nám devatenáct, dvacet. Týden po jedenadvacátých narozeninách mě zatklí.

Jak k tomu došlo?

Z Hradce, kde jsem studoval první rok medicíny, jsem jezdil do Heřmanova Městce takřka každý týden domů. Když jsem byl později v Praze, tak už to tak jednoduché nebylo, takže jsem se stýkal jen s těmi spolužáky, kteří v té době také studovali v Praze. Setkávali jsme se spíše náhodně, že jsme se domluvili, že se někde sejdeme nebo někam půjdeme. Já jsem čirou náhodou, a to jsem měl asi velké štěstí, před Vánoce potkal spolužáka na stanici tramvaje na Václaváku, když jsem jel večer domů. Ten mi řekl, že tyto hochy, se kterými jsem potom byl souzen, asi před dvěma, třemi dny pozatýkali. Dojel jsem domů a StB pro mě večer přišla, takže jsem měl štěstí, že jsem na to byl více či méně psychicky připraven a že jsem měl možnost doma okamžitě zlikvidovat velkou část věcí. Dělal jsem to od jara 1949 až do poloviny 1951, než jsem šel do Prahy. Takže asi dva roky, možná o něco víc.

Byl jste si vědom nějakého sledování, měl jste pocit, že na vás někoho nasadili?

Já jsem navíc jezdil motocyklové soutěže. V padesátém roce jsem byl nominovaný na Šestidenní, která byla v Anglii. Účast však byla odvolána. V jednapadesátém roce se ta nominace opakovala, a najednou mně oznámili, že nepojedu. To bylo na podzim, Šestidenní se vždycky

jezdí v září nebo říjnu. A oni někdy koncem srpna, začátkem září zatkli ty dva naše agenty. Pravděpodobně, aniž by prasklo to s tou vysílačkou, nějaké podezření museli už mít, protože jiný důvod jsem si po zatčení nedovedl představit.

To byl pro vás signál.

Jenže já jsem ho nevezal bohužel moc vážně. Kdybych ho byl býval vzal vážně, tak ještě v té době se snad dalo jít přes hranice, tak bych tady byl býval nezůstal. Nic jiného by mi nezbývalo. Byla by to jediná varianta.

Kdy vás tedy zatkli a jak zatčení probíhalo?

Čtvrtého ledna 1952. Před Vánoce mě vyslýchali v Bartolomějské celou noc. Ráno mě pustili, tak jsem nezávážal, sedl na motorku a jel rovnou do Heřmanova Městce zlikvidovat vysílačku. Kdyby se mi to nepovedlo, tak to asi špatně dopadlo i pro celou rodinu, protože to bylo v rodinném baráku. To se mi povedlo zlikvidovat a 4. ledna mě definitivně zatkli večer na Karláku v Praze, když jsem šel z ústavu. Odvezli mě do Bartolomějské. Tam mě nechali čtyři dny, po výsledku samozřejmě. Byl jsem však v takovém stavu, že by mě asi těžko mohli hned někam převážet. Potom mne převezli do Pardubic. Celou naši skupinu totiž vyšetřovali v Pardubicích na Státní bezpečnosti. V Bartolomějské jsem byl vyslechnutý. Já jsem samozřejmě všechno zapřel, nebo takřka všechno jsem zapřel. Jenom jsem připustil nějakou souvislost s těmi lidmi a byla mi nabídnuta spolupráce. To bylo pro mě nepřijatelné, nicméně jsem se s nimi nějak domluvil, že si to jako rozmyslím. Při tom druhém výsledku už nebylo co rozmyslet a musel jsem natvrdo říct, a dokonce podepsat na kus papíru prohlášení, že nehodlám spolupracovat se Státní bezpečností. Tím věci dostaly určitý směr. Nejdřív se mě samozřejmě snažili přesvědčovat, protože oni tehdy potřebovali nějaké spolupracovníky, a speciálně měli zájem o lidi, kteří znali nějaké cizí jazyky. Já jsem v té době mluvil už velmi dobře anglicky a německy, takže jsem pro ně byl asi i z tohoto důvodu dost atraktivní osoba. Jenže jsme se nedomluvili (*smích*). Potom následovala velká bouřka, já jsem na první ránu pochopitelně odpověděl. Znal jsem trochu džiu-džitsu a dokonce jsem krátký čas také boxoval, ale to pak už nehrálo roli. Přestalo to být tři ku jedné a kolik se jich tam sešlo postupně, to nemám potuchy. Strašným způsobem mě zrychtovali, stálo mě to tři zuby a jedno ucho. Dodneška takřka neslyším na levé ucho.

Kde to v Bartolomějské probíhalo?

V nějaké vyšetřovně, ale kde to bylo, nevím, protože oni mě tam všude vodili se zavázanýma očima, a když neznáte tu budovu, tak se nedokážete orientovat, nemáte šanci. To jsme chodili nahoru po schodech, dolů po schodech, pak mě třikrát zatočili a zase mě vedli někam jinam. Jaký to mělo smysl, nevím, asi pravděpodobně spíš šlo o to mě nějak deprimovat, protože mě mohli vyslýchat kdekoliv, vždyť to bylo úplně jedno. Že jsem tam a že mě vyslychají, jsem věděl, tak proč u toho dělali tyhle opičky, to tedy nevím. To mě jasné nebylo a nijak mě to taky nedeprimovalo pochopitelně.

Ošetřoval vás někdo?

Ne. Nikdo, celou vyšetřovačku, ani v Pardubicích. Tam snad ani doktora neměli.

Byl jste v Bartolomějské na cele sám, nebo jste tam byl s někým?

Tam jsem byl nejdříve dva dny sám, ale před eskortou, než mě vezli do Pardubic, tak mě dali na eskortku, tam jsme byli asi tři nebo čtyři. Já ty lidi ale sotva viděl, večer mě tam hodili, ráno mě sebrali, takže to vůbec nevím.

Jak na vás to bití působilo, jak jste si to v tu dobu vysvětloval?

Člověk měl nějaké informace o tom, jak vyšetřovali Němci, to jsme věděli. A že tihle nejsou ani lepší, ani horší, to jsme také věděli. Tak mě to osobně nijak zvlášť nepřekvapilo.

Co z vás, že to tak řeknu, vymlátili a co je zajímalo nejvíc?

Celkem, i včetně životopisu, necelé tři stránky protokolu. Za takřka pět měsíců. Já jsem tedy na sebe nic neřekl a co se dalo zatlouct, jsem samozřejmě zatloukl. Co se dozvěděli od ostatních a to, z čeho mě usvědčili, ale to bylo všechno – v podstatě jen rozvoz letáků. U mě konkrétně je nejvíce zajímala vysílačka a rádiové spojení. Protože já jsem byl amatér vysílač do devětačtyřicátého roku, oficiálně jsem měl svou amatérskou vysílačku. V devětačtyřicátém roce mně vysílat zakázali, odebrali mi licenci, tak jsem oficiální vysílačku musel zrušit, což jsem udělal. Ale měl jsem postavenou další vysílačku, kterou jsem měl doma v krbovém komíně. Tam se netopilo a tu tedy našťestí nenašli. Po prvním výslechu jsem okamžitě jel z Prahy do Městce a tuto jsem zlikvidoval, protože jinak bych uvedl do potíží celou rodinu. To jsem si nemohl dovolit.

Jak skončili ti dva agenti, co se s nimi stalo?

Oni párkrát přešli, pak je samozřejmě chytli. Ale u toho vyšetřování, našťestí, to s námi do souvislosti nedávali. On to právě ten Zdeněk Dušků nepustil dál. Což byla výhoda a ti ostatní z naší skupiny do toho nebyli zainteresováni.

Po čtyřech dnech v té Bartolomějské vás tedy vezli do Pardubic. Co tam se dělo?

Tam už byly normální výslechy. Tam jsem byl tři měsíce na samotce, ta byla také otřesná. Měla čtyři malá okénka, ani jedno se nedalo zavřít a netěsnilo a bylo to v lednu. Topilo se tam jednu hodinu denně. Slovem a písmem, jednu hodinu denně. Katastrofa.

Jaká tam byla strava?

Dvě, tři brambory na dně ešusu bez čehokoliv, my jsme říkali jednou s kmínem – jednou bez kmínu. Ani osolené nebyly a k tomu trochu nějaké vodnaté polévky a ráno melta.

Z vaší skupiny jste během pardubické vyšetřovací vazby nikoho nepoznal, neseděli jste dohromady?

Já jsem byl celou dobu vyšetřovačky pořád na samotce. Viděl jsem jen jednoho, toho mně ukázali, řekli: „Znáte se?“ Oba jsme odpověděli „Známe.“ Tak čelem vzad a hotovo. Konfrontace tímto skončila, bůh ví, jaký měla účel? Pak nás odvezli do věznice v Chrudimi a tam jsme čekali na soud, poněvadž jsme měli veřejný soud v Heřmanově Městci v sokolovně. Ovšem veřejný v uvozovkách, nemohl tam, kdo by chtěl. Oni si vybrali a navozili tam autobusy zasloužilé funkcionáře a dělníky a já nevím koho ještě a snažili se tam z toho udělat velký cirkus. Tři dny to trvalo, to byla atrakce. To bylo těsně po dvacátém červnu. Vozili tam autobusem zasloužilé úderníky a partajníky a předváděli nás tam jak dravou zvěř.

Jak ten třídní soud probíhal?

Oni požadovali, aby člověk papouškoval to, co měl napsané v protokolech. Mně to samozřejmě nedalo, tak jsem si dovolil začít se hádat s panem předsedou soudu o komunistické ideologii. Největší legrace byla, že oni tu naši diskuzi vysílali městským rozhlasem, prý dost dlouho, než jim to došlo. Rozsudek zněl jedenáct let. Za velezradu a špionáž.

A vaši kolegové?

U nás byl největší trest patnáct let, Mirek Kabeláč. Udělali ho vedoucím naší skupiny. On byl sice starší než my, asi o dva roky, ale to oni si to stejně seřadili, jak se jim to hodilo. Pak tam přivlekli jako svědky agenta Milana Eliáše a Duška. To jsem dostal podruhé strach, poněvadž to byl ten, který mi dodával zprávy pro vysílačku. Ale on nic neprozradil!

Jak se váš proces jmenoval, byla vaše skupina nějak nazvaná a kolik vás bylo?

Skautský odboj Beneš – podle prezidenta Beneše¹. Měla zkratku SOB. Bylo nás asi čtrnáct, patnáct. Pochytali všechny. Nejmenší tresty tam byly, myslím, dva nebo tři roky. Nikomu se nepodařilo utéct.

Pamatujete si jména soudců nebo prokurátora?

Soudce byl maďarský žid Roth, on se po válce nechal překřtít na Rudého, a hlavně prokurátor byl Čížek. Bylo to nóbl obsazené, to byli velcí darebáci, jeden i druhý. Takový odstrašující monstr proces. V tom kraji nic moc nebylo, takže se jim to hodilo. Proto to také bylo na tři dny.

Co vám proběhlo hlavou, když jste slyšel rozsudek u soudu?

To jsme samozřejmě nebrali vážně, v té době. To jsme ještě byli hloupí.

Kam vás vezli po soudu?

Po soudu nás nechali v chrudimské věznici, pak nás vozili stavět Křižanovickou přehradu krátkou dobu přes léto, tam jsme byli asi tři neděle. Ta se stavěla začátkem těch padesátých let. Pak nás stáhli zpět do věznice. To jim došlo, že v tom lágru u přehrady byli sami měsíčkáři², to byli převážně zemědělci, kteří nesplnili dodávky. Moc hlídané to také nebylo, jenže nám nedošlo, že bychom odtamtud mohli zkusit utéct. Ale upřímně řečeno, ani jsme neměli kam nebo kudy, protože všechny naše únikové cesty, které byly nějak připravené, mezitím padly a ono už jít v polovině dvaapadesátého roku natvrdo bylo příliš riskantní. To se dost dobře nedalo. To bylo odsouzené k zániku od samého začátku. V polovině srpna nás převezli na Jáchymov, na ústředák na Bratrství. To byl Ústřední tábor v Jáchymově, u šachty Bratrství, kde byly dva lágry, jednak normálně lágr, ze kterého se fáralo na šachtu Bratrství, a část byla oddělená a sloužila jako ústředák. Tam jsme byli tři nebo čtyři dny na té transportní části, a pak nás naložili do autobusu a rozváželi po táborech. Nás tehdy dovezli na eLko – Milana Netušila a mne.

---

¹ **Edvard Beneš** (1884–1948) byl druhý československý prezident v letech 1935–1948 (resp. v letech 1935–1938, v období druhé republiky a okupace v letech 1938–1945 byl v exilu, v letech 1940–1945 jako exilový prezident v Londýně, dále pak poválečným prezidentem v letech 1945–1948). Zemřel 3. září 1948. Po jeho smrti nastoupil na post prezidenta Československé republiky komunist Klement Gottwald.

² **Měsíčkáři** – vězni odsouzení k trestu odnětí svobody v délce několika měsíců.

V čem spočívala vaše práce v táboře?

To byl maličký tábor, bylo tam tak do tří set lidí a všichni pracovali jenom na úpravně rudy nazývané OTK³. Jiná práce nebyla vůbec, tam jsme z toho byli vykulení. Já jsem byl hned přidělený do věže, asi proto, že jsem byl už z vyšetřovací vazby na levé ucho takřka hluchý. Dávali mě k hlavnímu granulátoru, tam byl kravál a nikdo tam nechtěl být. Mně to s tím jedním uchem až tak moc nevadilo, tak jsem ho obsluhoval.

Co to obnášelo?

Ve věži se zpracovávala silně zrudnělá hornina, která se dovážela auty v bedýnkách ze šachet, skládala se z aut. Ruda v bedýnkách se změnila, podle měření se třídila do boxů a dva muklové z boxu házeli zrudnělou horninu na široký pásový přepravník. Když toho bylo tak kolem padesáti tun v tom jednom boxu, tak se to zpracovávalo jako tzv. partie. Z bunkru šla ruda pásem na granulátor, tam se drtila, posílala se vrátkem nahoru do věže, tam se oddělovala jemná frakce na vibračním sítu, hrubá frakce propadávala dolů zpátky do granulátoru a takhle to běhalo pořád celé dokola, až se granulát rozemlel. Mezitím se ta jemná vysítovaná frakce barelovala, tedy nakládala do barelů. Barely se potom dávaly do skladů a jednou za dva, tři nebo čtyři dny, podle toho, jak se těžilo, tak přisunuli asi třicet vagonů. Asi polovičku z nich vždycky naložili chudou rudou. Ještě totiž také vozili na autech volně loženou chudou rudou, která se jenom třídila, a náklady v jednotlivých autech se spojovaly a sypaly do velkých boxů, aby to bylo na vagon, na těch patnáct až dvacet tun. Silně zrudnělá hornina, která se zpracovávala popsáním způsobem v té věži, se v barelech přes rampu nakládala do zavřených vagonů.

Co jste na granulátoru konkrétně dělal a jaké to bylo prostředí?

Musel jsem ho udržovat v takovém stavu, aby se nějakým kamenem nezapřel, aby deska nepraskla. Ten drtič byly takové dvě obrovské desky s vlnitým povrchem, které na sebe narážely a mezi ně padaly kameny a drtily se. Bylo tam strašně prachu a hluku. Nebylo tam vůbec vidět, zvlášť když hornina byla, a ona většinou byla, suchá, poněvadž než se nastřádalo těch padesát tun na jednu partii nebo minimálně třicet, tak to tam v těch boxech samozřejmě schlo. A jak se to vysypalo do toho boxu, tak se to dost osušilo, pokud to už nebylo suché přivezeno ze šachty. To záleželo na počasí samozřejmě, na podzim to bylo spíš mokřejší, ale tam to dosychalo. Pracovali jsme tam v nepřetržitém provozu, čili třikrát osm hodin za den. Tomu bylo podřízené vše a podle toho, na kterou jste šel šichtu, tak podle toho ten režim vypadal. Všichni kromě noční směny vstávali ráno s ranní směnou. V pět, ve čtvrt na šest, tak nějak. Bochník chleba se dělil na třináct dílů, takže na vás přišlo asi patnáct deka chleba na den. Tam byl strašný hlad ze začátku, až do smrti Stalina a Gottwalda, dokud se nezačal projevovat kult osobnosti a než se to trochu začalo sbírat, tak tam byl ukrutný hlad. Já jsem neměl ani padesát kilo, a to jsem byl o patnáct centimetrů větší, poněvadž jsem se zkrátil až teď v poslední době. To jsem byl mladý kluk, relativně. A takhle jsme tam vypadali všichni.

Co jste měl při práci na sobě? Měli jste nějaké rukavice nebo roušky?

V tom, v čem jsme normálně žili a chodili, jsme museli i pracovat. My jsme měli jednak takzvanou halinu, což byla taková lepší pytlovina, z které byly ušity muklovské šaty, tedy kabát

---

³ OTK – oddělení technické kontroly.

a kalhoty. Pod to jedny dlouhé spodky a jednu košili a tím to končilo. A čepičku, kromě toho na léto jsme měli ještě plátěné kalhoty a plátěnou kazajku, takový kabátek plátěný k tomu. To bylo všechno, víc jsme neměli. My jsme neměli žádné pracovní oděvy, jelikož komunisti totiž usuzovali, že žádné povrchové pracoviště není aktivní. Oni vůbec popírali, že je radioaktivní prostředí i v dole, i v hlubině. Někdy asi v pětapadesátém nebo ve čtyřiapadesátém roce nám přivezli nějaké takové dýchací masky, ale to bylo snad pro děti. V tom se prostě opravdu nedalo pracovat a dýchat. No tak když bylo moc prachu, tak jsme používali přes obličej onuce jako roušku. Onuci jsme si namočili a uvázali jsme si ji jako kapesník přes nos a přes pusu. Ale to bylo všechno, jinak veškerá péče naprosto žádná.

Jak dlouho jste byl na granulátoru?

Po měsíci se pracoviště ve věži točila, ale ne všichni byli všude. S granulátorem člověk musel získat nějakou praxi a vědět, kde do toho může šťouchnout, a kde ne, nebo kdy do toho šťouchnout, a kdy se na to vykašlat a raději to na chvíli zastavit. Samozřejmě moc často to zastavovat nešlo, protože tam byl dozor. Tedy Rusové. Tam bylo minimum českých zaměstnanců a všichni, protože tam na úpravně nedělali žádní civilisté manuální práci, to byli buď mistři, nebo dozorové. Já jsem třeba poměrně málo chodil házet do boxů, poněvadž mně lopata nikdy k srdci moc nepřirostla, nějak jsem na to prostě nebyl. Ne, že bych se to nenaučil, to jsem musel, ale byli lidé, kteří s tou lopatou dělali raději, takže my jsme si to vyměňovali v rámci skupiny: ta měla zhruba třicet lidí, osazenstvo věže. Nebo někdo třeba nebyl schopný, resp. dost šikovný kutálet barely. My jsme je, když to bylo dál, po tom skladu kutáleli. Sklad měl na délku asi 150 metrů. Barel (jako zavíčkovaný kyblík) se kutálel rovně, když jste ho dobře nakopl. Měli jsme takové háčky, tím jsme barely nasměrovali a taky zdvihali, protože se skládaly tři na sebe. To také moc lidí neumělo, tak bylo lepší, když šel dělat něco jiného, než aby si tím barelem ublížil. Každý barel musel mít minimálně šedesát kilo, to byl předpis. Všechny šly přes váhu. Takže neumím říct, jak dlouho jsem byl u granulátoru, ale řekl bych, že tak třetinu té doby určitě, tedy ze tří a půl roku.

Kolik lidí myslíte, že tam přišlo o život nebo odešlo s trvalými následky?

Já si myslím, že s trvalými následky všichni. Ti, kteří dělali v hlubině, na rudných dobývkách, a kteří dělali na tom eLku, tak nutně nějaké následky musejí mít všichni. Jenomže to není nikde podložené. Ona také je zapotřebí určitá doba, aby člověk v tom prostředí ionizujícího záření byl, aby se změny projevíly. To je diametrálně odlišný mechanismus poškození třeba po výbuchu jaderné zbraně, to se nedá vůbec srovnávat, to je něco jiného. Také ta nemoc z ozáření uranem vypadá jinak, ale nikdo vlastně dodnes neví přesně jak, protože v době, kdy se u nás těžil uran, se měla vyšetřovat i nemoc z ozáření, nejenom u nás ale i venku. U nás to však nikdo řádně nevyšetřoval. Veškerá vyšetření byla prováděná post factum a s velkým odstupem. U nás se první vyšetření začala dělat teprve v sedmdesátých letech. To bylo s dvacetiletým odstupem.

Věž smrti se tomu říkalo kvůli vysoké úmrtnosti?

Já nevím, jestli se dá říci přímo úmrtnost. Ta tam nebyla, protože po pobytu v tom ozáření pak probíhá nějaká doba latence, kdy se ty změny v organismu dějí. A protože jsou postupné, tak organismus na to nějakým individuálním způsobem buď více, nebo méně reaguje. U kaž-

děho se to projeví vždycky trochu jinak a jedině kdyby se vyšetřil nějaký rozumný soubor, řádově alespoň v tisících lidí, tak by se daly tyto trendy vystihnout a pojmenovat. To ale nikdo neudělal, přestože na Jáchymovsku ta povinnost existovala už v druhé polovině třicátých let. Za první republiky se v Jáchymovských dolech měřila aktivita, kontrolovalo se větrání v hlubině a kontrolovali se i ti zaměstnanci. Takže komunisté věděli bezpečně, kam nás posílají. Tam nebyl nikde žádný otazník a bylo to všechno v zákonech a nebo ve vyhláškách ministerstva práce a sociálních věcí a takovýchto institucí včetně ministerstva zdravotnictví. Nikdo to ale nebral v úvahu a každý se tvářil, že o nic nejde, že tam žádné riziko není.

Jak to bylo s úrazy? Příhodil se i vám nějaký úraz?

S úrazy to byla katastrofa, protože na táboře byla sice ošetrovna, která měla jednu místnost jako ordinaci a jednu místnost asi se čtyřmi postelemi, kde mohli nemocní ležet, jenomže jako doktor tam dlouhou dobu byl retribučák, a to byl skutečně tedy dacan. Málokterý z těch retribučáků byl takový mizera jako on. Byl to pražský Němec, který dělal esesáckého doktora, přestože byl děčkař. Jako dětský lékař sloužil u SS, pak byl odsouzen a dostal se sem. S ním byly velké problémy. Všechno bagatelizoval, jeho oblíbené úsloví bylo: „To moje babička taky měla.“ Mně se naštěstí žádné velké zranění, které bych si nedovedl ošetřit sám, nepříhodilo.

Byl jste si vědom toho, v jakém prostředí fungujete? Chránil jste se proti tomu nějak?

Samozřejmě, že jsem si toho byl vědom. Lékařskou fyziku jsem absolvoval u profesora Santholzra, a to byl před válkou jeden z nejvýznamnějších pracovníků pražského radiologického ústavu, takže nám o radioaktivním záření hodně řekl. Ale jak jste se mohl chránit? Maximálně tím, že jsme si navázali tu onuci na nos a pusou. Jinak jste se nemohl bránit, to prostě nešlo.

Jaké zdravotní následky na vás zanechalo věznění na Jáchymovsku?

U mě se projevila zaprvé rakovina kůže. Působením alfa záření, které tam bylo nejkritičtější, z radonu, protože se pracovalo na nevětraných pracovištích. Solidní větrání se začalo zavádět až začátkem šedesátých let, i když třeba už v polovině padesátých let ředitelství Jáchymovských dolů vydalo předpisy na větrání, ale nikdo nespěchal, aby se realizovaly, takže trvalo dalších pět, sedm, deset let, než se prostředí začalo trochu zlepšovat. Zlepšovat větrání se začalo až zhruba v polovině šedesátých let, protože všechno bylo závislé na větrání na šachtách. A co se týká úpraven, tak kritické úpravny, ty granulační, kde se mlela uranová ruda a kde byla spousta radioaktivního prachu, ty skončily v druhé polovině padesátých let, padesát šest až sedm, protože se už začala zavádět chemická úprava zrudnělého materiálu loužením. Takže to byly neopakovatelné věci, které při vyšetřování po dvaceti letech byla minimální šance zjistit. Našly se jenom nějaké trvalé změny a ty už se zase začaly přičítat věku a těžké práci a já nevím čemu všemu, jenom ne tomu, v čem byla jejich podstata. Jáchymovské doly, resp. jejich Závodní ústav národního zdraví začal vyšetřování až v devětapadesátém roce, a to na popud nás, kteří jsme začali vyšetřovat vězně od sedmapadesátého roku ve vězeňské nemocnici NPT – H⁴.

Kromě rakoviny mám destrukci kloubů. Zmenšil jsem se o patnáct centimetrů a mám protézu kyčle. Na druhou kyčel mám jít pravděpodobně během půl roku. Mám deformovanou páteř.

⁴ V roce 1955 byla uvedena do provozu vězeňská nemocnice v Ostrově. Srovnej: BURSÍK, Tomáš. *Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 101.

Mně se vlastně vstřebaly všechny plotýnky a čtvrtý lumbální obratel se mi posunul směrem do břicha, takže já se nesmím ani moc hýbat, aby se mi neposunul ještě dál a neuskřinul míchu, abych si nemusel sednout na vozík.

Jaké bylo chování dozorců a čím vás konkrétně perzekvovali?

Dozorci byli slušnější i horší, ale těch slušných bylo málo. Když byly ty takzvané brigády, čili povinné zaměstnání na NPT mimo práci, tak jste nesměl na barák, když vás tam chytli, bylo zle. Byli i takoví, kteří to někdy nekontrolovali, zejména když věděli, že není náčelník na táboře – a to věděli, to oni taky měli dobré hlášky mezi sebou. Sotva byl náčelník na dohled, tak už se začali z velitelského baráku všichni rojit.

Kdo byli vaši spoluvězni? Znal jste někoho, kdo s vámi ve věži dělal?

Ze začátku tam byl se mnou můj komplic Milan Netušil. Asi po půl, tři čtvrtě roce ho převezli na Příbram. Ten na tom byl potom relativně lépe. Na eLku jste se ale velice rychle domluvil: tedy, buď jste se snadno domluvil hned, nebo už jste se nedomluvil vůbec. Záleželo na tom, kdo to byl. Většinou tam byli političtí vězni a skupina asi padesáti retribučáků, to znamená Němců a nebo poněmčených Čechů, kteří byli odsouzeni za spolupráci s Němci podle retribučních dekretů. Ti šli domů v pětapadesátém roce, někteří už ve čtyřiapadesátém.

Na eLku bylo mnoho velice zajímavých lidí, jednak tam byli poměrně známí a dost vysoce postavení státní úředníci, generálem Václavem Palečkem, šéfem naší mise u okupační správy v Německu, počínaje přes doktora Jana Pospíšila třeba, bývalého tajemníka ministra Stránského. Opravdu vysoce kvalitní lidé. Zdeněk Bechyně tam byl, syn sociálnědemokratického ministra, pak tam byla řada vynikajících kněží od Pepíka Zvěřiny počínaje, který byl profesorem teologie a kunsthistorie, od něj se také člověk dozvěděl spoustu zajímavých věcí. Pak tam byl šéf našich jezuitů Pepa Cukr, to byla opravdu úroveň, a řada dalších.

Byli tam mezi vámi, ostatními mukly, nějací komunisté?

Měli jsme jediného, který tam přišel po Slánského procesu, a to byl Vavro Hajdů, ten Slovák. On byl nějaký čas naším zástupcem v OSN a byl to úředník ministerstva zahraničních věcí. Ale ten byl kupodivu dost slušný, na tehdejší dobu.

Viděl jste nějakého civilního zaměstnance nebo byl tam nějaký bachař, kterého si pamatujete jménem?

Velení tábora od pana Píbila počínaje, od náčelníka tábora, to samozřejmě člověk nemůže zapomenout. Civilové na OTK kromě Rusů a mistra v dílnách žádní nepracovali.

Ani ženy, třeba na ozdravovnách?

Na lágrech vůbec ne, to nepřipadalo v úvahu, a ozdravovny tam žádné nebyly. První ženská přišla, když se otevírala nemocnice na Jáchymovsku, ta vězeňská (NPT – H), na podzim v pětapadesátém roce. Sloužila tam jako hlavní sestra a instrumentářka na chirurgii v jedné osobě. Nepamatuji si jméno, už jsem si jednou na něj vzpomněl, protože pracovníci z ÚDV⁵ ode mě chtěli slyšet můj názor na náčelníky ve špitále, poněvadž já jsem druhou část vazby pracoval

---

⁵ Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV).

ve vězeňské nemocnici. Na jiném lágru jsem nikdy nebyl, jen tři týdny na Mariánské, ale tam jsem byl jako lékař z infekčního oddělení, likvidující chřipkovou epidemii.

Po třech letech vás tedy převezli do nemocnice?

Oni mě do nemocnice nepřevezli proto, že by mě tam chtěli převést, ale protože museli. Já jsem dostal infekční žloutenku. Tehdy byly epidemie žloutenek, no a díky lékařům, kteří už tam byli přede mnou, jsem se tam jako medik uchytil. Z mukulů tam byl nejvyšším šéfem profesor Koch, bratislavský chirurg a kamarád mého otce. Oni spolu sloužili za první světové války v nemocnici v Udine, v rakouské samozřejmě, a potom spolu zakládali vojenskou nemocnici v Bratislavě ve dvacátém roce, než demobilizovali. Pak se už povedlo mě tam převést. Přispělo k tomu zřejmě i to, že už byla druhá polovina pětapadesátého roku a v šestapadesátém roce už se začínala úpravna rušit a stavěla se mydlovarská, už na chemii. Oni by mě stejně bývali museli odvézt někam pryč.

Kde ta nemocnice stála?

Nemocnice stála v areálu nově postaveného jáchymovského velitelství, kousek proti eLku a proti úpravně. Od křižovatky tam bylo nejdříve pole, dneska je tam závod na výrobu trolejbusů. Pak bylo eLko lágr, úpravna s věží a vedle byl ústředňák, Ústřední tábor. Ten vždycky fungoval dvojím způsobem, jednak pro transporty a jednak ještě pro stavební komanda, která stavěla město Ostrov nad Ohří a řadu dalších staveb.

Když jste byl v nemocnici, jak to tam probíhalo? Co jste tam měl na starosti?

To už byla na Jáchymovsku úplně jiná situace. Já jsem v nemocnici začal jako rehabilitační pracovník rozcvičovat lidi po operacích a po úrazech. To jsem uměl od maminky z Janských Lázní. Pak, protože tam nebyl kožař, mně koupili Trýbovu učebnici kožního lékařství a musel jsem se během pár dnů naučit kožní lékařství a složit z něj zkoušku u Dr. Standy Nováka, kterého pak odvezli do Leopoldova.⁶ Od něj jsem hodně pochytil. S kožním jsem přešel záhy na infekci, kde šéfoval Dr. Jáno Hlaváč, Slovák ze Žiliny. On byl velice dobrý doktor, po válce byl asi dva roky na stáží v Curychu u profesora Fanconiho. On byl taky děckař, ale znal perfektně rentgenologii a tuberkulózu. Ta tehdy byla velkým problémem. Ten mě naučil strašně moc. Po něm tam přišel Dr. Jan Šmíd, to byl vojenský doktor a rodinný doktor Benešových.⁷ Také vynikající doktor. Jenže ten tam bohužel byl poměrně krátkou dobu, pak ho odvezli do Leopoldova. Takže nakonec jsem dostal na starost tu infekci sám jako sekundář a kontrolovat tam chodil jednou, dvakrát za týden, co tam s těmi lidmi dělám, lékař z interny. Ta infekce de facto vlastně nebyla moc infekce. Byly tam tři pokoje tuberkulů, jeden pokoj byl na žloutenky jako izolace a na dvou pokojích se léčili salvarsanovými kúrami syfilitici, kteří byli ve zdravotnické evidenci a když přišli do kriminálu, tak museli ty kúry prodělávat dál. Pak jsem tam měl ještě dva pokoje s kožními chorobami.

---

⁶ Věznice Leopoldov.

⁷ Šlo o rodinu druhého československého prezidenta Edvarda Beneše.

Do kolikátého roku jste tam sloužil?

Do 6. listopadu 1958. Ten den mě propustili, protože při nějaké revizi procesu, ale nevím jaké, mi těch jedenáct let zkrátily na sedm. Býval bych měl být čtvrtého ledna padesát devět normálně propuštěn. Zřejmě proto, aby mě mohli kontrolovat, mě propustili toho 6. listopadu podmíněčně, kdy ty dva měsíce mně dali s podmínkou na deset let, a naštěstí mi nevrátili občanská práva. To mě zachránilo před tím, že mě neposlali do PTP⁸. Jako bezprávný občan jsem nemusel chodit volit a nemusel jsem na vojnu. Já jsem začal mít problémy s vojnou až po amnestii v šedesátém roce, ale to už se to tak nějak uklidnilo, už jsem se rozkoukal, takže jsem potom vybojoval modrou knížku díky té infekční hepatitidě, kterou jsem opravdu prodělal a následky jsem měl. Dodneška držím dietu, sice takovou rozumnou, ale držím ji pořád.

Poškodilo vás to?

Určitě. Jednak proto, že proběhla takřka aniktericky, to znamená bez toho, že bych zežloutl. Zjistil mi ji právě Dr. Honza Šmíd.

Jaký byl kontakt s vaší rodinou nebo zbytkem rodiny, s maminkou a se sestrou?

Ten byl velmi omezený, protože z eLka když se psalo dvakrát do roka, tak to byl zázrak. Návštěvu za toho tři a půl roku jsem tam měl myslím jednou nebo dvakrát. Pak když jsem byl ve špitále, tak už to bylo podstatně lepší.

Byly i ony nějak perzekvovány?

Sestru nepustili k maturitě a trvalo to pět let, než si vybojovala maturitu, pak ještě chtěla jít na medicínu, tak trvalo ještě nějaké další čtyři roky, než se na tu medicínu dostala. Ale jenom na zubařinu. To tehdy asi brali víc zubařů, tak ji do toho zahrnuli. Maminky se to tak moc přímo netýkalo, protože ona po Únoru a po zhruba půldruhém roku nezaměstnanosti vedla rehabilitační oddělení, nejdřív v pardubické nemocnici. Tam ji přijal profesor Řehoř. Potom když postavili v Chrudimi novou nemocnici, tak vzhledem k tomu, že z Městce to je zhruba o polovičku blíže, a ona tam denně dojížděla, tak na dohodu přešla do chrudimské nemocnice, také na rehabilitaci. Tam pak začala pracovat i jako neurolog, jelikož tam byla o neurology pořád nouze. Takže to nějak šlo.

Pamatujete si svoje číslo odsouzení?

Jistě, A06997.⁹ To bylo pořadové číslo, které jste dostal, když jste přišel na Jáchymov. Podle toho se dá přesně zjistit, který den jste přišel. Ty záznamy existují, je to asi dvacet tlustých knih, protože je v nich celkem zapsáno zhruba šedesát tisíc lidí, kteří Jáchymovem prošli.

Byl jste oficiálně rehabilitován?

Jistě, bez soudní rehabilitace bych neměl žádné nároky. Ta proběhla na přelomu let 1990 a 1991. Podával jsem žádost už v osmašedesátém roce, ale to se se mnou nikdo ne bavil.

---

⁸ **Pomocné technické prapory (PTP)** československé armády byly zřízeny v roce 1950 pro tzv. politicky nespolehlivé osoby podléhající tehdejšímu brannému zákonu. Branci v PTP pracovali v dolech, na vojenských i obytných stavbách či v zemědělství. Od posledních měsíců roku 1953 do konce května 1954 byly postupně rušeny. Odhadem jimi prošlo 40 000–60 000 osob.

⁹ Vývoj vězeňských číslování na Jáchymovsku popisuje PETRAŠOVÁ, Ludmila: Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In: *Sborník archivních prací*, 1994 (roč. XLIV), č. 2, s. 418.

Co se vám vybaví, když se řekne Jáchymov?

Hm, protichůdné věci. Ona to opravdu byla ohromná škola života po všech stránkách, jak po stránce vědomostní, tak i nějak po té stránce morální nebo takové výchovy celkové. Sice byla zaplácena dost draze, po té stránce fyzické a zdravotní. Ale nemohu tvrdit, že jsem s tím do určité míry nepočítal, to bych lhal. Já jsem si byl vědom toho, co dělám a co mně může hrozit, jenže jsem tehdy předpokládal, že to bude všechno fungovat tak, že budu mít čas utéci.

Co vám pomohlo přežít?

Práce všeho druhu. Zaujetí, zaujetí pro řadu věcí a asi bych nemohl říci, že jsem si myslel, že se ještě dožiju toho, že tady komunismus skončí, to si myslím, že ne, tomu jsem opravdu moc nevěřil. Samozřejmě jsem také kolem toho osmašedesátého roku vůbec nevěřil tomu, že by se režim dal nějakým způsobem vylepšovat, to už z principu je nemožné, takže natolik jsem byl vždy realista.

Myslíte si, že se výzkumu této historické periody věnuje dostatečná pozornost?

Minimální a podle mě ještě velmi zkreslená. Zaprvé, ve školách se dodneška neučí historie tak, jak by se učit měla. Oni skončí v lepším případě první světovou válkou. Vezměte nakonec v úvahu, jaké byly kádrové podmínky pro kantory. Tam sice pronikli mezi komunisty i slušní lidé, ale valná část učitelů pocházela z komunistických rodin nebo z rodin, které byly alespoň u komunistů, takže oni určitě nemají zájem, aby si káleli do vlastního hnízda. A dodneška se totéž týká i historiků – i když ta doba už je dost dlouhá. Přece za osmnáct, dvacet let už lze sepsat alespoň stručně nějaké solidní dějiny, které jsou pravdivé. Viděl jste však něco takového? Já ještě ne!

Měl byste nějaký návod pro mladé lidi, jak životem projít se vztyčenou hlavou?

Já myslím, že ten návod je velice jednoduchý: Žít tak, abych nikomu neublížoval.

Děkuji za rozhovor.

Josef Stejskal (1926)

Josef Stejskal se narodil 16. června 1926 v rodině kovářů. Vystudoval obchodní akademii v Chocni. Po druhé světové válce pomáhal ve své obci s obnovou místního Sokola a brzy se dostal do konfliktu s akčním výborem. Pozdější setkání s agentem CIC vyústilo v jeho zatčení a zařazení do protistátní skupiny. V únoru 1952 byl odsouzen k 25 letům vězení s návrhem na trest smrti. Byl vězněn ve věznicích Praha-Pankrác, Valdice-Kartouzy a Leopoldov. Propuštěn byl v květnu 1960 na amnestii. Po roce 1989 byl rehabilitován a v současnosti je předsedou pardubické pobočky Konfederace politických vězňů ČR.

Ve vězení jsem poznal generály, biskupy, profesory, předsedy vlád, poslance, prostě lidi, kteří měli v životě něco za sebou.

Rozhovor s Josefem Stejskalem

Tazatel: Michal Louč

Na začátku bych se vás chtěl zeptat na to, kdy jste se narodil a jaké bylo vaše dětství?

Jak můj dědeček, tak i můj otec byli kováři. Dalo by se říct typu lešetínských, poněvadž jejich taková ta řemeslnická hrdost a čest jim nedovolila, aby se jim přihodilo něco ve formě nějakých kritik za nepovedenou práci nebo tak. Tady bylo v okolí několik kovářů a vesměs se to stahovalo k nim. Jak k dědovi, tak k otci, poněvadž oni opravdu byli hrdí na svou práci.

Já jsem se vzhledem ke své střízlivosti, spíš střízlivostí, pro tu práci moc nehodil, i když děda mě od začátku k té kovařině táhnul. Taky když jsem potom začal chodit do akády¹ a některý věci jsem si musel opakovat, mně říkal: „To seš tak blbej, že se tak musíš učit. Já když jsem chodil do školy, já jsem si učení do školy nebo ze školy domů nebral. Měl jsem ho v lavici a nepotřeboval jsem ho. Stačilo mi dávat pozor.“ Takový svérázný názor na vzdělání, ale jinak byl prostě milionovej.

Chodil jsem na obecnou školu v Radhošti, měšťanku v Chocni, navazováno v obchodní akademii a maturoval jsem v pětačtyřicátém.

Jaké vzpomínky máte na druhou světovou válku?

To bylo ve válce, tak prvním rokem, v jednačtyřicátém nebo dvačtyřicátém roce. Pomalovali v Chocni akádu. Ve městě byli komunisti. Napsali rudou barvou metrový písmena „SSSR zvítězí“. Hrozilo, že školu zavřou. To bylo přes prázdniny. Nový ředitel, který nastoupil, zařídil, že přišel speciální profesor jménem Majer, který pocházel ze Sudet. Měl na rukávě haknkrajc², chodili tam lidi z oberlandrátu³. On, tenhle doktor Majer, byl vyložený nacista.

Při hodinách němčiny jsme měli profesora z Litomyšle a ten spustil: „Die neue Tagung. Nur das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt.“ To byly zprávy z německého vrchního velitelství. „Also was Neues gibt es eigentlich?“ Ale teď, co je skutečně nového? A to byly zprávy ze Západu. A teď mi můj kamarád Bohouš řekl: „Člověče, odkud máš tyhle zprávy. Já to nemůžu ani rozsvítit.“ Řekl jsem mu: „Hele, já ti seženu krátkovlnnou cívku.“ Měl jsem kamaráda Radka, já jsem tedy přes elektriku moc nebyl, ale Radek mi vše vysvětlil – jak zapojit tu krátkovlnnou. Ale prý to nefungovalo. Povídá: „Víš co, já to stejně potřebuju vzít do opravy, tak to vezmu sem do Chocně, pak to přinesu sem a zkusíš to.“ Týden jsme měli ten přijímač v poslední lavici. Ráno, než začalo vyučování, bylo poslední ranní vysílání Londýn a my tam poslouchali české zprávy.

Celý ten protektorát jsem doma poslouchal všechny možné stanice, co vysílaly. Česky nebo německy. Od Kanady přes Ameriku, Anglii, taky Egypt... Potom, když osvobodili Paříž, tak Pa-

¹ Akáda – obchodní akademie.

² Haknkrajc (*Hakenkreutz*) – nacistický hákový kříž.

³ Oberlandrát – jednotka německé správy za protektorátu. V čele oberlandrátu byl stejnojmenný úředník, považovaný za inspektora říšského protektora, později za inspektora německého státního ministra. Původně bylo v Čechách zřízeno 23 a na Moravě 12 různě velkých oberlandrátů, ale postupně, jak byla podrobována a ovládána autonomní správa, klesl jejich počet na 6 v Čechách a 2 na Moravě. Oberlandráty podléhaly říšskému protektorovi a od roku 1943 německému ministrovi v protektorátu.

říž. Samozřejmě Moskvu. „Smert německým zachvačikům,“ začínali... Potom německý stanice z fronty, přímo to vysílali Rakušani a Angličani. To byly Rot-Weiß-Rot stanice nebo stanice Royal Air Force ruft die Deutsche Luftwaffe. Detailní zprávy.

Předposlední ročník, po třetím járu v červnu roku 1944, jsme končili a byli jsme po prázdninách totálně nasazeni.⁴ V zimě potom jsme šli s tátou na pařezy. A tady, u Rousínova, směrem na Dolní Jelení⁵, najednou táta povídal: „Heleď se, jak nás pozorují.“ Byli tam ruští zajatci, kteří utekli. Postupně jsme se s nimi zkontaktovali. Později jsem tam za nimi šel. Oni měli těžký kulomet Maxim a chtěli znát, kde je fronta, tak jsem jim vyznačil na mapě Großdeutsches Reich, kde přesně stojí fronta, a tu mapu jim dal. Měli velitelství u Hradce. Byli hrozně rádi, protože říkali, že něco takového vůbec nemají.

Později, když jsem byl totálně nasazen v Chocni, jsem viděl, jak se valila zajatá Rudá armáda. Šli ve dvacetistupech přes celou ulici, šly jich tisíce. Hnali je před východní frontou. Nosil jsem jim denně tašky jídla. To bylo spojený s takovým rizikem, že kdyby vás chytli, tak by vás ti hlídači třeba utloukli pažbami. To byla taková hrůza, až to působilo, že to nikdy neskončí. A teď vám najednou bylo přerušeno a šla skupina zajatců v battledressech⁶ – Australani, Novozélandani a všichni možní „Západáci“. Když přišli na choceňské náměstí, tak začali pískat yankee doodle⁷. Upravení, čistí. Ubytovali je v Chocni na faře a jeden mi řekl, jestli bych nevěděl o vozíku, kam by tu svou bagáž mohli dát. Rusové neměli nic. Já jsem se s jejich vechtrem⁸ nějak domluvil, aby mohl jít se mnou. On se zdráhal, ale já se mu zaručil, že ho v pořádku zase přivedu. Přitom to bylo nejméně dva kilometry. U nějakého kolaře jsme koupili vozík. Zaplatil jsem 70 marek. Voják mi chtěl dát čokoládu, ale já si nechtěl vzít naprosto nic. Nakonec jsem měl od něj dvě cigarety Sweet Corporal – od Červeného kříže.

Pak jsem jednou stál na dráze a viděl jsem, jak projížděl transport smrti – to byla hrůza. Z toho jsem byl úplně otřesen. To překonalo všechno, co jsem viděl na té silnici. To jsou ty zážitky z protektorátu.

A jak vzpomínáte na dobu po válce?

Skončila válka a tady na vesnici opět začal fungovat Sokol. To byla taková navštívenka pro mou další činnost. U nás ve vesnici stojí sokolovna, kde je momentálně 160 lidí. Za války tam Němci do sálu uložili ječmen a oves, který tu budovu pěkně zdevastoval. Tam se nemohlo, ani se nevětralo a byla tam plíseň do výšky oken. Po válce to vyklidili Rusové, protože potřebovali nakrmit své koně. Všechno napytlovali a vyklidili to. O to jsme se nemuseli starat. Sokolovnu jsme po válce opravili a zahájili v ní činnost. Nás byla parta mladších, já byl jako 19letý nejstarší z nich. Ostatní byli o rok, dva, tři mladší. Na první zahajovací schůzi jsem byl zvolen vzdělavatelem a jednatelem.

Po válce se tu konaly šibřinky⁹, zábavy, divadelní hry. Dokonce se tu operety hrály... Byl tu takový kulturní střed. Radhošť byla jakoby středisková obec. Poslední šibřinky byly v únoru 1948.

⁴ **Totální nasazení** (*Totaleinsatz*) se vztahuje k nacistickému Německu a označuje nucené pracovní nasazení obyvatel okupovaných zemí nacisty.

⁵ **Dolní Jelení** je obec v Pardubickém kraji. **Rousínov** je jednou z jejích částí.

⁶ Tehdejší britské vojenské uniformy.

⁷ Text písně je: Yankee Doodle went to town, A-Riding on a pony; He stuck a feather in his cap, And called it macaroni.

⁸ **Vechtr** – hlídač.

⁹ **Šibřinky** – masopustní maškarní zábava.

Ačkoliv bylo na sokolovně v roce 1938 sto tisíc dluhu, který za války rostl, protože se nemohly platit úroky, tak jsme k roku 1948 měli sokolovnu bez dluhu a dávala se skutečně do pucu.

Co se dělo po únoru 1948?

První konflikt s nastupující mocí po Únoru mi přinesl rod Heinzů, kteří sem přišli po roce 1938 z pohraničí, kde pracovali jako železničáři. Paní Heinzové se za války každý bál. Například chtěla vydražit švestku před domem, a když lidi nepřihazovali dost, křičela na ně: „Hitlera na vás, ten by vám ty český palice roztřískal.“ Prostě kolabovala. Hned po válce začala nosit rudou hvězdu a všechny hříchy byly smyté. Druhý pán, který tu působil, byl řídicí učitel. Sice ještě dva domy v Radhošti měly vyvěšen haknkrajc, ale on ho měl pověšený při různých nacistických výročích i na škole. A tito dva lidé to tu po roce 1948 začali řídit.

My jsme po šibřinkách až na prvního máje vyklíželi sokolovnu, a najednou se objevila paní Heinzová s taštičkou a říkala: „Tak pánové, dneska je brigáda, pracuje se venku, všichni ven.“ Já byl nahoře na žebříku a oddělával ze stropu výzdobu. Byly tam třásně jako modrá obloha. Povídal jsem klukům: „Ukažte paní Heinzové, kde jsou tady dveře.“ Kluci ji chytli každý za podpaží a už ji vedli ven. Jenže to byla hrozná urážka majestátu, protože ona byla předsedkyně akčního výboru.¹⁰ Ve výboru Národní fronty působila její starší dcera a mladší dcera byla předsedkyní komunistický partaje. Její tchán byl předseda očistné komise, zatímco druhý tchán byl v pomocné stráž VB. Taková rodinka to byla.

A co se dělo dále?

Pak začaly vzkazy a zastrašování, že si to s námi vyřídí. Náčelníka a mě jako jednatele jeden z jejich zeťů svolal na schůzku a nutil nás tam, abychom ze Sokola vyhodili starostu a jednoho z nejstarších zakládajících členů. Já mu řekl: „Pokud máte nějaké důvody, abyste je vyloučili nebo nějakým způsobem postihovali, tak to udělejte sami. My nevidíme žádný důvod.“ Tím to zatím zhaslo, protože on byl naveden Heinzovou a sám do toho neměl chuť.

Najednou byla svolána schůze všech členů Sokola do sokolovny. Sešli jsme se tam jen my mladí, ti staří mezi nás nepřišli. Svolavatelkou byla paní Heinzová a byl tam muž, který se představil jako člen župy. Bylo jednáno v tom směru, abychom více spolupracovali s veřejnou správou, kam se ona vlastně „nadelegovala“, aniž by ji někdo volil. Závěr byl takový:

„Jak vidíš, soudruhu, dohoda není možná. Navrhuj, aby sokolovna byla předána národnímu výboru, stal se z ní kulturní dům a aby tu byl Sokol jako takový zrušen. Já mám práci. Je deset hodin. Soudružko, děkuji. Soudruhu.“ A odešla. Chvilku nastalo ticho. Já se ptal delegáta, jestli vyšly nové stanovy. Dodnes nevím, co byl ten člověk zač. On řekl, že ne. Řekl jsem, že tedy platí ty staré. On znejistěl a já se zeptal: „Tak mi tedy řekněte, že osoba, která není členem Sokola, natož výboru, přijde s takhle zásadním návrhem, jako je zrušení činnosti jednoty a předání jejího majetku cizí právnické osobě? To je majetek České obce sokolské.“ Asi za deset minut tam vlítla Heinzová a spustila, že ona není žádná osoba, ale předsedkyně akčního výboru. Bylo to hodně divoké představení, ale všichni se dali do smíchu a ona najednou přestala působit strach a nic nesvedla.

---

¹⁰ Akční výbory Národní fronty – mocenskopolitické orgány zcela podřízené komunistům, zakládané v obcích, závodech či institucích, aby je „očistily“ od odpůrců komunistické strany. Například v nekomunistických politických stranách akční výbory vylučovaly jejich volené funkcionáře.

Ten konflikt nějak dále pokračoval?

Odešel jsem na vojnu a ztratil kontakt s děním doma. Po návratu jsem byl zaměstnán v Chocni, ale po týdnu v práci přišel předseda závodního výboru a řekl mi: „Pane Stejskal, mám tady dopis. Je to o vás. Nechcete si to přečíst?“ Stálo tam: „Rozvažte pracovní poměr s vaším zaměstnancem Josefem Stejskalem z důvodů závodní radě známých.“ Toť přesná citace. Zeptal jsem se: „Pane Morávek, a vy máte nějaký důvod? Vy znáte nějaký důvod?“ On řekl, že vůbec žádný, a dodal: „A víte co, vezmě to ředitelovi a domluvte se s ním nějak.“

Ředitel měl vlastní zkušenosti, protože přišel do Chocně z Jičína z trestu. Jako národního socialistu ho vyakčnili bez ohledu na to, že jeho manželka na tom byla špatně, poněvadž dcerka byla nemocná po obrně. Takovým způsobem likvidovali. Pověděl mi: „Víte co, pane Stejskal, nemáte na tom pracáku někoho známého?“

Pracoval tam spolužák, který chodil o dvě třídy výš. Jel jsem za ním a on mi pověděl: „Člověče, to je blbý. Tohle vypadá na doly. A nemáš náhodou nějakýho doktora, který by ti dal doporučení, že na doly nemůžeš?“

Já, když byl na vojně na doplňováku u komisí, tak jsem tam znal jednoho doktora z Vysokého Mýta. Šel jsem za ním a nalil jsem mu čistého vína, protože jsem věděl, že rudý není. Já měl v té době ze Sokola na obou nohách výron. Když jsem třeba špatně sesedl z kola, tak jsem si lehl. Těžký výron. A víte, co mi napsal do lékařského posudku? Nedal mi ho přečíst, dal mi jen zalepenou obálku, kde stálo: „Mírně ploché nohy. Schopen práce v dolech.“ Rozlepil jsem dopis nad hrncem a samozřejmě ho hodil do kamen.

Druhý den jsem šel do práce a dělal, jako by se nechumelilo. Ředitel mi pak řekl: „Víte co, abych měl nějaký papír, nějaký důkaz, že není pravda, co oni tvrdí. Já vás pošlu na družstevně-politické školení. Překousněte to. Přinesete mi papír a já se budu moci bránit.“

Na školení jste tedy odjel?

Ano, přistoupil jsem na to a odjel. Bylo to týdenní školení a konalo se před Vánoci roku 1949. Chtěl jsem se chovat jako myšička, zašít se a neupozorňovat na sebe. Bylo nás asi 40 až 50 lidí d 16 do 60 let. Mně tehdy bylo 23 nebo 24. V neděli jsme přijeli a ráno v pondělí jsem se zašil s kolegou až vzadu v sále. Vedoucí ale řekl: „Po zkušenostech z dřívějška se, prosím, sesedněte do skupin po pěti a já si vás případně nějak sesadím.“ Se šoférem jsem se dostal ke čtvrtému nebo pátému stolu odpředu. Vedoucí se pak zeptal, kdo je v komunistické straně. Přihlásili se tři lidé. Vybral jednoho čtyřicátníka a řekl: „Tak ty budeš předsedou. A kdo chce funkci kulturního referenta?“ Nikdo se nepřihlásil.

Najednou jsem cítil ruku na rameni a on mi řekl: „Soudruhu, přečetl jsem si tvoje papíry. Ty máš akádu, ty budeš kulturní referent.“ Bránil jsem se, ale všichni zvedli ruku a já to odnesl. Dal mi kupu knížek: Jak se kalila ocel, 10 let Klementa Gottwalda, všechny tyhleto paskvily komunistický a bez jakéhokoliv seznamu mě je nechal prodat. Než jsem se otočil, lidé to tahali a každý mi dával peníze. Zeptal jsem se ho: „Prosím tě, na co to potřebuješ? Vždyť to vyhodíš.“ Za chvíli jsem měl vše prodané. Spočítal jsem peníze a dal jsem mu to podepsat. „To je v pořádku,“ řekl a tím byl prodej literatury hotov.

Jak jste se svou funkcí naložil dále?

U našeho stolu byla Poličačka Radka, která mi potvrdila, že v obci bylo kino. Rozhodl jsem se, že se tam půjdeme podívat. Řekl jsem to vedoucímu a on na to: „Ani nápad. Tady budete

v kroužcích a budete probírat studovanou látku.“ Zeptal jsem se, na co jsem tedy kulturní referent. On obrátil a souhlasil za předpokladu, že půjdeme všichni. Zeptal jsem se do pléna: „Večer jdeme do kina. Jdeme všichni. Kdo to chce zkazit ostatním, ať zvedne ruku, že nepůjde.“ Předseda tedy souhlasil. Dávali americký film „Zač jsme bojovali“. Byl to nádherný film! Samozřejmě jen neměl úroveň komunistickou. Druhý den jsme si zjistili, že tam hostuje opera Janáčkova divadla z Brna. Sólisti. Krásný pořad! Třetí den opět film a čtvrtý den jsme byli na výstavě. Vedoucí mi řekl: „Tak nádherný běh jsme tady ještě neměli.“

Předposlední den přišla kulturní referentka z kraje a řekla: „Soudruzi, mám tady vyprávět o poměru člověka k člověku v socialistickém zaměstnání, ale co já bych vám vyprávěla. Vy jste lidé praxe. Povídejte mi sami o svých názorech a představách.“ Každý vstal a něco řekl. Já měl těsně předtím absolvovaného Masaryka – Ideály humanitní, sestavil jsem si tedy pár jeho citací. Vstal jsem. Ocitoval jsem a ona měla dojetím slzy v očích. Řekla mi: „Soudruhu, děkuju. Něco tak krásného jsem ještě neslyšela.“ Sedl jsem si ke svému spolku a říkám: „Tak víte, co to bylo?“ „Ne.“ „Masaryk.“

Pak byly závěrečné zkoušky. Kdy se narodil Klement Gottwald, kdy se vyučil a podobné věci. Každý tam šel a úplně se klepal. Mně ale nedali žádné otázky a rovnou se zeptali: „Soudruhu, co bys řekl tomu, kdybys tady přednášel?“ Myslel jsem si, že je to nějaké nedorozumění, ale nebylo. Jeden z kraje řekl: „My tě hnedka zaměstnáme.“ Namítal jsem, že by mě neuvolnili ze zaměstnání, a on se zeptal, kolik beru. Řekl jsem, že 2700, a všichni se najednou dali do smíchu. „Tady budeš mít dvojnásobek a samozřejmě postupy a všechno.“ Byl jsem z toho nešťastný.

A to předesílám, že den předtím tam byl nějaký předseda z Pardubic z kraje a měl se mnou debatu, kde mě už natukával, a já řekl, jaké jsou poměry na vesnicích. O té Heinzové a tak. Řekl mi: „Poslouchej. Mohl bys mně toto dát písemně?“ Odpověděl jsem, že ano. Měl jsem podpisy a svědectví dalších lidí. Dodal jsem mu to a on mi vzkázal, že to předal přímo Rudolfu Slánskému¹¹, generálnímu tajemníku partaje. Doslova měl říct, že si jsou vědomi, že s takovým hnojem ještě musí spolupracovat a že za cenu toho, že udělají straně momentálně ostudu, se toho hnoje budou muset zbavit.

Váš problém se tedy vyřešil?

Bohužel postup byl takový, že to z ústředního výboru šlo na kraj, z kraje na okres a z okresu na místní. Ona byla předsedkyní a dostala vše k vyřízení. Najednou zjara v roce 1950 pro mě přišel národní správce Tejmar a řekl mi: „Je tam paní Heinzová, mluví se tam o vás, tak si to pojdte poslechnout.“ Byl tam celý tribunál. Předseda partaje, předseda závodního výboru, ředitel, národní správce, Heinzová, okresní tajemník partaje a ještě nějaký jeho poskok.

Ona začala vykládat takové nesmysly, že jsem rozbil Sokol, že jsem rozbil Svaz mládeže a že jsem prostě člověk, kterého málem nejlépe odvést rovnou v železnicích. Nakonec skončila tím, že jsem v roce 1948 přišel do volební místnosti, vzal obálku, vhodil do urny ostentativně před

---

¹¹ **Rudolf Slánský** (1901–1952). Český komunistický politik, dlouholetý člen Ústředního výboru Komunistické strany Československa a generální tajemník KSČ (1945–1951). V roce 1921 byl zakládajícím členem KSČ. Roku 1929 se podílel na ovládnutí KSČ skupinou kolem Klementa Gottwalda a dostal se do vedení strany. Roku 1938 utekl do SSSR, kde žil do konce války. V osvobozeném Československu byl, po Klementu Gottwaldovi, druhým nejvyšším postaveným mužem KSČ. Spolustraníky však nebyl neoblíben. Podílel se na přípravách únorového převratu a následné organizaci politických procesů, kterých se paradoxně stal sám obětí. Roku 1951 byl zatčen, v politickém monstrprocesu postaven do čela skupiny „organizující vnitrostraničné spiknutí“ a roku 1952 popraven. Více viz KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004.

ostatními bílý volební lístek a hodil ostatní lístky komisi pod nohy. Vzala pak z ředitelova stolu nějaké papíry a shodila je na zem. Ředitel je tam chudák sbíral a to už mě dopálilo. Řekl jsem: „Prosím vás, paní Heinzová, copak vám ti lidé udělali, že jim takhle pustě lžete do očí? Copak myslíte, že oni si nepamatují, že byly v roce 1948 dvě kandidátky – jedna bílá, jedna černá, a že bych nemohl udělat, ani kdybych chtěl, takový brajgl, jako jste teď udělala vy?“ Za druhé jsem jí řekl: „Jestli někdo v Radhošti rozbil Sokol, tak já jsem to nebyl a nebyli to ani ostatní mladí, to jste byla vy! Vy jste ho znechutila ostatní tím, že jste jednala jak fašisti.“ Na závěr jsem jí řekl, že my mladí můžeme na osobu jejího charakteru akorát naplít, a odešel pryč. Oni tam zůstali a ředitel mi potom říkal: „Pane Stejskal, já vás oceňuju. Představte si, že my jsme ji měli tak připravenou, že kdybyste býval mlčel, zůstal byste tady, ale takhle je to špatný. Já už nevím, co bych pro vás mohl udělat.“

Předseda partaje mě vzal k řediteli a řekl: „Soudruhu řediteli, já ještě s Pepou zajedu na okres. Vždyť tohle není možné, aby se takovým způsobem jednalo.“ Pustili ho k tajemníkovi samotného a najednou jsem tajemníka slyšel řvát: „Soudruhu, seš slaboch, tohle je jednou usnesení strany a ty ho budeš plnit!“ Předseda myslím ještě namítal: „Vždyť já ho tu mám s sebou, tak si ho poslechni, vždyť on ti to vysvětlí. To není spravedlivý.“ Jeli jsme tedy zpět. Předseda Jarda Komárek vzal legitimaci a ředitelovi řekl: „Pane řediteli, já tady nebudu dělat sluhu k ničení existence svého kamaráda.“ Ředitel ho chlácholil, ať ještě počká, protože by to byl rozvrat a on by taky končil.

Jak s vámi tedy bylo naloženo?

Dostal jsem tedy ke 30. březnu výpověď a hnedka jsem dostal z pracáku výměr k nástupu na pile, na půlroční brigádnickou práci na place. Tedy už ne do dolů. Tam to ale byly galeje. Zařízení, veškerá mechanizace, to byl pajcr. Koleje, když se něco vezlo, tak se to rozjíždělo a musely se pořád opravovat. Prostě dřina.

Zdejší účetní jednou museli odvézt do nemocnice, protože onemocněla zápallem mozkových blan z přepracovanosti. Ředitel se mě ptal, jestli bych neměl nic proti tomu jít dělat kancelářskou práci, což ale bylo podmíněné souhlasem kádrového oddělení. Najednou jednoho takového májového dne přišli tři soudruzi. Měl jsem ruce umazané od bláta a od smůly. Předák na ně hlaholil: „Tak, soudruzi, přišli jste nám pomoci?“ Soudruh neměl náladu na nějaké legrácky a řekl mně: „Ty seš soudruh Stejskal? Ty chceš jít do kanceláře?“ Já mu odpověděl: „No. Ta potřeba je spíš ze strany vedení, to není moje iniciativa.“ „Musíš si uvědomit, že my nepřátele pracující třídy do kanceláře nepotřebujeme.“ Říkám: „To je pro mě novinka. Mohl byste mi nějak definovat nepřátele pracující třídy?“ a ukázal jsem mu ruce. On už když přišel, tak nám podával ruce, a když viděl, jak je mám špinavé, tak mu klesla ruka a už mi ji nepodal. „My už si reference o tobě zjišťovali. Jsi chválen jak předsedou závodního výboru, tak předsedou stranický organizace. Ale znovu, řekni mi, proč nechceš být členem ROH?“ Řekl jsem: „Já mám názor takový, že když jsem členem nějaké organizace, tak se mě tato organizace zastane, a já, když jsem se obrátil na okresního tajemníka, tak pro mě nenašel než vulgární oslovení.“ On to přešel a skončilo se, že se na to podívají a dají mi zprávu.

Co se dělo pak?

Brigáda po šesti měsících skončila a já nastoupil do obchodních domů v Pardubicích. Zatímco na té pile jsem si vydělával 1200, tam byl nástupní plat 4600 korun a se zpětnou platností

k datu nástupu mi byl později zvýšen přes 6000 korun. Kádrovákovi jsem dal své curriculum vitae a ředitel mi později řekl: „Kdybych věděl to, co jsem si teď přečetl, už při vašem nástupu, tak bych si silně rozmyslel vás zaměstnat. Teď už vás znám. Já vás prosím o jedno. Nedělejte nic tady. Co je venku, to mě nezajímá.“ Celkem solidní. Moje pozice byla velice dobrá a pořád mě chtěli přetahovat na generální ředitelství do Prahy do Bílé labuti. Kádrovák mě ovšem nechťel pustit.

Dělal jsem tedy šéfa finanční účtárny a vzhledem k nedostatku zaměstnanců mi dokonce platili všechny přesčasy, díky čemuž jsem si v té době přicházel na 10 tisíc čistého měsíčně. Paní účetní byla shodou okolností manželka politického vězně, který už byl v té době zavřený. Nejsem si jist, ale myslím, že její manžel dělal odbojovou činnost. Paní Stránská mi pomohla v době, kdy už jsem byl zatčen. Představte si, že mi proplatili dovolenou a ještě měsíc mě vedli jako zaměstnance a peníze proplatili rodičům.

Pro obchodní domy jste pracoval až do svého zatčení?

Ano, byl jsem tam od října roku 1950 do 22. srpna roku 1951. Po dokončení pololetní uzávěrky jsem odešel na dovolenou a byl jsem tři dny doma. Ve středu 22. srpna mě vzbudil úder do hlavy. Otevřel jsem oči a díval jsem se do hlavně pistole. Estébák zasyčel: „Vstaňte!“ Nesměl jsem na nic sáhnout, podával mně šaty a přitom všechno prohlížel. V domě byli dva chlapy s pistolema, na kůlně stál jeden s automatem a před domem byl další s automatem. Když mě vyvedli před dvířka, nasadili mi pouta a řekli: „Jménem zákona jste zatčen.“ Máti z toho byla celá nešťastná. Nechápala vůbec, o co běží, ale já ji uklidňoval, že se vše vysvětlí a večer budu doma. Sedli si vedle mě dozadu ti s automaty a zavázali mi oči. Podle toho, jak se točilo auto, jsem odhadoval, že jedeme na Pardubice. Tam mi pásku sundali a já poznal ten zelený kachlíkový dům, kde je dnes soud. V jedné straně tehdy byla úřadovna StB.

V šatech a bez prohledávání mě šoupli na celu. Jen švýcarské hodinky mi sebrali a nikdy je už nevrátili. Oznamili mi mé číslo 185 a pod žádným jiným jménem či označením jsem se nemohl hlásit. Byl jsem prostě číslo 185 a hotovo. Dal jsem si slavník pod hlavu a nevěděl, co se stalo. Navíc mě vyděsily ty manévry při zatčení. Pak se otevřely dveře, zavázali mi oči a táhli mě do druhého patra. Byl jsem v nějaké místnosti, předpokládal jsem, že tam někdo byl, protože jsem slyšel dýchání. Po chvíli jsem řekl, že mě překvapuje jejich jednání, že se ve dvacátém století takto jedná s nevinným člověkem. Vzpomněl jsem si na jednu knihu Uptonu Sinclaira, kde vyprávěl, jak zatkli hrdinu knihy, aby byl svědkem mučení Žida. Málem že jsem jim to neřekl. Že jsou „Schweine-Hunde“ ... Prostě, že se mají stydět.

V tu chvíli na mě vyštěkli: „Sundej si ten hadr!“ Řval na mě: „Kde jsou mobilizační plány? Kde jsou zbraně? Vy si myslíte, že si necháme pátou kolonu v zádech? Naložíme a odvezeme vás na Sibiř! Vlastně, co bysme se s vámi tahali? Na příkop a kulku do týla!“ To bylo přivítání jako hrom. Řekl: „Chcete se k tomu vyjádřit?“ Řekl jsem, že ne. „Odvést.“

Odvedli mě převléknout. Dostal jsem na sebe hadry od zaschlé krve, které navíc byly o pět velikostí větší. Místo bot jsem dostal takové škrpály. Chodit se v nich nedalo, ale hned jsem dostal rozkaz: „A chodit!“ Nechali mě chodit dva nebo tři dny a jinak si mě nevyšímali. Misky s jídlem házeli na zem jako psovi a než jsem do toho stačil dát lžiči, tak jsem ji už musel vrátit. To bylo prostě jednání hrozný. Teď to v člověku všechno mlelo. Říkal jsem si, co vědět? Co se vlastně přihodilo?

A víte tedy alespoň dnes, co se vlastně přihodilo?

Uvědomil jsem si, že na té pile byl jeden, dalo by se říct kamarád, který byl sám už dvakrát zavřený. Nejprve na tři měsíce, protože po Únoru kritizoval Nejedlého.¹² Poté se seznámil s nějakou Italkou, jejíž otec tu stavěl tunely. Vyhostili je a on se za ní snažil dostat ilegálně přes hranice. V Německu ho chytli a on dostal rok za přechod hranic. Na té pile mi řekl: „Víš co, tady se nedá žít. Pojď, utečeme! Já znám někoho, kdo by nám pomohl.“ Já pro tu záležitost moc nebyl, ale on k nám jednou večer přišel s dalšími dvěma lidmi, z nichž jeden byl později na StB označen za agenta CIC.¹³

Říkal mi, že je tu na kratší dobu, bude přecházet zpátky a že by potřeboval nějaké informace špionážního rázu. Já řekl, že když už, tak něco vojenského. To byly ty mobilizační plány, jelikož když jsem pracoval na doplňováku, tak ty mobilizační plány se tam shromažďovaly, přičemž jsem ale neměl možnost se k nim dostat a ani se o to nesnažil. Navzdory tomu se on bavil s kamarádem, že by šlo o ten přechod hranic. Po hodině jsme se rozešli. Od té doby jsem ho v životě neviděl. Tohle se stalo poté, co odsoudili Horákovou¹⁴. V té době jsem na ně byl pěkně napumpovanej. Měl jsem zkušenost z té pily, kdy mě pozoroval tajemník, který mě měl na starost, když mě nevzali do té kanceláře. Drželi mě pod stálým dohledem. Byl jsem opravdu na vážkách, že bych rodičům nic neřekl, sebral se a odešel.

Jaké byly poměry na StB?

Poměry na StB, to si představte. Hlad, buzerace, chození, v noci světlo do očí, ležet na znak, ruce na deky. Když jste zatáhl ruce pod deku, ozvala se rána pařbou do dveří. Když jste to udělal podruhé, vlítli do cely, sebrali vám deku a chodit. Takovéto poměry, kdy jste neměl chvilku na přemýšlení. A když jste přemýšlel, myslel jste, co s vámi bude, co s vámi udělají.

Fackování... Nějakých ran jsem dostal, ale toto týrání, kdy jste si říkal, že už to nemůžete snést... Navíc myslíte na to, co je doma s rodinou. S tátou mě konfrontovali, ale samozřejmě o ničem nevěděl.

Byl jsem tam od toho srpna do konce roku 1951 a pak nás převezli. Sepsali se mnou závěrečný protokol a dostal jsem se přes Chrudim na Pankrác. Koncem února 1952 s námi byl proces

---

¹² Zdeněk Nejedlý (1878–1962) byl český publicista, historik a představitel komunistické strany. Na Karlově univerzitě studoval historii a roku 1919 se stal řádným profesorem hudební vědy na UK. Jeho agilní vědeckou práci charakterizovalo psaní mnohadílných rozsáhlých publikací, které často zůstávaly nedokončeny (Bedřich Smetana, T. G. Masaryk, Lenin). Nejedlého závěry však byly často značně subjektivní a mylné. Příkladem je jeho zavržení díla skladatelů Antonína Dvořáka, Bohuslava Martinů, Leoše Janáčka, a naopak všeobecné prosazování díla Aloise Jiráska, za jehož vydávání bral dividendy. Za první republiky se Nejedlý profiloval jako levicový intelektuál a propagátor spolupráce se Sovětským svazem. V roce 1939 odešel do exilu v Moskvě, kde se stal členem KSČ. Do Československa je vrátil jako ministr kultury a osvěty, kterým zůstal do roku 1953 (jen v letech 1946–1948 byl ministrem práce a sociální péče). Nejedlý výrazně ovlivnil kulturní politiku země, je spojován se sovětzací vzdělávacího systému a čistkami ve školství po komunistickém převratu. Byl rovněž prvním prezidentem Československé akademie věd.

¹³ Counter Intelligence Corps (CIC) byla americká zpravodajská služba založená v roce 1917 (pod jménem Corps of Intelligence Police, od 1. ledna 1942 přejmenovaná na Counter Intelligence Corps). Měla za úkol vyhledávat a eliminovat německé špiony v řadách spojeneckých armád, podporovat materiálně i logisticky odbojové skupiny na území nepřítele, získávat tajné a taktické informace, plány a dokumenty atd. Po druhé světové válce se zaměřila na sovětský blok a hlavně v 50. letech 20. stol. vyhledávala a školila agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly na území sovětského vlivu včetně Československa.

¹⁴ Milada Horáková (1901–1950) byla česká politička. Za druhé světové války pracovala v odboji, byla zatčena a krutě vyslýchána gestapem. Byla odsouzena k trestu osm let káznice. Zbytek války strávila v ženské káznici Aichach v Německu. Po druhé světové válce se znovu zapojila do politiky v rámci Československé strany národně socialistické (ČSNS). Po komunistickém převratu v únoru 1948 se angažovala v protikomunistické opozici. V roce 1949 byla zatčena a ve vykonstruovaném soudním procesu odsouzena k trestu smrti. V roce 1990 byla plně rehabilitována.

a bylo nás souzeno celkem třicet. Z toho jsem znal jediného člověka. Ten takzvaný agent CIC byl předtím souzen v Jičíně a dostal 25 let s návrhem na trest smrti. Když mně četl prokurátor návrh na absolutní trest, trochu jsem se zajíkl. Zdůvodňoval to tak, že vzhledem ke své jazykové výbavě, kdybych se dostal za hranice, byl bych platnou součástí protistátního spiknutí. Tím jsem se měl dopustit velezrady a špionáže. Dostal jsem nakonec 16 let vzhledem k tomu, že jsem se podle soudce svého činu dopustil ve věku blízko dospělosti (tenkrát to bylo 21 let, v době procesu 23 let) a že jsem dosud vedl řádný život pracujícího člověka. Z toho důvodu mi nebyl dán absolutní trest.

Z Pankráce nás převezli do Valdic, kde jsem byl do konce března roku 1953. Odtamtud mě převezli do Leopoldova, kde jsem byl až do května 1960. Ve Valdicích to nestálo za moc, ale co se dělo v Leopoldově, teda to byl zážitek.

Jak to vypadalo ve Valdicích během vašeho příjezdu?

Ve Valdicích byla taková zkušenost, že tam byli staří vězňové, retribuční odsouzení po pětáctýřicátém roku. Buďto byli souzeni za kolaboraci s Němci, nebo to byli Němci samotní. Tito vězni nám dávali naprosto jasně najevo, co si o nás myslí. Říkali nepokrytě: „Až tu budete tak dlouho jako my, změníte názory na to, co to kriminál je.“ To bylo v roce 1952 a oni tam kroutili už sedmý rok a všichni už měli nějaké funkce. Byli tam chodbaři nebo výkonní pracovníci vězeňského režimu, takže můj první kontakt s retribučníky byl při stříhání s holičí. Já měl od srpna nestříhané vlasy, ruční mašinka se mi do nich zasekla a on ji nemohl vytáhnout. Mně úplně tekly slzy. Říkal jsem mu, že jsem připraven, že mě musí ostříhat, že je to jeho povinnost, ale že mi je nemusí rvát. On odpověděl: „Nicht sprechen. Das ist verboten.“ Odpověděl jsem mu německy a on viděl, že mi řeč nedělá problémy. Jeho kolega mi tu mašinku nůžkami vystříhal a sám mi vlasy ostříhal.

Přivítání tam bylo hrozný. Z Pankráce jsme odjížděli před obědem a když jsme přijeli do Valdic, tak nás nechali čekat, až zamrznou kaluže. Šli jsme do objektu na společnou, kde nás ještě filcovali na chodbě a na cele nám oznámili, že je po uzávěrce a budeme bez jídla celý den. Dostal jsem příkrývku – prošlapaný, děravý koberec. Spal jsem na trojáku pod rozbitým oknem a celou noc jsem jektal zuby. Nevyspal jsem se. Hladovej a teď zmrzlej.

Potom bylo roztrídění a s tímto trestem jsem se dostal na samovazbu – sin sing¹⁵, kde jsem onemocněl. Zubař, také retribučník, konstatoval, že to je zánět trojklaného nervu. Byl to člověk vzdělaný, a ten nedělal rozdíly mezi retribučníky a nově příchozími. Sáhnu do schránky a vynadal penicilin, tenkrát velkou zvláštnost. Bachař se ho ptal, jestli si uvědomuje, že to je jen pro příslušníky. Odpověděl mu: „Pane veliteli, já jsem lékař. Já jsem přísahal, že budu pomáhat.“ Bachař mu nic neřekl a lékař mi pověděl: „Kdyby to nepomohlo, přihlaste se. Nechte se předvést.“ Já mu řekl: „Víte, kde jsem? Odkud jsem přišel?“ A on řekl jen: „Navzdory tomu. Pokuste se.“ Z té samovazby nebylo jednoduché se dostat na ošetřovnu.

Ve Valdicích jsem byl dvakrát u raportu a naštěstí jsem z toho vyváznu s tím, že jsem se nedostal do kasemat, jinak tam by to skončilo zápallem plic a asi odchodem, jelikož ty kasematy, to bylo zařízení pod samovazbou a to byly cely vysekaný ve skále. Tam to zpříjemňovali tím, že vězně nechali odstrojit do naha a polévali je vodou. Pro potěchu bachařů. Někteří se podřezali

---

¹⁵ **Sing Sing** – americká věznice ve státě New York stojící na břehu řeky Hudson. Byla první americkou věznicí vybavenou elektrickým křeslem. Bylo zde popraveno celkem 614 osob.

zbytky skla, které zůstalo v okénku, poněvadž to bylo k zbláznění. O hladu, o zimě. A ještě bití. Taková byla holá skutečnost a takové stavy byly. Lidé to odnášeli na doživotí těžce poškozeným zdravím.

Na samovazbě jsem byl asi půl roku a pak nás dali na společnou celu. Na samovazbě jsme drali peří a na společné jsme vázali špagáty. Po Vánocích roku 1952 jsem byl znovu poslán na samovazbu a koncem března nebo začátkem dubna přišel převoz do Leopoldova.

Jak to tedy vypadalo v Leopoldově?

Přijeli jsme v noci a přivítání bylo hrozné. Připravili se na nás a pouštěli na nás hrůzu. Ať si nikdo nemyslí, že se odtamtud dostane jinak než nohama dopředu. No a dělali vše proto, aby to tak dopadlo. Když jsem se na rozhraní července a srpna dostal poprvé na vycházku, šli jsme na práci na „dielny“. Na dvoře, který jsme měli přecházet, se prováděly výkopy. Zamotala se mi hlava a já spadnul do výkopu. Nepřekročil jsem ho, i když to bylo půl metru, protože na samovazbě byly celou dobu poloviční dávky. Poté, co nás ze samovazby ve Valdicích převezli do Leopoldova, tak tam to po strážce jídla bylo snad ještě horší. Hlava se mi tedy zamotala.

Noviny pro nás neexistovaly po celou dobu do roku 1953 a snad i později, než se četba novin povolila. Možná to bylo až po roce 1956. Retribučáci měli tisk povolený a když jsem se třeba dostal k Rudému právu, dal jsem si ho do boty. Pak byl filzung. Musel jsem se do naha odstrojit, odstoupit od bot a bachař je našel. Náhodou byl ten bachař politickej, znal mě a zeptal se mě: „Stejskal, vy se chcete dostat zpátky, odkud jste přišel?“ Já jsem řekl, že ne, že o to zrovna moc nestojím. Obešlo se to bez raportu, ale jinak byl za čtení Rudého práva postih.

Také tužku mít nešlo. Byla možnost psát jednou za půl roku rodičům. Musel jste si určit jednoho a nikomu jinému jste nemohl psát. Byl jsem na cele s Lubošem Škaloudem, to byl skaut.¹⁶ Dostali jsme tužku a on povídal: „Tak kus upicnem a budeme mít tužku. Budeme moct psát.“ Chodbař, když vybral tužky, kouknul na tu naši a řekl: „Pepo, tys ji zkrátil. Proč si mi to neřek? Já tě budu muset ohlásit, jinak bych musel sám do díry.“ Hvízdavej Dan¹⁷, velitel samovazby, totiž pořídil nové tužky, aby mohl sledovat, jaké se vracejí a zabránil tomu, aby si je vězni zkracovali a brali. Byl jsem připravený, že půjdu do díry. Shodou okolností následující den Hvízdavej Dan zmlátil kluka, který měl záchvat epilepsie. Pro obědy se chodilo s várnice, které se nosily na takových dřevěných táhlech, a při vydávání obědů se o tom kluci bavili a jeden z vězňů, Jano Rehák, Slovák – výbornej kluk, ale vznětlivější povahy, se do Dana pustil, proč ho zmlátil, když měl záchvat. Slovo dalo slovo a ten vězeň ho chtěl zmlátit a Hvízdavej před ním musel utíkat. Vedle samovazby byla kancelář. On za ním běžel s tím okovaným dřevem a Hvízdavej za sebou prásknul dveřma a on po něm dřevcem praštil a urazil vrch obložení. Snad by ho býval zabil. Nato pochopitelně přišla pohotovost a byl z toho hrozný poprask. Všechno ostatní včetně té uříznuté tužky ztratilo význam a Jano Rehák mě zachránil před korekcí.

Ze samovazby jsem se tedy dostal na společnou. Chodil jsem vázat špagáty. Společná, ta představovala druhý oddíl, na který jsem se dostal. To byly cely od čísla 45 do čísla asi 60. Na jedné cele bylo od 40 do 70 lidí. Tam jsem se setkal s různými lidmi.

¹⁶ Lubomír Škaloud a Petr Štěpánek v roce 1992 vydali knihu o osudech skautů – *Na všechno buď připraven*. Hradec Králové: Kruh, 1992.

¹⁷ Poručík **Rudolf Eliáš**, řečený **Hvízdavý Dan**, Hvízdoš či Taťulda. Za války byl desátníkem armády Slovenského státu v Rychlé divizi na východní frontě. Na základě potvrzení jeho známého, velitele povstaleckého praporu ze Slovenského národního povstání, Jožo Brunovského, se mohl stát bachařem. Později se setkali v Leopoldově, Brunovský jako vězeň a Hvízdavý Dan jako dozorce. ČAPEK, Miloslav. *Poražení vítězové: Kapitoly z třetího odboje*. Praha: Mladá fronta, 2003.

Můžete mi o vašich spoluvězních povědět více?

Často to byli lidé významní. Tam jsem poznal generály, biskupy, profesory, předsedy vlád, poslance, prostě lidi, kteří měli v životě něco za sebou. Něco věděli a něco udělali.

Z generálů – generál Janoušek¹⁸, velitel českých letců v Anglii, generál Kutlvašr¹⁹, velitel Pražského povstání. Generál Syrový,²⁰ velitel legií v Rusku. Když jsme se poprvé viděli, řekl jsem mu: „Pane generále.“ A on mi řekl: „Pepíčku, nebyls v Sokole? Jakkpak jsme si tam říkali?“ Od té doby jsme mu říkal „bratře generále“. Tykal jsem mu. S ním byl taky hezký vztah, a přitom mně bylo nějakých 27 roků a on byl k sedmdesátce. Dále básníci, spisovatelé...

S jedním z českých letců v Anglii jsem se potom dostal k raportu k hvízdavému Danovi pro neplnění normy. Vedle mě major Hnátek,²¹ v Anglii létal jako zkušební pilot a druhý byl také major – Franta Bursík. Hvízdavej nám vyhrožoval, že pokud nebudeme do konce měsíce plnit normu, že půjdeme na samovazbu. Povídal jsem: „Pane veliteli, já vás ujišťuju, že norma je taková, že je nad moje síly. Než abyste čekal, to mě dejte na samovazbu hned. Mám za sebou 4 roky, takže 4 nebo 5, to už je jedno.“ Když tohle Hnátek slyšel, tak povídá: „Pane veliteli, tohle je odměna za to, že jsem bojoval za svobodu naší vlasti? Vy se nám takto odvděčujete.“ Hvízdavej nám ohlásil: „Dejte si odchod!“ Nakonec jsme trest nedostali.

Potom jsem jednou dostal těžké horečky a zachránil mě dřívější šéf kuratoria²² Franta Teuner²³. On byl lékař, zjistil, že mám přes 40 horečku, nařídil zábaly a dostal jsem se z toho. Franta se začas dostal do nemilosti. Seděl jsem tedy a vedle mě byl plukovník Václav Strejček²⁴, tenor Národního divadla, hrdina, prostě někdo. Z druhé strany Franta Teuner. A já Frantovi říkám: „Poslouchej, kdybych já tebe potkal před kriminálem venku, tak bych před tebou upliv, ruku bych ti nepodal. A teď jsme tu na jedné lodi a beru tě jako jednoho z nás.“

Byl jsem v Leopoldově sedm roků a byly takové vlny. Chvilí odměk a zase hrozná zpřísnění. Sednout si na lůžko byla korekce, a přitom na té cele byl stůl a kolem dvě lavice – tak pro deset, dvanáct lidí a nás bylo 40! Ostatních 28 lidí tedy nemělo kam si sednout. Byli tam mezi námi

---

¹⁸ **Maršál Karel Janoušek** (1893–1971). Voják, legionář a politický vězeň. Spoluzakladatel a generální inspektor československých perutií RAF za druhé světové války, jako jediný Čechoslovák byl jmenován britským králem do hodnosti Air Marshal. Po únorovém převratu byl provokací Jaroslava Doubravského, placeného agenta komunistického Obranného zpravodajství (OBZ), přesvědčen k pokusu o emigraci, zatčen a odsouzen k mnohaletému žaláři. Propuštěn byl v roce 1960, rehabilitován po roce 1989.

¹⁹ **Karel Kutlvašr** (1895–1961). Voják, legionář a velitel Pražského povstání v roce 1945. Po komunistickém převratu byl zatčen a v politickém procesu odsouzen na doživotí pro svou údajnou velezradu. Propuštěn byl v roce 1960 na amnestii.

²⁰ **Armádní generál Jan Syrový** (1888–1970). Voják, legionář, v době přijetí mnichovské dohody byl předsedou československé vlády. V době německé okupace Československa v březnu 1939 byl ministrem národní obrany a na pokyn prezidenta Háchy vydal armádě rozkaz složit zbraně. V odboji se neangažoval, ale pomohl mu zajistit značné finanční prostředky. V roce 1945 byl bezdůvodně označen za kolaboranta a odsouzen k 20 letům žaláře. Propuštěn byl v roce 1960 na amnestii. Jeho silně zpolitizovaný proces nebyl nikdy soudně přezkoumán, a proto ani nedošlo k jeho rehabilitaci.

²¹ **Josef Hnátek** (1910–1979) za války sloužil například jako navigátor u 311. československé bombardovací perutiě RAF. Byl členem osádky jednoho ze tří bombardérů Vickers Wellington, vyslaných při jejím prvním bojovém nasazení dne 10. září 1940 nad Brusel. Jeho stroj nad cíl dokonce dolétl jako první. Od roku 1943 sloužil v silách Svobodných Francouzů maršála De Gaulla. V roce 1948 se pokusil emigrovat z Československa a byl odsouzen k 15 letům vězení.

²² **Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě** – protektorátní organizace oficiálně zaměřená na podporu tělovýchovy mládeže, fakticky ale sloužící germanizaci jeho obyvatelstva. Zakladatelem kuratoria byl Emanuel Moravec.

²³ **František Teuner** (1911–1978). Lékař, člen českého fašistického hnutí, za protektorátu byl představitelem kolaborace s nacistickým režimem a spoluzakládal Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Po válce byl v nepřítomnosti odsouzen k smrti a o dva dny později dopaden v Mnichově. Prezident Beneš mu změnil trest na doživotí. Propuštěn byl v roce 1960. Zemřel v emigraci v Německu, kam odešel v roce 1968.

²⁴ **Václav Strejček** vedl v letech 1946–1949 Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého, který vznikl za války ve Svobodové armádě na východní frontě.

také vrazi, zloději a tahle sebranka. Ti měli zvláštní privilegia. Většina z nich mohla po uzávěrci ležet, ale když já bych si sedl nebo lehl, tak by z toho byla korekce.

Jaký tam tedy byl denní režim?

Ráno se vstávalo po páté hodině. Do šesti byla snídaně, poté nástup a odcházelo se na pracoviště. Já znám Konopu, lepení pytlíků, balení celofánu nebo draní peří. Draní peří byla těžká práce, která byla hrozně namáhavá na dýchání. Kdybyste otevřel okno a současně by se otevřelo okénko ve dveřích, tak by se vše rozlétlo. Dusné prostředí. Bylo štěstí, že jsme v té době v Kartouzích nebo Valdicích neměli normy, ovšem trhalo se od nevidím do nevidím.

Špagátů se dle normy muselo navázat tisíc kusů a odměna za to byla nejdřív 20 haléřů za den, což dalo měsíčně 6,20 Kčs. Později se to zvýšilo o korunu za den a lidi, kteří pracovali na výkopech, zedničině a podobně, měli sazbu, kde měli kapesné až kolem sta korun. Dvě stě, tři sta korun jim šlo na konto a zbytek si strhávalo vězení.

Jak to bylo při zavření do korekce?

Když jste se dostal do korekce, strhávali vám z konta 110 korun za den. Za pět dní korekce, což byla nejkratší doba korekce, vás to přišlo na 550 korun. Při stávce v roce 1956 nebo 1957, nepamatují si už rok přesně, nám strhli deset dní za stávku a ještě jsme dostali deset dní korekce. Řekli mi také, ať si nemyslím, že za absolvování korekce budu mít nárok na propuštění po polovině trestu.

Do díry jsem se také dostal. Za to, že jsem dal spoluvězni poukázku na 10 korun. Nebylo to dovolené a dostal jsem tedy pět dní korekce. Pro představu to znamenalo, že první dva dny jste nedostal jídlo, třetí den poloviční dávku a zbylé dva zase nic. Od rána od šesti do deseti jste musel chodit. Když vám například náčelník řekl, že máte deset dní korekce, musel jste poděkovat, protože jinak byste dostal dalších pět dní, a to už bylo odsouzení k nemoci. Před každými svátky – vánočními, velikonočními, před významnými dny – se dělala razie a odvádělo se na samovazbu. Byly seznamy nebo stačilo ukázat, a šel jste na samovazbu. Odvedli vás s věcmi, což byly dvě deky, prostěradlo, ešus a lžice.

Doba, na kterou jste byl na samovazbu poslán, nebyla nijak daná. Byly tam poloviční dávky. Společná strava také nebyla nic moc. Nevím, z jaké iniciativy se to stalo, ale chodbaři mě oznámili na ošetrovnu (tehdy už jsem měl asi dobré známé, ošetrovně šéfoval doktor Krbec) a najednou mě z té samovazby převedli na ošetrovnu. Už jsem také mlel z posledního. Tam jsem byl asi 10 nebo 14 dní a dostal vyživovací dietu. To bylo, jako když se člověk dostane do jiného světa. Sešel jsem se tam také s Vladimírem Sísem²⁵, který byl spolupracovníkem prezidenta Masaryka za první republiky a dělal mu spojku z Balkánu. Vladimír Sís tam dostal malárii a v době, kdy já jsem byl na ošetrovně, seděl na lůžku a měl zimniční záchvaty. Dostával injekce proti malárii a záchvaty měl hrozné, ale ani takového člověka nepustili a nechali ho tam zemřít.

---

²⁵ **Vladimír Sís** (1889–1957). Český novinář, publicista a spisovatel, účastník prvního i druhého odboje. V roce 1949 byl zatčen a v březnu 1950 byl, na základě mučení vynucených výpovědí, v politickém procesu odsouzen Státním soudem za velezradu k 25 letům vězení. Před procesem byl při výsleších konaných StB mučen takovým způsobem, že musel být do soudní síně nošen na nosítkách. V roce 1957 zemřel na následky krutého věznění ve věznicí v Leopoldově. Přestože byl vážně nemocen, bylo mu odepřeno lékařské ošetření. V roce 1969 byl rehabilitován.

V době, kdy jsem tam byl, tam zemřel i bývalý předseda vlády Beran²⁶. On zemřel na samovazbě a bachaři, když ho odtamtud vynášeli, za ruce, za nohy ho rozhoupali a hodili ho jako pytel na dvůr před samovazbu. Zacházení „lidový“.

Samovazba a korekce tedy bylo to samé?

V budově samovazby byla korekce. Já nevím, jestli tam bylo těch cel 10, možná i 16. Mělo to okénko, myslím, 15 na 15 centimetrů. Beton, potom tam byl betonovej sokl a na něm jste ležel. To nestálo za nějaký obdiv, že by po tom člověk toužil.

Byly vám umožněny návštěvy?

Návštěvy jsem měl. Před vámi síto, mezi návštěvou a vámi stál bachař a k návštěvě to byla vzdálenost asi dva nebo tři metry. Z vaší pravé strany byl spoluvězeň, z vaší levé strany byl spoluvězeň – a proti vám návštěva. Dva lidé. Vezměte to, že jste slyšel současně hovořit tři lidi. Za prvního půl druhého roku jsem měl 2 návštěvy a ke konci jsem už návštěvy ani nechtěl. Matku vůbec ne, protože jsem viděl, jak se chvěje. Pak jsem se i dozvěděl, že matka na tom nervově nebyla dobře. Vyjížděli vždy večer, aby dorazili kolem šesté ráno. Když to bylo v zimě, tak viděla světla na šancích, kde štěkali psi, a měla takové představy, jak se pokouším o útěk a trhají mě ti psi. Navzdory tomu, že jsem měl nárok, jsem matku poslední dva nebo tři roky vůbec nezval. Návštěvy jsem oddaloval asi na jednou za rok. Když jsem měl kvůli trestu zaražené výhody a neměl možnost psát, volil jsem, pokud to bylo možné, návštěvu otce, protože jinak by o mně rodiče neměli vůbec žádné zprávy.

A vaše vztahy s ostatními vězni tedy byly dobré?

Ano. Vztahy byly samozřejmě různé, protože mezi námi byli ti vrazi. Jednou, když mě pustili z korekce, dostal jsem se na protější celu. Byl tam starší brejlatý mukl, se kterým jsem chtěl mluvit po pěti dnech, kdy jsem s nikým neprohodil slovo, ale on mi neodpovídal. Když zahoukali večerku, začal mlátit na dveře. Přišel bachař, otevřel okénko a já slyšel, že spolu mluví maďarsky. Bachař ho odvedl a pak mi řekl: „Stejskal, vy ho nepoznáte? To je Cibula. To je vrah. On se vás bál, abyste mu v noci něco neudělal. Dal jsem ho na korekciu.“ Byl radši na korekci, aby byl sám. To byla taková psychóza těch vrahů.

Dělal jste ve vězení mimo draní peří a vázání špagátů i jinou profesi?

Ke konci věznění jsem se dostal ke své profesi. Byla tam výroba elektrorozvaděčů, vedení byla firma EZB – Elektrozávody Bratislava, civilové tam měli čas od času přístup, ale všechno řídili a dělali vězňové – přípravu výroby, konstrukční kanceláře, účtárnu, předkalkulace. Pro vaši představu – výrobní halu také postavili vězňové. Byla dle mého odhadu 80 metrů široká a 150 metrů na délku. Výroba představovala 30 až 50 milionů měsíčně, což bylo i na tu dobu značné.

Dostal jsem se do tamní účtárny, což bylo přání muklů, kteří mě znali a báli se, aby se tam nedostal nějaký bonzák. V kanceláři nás bylo kolem deseti, samý inženýr a doktor. Já měl na sta-

---

²⁶ Rudolf Beran (1887–1954). Čelní představitel a od roku 1935 také předseda prvorepublikové agrární strany. V letech 1918–1939 byl také poslancem Národního shromáždění. Po mnichovské dohodě a vzniku tzv. druhé republiky byl předsedou její vlády a byl i krátce předsedou první vlády protektorátu Čechy a Morava. Po válce byl odsouzen k 20 letům vězení a zemřel ve věznici Leopoldov.

rost výrobní úctárnu. Výrobě šéfoval civil – podle našich informací kapitán StB. Dostal jsem se s ním asi dvakrát nebo třikrát do styku. On si tam nechal udělat vypalovací tunel a já věděl, že je to černota a on na to nemá fondy. Zavolał si mě a ptal se, jestli už jsem nechal profinancovat tunel. Já, jestli má investiční fond, o čem se tu vlastně bavíme a dodal jsem: „Jestli jste si nevšiml, já tu jsem za politický delikt, a ne za delikt finanční. V tom nemíním pokračovat.“ Měl jsem na něj pífku, protože on třeba nechal odvést na samovazbu vězně, který odmítl pracovat přesčas. Odpověděl mi, že kdyby mě „tolko nepotreboval“, šel bych ihned na samovazbu.

Poslední kontakt s ním byl v únoru šedesátého roku. Ptal se mě: „Počujte, čo vy budete robiť, až sa dostanete domov.“ Já na to: „Nevím, jestli je tahle otázka na místě.“ Já měl totiž ještě osm let trestu před sebou. On na to: „Napriek tomu sa vás pýtam.“ Slovo dalo slovo a nakonec z něj vyšlo, že má v Teplicích kamaráda, který hledá ekonoma, a když bych chtěl tu práci přijmout, abych se na něj obrátil. Tehdy o nějaké amnestii nebyla žádná zmínka, ale on už věděl, že půjdeme domů.

Na konci dubna šedesátého roku skutečně přišel Hvízdavej Dan, který dělal velitele pracovního nasazení, šel od jednoho k druhému, chtěl datum narození, jméno a bydliště a říkal, že od této chvíle mě zbavuje mé funkce a do mého odchodu budu zapracovávat mukla, kterého přivedl. Ten se představil jako náměstek ministra národní obrany a potom mi vyprávěl, jakým způsobem se dostal do kriminálu. Byl ekonomickým náměstkem ministra a jeho představený mu řekl, aby nechal profinancovat nějaké náklady investiční povahy z provozního fondu. Jednalo se o 7 milionů. Když se ho ministr chtěl zbavit, poslal kontrolu, která na tu manipulaci přišla. Za každý milion dostal rok. Ten brečel. Manželku donutili, aby se s ním rozvedla. Ztratil úplně všechno.

Jak vypadalo vaše propuštění?

Soustředili nás na jeden oddíl a tam jsme byli dva dni na společné cele a 9. května 1960 nás shromáždili dole v parteru, kde nás prokurátor z Bratislavy oslovil „občania“ a přečetl nám výnos prezidenta republiky o prominutí zbytku trestu. Postupně, podle čísel, nás volali. Šel jsem na výkon trestu, kde pro nás měli připravené peníze. Po devíti letech jsem poprvé viděl, jak vypadají peníze. Dostal jsem jízdenku na rychlík do Pardubic. Odevzdal jsem všechny věci. Deky, muklovskej oblek a boty. V pojízdné prodejně Jednoty jsme si mohli koupit oblek. Jen já si nekupoval sako, poněvadž jsem měl od Viktora Roubala leteckou bundu. Sebrali ho jako vojáka. V tom květnu 1960 jsem na sobě měl leteckou bundu.

Měl jsem příkaz se do čtrnácti dnů hlásit na pracovním úřadě. Šel jsem na pracák do Pardubic. Ženská mi tam říkala, že pro mě má zaměstnání v panelárně někde u Přelouče. Podivil jsem se, že tak daleko. A ona mi povídala: „Snad si nemyslíte, že kriminálního dáme do kanceláře.“ Odpověděl jsem: „O tom není řeč, ale mně jde o vzdálenost.“ Dostal jsem se nakonec do Vysokého Mýta k zedníkům a dělal přidavače.

O žních onemocněl otec a byl v nemocnici. Přestal jsem chodit do práce a zajišťoval práci na poli. Dostal jsem potvrzení, že jsem tu práci dělal za nemocného otce, ale současně mi u dělníků vykazovali neomluvenou absenci a rozvázali se mnou pracovní poměr. Jel jsem na pracák do Ústí nad Orlicí, a to bylo, jako když přijedu do jiné země. Ukázal jsem občanku, referent tam viděl zapsanou obchodní akádu a říkal: „V Třebové shánějí ekonoma, v Ústí ekonoma.“ Odpověděl jsem: „Počkejte. Já jsem vám říkal, odkud jsem přišel.“ A on na to: „O co jde? Vy jste si svoje odbyl a máte nárok na zaměstnání jako každéj jinej.“ Navzdory tomu jsem ho požádal

o zaměstnání, které není tak na světle, a on mi řekl, že v pozdějších Zemědělských stavbách hledají skladníky, což bylo schůdnější.

Přišel jsem do zemědělek a ředitel mi řekl: „Máte štěstí. Já v době, kdy vás zatýkali, dělal velitele StB v Mýtě a váš případ znám. Kdyby bylo na mně, tak vás udělám ekonomem. Potřebujeme ho, ale jestli budete souhlasit, tak nejdříve toho skladníka beru.“ Dělal jsem asi půl druhého roku skladníka. Pak onemocněla účetní materiálu a každý z toho měl strach. Ředitel si mě zavolal a ptal se, jestli už nastal čas, že bych mohl. Druhý den jsem nastoupil do úctárny. Za týden nebo 10 dní mě přišel instruovat někdo z podnikového ředitelství. Všechno jsem mu ukázal a on povídal: „No jak vidím, tak o tom víš o něco víc než já.“ Tu práci jsem tedy dělat mohl. Za rok přijel znovu společně se šéfem národohospodářské evidence a ekonomickým náměstkem a ptali se, jestli bych nešel pracovat na podnikové ředitelství. Říkal jsem si, že jestli jezdit do Mýta nebo do Holic, proč ne. Ředitel ale řekl: „V žádném případě. Nejlepšího pracovníka odsud nepustím.“ Náhodou jsem zjistil, že jsem nejlepší pracovník (*smích*). O tři měsíce později jsem se dověděl, že jsem zaměstnancem podnikového ředitelství. Vedl jsem materiální, a poté načas i výrobní úctárnu.

Propuštění na amnestii znamenalo, že jste stále měl zápis v trestním rejstříku?

Ano. Propustili mě na podmínku, že po dobu deseti let nespáchám žádný trestný čin, protože jinak by byla amnestie zrušena, musel bych těch osm let dosloužit, a navíc ten nový trest. Po deseti letech jsem požádal o zhlazení trestu, protože jsem měl řidičák a věděl jsem, že dopustit se přestupku jako řidič, mohl bych se dostat do konfliktu se zákonem a jako recidivista bych měl plnou sazbu i s tím, co jsem měl dosluhovat. Provedli mi výmaz trestu, zhlazení, ale potom jsem se dověděl, že to je proto, abych byl uklidněn. Byl jsem dále veden jako nepřítel státu.

A tak to pokračovalo až do roku 1989?

Až do důchodu. Když jsem třeba šel ze zeleniny, tak to bylo dohodou, ale já jsem jiný výběr neměl. Navzdory tomu, že mě chtěli dříve na podnikovém ředitelství v Hradci Králové, nabízeli mi byt a auto, tak tenhle blbec mě tehdy vyhodil. Když jsem přišel do Magnetu, do posledního zaměstnání, ředitel se mě ptal: „A z takové funkce chcete dělat plánovače?“ Já povídám: „Proč ne. Popravdě řečeno, já toho na vybrání nemám. Chci vám na začátek říct, aby z toho nebylo překvapení, že mám za sebou 8 nebo 9 let kriminálu.“ On na to: „No jo, to je komplikace. Tady pracují lidé s hmotnou odpovědností. Tady se pracuje s cennými věcmi.“ Já mu na to povídám: „Pane řediteli, za zlodějinu se v padesátých letech šestnáct roků nedávalo“ A on na to: „Aha, tak to je něco jiného. Jste přijat.“

Jeho benevolence byla způsobena i tím, že před mým nástupem tam zkolabovaly tři pracovnice a jeden pracovník, co tam nastoupil jako profesor matematiky na gymnázium, odtamtud utekl. Nejprve to bylo těžké. Přesčas, práce soboty, neděle, a tak jsem šéfovi úseku povídal, že to byla první a poslední přesčasová práce v tomto oddělení. Odpověděl mi: „S tím se asi budete muset smířit. Ledaže byste našel způsob, jak tomu zamezit.“ Vzal jsem ho za slovo a za měsíc přišel s návrhem, jak část práce zmechanizovat. Agendu, kterou předtím dělalo 14 dnů dvacet lidí, jsem zvládal sám, bez přesčasů a za týden. Dostával jsem zato každého čtvrt roku 500 korun zvláštní odměny. Ředitel si mě vážil, ačkoliv když mohl, tak si na mě také přísolil. Když se jim hodilo, uznávali mé profesní znalosti, ale neopomněli využít příležitost ukázat mi svou třídní a především partajní nadřazenost.

Slyšel jsem už od jiných vězňů, že později v zaměstnání měli méně peněz než jiní zaměstnanci, což platilo i pro různé zaměstnanecké výhody. A to z titulu toho, že byli vedeni jako nepřátelé státu či měli nějaký „škraloup“...

Ano. Já jsem měl hranici A10 a tu jsem nesměl překročit, i když bych dělal práci zařazenou do platové třídy A15.

Jak vzpomínáte na období pražského jara?

Roky 1967 a 1968 určitě bylo uvolnění, chvilku poté ale nastaly prověrky. Kolega šel k prověrce a já mu říkal: „Zdeňku, buď rozumněj. Mlč. Neříkej nic. Mysli si svoje. Mysli na to, že máš manželku a dvě studující děti. Mohly by to odnést i děti.“ Jeho kluk vystudoval a stal se lékařem. Takovéto poměry tehdy byly.

Když Rusové přišli,²⁷ tak to byla rezoluce za rezolucí, kdy se odsuzoval vstup a iniciovali to komunisti. Předseda komunistické partaje byl zároveň vrátný v Zemědělských stavbách. Jednou za mnou přišel a říkal: „Co mám dělat, pane Stejskal. Oni po mně žádají neutralitu a já už to mám všechno podepsaný. Co teď mám s tím...“ Podíval jsem se na tu rezoluci a bylo tam ještě místo, tak jsem tam ještě dopsal: „A žádáme o neutralitu a stavíme se za naše představitele.“ Ten mi strašně děkoval.

Jednou jsem odcházel z práce a on tam odchytil lidi pro jinou rezoluci. Říkal mi: „Vás tady taky nemám, pane Stejskal. Tak snad to podepíšete, nebo ne?“ Takový, jestli se nebojím. A právě, než mě propustili, on proti mně svědčil na jednání výboru, že jsem byl iniciátorem těchto rezolucí. Když jsem později pracoval v zelenině a něco potřeboval v Zemědělských stavbách, on proti mně vyšel z vrátnice a podával mi ruku. Já povídám: „Pane Zlatuška, vy se nestydíte?“ A on se tak... Zbábělec.

O vzniku klubu K-231 jste v té době věděl?

Ano, já jsem tam byl. Měli jsme jednání v Chocni. Byl tam nějaký Jirka Krupička²⁸. Inženýr, výborný člověk, kterého jsem znal z Leopoldova. Dnes žije v Americe. S ním jsme jeli domů a bavili se. Seznamy přítomných se ztratily, a proto jsem tomu právníkovi, který mi tvrdil, že byl také vězeň a také v konfederaci, mohl tvrdit, že já jsem tam nebyl. Co já bych se přiznával k takovému věcmi, protože to všechno byla přitěžující okolnost proti mně.

Jak jste v době normalizace vnímal vznik Charty 77 a situaci disentu?

O tom já jsem věděl, ale do ní jsem se nepouštěl. Věděl jsem o tom, že členy Charty jsou někteří lidé, kteří byli v 50. letech prorežimní, třeba spisovatel Kohout²⁹ anebo syn Slánského-

---

²⁷ **Okupace Československa** vojsky států Varšavské smlouvy v srpnu 1968.

²⁸ **Jiří Krupička** (1913). Český geolog a spisovatel. Vystudoval na Karlově univerzitě moderní jazyky a geologii. V roce 1950 byl zatčen a odsouzen na 16 let do vězení za pokus o přechod hranic a vyvezení rukopisu své vědecké knihy *Člověk a lidstvo na Západ*. Byl vězňem například na táboře Vojna a v Leopoldově. V roce 1968 se podílel na založení spolku politických vězňů K-231 a byl v jeho vedení. Po sovětské okupaci emigroval do Kanady, kde až do roku 1988 přednášel geologii na University of Alberta v Edmontonu. Obdržel Cenu PEN klubu za celoživotní dílo (2000) a medaili Za zásluhy II. stupně za zásluhy o stát v oblasti vědy (2009).

²⁹ **Pavel Kohout** (1928). Český spisovatel, v 50. letech patřil k silně prokomunistickým autorům. V letech 1949–1950 byl druhým kulturním přidělcem na velvyslanectví v Moskvě. Později svůj pohled přehodnotil a stal se jednou z osobností tzv. pražského jara. Proto byl roku 1969 vyloučen z KSČ a Svazu československých spisovatelů. Byl spoluautorem Charty 77, což vedlo k vystupňování tlaku StB vůči jeho osobě. V roce 1979 pracovní odjel do Rakouska a bylo mu zabráněno v návratu. Po roce 1989 žije střídavě v Praze a ve Vídni. Viz *Svazek dialog: StB versus Pavel Kohout*. Praha: Paseka, 2006.

ho³⁰ – nemohl za tátu, ale určitě tátu neodsoudil za to, co do doby, než ho pověsili, dělal. Já jsem k tomu měl určitý despekt. Určitě bych třeba byl pro spolupráci s Havlem. I když on ve své naivitě a dobráctví právě s těmito lidmi, kteří se dříve režimu velmi zaprodali, a potom, když je režim odsoudil, byli protirežimní, spolupracoval. Říkal jsem si, že mám zahlazený trest, ale kdyby mě chytli s nějakými rezolucemi, bych byl nepřítel státu s tím, že tu mám škraloup z let padesátých a oni by mně to pěkně osolili. Nedostal bych dva nebo tři roky, jako dostal Petr Uhl, ale znovu 15.³¹

Myslíte, že konfederace splnila po roce 1989 svůj účel?

Podle stanov je povaha konfederace³² především sociální. Má zmírnit následky věznění po zdravotní stránce a i po hmotné stránce. Myslím si, že v tom konfederace díky Nadě Kavalírové,³³ která je lékařka a měla na starosti zdravotní a sociální komisi, uspěla. Nevím jen, jestli už není pozdě, protože před těmi 15 lety byl fond lidí velký. Jednalo se o desetitisíce a dnes nás jsou necelé 4 tisíce. To gró už odešlo a je nás málo. Náš význam klesá počtem, i když kvalita není špatná.

Jsou výjimky. Lidé, kteří mají zájem především „co z toho“, ale myslím, že jádro je vedeno touhou, aby se dostalo do povědomí lidí nebezpečí hrozící při recidivě, po které myslím dnešní bolševici touží. Oni se cítí ukřivdění, jakoby zapomněli na hrůzy, které způsobili. Vždyť oni byli těmi, před kterými se člověk skutečně chvěl. Jednak odporem a jednak hrůzou, čeho jsou schopní. Vybrali vedení vlastní partaje v čele s generálním tajemníkem a bez milosti je pověsili. Oni skutečně takovým způsobem jednali a ti, kteří se vzepřeli, tak ty nemilosrdně pověsili, zastřelili, ničili. Dnes jakoby toto neexistovalo.

Myslíte si, že je nutné někoho dnes soudit, nebo alespoň poukázat na zločiny?

Ukázat na tu špatnost, o které si ten člověk vůbec neuvědomuje, že konal zlo, že sloužil špatnosti. Právě tohle. On není roven člověku slušnému.

Co by se tedy mělo dít s lidmi, kteří byli bachaři, soudci a podobně?

Takto. Byli radikálové. Mezi vězni, ještě když jsme byli v Leopoldově, byly názory, že šmahem všechny na visák. Říkal jsem: „Musíme přece dělat rozdíly. Byli lidé, kteří lidmi zůstali.“

Mám třeba zkušenost, že mě vedl bachař k raportu na velitelství a když jsme se dostali do místa, kde nás nemohl nikdo pozorovat, zeptal se mě: „Víte, Stejskal, proč vás vediem

---

³⁰ Rudolf Slánský mladší (1935–2006). Disident, signatář Charty 77 a diplomat. V letech 1990–2004 byl velvyslancem v Rusku a na Slovensku.

³¹ Petr Uhl (1941). Český novinář a politik. Za normalizace byl představitelem disentu, v jehož rámci byl zastáncem trockismu. Patřil k zakladatelům Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), jenž sledoval případy osob, které byly v ČSSR trestně stíhány nebo vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly oběťmi policejní či justiční svévole. Vězněn byl celkem devět let – poprvé v letech 1969–1973 pro svou účast ve studentském Hnutí revoluční mládeže a podruhé v letech 1979–1984 za spolupráci při zakládání Charty 77 a VONS. V letech 1990–1992 byl za Občanské fórum poslancem Federálního shromáždění a rovněž ředitelem Československé tiskové kanceláře (ČTK). Byl zastáncem zachování právní kontinuity s komunistickým režimem a odpůrcem lustračních zákonů, které chápe jako porušení lidských práv. V letech 1998–2001 byl zmocněncem vlády pro lidská práva a v letech 1991–2001 působil také jako expert Komise OSN pro lidská práva. Více viz MAYEROVÁ, Françoise. *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009, s. 154–164.

³² Konfederace politických vězňů České republiky (KPV) je dobrovolná organizace, která sdružuje bývalé politické vězně komunistického režimu někdejšího Československa.

³³ Naděžda Kavalírová (1923). Od roku 2003 předsedkyně KPV ČR. V roce 1956 byla zatčena a odsouzena k pěti letům vězení. Podmínečně propuštěna byla v roce 1959.

na velitelstvo?“ Nevěděl jsem. „Už tam bol ten, ten a ten a pýtali sa ich na to a to a to.“ Vše mi řekl a já to vzal na vědomí. Nedůvěřoval jsem mu, ale to, co mi řekl, bylo opravdu předmětem výslechu. Když jsme šli zpět, zeptal jsem se toho bachaře: „Můžete mi povědět, proč jste mi tu informaci dal?“ A on na to: „Viete, Stejskal, ja vás znám už nejaký čas a nemyslíte si, všetci nie sú ako vy.“ To si pamatuju jako dnes. A pokračoval: „Vy si myslíte, že ten a ten a ten. Že mu môžete dôverovať. Aby ste sa nemýlili.“ V partě jsme se o tom bavili a zjistili, že lidi, které bachař zmiňoval, opravdu byli bonzáci. Všichni tedy nebyli stejní a nedají se házet do jednoho pytle.

Jistě 80 nebo 90 procent byli grázlové. Vrazi. Sloužili na těch věžích a když někdo šlápnul do ostřelovacího pásma, dostal dávku z kulometu. Zastřelili kluka, který šel vyloženě na dráty s tím, aby ho zastřelili, a oni to opravdu udělali. Nemohl to vydržet na samovazbě. Byl to Pepík Vaníček od Hradce. Vyučený řezník. Když ho sebrali, bylo mu 24 roků a v době našeho prvního setkání měl sedět ještě 75 let. To už mu bylo 28 roků. Už nevím, za co byl odsouzen původně, ale ještě s kamarádem se mu podařil útěk z Jáchymova. Když už byli před hranicema, byla tam salaš a jeho kámoš si vzpomněl, že by si měli dát ovečku. Tím se zbrzdili. Šli v zimě korytem zamrzlého potoka a pohraničníci si jich všimli. Jeho kamaráda zastřelili a on byl taky postřelený. Za útěk dostal doživotí.

Pak se pokusil dostat z Leopoldova – Tatrou 111 plně naloženou pískem. Prorazili vrata hlavní brány a dostali se až na katr, to se neotevřelo a Tatru to zabrzdilo. Bachař jim prostřílel pneumatiky a motor a útěk tím skončil. Jeho komplice odsoudili k trestu smrti a nevím, kolik on ještě dostal. Měl určitě přes sto let trestu a na samovazbě dostával takové dávky buzerace, že při jedné příležitosti, kdy ho pustili na vycházku, šel proti koridoru. Tam byly z obou stran drátěné překážky, kudy chodili bachaři na výměnu do strážních věží, tak tam na koridoru ho zastřelili. Byla to vyloženě vražda.³⁴

Zmínil jste pohraničníky, jak se díváte na jejich činnost?

On, když dostal rozkaz, tak ho plnil, ale měl přitom mít své svědomí. Za nesplnění rozkazu mu nehrozilo, že ho zastřelí. Chtělo to určitou dávku odvahy, jestliže někdo opouští hranice státu a já po něm budu střílet. Člověk si přece musí uvědomit, že je to vražda. Musí mít v sobě zakódováno, že má nějaké svědomí a nemůže to udělat. Byli to vesměs mladí lidé. Někdo zabil mladého člověka, který mu neublížil.

---

³⁴ **Josef Vaníček** (1929–1958) pocházel z Hradce Králové. Po únoru 1948 se zapojil do odboje a v září 1949 emigroval Německa. Zde se rozhodl pro spolupráci s CIC a jako agent-chodec se vrátil do Československa. Působil na Kutnohorsku, Pardubicku a Kolínsku. Byl chycen StB a za špionáž a velezradu odsouzen 17. 5. 1951 na 22 let. Dne 29. listopadu 1951 se na Jáchymovsku pokusil o únik. Po dopadení byl odsouzen na doživotí. K pokusu o útěk s Tatrou 111, o který se pokusil společně s Adolfem Petrovským a Jiřím Nýčkalem, došlo 15. srpna 1958. Petrovský a Vaníček byly odsouzeni k trestu smrti. Petrovský byl popraven v Nitře. K zastřelení Josefa Vaníčka, které zmiňuje pan Josef Stejskal, došlo 28. září 1958. Miroslav Čapek věnuje tomuto případu celou kapitolu knihy *Poražení vítězové: Kapitoly z třetího odboje*. Praha: Mladá fronta, 2003. Objevuje se i v dalších pracích, například v publikaci Viléma Hejla *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum Praha, 1990.

Drahomíra Stuchlíková (1919)

Drahomíra Stuchlíková se narodila 19. prosince 1919 v Praze. Po studiu na rodinné škole pracovala v česko-německé firmě, kterou v roce 1941 opustila a začala pracovat v obchodní komoře. V obchodní komoře byla nuceně nasazená a pracovala pro firmu Triolu na vojenských zakázkách. 29. května 1948 byla kvůli rozšiřování letáků zatčena a 6. června 1949 byla Státním soudem v Praze odsouzena k 13 letům odnětí svobody. Zakusila život ve věznicích v Bartolomějské ulici v Praze (vyšetřovací věznice), na Pankráci, v Litoměřicích, ve Znojmě, v Chrastavě, v Pardubicích a v Želiezovcích. Na svobodu byla propuštěna 10. května 1960 na amnestii. Po propuštění pracovala jako skladnice a hospodářka. V roce 1965 se vdala a porodila syna.

I kdyby ty mříže byly ze zlata, tak mně nemůžou nikdy nahradit svobodu. Největší smysl má pro mě svoboda.

Rozhovor s Drahomírou Stuchlíkovou

Tazatelka: Klára Pinerová

Na začátku bych se vás chtěla zeptat na to, kdy jste se narodila a jaké bylo vaše dětství?

Já jsem se narodila 19. prosince 1919, rok po první světové válce, v Karlíně. Tam jsem bydlela do svých šesti let a pak jsme se odstěhovali na Žižkov. Na Žižkově jsme bohužel vydrželi čtyřapadesát let. Protože se moje starší sestra styděla za Žižkov, vydupala si, že bude pokračovat ve škole v Karlíně, kde začala chodit do reálky. Já jsem se po ní opičila, a proto jsem taky nechtěla chodit na Žižkově a nakonec jsem chodila do školy na Vinohradech na náměstí krále Jiřího. Tu jsem ale nedokončila, protože mě to přestalo bavit. Bylo mně asi 14 let, když mě máma přihlásila na rodinnou školu. Tu jsem dokončila za tři roky se dvěma dvojkami. Pak jsem šla do života. Později jsem byla zaměstnaná u jedné soukromé firmy, která byla česko-německá. V ní pracovala polovina osazenstva Češi a polovina Němci. Šéfové byli taky dva – jeden Čech a jeden Němec. Opravdu musím říct, že jsme se měli tenkrát velice dobře. Brzy mě tam ale začalo pálit dobré bydlo, tak jsem potom šla do obchodní komory. Tam se mi strašně líbilo, a proto jsem tam zůstala až do zatčení.

Drahomíra Stuchlíková v mládí.
Archiv: K. Pinerová

Jaké zaměstnání měli vaši rodiče?

Táta, když se vrátil z legií z Francie, byl zaměstnaný na úřadu na potírání lichvy. Tenkrát byla skutečně demokracie. Nikdo nemohl dělat, co chtěl. Nikdo si nemohl vzpomenout, že vajíčko stálo 30 halířů a že ho bude prodávat za 50 a nebo že někdo nalejval vodu do alkoholu nebo do mlíka. Můj táta tohle všechno kontroloval, aby bylo všechno v pořádku. Máma byla v domácnosti. Pak jsem měla ještě starší sestru, ale ta už nebyla doma, protože měla svou rodinu a stýkaly jsme se jenom někdy, například o Vánocích. Pak mám ještě mladší sestru, která taky seděla a odseděla si 6 let. V roce 1973 se provdala do Německa a žije tam dodnes.

Jak vypadal 15. březen 1939 v Praze? Jaká byla tenkrát atmosféra?

Na to se velice dobře pamatuju, protože dopoledne byly plískanice. Když k nám přijeli Němci, byla jsem na Příkopech. Hlásili to tenkrát v rádiu, ale já jsem člověk, který všemu nevěří. Bylo to strašný, protože před Slovanským domem, ve kterém bylo dřív německé kasino, byly hordy nadšených Němců a horlivě zdravily vojáky. To jsem se tenkrát zhnusila a šla jsem domů.

A jak jste vy sama vycházela s Němci před mnichovskou dohodou?

My jsme s Němci za první republiky vycházeli velice dobře. Pracovala jsem v česko-německé firmě, ve které se mluvilo dvojjazyčně, a neměli jsme mezi sebou žádné problémy. V té firmě jsem zažila jenom jednoho člověka – to byl Němec jak vyšitej. Když Hitler tenkrát nařídil, že Němci musí mít děti, tak si narychlo pořídil ještě jedno. Ale přesto nebyl mstivej a ani neudával. Asi od roku 1941 jsem už pracovala v obchodní komoře, ve které jsem byla totálně nasazená. Práci u Trioly, kde jsme dělali gumový masky, nám zařídila obchodní komora. A protože to bylo gumový, tak jsme to propíchalí špendlíkem. Nakonec nám přišel jeden Němec strašně vynadat, ale my jsme se tvářili, že mu nerozumíme. Nakonec nám tyto plynové masky vzali a šli jsme spodky pro německé vojáky. To ještě musím říct, že jsme také lepili očnice na plynové masky. Museli jsme při tom používat aceton, a protože aceton je zdraví škodlivý, dávali nám na přilepšenou jednu housku a mlíko – asi čtvrt litru mléka.

Měli jste za války problémy se sháněním jídla?

Měli jsme přidělové lístky. To jsme dostávali asi jedno vejíčko na měsíc nebo na týden, to už si přesně nepamatuju. Nedalo se ale nic dělat, byla válka. Neměli jsme žádné příbuzné na venkově, kteří nám mohli pomáhat, a proto jsme si museli vystačit sami. Takových lidí bylo ale víc. Nejhorší bylo, že nám vzali peníze. Já jsem měla na vkladní knížce asi dvě stě tisíc a to nechci říct, o co přišli rodiče. Například obstarat látku na šaty, to bylo velmi těžké, to si nemohl jen tak někdo dovolit. Ale nakonec jsme to všechno přežili.

Jak probíhalo Pražské povstání?

To jsem byla v Praze a byla jsem ve sklepení na Žižkově. Na Vítkově byla taková malá boudička a střílel tam na nás jeden Němec. Šel najednou jeden mladík s pancéřovou pěstí a asi to podcenil. Němec se do něj strefil a jeho to úplně roztrhalo. Přítelkyně měla za oknem jeho ruku, bylo to prostě nechutný. Pak přišli Rusové a my chtěly jít s přítelkyní na Václavák, protože jsme si říkaly, že se tam bude tancovat. Jenomže tam se pořád ještě nemohlo, a proto jsme se vrátily domů. Vyšly jsme až 9. května. Praha byla strašně zdemolovaná, dlažební kostky byly vytrhané od toho, jak se všude stavěly barikády. Jen stromy kvetly, jako by se nic nedělo. Od nás z domu byl jeden pán, který pracoval na Staroměstské radnici, a ten v ní v tu sobotu uvízl a vrátil se, až všechno skončilo. Všichni se vyhrnuli z domu, aby ho přivítali, ale on to nevydržel a omdlel. Na radnici byl asi pět dní a všechno to nervové vypětí na něj v tu chvíli dolehlo.

Po válce se hlavně projevil to, jak jsme nenasytný. Při tom povstání přinesli do sklepa plnej koš uzenin. Já jsem dennodenně tou ulicí kolem řezníka chodila, a najednou přišli lidi, že ho vyrabovali, protože to je Němec. Já jsem neměla ani ponětí, že nějakej Hromada je Němec. Řekli, že to všem ve sklepě rozděljej. Pak to vzali někam dozadu a můžu vám říct, že jsme nedostali ani čuchnout ke šlupce. Vopravdu si nic dobrýho o lidech nemyslím.

Jak jste prožívala únor 1948?

Já jsem byla samozřejmě vychovávána protikomunisticky. Rodiče, jakmile se řeklo komunismus nebo komunista, byli, jako když se hodí červeněj hadr krocánovi. Bydleli jsme na Žižkově a tam bylo komunistů jako smetí. U nás v domě taky bydleli nějáci lidi, kteří měli syna a dceru plus minus v mém věku. S nima jsme se ale stýkat nesměli. Zkrátka když přišel rok 1948, tak jsem to prostě nechtěla.

Drahomíra Stuchlíková se svými rodiči.
Archiv: K. Pinerová

jedničku a nevolte pětku a nikoho za to nezavřeli. Takže jsem vůbec nepředpokládala, že by to bylo něco trestného. Těch letáků se moje kolegyně chytly a začaly je rozmnožovat. Někdo to udal a šlo to dál, až se to dozvěděl prezident obchodní komory pan Jech, který nás udal StB. Bylo to náramně rychlý.

Jak vypadalo vaše zatčení?

Pan Jech na nás zavolal estébáky, oni přijeli a naložili nás a odvezli na čtyřku do Bartolomějské ulice. Byla jsem zatčená z 29. na 30. května 1948. Co bylo tenkrát na čtyřce, to si nikdo neumí představit. Strašný tmavý cely, ve kterých jsme byli všichni namačkaný. V rohu byla malá boudička, o které jsem si tenkrát myslela, že je to telefon. Byl to ale takovej plechovej nebo železnej záchod. Na vycházku se chodilo na takový čtverec, který byl asi tak 3 krát 3 metry veliký. Ze čtyřky mě pak odvezli na Pankrác do soudní vazby, ve které jsem byla 21 měsíců. Tam jsem byla s různými lidmi. Na příjezd na Pankrác si dobře pamatuju. Začalo to tím, že při příjezdu před přijímačkou mě postavili ke zdi. Stála okolo mě z každý strany jedna cikánka. Byly celý umazaný, později jsem zjistila, že to bylo od krve. Potom mě odvedli na celu. To bylo taky kouzelný, protože na věžeňské dvůr vedly veliký železný vrata a já, jak jsem se tam hnala, tak jsem neuvážila, že dole je to spojený s vrátkama. Zakopla jsem a vletěla jsem do dvora, div jsem se tam nerozmázla jak žába. To bylo krásné entrée...

Jak to vypadalo na Pankráci?

Na Pankráci se mi celkem líbilo, žádná práce mi tam nescházela. Ale holky říkaly, ať se přihlásím někam na práci, proto mě nejdřív dali do pytlíkárný. Od tamtuď jsem vyletěla, protože jsem se nepohodla s čůzákem¹. Pak jsem byla v prádelně, v tiskárně, až nakonec jsme skončily na odbavovací cele. To byl vlastně ajnclík – cela pro jednoho, ale nás tam bylo sedm. Protože jsme měly zakrátko odjet, tak jsme to tam vydržely. Měly jsme tam vázat sisalový motouzy, kterými jsme taky ucpaly dvakrát záchod. Jednou jsme udělaly takovou kouli, kterou jsem vynesla ven, hodila na dvoře za vyřazený starý stroje z tiskárny. Druhý den jsme měly vycházku. Když jsme vyšly na dvůr, tak jsem myslela, že se zblázním. Jeden ze psů, kteří tam běhali a hlídali, to

¹ Čůzák – dozorce.

našel a hrál si s tím. Nakonec jsem tam stejně hodila i druhou kouli, protože jsem s tím neměla co dělat. Pak jsme měly na cele lepit praporky. To bylo taky kouzelný, protože nám strčili balík praporků a špejlí a řekli, že je máme lepit. Protože nám ale nedali lepidlo, tak jsme usoudily, že nemůžeme nic dělat, a proto jsme praporky strčily pod postel. Jenomže čůzák potom přišel a řekl: „Vyndejte, co máte hotový.“ Odpověděly jsme, že nemáme nic, protože nemáme lepidlo. Tak nám tam dali kameninovou nádobu s nějakým lepidlem. Tu jsme taky strčily pod postel, protože jsme neměly žádný štětec. Když zase přišel, tak jsme řekly, že bohužel nic nemáme, protože nemáme štětec. Tak von si to všechno vzal a usoudil, že s náma nehne a že by na tom nechal asi nervy. Pak už jsme nic nelepily.

Jak se k vám chovali vyšetřovatelé? Zažila jste nějaké fyzické násilí?

Tak zaprvé na mě si nikdo žádný fyzický násilí nedovolil a zadruhé tenkrát ještě nebyl tak vypělej čas. Sice jsme slyšely, že tam vedle někdo křičí a že ho mlátí, ale to bylo podle mě ojedinělé. To všechno se zvýšilo až v roce 1949. Sice nám tykali, vyhrožovali, nadávali, ale mě fyzicky nenapadli.

Říkala jste, že vaše mladší sestra byla také zavřená. Z jakého důvodu?

Ona byla nejdřív zatčena jako rukojmí před pohřbem prezidenta Beneše. To jsem tenkrát uklízela na Pankráci na paláci a máma mně to přišla říct. Nějak nenápadně mi to řekla na chodbě. Po tom pohřbu pustili sestru domů. Oni měli prostě strach, že se budou lidi bouřit, a měli různé lidi jako rukojmí. Pak byla souzená se mnou a byla odsouzená na šest let.

Setkaly jste se potom znovu někdy v kriminálu?

Potkaly jsme se jenom jednou. Ona měla nižší trest, a proto se mohla dostat na tzv. komando. Dostala se do Varnsdorfu² do Elitky, kde se dělaly silonové punčochy. Já jsem měla dlouhý čas přikázanou pouze pevnou věznicí, ale když jsem se jednou dostala do Chrastavy³, tak mi tenkrát umožnili s ní návštěvu. Přijela jsem tam odpoledne, spíš k večeru a brzy ráno jsem odjížděla. Byla jsem ale ráda, že jsem se mohla alespoň tu chvíli s ní vidět a trochu si popovídat. Pak mě navštěvovala, když už byla z vězení zpátky. Dokonce vám můžu říct, že mě navštívily moje dvě kamarádky. Každá sice jenom jednou, ale byla jsem ráda, že mě nehodily přes palubu. Jedna mi posílala dopisy a poslala mi i fotografii svého syna. Zkrátka jsem měla v tomhle směru štěstí, že se ti lidé nebáli a přijeli. Ono to bylo tenkrát velké hrdinství nebát se přihlásit k odsouzenému člověku.

Kdy jste měla soud?

Soud jsem měla 6. června 1949. Obžalobu jsem dostala až dva dny před soudem. Když jsem ji chtěla dát mámě, moje vlastní advokátka přiskočila a vyrvala mi ji z ruky, že ji nesmím mít. Byla mi přisouzena ex offo, ale vyžadovala na našich, aby jí něco zaplatili. Paní doktorka Turečková měla manžela, kterej byl předsedou v advokátní komoře, a měla výsadní právo, že i jako ex offo může žádat peníze. Moji rodiče jí něco zaplatili, ale pak se vzepřeli. Vůbec mě neobhajovala. Přišla k soudu, měla blond vlasy, bleděmodré šaty, přišla tam prostě za hvězdu. Mě vůbec

---

² Pracovní útvar pro ženy **Varnsdorf** na Liberecku. V roce 1953 byl zrušen. Ženy zde pracovaly pro podnik Elite.

³ Pracovní útvar pro ženy **Chrastava** na Liberecku, kde ženy pracovaly pro bavlnářský podnik Frýba.

nepřipravila na to, jak se mám u soudu chovat. Jenom mi řekla, že ten účes, který jsem měla na hlavě, bych neměla mít, protože by to pány porotce mohlo popudit. Pak se mě ještě zeptala, jaké budu mít u soudu šaty. To bylo všechno, co mi k průběhu soudu řekla. Když se mě pak zeptali, jestli se cítím vinna, nebo nevinna, tak jsem nevěděla, co mám říct. Nakonec jsem řekla, že se cítím částečně vinna. Tenkrát jsem počítala, že dostanu 20 let. Když jsem nakonec dostala 13, tak jsem byla docela šťastná. Dvanáct let jsem si nakonec odseděla. Já se ale nedivím, protože já bych takový ženský ani milost nedala. Dneska mi to je k smíchu, ale tenkrát jsem s nima vopravdu bojovala. A jedna moje přítelkyně vždycky říkala: „Prosím tebe, nedívej se na ně tak, nebo nás nikdy nepustěj domů!“

Myslela jste, že to odsedíte, nebo jste věřila, že to praskne?

Nikdo tenkrát nevěřil, že to odsedíme. Dokonce jednou v Litoměřicích přišel prokurátor a jednu po druhý si volal k sobě. Ptal se nás, kdy půjdeme domů. My jsme mu k jeho lítosti všechny řekly, že nevíme. Žádná z nás nevěděla, jestli si to odsedí celé. Mohla třeba na druhý den zemřít.

Byla jste někdy na samovazbě?

Na samovazbě jsem byla až v soudní vazbě kvůli tomu, že jsem tenkrát napsala domů takový pohrdavý dopis o kriminále. Za ten dopis jsem dostala měsíc korekce a z toho jednou nebo dvakrát za tejdén temnici, hladovku a spát na zemi. Když jsem měla normální den, tak mi tam dali vodu na umytí a smeták, abych zametla. Večer mi tam dali slávník a jednu deku. Jednou mi tam dali kbelík s vodou, abych umyla podlahu. Moc se mi nechtělo, ale nakonec jsem to zvládla. Odpoledne se změnila služba a nový čůzák přišel a nadával, že jsem tu podlahu umyla špatně. To bylo pochopitelné, protože jsem tomu moc nedala. Trochu jsem se zamyslela a když mi dali znovu kbelík s vodou, tak jsem to celé namočila. On přišel ve čtyry hodiny a podlaha byla stále mokrá, žádní kocouři na ní vidět nebyli. Zalapal jenom po dechu a odešel. Bylo to sice hrozné, spát na mokré podlaze, ale já jsem to riskla. Těšilo mě už jenom to potěšení, že jsem mu vzala vítr z plachet.

Zajímavé bylo, že všechny čůzaky vždycky rozčilovalo, když jsem si zpívala. Ale pamatuju si, že jednou, když jsme byly v Želiezovcích, kde jsme těžce pracovaly, jsme po práci měly ještě složit fůru nějaké řepy. Po několika letech mi napsala jedna kamarádka, že si doteď pamatuje, jak jsem si tenkrát začala zpívat. Říkala, že nebýt toho, tak by to nebyla vydržela.

Co následovalo po soudu?

Po soudu jsem jela do Litoměřic, kde jsem byla devět měsíců. V Litoměřicích⁴ jsme si taky užily, protože jsme tam jely se strachem. S náma jela Vlasta Charvátová⁵, která v Litoměřicích s nějakou partou postřelila jednoho čůzaka. Chtěli tam osvobodit nějaký politický vězně. Vlasta zůstala na vrátnici, a najednou tam přišel ten člověk a ona po něm střelila. Naštěstí ho střelila

---

⁴ V době věznění D. Stuchlíkové byla v Litoměřicích věznice krajského soudu, která měla maximální kapacitu 460 osob. Od roku 1950 se zde nacházelo zvláštní oddělení StB.

⁵ **Vlasta Charvátová** se narodila 19. 10. 1925, studovala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po studiu se živila jako překladatelka. Pokusila se svobodit politické vězně z litoměřické věznice pod vedením Vratislava Polesného. Při akci však nešťastnou náhodou postřelila jednoho dozorce. Dne 17. května 1949 byla Vlasta Charvátová v časných ranních hodinách zatčena Státní bezpečností. Zažila velmi brutální výslechy, při kterých potratila. Jejím muž byl odsouzen k trestu smrti, Vlasta Charvátová byla odsouzena k doživotí. Na svobodu byla propuštěna 18. 12. 1963.

do ramene. Vlasta se mu šla nakonec omluvit. Byl to jinak slušnej člověk a odpustil jí to. Dávali nám tam různý práce, ale byli víceméně neúspěšný. Dali nám třeba drát peří. Holky by se do toho hned pustily, ale já jsem jim říkala: „Holky, vy jste se zbláznily, ne? V životě jsem nikdy neviděla, jak se dere peří.“ Tak toho všechny nechaly a pokud drhly, tak si udělaly labutěnky na bačkory, vycpaly si polštářky a podobně. A když přišla odpoledne čůza, tak jsem vzala jedno peří a řekla jsem: „A teď mi řekněte, co mám s tím peřím udělat?“ Ona ho vzala a strhla z jedny strany, z druhý strany, potom mi dala do jedny ruky peří, do druhý ruky brko. Holky se mohly vzádu uválet smíchy. Po devíti měsících jsem jela do Znojma. To bylo taky kouzelný, protože nás dali do antona⁶, kterému nedržely dveře. A my jsme asi dvakrát vždycky zabouchaly na dveře na řidiče a čůzaka. Dvakrát to šel zavít a po třetí řekl, že si je musíme držet. Takže jsme si držely dveře až do Znojma⁷.

To vás nenapadlo, že byste utekla?

Ne, protože když máte doma rodiče, přemýšlíte, že byste jim tím vůbec nepomohla. Musela jsem to nechat všechno stranou, prostě to nešlo. Ale představte si, že ve Znojmě jsme zažily další legraci. Byla tam vrchní nějaká Mária a četla nás podle seznamu. Jedna holka se jmenovala Ordová-Cvetkovičová. Mirka se vždycky hlásila na toto jméno dvakrát. Pak nás ale vrchní chtěla převléct do erárního, spočítala nás a nesedělo jí to. Bylo nás deset a ona měla na seznamu 11 jmen. A za boha na to nemohla přijít. Říkaly jsme: „Mirko, tak jí to řekni, že máš dvě jména.“ Jenomže ona zas měla takový smysl pro humor a hlásila se na obě. Nakonec jsme ji přiměly, aby to řekla. Tenkrát jsme se pobavily. V kriminále byly někdy momenty, kdy člověku bylo do smíchu, a někdy to bylo zase na druhý straně dost těžký. Takže v Litoměřicích a ve Znojmě jsem měla pevnou věznicí. Nikam jsem nechodila pracovat a byla jsem jenom v kriminále. Pak jsem jela do Český Lípy⁸. V Český Lípě to bylo slušný, protože velitel věznice byl celkem lidský člověk. Z ní jsem jela do Liberce, kde jsem byla pár dní, a z této věznice nás potom rozházeli na různý komanda a já jsem se dostala do tý Chrastavy, jak jsem vám vyprávěla. Měly jsme tam strašně špatný jídlo, protože jedna velitelka šetřila a stále nám říkala, že to budeme mít na Vánoce, a proto nám dávala pořád ovar. Já ovar nesním, i kdybych stála pod šibenicí. To radši řeknu katovi: „Prosím vás, už mě pověste, ten ovar ať sní pes.“ Zkoušela jsem to teplý, studený, osolený, s hořčicí, ale prostě jak já vidím ovar, tak se mi zvedne žaludek. Potom se ukázalo, že zdefraudovala všechno, a my jsme na Vánoce neměly nic. V kriminále oni sami kradli. Měla jsem takovou fialovou rtěnku a když jsem byla v Litoměřicích, měla jedna čůza stejnou barvu rtěnky, jako jsem měla já. Pak mi samozřejmě nedali ani kabelku, prostě nic, a tak jsem se dozvěděla, že mi ji ukradla. Z tohoto komanda jsem už jela do Pardubic. Tenkrát Pardubice začínaly a měl to být lágr pro ty nejvyšší tresty. Ze začátku tam byly jenom politický. Byly tam švadlárny a prádelna, chodilo se i pracovat do zahrady. To ještě jakžtakž šlo, přesto buzerace tam byla taky pěkná. Tam jsem byla asi dva roky. Pak jsem jela do Želiezovců⁹.

⁶ Anton – uzavřený policejní vůz pro převoz zadržených osob.

⁷ Ve Znojmě se nacházelo několik vězeňských zařízení, 1919–1952 okresní soudní věznice, která měla v roce 1949 kapacitu 250 osob. Tato věznice byla od tohoto roku přeměněna na trestní ústav pro ženy a byla roku 1956 zrušena. Dále se zde nacházel trestní ústav a velitelství oddílu StB. Paní Stuchlíková byla s největší pravděpodobností převezena do okresní soudní věznice.

⁸ Věznice v Český Lípě sloužila v letech 1897–1952 jako okresní soudní věznice s kapacitou do 250 osob. Byla zrušena roku 1955.

⁹ Želiezovce byla ženská věznice nacházející se na Slovensku. Ženy byly nuceny pracovat v zemědělství ve vyčerpávajících podmínkách. Více o podmínkách v této věznicí viz rozhovor s K. Moravečkovou.

O Želiezovcích píše i Dagmar Šimková¹⁰, mohla byste mi o nich také něco říct?

Když mně jednou líčila Dagmar Kočová, která už v Želiezovcích byla, tak jsem si to vůbec neměla představit. Ale fakt je ten, že tam byly strašlivý lány. To jste viděla vzádu nějakou vesničku a myslela jste si, že je to pár kroků, a šla jste tam třeba půl dne. To bylo hrozný, zvlášť pro mě, která se nikdy nesnažila vynikat nějakou rychlostí. Holky byly vždycky už dávno na konci a já jsem se plahočila ještě někde v prostředku. Nakonec to dopadlo tak, že jsem si tam namohla páteř. Od té doby jsem s tou páteří trpěla snad 20 let. Ze Želiezovců jsem si přivezla pěkný dáreček. Všechny, a bylo nás tam asi nad 300, jsme dostaly žloutenku. Já jsem nakonec z toho vyšla celkem dobře, ale byly holky, které mají do dneška problémy. Se žloutenkou jsem samozřejmě začala zase já. Tenkrát se chodilo na kukuřici. Mě bolelo na pravém boku u žlučníku a měla jsem zvýšenou teplotu. Proto jsem se rozhodla, že pracovat nepůjdu. Doktorka mě už taky měla dost a řekla, abych přinesla moč, aby to zkontrolovala. Pak přilítla, abych se sbalila a šla do karantény, protože jsem to měla na tři křížky. A brzy přicházely další. Žloutenka vypukla v roce 1956, když bylo v Maďarsku povstání. Čúzáci byli celí nesví, protože my jsme byli prakticky na hranicích, tam jste viděla už hory, které byly maďarské. No a oni si říkali, že se to může z Maďarska přenést, a proto měli malou dušičku. A zrovna v té době jsme dostaly žloutenku. Všecky jsme obsadily celý jeden blok dřevěných baráků.

Kam jste potom šla ze Želiezovců?

Pak jsem jela asi na měsíc do Ruzyně na překlady¹¹. To bylo takový trošku zpestření. Tam jsme měly jenom dva nebo tři bachaře a jiní tam nemohli. My, co jsme byly z Prahy, jsme byly nadšené, protože jsme měly návštěvy, mohly jsme dostávat balíčky. Byl tam volnější režim. Nebyly jsme zamknuté na celách, mohly jsme se volně pohybovat, po práci si třeba popovídat. Pracovalo nás tam kolem dvaceti. Muži překládali nějaký tajný věci. My jsme dostaly jenom koncepty, které jsme přepisovaly na rozmnožovací blány. Všechno bylo strašně tajný. Brzy to ale skončilo a musely jsme se vrátit zpátky do Želízů.

Kam vás potom odvezli z Ruzyně?

Z ní nás odvezli zpátky do Želízů, ze kterých mě pak poslali do Bratislavy, kde jsme pletly svetry. V životě jsem na pletení nebyla a nedovedla jsem si představit, že bych měla uplést svetr. Nakonec jsem to nějak udělala a brzy mě z Bratislavy převezli zpátky do Pardubic, odkud mě propustili. Já jsem vlastně tímto způsobem projela celou republiku. K tomu musíte ještě připočítat takové zastávky jako přenocování v Ilavě, protože to nebylo možné na jeden zátah zvládnout. Kriminálů jsem tedy vymetla dost.

---

¹⁰ Dagmar Šimková (1929–1995). Dcera bankéře Jaroslava Šimka. Ve školním roce 1948/1949 se zapsala na pražskou filozofickou fakultu a zvolila si dějiny umění a anglistiku, avšak pro svůj „buržoazní“ původ musela vysokoškolská studia opustit. Po Písku roznášela a rozmnožovala protikomunistické letáky, za což byla odsouzena k patnácti letům vězení. Její matka byla odsouzena k jedenácti letům odnětí svobody a veškerý majetek jim byl zabaven. V roce 1955 byla poslána do věznice Želiezovce, odkud se neúspěšně pokusila o útěk. Z vězení byla propuštěna až v roce 1966. V roce 1968 emigrovala do Austrálie. Své vzpomínky na věznění popsala v knize ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Karavana, 2007.

¹¹ D. Stuchlíková chvíli pracovala v Technickém ústavu na Ruzyni. Podrobněji o práci v tomto ústavu viz rozhovor s V. Jakubovou.

Když srovnáte chování dozorce a dozorkyně, byl v tom nějaký rozdíl?

Ani ne, oni byli ze stejného těsta. Mužský jsem prostě nepovažovala za mužský. Byl to pro mě prostě čůzák, a tím to všechno skončilo. V Pardubicích jsem byla jednou v díře¹² a na chodbě byl vodovod, kde jsme se mohly umýt. Čůza mě tam tenkrát pustila a zároveň se tam bavila s nějakým chlapem. On chtěl pořád dovnitř a podívat se na mě. Já jsem si řekla: „To není chlap, to je čůzák.“ Vysvlékla jsem se a umyla. Prostě ať si trhne nohou. Čůzáci, to nebylo to podstatný. Pro nás byl podstatný Sultán¹³, náčelník pardubického lágru. Jinak holky si dělaly z čůzáků hodně často legraci.

A jakým způsobem?

Například jednou se rozhodli, že nás přeškolej. Tak nám dělali nějaký přednášky. Holky se vždycky přihlásily a zeptaly se. Například na Masaryka. Von pak musel říct: „Jó, to já nevím, já se na to zeptám a příště vám to řeknu.“ Příště se tam samozřejmě neobjevil. To víte, kolovaly různé pověsti o tom, jak mluvili. Například zásadně místo staniol říkali stalion. Jednou, když jsem byla v Chrastavě na komandě, nás jeden lákal, abysme podepsaly socialistický závazek¹⁴, aby nás pustili dřív domů. Až domluvil, tak jsme se s Bohuškou přihlásily a řekly jsme: „Pane veliteli, my to nemůžeme podepsat. My jsme u soudu zbavený všech občanských práv. Náš podpis nemá přece žádný smysl.“ A rozbily jsme mu to.

Byly například kriminální vězeňkyně víc náchylnější k převýchově nebo k podpisu různých pracovních závazků?

Některý určitě. Myslím si, že některý ženy, který měly doma děti, byly náchylnější. Jedna moje přítelkyně, se kterou se dodnes kamarádím, a pořád jí to vyčítám, spolupráci podepsala. Chtěla se prostě dostat domů, protože měla doma nemocné rodiče a syn na vojně dostal velmi vážnou infekci žloutenky. Ona věděla, že jim z kriminálu nepomůže. Dodnes s tím má problémy, protože nikdo se neptá, proč to podepsala.

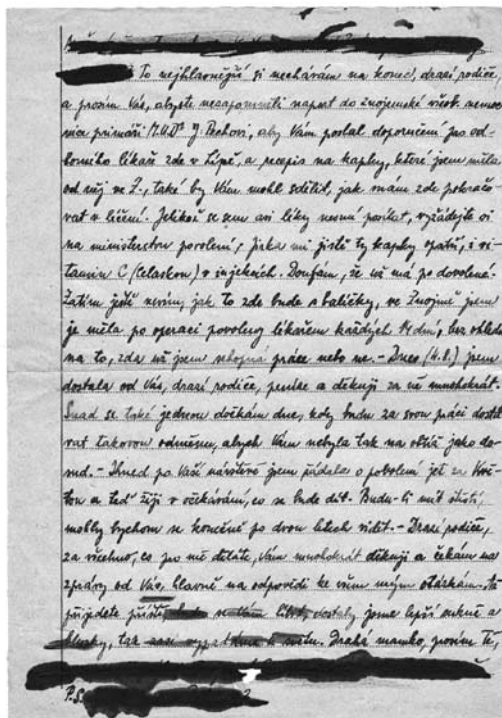
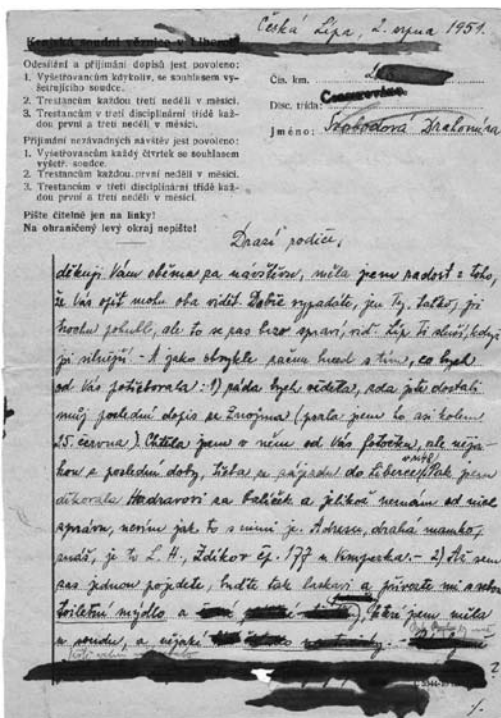
Jak jste prožívala návštěvy svých příbuzných a známých a jak dlouho trvaly?

Návštěvy byly kapitola sama o sobě, protože to vždycky záleželo na čůzákovi, který byl přítomen na návštěvě. Mně se třeba stalo, že jednou za mnou přijel táta do Litoměřic, přivítali jsme se a já se zeptala na mámu a on zavelel konec návštěvy. Když byl někdo mstivej, tak vám ani tu návštěvu nedopřál. Nebo v Pardubicích jste jeden čas nemohla dostat v balíčku ořechy a bonbony, a proto to z toho balíčku vyndali a ukradli. Vždy záleželo, jakou měli náladu, jak se vyspali, na tom všem jsme byly prostě závislé. Na návštěvu jsme se vždycky těšily, ale když potom odjeli, tak jsme byly smutné, protože jste věděla, že máte zase dlouhou dobu před sebou, než je zase uvidíte. Někdy jsem si říkala, že lidé, kteří jezdili na návštěvu, to měli horší. Před věznicema se

¹² V korekci.

¹³ Vlastním jménem **Bohumil Mikovec** (1919). V roce 1950 vstoupil do Sboru vězeňské stráže. Náčelníkem uzavřeného útvaru nápravných zařízení Pardubice se stal 1. prosince 1952. Ze služeb ministerstva vnitra byl úředně uvolněn k 31. březnu 1955. Hlavním důvodem byl intimní poměr, který udržoval s vězeňkyní-lékařkou Janou Hánovou, se kterou se po svém propuštění oženil.

¹⁴ V rámci **socialistického závazku** se vězni například zavázali k tomu, že budou pracovat nadprůměr nebo o nedělích i svátcích. Dostávali za to různá zvýhodnění, například mohli psát více dopisů, dostávat více balíčků. Bylo jim také slibováno, že budou puštěni dřív domů.

Dopis D. Stuchlíkové rodičům. Každý dopis z vězení musel projít cenzurou, aby neobsahoval žádné zakázané informace, stížnosti na zacházení nebo pomlouvání. Cenzor měl možnost dopis vůbec neodeslat. Drobnosti byly vždycky začerněny, aby si je čtenář nemohl přečíst. D. Stuchlíková v dopise své rodiče mimo jiné prosí, aby jí při příležitosti návštěvy přivezli nějaké drobnosti, které jí ve vězení scházely. Co jí však měli přivést, se nedozvíme, protože cenzor tyto řádky důkladně zaškrtnal. Co bylo protikomunistického a závadného na těchto slovech, se můžeme jenom dohadovat. Archiv: K. Pinerová

museli doprošovat, protože s nimi taky pořádně mávali, obávali se, jestli přijde balíček nebo jak bude dlouho trvat návštěva a podobně.

Jak často jste měla návštěvy?

Návštěvy měly být podle vězeňského řádu jednou za měsíc, ale pokud jste něco provedla, tak vám ji mohli zarazit nebo zkrátit. Když jsme byly na komandě, tak byly návštěvy volnější, mohl se předat někdy i balíček. Na Pankráci se balíček pořádně prohlížel. Nakonec, když si vezmete, že když vám dávali ze začátku vězení balíček, tak si to museli odtrhnout sami od pusy, protože byl ještě stále lístkový systém. Proto jsme o ty balíčky ani moc nestály.

Ve které věznici panoval největší hlad?

Největší hlad jsem měla ve věznici v Bartolomějské, protože tam měli cínové hrnce, a když vám tam dali po ránu černou bryndu, tak to bylo cítit včerejším gulášem, a když v poledne něco jiného, tak to zase bylo cítit tou černou bryndou, které říkali vznešeně káva. Na Pankráci jsem se zase srovnala. V poledne jsme o víkendu dostávaly vajíčko a chleba na večeri, ale moc se s náma nepárali. Jinak, když jsme chodily pracovat například na tiskárnu, tak jsme dostávaly jednoho buřta a žemli. Ale nikde jinde nám nic na přilepenou nedávali.

Jak vypadalo ústavní oblečení?

To bylo jako co dům dal. V Litoměřicích třeba trvalo 14 dní, než nás převlíkli do ústavního oblečení. Dali nám nakonec hadry po německých vojácích. My jsme tomu daly ještě ránu a roztrhaly jsme to, kde se dalo, a 1. máje jsme s tím vyrukovaly na vycházku. Pak nám dali nějaké lepší šaty. Zimní oblečení bylo z takové chlupaté látky a letní jsme měly proužkované a říkalo se tomu cvilink. Byla jsem ráda, že jsme dostávaly oblečení, protože by mi ho naši neustále nemohli obstarávat.

Daly se půjčovat knihy?

Ano, daly se půjčovat. Na Pankráci bylo napsáno: „Kdo poškodí, zaplatí a bude přísně potrestán.“ Měly jsme tam dost obstarožní knihy, v Pardubicích už to bylo lepší. Na druhou stranu když přišla nějaká lepší kniha, kterou chtěly všechny, tak jste musela čekat, než ji někdo přeslabikoval. Mohla jste si půjčit asi tři knihy na měsíc.

Spousta žen vzpomíná na vězeňskou univerzitu, byla tam univerzitní profesorka Růžena Vacková¹⁵, která přednášela o archeologii a filozofii. Pamatujete si na tyto přednášky taky?

Já jsem jednu dobu k Růžence chodila taky. Pak jsem to ale přerušila, protože jsem asi jela do Želízá, a pak jsem se k tomu nevrátila. Pro mnohé ženy to bylo, podle mého názoru, dobré, protože se mohly dozvědět něco nového. Ale Růženka byla dost zaměřená na katolictví a já jsem chtěla něco širšího. Myslím, že to probíhalo v neděli.

Vznikaly mezi vámi konflikty?

Taky bývaly. I když jste v Pardubicích měla takový rozptyl, mohla jste například na dvůr, přesto jste se neubráníla, abyste byla s někým na cele, s kým se neshodnete. Například tam byla jedna Slovenka, která byla velmi protivná. Já ji na druhou stranu chápu, protože jí to vězení lezlo na nervy. Ale přesto ji to neopravňuje, aby ostatním kazila život. Nejhorší byly sestry, které se vždycky hádaly. Taky jsem nebyla samozřejmě vždycky příjemná, ale snažila jsem se. Konflikty vznikaly z maličkostí. Kvůli politice ale nikdy konflikty nevznikaly, protože tam se politika rozpadla. Byly tam holky ze všech politických a z různých náboženských stran. Vždycky se mohlo stát, že jste něco řekla a někoho urazila. Spíš bych řekla, že to byla ponorková nemoc.

Vzpomenete si na hladovku v Pardubicích v roce 1955?

Já jsem se toho tenkrát zúčastnila, ale nebyla jsem žádný iniciátor, ale přesto mě strčili do díry. Tam jsem chtěla v hladovce pokračovat, ale to mi pak řekli, že se nějak domluvili a že hladovka skončila. Myslím si, že to vzniklo kvůli vložkám, protože některé holky na tom byly katastrofálně. Nevím, jestli chtěly zvýšit příděl, nebo chtěly, aby měly možnost si je kupovat za své peníze. To už si vážně nepamatuju.

---

¹⁵ **Růžena Vacková** (1901–1982). Profesorka klasické archeologie, estetička teatrologie a historička umění. V roce 1947 byla jmenována mimořádnou profesorkou na Univerzitě Karlově. V únoru 1948 se jako jediná z profesorského sboru Univerzity Karlovy účastnila protikomunistické demonstrace studentů pochodem na Hrad, v zimním semestru roku 1950/1951 už nesměla přednášet. 22. února 1952 byla zatčena a odsouzena k trestu 22 let odnětí svobody. Propuštěna byla až na jaře roku 1967, v létě 1969 plně rehabilitována, v roce 1971 opět derehabilitována. V lednu 1977 byla mezi prvními, kteří podepsali Chartu 77. Dne 28. října 1992 jí byl posmrtně udělen Řád Tomáše Garrigua Masaryka.

Jaká byla hygiena ve věznicích? Jak často jste se například mohly umývat?

V Pardubicích to bylo celkem dobrý. Na každém patře byla velká umývárna s plechovým kořtem. Tam se mohlo umývat tak deset děvčat najednou. V Želiezovcích byly francouzský záchody, byly tam myši a krysy. V Želiezovcích byl středovek. Terezka Procházková vždycky říkala: „Já když vidím myš na dvoře, tak si říkám – Jé, vrabeček. A když vidím krysu – Hele, holoubek.“ A takhle se utěšovala, aby se nebála. Ale to víte, když přijdete na záchod, na kterém na vás kouká krysa, tak to žádná legrace nebyla.

Některé holky se ale snažily hygienu udržet. Přišly z pole a všechno naložily do žlabu do vody, opraly, pověšily a ráno šly do práce zase čisté. Snažily jsme se mýt a koupat. V Pardubicích to bylo civilizovanější. Tam jsme chodily do sprch s teplou vodou jednou týdně.

Jak vás propustili?

Byla jsem propuštěná na amnestii. Původně jsem měla jít domů už 9. května, ale protože tam jedna čůza potřebovala pomoci něco vyžehlit, tak jsem byla propuštěná až 10. května. Dostala jsem asi 375 korun jako výdělek za 12 let, měla jsem vypůjčenou blůzu a sukni. Všechno ostatní, co jsem měla, mi ukradli. Ukradli mi učebnici angličtiny a šaty. V Pardubicích nám koupili jízdenky na vlak a jely jsme domů.

Měla jste pak problémy se sháněním práce?

Já vám musím říct, že jsem měla velké štěstí, že se o mě vždycky postaraly naše holky. Po propuštění jsem šla na pracák, abych tam dala své doklady, a pak jsem bloumala po ulicích a potkala jsem jednu přítelkyni, která se mě zeptala na to, co dělám. Tenkrát jsem opravdu nevěděla, co mám dělat. Ona mi řekla, že právě jde do žižkovského velkoskladu, že prý tam shánějí lidi. Šly jsme tam spolu a vzali nás obě. Tahala jsem tam palety, ve kterých bylo osm metrů čokolády, i když jsem byla těhotná. Po porodu jsem se k tomu nevrátila. Po třech letech jsem pak sháněla práci, ale byla jsem tak prostoduchá, že jsem vždycky řekla, že jsem byla zavřená. Samozřejmě, že mě potom nevzali. Pak mě jednou v tramvaji oslovila další kamarádka a zeptala se mě: „Co děláš?“ Odpověděla jsem, že nic. „A nechtěla bys jít k nám, já jdu od toho.“ Byla v Mototechně skladnicí, ale jenom papírově. Tam jsem dostala dotazník, ve kterém se mě ptali na to, co jsem kde dělala. Tenkrát jsem tam napsala, že jsem šla nějaký šaty pro nějaký neexistující podnik v Hradci Králové. A to bylo dobře. Ale kdybych jim napsala, že jsem byla v kriminále, tak by to bylo špatně. Nakonec to všichni věděli, ale to nevadilo. Byla jsem tam až do té doby, co postavili ve Stodůlkách novou velkou Mototechnu. Do Stodůlek z Karlína se mi nechtělo jezdit. Tak jsem se zase loudala po ulicích, potkala jsem přítelkyni a ona říká: „Co děláš?“ „Nic, hledám práci.“ Ať prý jdu k jejímu muži za hospodářku a tam jsem dělala do důchodu. Vždycky mi holky takhle pomohly.

Jak se k vám po návratu chovali bývalí kamarádi?

Moje dvě nejlepší přítelkyně, které mě i jednou navštívily, mi zůstaly. A s těma ostatníma jsem se nikdy nesnažila navázat nějaký kontakt. Neměla jsem si s těma lidma co říct a neměla jsem ani chuť se s nima stýkat. Byla jsem jako v úplně jiném světě. Mohla jsem mluvit jenom s lidma, kteří byli zavření stejně jako já. Bylo jedno, jestli to byl muž nebo žena.

Nakonec jsem si vzala za muže taky bývalýho mukla, seděl jedenáct let. Ten měl takovou spoustu kamarádů a stejně tak já. Já jsem psávala na Velikonoce, na Vánoce takový kvanta po-

hlednic, že to nebylo možný. A když jsme byli na chatě, tak jsme neměli jedinou volnou sobotu a neděli, protože to k nám vždycky přijel někdo na návštěvu.

Jak jste vnímala rok 1968?

To jsem byla s klukem na chatě a přišla tchyně, že přišli Rusáci. Týden předtím přijeli známí z Vídně a říkali, že nás budou Rusové okupovat. Já jsem se tenkrát dopálila a říkala jsem: „Pokud nás budou Rusové okupovat, tak budou okupovat i vás. Jen si vzpomeňte, jak to bylo za Hitlera.“ A von se tenkrát strašně rozčiloval. Zkrátka oni to ve Vídni věděli daleko dřív než my. My máme chatu v úžlabině Sázavy, kudy jely tanky a dělaly strašný hluk. My jsme se dívali, co se to děje. Prostě bych to nebyla nikdy připustila. Vždycky jsem si myslela, že to není možný. A když jsem pak viděla následky, jak stříleli na Vinohradský třídě, tak ať mi nikdo netvrdí, že to jsou bratři.

Měla jste po 21. srpnu, po okupaci vojsk Varšavské smlouvy, nějaké problémy například v práci?

Ne, já jsem si totiž stanovila jednu zásadu, a to, že to nikdy nezapřu. Ale taky o tom nikdy nezačnu mluvit. Tuhle zásadu jsem bohužel musela jednou porušit. Byla jsem jednou se synem na chatě a vedle sousedi měli holčičku, která chodila do mateřské školy. A zeptala se: „Paní Stuchlíková, vy jste byla zavřená?“ A to jsem tenkrát poprvé zapřela, protože jsem si říkala, že to dítě to nemusí vůbec vědět. Ale především jsem měla vztek na rodiče, protože by si měli před dětmi dávat pozor. A taky jsem nechtěla kvůli klukovi, aby z toho neměl problémy. O tátovi to věděl, protože znal jeho kamarády. My jsme si to vyříkali teprve v roce 1989.

Jak vzpomínáte na rok 1989?

Já jsem tenkrát nebyla v Praze, a proto jsem o tom moc nevěděla. Teprve až se začala tvořit konfederace¹⁶, tak jsem jela poprvé do Prahy. Tenkrát jsem se tomu nemohla věnovat, protože můj muž byl velmi nemocný.

Máte nějaké zdravotní problémy po kriminálu?

V Želiezovcích jsem si po týdnu pohmoždila páteř. S tím jsem měla pak problémy ještě dalších 20 let. Ostatní děvčata měly problémy, které jim vznikly po žloutence, o které jsem vám už vyprávěla.

Kdy jste byla rehabilitována?

O rehabilitaci jsem se pokoušela už v roce 1968. Měla jsem soudkyni Bohdanu Smolíkovou, asi tak nějak se jmenovala. Ona ve své řeči ze mě udělala vražedkyni, protože jsem měla jednoho komplice, který byl odsouzený na rok. Skoro vůbec jsem ho neznala, ale během těch 12 let, co jsem byla zavřená, zemřel. A ona řekla, že za jeho smrt můžu. Rehabilitace skončila fiaskem. Pak jsem byla rehabilitovaná po roce 1989 bez větších problémů.

---

¹⁶ Konfederace politických vězňů.

Dokázala byste jim ta všechna příkoří odpustit?

Víte, mně nejvíc vadilo to, že žiju za mřížema. Když si někdo stěžuje, jak jsme se tam měli špatně, to bych jim všechno odpustila. Ale i kdyby ty mříže byly ze zlata, tak mně nemůžou nikdy nahradit svobodu. Největší smysl má pro mě svoboda.

Co vám pomáhalo přežít ty roky v kriminálu?

Myslím si, že to byla zlost. Nejsem člověk, který by naříkal, ale pokud se mi stane nějaká ne-spravedlnost, tak mám obrovskou zlost. Nakonec i v kriminále je život, máte tam zábavu, ale dějou se tam i hrůzné věci. Všechno jsme musely přežít. Ale nezapomeňte ještě tohle zmínit, a to, že je nás asi dvacet, který jsme byly zavřeny, naši manželé byli zavřeny, a my po nich nemáme důchod a nedostaneme ho.

Děkuji za rozhovor.

Miroslav Šlechta (1928)

Miroslav Šlechta se narodil 2. srpna 1928 do rodiny drobného živnostníka – obuvníka. Ještě před druhou světovou válkou se celá jeho rodina přiklonila k Církvi adventistů sedmého dne. V roce 1951 byl odveden na vojnu, kde však chtěl pokračovat ve svěcení soboty. Když odmítl účast na sobotním cvičení, byl vojenským soudem za odmítnutí vojenské povinnosti odsouzen k 18 měsícům vězení. Převážnou část trestu strávil v uranových dolech na Jáchymovsku. V roce 1953 byl propuštěn a záhy obdržel druhý povolávací rozkaz, tentokrát do Pomocných technických praporů. Ve svěcení soboty pokračoval i v PTP, a byl tedy podruhé odsouzen vojenským soudem, tentokrát na 21 měsíců odnětí svobody. Z druhého trestu byl propuštěn 1. listopadu 1955. Mimo Jáchymova (tábory Bratrství, XII, Nikolaj, šachta Eduard) byl vězněn také v Českých Budějovicích, na Borech v Plzni, v Opavě či Brně. Po propuštění se živil jako kopáč a později jako opravář pneumatik. Špatný kádrový profil poznamenal i život jeho rodiny. Jeho manželka Hana byla v roce 1991 spoluzakladatelkou a dlouholetou ředitelkou pardubické neziskové organizace Středisko křesťanské pomoci.

Věděl jsem, že v okamžiku, kdy přijdu za velitelem tábora a řeknu, že od zítřka budu sloužit i v sobotu a nebudu v sobotu odmítat rozkazy, tak mě v tom okamžiku propustí na svobodu. Ale já byl v odporu vůči tomu.

Rozhovor s Miroslavem Šlechtou

Tazatel: Michal Louč

Jaké jsou vaše vzpomínky na dětství a rodiče?

Moje dlouholeté soužití a zkušenosti s komunismem mělo svou prehistorii. Jako dítě jsem měl ještě možnost velmi intenzivně vnímat ukončení úřadu a nakonec i života výjimečné osobnosti – prezidenta Masaryka. Čapkovy fenomenální Hovory s TGM mne už jako kluka uváděly do světa politiky, etiky a filozofie. Pídlil jsem se po dalších knihách, jichž byl autorem. Lze jenom litovat, že taková příkladná osobnost Masarykova formátu dnešní mládeži chybí. Mohl jsem později svým synům vyprávět, že za počátky formování mé osobnosti vděčím právě příkladu a myšlenkám TGM – a Bibli. Vzor Masarykovy čestnosti a poctivosti mne při kritické četbě Bible přivedl k přesvědčení, že jako věřící křesťan bych měl světit jako sváteční den nikoliv neděli, ale biblickou sobotu. Tak se i stalo. Samozřejmě bylo, že jsem se připojil ke stejně orientovanému společenství.

Tatínek pocházel z České Třebové a byl tam majitelem dílny na opravy pneumatik. Pracoval tam sám a později se mnou a s bratrem. Nikdo z nás v letech 1945 až 1949 neměl představu o tom, co se děje v politice. Žili jsme si vlastní omezené životy.

Pro malého chudého podnikatele byly vždycky problémem daně, které chápal jako ochuzování. Jako dnes si pamatuji, jak tatínek zajásal, když dostal z berňáku oznámení, v němž bylo uvedeno, že díky úřednímu zásahu podle programu komunistické strany, která má údajně zájem o rozvoj malých podnikatelů, mu jsou neprodleně sníženy předepsané daně o dvě třetiny, aby bylo podpořeno také jeho podnikání. Něco takového se mu ještě nikdy nepříhodovalo. To oznámení dostal tři měsíce před prvními iluzorně svobodnými volbami.¹ Hádejte, koho můj prostý tatínek volil? Jaký byl výsledek? Za další tři měsíce po volbách dostal nový daňový výměr; byla mu tentokrát bez skrupulí a bez odvolávání se na KSČ vyměřena daň ve výši trojnásobku původní daně. To ho mělo přesvědčit, že lépe se mu bude žít jako zaměstnanci než jako zaměstnavateli.

Tatínek také byl za první světové války jako zajatec v Rusku a zažil tam ty sedláky. Oni to byli dobří lidé. Ochetní a humánní. A on si myslel, že ten bolševismus byl to, co zažil na ruské vesnici. Navíc nás komunisté osvobodili, proto jim asi také dal svůj hlas. No a i takovým podvodem tedy dosáhli toho, že jim asi 45 procent voličů dalo své hlasy. Získali tedy se sociálními demokraty volební většinu a dnes říkají, že se dostali k moci legálně. Pochopitelně pomocí takovýchto podvodů se dostali k moci „legálně“.

Uvědomil jsem si, že mi budoucnost jako soukromému podnikateli nepokvete. Rozhodnul jsem se, že budu volit jinou cestu životem, cestu studia. Jako zaměstnanec svého otce jsem si našetřil prostředky, které mi mohly umožnit financovat školné za mé budoucí studium. Mé cíř-

---

¹ **Volby v roce 1946** – první volby v poválečném Československu se konaly v květnu roku 1946. Tehdy nemohl nikdo tušit, že to byly poslední svobodné volby na celých následujících 42 let. V Čechách volby dopadly takto: KSČ 40,3 %, Československá strana národně socialistická (ČSNS) 23,8 %, Československá strana lidová (ČSL) 19,9 %, Československá sociální demokracie (ČSD) 16 %.

kevní společenství v té době, po válce, zřídilo teologický seminář, na nějž jsem se přihlásil a byl jsem přijat. Dostal jsem vojenský odklad a rok studoval. Ten rok studia mi umožnil do té doby pro mne netušený intelektuální rozvoj osobnosti.

Studium mělo být tříleté. Po absolvování prvního ročníku jsem nastoupil na prázdninovou teologickou praxi v terénu, ale nebylo mi již umožněno navázat na další rok studia. Vláda byla přesvědčena, že bude snadné vypořádat se s malými církvemi, jako je ta naše². Církev zakázala, zrušila, rozpustila a zkonfiskovala. U bývalého semináře bylo jako součást výuky zřízeno zemědělské hospodářství. Protože jsem měl ještě odklad nástupu vojny, přihlásil jsem se do tohoto teď už zkonfiskovaného hospodářství jako manuální brigádník. Takže teprve po dalším roce, 1. listopadu 1951, už triadvacetiletý, jsem rukoval jako nováček na vojnu.

Co následovalo po vašem nástupu na vojnu?

Upřímně jsem věřil tehdejší politické propagandě, že socialistická armáda je nejdemokratičtější a nejhumánnější armáda na světě. Takže v důvěře v tuto propagandu můj první počín po ubytování v kasárnách vedl mé kroky za velitelem roty a požádal jsem ho, že bych si přál, aby mi bylo umožněno z důvodů mého svědomí nebýt v sobotu zařazován do služby. Může mi být vydán rozkaz, abych každou sobotu prožíval o samotě na kulturní místnosti se svou Biblií. To je směšné, že!

Velitelem roty byl podporučík Miloš Noll, civilním povoláním vzdělaný výtvarník – grafik. Krásný člověk. Protože jsem nastupoval s odkladem, byl mladší než já. Upřímně věřil marxismu a jeho bůh byl Stalin. Ve mně viděl svého úhlavního nepřítele. Skřípal zuby, když zjistil, že nikdo z celé roty nedovede při školení číst tak plynně a s takovým přednesem z propagandistických brožurek jako já. Běsnil, když na otázku, která kniha je na světě nejrozšířenější, jsem neodpověděl podle jeho víry, že to je Marxův Kapitál, ale podle skutečnosti, že to je Bible. I když jsem byl v podstatě neohrabaný a nešikovný, podařilo se mi v tělocvičně při šplhání na volném laně bez přírazu být nejrychlejší z celé roty. Měl jsem být vycvičen na kulometčíka. Při náviku rozborky a sborky samopalů jsem měl při měření stopkami nejkratší čas z celé roty. To vše vyvolávalo u mého velitele hluboké zarputilé mlčení a cílevědomou nevěšmavost.

Svým počínáním jsem na sebe trvale soustřeďoval pozornost velitele. Když mi přidělil službu jako dozorčího světnice, měl jsem dohlížet, aby každý v družstvu měl své věci v dokonalém pořádku. Pokud by kdokoliv selhal, odpovědnost byla na mě. Do toho patřilo, že kamínka, v nichž se ještě před večerkou topilo, budou tak vyčištěná, že neumažou velitelovu bílou rukavici. Protože jsem kamínka vymyl, rukavice zůstala čistá a velitel se vztekem odešel.

Můžete mi přiblížit okolnosti vašeho uvěznění?

Vyhledával jsem v paměti všechny možné rady, které jsem slyšel od zkušenějších spoluvěřících o tom, jak lze na vojně sobotu světit. Vyměňoval jsem si služby se spoluvojáky. Asi třikrát

---

² Církev adventistů sedmého dne vznikla v 60. letech 19. století v Severní Americe. První sbor církve v českých zemích byl založen roku 1902 v Praze. Po únorovém převratu se adventisté, podobně jako další církve, stali objektem perzekuce. Režimu vadila zejména jejich celková odlišnost a důsledné dodržování biblických zásad. Například svěťí sobotu, a proto o sobotách odmítali pracovat a posílat děti do škol. Církev byla roku 1952 zakázána, adventisté však pokračovali v činnosti v ilegality. Režim proto roku 1955 povolil obnovení církve, čímž zlepšil své možnosti její kontroly. Za normalizace byly vztahy státu a Církve adventistů sedmého prakticky bezproblémové. KUČERA, Matěj. *Církev adventistů sedmého dne v Československu v 50. letech 20. století na příkladu moravskoslezského regionu*. Brno, 2009. Bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně na Historickém ústavu. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, PhD.

mě ze sympatií přijal v sobotu na ošetrovnu posádkový lékař. O sobotách jsem nenastupoval do služeb, ale nedalo se to ani s pomocí sympatizujících spoluvojáků nijak utajit.

Krise nastala, když byl jednou v pátek, po začátku soboty, kolem půlnoci vyhlášen celou útvarový cvičný poplach s okamžitým nástupem všech v plné plni ke služební pohotovosti a následujícímu nočnímu pochodu. Já jsem odmítnul účast. Můj velitel mé počínání kvalifikoval jako vzpouru a odvedl mne do basy. Proto jsem byl po Novém roce eskortován do vojenské věznice v Českých Budějovicích, s obviněním z odmítnutí rozkazu pro náboženské přesvědčení.

Můžete mi situaci v Budějovicích blíže popsat?

V Budějovicích byly vojenský soud, prokuratura a vězení v jedné budově. Dodnes si pamatuji, že to bylo v Lidické ulici. Věznice představovala několik cel samotek pro individuální násilnické vězně a velkou hromadnou celu pro pokojné vězně a mezi ně jsem byl zařazen. Byli tam tři strážníci – staršinové, kteří se po osmi hodinách střídali, a jejich velitel – poručík – všichni relativně korektní. Velitel si opravdu upřímně vzal za úkol i takového nešiku, jako jsem byl já, naučit hbitosti při volejbalu. Skoro by se mu to i povedlo.

Cítil jsem jako úlevu, když jsem se vyčerpaný z výcviku a z vymrzlých kasáren dostal do pohodlí vyhřáté věznice. Musel jsem si jen zvyknout, že se v cele celou noc svítí a na lůžku se spí v pozoru s rukama viditelně na dece. Pokud kdokoliv ruce pod deku schoval, bouřil strážník na dveře, dokud nedošlo k nápravě. To proto, aby si někdo pod dekou tajně nepodřezal žíly.

V noci izolovaný ode všech na svém lůžku jsem o samotě rozmlouval se svým Bohem. Protože jsem byl přesvědčen, že můj život řídí On, vyčítal jsem mu, jak nešetrně a neurvale se mnou zachází. Z mamčininy rozmazlující náruče rovnou do surové, mrazivé reality. Teprve později, když jsem musel prožívat mnohem těžší zkoušky, jsem si začal uvědomovat a oceňovat, jak ve skutečnosti povolna a obezřetně jsem byl k jejich překonávání adaptován.

Po několika měsících velitel věznice vytušil, že jsem navázal mimo věznici příliš přátelské vztahy. Aby to přerušil, nechal mne převelet do věznice na Bory v Plzni. Tam vojenským vězňům patřilo celé jedno poschodí jednoho křídla budovy. Nevadilo mi, že jsem na samotce. Při čekání na soud jsem tam přečetl dost solidních knih, které dvakrát týdně vyměňovali. Jinak nás také někdy ve skupině vyváděli na těžkou práci za zdi věznice, do vojenské nemocnice, skládat ručně lopatami uhlí z vagonů, stěhovat těžký nábytek, dokonce k práci na poli.

Po několika měsících vazby jsem byl vojenským soudem v Plzni podle paragrafu 270, odstavec 1, písmeno b – za „odmítnutí vojenské povinnosti pro náboženské přesvědčení“ – odsouzen k 18 měsícům vězení. Ihned po vynesení rozsudku jsem byl upozorněn, že v kterýkoliv den podepíšu prohlášení, že se vzdávám svěcení soboty a začnu plnit vojenské povinnosti, bude můj trest bez prodlení přerušen a budu vrácen ke svému útvaru dosloužit povinnou vojnu a na svobodu. Při žádném jiném trestu tato možnost okamžitého přerušení trestu neexistovala. Jako jediný vězeň jsem měl privilegium být ve vězení dobrovolně.

Kam jste byl po odsouzení zařazen?

Ozbrojená eskorta mě přepravila do vojenského vězeňského pracovního tábora – kamenolomu na jižní Moravě. Na místě jsme se dověděli, že tábor byl právě zrušen a pravomoc nad vojenskými vězeňskými útvary převzala civilní vězeňská správa. Potřebovali hodně zdravých pra-

covníků pro rozvíjející se uranové doly. Následovalo další vězeňské cestování: zastávky v Brně na Cejlu, v Praze na Pankráci a posléze Ústřední tábor Bratrství u Jáchymova.³

Byl to můj první nástup do Jáchymova a dostal jsem tam své první evidenční číslo. Už jsem se nesměl představovat jménem, ale pouze jako odsouzený A06622. Dodnes si to první evidenční číslo pamatuji. Dostali jsme pokyny, jak se chovat na táboře. Pokud při chůzi po táboře budeme míjet strážného v uniformě, tři kroky před ním se postavíme do pozoru, smekneme čepici a tvář obrátíme směrem k němu. V chůzi budeme pokračovat, až nás přejde. Za neuposlechnutí tohoto pravidla je neodvratná korekce.

Jakou práci jste v Jáchymově vykonával?

Byl jsem zařazen do stavební čety. Naučil jsem se tam stavět cihlové zdi, příčky a dokonce i komíny. Tyto znalosti jsem ocenil později, když jsem vlastními silami budoval pro rodinu svoji starou polorozpadlou rekreační chalupu. Několik měsíců jsem také opravoval jako gumař vězeňské gumové pracovní holínky. V sobotu jsem do práce nenastupoval. To mne odvedli do tzv. korekce, to je vězení ve vězení. Tam jsem trávil bez jídla a tepla na holé podlaze dobu až do pondělního nástupu do práce. Ale časem si na mě zvykli a nechávali mne relativně na pokoji.

V roce 1953, po smrti Stalina a Gottwalda, byla vyhlášena amnestie a mě odpustili asi 6 týdnů vězení. Byl jsem v civilu a začal jsem pracovat v cihelně. Asi po dvou měsících jsem dostal další povolávací rozkaz, tentokrát k PTP⁴. Byl jsem přidělen na výstavbu vojenského letiště pro trysková letadla v Čáslavi.⁵ Tam mi dali za úkol zřídit dílnu na opravy pneumatik pro nákladní auta stavební firmy. Tu dílnu jsem vedl. V sobotu jsem prostě zmizel do polí a velitel nad tím zamhouřil oči, protože měl z mé práce také prospěch. Koncem toho roku mne přeřadili na výstavbu letiště v Pardubicích⁶ jako dělníka bez kvalifikace. Velitel roty dostal informace o mém odmítání sobotní práce, a proto si dal tu práci, aby mne v sobotu vyhledal, odkrokoval na trávníku plochu a dal mi rozkaz v tom místě vykopat zbytečnou jámu pro latrínu s výhrůžkou, že mne jinak nechá uvěznit. Osobně mne odvedl do posádkové basy. Tam mne nechal celý týden nic nedělat, ale v sobotu jsem od něho dostal rozkaz jít mu uklízet kancelář. Nabídnul jsem, že to udělám jindy. Jasně, že nešlo o úklid, ale o zlomení mého odhodlání.

Odtud jsem byl eskortován do okresní věznice v Chrudimi a později do městské věznice v Plzni, kde jsem čekal na soud. Na cele se mnou byl zubní lékař, otec několika dětí, obžalovaný za účast na známých plzeňských demonstracích proti měnové reformě. Na cele nám nechali jedinou četbu – učebnici zubního lékařství. Měl jsem dost času si ji pečlivě přečíst a od té doby nemám strach ze zubních zákroků. Plzeňský vojenský soud mi tentokrát vyměřil vězení na 21 měsíců.

³ **Jáchymov** je lázeňské město v okrese Karlovy Vary, nedaleko hranic s Německem. V místních dolech byly za dob socialismu zřizovány trestanecké pracovní tábory, kterým politici vězni říkají koncentrační. Vězni pak těžili uran pro sovětský jaderný program.

⁴ **Pomocné technické prapory (PTP)** československé armády byly zřízeny v roce 1950 pro tzv. politicky nespolehlivé osoby podléhající tehdejšímu brannému zákonu. Lidé v PTP pracovali v dolech, na vojenských i obytných stavbách či v zemědělství. Od posledních měsíců roku 1953 do konce května 1954 byly postupně rušeny. Dle Jiřího Bílka jimi prošlo asi 60 000 osob. Okolo 25 000 do nich bylo zařazeno z politických důvodů. Viz BÍLEK, Jiří. *Pětépáci aneb Černí baroni úplně jinak*. Plzeň: NAVA, 1996.

⁵ Vzdušné síly Armády České republiky čáslavskou leteckou základnu používají dodnes.

⁶ Letiště v Pardubicích existovalo už za první republiky. Dnes je regionálním letištěm se smíšeným civilním a vojenským provozem.

Do které věznice jste pak byl převezen?

Odtud jsem byl eskortován opět na Pankrác. Zde sestavili skupinu asi 15 „sobotářů“⁷ a 20 svědků Jehovových a poslali nás společně opět na tábor Bratrství a odtud na pověstný tábor XII. Už cestou jsme se rozhodli všichni bez rozdílu kolektivně odmítnout dobývat uran na výrobu atomové bomby. Své rozhodnutí jsme nahlásili okamžitě při příchodu na tábor s požadavkem nezařazovat nás na práci v šachtě.

Přivezli nás tam asi tři měsíce po dramatickém útěku několika vězňů, kolem jejichž prostřelených pozůstatků musel celý tábor pro výstrahu defilovat.⁸ Kolektivně jsme celá skupina odmítli nechat se zařadit na dobývání uranu na atomovou bombu. Velitel si od každého z nás vyžádal individuální odmítnutí a víc se s námi nepáral. Druhého dne nás vrátil na ústředí.

Odtud nás všechny přepravili do vojenské věznice v Opavě. Stalo se nám poprvé, že nás při nástupu všechny zvážili. Teprve později jsem usoudil, že to byla pravděpodobně součást ověření experimentu – výchovy hladem podle I. P. Pavlova. Práce pro nás nebyla, a kdo nepracoval, měl nárok jen na poloviční dávky jídla. Jen třikrát až čtyřikrát denně jsme museli drhnout podlahy svých cel. Protože jsme v sobotu odmítli drhnout, dostali jsme všichni korekci. Patnáct mužů v cele 2 krát 4 m. V sobotu jsme nedostali jíst, protože se světlí, v neděli jsme nedostali jíst, protože se také světlí. Poloviční dávku jídla jsme dostali až v pondělí. Potom každý druhý den půst a znovu půst v sobotu a neděli.

Nudu jsme zaháněli zpíváním, pokud nám to nezatrhli. Učili jsme se navzájem biblické texty, které nám z minulosti uvízly v paměti. Já tam měl ještě zvláštní roli. Protože jsem býval v životě veliký čtenář, celé hodiny jsem převyprávěl obsahy různých dobrodružných příběhů, které jsem v životě přečetl. Ještě po letech mně bývalí spoluvězňové připomínali, jak mně byli vděční, že jsem je bavil. Z hladu jsme rovněž dlouhodobě básnili o jídlech, na něž se těšíme, až budeme na svobodě. Dodnes, kdykoliv jsem přítomen společenské debatě o jídle, napadá mne, že se při tom cítím jako v korekci v Opavě.

Moji rodiče neměli v té době ponětí, kde jsem a co se se mnou děje. Během doby pobytu v Opavě měl zákonný výstup na svobodu náš souvěrec Alex Wieder. Protože jeho cesta domů povede přes Českou Třebovou, domluvili jsme se, že navštíví moje rodiče a poví jim vše, co je bude zajímat. Nikdy na tuto jeho službu nezapomněli.

Protože v nás měli jistotu, že jim neprchneme, občas nás v pracovní dny vyváděli přehazovat uhlí na skládce uhelných skladů společně s chovanci místního blázince. Asi dvakrát jsem byl vyvážen strusku od pecí opavských pekáren. Zaměstnankyně, která naši práci dirigovala, byla celá udivená, jak se divoce vrháme na těch pár kousků pečiva, kterými nás někdy obdařila. Netušila, že to není z mlsnoty, ale z krutého hladu.

V Opavě jste již zůstal?

Asi po šesti týdnech pobytu v opavské věznici jsme měli být znovu přesouváni eskortním autobusem. Před odchodem jsme byli opět váženi a tím jsem zjistil, že jsem za šest týdnů pobytu v Opavě ztratil na váze asi 15 kg. Opět jsme cestovali přes Pankrác a na tábor Bratrství u Jáchymova. Zde naši skupinku rozdělili a po jednom či po dvou umístili na různých jáchymovských

---

⁷ Sobotář – světitel soboty.

⁸ Tento útěk je popsán v knize Karla Kukala *Deset křížů*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2003.

táborech. Zůstal jsem na Bratrství přidělen na různé příležitostné práce a po čase jsem byl opět převelen, tentokrát na tábor Nikolaj.

Tábor Nikolaj byl v té době pověstný tvrdým režimem. Jako každý takový vězeňský tábor byl vybaven řadami dlouhých dřevěných baráků. Středem baráku vede dlouhá chodba a po obou stranách jsou světnice s patrovými lůžky pro 20 až 30 obyvatel. Tábor dokola ohraničuje dvojitý plot z ostnatého drátu, nejméně 3 metry vysoký, mezi ploty je asi 2 metry široký tzv. koridor, vysypaný pečlivě uhrabaným bílým pískem. V rozích stojí vysoké věže se strážnými budkami – špačkárnami, pro strážce se samopaly. Od plotu do vzdálenosti tří metrů je ostnatým drátem ještě vyznačeno ostřelované pásmo s upozorněním, že v něm může být na každého bez vyzvání stříleno.

Jak to v táboře vypadalo?

V táboře bylo ubytováno několik stovek vězňů na hornické práce na šachtě Eduard. Třikrát denně byly kontrolní sčítací nástupy, v 6 hod., ve 14 hod. a ve 22 hodin. Ke sčítání všichni vězňové museli opustit baráky a postavit se v zákrytech do pětistupů na táborové nástupiště a bez ohledu na počasí tam stát, dokud je strážník nespočítali, jestli počet souhlasí, někdy to trvalo hodiny. Rovněž třikrát denně nastupovali vězňové – horníci na své směny na šachtu. Celá směna se seřadila do pětistupu těsně jeden na druhého, kolem dokola zástupu bylo nataženo ocelové lano, které krajní pochodující drželi pod paží, a takto spoutaní do vězeňského autobusu pochodovali pod strážemi na sebe namačkaní po silnici asi kilometr na šachtu Eduard. Toho jsem byl ušetřen.

U nejdříve položeného městečka v Čechách, u Božího Daru, měla být vybudována sypaná přehrada k zadržování vody jako rezervoár pro pitnou vodu pro okolí. Jak jinak v té době, prací vězňů. Na stavbu nás vozily autobusy. Dostal jsem lopatu, abych s ní pracoval. Byla však taková zima, že jsem toho nebyl schopen. Neměli jsme žádné teplé oblečení, a tak jsem měl jediný zájem – najít si prázdný pytel od cementu a jeho papír si nacpat do rukávů ubohého kabátku, do nohavic a do bot. A pokud možno co nejméně se v té zimě pohybovat. Když jsem před několika lety s výpravou bývalých spoluvězňů opět Boží Dar navštívil, ptal jsem se na osud té nádrže. Je z toho zabahněná mokřina. Když jsme projížděli po silnici, která pamatovala „muklovský autobus“, tak na místě bývalého tábora Nikolaj jsme uviděli paseku vzrostlého mlází.

Zvolil jsem si osobní úkol – získat nůž. Našel jsem pilku na železo, zlomil ji v půli, část obalil hadrem a zbytek jsem celý den brousil na plochem kameni, abych měl použitelné ostří. Nůž jsme samozřejmě mít nesměli, takže jsem ho do tábora propašoval přes očekávaný filcunk ukrytý pod chodidlem v botě. K čemu jsem ho potřeboval?

Dostávali jsme pravidelné přiděly potravin. Asi 15 kostek cukru na týden a asi tříkilový bochník chleba, který nám měl vystačit na 8 dní. Musím přiznat, že chleba to byl na tu dobu vynikající. Měl jsem to pěkně rozdělené na osminky, jenže hned první den mi někdo celý schovaný zbytek bochníku ukradl, přece jen jsme byli mezi zloději. Proti takové krádeži byla pouze jediná ochrana. Prostě celý bochník sníst hned první den. A zbývající dny hladovět, jinak to nešlo. Dnes si nedovedu představit, jak jsem mohl přes noc sníst celý tříkilový bochník chleba, ale bylo to tak. Hlad zbývajících dní jsem zaháněl brigádou na loupání brambor v táborové kuchyni, za což se nám kuchaři odměňovali darováním zbytků jídel. Brambory ovšem mohl loupat jen ten, kdo kuchařům ukázal, že má nůž, a k tomu jsem si ten nůž vyrobil.

Tehdy ještě žil Stalin a ten svou filozofií ovládal politiku celého východního bloku. Byl už starý a já jsem měl dojem, že má v úmyslu, ještě než zemře, zapsat se do historie tím, že rozpoutá

třetí světovou válku. Všechno k tomu nasvědčovalo směřovat. Jeho zbožnění. Všechny průmysl orientovaný na válku. Pro všechny autobusy a všechna nákladní auta v celém státě neexistovala jiná barva než vojenská khaki, aby mohly být okamžitě k dispozici ve válce. Kdo si kupoval automobil či motocykl podepisoval slib okamžitě stroj předat, bude-li o to armádou požádán. I můj trest se odehrával ve vztahu k válce.

Jak vzpomínáte na politická školení?

To nahnali celý tábor vězňů do kulturního sálu a tam nám politický důstojník přednášel politiku. Dodnes si pamatuji s jakým odhodlaným nadšením blouznil o blížící se válce: „Nebude dlouho trvat a okovaná bota rudoarmějce bude dupat po va al stre etu“ (Wall streetu). Jeho výslovnost říkám přesně foneticky k posouzení jeho intelektuální vybavenosti četbou politických brožůrek. Aby k válce nedošlo, zemřel Stalin v nejvyšší čas.

Na Nikolaji jsem měl možnost všimnout si zajímavého fenoménu. Neděle bývaly přece jenom méně hektické. Kterýsi strážný obsluhující táborový rozhlas se zajímal i o vážnou hudbu a tak nás svou zálibou o nedělích obšťastňoval. Na jednu neděli ohlásil, že bude z desek přehrávat celou Smetanovu Prodanou nevěstu. Protože to je odjakživa mé nejzamilovanější hudební dílo, těšil jsem se na to. Protože to je tak česká hudba, byl jsem přesvědčen, že poslech vzbudí zájem mnoha Čechů. Reproduktoři byly pouze na chodbách baráků a nelitoval jsem sednout si k poslechu na chodbě pod reproduktorem na podlahu. Jaké bylo mé překvapení, když vedle mne pod reproduktorem na podlaze seděli jen samí Němci a já mezi nimi jediný Čech. Češi místo poslechu Prodané nevěsty mastili karty.

Co následovalo po vašem propuštění?

Prvního listopadu 1955 mne propustili z vězení. Pro propuštěného vězně nebylo snadné najít práci. Nakonec jsem našel práci u firmy, která kopala vodovod pro Pardubice. Někde za Kunětickou horou⁹ jsou prameny, z nichž se čerpala voda. Od těchto pramenů jsme kopali rýhy pro potrubí až ke Kunětické hoře. Málokdo ví, že na Kunětické hoře je obrovský rezervoár na pitnou vodu. Od tohoto rezervoáru jsme přes pole a kolem vesnic kopali až do třímetrové hloubky rýhy pro potrubí. Mechanizace byla v plenkách, téměř všechno jsme museli dělat ručně.

Technicky zajímavý byl výkop pod dnem Labe mezi dnešním zdymadlem a soutokem s Chrudimkou. Zůstává mi vzpomínka, jak jsme na dně Labe v opukové skále vylamovali rýhu pro položení potrubí. Dodnes velice lituji, že jsem si nevzal zkamenělinu trilobita, jichž tam bylo tolik, že si toho nikdo nevážil. Dnes by to pro mne byla vzácnost jednoho vlastnit.

Někdy v šedesátých letech mě z práce kopáče „vyreklamovala“ jedna místní firma zabývající se opravami pneumatik. Měla málo odborníků, a proto mě jako odborníka na opravu pneumatik zaměstnala. Byla to nelákavá, špinavá práce – opravovat pneumatiky pro těžké nákladní automobily. Dělal jsem kolem toho všechny pracovní operace a tam už jsem zůstal až do důchodu.

Tato práce mi umožňovala relativní svobodu v nesvobodě. Nikdo se do té práce nehrnul, nikdo mi ji nezáviděl, nemusel jsem se o ni prosit. Pracoval jsem v úkolu, a protože jsem práci ovládal, měl jsem lehce nadprůměrné příjmy. Pracoval jsem individuálně, a tak když se můj plat zvedl víc, než bylo pro oddělení PaM¹⁰ žádoucí, tak mi úkolář speciálně naukoloval, abych

---

⁹ Kunětická hora – 307 metrů vysoký vrch poblíž Pardubic, na němž stojí stejnojmenný hrad.

¹⁰ Oddělení personální a mzdové.

za více práce dostával jen to, co se jim zdálo pro mne dostačující. Úkolář plnil zadání komunistické strany, jejímž byl členem. Získával za to zásluhy. Jakmile v roce 1989 všechno skončilo, ze strany rychle vystoupil.

Na pracovišti jsem měl kolegu komunistu. Ten třeba týden nechodil do práce a všichni věděli, že jeho absence kryju. Nemělo smysl, abych to hlásil, protože aby si nekomunista stěžoval na komunistu, to bylo nepřijatelné. Strana vydala zákaz vyhodnocovat mne jako nejlepšího pracovníka. To vyhodnocení dostal on. Nabídli mu třeba za odměnu zdarma dovolenou v Bulharsku. Na mne se taková odměna nevztahovala. Ale lhal bych, kdybych tvrdil, že na mě úplně zanevřeli. K životnímu jubileu jsem třeba dostal nástěnné hodiny, které mi dodnes slouží, a snažili se ke mně i jinak slušně chovat. Byl jsem rád, že mě nechali v klidu pracovat. A protože jsem svoji práci dělal dobře, tak i moji zákazníci ke mně měli důvěru a z jejich strany jsem měl uznání. Ale skutečnost je taková, že dnes je můj důchod, pokud jde o nominální hodnotu, trojnásobek mého dřívějšího platu.

Jak byla vašim vězněním postižena vaše rodina?

V padesátých letech po propuštění z vězení jsem začal pracovat v Pardubicích a také se zúčastňovat života v místním církevním společenství. Tam jsem se seznámil se svou nynější manželkou. Byli jsme spolu půl roku oficiálně zasnoubeni, když se o tom dověděli i v jejím zaměstnání. Manželka pracovala jako kreslička ve státním podniku, kde se zpracovávaly státní zakázky (projekty mlýnů a obilních sil). Jelikož pracovala na zakázkách, které údajně měly být utajeny před možností prozrazení, sdělili jí, že svým zasnoubením se mnou se připravila o jejich důvěru, a je proto bezodkladně propuštěna. Takové tenkrát byly poměry.

Brzy nato jsme byli svoji. Manželka začala umývat nádobí v jedné cukrárně, protože jinak neměla jinou kvalifikaci než kreslička. Dostávala za to 400 korun měsíčně. To by dnes nebral ani učedník. Protože její výdělek nebyl pro nás přínosem, navrhnul jsem jí, ať vůbec nechodí do práce. Pak byla nějaký čas bez zaměstnání. Jednou jí její kamarádka navrhla, aby nastoupila jako náhrada místo ní na její místo kresličky u nestátní firmy. Ta projektovala a vyráběla konzervační a mrazicí zařízení, automatické provozy drůbežáren a pod. Protože to nebyl státní podnik, mohla tam opět pracovat ve svém oboru.

Když se nám narodil syn, zůstala s ním doma. Po narození i druhého syna, manželka zůstala se syny doma celých deset let. Když si potom hledala práci, zaměstnal ji jako kresličku podobný podnik, který měl hlavní sídlo v Chocni. Ten jí umožnil zvýšit si kvalifikaci, takže do důchodu odcházela jako technická konstruktérka. Brzy nato přišel rok 1989 a ona mohla pracovat už jako důchodkyně přes deset let jako ředitelka Střediska křesťanské pomoci, organizace poskytující v Pardubicích sociální služby lidem na okraji společnosti. Asi jedenáct let organizaci řídila a před dvěma lety předala svou práci svému nástupci.

V době, kdy jsem pracoval jako dělník, jsme měli problémy se školní docházkou našich dětí. Mohl jste si všimnout, že v naší rodině světíme sobotu, a to opravdu důsledně. Vždy jsem si vybíral zaměstnání, ve kterém jsem nemusel v sobotu chodit do práce. Sobotní pracovní dobu jsem si napracovával v neděli nebo jako přesčasy v týdnu. Ty podniky mi to umožňovaly. A podobné problémy měly i naše děti. Pokud se chodívalo každý den včetně sobot do školy, tak moji synové do školy v sobotu nechodili. Ovšem věděl jsem, že to mohu ospravedlnit jedině tím, když dokážu, že sobotní absence výuce mých synů neškodí. Po studijní stránce byli vždy mezi

nejlepšími žáky ve škole a nikdo nemohl mít námitky, že děti poškozují, když jim chybí týdně den studia ve škole.

Ale měli jsme i jiné problémy. Dával jsem najevo přání, aby mé děti dosáhly nejlepší možné vzdělání. Proto můj syn nastoupil na pardubické gymnázium, kde měl stejné potíže ještě znásobené výběrovostí školy, dokud soboty nepřestaly být pracovní. Potom zůstaly pouze dvě nebo tři takzvané pracovní soboty v roce, a to jsem vždy poslal profesorce omluvenku, že syna omlouvám z rodinných důvodů. Většinou mi to omlouvali. Ale protože jsem byl znám svým náboženským postojem, tak se vždy našli kovaní komunisté, kteří si mysleli, že si mohou politicky šplhnout, když se budou stavět proti tomu, aby moje děti dále studovaly. Ale zase jiní komunisté nám to pomohli překonat.

Můj starší syn hlásil ke studiu a zvolil si vysokou stavební v Brně, kam ho kvůli nedostatku zájemců o obor přes všechny výhrady přijali. Stal se inženýrem. Tam se objevily problémy s vojnou, jaké jsem míval před lety já. Vždy jeden den v měsíci museli povinně absolvovat vojenský výcvik. To absolvoval dobře, ale pak byl pozván na prázdninový celoměsíční výcvik do nějakého vojenského tábora, a tak se stalo, že na vojně žádal volnou sobotu. Sdělili mu, že jako voják musí sloužit v sobotu, ať chce, nebo nechce, a on to odmítl. Z výcviku ho vyhodili, poslali nazpět a výcvik mu anulovali.

Znamenalo to pro něj nějaký postih ve škole?

Zaslouží si uznání, že jeho profesori měli odvahu přijmout ho nazpět ke studiu i s tím, že měl z vojny tento škraloup. Nechali ho dostudovat i promovat. Problém nastal, až když ho po studiu pozvali na vojnu. Tehdy vojenská správa umožňovala těm, kdo nechtěli na vojnu, zažádat si o práci do hlubinných dolů a zavázat se, že do třiceti let tam zůstane pracovat. On skončil vysokou školu v 23 letech a měl tedy dalších sedm let pracovat v dole. Syn se tedy rozhodl přihlásit do dolů, a přesto s tím byly dost značné komplikace. Přišel k nám do rodiny vyšetřovat i policista, jak je možné, že je syn jako vysokoškolák nábožensky založen. Divil se: „Jak jste ho vychovali. On ještě dneska věří na Pána Boha. A to se za něj nestydíte?“ Řekl jsem, že ne, že jsem na něj hrdý. Nakonec potřeboval protekci, aby se vůbec mohl dostat do dolů.

Známa mé manželky měla příbuzného sekretáře ministra národní obrany. Zajely za ním. Ten nás varoval, že se máme snažit, aby se syn opravdu dostal do dolů, protože jak zjistil, na vojně by mu mohla hrozit fyzická újma. I na toto se možná chystali. Naštěstí se tedy protekcí přece jen dostal do dolů. Nic jsme zato nezaplátili. Bylo to jen z přátelství a lidské solidarity. I mezi komunisty se našli lidé, kteří měli svědomí, a i když riskovali vlastní kádrový škraloup, udělali něco lidského, ne jen stranického.

Syn tedy začal pracovat v dolech. Když odtamtud přijel na dovolenou domů, říkal: „Táto, ty jsi mě nic nenaučil. Oni mi tam řeknou: ‚Popadni tu hajcnu! Vezmi tu stojku!‘ A já si s tím nevím rady.“ Byla to pro něj opravdu obrovská oběť i životní škola, že šel místo práce u rýsovacího prkna do dolů. Asi po třech letech práce v dolech přišel rok 1989. Syn se postavil do čela skupiny lidí, kteří kvůli odmítnutí vojny pracovali v dolech. Tehdy jich tam byly desítky. Hlavně svědkové Jehovovi, adventisté, ale i katolíci. Společným úsilím prosadili, že byli osvobozeni od této práce. Byl prosazen zákon umožňující lidem nesloužit na vojně z důvodů svědomí. Každý ještě dostal finanční odškodnění – odchodné. Odchodné synovi umožnilo absolvovat v Brně kurz se státníci z angličtiny, která mu později docela pomohla. Díky znalosti jazyka má solidní postavení ve firmě, kde pracuje.

Druhý syn byl v té době už na vysoké škole. Předtím chodil do základní školy v Polabinách¹¹. Nebyl nejlepším žákem ve třídě, byl nejlepším žákem na celé škole. Přesto se tam vyskytla předsedkyně strany ve škole, jinak naše sousedka, která ho ani neučila, a ta prohlásila, že se postará, aby se tenhle kluk na žádnou školu nedostal. Chtěla se zasloužit, aby ho na žádnou školu nepřijali. Moje omluvenky jeho sobotní absence o pracovních sobotách odmítli a zhodnotili jako nezákonné porušování školního řádu s návrhem snížit mu i ostatní známky tak, aby byl z dalšího studia vyloučen. Byl jsem varován, že když do školy v sobotu nepřijde, tak ho nepustí na vysokou školu. Znovu se opakoval pokus zlomit mou lidskou integritu, tentokrát tou nejodpornější vyděračskou pákou přes ohrožení syna.

V té době nastala situace, že jsme dostali dekret na tento byt v ulici Závodu míru. Rozhodli jsme se toho využít a přihlásit syna do jiné, k novému bydlišti příslušné, školy. Poradili jsme se s přáteli učitelí a on nastoupil na školu v Polabinách III. Tam jsem ho přihlásil s tím, že jsme se přestěhovali, a neprozradil, že hlavní důvod jsou volné soboty. Oni souhlasili, a tak syn v pátek skončil v jedné škole a v pondělí jsme zavolali ředitele, že syn bude chodit jinak.

Syn tedy začal bez problémů navštěvovat novou školu a o pololetí dostal nejlepší známky, včetně vyznamenání. O pololetí byla opět pracovní sobota a syn nepřišel do školy, načež si mě ředitel zavolal. Ředitel byl komunista (na takové pozici musel být) a zajímal se, co s tím má udělat. Později jsem zjistil, že předsedkyně z minulé školy za tím ředitelem osobně zašla a přesvědčovala ho, že tohoto kluka nesmí pustit na žádnou další školu. Do konce jeho docházky scházelo jen půl roku a ředitel říkal: „Příchod tohoto chlapce do této školy je pro naši školu přínos, je to nejlepší žák na naší škole.“ Syn se ani nemusel příliš učit. Posílali ho se vzkazy po celé škole. Učitelé věděli, že nic nezamešká a všechno dožene. Vyhrával jim všechny možné školní soutěže.

Dá se říci, že to vypovídá o té době?

Ano, je to symbolika té doby... Někdo říká: „Mně nebylo zle.“ Nám také nebylo zle. Ale byli komunisté, kteří viděli příležitost si po nás šplhnout. A byli jiní komunisté – jako ředitel této školy a později i ředitel gymnázia, kteří riskovali své postavení, když si řekli: „Ano, toho musíme pustit.“

Říkali jsme si: „Jeden Šlechta na pardubické gymnázium je dost.“ Tak jsme ho přihlásili na gymnázium do Holic. Ještě než náš syn nastoupil, ředitel gymnázia z Holic mne požádal, abych ho navštívil. Dozvěděl jsem se, že výše zmiňovaná stranická předsedkyně si zašla i za ním a trvala na tom, že mého syna nesmí přijmout. Ale mezitím také ředitel, poslední synovy školy navštívil svého přítele ředitele tohoto gymnázia v Holicích a řekl: „Kamaráde, tohle je nejlepší žák ze třídy a znemožnit mu studium by byl zločin.“ Tak tedy tyto dva komunisté dali hlavy dohromady a náš syn nastoupil do Holic.

Přišla pracovní sobota, já poslal omluvenku, a ředitel mé soukromé důvody neuznal, jelikož dle zákona musí syn jít do školy. Zůstává mu to neomluvené. Za neomluvenou absenci mu měla být snižená známka z chování. Tak došlo k paradoxní situaci; v pololetí jsem dostal doporučeným dopisem písemnou ředitelskou důtku s napomenutím za synovo nezákonné chování a na konci školního roku dostal vyznamenání a veřejné uznání, že byl nejlepší a nejlépe se chovající student ze třídy. Takový to byl paradox. Ale ředitel mu musel dát důtku, aby měl alibi

---

¹¹ Polabiny jsou čtvrť v Pardubicích.

pro úřady, které tyto věci sledovaly, aby nevyhodily jeho, a přesto to zařídil tak, aby synovo hodnocení nebylo poškozeno.

Jako jediný z celého gymnázia dostal syn doporučení ke studiu na lékařskou fakultu do Olomouce. Říkali jsme si, že na Karlovu univerzitu ho asi nepřijmou, tak je přijatelná i Olomouc. Vystudoval lékařskou fakultu. Chtěl být vždy doktorem na vesnici. To se mu splnilo, je doktorem na vesnici. A vidíte, co provádí... Toto je jeho dílo: časopis Naše obec, v němž syn shromáždil a zveřejnil osudy politických vězňů z okolí Semil.¹²

Podobné to měla i moje dcera. Ta je podstatně mladší. Narodila se asi 12 let po druhém synovi. Udělala si maturitu na rodinné škole, pak si udělala druhou maturitu na sociálně právní škole. Jelikož jsme k branným složkám státu nikdy neměli příliš vřelý vztah, tak je trochu paradox, že se přihlásila na brigádu k bezpečnostním agenturám. Zde se seznámila s příslušnými předpisy. Když skončila studium, šla se zeptat na městskou policii, jestli by ji nepřijali a jestli by jim nevadilo, že světi sobotu. Oni se nad tím zamysleli a ona tam dodnes pracuje. Myslím si, že svou práci dělá skutečně dobře. Není to jednoduché, protože tam dělají různí lidé s různými zájmy, ale je tam celkem spokojená. Myslím, že její práce je této společnosti prospěšná.

Můžete mi povědět více o represích vůči adventistům po roce 1948?

Za první republiky církev teprve vznikala. I za první republiky měli adventisté problémy, když na vojně nechtěli v sobotu sloužit. Setkal jsem se s jedním souvěrcem, který také nechtěl ustoupit. V roce 1945 dostal milost podepsanou prezidentem Benešem, že nemusí jít sloužit na vojnu. To se potom po osmačtyřicátém změnilo. Tady v časopise vidíte seznam vězněných adventistů. S většinou z nich jsem se setkal ve vězení.

Nějaký čas po únoru 1948 byli adventisté povoleni. V roce 1949 zjistili komunisté, že adventisté mají americký původ. Snad první organizaci, které tehdy zakázali fungovat, byla Armáda spásy.¹³ Byla zakázána a její bohoslužebné objekty konfiskovány, rozprodávány, rozdávány, prostě likvidovány... Pak následovaly další společnosti. U nás hrálo roli to, že máme ústředí v Americe, a tím byl odůvodněn zákaz.

Když k zákazu došlo, byl jsem už na biblickém semináři pro vzdělávání kazatelů. Církev byla asi šest let zakázána. Komunisté však přišli na to, že pokud jsme zakázání, strana o nás nic neví. V době zákazu nastala taková situace, že jsme měli větší příliv příznivců, než když jsme byli povoleni. Zakázali nám veřejné shromažďování, a tak jsme se shromažďovali v rodinách. Nemohli bránit tomu, aby se nás sešlo v rodině pět nebo deset a drželi normálně bohoslužby. Církev se nesmírně rozrostla. Lidé se přidávali k projevu odporu a oni zjistili, že když jsme zakázání, tak o nás nic neví a nemohou nás řídit. Asi po šesti letech přišli na to, že bude lepší nás jako církev nechat existovat, ale formálně nás držet pod kontrolou. V každé společnosti – jak u katolíků, tak i u nás – byli lidé, kteří byli ochotni na toto přistoupit. Stali se poté pod patronátem adventistů kazateli a začali pracovat pod kontrolou církevních tajemníků. Tak nějak církev přežívala až do revoluce.

---

¹² V dvojčísle časopisu *Naše obec* z prosince 2005 Vít Šlechta zmapoval osudy více než stovky lidí z Pojizeří, kteří se stali oběťmi komunistického režimu.

¹³ **Armáda spásy** – křesťanská charitativní organizace založená roku 1865 ve Velké Británii. V Československu začala fungovat v roce 1919. Po komunistickém převratu zde musela až do roku 1989 ukončit svou činnost.

Dá se říci, že jste za minulého režimu byli jako adventisté pronásledováni?

To pronásledování mělo zvláštní charakter. Jednalo se o to, že státní úřady potřebovaly, aby jednotlivé sbory měly své kazatele. Kazatelé měli za své sbory ručit a měli podávat hlášení, pokud se ve sboru dělo něco, co se dít nemělo. Adventisté měli kdysi takovou zásadu, že kazatelem je každý člen, a stát chtěl toto omezit a určit jen kazatele, kterému by dal souhlas. V případě, že by ve sboru byl někdo, kdo nesouhlasil s režimem, tak kazatel neměl tohoto člověka pustit kázat a měl mu bránit v aktivní činnosti. Navíc si církev zavázala kazatele, že pokud mají děti, tak budou muset chodit v sobotu do školy. To byl problém, protože to víra zakazovala. Spousta kazatelů tedy říkala, že je to v zájmu církve, že budou své děti obětovat a posílat do školy, aby měl sbor svého kazatele a mohl se scházet. Pak tam ale nastal ten rozpor, že pokud kazatel své děti do školy poslat odmítl, tak mu bylo státem znemožněno být kazatelem. Takovým způsobem byla pronásledována církev. Jelikož já také neposílal své děti v sobotu do školy, tak církev mě v tomto nijak nepodpořila, a já byl v této věci úplně individuálně osamocený.

Ta osamocenosť byla relativní. O mých dětech dobře věděli rodiče jejich spolužáků. Za synem přišel jeho kamarád a šuškal mu: „Táta mně zakazuje s tebou kamarádit, abych si tím nepokazil kádrový posudek, ale stejně s tebou budu kamarádit.“ Když v nové době si mohli rodiče zvolit, koho by si přáli mít jako učitele náboženství pro své děti, mnozí do dotazníků napsali kazatele adventistů.

Tyto záležitosti byly v Pardubicích speciálně hlídány. Protože pardubický sbor odmítal přijmout kazatele, který by posílal děti v sobotu do školy a jiného nám nenabídli, tak proto byl tento sbor dlouhá léta bez kazatele. Patronát nad námi měl kazatel z Hradce Králové, který měl toto se státem vyřešené. Kdykoliv k nám do shromáždění přišel na návštěvu, tak ale nikdy nebyl vyzván k tomu, aby kázal. My jsme si ty pobožnosti řídili sami. Kázal-li někdo z lidí ze sboru, tak on tam seděl a poslouchal, a nebyl vyzván k tomu, aby svou roli kazatele plnil.

V současnosti je to církev poměrně aktivní. Se mnou se ovšem v této době církev rozešla. Politické osvobození jsem chápal i jako osvobození duchovní. Nepřestal jsem být ortodoxní, ale netajil jsem se tím, že odmítám být konformní a fundamentalisticky bigotní. Říkal jsem veřejně: „Budu ortodoxní, ale nebudu bigotní.“ Nutili mě k bigotnosti, a moje ortodoxie je nezajímala. Že nejsem bigotní vadilo, a tak se se mnou rozešli. To se stává. Tímto jevem jsou více méně poznamenány všechny církve.

Se svou ortodoxností jsem se nerozešel. S mnoha lidmi, které jsem potkal ve vězení a mnoha dalšími jsem i přes tuto záležitost nadále v důvěrném vztahu. Nepřestali jsme si sebe navzájem vážit.

Pamatujete si například jméno toho kazatele?

Jeho jméno bych nechtěl tímto způsobem zveřejňovat. Vypadalo by to jako jakýsi druh pomsty, a to mi je cizí. Mně osobně nijak neublížil. Teď si právě uvědomuji, že v našem seznamu vězňených adventistů, s nímž jsem se také ve vězení setkal, je jméno jeho bratrance. Ten již dávno zemřel. Ten byl zásadní, radikální a on sám povolný. Kdyby neposílal děti v sobotu do školy, nemohl by být kazatelem a nemohl by být lehce a snadno živ. To se odehrává v mnoha společnostech... Už v nové době se ke mně při náhodném setkání rád přihlásil a docela dobře jsme si bez hořkosti a výčitek pohovořili.

Kdybych se vrátil k některým historickým událostem, pamatujete si na rok 1968 v Pardubicích?

Tenkrát to vypadalo, že se to u nás změní. Tenkrát jsem to viděl i na pracovišti. Najednou ti kovaní komunisté se ke mne začali chovat trošičku uctivěji. Oni z toho byli celí vyjevení. Chruščovův projev se tedy tajně distribuoval.¹⁴ Spousta komunistů byla překvapena, že by tatíček Stalin mohl být krvavý zločinec a že by tu mohly být takové nezákonnosti. Ten komunismus byl ve skutečnosti víra. Byla to taková forma náboženství, a najednou se lidem to jejich náboženství hroutilo a byli velice rádi, že přijely ty jejich tanky, napravily to, a oni se zase mohli vyjevovat tím svým způsobem. Mohli si žít a kdo byli dost kovaní komunisté tak tu měli speciální prodejny se zahraničním zbožím, kde mohli vybraní lidé nakupovat na kupony. To, co si dnes můžeme koupit v každém supermarketu, si oni mohli koupit na legitimaci a bylo to pro ně privilegium a jim se to pochopitelně hrozně líbilo.

Vzpomínám si na tu dobu i na pracovišti. Byl tam jeden soudruh, co tomu ohromně fandil, ohromně tomu věřil. Když jsem dostal zánět do kolena, který lékař označil jako pracovní úraz a nemoc z povolání, tak jsem si zažádal, aby to bylo jako nemoc z povolání uznáno a mně byla doplacena mzda a nemocenská. To by rozdíl asi 10 až 15 procent. Ale byl tam se mnou na pracovišti tento člověk, který byl zároveň i předsedou odborové organizace, a když dostali můj lékařský posudek, tak i když věděl, že to je nemoc z povolání, tak to neuznali, jelikož jsem nebyl komunistou. Krom toho mi do nároku na důchod a dovolenou nezapočítávali léta strávená ve vězení. Počítalo se, kolik jsem měl odpracovaných let, ale dobu věznění nikoliv. Měl jsem právo po 10 letech práce dostat místo 3 týdnů 4 týdny dovolené. Protože se mi do toho nepočítaly 3 roky ve vězení, tak jsem získal právo na tuto delší dovolenou až o tři roky později než ostatní lidé mého věku. Takže mi dávali mé věznění tímto způsobem najevo.

V tu chvíli, kdy jsem byl vězněn, tak jsem ani netušil, že si vydělávám na důchod. Když jsem potom byl rehabilitován, tak jsem získal právo žádat si o příplatek k důchodu a odškodné za věznění. Za toto odškodné jsem si koupil počítač. To jsem také netušil, že budu mít vlastní počítač, a nebýt odškodného, tak bych se na něj asi nikdy nezmohl. Takže v tom vězení jsem si na ten počítač vydělal. Takové komplikace se děly. Nikdy jsem nepočítal s tím, že bych mohl mít nějaké výhody. Až po roce 1989 mi režim nějaké peníze vrátil. Mohl jsem jezdit zdarma veřejnou dopravou a nějaké další výhody jsem měl.

Co si myslíte o postoji společnosti vůči politickým vězňům?

Na to si političtí vězňové stěžují trvale, protože z většinové společnosti by je třeba sociální demokraté radši ani neviděli. Sociální demokracie pokud nám nějakou výhodou poskytne, je to spíše alibistické, než že by s touto věcí souhlasila. U komunistů je to jasné. Političtí vězňové si stěžují na to, že nejsou respektováni.

Například můj syn dělal do časopisu rozhovor s Janem Srbem, mluvčím ÚDV¹⁵. Tam zjistíte, jak se úřad pro dokumentaci k těmto lidem chová. Jak se starají, aby se lidé, kteří se vysloveně

---

¹⁴ Nikita Chruščov přednesl roku 1956 na XX. sjezdu KSSS projev *O kultu osobnosti a jeho důsledcích*, ve kterém pojmenoval a kritizoval zločiny Josifa Stalina, čímž zpochybnil kult jeho osobnosti.

¹⁵ Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV) vznikl v roce 1995. Vyšetřovací pravomoci mu umožňovaly odhalovat a stíhat trestné činy z období let 1948–1989, u kterých nedošlo z politických důvodů k pravomocnému rozhodnutí. Měl také roli dokumentační, spočívající zejména ve shromažďování a vyhodnocování materiálů, informací a dokumentů dokládajících zločinnost komunistického režimu a jeho represivního aparátu. Od roku 2008 některé jeho funkce, především historické bádání, převzal nově vzniklý Ústav pro studium totalitních režimů.

těch kriminálních zločinů vůči lidem dopouštěli ... aby to omluvili, aby to zahráli do autu, aby se to nedostalo na světlo, aby to nebylo projednáno. Takže bývalí estébáci, kteří nás vyšetřovali, mají dnes větší důchody než my, jejich oběti. To je celkem běžná záležitost a těžko se s tím asi dnes dá něco udělat.

Například v Německu existuje tzv. Gauckův úřad¹⁶, ve kterém byly zpřístupněny archivy Stasi...

Archiv tohoto typu byl v Pardubicích.¹⁷ Svého času jsem šel kolem (bylo to někde u Fučíkových kasáren)¹⁸ a nakoukl jsem tam. Vyšel vrátný a řekl mi, ať se klidně přihlásím. Podal jsem jim moje údaje, zdali nemají nějakou složku, která by o mě pojednávala, ale po nějakém čase mi oznámili, že nemají žádnou složku na moje jméno.

Pro zajímavost mohu uvést jednu věc. V 70. letech, to už jsem byl ženatý, měl jsem dvě dospívající děti a bydlel jsem v tomto bytě. Přišel ke mně na návštěvu jeden souvěrec, který byl v té době důstojníkem v hodnosti poručíka. On se stal naším souvěrcem už jako voják. U nás se vstupuje do církve křtem v dospělosti. Nechal se tedy pokřtít a vstoupil do církve. Souhlasil tedy i s naší ideologií, měl slavit soboty, ale tehdy už se to asi smělo. Chtěl mi ukázat, v jakém žije ovzduší. Tehdy jsem měl už 20 let modrou knížku a nebyl jsem už vojákem. On mne navštívil po těch 20 letech a řekl mi, že si ho pozval zástupce vojenské kontrarozvědky a upozornil ho na to, jestli ví, koho navštěvuje. Že jsem byl ve vězení. Oni mě i po těch 20 letech, i když jsem nebyl už vojákem, ani ve straně, stále sledovali! Řekli mu, zdali ví, že jsem byl ve vězení, že jsem byl proti státu, a já se jen divil, co že vojenské rozvědce záleží na nějakém nevojákovvi. Dvacet let mě ještě vedli v evidenci.

Tehdy bylo možné být armádní důstojník a zároveň člen církve?

To bylo možné. V době, kdy někteří byli zavření, jsem měl známého. Byl to spolužák z biblického semináře a ten měl vojnu úplně báječnou. On byl grafikem. Strčili ho do nějaké kanceláře, kde maloval nějaké plány a obrázky. Dělal, kdy chtěl a jak chtěl. V sobotu měl volno, protože si četl Bibli. Nechali ho tam. Někteří měli úplně růžovou vojnu. Na mě to padlo jinak, nikomu to nevyčítám. Bylo to tedy různé.

Slovensko nedávno zákonem potvrdilo existenci třetího odboje...¹⁹

Zde se jedná o jednu věc. Političtí vězni se snaží, aby byl uznán takzvaný třetí odboj proti komunismu. Tak jak říkáte, já to tak nesleduji, vypadá to, že Slovensko je v této věci před námi a uznalo existenci třetího odboje, zatímco u nás v uzákonění této činnosti jako třetího odboje jsou potíže. U nás je silná prokomunistická lobby a fungují tam i lidé, kteří se ke komunismu oficiálně nehlásí, ale ve skutečnosti ho svou činností podporují. To můžete vidět i mezi poslanci, u policie, u soudců, kteří často ideově žijí v duchu komunismu a podle toho se chovají. Minulý

¹⁶ Gauck Behörde, v současnosti BStU.

¹⁷ V době nahrávání rozhovoru byl tento archiv v Pardubicích v budově na Zborovském náměstí. Centrální badatelna je nyní v Praze v Archivu bezpečnostních složek.

¹⁸ Vojenské objekty sousedící se Zborovským náměstím v Pardubicích.

¹⁹ Jde o zákon č. 219/2006 o protikomunistickém odboji. Zákon morálně oceňuje ty, kteří s nasazením života a osobní svobody bránili hodnoty svobody a demokracie. Protikomunistický odboj je v zákoně ohraničen obdobím 6. října 1944 až 17. listopadu 1989. Účastníkům odboje, politickým vězňům, osobám z politických důvodů internovaným, zařazeným do vojenských táborů nucených prací či odvečeným do gulagu zákon přiznává postavení veterána protikomunistického odboje. O přiznání veteránského postavení rozhoduje Ústav paměti národa (ÚPN).

týden jste mohl sledovat proces s Vladimírem Hučínem. Oni mu nic dokázat nemohou, ale přesto ho díky různým machinacím 4 nebo 5 let tahají po soudech a za každou cenu se z něj snaží udělat člověka, který se dopustil kriminálních činů.

Počítáte se vy sám mezi příslušníky třetího odboje? Na začátku rozhovoru jste se charakterizoval nikoliv jako bojovník, ale jako člověk, který trpěl za svou víru...

Já jsem do toho spadl jako slepý k houslím. Nejsem bojovníkem proti režimu... My jsme do tohoto byli zařazeni až s ročním zpožděním. O tom se muselo jednat na ministerstvu, zdali lidé, kteří odmítali vojnu, také mají nárok na rehabilitaci. Když jsem se dozvěděl, že političtí vězňové mají být odškodněni, tak jsem poslal žádost o rehabilitaci na vojenský soud, který mě kdysi odsoudil, a dostal jsem tehdy odpověď, že prozatím se na mě tento požadavek nevztahuje, ale že se o tom teprve jedná. Po projednání této záležitosti se mi slíbili ozvat a upozornit mě, že se mohu k rehabilitaci přihlásit. Později proběhl normální soud, který mě rehabilitoval.

Pokud jde o zařazení, zdali byl ten můj čin odbojem vůči režimu, nebo nebyl, tady jde spíše o formální záležitost. My jsme byli už odškodněni. Je to spíše úřední záležitost, v tom smyslu se komunisté proti tomu brání. Kdyby to bylo uznáno jako třetí odboj, byli to komunisté, vůči komu byl tento odboj veden.

Ale pokud vím, historikové tento termín poměrně běžně používají...

Jistě, ale co je platné pro historiky, není platné pro zákonodárce a soudy, že.

Setkal jsem se se zajímavým osudem – rodinkou bydlící nad námi. Skoro polovina obyvatel našeho domu byli dozorcí z věznic nebo policisté, a do toho jsme se přistěhovali my. Paní pracovala jako psychologka v pardubické věznici. Tam už tehdy byla potřebná tato profese. Měla manžela, který měl komunismus jako náboženství, pro které žil. Byl policistou a chtěl komunismus prosazovat v policii. Mě zajímala psychologie té situace. Ta paní mi půjčovala odborné knihy, které mě zajímaly. Velice sympatická paní. Ale když jsem k nim chodil na návštěvu, s jejím manželem jsem nikdy nenašel společné slovo. Před koncem režimu jsem ho jednou slyšel – běhal nepřičetný po bytě a křičel: „Já jsem komunista, a oni se mnou takhle zacházejí a oni mi provedli tohle a tohle.“ Bylo tam jasně vidět, jak on lpí na tom, že je komunista, a co to pro něj znamená. Že oni se dotkli něčeho, co bylo přímo jeho podstatou... Když přišla změna režimu, tak ten muž zůstal zticha a za tři roky zemřel. Ztratil smysl života. Nebylo mu ani 50 let.

Měl jste tedy pestré sousedství...

K tomu je taková epizodka z jiného soudku. Měli jsme tu jednu sousedku s kočkou. Říkali jsme si: „To je nádhera, máme tady takovou starou babičku, tak se o ní budeme starat. Má kočku, naše dcera má ráda zvířata...“ Těšili jsme se, jak s ní budeme vycházet. Chodila k nám na návštěvu. Já jí pomohl s nějakou chlapeckou prací. A jednou si mě pozvala domů a posadila do křesla, něco mi vyprávěla a najednou mě objala kolem krku a začala mě líbat a vyznávat lásku. Mě to úplně vyděsilo. Jestli si snad myslela, že se stanu na stará kolena jejím milencem. Začala mi tedy projevovat sympatie tohoto druhu a pochopitelně jsem byl rád, když jsem utekl, a od té doby jsme začali mít problémy.

Celý život byla kuřačka a najednou si vymyslela, že se jí snažíme otrávit, že se jí snažíme vykourit z bytu, aby se odstěhovala a ten byt dostala naše babička. Jednou v noci třeba vyběhla na balkon, bubnovala na zábradlí a začala křičet: „Pane Šlechta, nekuřte mi tady, vy mě chcete

vyhubit!“ Zavolali jsme na ni policii. Policie přišla, zatloukla a bylo ticho jako po pěšině. Chodila pak po domě a říkala: „On je to nějaký adventista, oni říkají, že nekouřej, a on doma tajně hulí a chce mě vykourit.“ Chodila po partajích odshora dolů, navštěvovala i členy naší církve a chodila dokonce i na magistrát na bytový odbor a tam je přesvědčovala, že u nás kouříme a nějakou škvírou jí foukáme kouř do bytu. Trvalo to dva nebo tři roky, co sem chodily kontroly, než ji umístili na psychiatrii.

Ještě jako ilustraci. Já šel na odbor péče o mládež, že nás ta paní nenechá spát, že naše dcera je ještě malá a také jí to budilo. Na péči o mládež mě znali jako nábožensky založeného. Měli pro mě málo sympatií. Místo aby zasáhli, mi poradili, ať se přestěhuji někam jinam, pokud se mi to tam nelíbí. Ono jim to dělalo dobře že mám takové potíže.

Vedoucí péče o mládež hrozně hlídala, aby děti v rodinách nebyly nábožensky vychovávané. Měla takové výhrady a moc jí zaleželo na tom, aby ani její děti nebyly nábožensky vychované. Náš syn s jejím synem nesměl kamarádit, aby se asi od něho nenakazil. Když došlo ke změně režimu, tak jsem na její úřad napsal dopis, že žena, která tolik sloužila komunistické ideologii, by neměla sloužit v oddělení péče o mládež. Oni mi odpověděli, že je velmi aktivní v Občanském fóru, které tam založili. To se zapojoval kdekdo, ale nakonec za rok tam opravdu skončila.

Její otec byl živnostníkem. Pochopitelně to byli typičtí maloměštáci a některým těmto lidem to jejich maloměštáctví posilovalo to, že se stali členy komunistické strany. Mohli pak pohrdat některými lidmi, mít pocit, že jsou víc než ti druzí. Maloměštáctví u nich nabralo komunistické manýry. Pochopitelně toto vše bychom nemohli zažít, pokud by tu nebyla komunistická ideologie, o kterou se mnozí opírali a kterou využívali k tomu, že mohli něco provádět.

Adventisté tedy odmítají násilí. Když jsme se bavili o odporu vůči režimu, tak do jaké míry podle vás bylo legitimní použít násilí?

Tak to ne, to bylo vyloučené. Mezi adventisty byli lidé, kteří vůbec odmítali vzít zbraň do ruky. Nebojovali by se zbraní vůči komukoliv. Já byl osobně ochoten jít na vojnu. Dokonce jsem byl zařazen do kulometné čety, i když to byl pro mne paradox. Když se mě potom ptali, jestli budu střílet na nepřítele, tak jsem jim řekl, že na žádného nepřítele střílet nebudu. To mi přitížilo u soudu.

Když jsem byl ve vězení, měl jsem tak naivní rodiče, že pro mne žádali milost. Já jsem byl vlastně prominentní vězeň. Věděl jsem, že v okamžiku, kdy přijdu za velitelem tábora a řeknu, že od zítřka budu sloužit i v sobotu a nebudu v sobotu odmítat rozkazy, tak mě v tom okamžiku propustí na svobodu. To nebylo u žádného jiného provinění, jen u tohoto. Okamžitě by mě propustili, dosloužil bych si vojnu, vše ostatní by mně odpustili a žilo by se mi bez pardonu dobře. Ale já byl v odporu vůči tomu. Oni mně ty soboty nikdy neodpouštěli, protože to znamenalo, že si zachovávám svou vlastní identitu a suverenitu. Že chci být samostatný a že si nenechám nic namluvit.

Když potom vybírali nějaké dary... v 70. letech vybíralo ROH humanitární dary pro Vietnam, bylo nám jasné, že ta humanitární pomoc jsou samopaly a děla. Odmítl jsem tedy příspěvek ze své mzdy na tuto „humanitární pomoc“. Pochopitelně se za to už nezavíralo, ale dívali se na mne skrz prsty. Provedl jsem něco, co se nedělá a co by se nemělo, ale v té době už to pochopitelně byla maličkost.

Děkuji za rozhovor.

Hana Truncová (1924)

Hana Truncová se narodila v roce 1924 v Teplicích v živnostenské rodině, absolvovala obchodní akademii, od června 1945 byla zaměstnaná na půl úvazku ve stavitelské firmě, mimoto pomáhala ještě svému otci s administrativou jeho živnosti. Později začala pracovat v teplických lázních. V červnu 1951 byla zatčena, v listopadu 1951 odsouzena Státním soudem v Praze za napomáhání přechodu přes hranice a nedovolené tisknutí letáků, odsouzena k trestu 13 let odnětí svobody podle zákona č. 231/1948 Sb. za velezradu a špionáž, ke ztrátě občanských práv, propadnutí celého majetku a peněžitému trestu. Prošla věznicemi: Ústí nad Labem, Litoměřice, Praha-Pankrác, Pracovní útvar (PÚ) Kladno, PÚ Jilemnice, PÚ Varnsdorf a věznice Pardubice. Byla podmíněčně propuštěna začátkem roku 1960.

Dalo mi to sebevědomí a po politické stránce, že budu do konce života proti komunismu a proti totalitě.

Rozhovor s Hanou Truncovou

Tazatelka: Klára Pinerová

Vzpomněla byste si na své dětství, rodiče a mládí?

Samozřejmě a velice ráda. Já jsem se narodila v Teplicích a pocházím ze živnostenské rodiny. Předkové mého otce pocházeli z křivoklátských lesů a nastěhovali se někdy v 19. století do pohraničí. Mám ještě sestru a musím říct, že jsme měly krásné dětství. Měli jsme velkou zahradu, hodně přítelkyň. Všechny moje přítelkyně se rekrutovaly z českého, německého a židovského prostředí. A takové byly i Teplice. Teplice byly vlastně ze tří třetin české, německé a židovské, a to dokumentují ještě dneska teplické hřbitovy. V pohraničí jsem žila za první republiky a prožívala jsem tam i válku. Měli jsme riskantní štěstí, že jsme měli doma krátké vlny v našem malinkatém rádiu, a pokud jsem byla doma, tak jsem se svým otcem velice pozorně poslouchala na krátkých vlnách volání z Londýna¹ vždycky ve dvaadvacet hodin večer. Jelikož to byly řadové domy, a tam kde stálo rádio, už byla zeď k dalšímu domu, tak můj otec to zacpával a izoloval, aby to nebylo slyšet, protože to bylo skutečně o krk.

Velkorodina Johnova před zahradním domem. Hana Trucová (roz. Johnová) jako batole v náručí její babičky. Muž s kloboukem je otec, vedle něj stojí matka Hany Truncové.

Archiv: K. Pinerová

Vy jste vyrůstala ve městě, které bylo národnostně bohaté, určitě jste byla svědkem poválečného odsunu. Vzpomínáte si na něj?

Ano samozřejmě, tenkrát vyhodili rodiny, otcové většinou nebyli doma, vyhodili prostě ženy s dětmi od plotny tak, jak byly. To byly začátky tzv. odsunu hned v červnu 1945. Nemohly si vzít ani těch třicet kilogramů, jak tomu bylo později – prostě šly. To byl vyhazov, tvrdý vyhazov. Na jednu stranu se nedivím, byla to určitá msta, prostě lidé byli nadržení, neuvažovali rozumně ani lidsky. Lidské vztahy se vytratily a ztrácely. Já jsem tenkrát odsunem ztratila hodně přítelkyň ze škol. Kromě toho naše rodina ztratila velmi mnoho dobrých přátel, kteří s Hitlerem neměli absolutně nic společného. A znala jsem tehdejší české rodiny, které se třeba vrátily do pohraničí po pětačtyřicátém roce a nemohly tehdejšímu životu přijít na chuť a vrátily se zpátky do vnitrozemí. V poválečných letech se vysídliho českoněmecké pohraničí, statky a domy, byty, konta, cennosti, půda, továrny, živnosti, obchody, to všechno jednoho dne bylo bezprizorní a rozdávalo se. Rozdávalo se těm lidem, kteří přišli, měli žaludek na to si sednout do cizího majetku.

¹ Za druhé světové války vysílalo rádio BBC třikrát denně po 15 minutách také krátké pořady v češtině. V protektorátu Čechy a Morava se poslech zahraničního rozhlasu trestal smrtí.

Fotografie Hany Truncové z roku 1949.

Archiv: K. Pinerová

A jak jste prožívala únor 1948?

Já jsem byla od června 1945 do února a ještě nějakou dobu zaměstnaná na půl úvazku u stavební firmy v Teplicích. Na půl úvazku proto, jelikož jsem pomáhala svému otci s administrativou v jeho živnosti. Měli jsme dost velikou truhlárnu a bydleli jsme na frekventované ulici. Tenkrát kolem nás chodily stovky lidí do práce. A byl únor roku 1948. V deset hodin ráno maminka otevřela okno a divila se, že spousta lidí jde z práce v dopoledních hodinách domů. Já jsem tenkrát v zaměstnání zůstala. Byla to stavební firma a já si vzpomínám, že jsem měla kancelář v přízemí. Firma měla asi pětadvacet zaměstnanců a leckterý se postavil na špičky a podíval se, jestli sedím za svým psacím stolem, a myslím, že mi jeden i takhle pohrozil. Můj šéf mě tam tenkrát uhájil a pracovala jsem tam dál. Moje sestra ale takové štěstí neměla, byla vyhozená. Pracovala v továrně na plachty a stany v Teplicích. Ta byla vyhozená na hodinu. A i jí tenhle ten vyhazov dal impuls, aby si zažádala o legální vystěhování z Československa.

Sestra tenkrát pracovala zadarmo pro farní úřad Novosedlice, kde byla varhanicí. Tehdejší děkan této farnosti doktor Johann Theis, Rakušan, který nebyl vyhozen, se chtěl vystěhovat do Rakouska. A díky tomu měla moje sestra všechny kontakty na úřady do Prahy a udělala totéž. Podala si žádost o normální vystěhování, nepřijala československé státní občanství, které se tenkrát za komunistů nově dávalo, a povolení k vystěhování dostala na podzim 1950 s platností do konce března 1951. Vystěhovala se do Rakouska do ruské zóny, kde jí pomohl jeden obchodní partner mého otce. Půjčil jí občanku jedné ženy, která jí byla malinko podobná, a na tu občanku ona pasírovala do západní zóny. Nakonec se dostala do západního Německa a tam zůstala.

Měla jste kvůli vystěhování vaší sestry nějaké problémy?

Problémy vznikly až po mém zatčení. Při výslechu mně estébáci vyhrožovali: „Sestra je v Rakousku v ruské zóně a my si ji přivedeme.“ Já jsem samozřejmě nevěděla, jestli se jí podařilo odtamtud fouknout, nebo nikoli. Měla jsem strach, protože oni šli a sebrali kdekoho, naložili do auta a převezli zpátky do Československa. To by nebyl první ani poslední případ. Z ruské zóny to bylo úplně jednoduché.

Když už jsme se dostaly k tématu zatčení a výsledků, chtěla bych se zeptat, za co vás nakonec zavřeli? Za jakou „protistátní“ činnost?

Víte, já jsem toužila taktéž po svobodě. Já jsem byla dítě pohraničí a vzpomínám si, že jsme mohli v Krušných horách na lyžích bez problémů přejít přes hranice. To se celník jenom zeptal: „Jak dlouho tam budete, kam půjdete děti, no pak se vraťte.“ Byla jsem zvyklá na volný život na hranicích. Když jsem viděla to uškrcení po válce, žádný cestovní ruch, žádné možnosti ani kultura, knihtisk, noviny, časopisy, to bylo všechno přiškrcené, šovinistické, a to se mi prostě nelíbilo. Toužila jsem žít v jiném politickém systému, a proto jsem měla i odvahu něco dělat proti tomu. Měli jsme kontakty na přechody hranic, převáděl je jeden muž z východního Německa, z německé strany Zinnwaldu, z našeho Cínovce. Převáděl za solidní odměnu. Z něčeho musel totiž taky žít. A já jsem mu dohazovala nějaké osoby, které potřebovaly odejít, aby je napří-

klad nezavřeli. A tím jsem se dostala já i a moje rodina do sítí, které pomáhaly lidem přes hranice. Já jsem k nám přitáhla další lidi, kteří potom odcházeli přes hranice. Nevím, jestli mezi nimi byl nějaký konfident, ale asi jsme byli pod lupou. Brzy jsme zjistili, že se kolem nás něco děje.

Vy jste byla tedy zatčena z důvodu nelegálního převádění přes hranice?

Kromě napomáhání přes hranice jsme ještě tiskli letáky. Neexistovaly tenkrát žádné počítače, tak se psaly, pokud možno na kvalitních psacích strojích, kde se mohlo dát hodně kopií. Na nich jsme tiskli někdy i deset listů, které se pak různým způsobem rozvážely. Tenkrát jsem ještě stále pracovala na půl úvazku a měla jsem solidního šéfa, který ale vůbec netušil, co dělám a co mám za lubem. A on nás třeba zavezl na nějaký výlet a my jsme mezitím rozházeli letáky, což on vůbec nezpozoroval. Nebo jsme ty letáky dali lidem po večerech do poštovních schránek. To už se ale kruh začal uzavírat. Pak jsem začala pracovat v teplických lázních, ve kterých jsem měla opět exkluzivního šéfa pana Sovu. Já jsem si tenkrát psávala německým těsnopisem deníky. To už jsem ale šestým smyslem cítila, že se kruh kolem mě zužuje a zužuje, já jsem vzala ty svoje deníky, přišla jsem do práce a dala jsem je do jednoho starého šanonu. Na oběd jsme chodili mezi lázeňské hosty do jídelny a jednou prošel můj šéf a řekl mi, abych se nevracela. To už byli v kanceláři estébáci, prohlíželi mi kabelku, psací stroj, prostě všechno, co bylo přístupné. Do starých šanonů se naštěstí nedívali. To už jsem věděla, že s těmi deníky musím něco udělat, že je nemůžu vzít zpátky domů. Měla jsem tam jednoho svobodného kolegu, který se jmenoval Emil Topinka, a toho jsem požádala, aby mi tyto deníky schoval. On si je vzal a měl je hodně dlouho schované. Až když už jsme byli dávno odsouzení, tak teprve potom si troufnul a přinesl je matce mého budoucího muže paní Marii Truncové, která měla opět strach a zahrabala je někde v kůlně.

Hana Truncová s matkou a sestrou v kočárku na ulici v Teplicích.
Archív: K. Pinerová

A našla jste je nakonec?

Nakonec jsem je našla. Ale musím vám říct, že dnes jsem v nich úplně ztracená. Například jména těsnopisem nepíšu. Na mnohá jména si už nemůžu vzpomenout, leckoho si už nedovedu představit.

Jak vypadalo vaše zatčení?

Byla jsem zatčena v mé kanceláři v Císařských lázních, ve kterých nocoval císař pán za monarchie rakousko-uherské. To jsem ještě viděla, jak přijel černý tatraplán – v jedenáct hodin jsem se narodila a v jedenáct hodin mě zatkli. Udělali domovní prohlídku a odvezli mě do Ústí nad Labem.² Domovních prohlídek měla moje matka ještě několik poté, co zavřeli mého otce. V Ústí nad Labem mne muži nemohli prohlédnout, čili ke mně poslali bachačku. Jakmile při-

² Paní Truncová byla převezena do věznice krajského velitelství StB Ústí nad Labem, která fungovala v letech 1950–1954.

šla, vyvalila jsem na ni oči a ona vyvalila oči na mě, jelikož jsme se znaly od vidění. Ona dříve pracovala u stavební firmy, u které jsem pracovala na půl úvazku. Ona pak přišla k StB. A tedy ona mě měla prohlédnout. Tenkrát mi nechala zlatý řetízek a zlatý křížek. Jinak to ostatní šlo všechno pryč, už jsem nikdy neviděla náušnice, hodnotné prsteny nebo hodinky, to všechno muselo pryč. A ten křížek s tím řetízem, to víte, že to dlouho netrvalo, než jsem o něj přišla. Nosily jsme pánské košile bez límečků, a to bylo všechno odhalené. Já jsem si to sice na samotce sundala, ale kam to máte dát? To nemáte šanci, to se vám podívali do té jediné kapsy, musela jste ukázat ruce, to bych musela polknout.

Jak vypadaly cely v Ústí nad Labem?

To byly kobky pod chodníkem, žádné větrání, jediné když bachař otevřel dveře, tak k vám přišla ztuchlina z chodby. Všechno bylo pod zemí, jelo se dolů výtahem a tam byl velký katr. V Ústí nad Labem byly samé samotky, žádná hygiena, žádné sprchy, žádná teplá voda, ani žádná studená voda na cele. Tam byl zapuštěný takzvaný francouzský žanek, čili záchod, a nebyl tam žádný džbán ani džbánek, to jste prostě neměla co pít. A suchý vzduch, úplně suchý, nevětraný. Cela byla veliká asi tři kroky sem a tři kroky tam, dál tam byla velká dřevěná palanda, která se nedala vůbec složit a byla plná štěnic. Přes den jste si nemohla na tu palandu lehnout, jen večer. Nebyly tam žádné deky, ležela jste na palandě, musela jste mít ruce vedle sebe a pak vylízaly štěnice. To bylo hrozné. Na chodbě ráno otevřel bachař střídavě dveře na ranní hygienu, zubní kartáček nebyl, hřeben nebyl, ten jsem neměla asi tři měsíce. Na chodbě bylo jedno umyvadlo se studenou vodou a vedle něj visel jeden jediný ručník. Na něm byly vidět skvrny od krve od všech vězňů. Já jsem na tohleto velmi háklivá, ale musím říct, že tam jsem se toho neštítala, protože jsem věděla, že se do něj utírá i některý můj blízký.

Věděla jste, že je tam některý váš blízký, například otec nebo váš budoucí muž?

Můj snoubenec byl zatčen přede mnou a já jsem mu pak ještě před mým zatčením nesla čisté prádlo, tudíž o něm jsem věděla. O ostatních jsem se dozvěděla z nějakého pískotu. Měli jsme například jednu znělku od Beethovena a tuto znělku jsem tam slyšela. Z toho jsem poznala, že tam je někdo z naší party. Až po letech jsem se dozvěděla, že můj budoucí muž vyryl na ešusy nějaký vzkaz pro mě, protože se domníval, že ty ešusy různě kolují a že bych mohla dostat i já tento ešus. Jenže já jsem byla naivní vězeň a tohle jsem neprohlížela. Bachaři nakonec zjistili, že tam něco pro mě reje, a proto musel všechny ešusy vyčistit.

Tím začal režim plechových lžic a plechových ešusů na mnoho let. To byl pro mě velký trest, někdy i větší trest než korekce, protože jste neměla nůž, čím byste si to či ono aspoň trošku rozkrájela, neměla jste vidličku, jenom tou lžící a jenom v tom ešusu. A léta jsme vymývali ešusy jenom studenou vodou, protože jsme teplou vodu vůbec k dispozici ve věznici neměli. Jeden čas jsme měli ešusy svoje, pak se zas odevzdávaly a fasovala jste je v kuchyni.

Pomohl vám někdy nějaký dozorce?

Bylo to ve věznici v Litoměřicích³, kam mne střídavě vezli, když jsem na StB nevypovídala. Tam mi pomohl dozorce, byl to starší pán, který asi sloužil už před válkou. Tuhle generaci pak časem

---

³ V době věznění H. Truncové byla v Litoměřicích věznice krajského soudu, která měla maximální kapacitu 460 osob. Od roku 1950 se zde nacházelo zvláštní oddělení StB.

odstavili, staří dozorcí šli do důchodu nebo do nějakého jiného povolání a pak začaly sloužit nově vychované kádry. Ačkoliv jsem tenkrát nevěděla, že existuje nějaká hladovka ve vězení, přestala jsem jíst a s odstupem času mám dojem, že mně tam dali něco do jídla. Já jsem prostě byla v takovém stupni nervového a vůbec fyzického vyčerpání, že jsem vnímala najednou hodně věcí nosem. Víc než třeba očima. Na cele byl sklápěcí stůl, který jsem mohla sklopit jen, když jsem dostala kus toho žvance. Z toho stolku jsem cítila ne krásnou vůni dřeva, ale nějaký pach. A tak jsem přestala jíst. Toho si všimnul ten starší bachař, ačkoliv vůbec neměl přijít na celu, tak přišel a domluvil mi, abych jedla. Abych neztrácela sílu a abych jedla. Nevím, jestli jsem mu řekla o hřeben, nebo si toho všimnul, ale za chvíli mi tam přinesl nebo hodil hřeben, sice špinavý hřeben nějakého vězně, ale to bylo jedno, já jsem si ho vyčistila.

Jak se k vám chovali vyšetřovatelé?

Chovali se ke mně hrozně. Ta jejich brutalita a strašná arogance byla příšerná. Například způsob, jak s vámi mluví, nemůžete například jmenovat někoho z rodiny – matku nebo sestru. Ne, to musíte říct celé jméno, jako byste mluvila o cizí osobě. A jejich brutalita, ta excelovala po všech stránkách. Vezli mě vždy výtahem nahoru na výslechy. Z této kanceláře jsem viděla na Mariánskou skálu a tam bylo vápnem napsáno, nějaký komunistický slogan asi „Zdraví KSČ!“ Já jsem měla možnost dívat se při výslechu na tuto skálu, protože okno bylo většinou otevřené. Řeknu vám, že se mně někdy v hlavě objevila jiskra myšlenky, že bych mohla z toho okna vyskočit. Nejednou jsem na to myslela, ale víte, pak máte zřejmě nějaký pud sebezáchovy. Z Ústí nad Labem nás převezli zeleným antonem⁴, který má jen malá okýnka, nastupujete do něj vzadu jako do dodávky. Měli jsme na rukou železná a jeli jsme do Prahy na Pankrác. To víte, že je to cesta dlouhá a že se leckdo ozval, že musí třeba na záchod. To bylo čurání pod kulometem. Nakonec ztrácíte stud a řeknete si, co už, ať se na mě podívá. Z antonu jsme přestoupili před Prahou opět do tatraplánu, a to už nám dali na oči černé pásky. Na Pankráci nás roztrídili do takzvané soudní vazby, ve které jsme měli opět svůj civil. Když mě zatýkali, tak jsem tušila, že to bude trvat delší dobu. Že by to ale trvalo takovou dobu, to jsem tedy, jako optimistka, nevěděla. Tenkrát jsem si ale vzala nejen kostým, který jsem měla na sobě, ale vzala jsem si i černej flaušovej kabát, a ten mně byl tedy secsakramentsky dobrý, protože tím kabátem jsem se i přikrývala. Hlavně na Pankráci, protože tam nestačily deky.

Zažila jste i nějakou konfrontaci?

Konfrontovali mě například s jedním mužem – s knězem Františkem Blaisem. Vyšetřovatelé na mě křičeli: „Tak vy říkáte, že to vaše matka nevěděla, že pomáháte převádět lidi!“ Já jsem chtěla hlavně ochránit matku, protože jsem si říkala, že když zavřou ji, tak zbude babička doma úplně sama, a proto jsem zapírala. „Tak vy se přesvědčíte!“ odvětili. Já jsem měla hadr na očích, ten jsem si ani náhodou nestrhla, ale já jsem věděla, že oni mně určitě přivedou ztlučeného Frantu Blaise. On od nich musel dostat nakládačku. Ten jim všechno potvrdil, ale možná ani nepoznal, že jsem tam byla, já jsem ho poznala po hlase, i když jsem říkala, že to nebyl on. Maminka ale nakonec zůstala doma. I když měla perný život, ale tím že byla ještě babička, tak byly přece jenom dvě.

---

⁴ Anton – uzavřený policejní vůz pro převoz zadržovaných osob.

Jak vypadal váš soud?

Prvně jsem si myslela, že vše se musí vyřešit u soudu. Já jsem si představila, že tam budu přísahat nad nějakým křížem. To už ale samozřejmě dávno odklidili všechny kříže. Já jsem byla strašně naivní vězeň. Ale stejně jsem se tam ozvala. My jsme měli soud jenom pro rodinné příslušníky. Vzadu jsem viděla svoji matku, rodiče svého budoucího muže, viděla jsem tam manželky kompliců. Bylo nás jedenáct, samí muži a já jako jediná žena. Soud jsme měli 27. a 28. listopadu 1951. Během té noci zavírali komunisté své vlastní komunisty. Tu židovskou skupinu Slánského, Goldstücker, Londona a jak se všichni jmenovali.⁵ První den nám řekli návrhy, a tím, že zatkli tuhle skupinu, snížili příští den tresty. Takže naše skupina měla 15 let, já jsem měla 13, pak bylo 12, 11 let, 10 let, 7 let a jeden měl myslím 5 let. Po soudu nás vedli ohromným podzemím a já jsem se tam otočila po svém otci a po těch, které jsem znala. Bachař mě za to okřiknul, ale já jsem se nedala a řekla jsem: „Já se budu hlásit ke svým rodičům kdykoliv a kdekoliv!“ A za to mě nahlásil k raportu. A po odsouzení jsem měla hned ráno raport, čili já jsem začala hned ráno trestem. Ráno mě odvedli k raportní místnosti, do které už jsem přišla ve vězeňském. Tím se mnou začal raport. Dostala jsem 10 tvrdých loží a polovičních dávek a korekci na Pankráci.

Jak vypadala korekce na Pankráci?

Byla tam dřevěná palanda, která vypadala: jedno prkno, mezera, prkno, mezera a žádný slavník na ní, prostě nic. A večer jsem se musela ohlásit vězeň číslo tak a tak, jedna osoba, a on mi říkal: „Máte to s poklopem, nebo to máte bez poklopu?“ Vůbec jsem tenkrát nevěděla, o co jde. Na cele v korekci byl totiž zapuštěný žanek, čili francouzský záchod, a tam asi byly krysy. Nakonec mi ten poklop milostivě dal. Já jsem ten žanek přikryla a usnula jsem. Nakonec jsem to neměla úplně odsezené, chyběly mně asi dva dny, tři dny, ale protože šel nějaký transport do Kladna a potřebovali mě zřejmě do počtu, vyndali mě z té díry. Nikdy jsme nevěděli, kam jedeme. Autobusy měly nadpis zájezd. Odjížděli jsme 6. prosince 1951 na Mikuláše.

Co vás čekalo v Kladně?

V Kladně jsme pracovaly v ocelárnách v tažárně. Nad hlavami se pohybovaly jeřáby s nějakou tekutou slitinou, v kotlích se to vařilo, tam bylo jako v nějakém pekle. Neustálý smrad, že vám načichnul ten krajíc chleba, který jste měla v kapse. Mě dali k nějakému stroji, kde byly několikametrové dlouhé tyče, hranaté a já jsem si potom musela, když to prošlo nějakým strojem, odhadem určit, jestli je ta tyč křivá nebo rovná. Na Kladně na nás civilové hodní nebyli, byli na nás brutální, sprostí, klidně si před námi odplivli. Tam nás bachaři nemuseli ani moc hlídat, protože měli záruku kovaných komunistů. V lednu jsem dostala velkou migrénu. Udělalo se mně tak špatně, že se i bachařka nade mnou smilovala, vzala mě ven na vzduch. Později mě pak dali na kopání železných špon. Tam jsem kopala krumpáčem tyhlety špony s nějakou vězeňkyní, s paní Starou, a nakládaly jsme to na vozíky.

Kdy jste měla první návštěvu?

Tu jsem měla právě až na Kladně. Konaly se za širokánským stolem. Bylo to velmi přísně strážené. Tenkrát mi přijela moje babička. To byla taková rázná a odvážná žena. Přinesla mi z domova koláč, ale nechtěli mi ho předat, a tak prohlásila: „Tak si ten koláč tady sněz,“ a já

---

⁵ Rudolf Slánský byl zatčen 23. listopadu 1951.

jsem si ho skutečně před očima dozorců celý snědla. Přinesla mi nějaké fotky, ze kterých jsem si jednu ukradla. Byla to úplně malilinká fotka z posledního Silvestru u nás doma. Na lágru jsme nosily tepláky na gumu, a to bylo na šmelení tak akorát. Někomu jsem tuto fotku ukázala, ale ta mě určitě neshodila. Tam jsem měla sice málo přátel, ale dobrých. Spíš to viděl někdo, kdo to vidět neměl, ale já jsem naštěstí tu fotku velmi dobře schovala. Měly jsme filcunk, šli určitě na jisto, ale tu fotku nenašli. Brzy nato, asi v únoru 1952 nás vezli malým transportem do Jilemnice⁶, kde pro nás neměli připravené žádné ubikace, byla tam jenom malilinká šatlava, která měla asi dvě, nejvýš tři cely. To nebyla věznice na nějaké ubytování, ale jenom na eskorty. Později jsme bydlely v továrně, ve které se samozřejmě už nepracovalo. Byly tam zamřížovaná okna, kuchyň v přízemí a denně jsme chodily s ostrahou do práce do asi 15 minut vzdáleného Technolenu, kde jsme spřádaly len. V Jilemnici jsem byla tedy asi od února 1952, byla jsem tam ještě přes Vánoce, v lednu 1953 nás přesunuli na jiné pracoviště, na konopí, a pak nás přestěhovali do Varnsdorfu⁷, kde se nacházel opět pracovní tábor, ve kterém jsme pracovaly pouze v nočních hodinách, protože civilky v noci pracovat nechtěly. Většina z nás si tam zkazila zrak právě proto, že jsme pracovaly jenom v noci. A ve Varnsdorfu jsme byly i po dobu úmrtí Stalina a Gottwalda.

Jak na tyto události reagovali dozorcí a dozorkyně?

Chodily jsme úplně jinou cestou do práce. A bachařky, co jsme vycítily, z nás měly strach, kryly si záda a nevěděly, co bude dál.

A vy jste to věděly, že zemřel Stalin a Gottwald?

Jistě, my jsme to věděly, protože před našimi okny nacvičovalo československé vojsko nějaké parádní kroky a pochody a ti vojáci nám to volali do oken. Tím, že jsme musely chodit jinou trasou, tak jsme si tichou poštou předaly, co se stalo. A z tohoto důvodu soustředili všechny tresty nad 10 let a poslali nás šupem do Pardubic, kam jsem přijela 19. května 1953. Tenkrát bylo na květen velké vedro a všechny jsme měly ohromnou žízeň. Postavili nás na malý dvůr čelem ke stěně, kam na nás pražilo odpolední slunce. Mezi nás vstoupil náčelník pardubického lágru⁸ a pravil nám, že odtud nevyjde ani noha, že si svoje tresty odsedíme. To byly všechno tresty, deset, patnáct, osmnáct let, takové to byly palety.

Mohla byste trochu popsat pardubickou věznici?

V Pardubicích bylo A, B – zděné budovy, které byly postavené za Marie Terezie, u chodníku hned zkraje je velká administrativní budova. Dneska věznice vypadá úplně jinak, budova A dostala nějakou prasklinu, která vznikla po detonaci v Semtíně⁹. Chvilí jsme tam ještě žily, vše bylo podepřené dřevěnými sloupy, pak ale dostali strach o naše životy a postavili na dvoře dřevěné ubikace C, D a vedle bloku B postavili blok E. Bloky C a D byly do týdne prolezlé krysami, bylo

⁶ Pracovní útvar Jilemnice pro ženy na Liberecku, zrušen roku 1953.

⁷ Pracovní útvar pro ženy Varnsdorf na Liberecku. V roce 1953 byl zrušen. Ženy zde pracovaly pro podnik Elite.

⁸ Tehdejší náčelníkem věznice Pardubice byl Bohumil Mikovec (1919), vězeňkyněmi přezdívaný jako Sultán. V roce 1950 vstoupil do Sboru vězeňské stráže. Náčelníkem uzavřeného útvaru nápravných zařízení Pardubice se stal 1. prosince 1952. Ze služeb ministerstva vnitra byl úředně uvolněn k 31. březnu 1955. Hlavním důvodem byl intimní poměr, který udržoval s vězeňkyní-lékařkou Janou Hánovou, se kterou se po svém propuštění oženil.

⁹ Semtín, dnes část Pardubic, je jedna z nejstarších a dosud plně funkčních průmyslových oblastí v České republice. Už v roce 1921 zde byla zahájena výstavba továrních objektů. Zpočátku se zde vyráběly kyseliny dusičné a sírové, dusičnany a další produkty, které byly určeny především pro výrobu výbušnin.

tam vlhko a plíseň a v zimě tam byla jinovatka. Áčko pak přestalo fungovat a přestěhovali nás. Než ale postavili tyto budovy, tak nás přestěhovali na tzv. konírnu. To byly velké skladové prostory věznice, které vyklidili, my jsme tam hodily slamníky a bydlelo nás tam asi šedesát. Byl tam ale jenom jeden jediný záchod. Tam bylo asi největší soukromí za celá ta léta kriminálu, protože tam byl položený slamník na slamníku a bylo to nepřehledné. Vedle slamníku mohly být bez problémů například položené ukradené hlávky zelí ze zahrady. A pak už roky plynuly v pardubickém lágru, a to se člověk musí nejenom přizpůsobit režimu, ale udělat si tam i svůj kout. Když si to dneska představím, tak musím říct, že na nás nepřípadal ani jeden metr čtvereční. V jedné cele bylo 12 dvojáků, byl tam malý stůl a mezi tím byl velmi malý prostor. My jsme si tam nelezly na nervy, my jsme si každá něco vyšmelila, já například takovou malou stoličku, která pro mě znamenala poklad. Taky jsem si vyšmelila malinké umyvadlo, které letělo při každém filcunku, ale já jsem si ho vždycky dotáhla zpátky. Každá měla svou skrýš, tajnost, prostě svůj život. Ale úplně se odpoutat od reality, to musel prostě každý sám. Naučit se žít dvojitým životem, spřádat svoje sny, plány.

A na co jste myslela vy?

Já jsem myslela na budoucí život. Plánovala jsem svou rodinu a představovala jsem si i například to, co už bylo, chodila jsem po nějakých výletech, cestovala, opakovala jsem si, prostě bych řekla, že vězeň prožívá ještě jednou svůj prožitý život. Prožíváte ho znovu od dětství, vracíte se k lidem, kteří pro vás něco znamenali. Nechci říct, že byste jej hodnotila, protože to, co se stalo, už se nedá změnit, ale za mnohé jste ve vězení vděčná, že jste je mohla prožít. Já to považuji i za určitý začátek pokory k životu a k vyšším hodnotám, jako je rodina, přátelství. Já osobně jsem z toho žila, aniž bych se zahrabala do minulosti. To ani nemůžete. Musíte žít denní rituál a denní život. A byly různé příhody kolem nás, mívaly jsme návštěvy, dopisy, každá prožívala něco jiného ve svém nitru. U každé se něco doma dělo. Byly jsme si navzájem vším, utěšovaly jsme se. Když byla například nějaká velká ztráta nebo bolest v rodině a my jsme nemohly jet na pohřeb nebo k lůžku nemocnému, protože jsme nemohly ven a pomoci, tak jsme se utěšovaly a radovaly se navzájem. Přátelství byla naše silná záštita.

Byla taková vzájemnost pouze mezi politickými vězeňkyněmi, nebo i mezi kriminálními a politickými?

Krajské případy byly tenkrát mezi námi v malém počtu. Čas od času bylo stěhování a promíchali nás, a to se mezi nás někdy dostaly i vražedkyně. Já jsem byla na baráku dlouhou dobu s jednou Slovenkou, vražedkyní, nebo na cele byla mezi námi malá drobná negramotná cigánka, která měla povolený slabikář, co už bylo něco. My jsme neměly tužku ani papír. Řekla bych, že taková ta velká soudržnost byla mezi námi státními, ale krajské případy si víceméně z nás vzaly příklad a přizpůsobovaly se. Já osobně jsem to nezažila, ale ty ženy, které nešly na velkou amnestii v květnu 1960 domů a přesluhovaly, tak se dostaly do menšíny a můžu vám říct z vyprávění, že měly peklo.

Bydlela jsem jednou s vražedkyní, která se nám ve všem přizpůsobovala. Když některá z nás měla návštěvu a něco s sebou přinesla, tak to na stejné díly rozdělila a pokládala na deky na jednotlivé kavalce. Ta vražedkyně se pochopitelně přizpůsobila. Ona zavraždila ze žárlivosti svého muže, ale celý rodinný klan za ní jezdil a navštěvoval ji. Dostala samozřejmě různé sladkosti, o které se s námi dělila. Já jsem to po ní nemohla sníst, protože se toho dotýkaly její ruce,

kterými ona vraždila. Já jsem dělala, že to bylo dobré, že jsem to snědla. Ale jinak jste musela s každým na cele vyjít. To byl takový nepsaný zákon kriminálu. Musela jste se prostě přizpůsobit a žít s nimi. Byly jsme na jedné palubě.

Setkala jste se v Pardubicích s řádovými sestrami?

Řádové sestry tam byly a jednu dobu je od nás oddělili, což je v uvozovkách ta největší chyba, kterou mohli udělat. Oni to udělali záměrně, protože chtěli řádové sestry od nás oddělit. Ony měly v sobě tolik disciplíny a pokory, že jim byly velmi nebezpečné. A předpokládali, že by mohly být nebezpečné i dalším vězeňkyním. Z tohoto důvodu je prostě na jeden čas izolovali. Izolovali i politicky exponované ženy, a tím způsobem vznikl „Hrad“ a „Vatikán“¹⁰, pak je zase rozházeli a dali je na normální cely.

Mohla byste mi říct něco o hladovce v Pardubicích roku 1955?

Když tenkrát vypukla hladovka, a to je zajímavé, to šlo jak tichá pošta. V tu dobu přišla do Pardubic nová bachařka. A protože se nám nikdo nepředstavil svým jménem, tak okamžitě dostala podle svého chování přezdívku Elsa Koch¹¹ – bachařka koncentráku za druhé světové války. My jsme tu hladovku více méně začaly kvůli ní. Ji pak nakonec odvolali a tím padla i hladovka. Hladovka byla proti nelidskému zacházení s vězni. Nakonec jsme my, které se účastnily hladovky, měly zakázanou poštu a návštěvy na tři měsíce.

Vzpomenete si na akci Hammarskjöld, kdy ženy z „Hradu“ poslaly 12 dopisů generálnímu tajemníkovi OSN?¹²

To bylo právě v té době. Ženy z „Hradu“ si vyžádaly papír a tužku, protože tu jsme nikdy neměly při sobě, a napsaly ty dopisy. Podle mě se ty dopisy nikdy neodeslaly. Nepřišla tehdy ani žádná návštěva, natož mezinárodní. Na dotaz, kolik je v Československu politických vězňů, odpověděli tehdejší pohlaváři, že jenom dva, a to počítali Fráňu Zemínovou¹³, což byla národní socialistka, a myslím, že do toho započítali i Antonii Kleinerovou¹⁴, taktéž národní socialistka. My jsme proto říkaly, že jsme pouze vzduch.

---

¹⁰ Zvláštní oddělení „Hrad“ bylo vybudované v listopadu 1953 pro „nejnebezpečnější“ politické vězeňkyně. Bylo zde umístěno 64 žen, které byly izolované od ostatních vězeňkyň. Na tomto oddělení se nacházely například Růžena Vacková, profesorka Karlovy univerzity, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová. Oddělení bylo zrušeno roku 1956. Kromě tohoto oddělení vzniklo oddělení pro řádové sestry zvané „Vatikán“ a oddělení „Podsvětí“, kam byly umísťovány pohlavně nakažené ženy, prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky.

¹¹ Vězeňkyně v Pardubicích vybraly pro tuto dozorkyni přezdívku podle skutečné osoby, **Ilse Koch**, vlastním jménem **Margarete Ilse Köhler** (1906–1967). Manželka velitele koncentračního tábora Buchenwald. V roce 1941 se stala hlavní velitelkou dozorkyň v Buchenwaldu. Proslula týráním vězňů a sadismem. Na svých objíždkách táborem si vybírala tetované vězně a z jejich kůže si nechala dělat stínítka na lampu.

¹² V červnu roku 1956 napsalo 12 žen z oddělení „Hrad“ generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi dopisy, ve kterých byly popsány důvody a způsoby zatčení, a taktéž podmínky v československých věznicích a pracovních táborech. Dožadovaly se práv politických vězňů. Dopisy byly doplněny překlady, vždy podle jazykových možností autorky. Dopisy nebyly samozřejmě nikdy odeslány a dodnes leží v osobních vězeňských spisech jejich autorek.

¹³ **Františka Zemínová** (1882–1962) byla česká politička. V letech 1918–1939 a 1945–1948 byla poslankyní československého parlamentu za Československou stranu národně socialistickou (ČSNS). Na podzim roku 1949 byla zatčena a ve věku 68 let odsouzena k 20 letům vězení ve vykonstruovaném soudním procesu s Miladou Horákovou. Propuštěna byla v roce 1960.

¹⁴ **Antonie Kleinerová** (1901–1982). Po vypuknutí druhé světové války se Antonie Kleinerová zapojila do protinacistického odboje. V roce 1941 ji zatkl gestapo. Byla vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück. Po druhé světové válce vstoupila do Čs. strany národně socialistické a byla za ni zvolena do ústavodárného Národního shromáždění. V roce 1949 byla zatčena a v procesu s Miladou Horákovou odsouzena na doživotí. Byla propuštěna na amnestii 10. května 1960.

Cítily jste vy ženy, které jste se neúčastnily této akce 12 dopisů, něco zvláštního? Věděly jste vůbec o tom?

Ne, my jsme o tom na lágru vůbec nic nevěděly, protože v tu dobu byly ženy na „Hradě“ izolované a vůbec jsme se k nim nedostaly. Ony měly například i extra zvláštní vycházky. To potom šlo tichou poštou po lágru.

Co pro vás znamenaly návštěvy příbuzných nebo korespondence s nimi?

Já bych s odstupem času řekla, i když to může znít jako samochvála, že jsme byly velmi statečné. My jsme prostě lhaly. Nemohly jsme hovořit o mnoha věcech, takže když jsme přišly k návštěvě, tak jsme se nejdřív pokochaly civilním oblečením, hlasem, protože ruku jste jim často nemohla podat. Hodně záleželo taky na statečnosti návštěvy. Za mnou většinou přijížděla moje statečná babička nebo maminka. Naopak musím říct, že ani jedna, ani druhá nikdy neplakaly. Nemohla jste, ani jste nechtěla jmenovat jména, nanejvýš křestní jména. Mluvílo se o domácích zvířatech, někdy i o kytkách. A dopisy? Neměly jsme povolenou ani tužku, ani papír, a teď jste měla dovolený dopis. Dostala jste kus linkovaného papíru velikosti A5, nahoře byla hlavička ústavu. Všem dopisům jsem říkala slohové úkoly, protože jste se rozepsala o nějaké fantazii nebo o vrabci, prostě slohové úlohy. A na druhé straně záleželo na pisatelích doma, co vám sdělili nebo co vám nesdělili, a řekla bych, že bylo lepší vám to nesdělít, protože jste byla absolutně bezmocná a nemohla jste s ničím pomoci.

Dopisy jsem dostávala od své rodiny a občas od svého snoubence. To byly „milostné dopisy“, které byly dvakrát cenzurované. Jednou z věznic, odkud se odesílaly, a podruhé ve věznic, kam došly. Pokud budu mluvit o Pardubicích, musím zmínit velkou dřevěnou poštovní schránku, do které se měla házet veškerá přečtená korespondence. Bachaři neměli šanci ji uhlídat, protože neměla žádná jednáčí čísla. Prošly jen cenzurou, obálka byla vždycky už rozříznutá a vy jste měla tři dny, po které jste si mohla ten dopis číst, a po třech dnech jste ho měla hodit do této schránky. Do této schránky jsem já nikdy nehodila dopis od svého snoubence. To jsem prostě nedokázala. Nosila jsem je jeden čas na těle, pak jsem je měla za trámem. To bylo jako číst ve stoletém kalendáři, protože než dopis prošel oběma cenzurami, byly novinky v dopise staré čtvrt roku a když jste v něm četla po nějaké době, tak to bylo dávno passé, ale byl to přesto ručně psaný dopis a pořád jste z toho cítila takové fluidum.

Jaké byly vztahy mezi vámi vězeňkyněmi?

Myslím si, že my jsme to měly jednodušší než ti venku. Byly jsme totiž mezi sebou. Tam bylo málo kriminálních, státní byly ve většině a měly jsme takové kontakty mezi sebou, že můžu tady odpřisáhat, že jsme se nikdy nehádaly. Byly samozřejmě i různé názory, ale vždy jsme si to nějakým způsobem vyříkaly, vždy se dala jedna nebo ta druhá strana přesvědčit, a nebo taky nepřesvědčit, ale nikdy to nebylo na hádku, nikdy to nebylo na ostří nože. Už i to oslovování „holčičko“, když jsme nevěděly křestní jméno, značí mnoho. Tykaly jsme si tam pochopitelně všechny.

Jaký byl život na lágru v Pardubicích?

V lágru bylo neustálé spojení s rizikem. Dostat se na nějakou jinou celu nebo blok bylo zakázané. Teď jste si chtěla pohovořit nebo dát přečíst nějaký dopis nebo se dělaly tajně nějaké ruční práce a potřebovala jste to vysvětlit. Vznikaly krásné věci. Dělal se to všechno tajně. Ne-

chala se vyvařit koňská kost úplně do bíla, pak se vyšmelil nějaký nůž, například někde na řepě, a celé týdny se na tom řezalo. Bohužel je to všechno pryč, to si bachaři vzali možná jako nějaký suvenýr. Byly to umělecké věci. Náramky, výšivky, to je všechno pryč až na nějaké maličkosti. Každá uměla něco jiného. Pak jsme to předávaly při různých příležitostech jako například o Vánocích. Dárek byl také toaletní mýdlo nebo nějaké sušenky z kantýny¹⁵, ale různé ruční práce byly cenné dárky. To se pak různě schovávalo a mizelo to při různých filcuncích.

Spousta muklů mužů, ale i žen vzpomíná na vězeňskou univerzitu, vzpomenete si na ni také?

Ano, to byly procházky na dvoře, to jsme se seskupily podle toho, jak nám to vyhovovalo. Chodily jsme v našich partách. Každá uměla něco jiného a mezi námi byly také ženy, které přednášely na univerzitě. Byly taky mezi námi hluboce věřící, které odříkaly modlitby, které bych si já musela přečíst z nějaké modlitební knížky. A tak jste se přidala tam, kde jste se chtěla něco dozvědět, slyšet něco jiného, co vás úplně odpoutalo od kriminálu. My jsme kroužily a jako jsme si povídaly, ale jedna měla přednášku. Byly mezi námi fundované ženy různého zaměření. A když jsme se vrátily z vězení, tak to říkal každý: „Vězení, to byla vlastně moje univerzita.“ Mě vždycky zajímala psychologie a já jsem tajně studovala charaktery a chování jiných lidí. Měla jste velké možnosti, pokud společnost na cele nebo na procházce byla zaměřená, aby se něčemu naučila nebo něco předala. Tím se získávaly vědomosti, což bylo velmi cenné, a hlavně vás to odpoutalo od všeho jednotvárného ve vězení. Jednou mě jedna paní vyzvala, abych popsala jeden den ve vězení. Není vůbec jednoduché jej popsat, protože ten, kdo za mřížemi nebyl, by řekl, že je to velmi jednotvárný život. Že je tam vězeňský řád, kterému se musíte od úsvitu po soumrak přizpůsobit. To je sice pravda, ale mezitím máte svůj myšlenkový prostor, který vám naštěstí nemůže nikdo vzít, a žijete takovým dvojitým životem. Ani tam nebyl den jako den, protože byly neustálé transporty, filcunky, pošta, neustále se něco dělo.

Jaké byly v Pardubicích hygienické podmínky?

Hygienické podmínky byly hrůzné od samého začátku po samotný konec. Na studenou vodu si léty zvyknete, s vodou jsme mnohdy zacházely jako Afričanky. Když jsme vyšmelily dřevěnou nádobu, pak ji vzaly dvě z jedné strany. Byly zakázané, ale trpěné věci. Z kuchyně jsme si vyprosily teplou vodu, kterou jsme použily na osobní hygienu, umyly si obličej a vlasy, pak jsme si v té vodě vypraly naše hadříky a tou samou vodou jsme ještě umyly podlahu. Jádrové mýdlo bylo úplně na všechno a umývárna byla pod úrovní. Ta se nedala ani umýt, byla plná plísň. Praní prádla a sušení – striktně zakázané. Pak přišel nějaký nový náčelník a my jsme si daly podmínky, abychom si mohly prát osobní věci. To nám bylo naštěstí dovoleno.

Pamatujete si na nějaké kulturní aktivity?

Jeden čas, nevím od kterého roku, se tam promítaly filmy, ale to jste nikdy nevěděla, co se bude promítat. A to byl také účel. Bylo to dobrovolné. My když jsme tam šly, tak oni měli volný prostor na celách ke štáře. Pamatuju si, že jednou se na lágru rozkřiklo: „Bude krásný film, ur-

---

¹⁵ **Kantýna** – místnost, kde měli vězni příležitost si za vězeňské peníze koupit toaletní potřeby nebo nějaké potraviny v omezeném výběru.

čitě Pyšná princezna.“ A taky že byla. Pak jsme se vrátily a měly jsme všechno rozházené – cukr, sláma ze slamníku, všechno na jedné kupě. Několikrát promítali sovětský film, na jméno si už nevzpomenu. Ten jsem viděla několikrát, ale vždycky jsem ho musela dokoukat, protože vás nepustili ven.

Bylo možné si půjčit například knihy? Byla v Pardubicích dostupná nějaká knihovna?

Knihy jste si mohla půjčovat jenom ty, které nebyly na indexu, to byly různé překlady sovětských autorů. Samozřejmě, že člověk chce číst, když už nemůžete psát nebo si zapisovat své myšlenky. Od určitého roku jsme si mohly kupovat noviny, a to jenom Rudé právo. To si vždycky jedna objednávala a pak se to půjčovalo. Četlo se všechno, protože to jste lačná něco přečíst. Pod touhle tou podmínkou jste si šla půjčit knihu, kterou byste v civilu nikdy nečetla, protože byste si vybrala něco jiného.

Setkání s rodiči a sestrou v roce 1961. Protože se sestra legálně vystěhovala do zahraničí, mohla rodiče i sestru jako „turistka“ navštívit.

Archiv: K. Pinerová

čtyři roky před sebou, ale podmínku mi dali osm let, což bylo pro ně výhodné. Do práce vás nikde nechtěli vzít, ale někam jste museli jít, a proto jste musela vzít něco podřadného. My jsme neznaly ani peníze, ani dopravní prostředky, nevěděly jsme, že už není třetí třída vlaková, jako kdybychom spadly z nebe. S námi jel na pardubické nádraží cenzor, kterému jsme říkaly Čáp. Neměla jsem ani civil, ten mně půjčila Vlasta Brhelová. Vypadala jsem v něm jako strašidlo. Na nádraží nám koupil cenzor individuální jízdenky. Řekl nám, kterým vlakem a v kolik hodin. Byly jsme jako děti.

Jak vypadal příjezd domů?

Přijela jsem velmi brzo ráno do Teplic. Moje maminka pracovala tenkrát v hotelu Thermia. Poprosila jsem tam jednoho nádražáka, jestli by mi nezavolal do tohoto hotelu a nezeptal se, jestli je paní Johnová ve službě. On mi vyhověl, zavolal tam a zjistil, že maminka tam je. Já jsem šla Teplicemi, a to je trochu kopcovité město, šla jsem Leninovou třídou, bylo to malilinko do kopce a měla jsem problémy to udýchat. Dodala jsem si odvahy a vešla jsem do hotelu. Maminka si nakonec vzala volno a jela se mnou domů. Můj otec byl v práci, ale babička byla doma, a ta mě přivítala.

Vzpomenete si na den, kdy vás propustili?

Propuštěná jsem byla před amnestií 1960. To už komunisté věděli, že něco bude, a začali propouštět od roku 1959. Na sklonku roku 1959 mě zavolali do administrativní budovy. Tam mě kladli nějaké otázky. Tam jsem prostě neuspěla. Z toho jsem poznala, že by mě i pustili, ale já jsem odpovídala tak, jak jsem odpovídala, a šla jsem zpátky na lágr a prožila jsem deváté Vánoce ve vězení. Z domova někdy poslali nějakou žádost o propuštění, já sama jsem o to nikdy nežádala. V lednu 1960 mě zavolali znovu a šlo nás osm. Já jsem určitě neodpovídala jinak. Usoudili, že mě pustí na podmínku. Já jsem měla ještě

Kdy byl propuštěn váš otec a snoubenec?

Otec byl propuštěn v roce 1955. A můj snoubenec na amnestii 1960, na kterou já jsem nikdy nevěřila. Některé neustále věřily na amnestii a udržovalo je to při životě. Ale na to jsem, i jako optimistka, nevěřila.

Jak vypadal váš návrat do civilního života?

Nástup do civilního života byl, i když jsem měla dobré domácí zázemí, velmi těžký. Díky mé matce, která mi řekla, ať zůstanu nějaký čas doma, ať se nikam nehlásím, že mě uživí, to bylo trochu jednodušší. Vyřídila jsem si novou občanku, ale jinak jsem vůbec nevylezla. Zapadnout zpátky do společnosti civilního života není jednoduchá záležitost. Když vám řeknu, že se vám pak „stýská“ po společnosti ve vězení, kde jste měla určitou záštitu a záruku, tak by tomu nikdo nevěřil. Byla jsem naprosto nespolečenská, nevěděla jsem, o čem si mám s ostatními lidmi povídat. Myslím si, že myšlenkový chod vězně se nedá ze dne na den změnit, nemůže najednou myslet a hovořit o něčem jiném. Několikrát jsem musela dát za pravdu Žofii Slováčkové. Kolikrát říkávala na procházkách v Pardubicích: „Víš, co bych si přála? Až budeme jednou všichni propuštěni, abychom mohli všichni žít ve velkých vesnicích nebo maloměstech pohromadě, všichni muklové pohromadě.“ A v tom měla velkou pravdu. Možná, že by to v civilním životě neklapalo, ale být tak blízko u sebe, to bych i akceptovala. Ve vzájemné pomoci, rodinné i finanční i pracovní, a hlavně dobré přátelství.

Panenka, kterou Hana Truncová načerno vyrobila ve vězení. Všechno bylo vyráběno tajně, s neustálým rizikem.
Archiv K. Pínerová

Pokud se podíváte zpátky na dobu věznění, dokázala byste říct, co vám dalo?

Dalo mi to sebevědomí a po politické stránce, že budu do konce života proti komunismu a proti totalitě, a nemůžu pochopit, že mladý člověk se může přiklonit k jejich programu a k jejich straně. Já vím, že neustále lžou.

Dokázala jste komunistům odpustit všechna příkoří, která vám způsobili?

Jednou jsem měla společnou besedu s monsignorem arcibiskupem Karlem Otčenáškem v aule církevního gymnázia v severních Čechách. Dala jsem arcibiskupovi přednost a on začal jako správný křesťan, že se má odpouštět. Ví, že má za sebou velmi tvrdý kriminál. Pak dal slovo mně a já jsem začala asi touto větou, že si připadám vedle otce arcibiskupa jako rebelantka. Řekla jsem, že se nám za všechny ty roky nikdo neomluvil. Neříkala jsem, že nedokážu odpouštět. Otec arcibiskup taky řekl, že i když se má odpouštět, tak že se nemá zapomínat, a to jsou dvě závažné věci. Ale abych řekla za sebe, já jsem jim neodpustila, protože oni mi ukradli velký kus života a já jsem měla svoje životní představy, a to se nedá nikdy vrátit. Já jsem chtěla jenom svobodně žít, cestovat, dělat to, co by mi dělalo radost. A to bylo všechno okleštěné.

Mockrát vám děkuji za rozhovor.

Obrazová příloha

Věznice Praha-Ruzyně.

Archiv: Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby ČR

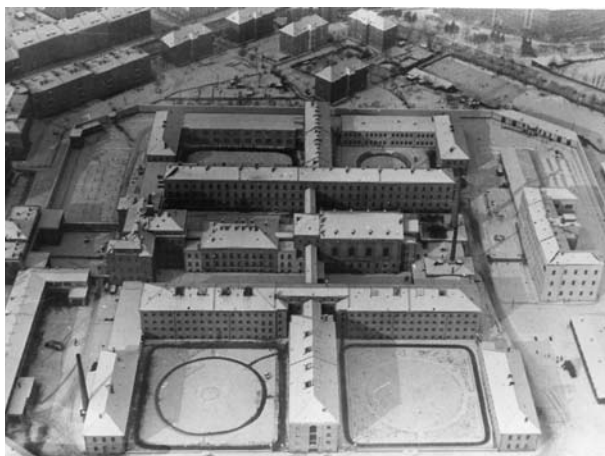
Věž smrti nacházející se v táboře „L“, ve které se drtila čistá uranová ruda.

Archiv: T. Bouška

Věznice pro ženy Pardubice.

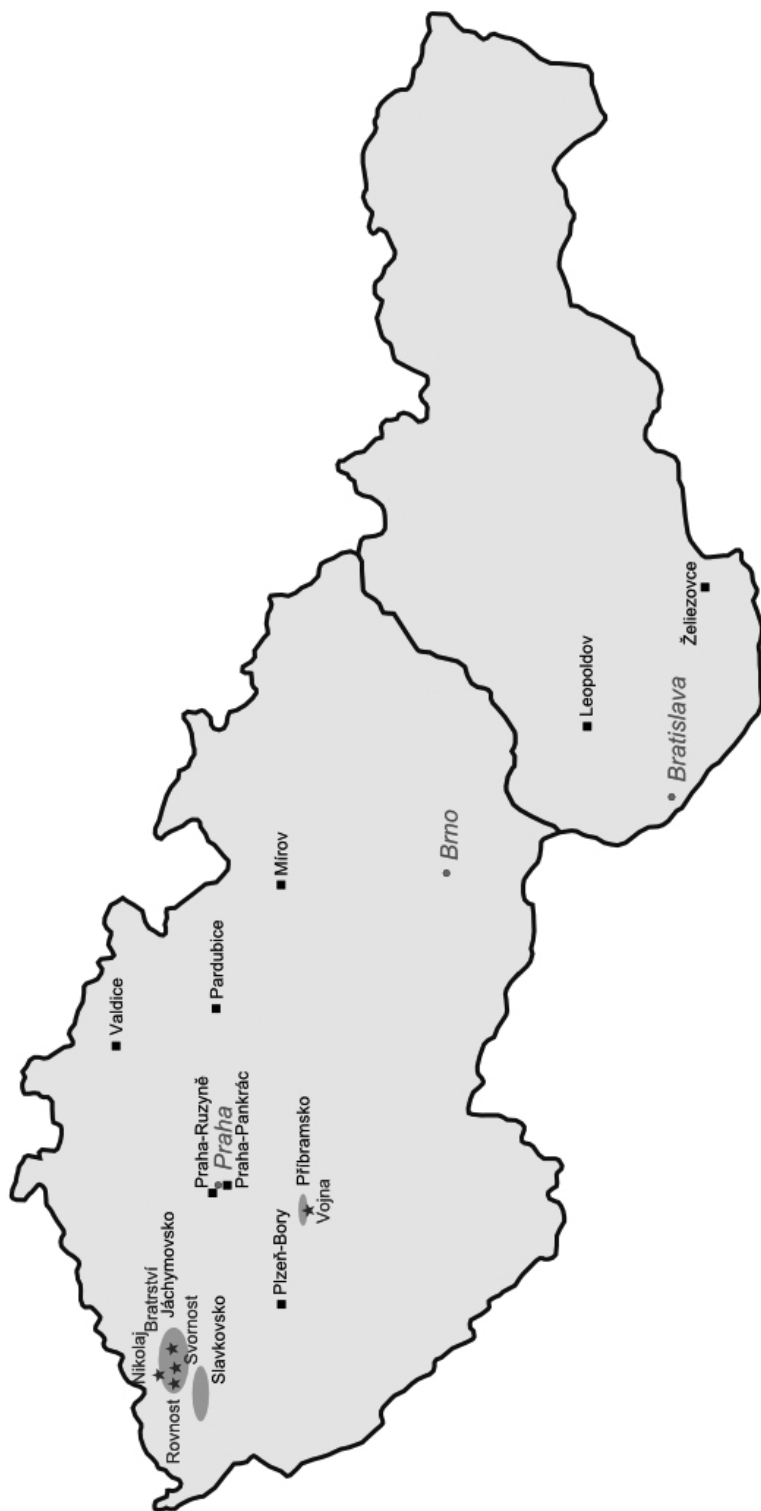
Archiv: Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby ČR

Jedna z neznámějších a historicky nejstarších věznic v České republice – Praha-Pankrác.

Archiv: Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby ČR

Věznice a pracovní tábory v Československu

Věznice

Vyšetřovací věznice v Bartolomějské ulici byla zřízena v roce 1947 jako věznice uniformované Národní bezpečnosti, od 1. 10. 1952 byla označovaná jako Útvar výkonu vazby Praha I. Po dalším organizačním vývoji byla 1. 9. 1963 zrušena. Věznice původně o 20 celách měla v roce 1950 kapacitu 120 vyšetřovanců, avšak počátkem 50. let činil stav běžně 300–350 osob. V roce 1954 byla její kapacita zvětšena na 250 osob, stále byla přeplňována a životní podmínky vězňů byly velmi ubohé.

Cejl – věznice v Brně, která byla založena v letech 1772–1776. Po roce 1956 se věznice přestěhovala do nových prostor v Brně-Bohunicích.

Tzv. **Domeček** v Kapucínské ulici v Praze na Hradčanech byla specifická vazební věznice pro vojáky. Byl zařízením 5. oddělení hlavního štábu neboli smutně proslulého obranného zpravodajství (OBZ). Byli sem převáženi především zadrženi vojáci z povolání a krutými metodami výslechu, na nichž se podíleli i příslušníci StB, nuceni vypovídat tak, jak bylo určeno předem.

Věznice Mírov byla založena roku 1858. Od roku 1945 byli na Mírově odsouzení, kteří nějakým významným způsobem spolupracovali s okupanty, kriminální vězni a od roku 1948 političtí vězni. Kromě této trestnice byl v areálu umístěn tábor nucené práce se zvláštní ostrahou, ve kterém byli umísťováni převážně českoslovenští důstojníci. Tento útvar byl 31. 12. 1950 zrušen.

Věznice Pankrác byla v letech 1889–1952 věznicí Krajského trestního soudu v Praze XIV. s kapacitou až 3000 vězňů. Od roku 1949 zde bylo kromě tzv. soudní vazby i 78 cel uzavřeného vyšetřovacího oddělení krajského velitelství StB Praha s kapacitou až 360 osob. Od října 1952 Útvar nápravných zařízení Praha XIV. ministerstva národní bezpečnosti. Ve věznicí byla umístěna i vězeňská nemocnice, do které byli umísťováni vězni i z dalších věznic. Na popravisti pankrácké věznice byl ukončen život Dr. Milady Horákové, Rudolfa Slánského a mnoha dalších.

Věznice Pardubice byla bývalá zemská donucovací pracovna, po druhé světové válce zde byly vězněny odsouzené podle retribučních dekretů. V letech 1949–1952 věznice sloužila jako trestní ústav pro ženy, který spravovalo ministerstvo spravedlnosti. V létě 1952 byl tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti zřízen Státní vězeňský ústav Pardubice. Do této věznice byly umísťovány především politické vězeňkyně s vysokými tresty odnětí svobody. První transport politických vězeňkyň přijel 26. března 1952, měl připravit prostory pro další vězeňkyně.

Plzeň-Bory je věznice postavená v letech 1874–1878 ve tvaru hvězdy. Věznice zajišťovala výkon trestu zločinců odsouzených na více než 10 let. Po roce 1948 v ní byli umístěni vězni odsouzení za trestnou činnost, které se dopustili za doby okupace, a političtí vězni. Dne 21. června 1949 zde byl popraven generál Heliodor Píka. Počet odsouzených v některých údobích dvojnásobně převažoval kapacitu věznice. V rámci věznice bylo zřízeno zvláštní oddělení zvané „Kreml“, kterému velel Václav Trepka, který obzvláště vynikal svou krutostí. Toto oddělení bylo zabezpečeno dvojitou mříží na chodbě i na oknech a dveře cel byly opatřeny speciálními zámky. Borská věznice je známá tzv. Borským případem, ve kterém byl obžalován a odsouzen k trestu smrti za pomáhání vězňům strážmistr Čeněk Petelík.

Věznice Ruzyň – jedna z nejvýznamnějších komunistických věznic, sloužící vazbám centrálních vyšetřovacích součástí StB. Od roku 1949 zde byla vyslýchána a vězněna za velmi těžkých životních podmínek celá řada vůdčích osobností protikomunistické rezistence i špičky údajných zrádců KSČ.

Věznice Leopoldov byla zřízena v prostorách bývalé pevnosti na Slovensku. Po komunistickém převratu v únoru 1948 patřil Leopoldov k věznicím s nejtvrďšími podmínkami v Československu. Věznice byla přeplněná a byly v ní katastrofální hygienické podmínky. V Leopoldově byla vězněna řada známých osobností – vojáků a představitelů protifašistického odboje, kněží, intelektuálů, básníků, spisovatelů a nakonec i někdejších prominentních komunistických funkcionářů.

Věznice Valdice-Kartouzy – věznice vznikla v minulém století v areálu bývalého kartuziánského kláštera, který založil v roce 1627 Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna. V 50. letech byli do Valdic umísťováni vězni s dlouhodobým trestem odnětí svobody.

Želiezovce byla věznice určená pro ženy nacházející se na Slovensku. Ženy byly nuceny pracovat v zemědělství ve vyčerpávajících podmínkách.

Trestanecké pracovní tábory

Tábor „L“ – Vykmanov II, někdy zvaný jako likvidační. V táboře se nacházela drtírna uranové rudy – proslulá čtyřpatrová třídící věž, nazývaná politickými vězni Věž smrti, kde se vězni dostávali do přímého kontaktu s radioaktivním uranem. Jednalo se o zpracovací linku konečné úpravy uranových rud, jež sem byla dovážena z celé uranové oblasti. Do provozu byla uvedena na jaře roku 1951.

Tábor Eliáš I. byl zřízen 29. července 1949 na dole Eliáš, kde byl dříve umístěn zajatecký tábor. Prvním velitelem tohoto tábory byl štábní strážmistr SVS Candra. K 20. srpnu 1949 bylo v táboře 583 trestanců. Vězni byli ubytováni ve čtyřech dřevěných barácích, v jednom baráku byly zřízeny krejčovská a obuvnická dílna, lékařská ošetřovna a oddělení pro nemocné.

Tábor Eliáš II. byl založen 8. prosince 1950. Výstavba tohoto tábory byla provedena velmi nedbale. Tábor byl vzdálen od šachty asi 300–400m. Tábor se skládal z dřevěných baráků plných štěnic a stál na staré, stále silně radioaktivní, haldě. Voda používaná k pití byla závadná a byl jí nedostatek. Tábor byl zrušen k 1. dubnu 1959.

Tábor Mariánská byl zřízen dne 4. června 1949. Vězni pracovali na šachtách Eva a Adam. Prvním velitelem se stal vrchní strážmistr SVS František Kozák. Roku 1950 byly postaveny cely v klášteře na Mariánské. Věznění střežili a vyslyšeli příslušníci útvaru Jeřáb. O nelidských výsleších na Mariánské byla vydána řada svědectví. Tábor byl zrušen 8. 4. 1960.

Tábor Nikolaj – původně zde byl zřízen v období mezi dubnem a zářím 1950 tábor nucených prací, který byl o rok později zrušen. V říjnu nebo listopadu 1951 byl zřízen tábor Nikolaj. Patřil k větším táborům na Jáchymovsku a proslul i nelidským týráním vězněných. K 1. 9. 1952 se zde nacházelo 907 vězňů. Odsouzení pracovali na šachtě Eduard, která byla vzdálená od tábory přibližně 800m. K šachtě byli vězni dopravováni tzv. ruským nebo jáchymovským autobusem. Jedna směna, tj. sedmdesát až sto padesát mužů, nastoupila v peticích a tento živý balík omotali bachaři ocelovým lankem asi 6mm silným a konce lana opatřené okem zamkli k sobě visacím zámkem. Režim v táboře byl jedním z nejhorších. Místní velitel Schamberger, známý jako Prasečkář, se dle mínění vězňů vyrovnal krutosti Františka Palečka z Rovnosti. Schamberger si vybral desítku výtečníků a vytvořil z ní na Nikolaji komando, kterému velel konfident gestapa Břetislav Jeníček.

Tábor Rovnost byl založen dne 15. 9. 1949. Velitelem tábory byl prozatímně ustanoven štábní strážmistr Brouček z tábory Vykmanov. Pozdějším velitelem tohoto tábory byl št. stržm. František Paleček. Tábor byl zrušen k 1. červnu 1961. V současné době stojí na místě tábory chatová osada, která slouží k rekreačním účelům.

Tábor Svornost – byl jeden z menších tábory. Fungoval od prosince 1949 do října 1954 a bylo zde umístěno maximálně 750 vězňů. Specifikou tohoto tábory bylo strmé schodiště v koridoru z ostatného drátu o 227 schodech mezi dolem a tábořem. Po tomto schodišti museli vězni každodenně a za každého počasí vystoupat nahoru. Vězni ho nazvali „Mauthausenské schody“.

Tábor Vojna – bývalý zajatecký tábor z let 1947–1949 pro německé válečné zajatce, poté v období 1949–1951 tábor nucených prací a následně vězeňské zařízení pro politické vězně komunistického režimu z let 1951–1961.

Vězeňská hantýrka

Anton – uzavřený policejní vůz pro převoz zadržených osob

Apelplac – nástupiště pro nástup a sčítání vězňů

Bonzák – donašeč

Cvilink – režné nebo pestře pruhované hrubší tkaniny; cvilink se používá například na pracovní obleky, plachtoviny nebo žíněnky; ženy měly z této tkaniny ušito vězeňské oblečení

Čajzák – velká mísa, která se používala místo záchodu

Čůzák a čůza – hanlivé označení pro dozorce a dozorkyni, především ho užívaly ženy-vězeňkyně

Drobilka – oddělení drcení rudy na jemný granulát (drcení = drobení)

Fáráky – pracovní šaty

Filcunk – osobní prohlídka vězně, zda u sebe nemá nedovolené věci

Hrad – zvláštní oddělení nacházející se v ženské věznici Pardubice pro politicky exponované ženy; na tomto oddělení se nacházely například Růžena Vacková, profesorka Karlovy univerzity, Dagmar Skálová nebo Vlasta Charvátová; celkem se v něm nacházelo 64 žen

Káblovná – pracoviště v ženské věznici Pardubice

Kantýna – místnost, kde měli vězni příležitost si za vězeňské peníze koupit toaletní potřeby nebo nějaké potraviny v omezeném výběru

Komplot – komplic neboli spoluviník

Kontráš – pojmenování pro agenta Státní bezpečnosti

Korekce – trestní cela

Koridor – prostor mezi dvojím oplocením táborů z ostatních drátů, většinou nabitých vysokým napětím

Kreml – izolované oddělení D1 ve věznici Plzeň; byli sem umísťováni především političtí vězni odsouzení Státním soudem k vysokým trestům; jeho tehdejší velitelem byl Václav Trepka

Kulturák – místnost ve věznici nebo v táboře, kde se organizovaly jak různé ideologické přednášky, tak se promítaly filmy nebo hrála různá divadelní představení, recitace atd.

Misál – nejnámější a nejužívanější liturgická kniha používaná v katolické církvi, obsahuje modlitby, které přednáší kněz při slavení eucharistie

MUKL – zkratka vzniklá spojením počátečních písmen slov: Muž Určený K Likvidaci (někdy taktéž Muž Určený K Lopatě), označovali se tak vězni, kteří neměli být propuštěni a měli ve vězení zemřít, političtí vězni pak toto slovo sami přebírali a sami se tak nazývali

Onuce – náhrada ponožek, kousek plátna

Osvěťák – dozorce, který organizoval pro vězně různé politické a ideologické přednášky

Podsvětí – zvláštní oddělení v ženské věznici Pardubice, kam byly umísťovány pohlavně nakažené ženy, prostitutky, ženy s duševní poruchou nebo recidivistky

Sledná – důlní chodba určující směr dolování

Šálkaři – vězni, kteří roznášeli spoluvězňům jídlo

Špačkárna – strážní věž

Štajgr – důlní dozorce

Švadlárna – pracoviště v ženské věznici Pardubice

Václavák – prostranství ve věznici Pardubice; jde více méně o silnici, která vede skrz celou věznici, v 50. letech byla po obou stranách alej stromů

Vatikán – zvláštní oddělení pro kněze; tato oddělení se nacházela v Leopoldově, v Mírově a v dalších věznicích, podobné oddělení se nacházelo i v ženské věznici Pardubice pro řádové sestry

Žanek – velká mísa sloužící místo záchodu, která se každý den vynášela

Seznam zkratek

BBÚV KSČ	branně-bezpečnostní Ústřední výbor Komunistické strany Československa
c.d.	citovaný dokument
CIC	Counter Intelligence Corps
ČSR	Československá republika
GULAG	Hlavní správa táborů (Glavnoje upravlenije lagerej)
KPV	Konfederace politických vězňů
KSČ	Komunistická strana Československa
MNB ČSR	Ministerstvo národní bezpečnosti ČSR
MNO ČSR	Ministerstvo národní obrany ČSR
MS ČSR	Ministerstvo spravedlnosti ČSR
MV ČSR	Ministerstvo vnitra ČSR
NA	Národní archiv
NPT	nápravně pracovní tábor
OSN	Organizace spojených národů
OTK	oddělení technické kontroly
PTP	Pomocné technické prapory
PÚ	pracovní útvar
PÚO	pracovní útvar odsouzených
PÚP	pracovní útvar potrestaných
PÚV	pracovní útvar vězňů
ROH	Revoluční odborové hnutí
Sb.	Sbírka zákonů
SMV	Sbor ministerstva vnitra
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNZ	Správa nápravných zařízení
SSNV	Správa Sboru nápravné výchovy
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
stržm.	strážmistr
SVS	Sbor uniformované vězeňské stráže
TNP	Tábor nucené práce
TPT	Trestanecko-pracovní tábor
TÚ	trestní ústav
ÚDV	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Prameny a literatura

Národní archiv v Praze

Fond ÚV KSČ 100/1

Fond ÚV KSČ 100/24 – Klement Gottwald

Fond ÚV KSČ 100/35 – Antonín Zápotocký

Fond Ministerstvo vnitra – tajné

Fond Ministerstvo vnitra – Noskův archiv

Fond BBÚV KSČ

Fond SSNV

Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR

Vyšetřovací spis a.č. V-2654 MV a dále archivní materiál signatura 302-332-14 (Augustin Bubník)

Vyšetřovací spis a. č. V-1185 HK a archivní materiál 443360 Brno (svazek kategorie PO; prověřovaná osoba) (Hubert Procházka)

Seznam použité literatury

ANDERSEN, Susan M. – CHEN, Serena – CARTER, Christina. Fundamental Human Needs: Making Social Cognition Relevant. In *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, s. 269–318.

ANDERSON, Craig A. – BUSHMAN, Brad J. Human Aggression. In *Annual Review of Psychology*, 2002, vol. 53, s. 27–51.

ARDELT, Monika. Wisdom and life satisfaction in old age. In *Journal of Gerontology*, 1997, vol. 52B, s. 15–27.

BAJCURA, Lubomír. Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945–1969. In *České vězeňství*, 1999, roč. 6, č. 2–3, s. 1–127.

BAKER, Ahmad M. The Psychological Impact of the Intifada on Palestinian Children in the Occupied West Bank and Gaza: An Exploratory Study. In *American Journal of Orthopsychiatry*, 1990, vol. 60, s. 496–505.

BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006.

BALÍK, Stanislav. Čeští katoličtí intelektuálové a nedemokratické režimy. In KUBÍČEK, Tomáš – WIENDL, Jan (ed.). *Víra a výraz: sborník z konference „...bývalo u mne zotvíráno...“: východiska a perspektivy české křesťanské poezie a prózy 20. století*. Brno: Host, 2005, s. 174–188.

BÁRTA, Alois. *Z hlubin soužení na výsluní naděje*. Praha: Orion, 1999.

BASOGLU, Metin et al. Psychological preparedness for trauma as a protective factor in survivors of torture. In *Psychological Medicine*, 1997, vol. 27, s. 1421–1433.

BAŠTA, Jiří. „Boj proti reakci“ v NPT Nikolaj. In *Securitas Imperii 12. Sborník k problematice 50. let*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005.

BAŠTA, Jiří. Lidové milice – nelegální armáda KSČ. In *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 2, s. 99–108.

BAUER, Jack J. – McADAMS, Dan P. Competence, relatedness, and autonomy in life stories. In *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, s. 269–318.

BAUER, Michael – PRIEBE, Stefan – HÄRING, Bettina – ADAMCZAK, Kerstin. Long-term mental sequelae of political imprisonment in East Germany. In *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 1993, vol. 181, s. 257–262.

BICHESCU, Dana – NEUNER, Frank – SCHAUER, Maggie – ELBERT, Thomas. Narrative exposure therapy for political imprisonment-related chronic posttraumatic stress disorder and depression. In *Behaviour Research and Therapy*, 2007, vol. 45, s. 2212–2220.

BÍLEK, Jiří. *Pétépáci aneb Černí baroni úplně jinak*. Plzeň: NAVA, 1996.

BILLINGS, Andrew G. – MOOS, Rudolf H. The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. In *Journal of Behavioral Medicine*, 1981, vol. 4, s. 139–157.

BOWLBY, John. *Attachment and Loss: Separation Anxiety and Anger*. London: Hogarth Press, 1973.

BOWLBY, John. *Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. London: Routledge, 1988.

BROWNING, Christopher R. *Obyčejní muži. 101. záložní policejní prapor a „konečné řešení“ v Polsku*. Praha: Argo, 2002.

BURSÍK, Tomáš. 12 dopisů pro OSN. A2 [online], 2006, č. 25 [cit. 2009-10-20]. Dostupné z <http://advojka.cz/archiv/2006/25/12-dopisu-pro-osn>.

BURSÍK, Tomáš. Násilí páchané na politických věznicích na Borech v letech 1948–1952. In *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 4, s. 113–123.

- BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.
- BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času...Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PCR, 2006.
- BUŠKOVÁ, Kristýna. *Understanding the experiences of daughters of ex-political prisoners in Stalinist Czechoslovakia in the 1950s using interpretative phenomenological analysis*. Glasgow, 2009. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Dr. Georgina Wardle.
- COHEN, Beth B. Holocaust survivors and the crisis of aging. In *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 1991, vol. 72, s. 226–232.
- COLEMAN, Peter G. Creating a life story: the task of reconciliation. In *The Gerontologist*, 1999, vol. 39, s. 133–139.
- ČAPEK, Miloslav. *Poražení vítězové: kapitoly z třetího odboje*. Praha: Mladá fronta, 2003.
- DOUGLASS, Richard L. – HODGKINS, Benjamin J. Research Issues Surrounding Holocaust Survivors: Adaptability and Aging. In *Journal of Sociology & Social Welfare*, 1984, vol. 11, s. 894–914.
- DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Z letopisů třetího odboje*. Praha: Hříbal, 1992.
- EATOUGH, Virginia – SMITH, Jonathan. 'I was like a wild person': Understanding feelings of anger using interpretative phenomenological analysis. *British Journal of Psychology*, 2006, vol. 97, s. 483–498.
- EDELMAN, Lucila – KORDON, Diana – LAGOS, Darío. Transmission of trauma: The Argentine case. In Danieli, Yael (ed.) *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. New York; London: Plenum Press, 1998.
- ELSASS, Peter. Individual and collective traumatic memories: A qualitative study of post-traumatic stress disorder symptoms in two Latin American localities. In *Transcultural Psychiatry*, 2001, vol. 38, s. 306–316.
- ERIKSON, Erik H. *Identity and the Life Cycle*. New York; London: W.W. Norton & Company, 1994.
- FRANKL, Viktor E. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1992.
- FRANKL, Viktor E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 2006.
- FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- FRECSKA, Ede – KERESZTES, Mária. – GASZNER, Gábor. Misdiagnosed PTSD and zelix pharmacotherapy in case of a political prisoner. In *Neuropsychopharmacology Hungary*, 2004, vol. 6, s. 221–223.
- GREENE, Roberta R. Holocaust Survivors: A Study in Resilience. In *Journal of Gerontological Social Work*, 2002, vol. 37, s. 3–17.
- HAUTAMAKI, Airi. – COLEMAN, Peter G. Explanation for low prevalence of PTSD among older Finnish war veterans: Social solidarity and continued significance given to wartime sufferings. In *Aging & Mental Health*, 2001, vol. 5, s. 165–174.
- HAVLÍČKOVÁ, Helena. *Dědictví: kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*. Olomouc: Votobia: Poznání, 2002.
- HEJDA, Jiří. *Sonety zpívané šeptem ve stínu šibenice: Ruzyň – Pankrác – Mírov – Leopoldov – Valdice 1950–1962*. Praha: Anthropos, 1993.
- HEJDA, Jiří. *Žil jsem zbytečně: román mého života*. Praha: Melantrich, 1991.
- HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.
- HERZINGER, Jiří. *Květy koridorů*. Ústí nad Orlicí: Konfederace politických vězňů, 1994.
- HETHERINGTON, Mavis E. Children and divorce. In HENDERSON, Ronald W. (ed.). *Parent-Child Interaction: Theory, Research and Prospect*. New York: Academic Press, 1980.
- HUSEK, Jožka. *Za vlády vrahů: zpráva o tom, co nechtějí slyšet*. Vizovice: Lípa, 1999.
- CHESTER, Barbara. Women and Political Torture: Work with Refugee Survivors in Exile. In *Women and Therapy*, 1992, vol. 13, s. 209–220.
- CHODOFF, Paul. Late effects of the concentration camp syndrome. In *Archives of General Psychiatry*, 1963, vol. 221, s. 78–87.
- JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955: historické souvislosti, právní základy a politické aspekty*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002.
- JANÁK, Dušan. Organizace a řízení československého vězeňství 1945–1955. In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 3–49.
- JANČÍK, Drahomír. Vývoz československého uranu do Sovětského svazu v letech 1946–1959. In *Acta Oeconomica Pragensia*, 2007, roč. 15, č. 7, s. 194–208.
- JAREŠ, Michal (ed.). *Přádenko z drátů*. Aluze [online]. 2007, roč. 10, č. 2, s. 126–145. Dostupné z: <http://www.aluze.cz/2007_02/14_Archivalie_Pradenko_Uvod.php>.
- JONES, Lynne. Adolescent understandings of political violence and psychological well-being: A qualitative study from Bosnia-Herzegovina. In *Social Science & Medicine*, 2002, vol. 55, s. 1351–1371.

- JUDT, Tony. *PostWar: A history of Europe since 1945*. New York: Penguin Books, 2006. KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004.
- KAPLAN, Karel – PAČL, Vladimír. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993.
- KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister&Principal, 2008.
- KAUKIAINEN, Ari et al. The relationship between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 1999, vol. 25, s. 81–89.
- KNAP, Josef. *Zaslechnutý hlas*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- KOSTOHRYZ, Josef. *Jednorozec mizí*. Praha: Československý spisovatel, 1969.
- KOSTOHRYZOVÁ, Marie. *Polární záře nad pastvištěm: svědectví o Josefu Kostohryzovi*. Praha: Epocha, 2004.
- KOTYK, Jiří. Vánoční balíčky a další projevy studentského odporu v Pardubicích r. 1948. In *Zprávy Klubu přátel Pardubic 30*, 1995, č. 3–4, s. 67–71.
- KRATOCHVIL, Antonín. *Žaluji. II. Vrátil slovo umlčeným*. Praha: Česká expedice – Dolmen, 1990.
- KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005.
- KUČERA, Martin. Básník, politický vězeň, člověk Josef Kostohryz. In KOSTOHRYZOVÁ, Marie. *Polární záře nad pastvištěm: svědectví o Josefu Kostohryzovi*. Praha: Epocha, 2004, s. 237–243.
- KUČERA, Matěj. *Církev adventistů sedmého dne v Československu v 50. letech 20. století na příkladu moravskoslezského regionu*. Brno, 2009. Bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.
- KUKAL, Karel. *Deset křížů*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2003.
- KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena. *Krásná nemá paní*. Praha: ARSCI, 2007.
- KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena. *Verše psané za mříží*. Praha: ARSCI, 1996.
- KÝR, Aleš. Zacházení s vězni na území ČSR. In *Věžeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2001, s. 50–66.
- LANGDRIDGE, Darren. *Phenomenological Psychology: Theory, Research and Method*. London; New York: Prentice Hall, 2007.
- LEE, Barbara S. Holocaust Survivors and Internal Strengths. In *Journal of Humanistic Psychology*, 1988, vol. 28, s. 67–95.
- LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007.
- LEV-WIESEL, Rachel – AMIR, Marianne. Posttraumatic stress disorder symptoms, psychological distress, personal resources, and quality of life in four groups of Holocaust child survivors. In *Family Process*, 2000, vol. 39, s. 445–459.
- LINDY, Jacob D. – LIFTON, Robert J. *Beyond Invisible Walls: The Psychological Legacy of Soviet Trauma*. New York: Brunner-Routledge, 2001.
- LIVINGSTON, James C. *Anatomy of the Sacred: An Introduction to Religion*. London; New York: Prentice Hall, 2004.
- LUTHAR, Sunyia S. – ZIGLER, Edward. Vulnerability and competence: A review of research on resilience in childhood. In *American Journal of Orthopsychiatry*, 1991, vol. 61, s. 6–22.
- MAERCKER, Andreas – SCHÜTZWOHL, Matthais. Long-term effects of political imprisonment: a group comparison study. In *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 1997, vol. 32, s. 435–442.
- MAIER, Steven F. – DRUGAN, Robert C. – GRAU, James. Controllability, coping behaviour, and stress-induced analgesia in the rat. In *Pain*, 1982, vol. 12, s. 47–56.
- MAYEROVÁ, Françoise. *Češi a jejich komunismus*. Praha: Argo, 2009.
- MAYEROVÁ, Françoise. Vězení jako minulost, odboj jako paměť. In *Soudobé dějiny*, 2002, roč. 9, č. 1, s. 42–64.
- MED, Jaroslav. Skladba zapsaná do paměti. In RENC, Václav. *Popelka nazaretská*. Brno: Blok, 1991, s. 81–82.
- MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. Praha: Portál, 2004.
- MELZAK, Sheila. Secrecy, Privacy, Survival, Repressive Regimes and Growing Up. In *Bulletin of the Anna Freud Centre*, 1992, vol. 15, s. 205–224.
- MILGRAM, Stanley. *Obedience to Authority: An Experimental View*. New York: Harper Perennial, 1969.
- NEHNĚVAJSA, Jiří – GAĎOUREK, Ivan. *Žalářovani, pronásledovani a zneuznani*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.
- NOVÁK, Jaroslav. Komentář, ediční poznámka a vysvětlivky. In RENC, Václav. *S anděly si nelze připíjet*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000, s. 616–637.
- PECKA, Karel. Literatura ve vězení. In *Literatura, vězení, exil: sborník příspěvků z konference „Literatura ve vězení a exilu – vězení a exil v literatuře“*, konané 29. 2.–2. 3. 1996 v Praze. Praha: Readers International – České centrum Mezinárodního PEN klubu, 1997, s. 32–37.

- PECKA, Karel. *Rekonstrukce: verše z tábora Nikolaj, trestního tábora L a tábora Bytíz (1954–1957)*. Praha: vydáno vlastním nákladem, 1995.
- PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006.
- PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- PEŠEK, Jan. *Nástroj represie a politickej kontroly. Štátna bezpečnosť na Slovensku 1953–1970*. Bratislava: Veda, 2000.
- PETŘÁŠOVÁ, Ludmila. Vězeňské tábory v Jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In *Sborník archivních prací*, 1994, roč. 44, č. 2, s. 335–447.
- PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000.
- PINEROVÁ, Klára. *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960. století*. Praha, 2006. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.
- PLACHÝ, Jiří. Major René Černý – zapomenutá oběť. In *Securitas Imperii: sborník k problematice 50. let*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, č. 12, s. 209–226.
- POLIŠENSKÁ, Milada. *Čechoslováci v gulagu*. Praha: Libri; Bratislava: Ústav památi národa, 2006.
- POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny*. Vizovice: Lípa, 1996.
- POSPÍŠIL, Jaroslav. *Nesmiřitelní. Hory Hostýnské*. Vizovice: Lípa, 1992.
- POWER, Mick – DALGLEISH, Tim. *Cognition and Emotion: From Order to Disorder*. Hove and New York: Psychology Press, 1997.
- PUNAMAKI, Raija-Leena. Can ideological commitment protect children's well-being in situations of political violence? In *Child Development*, 1996, vol. 67, s. 55–69.
- QOUTA, Samir – PUNAMÄKI, Raija-Leena. – SARRAJ, Eyad El. The relations between traumatic experiences, activity, and cognitive and emotional responses among Palestinian children. In *International Journal of Psychology*, 1995, vol. 30, s. 289–304.
- REJMAN, Bohuslav. *Vzpomínky byvšího člověka č. 2090*. Vysoké Mýto: Město Vysoké Mýto, 2006.
- RENČ, Václav. Bez ozvěny. In RENČ, Václav. *Vrstvení achátu*. Svitavy – Řím: Trinitas – Křesťanská akademie 2000.
- RITCHIE, Donald A. *Doing Oral History. A Practical Guide*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- RUTTER, Michael. Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance psychiatric disorder. In *British Journal of Psychiatry*, 1985, vol. 147, s. 598–611.
- SHARP, Sonia – COWIE, Helen. *Counselling and Supporting Children in Distress*. London: Sage Publications, 1998.
- SCHANTALL, Teria. The Experience of meaning in suffering among Holocaust survivors. In *Journal of Humanistic Psychology*, 1999, vol. 39, s. 96–124.
- SCHLAPOBERSKY, John. Torture as the perversion of a healing relationship. In GRUSCHOW, Janet – HANNIBAL, Kari (eds.). *Health services for the treatment o torture and trauma survivors*. Washington D.C.: American Association for the Advancement of Science, 1990, s. 15–34.
- SCHOVÁNEK, Radek (ed.). *Svazek dialog: StB versus Pavel Kohout*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006.
- SKINNER, Donald – SWARTZ, Leslie. The Consequences for Preschool Children of a Parent's Detention: A Preliminary South African Clinical Study of Caregivers' Reports. In *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1989, vol. 30, s. 243–259.
- SLUZKI, Carlos E. Disappeared: Semantic and Somatic Effects of Political Repression in a Family Seeking Therapy. In *Family Proceedings*, 1990, vol. 29, s. 131–143.
- SOFSKÝ, Wolfgang. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006.
- SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka*. Praha: Univerzita Karlova, 1994.
- STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996.
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2005.
- STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002.
- STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996.
- STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Hejkal, 1999.
- ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Praha: Monika Vadasová-Elšíková, 2007.
- ŠKALLOUD, Lubomír – ŠTĚPÁNEK, Petr. *Na všechno buď připraven*. Hradec Králové: Kruh, 1992.
- ŠMELOVÁ, Ivana. *Osudy politické vězeňkyně Julie Hruškové v letech 1948–1960*. Brno, 2005. Bakalářská práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.
- ŠMELOVÁ, Ivana. *Osudy politických vězeňkyň v letech 1948–1960*. Brno, 2007. Magisterská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.

- ŠVEHLOVÁ, Jana H. *The enemy's daughter: the psychological effects of Stalinism on female children of political prisoners*. Washington, 2001. Diplomová práce na George Washington University.
- TOMEK, Prokop. Československý uran 1945–1989: těžba a prodej československého uranu v éře komunismu. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 1999.
- TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství: vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989: budování a vývoj věznic StB v letech 1948–1952*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000.
- TOMOV, Toma – GUENTCHEV, Evgueni. Post-Traumatic Stress Disorder Among Victims of Organised Violence: A Report from Bulgaria. In *Free Associations*, 1993, vol. 4B, s. 180–190.
- TRÁVNÍČEK, Mojmir. Vězeň v české poezii: od K. H. Máchy k I. M. Jirousovi. In *Literatura určená k likvidaci: sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 26.–27. 11. 2002 k 50. výročí politických procesů se spisovateli*. Praha: Obec spisovatelů, 2004, s. 23–30.
- TZVETAN, Todorov. *V mezní situaci*. Praha: Mladá fronta, 2000.
- UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy význačných vězňenských osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006.
- VALENT, Paul. Resilience in Child Survivors of the Holocaust: Toward the Concept of Resilience. In *Psychoanalytic Review*, 1998, s. 517–535.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2004.
- VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2007.
- VAN DER KOLK, Bessel A. Trauma and memory. In VAN DER KOLK, Bessel A. – McFARLANE, Alexander C. – WEISAETH, Lars (eds.). *Traumatic Stress: The Effects of Overwhelming Experience on Body, Mind and Society*. New York: Guilford Press, 1996.
- VAŠÍČEK, Zdeněk. *Minulost a současnost, paměť a dějiny*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- VILÍMEK, Tomáš. Vnímání mezinárodních souvislostí představiteli komunistických elit a disentu – represivní metody StB a pobyt v komunistických věznicích. In *Mocní? A bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor, 2006, s. 353–394.
- VRKOČOVÁ, Ludmila (ed.). *Svědectví: osudy politických vězňů 1947–1976*. Praha: Nakladatelství Ludmila Vrkočová, 2007.
- WIENDL, Jan. „Nesluší slunce cele mé“: poznámky k vězeňské poezii Jana Zahradníčka. In *Literatura určená k likvidaci: sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 26.–27. 11. 2002 k 50. výročí politických procesů se spisovateli*. Praha: Obec spisovatelů, 2004, s. 145–156.
- WONG, Paul T. – WATT, Lisa M. What types of reminiscence are associated with successful aging? In *Psychology and Aging*, 1991, vol. 6, s. 272–279.
- Z veršů politických vězňů za mřížemi a ostnatými dráty. *Věrní zůstali*, 1992, č. 7, s. 1–16.
- ZAHRADNÍČEK, Jan. Dům Strach. In ZAHRADNÍČEK, Jan. *Knihy básní*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 593–675.
- ZAHRADNÍČEK, Jan. *Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci*. Praha: Vyšehrad, 1990.
- ZIMBARDO, Philip. *The Lucifer Effect: How Good People Turn Evil*. London: Rider, 2007.

Ediční poznámka

Nahrávky všech rozhovorů jsou v osobním vlastnictví tazatelů a spolu s dalšími materiály budou uloženy v archivu dostupném v Centru orální historie AV ČR. Redakčně upravené přepisy rozhovorů a další materiály jsou také publikovány na webových stránkách www.politictivezni.cz a na www.politicalprisoners.eu.

Nahrávka každého rozhovoru je výsledkem specifického dialogu mezi narátorem (pro účely této publikace obvykle volíme termín pamětník) a tazatelem, ovlivněného řadou faktorů. Rozhovor vedený jiným tazatelem by mohl vypadat zcela odlišně, protože například historik nebo psycholog kladou různé otázky. Tato skutečnost je patrná v kapitole zaměřené na psychologii. Její autorka pracovala s rozhovory nahranými historičkou, ale sama by k řízení rozhovoru přistupovala odlišně. Část rozhovorů v této publikaci vznikla odděleně v rámci akademické práce jednotlivých tazatelů, kteří kladli jiný důraz na jednotlivá témata. Struktura všech rozhovorů proto není zcela jednotná.

Každý z rozhovorů vznikl během jednoho či více setkání s jednotlivými narátory. Z každého setkání byly pořízeny přepisy, které zachycují po stylistické i jazykové stránce autentickou výpověď odpovídající charakteru mluveného slova. Posléze byl z přepisů vytvořen tzv. redakčně upravený přepis. Cílem redakčních úprav bylo nabídnout čtenáři rozhovor v přehledné a čitelné formě, a to s důrazem na zachování charakteristického jazykového projevu narátora. Vyžádalo si to úpravy z hlediska struktury rozhovorů i úpravy jazykové. Úpravy probíhaly ve spolupráci s narátory a rozhovory jimi byly autorizovány. U rozhovorů zkoumaných z psychologického hlediska byl u narátorek dodatečně získán druhý souhlas s jejich využitím pro tento konkrétní účel.

V úvodních kapitolách uvádíme pro větší přehlednost citace z odborné literatury v uvozovkách, zatímco rozhovory pamětníků z knihy citujeme v uvozovkách a kurzivou. Citáty rozhovorů v úvodních kapitolách jsou převzaty z redakčně upravených přepisů, z nichž některé však byly pro účely knihy zkráceny. Celé texty rozhovorů se nacházejí na webových stránkách www.politictivezni.cz. Každý rozhovor byl jednotlivě opatřen poznámkovým aparátem, který vysvětluje události, neznámá slova, zkratky, životopisy významných osobností zmiňovaných v rozhovorech, aby bylo možné si ho přečíst nezávisle na ostatních. Cílem bylo čtenáři co nejvíce přiblížit kontext rozhovoru.

0 autoreach

Tomáš Bouška

Doktorand na Ústavu politologie na Filozofické fakultě UK v Praze. U doc. Miroslava Vaňka píše disertační práci na téma *Perzekuce politických vězňů – Orální historie jáchymovských muklů*. Životní příběhy v kontextu politické perzekuce studuje od r. 2002. Je autorem studie *Orální historie jáchymovských „muklů“* a publikace *Czechoslovak Political Prisoners*, členem výboru České asociace orální historie. Je autorem dobrovolné iniciativy *Političtí vězni.cz / Political prisoners.eu*.

Kristýna Bušková

Absolventka magisterského studia psychologie na University of Glasgow ve Skotsku a sociální a vývojové psychologie na Cambridge University v Anglii. Ve své diplomové práci analyzovala psychologické dopady na dcery politických vězňů 50. let v Československu. Mezi její zájmy patří psychobiologie a terapie traumatu, způsoby zvládání traumatických událostí, psychologická gerontologie a politická psychologie.

Petra Čáslavová

Od roku 2009 doktorandka na Ústavu české literatury a knihovnictví FF MU. Téma disertační práce: *Vězeňská zkušenost ve 20. století a její reflexe v české literatuře: poezie, autobiografická próza, memoáry, dopisy*. Dále je studentkou oboru sociologie na FSS MU. Při zkoumání vězeňské zkušenosti preferuje interdisciplinární přístup a v bádání mezioborové přesahy.

Michal Louč

V současnosti studuje obor sociální antropologie na Univerzitě Pardubice. Životní příběhy politických vězňů dokumentuje od roku 2006. Prvním výstupem jeho výzkumu byl příspěvek ve sborníku z III. mezinárodní studentské konference Antropowebu *The Life Stories of the Political Prisoners from the Pardubice Locality*. Od roku 2008 je členem České asociace orální historie.

Klára Pinerová

Doktorandka na Ústavu hospodářských a sociálních dějin na FF UK v Praze. Téma disertační práce: *Srovnání československého a východoněmeckého vězeňského systému a vězeňských subkultur*. Je autorkou studie *Forenzně-sociologická sonda do způsobu a metod vyšetřování StB v 50. letech 20. století* a publikace *Czechoslovak Political Prisoners*. Členka badatelského týmu projektu *Výzkum mechanismů činnosti fakultní organizace KSČ na FF UK v období 1968–1989*.

Českoslovenští političtí vězni

Životní příběhy

Editoři Tomáš Bouška, Michal Louč, Klára Pinerová
Vydala Česká asociace orální historie o.s.,
Vlašská 9, 118 40 Praha 1,
ve spolupráci s dobrovolnou iniciativou Političtí vězni.cz
Jazyková korektura Olga Pensdorfová
Obálka a sazba Kafka Design s. r. o.
Vytiskl PBTisk, s. r. o., Dělostřelecká 344, 261 01 Příbram
Praha 2009
Vydání první, 352 stran

ISBN 978-80-254-5825-9
EAN 978-80-254-5825-9